

C. SALLUSTII
C R I S P I

Quæ extant.

I N U S U M

DELPHINI,

DILIGENTER RESENSUIT,

Et Notulas addidit

DANIEL CRISPINUS.

L O N D I N I:

Impensis *Abelis Swall*, ad Insigne Monocerotis
in Cœmeterio D. *Pauli*. MDCXC VII.

C. SALLUATI

C. R. I. S. P. I.

ONE EXCHANGE

W. U. S. M.

DEPHIN

JOHN W. RESERVATI

BY ORDER OF THE

COMMISSIONERS

FOR THE

REDEMPTION OF THE MONUMENTS
AND MONUMENTS OF THE MONUMENTS

B87SI/B97

A D

LECTOREM.

QUIS fuerit Crispus Sallustius, antè quàm tibi sistetur, monendus esses, amice Lector : Sed illud quia Viri juxtà docti & celebres egregiè præstiterunt, supervacaneum duximus eorum bene scripta recoquere : Adedquè ex illis, si lubet, Autoris nostri & vitæ & mores cognoveris. Aliud est, quod à nobis jure meritòque expectes ; quemnam, scilicet, ex hac novâ Sallustii editione, fructum carpere possis. Institutum, totiusque operis designationem si spectes, nihil non sperare audeas : Nam, quod ante omnia monitum te volumus, non instinctu nostro, sed sapientissimi Ducis Montauserii, Serenissimi Delphini Moderatoris jussu, consilioque, eximium, eo quo videbis ornatu, Historicum tibi exhibemus. Ille, ut est omni humaniorum litterarum elegantia excultus, ubi instituendo Principi præpositus est, quonam potissimum modo singuli Autores facile feliciterque legerentur, cæpit cogitare : quæ lucem adderent legentium animis : quæ impedimentum inferrent : eaque omnia animadvertit, quæ non modò Serenissimi Delphini, sed publica etiam studia juvare possent. Duæ sunt in legendis Autoribus difficultates, quæ festinantibus & minùs exercitatis negotium facebant : Prior quidem, quam facit ipse sermo & dictio ; seu quæ ex lingua & idiomate oritur : Alia verò, quæ rebus ipsis adscribitur ; quas vel obiter illi in cursu orationis, vel tanquam abundè cognitæ attigerunt, quavis de causâ denique, non satis ad captum omnium, explicaverunt. Multam equidem, eamque maximè laudabilem operam in his solvendis difficultatibus collocaverunt hætenus viri eruditissimi : At suo loco, nec satis commodè visa sunt posi-

AD LECTOREM.

ta quæ illi cæteroquin optimè scripserunt. Eorum enim Commentarios ubi inspicias, quæ ad nudam vocum & phrasis pertinent significationem, aut peculiarem sermonis declarationem, ea cum ulteriori rerum enarratione commixta invenies: Ex quo oritur, ut cùm aliquam ex his notis inspicere velis, non ea priùs occurrat, quàm in aliis, contra animi tui desiderium, tempus consumseris. Ne quid ejusmodi eveniret egregiè providit Vir prudentissimus. Namque Interpretationem, quæ ad vocum & sermonis facit explanationem, seorsum à notis, quæ res ipsas evolvunt, proponendam decrevit: Nisi, fortè, quandoque ad notas, majores nonnullæ, circa dictionem, difficultates essent retrahendæ. Designavit insuper, quò omnia primo statim intuitu occurrerent, ut notis arithmeticis loca, ubi interpretatione opus esset, indicarentur; Alphabeti autem litteris quæ notas poscerent. Minuta verò hæc sunt, quæ primò delineantis animum occupaverunt. Aliud unâ & eadem operâ ab ipso quæsitum est, ubertas, scilicet, & sermonis copia. Non enim tantùm in Interpretatione suo quoque & naturali loco restituendas voluit partes orationis singulas; Nominativum ante Verbum, deinde Accusativum, &c. Sed Synonima, obscurarum vice presertim, aliarum etiam vocum substituenda statuit: Ut sic, tum sensus clarissimus appareat, tum verborum vis & propria significatio dijudicetur, abundantiaque inducatur: Quamquam ex Poëtis hic fructus erit multò uberrimus. Restabat aliud nihil, nisi tam utuli, tamque laudabili consilio manum ad-movere. Rem verò ipsam, ut videtur, in se recepit gratus bonarum litterarum Genius: nam à quo incæpto retrahere impensam maximam quivis credidisset, ei rei ne minimum quidem obtulit impedimentum. Nimirum in ea tempora incidimus, quibus Regum munificentissimus, hominum-
que

ADLECTOREM.

que oculatissimus imperium obtinet. Cùm ergo Dux Illustrissimus Montauserus ad honoris summum fastigium sublatus, lectusque inter Procere fide ac sapientiâ præcellentes, quos magno numero hodie præsertim habet alma Gallia, Regiæ Delphini institutioni incumberet, ea perficienda curavit, quæ antè cogitaverat : Studiosissimè apud omnes litteratos, intra & extra regni fines, requirendos jussit, viros instituti sui administratos ; quos beneficentiâ, & omni favore clientes suos fecit. Quantum de bonis litteris, litteratisque, toto denique Musarum choro mernerit, qui omnes, quotquot habemus Latine linguæ Autores, eo, quo præscripto modo, castigandos & enarrandos procuravit, non ego, in hac infantia, sed quibuscumque bonorum omnium non fuerit innaturus averratio, omnes prædicabunt. Jam nihil opus erit vernaculis istis, & quotannis ferè renovandis interpretationibus, quæ vix satîs unquam Autoris sensum & scopum assequuntur ; semper ab ejus ratione, modoque recedunt. Quisquis in Latine linguæ cognoscendis principiis operam suam, per sex menses adhibere voluerit, is postea solus magnam illam virtutis altricem, veterem Romam dico, poterit perlustrare ; tutusque venerandorum ejus sepulcrorum Manes in auxilium & consilium evocare. Utinam verò, quod reliquum est, tam multis commoditatibus culpâ nostrâ nihil detractum fuerit. Socordia non evenerit profecto : Quæ autem per imperitiâ turbata fuerint, ea ut humanitate tuâ excusare velis, Lector benevole, oramus. Quod si Illustrissimus Condomiensis Episcopus ex assiduâ, quibus, in erudiendo Principe, detinetur curis, ad hæc levia animum demittere potuisset ; aut Nobilissimo Huetio in earundem curarum partem ascito, quâ benevolentia laborantibus nobis nonnunquam subvenit eadem totum opus ad examen suum revocare licuisset, aliquid certè promovendis studiis utilius excudere potuissimus. Quod nobis, qui priores in hanc arenam

AD LECTOREM.

*descendimus, quoniam fortuna melior invidit, si quid in hoc quasi præludio peccaverimus, aliorum qui idem decurrunt stadium diligentiam sarcietur. Multa dicenda superessent, ut quibusdam hominibus, quos nominare nihil attinet, non tam satisfaceremus, quod nemo natus faceret, quam respondere-
mus: At, quietem nostram qui nihil turbaverunt, illis multo melius erit quietam mentem bonâ prece deprecari. Quomodo-
cumque errata nostra patefecerint, nisi fortè etiam illis, apud Superos semper commorantibus, indignum videbitur ad tam vilia sese demittere, lubentissimo animo corrigemus. Tu modo, id quod res est, cogita, candide Lector, nos maxi-
mo studio enisos esse, ut Autorem nostrum in perfacili cog-
nitione poneremus. Hinc inde, indiscriminatim, quæcum-
que ad hunc scopum ducere credidimus, securi desumimus: Neque eo minimùm cujusquam Scriptoris laudi gloriæve detractum volumus, quod, utenda quæ illi in lucem edide-
runt, ea nos ex illorum benignitate hauserimus. Ità verò age-
re satius fore visum est, quàm, ut alii factitarunt, singula suis Autoribus attribuere. Nam, ut taceam quod prolixa est istud quandoque disquisitionis, nullius, aut certè minimæ utilita-
tis; prònum est, eâ diligentiam, in eam, quam maxime vita-
veris, incidere vituperationem: Quippe quem statim male-
voli furem appellaverint, si quid, quod tute bene annotaveris alii, quos quidem nunquam videris, ante te observaverint. Tentavimus siquidem ex proprio censu nonnulla tibi eruere, Lector; exinde tamen laudem nullam aucupamur. Mini-
ma sunt, quæ, Tu nisi, pro tuâ equitate, ex bonâ nostrâ volun-
tate metitus fueris, vix tantilli esse pretii confitemur. Fru-
ctum verò, magnamque laboris nostri marcedem, qui nos stimulavit, aculeum, benefaciendi studium, nobis duximus: Ut jam, si quid ad Te perveniat compendii, voluptati no-
stra accedat cumulus. Din verò multùmque vale.*

PETRUS

PETRUS CRINITUS
D E
HISTORICIS
A C
ORATORIBUS LATINIS.

Crispus Sallustius Amiterni natus traditur, in agro Sabino quo anno Atheniensium urbs à L. Sullâ devicta, atque vastata est, ut Romani annales referunt; ex nobili Sallustiorum familiâ ortus est, quæ diu in secundo ordine dignitatem servavit, idem in urbe educatus creditur, & à teneris annis operam, ac studium impendisse optimis disciplinis, sed cùm in ea tempora incidisset, quibus corrupti civium mores variis partibus, atque factionibus forent, neque virtuti præmia, aut bonis ingeniis adessent, in tam depravatâ civitate, quod idem Sallustius fatetur, victum ejus ingenium voluptatibus, facili succubuit. Itaque cùm ad remp. pro ætate foret delatus, propter civium improbitatem & factiones, multa adversa pertulit. nam tum præcipuè Sullanis partibus infecta civitas æstuabat. Constat ex veterum commentariis, Sallustium ipsum ingenio fuisse acri, & in studiis literarum accurato, tum maximè in scribendâ historiâ. Præceptorem habuit inter alios Ateium Prætextatum, qui Philologum se appellavit, & ab eo edoctus est de ratione rectè scribendi, ut à Suetonio Tranquillo traditur, qui & Asinum quoque Pollionem scribit ab eodem Prætextato eruditum, atque instructum maximè autem M. Catonis studiosus fuit: ex cujus commentariis, verba excerpfit, & velut breviarium ad usum proprium habuit: quod Octavius quoque Aug. in epistolâ ad M. Antonium refert, in quâ ipsum Antonium, ceu insanientem increpat, quòd eâ scribere vellet, quæ mirentur potius homines, quàm quæ intelligant. Sed interim ad Sallustii commentarios. Historiam composuit de L. Catilinæ conjuratione contra R. Senatum, & item de bello Jugurthæ, qui Numidiæ rex factus, diu contra Romanos strenuè rem gessit. Historiam præterea de Romanorum gestis, ut de Mario, & Sulla, necnon de Pompeio contra regem Mithridatem: quod opus libris aliquot à Sallustio absolutam traditur, & adhuc supersunt quædam, veluti absolutissimi operis reliquiæ, in quibus Sallustii diligentia in historiâ describendâ, atque gravitas appareat. In parte operis de rebus Punicis, tanto animi studio incubuit, ut à quibusdam, scriptum sit, eum regionem adiisse, ac maximâ solertiâ perlustrasse, quò majore fide atque officio veritatem

*Vide Pag. 157.
ad Notam c.*

PETRUS CRINITUS

tatem exploraret. Avienus certe Rufus plurimum Sallusti diligentiam, atque studium commendavit: sed & Gellius, vir Romanus, qui veterum eruditionis Aristarchus habebatur, ita de Sallustii oratione differit: *Elegantia*, inquit, *Sallustii, verborumque facundia, & novandi studium, cum multâ prorsus invidia fuit; plures non mediocri ingenio viri conati sunt reprehendere pleraque, & obtestare, in quibus plura inscitè, aut malignè vellicant.* quin & hunc proprietatis servantissimum vocat. Titus autem Livius tam iniquus Sallustio fuit, sicuti ab Annæo Senecâ scribitur, ut quædam ex historiâ Thucydidis translata, & eleganter assumpta, velut depravata, & corrupta illi objecerit; idque ipsum non in Thucydidis gratiam effecit, ut Arellius Fuscus dicebat, verum putavit se facilius Sallustium vincere, si prius Thucydidem ipsum præferret. Asinius quoque Pollio librum scripsit, quo Sallustii scripta reprehenderet, quod in iis nimia quædam affectatione antiquitatem sequeretur. Fabius vero Quintilianus, vir maturo, & gravi judicio, asseruit, oratione Sallustii, atque brevitate nihil fieri posse perfectius, præsertim apud vacuas & eruditas aures: neque veritus est idem Fabius, Thucydidem, in scribendâ historiâ apud Græcos principi, Sallustium ipsum opponere, sicuti T. Livium Herodoto: quo factum est, ut cum plures voluerint dicendi genus Sallustianum sequi, minimè sint assecuti. est enim ejus oratio tam absoluta, tam casta, innocens, ut meritò ab eruditis divina brevitatis censeatur. nam & Arruntius, qui belli Punici historiam scripsit, Sallustio tantum concessit, ut ejus orationem maximo studio sequeretur: quod alibi diximus. Nec illud ignoratur, consuevisse Sallustium magno labore ac studio scribere, ut nihil non absolutum, atque perfectum videri posset; quod ex ipsâ lectione facile colligitur. Amicos in primis doctrinâ, & ingenio nobiles, habuit, ut Cornelium Nepotem, Messalam, & nigidium Figulum, qui periisse in exilio traditur; Julium præterea Cæsarem magno studio dilexit, à quo etiam, ut creditur, dignitate præfecturæ honestatus est. Illud item à Suetonio refertur, Lenaum grammaticum, Pompeii libertum, satyras contra Sallustium composuisse, eumque mordaci & virulento carmine lacerasse, ut qui luronem illum, propinonemque, & nebulonem, ac lastaurum appellarit, tum vitâ scriptisque monstrosum, ac M. Catonis verborum furem ineruditissimum: quod ipsum non aliâ ratione à Lenæo factum creditur, quàm ut studium suum, atque officium erga patronum Pompeium probaret: quem virum Sallustius ore improbo, animo autem inverecondo esse scripserat. itaque mirandum non est, si tam acerbè, atque satyricè libertus Lenæus contra Sallustium aciem styli exacuit. Quantum odii, atque inimicitiae inter hunc & M. Ciceronem exstiterit, notissimum est: quod utrisque violentæ, atque acerrimæ orationes ita demonstrant, ut neuter videri possis satis sui rationem habuisse, dum alteri malè diceret. Quâ in re non sunt multa referenda, cum ex Hieronimy, ac Fabii autoritate constet, eos homines longè aberasse, qui confictas magis orationes ab aliis, quàm à Sallustio & Cicerone habitas crediderint. Et sanè tam corruptis moribus Sallustius, ingenio tam proclivi ad luxum fuit, ut paternam domum, vivente adhuc patre, turpissimâ ratione venalem haberet, quod illi inter alia vitia à M. Cicerone exprobratur. Sed à Verrone etiam & Gellio traditum est, eundem fuisse in adulterio deprehensum ab Annio Milone, lorisque casum, ac datâ pecuniâ dimissum, quâ ratione factum est, ut M. Cicero appellare illum non

DE HISTORIA AC ORATIONE LATINIS.

non dubitaverit, mensarum assecclam, cubiculorum pellicem & adulterum. Dignitates publicas gessit, & quaesturæ, & tribunatus honorem assecutus est, sed nullâ quidem laude, aut commendatione, adeo libidine magis, quam ratione, & publicè & privatim vixit: nam & ad iudicium subsellia abtractus, fortunâ extremâ (ut inquit Cicero) stetit. Scribunt autem grammatici eâ de causâ senatu ejectum fuisse à censoribus, quod ingenti libidine matronas consecraretur. Illud quoque de Sallustio relatum est, patrocínio & favore C. Caesaris consecutum fuisse præturam Africæ inferioris, ex quâ dives factus, cum in urbem rediret, pretiosissimos hortos in regione ad Malum Punicum comparavit, ac Tiburti villam, quæ à Cicerone itidem illi objiciuntur. Neque defunt, qui scribant Terentiam M. Ciceronis uxorem ab eo repudiatam, Sallustio nupsisse, ac deinceps Messalæ Corvino, viro in eloquentiâ clarissimo: quod etiam suo loco scripsimus. Sciendum est fuisse plures Sallustios: nam & Cneus à M. Tullio celebratur in Sallustiorum familiâ insignis, & M. Ciceroni, ac Cn. Pompeio maximè familiaris: quod ex iis epistolis colligitur, quas Cicero ad Pomponium Atticum scribit, qua in re imprudenter quidam decepti sunt, cum Sallustii Empedoclea ignorent, ut alibi demonstravi. Sunt, qui tradant, ad annum secundum & LX. eum vixisse, & in patriâ annis aliquot post obitum C. Caesaris diem extremum obiisse: quod ex veterum commentariis colligitur. Illud prætereâ de hoc ipso Crispo Romæ circumlatum est, ut multi testantur:

*Hic erit, ut perhibent doctorum corda virorum,
Crispus Romanâ primus in historiâ.*

GERARDUS

GERARDUS JOHANNES VOSSIUS

D E

HISTORICIS LATINIS.

C. Sallustius Crispus natus Olympiad. CLXXIII. an. III. quem ad annum Anonymus à 'Ολυμπιάδων ἀναλογίῃ hæc annotat: Σύναξ τὰς Ἀθηνᾶς Ἐπολιάρχου μελέης Ἀνδριανῶν. Κεῖται ὁ Σαλῆστιος ἱστορίῳ. Sylla Athenas expugnat secundo mense hierno. Crispus Sallustius historicus nascitur. Is est annus Urbis conditæ 1068. Ubi videmus, Græcos scribere Σαλῆστιος. Et sanè itidem in Mss. meis, & antiquioribus editionibus, vocatur Sallustius. Sed scribendum Sallustius gemino LL. quomodo legitur in alijs Mss. & lapidibus. Marmor effossam juxta rudera Sallustiana domus:

M. AURELIUS PACORUS
ET M. COCCEIUS STRATOCLES
EDITUI VENERIS HORTORUM
SALLUSTIANORUM BASEM CUM
PAVIMENTO MARMORATO
DEANÆ.

D. D.

Neque aliter lapis alius, cujus vide sis inscriptionem apud Aldum de Orthographia. Natus autem est Amiterni in Sabinis anno uno post natum Veronæ Catullum, ut notat Eusebius ad annum MDCCCXXXI: quadriennio autem antebellum obiit Asiaticum, ut idem scribit ad annum MDCCCCLXXX. Doctissimus Hieronymus Uvolfius putabat, nomen ejus simplici L. scribi oportere, quia vel à sale sit, vel salute. Sed in uo utrumque est incertum. Et cur non à sale geminato LL, æquè esse possit, ac ab eodem venit sallo, unde sallitus, pro salso? Quare puto, non recedendum esse à libris antiquis, atque inscriptionibus, in quibus L geminatur. Tribunus plebis erat quo anno Clodius à Milone occisus fuit, puta anno 1000, quo Cn. Pompeius Magnus, compluribus mensibus consul sine collega fuit. Tribunatu eo, quem nulla cum laude gessit, ut Cicero, ita & miloni, infestus admodum erat: idque quia in Faustæ, L. Syllæ filiae, adulterio deprehensus, virgis à Milone esset cæsus nec nisi pecunia datâ dimissus. Nempe istud in causâ est, cur Clodius semper studuerit adversus Milonem. Vide Pedianum, Gellium, Servium, Horatii interpretes. item orationem sub Ciceronis nomine jam Augustæ, vel Tiberii ævo, editam. Ex quibus etiam discimus, ob adulteria ac supra senatu fuisse motum ab Appio Claudio Pulcro, & L. Calpurnio Pisone Cæsonio cons. nempe anno Urbis 1000, sive juxta alios 1004. quo consules erant L. Æmilius Paulus & C. Claudius Marcellus. Ejus à Senatu ejectionis meminit & Dio lib. XL. Ac ne alium Sallustium signari putes, clarè ait id contigisse; Σαλῆστιος, τὸ τῷ ἱστορίῳ συγγεγάρται. Eo anno Milo jam exulabat: unde consequitur, quod à Milone Tribuno pl. virgis cæsum dicebamus, id antea contigisse; non eo ipso anno, ut vir eruditus putabat. Etiam discimus iisdem ex Scriptoribus, à C. Julio Cæsare, rerum potio, dignitatem Senatoriam recuperasse, quaestoremque factum, & postea etiam præturam obtinuisse. Præturæ mentionem quoque invenio apud Hirtium penè editio libri de bello Africano: Item C. Sallustium Crispum prætorem ad Circinam insulam versus, quam adversarii tenebant, cum parte navium ire jubet; quod ibi magnum numerum frumenti esse audiebat. Item apud Dionem lib. XLII. de hoc ipso legas: Στρατὸς γὰρ ὅτι τῷ τῷ Σαλῆστιῳ ἀναλαβεῖν ἀπεδέξατο. Narrat ibidem, ut cum in Campiâ Cæsaris milites, quos in Africam præmittere statuerat, seditionem concitassent; ac Sallustius prætor Romam contenderet, quod Cæsarem hujus rei faceret certiorum: propemodum fuerit occisus à compluribus militum, qui eum insequabantur, nec cuiquam parcebant, imò duos etiam senatores occiderant. Apud eundem lib. XLIII. refertur, ut Cæsar Numidiæ præfecrit Sallustium; ille autem provinciam expilaverit: ac à Cæsare quidem fuerit absolutus; sed infamiam non effugerit; quod qui in historiâ acerbis esset alienorum vitiorum castigato, turpiter ipse in hoc munere se dedisset.

GERARDUS JOHANNES VOSSIUS

dedisset. Ex hac autem prædâ Numidicâ ita ditatus fuit, ut in Quirinali monte forum emeret, quod Sallustii vocatur, ubi nunc ædes S. Susannæ: item hortus, qui hodieque Sallustiani nominantur. Hæc ostendunt, vitam ejus laudari à nemine posse. Nempe omnis ejus gloria à præclaris scriptis proficiscitur. Sed vix ejus quicquam integrè ad nos pervenit, præter bellum Jugurthinum, & Catilinarium. Ità vulgo inscribuntur. Sed posterior genuina inscriptio, **DE CONJURATIONE CATILINARIA.** Testis Sallustius ipse his verbis: Igitur de Catilinæ conjuratione, quàm verisimè potero, paucis absolvam. At ex nobili historiarum opere, quo imprimis historici principis nomen meruit, nihil habemus præter quatuor orationculas, epistolas duas, & lacera aliquot fragmenta: quæ ex Grammaticis antiquis, atque aliis scriptoribus, collecta sunt. Dux verò ad Cæsarem orationes, ut vocant, de Rep. ordinandâ, utrùm Sallustii sint, non convenit inter eruditos. Carrio Sallustio objudicat: & pro illo est, quod veterum nemo, qui tantopere gaudent Sallustium ad partes advocare, inde aliquid depromat. Dissentit autem Douza, cui jacent libri vet. & dictio ipsa, quæ, quicquid dicat Carrio, planè Sallustium redolet. Sin genuina non sint, negari tamen non posse, valde esse antiquas, & quidem Juliani, aut Augustei ævi: saltem non infra Flavianum. Sed genuinas esse arbitror, non tamen ut orationes esse putem, sed epistolas duxerat. Nam posterioris auctor bis ait, se illa scribere, ac dixerim litteras appellat. Planèque verisimile est, missas esse ad Cæsarem, cùm in Hispanias contra Petreium & Afranium proficisceretur: quemadmodum jamdudum Ciacconius observavit. Illa verò in Ciceronem oratio, etsi à Fabio quoque tamquam Sallustii laudetur: tamen, quod res indicat, omnino est alicujus declamatoris: credo Porcii Latronis, vel alterius alicujus, ex illis, quos nominat M. Seneca in Suasoriis, & Controversiis. Fidem ejus valde commendant antiqui. Nam certissimus auctor dicitur Vibio Sequestrus de Fluminibus. Item Hieronimo libro de locis Hebraicis, & exinde Isidoro lib. XII. cap. XXI. Adhuc nobilitatæ veritatis historicus nuncupatur ab Augustino lib. I. de Civitate Dei, cap. V. Avienus etiam in descriptione ora maritima, dicit omnia illius dicta esse præjudicatæ auctoritatis, appellat quoque expressorem efficacem styli, & veritatis. Objeant adversus ea aliqui, quod, pravo logis succo, pleraque ad Ciceronis laudem pertinentia, quæ apud alios legere sit, præterierit. Verùm ea potius neglexisse ego arbitror, vel ut falsa, vel ut incerta plane, vel ut exigua ac minuta. Quod ad dictionem Sallustii attinet, omnes antiqui judicant, brevem ac nervosam esse, & Thucydideæ æmulam. Sanè scriptor est planè Atticus, quâ laude Demostheni proprius est, quàm Cicero ipse: ut bene senset Turnebus in adversariis suis. Sed ut Thucydidem non omnes probarunt, ita nec Sallustii dictio omnibus probatur. Nam Asinius Pollio damnabat eam, tamquam obscuram, & in translationibus audacem: ut Tranquillus auctor est lib. de claris Grammaticis in Philologi vitâ. Imprimis verò reprehendi solet, quod antiqua verba ex Catonis Originibus excerperet: cujus rei meminere Augustus apud Tranquillum in ejusdem Cæsaris vitâ, idemque Tranquillus lib. de claris Grammaticis in vitâ Lenæi, & Fabius ex antiquo epigrammate lib. VIII. cap. 3. Sed hæc impedire non potuere, quò minus à Tacito (at quanto viro!) rerum Romanarum florentissimus actor, lib. III. Historiarum diceretur. Imò juxta Martialem, lib. XIV. Crispus Romanâ primus in historiâ est. Augustino quoque lib. de vitâ beatâ vocatur electissimus pensator verborum. Imò Græci ipsi ejus historias tantî facere, ut eas verterit Zenobius, sophista is, qui Romæ docuit sub Adriano Cæsare; quique epitomen proverbiorum Didymi, & Tarrhai scripsit; ut testis est Suidas in *Λεξικῷ*. Atque inde est, quod Sallustii quoque meminit Stephanus in *Αἰτιαῖς*. Utinam verò extaret Asper Grammaticus, Sallustii interpres, teste Hieronymo. Quadam ex eo citat Sospater. Joannes Baptista Pius annotationum Posteriorum cap. LXXXIV. citat antiquum auctorem, qui vitam Sallustii scripsit. Eum non vidi. Sed scio vitam Sallustii è veteribus reliquisse Asconium Pedianum: ut cognoscere est ex Acronè ad Horat. Sat. 2. lib. 1. E junioribus idem conati Pomponius Lætus, & Petrus Crinitus. Sed his fides habenda, quatenus veteram scrinia compilârunt. Cave autem cum Sallustio hoc confundas Crispum Sallustium, ad quem in edis scribit Horatius, historici hujus sororis filium, Augusti amicum; de quo Seneca, lib. 1. de Clementia, & Tacitus, lib. 1. & 3. annal. A quo & metallum quoddam Sallustianum esse dictum, Plinius auctor est lib. 34. cap. 2.

VETERUM

VETERUM SCRIPTORUM

Et nonnullorum recentiorum de Sallustio

Judaica & Testimonia

AUGUSTUS CÆSAR.

Suetonius in vita Augusti.

TUque dubitas Cimberne Annius, an Verrius Flaccus imitandi sint tibi? ita, ut verbis, quæ Crispus Sallustius excerptit ex Catonis Originibus, utaris, an potius Asiaticorum oratorum inanibus sententiis, verborum volubilitas in nostrum sermonem transferenda?

Velleius Paterculus, Hist. lib. 2.

Æmulus Thucydidis Sallustius.

Et:

Penè stulta est inhaerentium oculis ingeniorum enumeratio: inter quæ maximè nostri ævi eminent, princeps carminum Virgilius, Rabinusque & consecutus Sallustium Livius, Tibullusque & Naso, perfectissimi in forma operis; nam virorum ut magna admiratio, ita censura difficilis est.

Horatius, serm. lib. 1. sat. 2.

Libertinarum dico: Sallustius in quas

Non minus insanit, quam qui mœchatur.

Asconius Pedianus:

Fertur Sallustius tanto ardore insanivisse in libertinas, quanto mœchus in matronas: quod cum illi in Senatu a censoribus objectum esset, respondit, se non matronarum sectatorem esse, quare ex senatu ejectus est, quod ipse excusat in Catilinæ bello.

Hæc vetus interpres Horatii.

Seneca Rhetor. Decl. lib. 3.

Orationes Sallustii in honorem historiarum legantur.

Seneca Philosophus Epist. 114.

Sallustio vigente, amputata sententiæ, & verba ante expectatum cadentia & obscura brevitatis fuere pro cultu. Arruntius vir rare frugalitatis, qui historias belli Punici scripsit, fuit Sallustianus, & in illud genus nitens.

Et ibidem.

Quæ apud Sallustium rara fuerunt, apud Arruntium crebra sunt, & penè continua: nec sine causâ, ille enim in hæc incidebat: at hic illa quærebat.

Et Lib. 9. decl. 1. & controvers. 25. lib. 5.

Cum sit præcipua in Thucydide virtus, brevitatis; hæc cum Sallustius vicit, & in suis illam castris cecidit, nam in sententiâ Græcâ tam brevi, quam salvo sensu detrahas vocem aliquam, constabit sensus, etiam si non æquè comtus, at tamen integer, at ex Sallustii sententiâ nihil demi sine sensus detrimento potest. Titus autem Livius tam iniquus Sallustio fuit, ut hanc ipsam sententiâ, & tamquam translaram, & tamquam corruptam, dum transferretur, objiceret Sallustio, nec amore Thucydidis facit, ut illum præferat, sed laudat, quem non timet: & facilius putat posse à se Sallustium vinci, si antè à Thucydide vincatur.

Martialis lib. 14.

Hic erit, ut perhibent doctorum corda virorum.

Crispus Romanus primus in Historia.

Quintilianus lib. 2. cap. 5.

Livius à pueris magis legendus, quam Sallustius. & hic historiæ majoris est auctor: ad quem tamen intellegendum jam profectu opus sit.

Et libro 3. cap. 10.

Crispus Sallustius in bello Jugurthino & Catilinario nihil ad historiam pertinentibus principiis orsus est.

Et

DE SALLUSTIO

Et lib. 4. cap. 2.

Vitanda illa Sallustiana, quamquam in ipso virtutis locum obtinet, brevitās, & abruptum sermonis genus: quod otiosum foras lectorem minus fallit, audientem transvolat, nec, dum repetatur expectat.

Et lib. 8. cap. 3.

Nec minus noto Sallustius epigrammate incessitur:

Et verba antiqui multum furase Catonis,

Crispe Jugurthina conditor historia.

Et lib. 9. cap. 3.

Ex Græco translata Sallustii plurima.

Et libro 10. cap. 1.

Neque illa Sallustiana brevitās, quā nihil apud aures vacuas atque eruditas potest esse perfectius, apud occupatam variis cogitationibus iudicem & sæpius ineruditum captanda nobis est: neque illa Livii lactea ubertas docebit satis eum, qui non speciem expositionis, sed quidem querit.

Et ibidem.

At non historia cesserit Græcis: nec Thucydidi opponere Sallustium verear: nec indignetur Herodotus æquari sibi T. Livium, cum in narrando miræ jucunditatis, clarissimique candoris; tum in concionibus, suprā quā narrari potest, eloquentem. ita dicuntur omnia tum rebus tum personis accommodata. sed affectus quidem, præcipuē eos qui sunt dulciores, ut parcissimè dicam, nemo historicorum commendavit magis: ideoque immortalem illam Sallustii velocitatem diversis virtutibus consecutus est. nam mihi egregie dixisse videtur Servilius Nonianus, pares eos magis quā similes.

Et ibidem.

Attici præcis conclusionibus obscuri, Sallustium atque Thucydidem superant: tristes ac jejuni Pollionem æmulantur; otiosi & supini, si quid modo longius circumduxerunt, jurant Ciceronem ita locuturum fuisse.

Et lib. 10. cap. 3.

Sanè manifestus est Sallustii ex ipso opere labor.

Statius Papinius lib. 1. Sil. 4.

Sed tuas artes puer ante discat:

Omne quis mundi sensum remensus,

Orsa Sallusti brevis, O Timarui.

Redditis alumnum.

Cornelius Tacitus Hist. lib. 3.

C. Sallustius rerum Romanarum florentissimus auctor.

Justinus Hist. lib. 38.

Pompeius Trogus in Livio & Sallustio reprehendit, quod conciones directas, ac orationes operi suo inserendo historiæ modum excesserint.

Agellius lib. 1. cap. 15. Noct. Artist.

Sallustius novator verborum.

Et lib. 3. cap. 1.

Sallustius vel subtilissimus brevitatis artifex.

Et lib. 4. cap. 15.

Elegantia orationis Sallustii, verborumque facundia & novandi studium cum multa prorsus invidia fuit. multique non mediocri ingenio viri conati sunt reprehendere pleraque & obrectare, in quibus plura inscite aut malignè vellicant. nonnulla tamen videri possunt non indigna reprehensione.

Et lib. 10. cap. 20.

Sallustius proprietatis in verbis retinentissimus consuetudini concessit.

Es lib. eod. cap. 26.

Afinio Pollioni in quādam epistolā, quam ad Plancum scripsit, & quibusdam aliis C. Sallustio iniquis, dignum notā visum est, quod, &c.

Et lib. 17. cap. 18.

M. Varro in litteris atque vitā, fide homo multā, & gravis, in libro quem inscripsit, *Fins*, aut, *De Pace*, C. Sallustium scriptorem seriæ illius & severæ orationis, in cuius historiā notiones censorias fieri atque exerceri videmus, in adulterio deprehensum ab Annio Milone loris bene cæsum dicit, & cām dedisse pecuniam dimissum.

Suetonius

JUDICIA ET TESTIMONIA.

Suetonius de claris Grammaticis : de Philologo :

Asinius Pollio librum scripsit, in quo Sallustii scripta reprehendit, ut nimia verborum affectatione obli-
Et ibidem :

Philologus coluit familiarissime C. Sallustium, & eo defuncto, Asinium Pollionem, quos historiam componere aggressos, alterum breviario rerum Romanarum, ex quibus quas vellet eligeret, instruxit; alterum præceptis de ratione dicendi, quo magis miror Asinium Pollionem credidisse, antiqua eum verba & figuras solitum esse colligere Sallustio, cum sciat eum sibi nihil aliud suadere, quam ut noto civilique & proprio sermone utatur, viterque maxime obscuritatem Sallustii, & audaciam in translationibus.

Et de Lencio :

Lenæus tanto amore erga patroni (Pompeii) memoriam exstitit, ut Sallustium historicum quod eum oris improbi, animo inverecondo, scripsisset, acerbissimam satyrâ laceraverit, lascivum, & lurconem, & nebulonem, popinonemque appellans, & vicâ scriptisque monstrosam, præterea priscorum Catonisque verborum meruditissimum furem.

Macrobius Sat. 3. cap. 15.

Sallustius gravissimus alienæ luxuriæ objurgator & censor.

Et lib. 5. cap. 1.

Quatuor sunt genera dicendi : copiosum ; in quo Cicero dominatur ; breve ; in quo Sallustius regnat : siccum ; quod Frontoni adscribitur : pingue & floridum ; in quo Plinius Secundus quondam ; & nunc, nullo veterum minor, noster Symmachus luxuriatur.

Symmachus lib. 5. Epist. 66.

Interea recuso sententiam, quæ rem venaticam servile dicit officium. Statuerit hoc scriptor stilo tantum probandus ; nam morum ejus damna non sinunt, ut ab illo agendæ vitæ petatur auctoritas.

Ausonius in protreptico :

Jam facinus Catilina tuum, Lepidique tumultum,
Ab Lepido & Catulo jam res & tempora Roma,
Orsus, bis senos seriem connecto per annos :
Jam lego civili mistum Marvorte duellam.
Movit quod socio Sertorius exsul Ibero.

Sidonius Apollinaris in panegyri Athemii Augusti :

Quâ Crispus brevitate placet, quo pondere Varro,
Quo genio Plautus, quo flumine Quintilianus,
Quâ pompâ Tacitus, numquam sine laude loquendus.

Et in panegyri Narbonensi :

Et te multimoda satis verendum
Scriptorum numerositate, Varro :
Et te qui brevitate Crispe polles :
Et qui pro ingenio fluente, nulli
Corneli Tacite es tacendus ori.

Apuleius Apologiam :

Neque Cato gravitatem requirit, neque Lælius levitatem, neque Græchus impetum, nec Cæsar calorem, nec Hortensius distributionem, nec Calvus argutias, nec parcimoniam Sallustius, nec opulentiam Cicero.

Festus Avienus, in orâ Maritimâ :

Interrogasti, si tenes, Meotici
Situs quis esset aquoris : Sallustium
Noram id dedisse, dicta & ejus omnibus
Præjudicatæ auctoritatis ducier
Non abnuebam, ad ejus igitur inclytam
Descriptionem (quâ locorum formulam
Imaginemque, expressor efficax stili
Et veritatis, penè in obtutus dedit
Lepore linguæ) multa rerum junximus.

Vibius Sequester lib. de fluminib.

Sallustius auctor certissimus.

Marius Victorinus in librum Cic. de Inventione.

DE SALLUSTIO.

Historia & brevis esse debet in expositione, & aperta, & probabilis, ut Sallustius sibi omnia in Catilinâ tribuit.

Spartianus in D. Hadriano.

Amavit (Hadrianus) genus dicendi vetustum, controversias declamavit, Ciceroni Catonem, Virgilio Ennium, Sallustium Cælio prætulit: eademque jactatione de Homero ac Platone judicavit.

Vopiscus in Aureliano.

Nemo scriptorum, quantum ad historiam pertinet, non est aliquid mentitus, in quo Livius, in quo Sallustius, in quo Cornelius Tacitus, in quo denique Trogus, manifestis erroribus convincerentur.

Et in Probo:

Et mihi quidem id animi fuit, non ut Sallustios, Livios, Tacitos, Trogos, atque omnes disertissimos imitaret viros, sed Marium Maximum, Suetonium Tranquillum, &c.

Et lib. 2. cap. 13.

Quod quidem non fugit hominem nequam Sallustium, qui ait: Sed omnis nostra vis in animo & corpore sita est; animi imperio, corporis servitio magis utimur. Rectè, si ita vixisset, ut locutus est. servivit enim foedissimis voluptatibus, suamque ipse sententiam vitæ pravitate dissolvit.

Hieronymus in Epitab. Nepotiani ad Heliodorum:

Neque enim proposui historiam scribere, sed nostras breviter flere misérias. Alioquin merito ad hæc explicanda & Thucydides & Sallustius muti sint.

Et lib. 1. adversus Jovianum:

Cicero rogatus ab Hirtio, ut post repudium Terentiæ, sororem ejus duceret, omnino hoc facere supercedit, dicens, non posse uxoris & Philosophiæ pariter operam dare. illa interim conjunx egregia, & quæ de fontibus Tullianis hauserat sapientiam, nupsit Sallustio inimico ejus, & tertio Messalæ Corvino, & quasi per quosdam gradus eloquentiæ devoluta est.

Idem de locis Hebraicis, & ex eo Isidorus Orig. lib. 13. cap. 21.

Sallustius auctor certissimus.

Augustinus de Civitate Dei lib. 1. cap. 5.

Sallustius nobilitatæ veritatis historicus.

Et Epist. 5. ad Marcellinum:

Nobilissimus historicus.

Johannes Sarisberienfis, Polycritici 3. cap. 11.

Unde & Crispo Historicorum inter Latinos potissimo, sed & ipsi Ciceroni placuit: in malis factionem esse, quod in viris Bonis vera amicitia est.

Volaterranus:

Cajus Sallustius Crispus, Romanâ primus in historiâ, ut ait Martialis: Thucydidi ex Græcis opponitur à Quintiliano, elegantia dicendi, atticâ brevitate, sententiarum celebritate. Taxatur autem à Pollione, ut nimis antiquarius, & ex Catonis Originibus verba mutuatus. Trogo autem, quod orationibus nimis longis ac directis nrat: sicuti etiam Thucydides. Hic ille inimicus Ciceronis, divitiis præditus, cujus hortorum vestigia adhuc cernimus Romæ: quorum Plinius quoque meminit libro Naturalis historiæ septimo, capite decimo sexto. Hic etiam ille alienæ luxuriæ gravissimus objurgator & censor, qui Metellum Pium in historiâ reprehendit, quod præter ejus, & populi Romani dignitatem & modestiam, conviviis in Hispaniâ, omnique luxu uteretur. Postea vero ipse deprehensus in adulterio, ab Annio Milone, & loris bene cæsus, & postquam pœnas dedisset, dimissus est. Auctores Varro & Macrobius, Aulus Gellius.

Patrarcha:

Crispus Sallustius nobilis historicus veritatis (sic enim de illo apud auctores verissimos scriptum video) quò fidelius res Africæ complecteretur, libros Punicos perquisivit, peregrinamque linguam, per interpretem, flagranti studio scrutatus est. quîn & maria transgressus dicitur, ut oculis suis crederet de conditionibus locorum. Bellum Jugurthinum, conjurationemque Catilinæ, compendioso, & ad unguem, ut dici solet, castigato stylo complexus est. sed nullo famosior quàm Historiarum libro, qui ætati quoque nostræ, ne certum ejus fileam dedecus, amissus est: veterum quidem testimonio illustris, apud nos solo jam nomine superstes.

Sallustius,

JUDICIA ET TESTIMONIA.

L. Vives.
Sallustius, rerum Romanarum florentissimus scriptor, ut inquit Tacitus, frequens est in manibus puerorum, sed mihi aptior videtur provectoribus. Inimitabilis est in illius scriptis gratia: quæ quotiescunque repetita, nunquam tædium sui, aut satietatem lectori afferant.

Qu. Estaugius.

Nemini dubium est Sallustium plures majoresque historiarum libros scripsisse: qui partim temporum injuriâ, partim invidia hominum jam dudum periêre. Neque absurdum est inde suspicari, si bellum Jugurthinum, quod ipse non vidit, & tamen Romanis suis ita diligenter notavit, ea quoque memoria mandasse, quæ suo tempore potissimum contigêre: quemadmodum contentionem inter Marium, Sullamque ortam, ob bellum Mithridaticum: Octavii, Mariique necem: Africam Pompeii Magni victoriam: Sullæ tyrannidem: Metelli Pompeique in Hispania missionem: Sertorii, pugnaeque ejus finem: Gladiatorum bellum: Tribunatum plebi restitutum: pyratarum exitium: Syriam victam: Et cum his pleraque alia, quæ à Sallustii natiuitate usque ad Catilinæ conspirationem gesta sunt, ubi interfuerunt anni exacti viginti & quinque. Deinde, à Catilinæ conjuratione usque ad Sallustii obitum, etiam ardua haud pauca acciderunt: velut, Magni Pompeii triumphus: Ciceronis exitium, & trucidatio: Gallicum bellum: Clodius interemptus: Respublica oppressa: Africana expeditio: Julius Cæsar confossus: Octaviani Aug. imperium: L. Antonii seditio. Quare haud facile creditu, tam diligentem historicum hæc Romana omisisse. Sed hanc, pro dolor, jacturam debemus aut Gothis & Vandalis orbis devastatoribus: aut Ciceronianis vel Livianis Sallustio insensissimis: nam iste Patavinus tunc viginti quatuor annorum natus erat, cum Sallustius ex humanis cessit: cujus tandem libri etiam à jacturâ quantumvis mitiore, immunes non fuerunt. Sic ex Livio, parum superest: ex Eonio fere nihil, ex Sallustio pauca, uti res humanæ semper fuerunt. Præterea non abs re, à quibusdam dicitur inimitabilis, veluti liquet vel ex aut toribus, qui post eum de Jugurthâ scripserunt: ut Livius, & abbreviatores ejus, præsertim Florus lib. 3. cap. 1. & lib. 62. Orosius lib. 5. cap. 15. Valerius Maximus lib. 2. cap. 2. & lib. 6. cap. 11. Frontinus lib. 1. cap. 8. & lib. 2. cap. 1. & 4. Eutropius lib. 4. cap. 8. Plinius, & alia, qui ad tantam dicendi gratiam nunquam pervenerunt. Vir ille clarissimus, philosophus, orator magnus, verus historicus: adversarios habuit Ciceronem in primis, propter Terentiam: Alinium Pollionem, propter Ciceronem: Titum Livium, propter scribendi famam: qui cum suis curarunt assidue, ut omnino Sallustii vitium, non cum scriptis ejus oblivioni traderetur. Ita similitudo illa studii, raro benevolentiam, æmulationem potius asserre solet.

Julius Cæs. Scaliger Oratione pro Cicerone:

Id quod & Sallustius omnium scriptorum numerosissimus nusquam aspernatus est

Et ibidem:

A Sallustio autem brevitatem illam peti debere, cum scribis; neque quid velis intelligo, neque tam vulgi animo conceptam, adeo persuasam, adeo decantatam in illo viro brevitatem umquam comprehendi. Nam si, quoniam frequentibus asyndetis utitur, aut quod non longis periodis ambit argumenta rerum, properare tibi videtur, isto tibi quoque patto brevibus atque interceptis saltibus centum milliariorum iter minus longum videbitur, quam unius modo stadii intervallum, quod uno spiritu confeceris. At contra videmus Sallustium ipsum, cum quid semel dicendum assumpsit, adeo perstare, ut sæpenumero egredi videatur, &c.

Ibidem:

Neque verò Sallustium politissimum auctorem rejiciunt: (Ciceroneani) sed animum illud atque institutum dicendi genus, sed multa superfluitiosa verba.

Idem lib. 4. Poëta cap. 24.

Quasi verò commentarium scripserit ille, non Historiam pleniorē; qui sit Historiæ pater appellatus.

Et lib. 3. cap. 96.

Ambitiosè igitur fecisse videtur Sallustius quibusdam, quod Poëtarum more, cum dicere orsus esset de Catilina, omissa eâ narratione repetit historiam ab ipsis ultimis Romæ rudimentis. Nos virum in suo in genere præstantem cum recte tum necessario fecisse judicamus: ut ostenderet corruptam civitatem, cujus & pars esset Catilina.

C. SALLUSTII

C. SALLUSTII
CRISPI
CATILINA,
SEU

BELLUM CATILINARIUM.

OMNIS homines, qui sese student præstare cæteris animalibus, summâ ope niti decet, ne vitam silentio transcant, veluti pecora, quæ natura prona, atque ventri obedientia sinxit. ^b Sed nostra omnis vis in animo & corpore sita est. Animi imperio, corporis servitio magis utimur, alterum nobis

INTERPRETATIO.

DECET omnes homines, qui student sese præstare cæteris animalibus, conari totis viribus ne transcant vitam nihil agendo, sicut pecora, quæ natura fecit in terram propensa, & ventri obedientia.

NOTÆ.

OMNIS,] Accusativus pluralis. Solebant enim veteres nomina in *is* deficientia in singulari, eodem sono efferre in Accusativo plurali; mutatâ tamen syllabâ brevi in longam, utpote natâ ex diphthongo *eis*, quâ terminabantur olim Accusativi illi plurales.
^b **Sed.]** Hic non est adversativa; posita est vocula pro *verum*, *autem*; Gallicè *Or*,

A

cum

cum dis, alterum cum belluis commune est. ¹ Quo mihi rectius videtur, ingenii, quam virium opibus gloriam querere; &, quoniam vita ipsa, quā fruimur, brevis est, memoriam nostri quā maxumē longam efficere. Nam divitiarum & formæ gloria, fluxa atque fragilis est; virtus clara, æternaque habetur. Sed diu magnum inter mortalis certamen fuit, vi-ne corporis, an virtute animi, res militaris magis procederet. ² Nam & prius, quā ^b incipias, consulto, &, ubi consulueris, maturè factu opus est. Ita utrumque per se indigens, alterum alterius auxilio eget. Igitur initio reges (nam in terris nomen imperii id^e primum fuit) ^d diversi, pars ingenium, alii corpus exercebant. etiam tum vita hominum sine cupiditate agitabatur: ³ sua cuique satis placebant, postea verò quā in Asia ^e Cyrus, in Græcia Lacedæmonii, & Athenienses ^f cœpere urbes, atque nationes subigere; lubidinem dominandi, causam belli habere; maximam gloriam in maximo imperio putare: tum demum periculis, atque Negotiis compertum est, in bello plurimum ingenium posse. Quod si regum, atque imperatorum animi virtus in pace ita, ut in bello, valeret, æquabilius, atque constantius sese res humanæ haberent, neque aliud aliò ferri, neque mutari, ac

INTERPRETATIO.

*Propterea mihi rectius quere-
re gloriam opibus & facultatibus inge-
nii, quā opibus virium corporearum.*

*² Nam ex altera parte, oportet delibe-
rare, priusquam incipias. & ex altera
oportet tempestivè exequi, postquam con-
sulueris.*

*³ Unusquisque suo satis contentus erat dis-
que possidebat.*

⁴ Postquam verò Cyrus in Asia, La-

*cedæmonii & Athenienses in Græciâ, ex-
perunt in suam potestatem redigere urbes
atque nationes; habere lubidinem domi-
nandi pro causâ belli; putare maximam
gloriam in maximo imperio suam esse,
tum denique compertum est experientia
atque negotiis, ingenium plurimum pos-
se in bello.*

*^f Neque videres opes & divitias, ex
hâc aut illâ regione, in aliam deportari.*

NOTÆ.

^a Longam.] Hoc vult Sallustius, ut u-
nusquisque hominum recordationem præ-
claris factis mereatur, itaque in ipsorum
vivat memoria.

^b Incipias.] Id est, quilibet incipiat.
Hæ locutiones per secundam singularis
numeri personam sunt frequentissimæ &
elegantissimæ. His utimur etiam cum ad
multitudinem præsentem sermo dirigi-
tur.

^c Primum.] Id est, vocati sunt Reges,
qui primi dominium exercebant in Gen-
tes. Quod quidem Autoris sensu, Intelli-
gendum est, quatenus, cum aliis, ini-
tium rerum repetit ex profanis Autoribus.

^d Diversi.] Id est, diversas vias in-
stiterunt.

^e Cyrus.] Cambylis & Mandanes filius,
qui Imperium Medorum ad Persas tran-
stulit. Cur verò ejus meminerit Sallu-
stius, cum ante Cyrum, Ninus Assyrio-
rum Rex Asiam bello vastaverit, credide-
rim esse factum, quia ante Cyrum ob-
scureta sit admodum rerum memoria;
neque ante ipsum satis cognitum fuerit
vine corporis, an virtute animi res mili-
taris magis procederet.

^f Equabilius.] Id est, magis suum &
eundem statum obtinerent. Gall. *Auroient
un cours bien plus réglé.*

misce-ri

BELLUM CATILINARIUM. 3

misceri omnia cerneret. Nam imperium facile iis artibus retinetur, quibus initio partum est. Verum, ubi pro^a labore desidia, pro^b continentia & ^c aequitate^d libido atque^e superbia invasere; fortuna simul cum moribus^f immutatur. Ita imperium semper ad optimum quemque ab minus bono transfertur. Quæ homines^g arant, navigant, ædificant, virtuti omnia^h parent. Sed multi mortales, dediti ventri, atque somno, indocti, incultique, vitam sicutiⁱ perigrinantes transire, quibus profectio, ^j contra naturam, corpus voluptati, anima oneri fuit, eorum ego vitam mortemque^k juxta æstumo, quoniam de utraque filetur. Verum enimvero is demum mihi vivere, & frui animam videtur, qui aliquo negotio intentus, præclari facinoris, aut artis bonæ famam quærit. ^l Sed in magnâ copiâ rerum, aliud alii natura iter ostendit. Pulchrum est bene facere reip. etiam bene dicere haud absurdum est. Vel pace, vel bello clarum fieri licet, & qui fecere, & qui facta aliorum scripsere, multi laudantur: ^m Ac mihi quidem, tamen haudquaquam par gloria sequatur scriptorem, & actorem rerum: tamen in primis arduum vi-

INTERPRETATIO.

^a Omnia obediunt virtuti, & illi subiecta sunt.

^b Ego tanti facio mortem illorum ac vitam.

^c Atque quanquam scriptor rerum ge-

starum nullo modo, nec mereatur, nec obtimeat eandem gloriam, quam consequitur ille, qui eas perficit, attamen videtur, mihi quidem, in primis difficile scribere historiam.

NOTÆ.

^a *Labore.*] Labor hic positus est pro *proensione ad laborem*; pro *laboriositate*, si ita loqui liceret: Opponitur enim *desidia*.

^b *Continentia.*] Apud Politicos, adeoque & Historicos persæpè non idem dicit quod apud Philosophos. Hi per *continentiam* eam virtutem intelligunt quæ moderatur appetitui circa cibum, potum, &c. Illis vero *continentia* est quæ homo qui sedet in gubernaculo Reipublicæ, abstinet ab omni injustâ exactione.

^c *Aequitate.*] Plus est *Aequitas* quam *Justitia*. Hæc suas habet formulas ita digestas, ut sæpè summum jus summa sit injuria: At verò *Aequitas* illud unum respicit quod in se, & reverâ æquum & bonum est: Judicat ex foro conscientiæ; quandoque leges transgreditur justitiæ; imò contra eas facit.

^d *Libido.*] Ea est, cum homo Politicus, quàmòbre aliquid injusti incipiat interrogatus, is responderet, *Quia libet*.

Alibi aliud libido indigitat.

^e *Superbia.*] Tyrannidis gradus est ultimus & supremus, cum scilicet Rex aliquis cum fastu, & fastidio perinde injustitiam suam in subditos exercet, ac si bruta essent, aut vilia mancipia.

^f *Immutatur.*] Id est, ex favente se adversa.

^g *Arant.*] Id est, quæcumque terra cultura crescit. *Navigant*, id est navigationibus comparantur. Sed insolentior est tropus.

^h *Peregrinantes.*] Quasi essent à vita extranei, quosque minime tangat quicquid in ea est.

ⁱ *Contra naturam.*] Omnino, nam secundum eam, qui minor est servit majori: Animus verò corpori præstat.

^j *Sed in magnâ, &c.*] Sensus est, Cum tam variae sint artes quibus gloria comparari possit, naturam diversè hunc aut illum ad quamlibet instituire,

detur, res gestas scribere: primum, quod facta dictis ^a exæquanda sunt: dein quia plerique, quæ delicta reprehenderis, malevolentia, & invidia dicta putant. ubi de magna virtute, atque gloria bonorum memores; ¹ quæ sibi quisque facilia factu putet, æquo animo accipit; supra, veluti ficta pro falsis ducit. Sed ego adolescentulus, initio, ficti plerique, ² studio ad rempubl. ^b latus sum: ^c ibique mihi multa ad-
 vorfa suere. nam pro pudore, pro ^d abstinentia, pro ^e virtute, audacia, ^f largitio, avaritia, vigeant. quæ tamen si animus aspernabatur, insolens malarum artium: tamen inter tanta vitia imbecilla ætas, ambitione corrupta, tenebatur. Ac me, cum ab reliquis malis moribus dissentirem, nihilominus honoris cupido eadem, quæ cæteros, ^g fama, atque ^h invidia vexabat. ³ Igitur, ubi animus ex multis miseriis, atque peri-

INTERPRETATIO.

¹ Unusquisque legit & audit cum æquitate animi ea quæ putat sibi factu facilia: ea verò quæ sunt supra, & sibi impossibilia, habet pro falsis, veluti ficta.

² Magno cum affectu conatus sum munus aliquod in Republicâ suscipere.

³ Igitur cum animus fuit mihi liber à multis curis & sollicitudinibus, atque periculis & descriminibus, & constitui vitam reliquam mihi transigendam esse pro-

cul à Republicâ, nolui perdere bonum otium, animi socordia & ignavia, aut corporis desidia & segnitie: neque verò volui me intentum servilibus officiis transigere vitam colendo agrum, aut venando; sed postquam regressus sum ad institutum & studium, à quo ambitio mala advocaverat me, constitui perscribere res gestas Pop. Rom. carptim, prout singula videbantur digna hominum recordatione

NOTÆ.

^a Exæquanda.] Ea demum scriptoris laus est, cum ita ille orationem suam ex ipsis rebus effingit, ut in scripturâ & picturâ, quàm fuerit in re, & exemplari, nec plûs, nec minûs conspiciatur.

^b Latus sum.] Id est, eadem libidine quâ cæteri ad Magistratus anhelabant, quasiturbine correptus sum. At enim, vide mihi, quæso, quâ solertia errata sua excuset Sallustius: vult ille videri grassante pravitate, & quasi æstu quodam sublati.

^c Ibique.] Id est, in muneribus adipiscendis & gerendis.

^d Abstinentia.] Eadem est atque innocentia & continentia.

^e Virtute.] Propriè hoc in loco, eam virtutem indicat, quâ quis animo est præstanti & elato. Gall. *La noblesse du courage.*

^f Largitio.] Qui ad honores aspirabant, quandoque epulis & conviviis Populi suffragia captabant, & illius auram venabantur; quandoque frumenta distribu-
 bant, &c. Illud est largitio: atque ut largi-

rentur, opus erat omninò aliquos expilare.

^g Fama.] Quomodo reponit Sallustius famam in malis moribus? Quia scilicet ille, sicut & reliqui, eam sibi malis artibus, quas excusat tamen, quantum potest, magnam facere studebat; ambiendo, &c.

^h Invidia.] Mirè se hic torquent interpretes: Quidam textum corrigunt; alii invidiam exponunt, quasi Sallustius maligna invidorum judicia expertus fuerit. At certè illud non agitur: Autor enim loquitur de malis moribus, quibus & ipse corruptus fuerat; quod patet ex eo quod se dicat à reliquis dissentire. Ergo, quanquam cunctanter à doctissimorum virorum sententiâ discedo, pacè ipsorum discedo tamen. Invidia, uti quidem arbitror, nihil est aliud quàm idem ille morbus, quo hominesque laborant omnes, qui nimio affectu, se præponi postulant iis, qui sibi gratiâ præpollent apud Principem aut Populum.

culis requievit, & mihi reliquam ætatem ^a à rep. procul habendam de-
crevi, non fuit confilium, ſocordiâ, atque deſidiâ bonum otium conte-
rere: neque verò, agrum colendo, aut venando, ^b ſervilibus officiis in-
tentum, ætatem agere: ſed, à quo incepto, ſtudioque me ambitio mala
detinuerat, eòdem regressus, ſtatui reſ geſtas Populi Rom. ſtrictim, uti
quæque memoriâ digna videbantur, perſcribere: eò magis, quòd mihi
à ſpe, metu, ^c partibus Reip. animus liber erat. Igitur de Catilinæ con-
juratiōe, quàm veriſſimè potero, paucis abſolvam. Nam id facinus
in primis ego memorabile exiſtumo, ſcleris atque periculi novitate, de
cujus hominis moribus pauca priùs explananda ſunt, quàm initium nar-
randi faciam.

L. Catilina, ^d nobili genere natus, fuit magnâ vi & animi, &
corporis, ſed ingenio malo, pravòque. Huic ab adoleſcentiâ bella in-
teſtina, cædes, rapinæ, diſcordia civilis, grata fuêre: ^e ibique juventu-
tem ſuam exercuit. corpus ^e patiens inedia, alboris, vigiliæ, ſuprà
quàm cuiquam credibile eſt. animus audax, ſubdolus, varius, cujuſlibet
rei ^f ſimulator ac diſſimulator, alieni appetens, ſui proſuſus; ardens in
cupiditatibus. ſatis eloquentiæ, ſapientiæ parùm. vaſtus animus immo-
derata, incredibilia, nimis alta ſemper cupiebat. Hunc, poſt domina-
tionem ^g L. Sullæ, lubido maxuma invaſerat reip. ^h capiundæ: ⁱ neque,
id quibus modis aſſequeretur, dum ſibi regnum pararet, quidquam
^h penſi habebat. agitabatur magis magisque indies animus ferox inopiâ

INTERPRETATIO.

^a Et exercuit juventutem ſuam in illis
rebus.

^g Hunc lubido maxuma invaſerat Rei-
publicæ invadendæ.

ⁱ Neque ullo modo curabat quibus modis
illud aſſequeretur, modo ſibi ſummum
imperium pararet.

NOTÆ.

^a A Republica procul.] Id eſt, Abſque om-
ni honorum ambitu.

^b Servilibus.] Quamvis eâ cauſâ ma-
ximè vexatus fuit Sall. non tamen ideo
credendum eſt, eum venationem inter
ſervilia officia, quaſi ea non ſit libero ho-
mine digna, per contemptum rejeciſſe:
minime: eſt enim belli quoddam tyrocini-
um, & exercitium utile, ſi quis modò
ſobriè utatur. Perſequitur Autor à primo
inſtitutam diſtinctionem inter ea quæ vir-
tute & imperio animi parantur, & ea quæ
vi & ſervitio corporis acquiruntur; tan-
tumque ſibi illa placuiſſe magis, teſtatur.

^c Partibus.] Gall. Parti, faction.

^d Nobili.] Patricius fuit, ut liquet ex
Cicerone, & aliis; ex ſergiâ familiâ oriun-
dus, cujuſ ultimus fuit.

^e Patiens.] Nomen eſt: Eum ſignificat
qui poteſt inediam tolerare, quanquam
reapic non patiat. Patiens verò parti-
cipiùm, cum Accuſativo, ille eſt qui re-
verâ patitur, quamvis ægrè toleret.

^f Simulator.] Is dicitur qui id eſſe
oſtendit, quod non eſt: Diſſimulator
contrà, qui id non eſſe, quod eſt.

^g L. Sullæ.] Hic ille eſt felix & notiſſi-
mus Sylla, qui Mario oppreſſo, Dictatu-
ram & ſummum Imperium naſtus; Pa-
triam quoque & Rempublicam uſque
ad id ſibi fecit obnoxiam, ut, invito il-
lo, nec bona, nec vitam retinere quiſ-
quam poſſet.

^h Penſi.] Penſum ſit à Pendo, quod, in-
ter alia, ſignificat aſſumo, curo. Itaque, ni-
hil penſi habere, eſt nihil curare.

rei familiaris, & conscientiam scelerum: quæ utraque his artibus auxerat, quas supra commemoravi. incitabant præterea corrupti civitatis mores: quos pessima, ac ^a diversa inter se mala, luxuria, atque avaritia vexabant. Res ipsa hortari videtur, quoniam de moribus civitatis ¹ tempus admonuit, supra repetere, ac paucis instituta majorum domi militiaeque, quomodo remp. ² habuerint, quantamque reliquerint, & ut paulatim immutata, ex pulcherrimâ, pessima ac flagitiosissima facta sit, disserere.

Urbem Romam, sicut ego accepi, condidisse atque habuisse initio ^b Troiani; qui, Aeneâ duce, profugi, sedibus incertis vagabantur; cumque his ^c Aborigines, genus hominum agreste, sine legibus, ^d sine imperio, liberum, atque solum. hi postquam in una moenia convenire, dispari genere, dissimili linguâ, alius alio more viventes, incredibile memoratu est, quàm facile coaluerint. sed postquam res eorum civibus, moribus, agris aucta, satis prospera, satisque pollens videbatur. ³ sicuti pleraque mortalium habentur, invidia ex opulentiâ orta est. Igitur ^e reges, populique finitimi bello tentare: pauci ex amicis auxilio esse. nam cæteri, metu perculsi, à periculis aberant. at Romani, domi, militiaeque intenti, festinare, parare, alius alium hortari; hostibus obviam ire; libertatem, patriam, parentesque armis tegere. post, ubi pericula virtute propulerant, sociis atque amicis auxilia portabant; magisque dandis, quam accipiendis beneficiis amicitias parabant: imperium legitimum, nomen imperii ^f regium habebant: ⁴ delecti, quibus corpus annis infirmum, ingenium sapientiâ validum erat, reipublicæ consultabant. hi, vel ætate, vel curæ ^g similitudinē, patres appellabantur. Post, ubi regium imperium, quod initio conservandæ libera-

INTERPRETATIO.

¹ Quandoquidem occasio nos admonuit de moribus civitatis.

² Quomodo Rempublicam administraverint.

³ Invidia orta est ex opulentiâ, sicut

id plerumque accidit inter homines.

⁴ Quidam delecti, quibus corpus erat infirmum ex senectute, ingenium vero validum sapientiâ, consulebant Reipub-

lica.

NOTÆ.

^a Diversa.] Id est, opposita. Sæpius ita sumendum in nostro Autore.

^b Troiani.] Alii à Romulo conditam Romam asserunt. Is fortè, quod primò Troiani edificaverant, minùsque deinde coluerant, restituit, & auxit.

^c Aborigines.] Indigenæ, Antiquissimi Italix populi.

^d Sine imperio.] Mortuo, scilicet, Latino, suo Rege.

^e Reges.] Acron putâ, Rex Ceninen-
sum, Tatius Sabinorum.

^f Regium.] Id est, Reges vocabantur qui primi imperium obtinuerunt apud Romanos: quod quidem verum est, sive eorum tempora à Romulo, sive à Latino vel Aeneâ repetas.

^g Similitudinē.] Id est, quia eam reipublicam quam patres familiæ curam habebant, idè Patres vocabantur. Centum verò à Romulo fuerunt primò instituti, quorum progenies Patritia dicta est: quanquam alii deinde in eum numerum adiecti fuerunt.

ris atque augendæ reipubl. fuerat, in superbiam, & dominationemque convertit; immutato more, annua imperia, binos imperatores sibi fecere. eo modo minime posse putabant per licentiam insollescere animum humanum. Sed ea tempestare corpore se quisque magis magisque extollere, ingeniumque in promptu habere. nam regibus boni, quam mali suspectiores sunt: semperque his aliena virtus formidolosa est. Sed civitas, incredibile memoratu est, adeptâ libertate, quantum brevi creverit. tanta cupido gloriæ incensera. Jamprimum juvenus, simul ac belli patiens erat, in castris per laborem usu militiam discebat: magisque in decoris armis, & militaribus equis, quam in scortis atque conviviis, lubidinem habebat. Igitur talibus viris non labos insolitus, non locus ullus asper, aut arduus erat, non armatus hostis formidolosus: virtus omnia domuerat. sed gloriæ maxumum certamen inter ipsos erat. quique hostem ferire, murum ascendere, conspici, dum tale facinus faceret, properabat: eas divitias, eam bonam famam, magnamque nobilitatem putabant. laudis avidi, pecuniæ liberales erant; gloriam ingentem, divitias honestas volebant. Memorare possem, quibus in locis maxumas hostium copias populus Rom. i parvâ manu fuderit, quas urbes naturâ munitas pugnando ceperit, ni ea res longius nos ab incepto traheret. Sed profecto fortuna in omni re dominatur.

INTERPRETATIO.

¹ Volebant divitias mediocres.

NOTÆ.

^a Dominationem.] Hic pro tyrannide posita est *dominatio*, quam Tarquinius adeo invexit immoderatam, ut eo dejecto, sibi binos imperatores, Consules scilicet, Romani delegerint.

^b In promptu.] Id est, Non jam illi vires ingenii occultabant, ne tyranno forent formidolosi; quin contra, virtutem suam quisque quam maxime ex promptam & manifestam habebat.

^c Regibus.] Malis scilicet, de quibus nunc agitur; nisi forte omnes pariter uno & eodem odio Sallustius, Popularem opinionem serviens, persequitur.

^d Belli patiens.] Anno ætatis circiter 17. quo pueri esse desinebant; protractâ deinde juventute ad annum usque 46. a quo incipiebat senectus.

^e Lubidinem.] Tametsi sæpius *lubido* in malam partem accipitur, pro desiderio pravo; attamen, ut vides, quandoque etiam sumitur in bonam.

^f Virtus.] Fortitudinem intellige.

^g Ferire.] Nihil frequentius quam loquendi formulas istiusmodi videbis, per

infinitivum, pro indicativo: sunt autem valde significantes & elegantes.

^h Eas divitias.] Vulgo diceremus, In eo positas esse divitias, in eo positam esse bonam famam, &c. putabant.

ⁱ Parva manu.] Frustra sunt, ni fallor, qui, ut Romanorum gloriam militarem magnam fuisse probent, huc multa ex historia nobis pervulgatâ congerunt; intendit enim Autor majorem fuisse eam, quam scriptis celebrata fuerit.

¹ Sed.] Adversativa est: ex eo verò difficultatem parit, quod sententiæ integræ non respondet. Superiori periodo dixit Sall. se posse memorare quibus in locis P. Romanus fuderit copias, &c. Inde ille nihil excipit. Verum in illa propositione, hæc assertio includitur, Populus Romanus fudit copias parvâ manu, &c. Huic assertioni respondet particula *sed*. Quasi dicat, Bello maximi fuerunt Patres nostri; sed fortuna illis gloriam suam invidit; nam facta eorum Historia, uti digna erant, non fuisse celebrata.

ea res cunctas, ex lubricine magis, quàm ex vero, celebrat, obscuratque. Atheniensium res gestæ, sicut ego existumo, satis amplæ, magnificæque fuere, verùm aliquantò minores tamen, quàm fama feruntur: sed, quia provenire ibi magna ^a scriptorum ingenia, per terrarum orbem Atheniensium facta pro maximis celebrantur. ita eorum quicquid fecere, virtus tanta habetur, quantum verbis ea potuerunt extollere præclara ingenia. At populo Rom. numquam ea copia fuit: quia prudentissimus quisque negotiosus maxumè erat. ingenium nemo sine corpore exercebat. optimum quisque facere, quàm dicere, sua ab aliis bene facta laudari, quam ipse aliorum narrare, malebat. Igitur domi, militiæque boni mores colebantur. concordia maxuma, minuma avaritia erat. jus ^b bonumque apud eos non legibus magis, quàm ^c naturâ, valebat. iurgia, discordias, similitates cum hostibus exercebant: cives cum civibus de virtute certabant. in ^d suppliciis deorum magnifici, domi parci, in amicos fideles erant. duabus his artibus, audaciâ in bello, ubi pax evenerat, æquitate, seque, remque publicam curabant. Quarum rerum ego maxuma documenta hæc habeo; quòd in bello sæpius vindicatum est in eos, qui ^e contra imperium in hostem pugnaverant, quique tardius, revocati, prælio excefferant, quàm qui signa relinquere, aut pulsi, loco cedere ausi erant; in pace verò, beneficiis, magis, quàm metu, imperium agitabant; acceptâ injuriâ, ignoscere, quàm persequi, malebant. Sed, ubi ^f labore, atque iustitiâ, resp. crevit; reges magni bello domiti; nationes feræ, & populi ingentes vi subacti; Carthago, æmula imperii Romani, ab stirpe interiit; cuncta maria, terræque patebant, fortuna sævire ac miscere omnia cepit. ¹ qui labores, pericula, dubias atque asperas res facillè toleraverant, iis otium, divitiæ, optandæ aliis

INTERPRETATIO.

^a Otium & divitiæ, quas Romani debuisse optare aliis, fuerunt causa oneris & infelicitatis iis qui toleraverant facillè. & cordatè passi erant labores, pericula, res dubias atque asperas.

NOTÆ.

^a *Scriptorum.*] In his fuere Herodotus, Thueyd-des, Xenophon.

^b *Bonumque.*] Formulâ solemni Bonum cum jure, aut æquò jungitur, jus bonumque, æquum & bonum: Quia, scilicet, interdum summam jus cum sit summa iniustitia, jus & lex scripta mitiganda est æquitatè quadam & bonitate naturali.

^c *Natura.*] Illam intellige quam bona educatio ingeneraverat, quæ altera est natura. Hoc dicit S. Iustus, Non magis veteres Romanos ex præscripto legum, aut earum comminationibus probos fuisse,

quàm quia probitas ipsis placebat, & quasi congenita erat.

^d *Suppliciis.*] Id est, Sacrificiis; prisca enim paupertas ex noxiorum bonis sacra diis fecisse fertur.

^e *Contra imperium.*] In his fuit Maullius, quem Torquatus pater virgis cæsum capite multavit. Imo Posthumius a patre quoque eodem supplicio ultimo affectus, quòd rei bene gerendæ occasione oblata, sine imperio victoriam reportasset.

^f *Labore.*] In bello præsertim; iustitiâ, in pace.

oneri

oneri miseræque fuere. Igitur primò pecuniæ, dein imperii cupido crevit. ea quasi materies omnium malorum fuere. namque avaritia fidem probitatem, cæterasque artes bonas subvertit; pro his superbiam, crudelitatem, deos negligere, omnia venalia habere, edocuit; ambitio multos mortalis^a falsos fieri subegit; aliud clausum in pectore, aliud promptum in linguâ habere; amicitias, inimicitiasque^b non ex re, sed ex commodo æstimare; magisque vultum, quàm ingenium, bonum habere. hæc primò paulatim crescere, interdum^c vindicari. post, ubi^d contagio, quasi pestilentia, invasit; civitas immutata, imperium ex justissimo, atque optumo, crudele, intolerandumque factum. Sed primò magis ambitio, quàm avaritia, animos hominum exercebat: quod tamen vitium propius virtutem erat. nam gloriam, honorem, imperium, ^e bonus, ignavus, æquè sibi exoptant. sed ille^f verâ viâ nititur; huic quia bonæ artes desunt, dolis, atque fallaciis contendit. avaritia pecuniæ studium habet: quam nemo sapiens concupivit. ea quasi venenis malis imbuta, corpus animumque virilem effeminat: semper infinita, insatiabilis est: neque copiâ, neque inopiâ minuitur. Sed, postquam L. Sulla, armis^g receptâ rep.^h bonis initiisⁱ malos eventus habuit, rapere omnes, trahere: domum alius, alius agros^j cupere: neque modum, neque modestiam victores habere: fœda crudeliaque in civis facinora facere. huc accedebat, quòd L. Sulla exercitum, quem in Asiâ^k duxerant, quo sibi fidum faceret, contra morem majorum luxuriosè, nimisque^l liberaliter habuerat. loca amœna, voluptaria, facilè

INTERPRETATIO.

^a Ambitio coëgit multos homines fieri fallaces & fraudulentos.

^b Exercitum tractaverat luxuriosè & nimis licenter.

NOTÆ.

^a Non ex re.] Id est, non ex pulchritudine & merito, aut contrâ; sed tantum pro ratione commodi & turpissimi quæstus.

^b Vindicari.] Ideo latæ Leges de Ambitu & pecuniis repetundis; quæ (prout boni vel mali opibus & autoritate præpellebant) vigeant, vel torpecebant.

^c Contagio.] Morbus est quilibet, qui contactu contrahitur: hoc in loco morum notat fœdam immutationem & contaminationem, quæ exemplo, & consuetudine malorum invehitur.

^d Bonus.] Pro forti & cordato: sic sæpe.

^e verâ.] Legitimâ, & bonâ: Sæpenu- merò hoc sensu invenies.

^f Receptâ.] Recuperatâ, & liberatâ: in tyrannide Marii, præsertim, & Cinna.

^g Bonis initiis.] Primò enim videbatur Sylla omnia pro Senatu, & Reipublicæ bono, agere.

^h Malos.] Ne ita intelligas quasi Sylla perpetuò in Republicâ felix non fuerit: Mali eventus ad Rempublicam spectant, quam ille oppressit.

ⁱ Cupere.] Non modò cupiebant, sed ut quique domum aut villam concupi- verat, dabat operam ut in Proscripto- rum numero esset. Unde Q. Aurelius, cum in iis nomen suum legisset, *Va mi- hi misero*, inquit, *Albani me villa per- sequitur*.

^k Duxerant.] Id est, cui præfuerat; nam si aliter sumas, non in Asiâ, sed, in Asiâ, legendum foret.

in otio ferocis militum animos molliuerant. ibi primum insuevit exercitus populi Rom. amare, potare, ^a signa, tabulas pictas, vasa celata ^b mirari, ea ^c privatim ac publice rapere, delubra spoliare, sacra profanaque omnia polluere. Igitur hi milites, postquam victoriam adepti sunt, nihil reliqui victis fecere. Quippe secundæ res sapientium animos ^d fatigant: ^e ne illi, corruptis moribus, victoriæ ^f temperarent. Postquam divitiæ honori esse cœperunt, & eas gloria, imperium, potentia sequebatur: ^g hebescere virtus, paupertas probro haberi, innocentia ^h pro malevolentia duci cœpit. Igitur ex divitiis iuventutem luxuria, atque avaritia cum superbia invasere. Rapere, consumere; sua parvi pendere, aliena cupere; pudorem, pudicitiam, divina arque humana promiscua, nihil pensi, neque moderati habere. Opera præmii est, cum domos atque villas cognoveris in urbium modum exedificatas, visere templa deorum, quæ nostri maiores, religiosissimi mortales, fecere. ⁱ Verum illi delubra deorum pietate, domos suas gloriâ decorabant, neque victis quidquam, præter injuriæ ^j licentiam, eripiebant.

INTERPRETATIO.

^a Ea rapiabant ex privatis & publicis moribus, victoriæ modum fecissent.
^b edibus. ^c Neque eripiebant quicquam victis
^d Multo minus illi, qui erant corruptis præter facultatem ledendi.

NOTÆ.

^a Signa.] Quilibet intelligo figuras, quâvis materiâ effictas, eminentes modo fuerint & extantes. Gall. Tout ouvrage de sculpture & de relief.

^b Mirari.] Eodem sensu Horatius hoc verbum pro affectuum commovendorum causâ proximâ usurpat: nisi potius credas in admiratione positam esse primam animi commotionem. Uno verbo, Mirari positum est pro Amare, Cupere.

^c Fatigant.] Id est, vix possunt sapientes fortunam ferre; dissuunt in rebus secundis, & quandoque insolescunt, nihil peccus bene præparatum fuerit: nam plures voluptas, quam dolor vincit.

^d Temperarent.] Id est, minus potestate suâ in illos uterentur; ius aliquod servarent, quo, non omnibus modis victos vexarent & torquerent. Jus militum, Quod libet.

^e Hebescere.] Id est, minus stimulis suis excitabantur.

^f Pro malevolentia.] Quomodo isthuc? Non planè quo & hodie illud fit: Cum ali-

quem vident inculpatis moribus, quique non in unam & eandem ruit pravitatem, Quia ille invidet, dicunt. Quando eorum mores lapsi sunt, certè eorum admodum difficilis est curatio. Si verò per innocentiam intelligas tantum abstinenciam ab omni rapinâ, tunc malevolentia fuerit equidem invidia, at paulò aliter explicanda; quasi scilicet aliquis eo fine sit abstinens, ut alios, si minus tales fuerint, increpare & damnare possit.

^g Verum.] Respondet sensui intellecto, non expresse, quasi dicat, Minus te moveat videre habitationes, quas tam humiles diis posuerant præci patres nostri, postquam eas comparaveris cum magnificis villis vestrorum hominum: illi enim contra quam fit hodie, templa deorum pietate, domos suas gloriâ decorabant. Colébantur à veteribus Religionis pietas magis quam magnificè, ut Livius loquitur; unde in lege duodecim tabularum, Ad divos adeunto caste; Pietatem adhibento; Opes amovento.

at hi contra, ignavissimi homines, per summum scelus, omnia ea sociis adimere, quæ fortissimi viri victores hostibus reliquerunt: proinde quasi injuriam facere, id¹ demum esset imperio uti. ¹ Nam quid ea memorem, quæ, nisi his, qui videre, nemini credibilia sunt; à privatis compluribus subversos montes, maria² constrata esse? quibus mihi ludibrio videntur fuisse divitiæ. quippe, quas honestè habere licebat, per turpitudinem abusi properabant. Sed libido stupri, ganæ, cæterique³ cultus non minor incefferat. viri pati muliebria: mulieres pudicitiam in proparulo habere: vescendi causâ, terrâ, marique omnia exquirere: dormire prius, quàm somni cupido esset: non famem, aut sitim, neque frigus, neque lassitudinem operiri, sed ea omnia luxu antè capere. ⁴ hæc juventutem, ubi familiares opes defecerant, ad facinora incendebant. animus imbutus malis artibus, haud facilè lubricinibus carebat: eò profusius omnibus modis quæstui, atque sumptui deditus erat.

² In tantâ tamque corruptâ civitate, Catilina, id quod factu facillimum erat, omnium flagitiosorum atque facinorosorum circum se, tamquam stipatorum, catervas habebat. Nam quicumque impudicus, adulter, ganeo, manu, ventre, pene, bona patria laceraverat, quique alienum æs grande conflaverat, ³ quo flagitium, aut facinus⁵ redimeret; præterea, omnes undique parricidæ, sacrilegi, convicti iudiciis, aut pro factis iudicium timentes; ad hoc, quos manus, atque lingua, perjurio, & sanguine civili alebat; postremò, omnes, quos flagitium, egestas, ⁶ conficius animus exagitabat, hi Catilinæ proximi,

INTERPRETATIO.

¹ Nam quâ de causâ narrarem ea, quæ nullus possit credere, nisi qui viderit, montes scilicet subversos & sublatis à privatis compluribus, maria constrata esse & edificata.

² Catilina habebat circum se catervas

& agmina omnium flagitiosorum atque facinorosorum, tamquam stipatorum & custodum, id quod erat facillimum factum in civitate tantâ & tam corruptâ.

³ Ut flagitium, aut facinus elueret.

NOTÆ.

¹ Demum.] Id est, quasi imperium non aliter insigne esset, quàm hominibus malefaciendo, aut in eo consisteret.

² Constrata.] Sive constructa, aut contracta legeris, eodem modo Romano rum luxus circa ædificia in mari extruenda carpetur; quâ de re Horatius quoque ita conquestus est,

Contracta pisces æquora sentiunt,
factis in altum molibus, &c.

Ob ingentes sumptus, & profusam in ædificiis & convictibus luxuriam, Lucullus Xerxes togatus à Pompelo dictus est.

³ Cultus.] Hic in malam partem accipitur, pro nimia & lascivâ corporis corruptione, aut in cutem indulgentiâ, & blanditiis.

⁴ Hæc.] Præpostera, scilicet, vivendi consuetudo, moresque propudiosi.

⁵ Redimeret.] Id est, ut se liberaret, atque delicti penam effugeret, vel pecuniâ iudices corrumpendo, vel cum iis qui licem intentabant transigendo.

⁶ Conficius.] Scelerum scilicet: Conficius enim quandoque in bonam partem sumitur.

fami-

familiaresque erant. Quod si quis etiam à culpâ vacuus in amicitiam ejus inciderat; quotidiano usu, atque illecebris, facile par, ^a similisque cæteris efficiebatur. sed maxumè adolescentium familiaritates appetebat. eorum animi molles, & ætate fluxi, dolis haud difficulter capiebantur. ¹ nam, uti cujusque studium ex ætate flagrabat, aliis scorta præbere, aliis canes, atque equos mercari: postremò neque sumtui, neque ^b modestiæ suæ parcere, dum ^c obnoxios, fidosque sibi faceret. Scio fuisse nonnullos, qui ità existumarent, juventutem, quæ domum Catilinæ frequentabat, parum honestè pudicitiam habuisse. sed ex ^d aliis rebus magis, quàm quod cuquam id compertum foret, hæc fama valebat. ^e Jamprimum adolescens Catilina multa nefanda stupra fecerat, cum ^f virgine nobili, cum ^g sacerdote ^h Vestæ, & alia hujuscemodi contra ⁱ jus, fasque. postremò, captus amore ^k Aureliæ Orestillæ, cujus, præter formam, nihil unquam bonus laudavit: ^l quod ea nubere illi

INTERPRETATIO.

^a Nom præbebat aliis scorta, aliis canes, atque equos, prout unusquisque ardebat desiderio alicujus rei, secundum suam ætatem.

² Creditur pro certo, Catilinam fecisse

domum suam vacuum nuptiis flagitiosis, filio suo necato, eò quod Aurelia Orestilla, timens eum futurum privignum, qui ætate adultus erat, dubitabat nubere ipsi Catilina.

NOTÆ.

^a Similisque.] Cum similis non tantum dicat quantum par, perinde est ac si dixisset Sallust. *Usu & consuetudine quicumque in Catilina amicitiam inciderat, facile illi par, aut saltem similis efficiebatur.* Nisi malis rē par gradus nequitie notare, similis verò genus ipsum, in quo illi pares fiebant.

^b Modestæ.] Hic Gallicè vertas, son honneur. Alibi aliter.

^c Obnoxios.] Obstrictos. Gal. Attachez à sa personne.

^d Aliis rebus.] Ubi manifestum fecerat Catilina, se nullo scelere aut flagitio vacare, sed profligatæ nequitie hominem esse.

^e Jamprimum.] Instituit Sallustius earum rerum enumerationem, ex quibus, eos juvenes qui Catilinam frequentabant, parum honestè pudicitiam habuisse, conjecturâ prospiciebatur.

^f Cum virgine.] Forte de eo stupro loquitur, quod ei obtulit quæ postea socrus fuit: Nam & illud quoque Cicero Catilinæ objecit; tacito tamen, ut hic mulieris nomine, ne illi & familiæ nota inureretur.

^g Sacerdote Vestæ.] Virgines erant, Vestales, castitatis eximæ, quibus nefas erat virum tangere, ad sacri & æterni ignis custodiam, in penetralibus Vestæ adhibere.

^h Vestæ.] *Estha* Chaldaeis ignem denotat, a quo Græcis ἱστῆ factum, id est, focus; unde Latinis *Vestæ*, id est, ignis. Vestæ verò nomine ætheream & divinum quendam ignem intellexerunt, seu mentem, quæ non oculis, sed animo tantum percipitur; ex quo factum ut nullum in Vestæ Templo simulachrum conspiceretur. Atque notandum est, duas fuisse Vestas, alteram veterem Saturni matrem, quæ *Cybele*, & *Pales*, & *Terra*, imò *Ops*, & *Ceres* dicebatur; alteram verò Saturni, ex illâ alterâ filiam, quæ hæc nostra est: Quanquam hæc omnia non uno modo apud omnes mythologos reperiatur; imò sæpissime confundantur.

ⁱ Jus.] Jus ad homines, fas refertur ad Deos.

^k Aureliæ.] Quæ fuerit non satis constat: Eam formâ & divitiis inter primas claruisse, certum est.

dubitabat,

dubitabat, timens privignum adultum ætate; pro certo creditur, ^a necato filio, vacuum domum scelestis nuptiis fecisse. Quæ quidem res mihi in primis videtur causa fuisse ^b facinoris maturandi, namque animus impurus, diis, hominibusque infestus, neque vigiliis, neque quietibus sedari poterat: ita conscientia mentem ^c excitam vexabat, igitur color ei ^d exsanguis, ^e fœdi oculi; citus modò, modò tardus incessus: prorsus in ^f facie, vultuque ^g vecordia inerat. Sed juventutem, quam, ut suprà diximus, illexerat, multis modis mala facinora edocebat, ex illis testes, signatoresque falsos ^h commodare; fidem, fortunas, pericula vilia habere. post, ubi eorum famam, atque pudorem ⁱ attriverat, majora alia imperabat. si causa peccandi in præsens minùs suppetebat: nihilominus infonτες, sicuti fontes, circumvenire, jugulare. scilicet, ne per otium torpescerent manus, aut animus, ^j gratuito potius malus, atque crudelis erat. ^k His amicis, sociisque confusus Catilina; simul, quòd æs alienum per omnis terras ingens erat; &, quòd plerique Sullani milites largiùs suo usi, rapinarum & victoriæ ^l veteris memores, civile bellum exoptabant; opprimendæ reip. consilium cepit. in Italia nullus exercitus: Cn. Pompeius in ^m extremis terris bellum gerebat: ipsi consulatum

INTERPRETATIO.

^a Quando minuerat famam atque pudorem eorum.

^b Erat potius malus atque crudelis sine mercede.

^c Catilina confusus his amicis & sociis cepit consilium Reipublicæ opprimendæ;

simul quòd ille grandem pecuniam ubique debebat, & quòd plerique milites Syllani, qui prodige usi erant bonis suis, optabant bellum civile, memores rapinarum & victoriæ veteris.

NOTÆ.

^a Necato.] Veneno, ut refert Valer. Max.

^b Facinoris.] De opprimendâ Republicâ intelligit.

^c Excitam.] Non enim usquequaque conscientia sopita est; mentem quandoque commovit, excitat, & turbat. Dixit verò Autor mentem excitam vexabat, pro exciebat & vexabat.

^d Exsanguis.] Perturbatio conscientie tristitiam & metum comites habet, quibus sanguis ad intimas corporis partes evocatur.

^e Fædi.] Savitiam & immanitatem declarantes. Aliàs Fædus deformem tantum dicit.

^f Facie.] Id est, Specie & omni exteriore aspectu. Nonnunquam facies os tantum aut vultum significat. Le visage.

^g Vecordia.] Magis ad animum spectat, & mentem notat sceleratam & nefariam: Ea verò ex specie, vultu præsertim cognoscitur.

^h Commodare.] Id est, In suum & amicorum commodum subministrare.

ⁱ Infonτες.] Ne absolute fontes, aut infonτες intelligas, quasi se judicem & vindicem Catilina in Republicâ gesserit. Per infonτες eos indicat qui ejus consiliis nihil officiebant, quique erga illum infonτες erant.

^k Veteris.] Adversus Marium; ex quâ omnes suos Sylla dicaverat.

^l Extremis.] Per respectum ad Romanos, qui se Orbis Dominos jactabant, istud intelligendum: Pompeius enim in Asiâ erat, cum Mithridate bellum gerens.

petundi magna spes; senatus nihil sanè intentus: tutæ, tranquillæque res omnes, sed ea prorsus opportuna Catilinæ. Igitur circiter Kal. Jan.^a L. Cæsare & C. Figulo Coss. primò singulos appellare: hortari alios, alios tentare; opes suas, imparatam remp, magna præmia conjurationis docere. ubi satis explorata sunt, quæ voluit, in unum omnis convocat, quibus maxuma^b necessitudo, & plurimum audaciæ inerat. eò convenire Senatorii ordinis P. Lentulus^c Sura, P.^d Autronius, L. Cassius Longinus, C.^e Cethegus, P. & Ser. Sullæ^f Servii filii, L. Vargunteius, Q. Annius, M. Porcius Læca, L.^g Bestia, Q.^h Curius: præterea, ex equestri ordine, M. Fulvius Nobilior, L. Statilius, P. Gabinus Capiro, C. Cornelius: ad hoc, multi exⁱ coloniis, &^k municipiis, ^ldomi nobiles. erant præterea^m complures paulò occultius consilii hujusce participes, quos magis dominationis spes hortabatur, quam inopia, aut alia necessitudo. cæterum juvenis pleraquæ, sed maxumè hobilium, Catilinæ inceptis favebat. ⁿquibus in otio vel magnificè, vel molliter vivere copia erat, incerta pro certis, bellum, quam pacem,

INTERPRETATIO.

^a Illi qui poterant vivere vel magnificè, vel molliter in otio sequebantur incerta pro certis, malebant bellum quam pacem.

NOTÆ.

^a L. Cæsare.] Id est, anno mundi 3886. Ante Christum natum 62. A Româ conditâ 689. vel secundum alios 690.

^b Necessitudo.] Hic pro necessitate ponitur: Alias pro familiaritate.

^c Sura.] Ita vocatus fuit, quod, pecuniâ publicâ absumpta, cum Quæsturæ rationem reddere non posset, se dixit suram præbiturum, ut solebant pueri, qui in ludo pilæ peccassent. Post Consulatum, Senatu ob malos mores ejectus fuit: quare iterum Prætor est factus, ut pristinam dignitatem recuperaret: & in Præturâ conjuravit.

^d Autronius.] Hic consul designatus, de ambitu interrogatus, lege damnatus est.

^e Cethegus.] Is fuit ex gente Corneliâ: Homo vehemens & furiosus.

^f Servii.] Hic Servius Sylla, pater Publii & Servii Syllæ, frater fuit Syllæ Dictatoris, ut scribit Dio.

^g Bestia.] Hic est, qui tribunus plebis de Cicerone conquestus est; ut infra videbimus.

^h Curius.] Per hunc conjuratio primò patefacta est.

ⁱ Coloniis.] Colonia multitudo est hominum, qui publico consilio ad novas terras deducuntur, quæ in singulos divisæ ab iis coluntur. Romani per Triumviros, Quinqueviros, &c. colonias suas constituebant. Vide plura apud Gellium lib. 16. cap. 13.

^k Municipiis.] Fuerunt municipia civitates, quarum incolæ, Cives Romani ex municipiis dicti sunt. Illorum quibusdam civitas Romana cum suffragio, aliis absque eo data fuit. Priores jus petendi Magistratus habebant, & Romanis legibus vivebant: Posteriores, cum suis moribus relictæ essent, etiam à Magistratibus Romæ vacabant. Atque hæc omnia variè mutata sunt: sed adi Rosinum.

^l Domi.] Quare domi? Quia scilicet, quamvis eorum opes, & potentia in suâ civitate, maxima esset, non illi pariter Romæ valebant.

^m Complures.] Romani scilicet, quales fortè Cæsar, Antonius, alii.

malebant.

BELLUM CATILINARIUM. 15

malebant. Fuere item ea tempestate, qui crederent M. Licinium Crassum non ignarum ejus consilii fuisse: quia Ch. Pompeius, invidus ipsi, magnum exercitum ducitabat; conjulvis opes voluisse contra illius potentiam crescere: simul consilium, si conjuratio valuisset, facile apud illos principem se fore.

Sed antea item conjuravere pauci, in quibus Catilina. de quo, quam verissime potero, dicam. L. Tullo, M. Lepido Coss. P. Autronius, & P. Sulla, designati consules, legibus ambitus interrogati, penas dederant, post paulo Catilina, pecuniarum repetundarum reus, prohibitus erat petere consulatum; quod intra legitimos dies profiteri nequiverit. Erat eodem tempore C. Piso, adolescens nobilis, summæ audaciæ, egens, factiosus; quem ad perturbandam rempubl. inopia, atque mali mores stimulabant. cum hoc Catilina, & Autronius, circiter Nonas Decembr. consilio communicato, parabant in Capitolio Kalendis Jannar. L. Corram & L. Torquatum Coss. interficere; ipsi, fascibus correptis, Pisonem cum exercitu ad obtinen-

NOTÆ.

[Crassum.] Hic fuit, quo non alius Romæ ditior extabat; quem tamen auri fames ad bellum contra Parthos impulit, ubi una cum exercitu trucidatus est.

[Sed antea.] Hic abrumpitur narratio, ut aliquid de aliâ conjuratione dicatur, cujus volunt Autorem fuisse Crassum, quanquam studio id dissimulat Salust. Igitur post aliquot periodos, hinc repetendum erit filum institutæ orationis.

[De quo.] Id est, de quâ re, de quâ conjuratione.

[L. Tullo.] Hoc est, tertio anno ante ultimam conjurationem.

[Designati.] Ita vocabantur qui in annum proximum electi fuerant.

[Legibus.] Paratæ fuerunt multæ contra ambitum, quas si voles, apud Alexandrum Neapolit. lib. 3. cap. 17. videbis. Ex earum legum autoritate interrogabantur, de ambitu qui accusati fuerant.

[Penas.] Magistratu movebantur, atque iis etiam multa pecuniaria irrogabatur.

[Pecuniarum.] Africam Catilina cum diripisset, Legati Afri in Senatu de illo absente conquesti sunt, deinde ejus nomen a Clodio delatum est: unde prohibitus fuit petere consulatum; nam reo

illud legibus interdictum erat.

[Prohibitus.] Quia, ut modo vidimus, Catilina reus erat; atque etiam Lucius Volcatius alter Consul publicum consilium habuerat, An Catilinæ ratio habenda esset. Sciendum est enim non tantum debuisse eos qui candidati essent, publice declarare se Magistratum petere velle; sed insuper nomen apud eum qui Comitia habiturus erat, profiteri adstrictos fuisse, a quo recipiebantur, si digni essent, sin minus rejiciebantur.

[Legitimos.] Lege institutos: dies enim certos accusatori & defensori ad actionem instituendam præscribebant.

[Proferi.] Defensionem suam & expurgationem, scilicet.

[Nobilis.] Utpote a Calpo, Namæ filio oriundus: Pisones enim ex gente Calpurniâ fuerunt, quam Ovidius a Calpo deducit.

[Hoc.] Pifone scilicet.

[Ipsi.] Catilina & Autronius.

[Fascibus.] Notum est fasces Virgas fuisse ex ulmo, aut betulâ cum securi colligatas, quas Magistratibus lictores præferebant: Cum verò insignia essent dignitatis, hinc factum, ut pro eâ fasces acciperentur; atque hic pro Consulatu positi sunt.

das ^a duas Hispanias mittere. eâ re cognitâ, rursus in Nonas Februar. consilium cædis transtulerunt. jam tum non consulibus modò, sed plerisque Senatoribus perniciem machinabantur. quodd ni Catilina maturasset ^b pro curiâ signum sociis dare; eo die post conditam urbem Romam, pessimum facinus patratum foret. quia nondum frequentes armati convenerant; ea res consilium diremit. Postea Piso in citeriorem Hispaniam quæstor ^c pro prætore missus est, adnitente Crasso; ^d quodd eum infestum Cn. Pompeio cognoverat. neque tamen Senarus ^e Provinciam invitis dederat. quippe scdum hominem à repub. procul abesse volebat: simul, quia boni complures ^f præsidium in eo putabant, & jam tum potentia Cn. Pompeii formidolosa erat. Sed is Piso, in Provinciam, ab equirebus Hispanis, quos in exercitu ductabat, iter faciens, occisus est. Sunt qui ità dicant, imperia ejus injusta, superba, crudelia barbaros nequivisse pati: alii autem, equites illos, Cn. Pompeii veteres, fidosque clientes, ^g voluntate ejus Pisonem aggressos: numquam Hispanos ^h præterea tale facinus fecisse, sed imperia sæva multa antea perpessos. nos eam rem ⁱ in medio relinquimus. De superiori conjuratione satis dictum.

^k Catilina, ubi eos, quos paulò antè memoravi, convenisse videt; tametsi cum singulis multa sæpe egerat; tamen ^l in rem fore credens universos appellare, & cohortari, in abditam partem ædium secessit; atque ibi, omnia arbitris procul amotis, orationem hujuscemodi habuit.

Ni virtus, fidesque vestra satis spectata mihi foret, nequicquam

INTERPRETATIO.

^a Cum crederet ad Conjurationis utilitatem pertinere.

NOTÆ.

^a *Duas.*] ulteriorem scilicet & citeriorem; idque cum per vim, tum contra morem: Nam Hispaniæ Provinciæ erant Prætoris, Piso Quæstor tantum erat; deinde alterutra, non ambæ, uni assignabantur.

^b *Pro curia.*] Id est, *Ante locum ubi Senatus congregatus erat*; non enim uno & eodem loco semper habebatur.

^c *Pro prætore.*] Id est, *Quamvis Prætor non esset, missus est tamen in Provinciam Prætoriam, cum prætoris potestate.*

^d *Quod eum infestum.*] Sperabat enim Pompeii potentiam per Pisonem impunitum iri.

^e *Provinciam.*] Hispaniam scilicet. Nimirum Pop. Romanus, quando nationem aliquam bello domuerat, eam ple-

rimumque Magistratibus suis subiciebat.

^f *Præsidium.*] *Auxilium Reipublicæ adversus Pompeium, illi resistendo.*

^g *Voluntate.*] *Pompeii hortatu.*

^h *Præterea.*] Omnino hunc locum ita arbitror intelligendum, ut non sit excusatio, quod alii volunt, sed facti negatio. Quali dicat, *Quidam dicunt, Hispanos interfecisse Pisonem, & inter eos nonnulli ejus crudelitatem causam mortis faciunt, alii jussu Pompeii; At verò alii negant ab Hispanis Pisonem interfectum esse.*

ⁱ *In medio.*] Ità ut cuivis liberum sit quod volet credere, aut pro alterutra sententiâ argumenta proferre.

^k *Catilina.*] Nunc ad postremam Catilinæ conjurationem Autor revertitur.

opportuna

opportuna res cecidisset; spes magna dominationis in manibus frustra fuisset: neque, per ignaviam, aut vana ingenia, incerta pro certis captarem. sed, quia multū, & magnis¹ tempestatibus vos cognovi fortes, fidosque mihi; eò animus ausus est maxumum, atque² pulcherrimum facinus³ incipere; simul, quia vobis eadem, quæ mihi, bona, malaque esse intellexi.⁴ nam, idem velle, atque idem nolle, ea demum firma amicitia est. Sed ego, quæ mente agitavi, omnes jam antea⁵ diversi audistis. Ceterum mihi indies magis animus accenditur, cum considero, quæ conditio vitæ futura sit, nisi nosmet ipsos vindicamus in libertatem. nam, postquam resp. in paucorum potentium jus, atque⁶ ditionem concessit, semper illis reges, ⁷tetrarchæ vectigales esse: populi, nationes, ⁸stipendia pendere: ceteri omnes, strenui, boni, nobiles, atque ignobiles, ⁹vulgus fuimus, sine¹⁰ gratiâ, sine¹¹ auctoritate his obnoxii, quibus, si resp.¹² valeret, formidini essemus. itaque omnis gratia, potentia, bonos, divitiæ apud illos sunt, aut ubi illi vos

INTERPRETATIO.

¹ Quia multis & magnis periculis vos cognovi fortes.

² Omnes jam antea audivistis separatim, quæ ego cogitavi.

³ Postquam Respublica redacta est sub imperium & dominationem paucorum.

⁴ Pro face & colluvione habiti sumus,

NOTÆ.

¹ Pulcherrimum.] Ea vis est boni, ut illius specie etiam perditissimi parricidæ suas adumbrent machinationes.

² Incipere.] Hic Gruterum virum doctissimum pudet barbariei: Attamen idem prorsus in Terentii Eunuchio, Act. 5. sc. 9. legitur,

an me, qui id ausus sim

Incipere; an fortunam collaudem? &c. Unde satis constat, hinc Incipere, ut ille voluit, non esse deturbandum.

³ Nam.] Hæc partim conclusio firmissimis nititur fundamentis; verum eam obscuravit Catilina, dum honestis nominibus nefandum scelus obvelare studet. Ità vò resolvas ejus ratiocinationem.

Ausus pulcherrimum facinus, non tantum a vos estis fortes; verum etiam quia sumus amici firmi: Constat verò firmos nos esse, quia eadem volumus & nolumus; At volumus eadem, quia eadem sunt nobis bona & mala. Atque hæc posterior probatio detruncata est; & aperta ut sit, addas oportet, quorum quidem bonorum aut malorum ea est natura, ut

nos omnes, uno & eodem modo eodem cogant. Falsum autem est quod dicit Catilina, eadem velle & eadem nolle, efficere amicitiam: Honestas si adsit, tunc illud nomine cohonestabitur amicitia; quæ si, Catilina non defuisset, nihil ferè per christum aut utilius ejus oratione extaret.

⁴ Tetrarchæ.] Non sunt illi qui quatuor Provinciis, sed qui unius Provinciæ quartæ parti præfunt.

⁵ Stipendia.] Hic fuit dolus quorundam populorum, & fraus Romanorum. Cum illis horum cognita esset avaritia, hi verò omnium ferè gentium metum perceptum haberent, concordabant inter se, ità ut Romani, qui saltem gratiâ & auctoritate pollerent, ab illis populis publicam injuriam averterent, Patronis verò suis illi stipendia, aut, quod magis ad nostrum sermonem accedit, pensiones solverent.

⁶ Gratiâ.] Apud populum; Sans faveur.

⁷ Auctoritate.] In Senatu; Sans crédit.

⁸ Valeret.] Id est, statum suum legitimum obtineret.

das ^a duas Hispanias mittere. eâ re cognitâ, rursus in Nonas Februar. consilium cædis transtulerunt. jam tum non consûlibus modò, sed plerisque Senatoribus perniciem machinabantur. quodd ni Catilina maturasset ^b pro curiâ signum sociis dare; eo die post conditam urbem Romanam, pessimum facinus patratum foret. quia nondum frequentes armati convenerant; ea res consilium diremir. Postea Piso in citeriorem Hispaniam quæstor ^c pro prætore missus est, adnitente Crasso; ^d quodd eum infestum Cn. Pompeio cognoverat. neque tamen Senatus ^e Provinciam invitus dederat. quippe sœdum hominem à repub. procul abesse volebat: simul, quia boni complures ^f præsidium in eo putabant, & jam tum potentia Cn. Pompeii formidolosa erat. Sed is Piso, in Provinciam, ab equitibus Hispanis, quos in exercitu ductabat, iter faciens, occisus est. Sunt qui ita dicant, imperia ejus injusta, superba, crudelia barbaros nequivisse pati: alii autem, equites illos, Cn. Pompeii veteres, fidosque clientes, ^g voluntate ejus Pisonem aggressos: numquam Hispanos ^h præterea tale facinus fecisse, sed imperia sæva multa antea perpeffos. nos eam rem ⁱ in medio relinquimus. De superiori conjuratione satis dictum.

^k Catilina, ubi eos, quos paulò antè memoravi, convenisse vider; tametsi cum singulis multa sæpe egerat; tamen ^l in rem fore credens universos appellare, & cohortari, in abditam partem ædium secessit; atque ibi, omnibus arbitris procul amoris, orationem hujuscemodi habuit.

Ni virtus, fidesque vestra satis spectata mihi foret, nequicquam

INTERPRETATIO.

^a Cum crederet ad Conjurationis utilitatem pertinere.

NOTÆ.

^a *Duas.*] ulteriorem scilicet & citeriorem; idque cum per vim, tum contra morem: Nam Hispaniæ Provinciæ erant Prætoris, Piso Quæstor tantum erat; deinde alterutra, non ambæ, uni assignabantur.

^b *Pro curia.*] Id est, *Ante locum ubi Senatus congregatus erat*; non enim uno & eodem loco semper habebatur.

^c *Pro prætore.*] Id est, *Quamvis Prætor non esset, missus est tamen in Provinciam Prætoriam, cum prætoriâ potestate.*

^d *Quod eum infestum.*] Sperabat enim Pompeii potentiam per Pisonem imminutum iri.

^e *Provinciam.*] Hispaniam scilicet. Nimirum Pop. Romanus, quando nationem aliquam bello domuerat, eam ple-

rumque Magistratibus suis subiciebat.

^f *Præsidium.*] *Auxilium Reipublicæ adversus Pompeium, illi resistendo.*

^g *Voluntate.*] *Pompeii hortatu.*

^h *Præterea.*] Omnino hunc locum ita arbitror intelligendum, ut non sit excusatio, quod alii volunt, sed facti negatio. Quali dicat, *Quidam dicunt, Hispanos interfecisse Pisonem, & inter eos nonnulli ejus crudelitatem causam mortis faciunt, alii jussu Pompeii; At verò alii negant ab Hispanis Pisonem interfectum esse.*

ⁱ *In medio.*] Ita ut cuivis liberum sit quod volet credere, aut pro alterutrâ sententiâ argumenta proferre.

^k *Catilina.*] Nunc ad postremam Catilinæ conjurationem Autor revertitur.

opportuna

opportuna res cecidisset; spes magna dominationis in manibus frustra fuisset: neque, per ignaviam, aut vana ingenia, incerta pro certis captarem. sed, quia multū, & magnis¹ tempestatibus vos cognovi fortes, fidosque mihi; eò animus ausus est maximum, atque² pulcherrimum facinus³ incipere; simul, quia vobis eadem, quæ mihi, bona, malaque esse intellexi. c⁴ nam, idem velle, atque idem nolle, ea demum firma amicitia est. Sed ego, quæ mente agitavi, omnes jam antea⁵ diverſi audistis. Caterū mihi indies magis animus accenditur, cum confidero, quæ conditio vitæ futura sit, nisi nosmet ipsos vindicamus in libertatem. nam, postquam resp. in paucorum potentium jus, atque⁶ ditionem concessit, semper illis reges, d⁷ tetrarchæ vectigales esse: populi, nationes, e⁸ stipendia pendere: ceteri omnes, strenui, boni, nobiles, atque ignobiles, f⁹ vulgus fuimus, sine¹⁰ gratiâ, sine¹¹ auctoritate his obnoxii, quibus, si resp. h¹² valeret, formidini essemus. itaque omnis gratia, potentia, bonos, divitiæ apud illos sunt, aut ubi illi vos

INTERPRETATIO.

¹ Quia multis & magnis periculis vos cognovi fortes.

² Omnes jam antea. audiſistis separatim, quæ ego cogitavi.

³ Postquam Respublica redacta est sub imperium & dominationem paucorum.

⁴ Iro fece & colluvione habiti sumus,

NOTÆ.

^a Pulcherrimum.] Ea vis est boni, ut illius specie etiam perditissimi parricidæ suas adumbrent machinationes.

^b Incipere.] Hic Gruterum virum doctissimum pudet barbariei: Attamen idem prorsus in Terentii Eunuchō, Act. 5. sc. 9. legitur,

an me, qui id ausu sim

Incipere; an fortunam collaudem? &c. Unde satis constat, hinc Incipere, ut ille voluit, non esse deturbandum.

^c Nam.] Hæc partim conclusio firmissimis nititur fundamentis; verū eam obscuravit Catilina, dum honestis nominibus nefandum scelus obvelare studet. Itā v. rō resolvas ejus ratiocinationem.

^d Ausus pulcherrimum facinus, non tantum a vos estis fortes; verū etiam quia sumus amici firmi: Constat verò firmos nos esse, quia eadem volumus & nolumus; At volumus eadem, quia eadem sunt nobis bona & mala. Atque hæc posterior probatio detruncata est; & aperta ut sit, addas oportet, quorum quidem bonorum aut malorum ea est natura, ut

nos omnes, uno & eodem modo eodem cogant. Falsum autem est quod dicit Catilina, eadem velle & eadem nolle, efficiere amicitiam: Honestas si addit, tunc illud nomine cohonestabitur amicitia; quæ si, Catilina non defuisset, nihil ferè pulchrius aut utilius ejus oratione extaret.

^e Tetrarchæ.] Non sunt illi qui quatuor Provinciis, sed qui unius Provinciæ quartæ parti præfunt.

^f Stipendia.] Hic fuit dolus quorundam populorum, & fraus Romanorum. Cū illis horum cognita esset avaritia, hi verò omnium ferè gentium metum perspectum haberent, concordabant inter se, itā ut Romani, qui saltem gratiâ & auctoritate pollerent, ab illis populis publicam injuriam averterent, Patronis verò suis illi stipendia, aut, quod magis ad nostrum sermonem accedit, pensiones solverent.

^g Gratia.] Apud populum; Sans faveur.

^h Auctoritate.] In Senatu; Sans crédit.

ⁱ Valeret.] Id est, statum suum legitimum obtineret.

lunt: nobis reliquerunt pericula, ^a repulsas, ^b iudicia, egestatem. que quousque tandem patiemini, fortissimi viri? nonne emori per virtutem praestat, quam vitam miseram, atque inhonestam, ubi aliena superbia ludibrio fueris, per dedecus amittere? Verum enimvero, pro deum atque hominum fidem, victoria in manu nobis est: viget aetas: animus valet, contra illis, annis, atque divitiis, omnia ^c consenuerunt. tantummodo incepto opus est: cetera ^d res expediet. etenim quis mortalium, cui virile ingenium est, tolerare potest, illis divitias superare, quas profundant in ^e exstruendo mari, & montibus coaquandis, nobis rem familiarem etiam ad necessaria deesse? illos binas, aut amplius domos continuare: nobis ^f larem familiarem nusquam ullum esse? cum tabulas, signa ^g torcumata emunt, ^h nova diruunt, alia aedificant postremo omnibus modis pecuniam trahunt, ⁱ vexant: tamen summam libidine divitias suas ^j vincere nequeunt. at nobis est domi inopia, foris aes alienum; mala res, spes multo asperior. denique quid reliqui habemus, praeter miseram animam? quin igitur expergiscimini? en illa, illa, quam saepe optastis, libertas, praeterea divitiae, decus, gloria ^k in oculis sita sunt. fortuna ea omnia victoribus premia posuit. res, tempus, pericula, egestas, belli spolia magnifica, magis quam oratio mea, vos hortentur. vel imperatore, vel milite me utemini. neque ^k animus, neque corpus a vobis aberit. haec ipsa, ut spero, vobiscum una consul agam: nisi forte me animus fallit, & vos servire magis, quam imperare, parati estis.

Postquam accepere ea homines, quibus mala abunde omnia erant, sed nequeres, neque spes bona ulla: tametsi illis, quietam movere, ma-

INTERPRETATIO.

^a Tamen per suam summam libidinem | rire suas divitias.
 & sumptus immensos non possunt exhau- | ^z Decus, gloria vobis se oggerunt.

NOTÆ.

^a Repulsas.] Catilina bis Consulatum petiit, bis repulsus fuit.

^b Iudicia.] Quæ in nos exercentur scilicet. Alii ambitus, alii repetundarum pœnas dederant.

^c Consenuerunt.] Id est, imminuta sunt, aut prorsus interierunt.

^d Res expediet.] Id est, reliqua sine nobis perficiuntur. Gall. Le reste se fera de soi-même.

^e Exstruendo.] Extruere hic est aedificare, donec locus mari subtrahatur. Gallice optime dicimus, Comblent les mers.

^f Larem.] Lares dii erant domestici, quibus focus sacer erat: Unde ipsi pro loco & domo saepe positi, ut hoc in loco.

^g Torcumata.] Torcumata esse videtur quicquid cœlo, aut torno elaboratum est. Gall. Tout ouvrage de relief, & fait en bosse: Ouvrage fait au tour.

^h Nova.] Id est, quod nuper aedificaverant, hodie diruunt, ut denuo extruant.

ⁱ Vexant.] Verbum istud prorsus referendum est ad pecunias, non, uti volunt nonnulli, ad homines. Hoc dicit, Aliquos, quamquam pecunias suas profunderent, non potuisse tamen exhaurire: Sed verbum quo usus est Autor, magnam habet emphasim.

^k Animus.] Id est, vos consilio & manu juvero.

igna merces videbatur; tamen postulare plerique, uti proponeret, quæ conditio belli foret: quæ armis præmia peterent: quid ubique opis, aut spei haberent. Tum Catilina polliceri^a tabulas novas,^b proscriptionem locupletium, magistratus, ^c sacerdotia, rapinas, alia omnia, quæ bellum, atque libido victorum fert: præterea, esse in Hispaniâ citeriore^d Pisonem, in ^e Mauritaniâ cum exercitu P. Sittium^f Nucerinum, consilii sui participes: petere consulatum^g C. Antonium, quem sibi collegam fore speraret, hominem & familiarem, & omnibus necessitudinibus circumventum: cum eo consulem se initium agendi facturum. Ad hoc, maledictis increpabat omnis bonos: suorum unumquemque nominans, laudare, admonere alium egestatis, alium cupiditatis suæ, complures periculi, aut ignominiae, multos victoriæ Sullanæ, quibus ea prædæ fuerat. Postquam omnium animos^h alacris videt; cohortatus, utⁱ petitionem suam curæ haberent, conventum dimisit. Fuere eâ tempestate, qui dicerent, Catilinam, oratione habitâ, cum ad iurandum^j populares sceleris sui adigeret, humani corporis sanguinem vino permixtum in pateris^k circumtulisse; inde, cum post execrationem omnes degustavissent, sicuti in ^l solemnibus sacris fieri consuevit, aperuisse consilium suum; atque eò dictitare secisse, quod inter se magis fidi forent, alius alii tanti facinoris conscii. nonnulli ficta & hæc, & multa

INTERPRETATIO.

^a Postquam videt animos omnium oratione commotos & accensos.

^h Cum adigeret ad iurandum illos qui sceleris sui conscii erant & fautores.

NOTÆ.

^a Tabulas.] Tabulæ novæ appellantur, cum abolitis prioribus debitis, nemo, quod ante à creditoribus acceptum est, cogitur solvere: quæ quidem propositæ sunt aliquando tabulæ, cum ære alieno, & præsertim usuris plebs Romana oppressa erat. Gall. *Abolition de dettes.*

^b Proscriptionem.] Ex quo factiosis locupletium bona veniebant. Illud verò malum in civitatem invexerant bella civilia. Nam qui per illa victoriam adepti fuerant, illi nomina eorum, qui diversarum partium fuisse putabantur, in tabulis descripta proponebant, constitutis præmiis, si quis eorum quemquam occidisset; bonis etiam Proscriptorum publicatis atque hæcæ subjectis.

^c Sacerdotia.] Non tam dignitatem ipsam sacerdotalem, cujus nebulones illi propè nullam curam habebant, quam ex dignitate lucrum, aut, quod vocamus

nos, *beneficium* aut *præbendam*.

^d Pisonem.] Quem occisum fuisse Catilinam latebat, aut certè dissimulabat.

^e Mauritaniâ.] Africæ regio est, versus Gaditanum fretum.

^f Nucerinum.] Nuceriâ ortum. Quatuor autem Nuceriæ fuerunt in Italiâ.

^g C. Antonium.] Hic fuit triumviri patruus.

^h Petitionem.] Consulatus scilicet, ut illi ambirent, &c.

ⁱ Circumtulisse.] Ut singuli biberent, seu potius libarent, & leviter attingerent.

^k Solemnibus.] Id est, quæ certis annis temporibus fieri solerent. In iis autem mos erat Sacerdoti, priusquam inter vicissimæ cornua vinum funderet, simpulo, id est, vasculo ligneo aut fictili, propinare, atque assistantibus circumferre, ut pariter libarent, & de vino gustarent.

præterea existimabant ab iis, qui^a Ciceronis invidiam, quæ postea orta est, leniri credebant, atrocitate sceleris eorum qui poenas dederant. nobis ea res pro magnitudine parùm comperta est. Sed in eâ conjuratione fuit Q. Curius, natus haud obscuro loco, flagitiis atque facinoribus coopertus: quem censores senatu,¹ probri gratiâ moverant, huic homini non minor² vanitas inerat, quàm audacia. neque reticere, quæ audierat, neque suamet ipse scelera occultare; prorsus neque dicere, neque facere, quicquam pensi habebat. erat ei cum Fulviâ, mulieri nobili, stupri vetus consuetudo. cui cum minùs gratus esset, quodd inopiâ minùs largiri poterat, repentè glorians, maria, montisque polliceri,^b minari interdum ferro, ni sibi obnoxia foret: postremò, ferociùs agitare, quàm solitus erat. At Fulvia, insolentiæ Curii causâ cognitâ, tale periculum reipubl. haud occultum habuit: ³ sed, sublato auctore, de Catilinæ conjuratione; quæ, quo modo audierat, compluribus narravit. Ea res in primis studia hominum accendit ad consulatum mandandum M. Tullio Ciceroni. namque antea pleraque nobilitas invidiâ æstuabat, & quasi pollui consulatum credebatur, si eum, quamvis egregius, homo ⁴ novus adeptus foret. sed, ubi periculum advenit, invidia, atque superbia ⁵ post fuere. Igitur, ⁶ comitiis habitis, consules declarantur M. Tullius, & C. Antonius. quod factum primò populares conjurationis ⁷ concusserat. neque tamen Catilinæ furor minuebatur; sed indies plura agitare; arma per Italiam locis opportunis parare; pecuniam, suâ, aut amicorum fide sumtam mutuam,⁸ Fæsulæ ad Mallium quemdam portare; qui postea ⁹ princeps fuit bellifaciundi. Eâ tempestate plurimos cujusq; generis homines adscivisse sibi dicitur; mulieres etiam aliquot, quæ primò ingentis sumtus stupro corporis toleraverant: post, ubi ætas, tantummodo quæstui, neque luxuriæ modum fecerat, æ alienum grande ¹⁰ conflaverant.

INTERPRETATIO.

- ¹ Quem Censores ex Senatu ejecerant, tione Catilinæ, eo modo quo audierat, ut ipsum ignominia multarent.
² Non minor levitas & futilitas inerat ⁴ Invidia atque superbia postposita huic quàm audacia. fuerunt.
³ Sed, tacito nomine Autoris, narravit ⁵ Quod factum turbaverat primò conjuratos.
 compluribus ea quæ audierat de conjura- ⁶ Qui postea primus bellum intulit.

NOTÆ.

- ^a Ciceronis.] Hoc est, quæ in eum exarsit.
^b Minari.] Dicebat se eam gladio interfesturum.
^c Novus.] Ille novus homo dicebatur, cujus Majores amplissimis tibi non essent honoribus: Qui primus virtute suâ Majoribus prælucebat.
^d Comitibus.] Comitibus, conventus erant Populi ad creando Magistrate, leges ferendas, &c.
^e Fæsulæ.] Fæsulæ, urbs Tusciæ verus Appenninum, juxta Florentiam.
^f Conflaverant.] Id est, quæ se alieno ere obstrinxerant. Gall. Qui s' épiens nâttet.
 per

per eas se Catilina credebatur posse¹ servitia urbana sollicitare, urbem² incendere, viros earum, vel adungere sibi, vel interficere. sed in his erat Sempronia, quæ multa sæpe virilis audaciæ facinora commiserat. hæc mulier genere atque formâ, præterea viro atque liberis satis fortunata fuit: literis Græcis & Latinis docta; psallere, saltare elegantius, quàm necesse est probæ: multa alia, quæ instrumenta luxuriæ sunt, sed ei chariora semper omnia, quàm decus, atque pudicitia fuit. pecuniæ, an famæ minùs parceret, haud facillè discerneres; lubidine sic accensa, ut sæpius peteret viros, quàm peteretur. sed ea sæpe antehac^b fidem prodiderat, ² creditum abjuraverat, cædis conscia fuerat, luxuriâ atque inopiâ præcepta abierat. verùm ingenium ejus haud absurdum: posse versus facere: ^c jocus movere: sermone uti, vel ^d modesto, vel ^e molli, vel ^f procaci. prorsus multæ ^g facetiæ, multusque lepos inerat. His rebus comparatis, Catilina nihil ominis in proximum annum consulatum petebat; sperans, si designatus foret, facillè se ex voluntate Antonio usurum. neque interea quietus erat, sed omnibus modis insidias parabat Ciceroni. neque illi tamen ad cavendum dolus, aut astutiæ deerant. namque à principio consulatus sui, multa per Fulviam pollicendo, effecerat, ut Q. Curius, de quo paulò ante memoravi, consilia Catilinæ sibi proderet. ad hoc, collegam suum Antonium ^h pactione provinciæ perpulerat, ne contra remp. sentiret: circum se præsidia amicorum, atque clientium occultè habebat. Postquam dies comitiorum venit; & Catilinæ neque petitio, neque insidiæ, quas consuli fecerat, prosperè celsè; constituit bellum facere, & extrema omnia experiri; quoniam, quæ occultè tentaverat, aspera, foedaque evenerant. Igitur C. Mallium Fæstulas, atque in eam partem ⁱ Etruriæ, Septimium quemdam ^k Camertem

INTERPRETATIO.

¹ Credebatur se posse per eas multitudinem | pellere.
servorum urbanorum ad defectionem im- | ² Pejerando, rem creditam negaverat.

NOTÆ.

^a Incendere.] Ut scilicet, per tumultum
facilius esset quos vellent, interficere.

^b Fidem prodiderat.] Id est, promissum
sacramento, non steterat; Perfidam
se prabuerat.

^c Jocus.] Gall. Elle entendoit la raillerie.

^d Modesto.] Gall. Le sérieux.

^e Molli.] Le galant.

^f Procaci.] Le langage qui est trop libre; qui n'est bon qu'à des effrontées.

^g Facetiæ.] Id est, urbanitas, & gra-

tia, decus & exulta elegantia. Fortè non
malè veritas Gallicè, Enjouement.

^h Pactione.] Ciceroni Macedonia cum
obtingeret, quæ optima erat Provincia
ex commercio & mercibus Orientis, eam
ille Antonio concessit, ut obsequio ipsum
mitigaret, atque impediret ne contra
Rempublicam machinaretur.

ⁱ Etruriæ.] Italiæ regio non longè à
Latio, ad occasum. Hodie Toscane.

^k Camertem.] Ex oppido Umbria Camerta, aut Camerino oriundum.

in ^a agrum Picenum, C. Julium in ^b Apuliam dimisit, præterea alium aliud, quem ubique opportunum sibi fore credebat. interea Romæ multa simul moliri: consuli insidias tendere: parare incendia: opportuna loca armatis hominibus obsidere: ipse cum ^c telo esse, item alios jubere, hortari, uti semper intenti, paratique essent: dies, noctesque festinare: vigilare, neque ^e insomniis, neque labore fatigari. postremo, ubi multa agitati nihil procedit. rursus ^d intempestâ nocte conjurationis principes convocat per M. Portium Læcam. ibique multa de ignaviâ eorum questus, docet se præmisisse Mallium ad eam multitudinem, quam ad capiunda arma paraverat; item alios in alia loca opportuna, qui initium belli facerent; seque ad exercitum proficisci cupere, si prius Ciceronem oppressisset: cum suis consiliis multum officere. Igitur, perterritis ac dubitantibus cæteris, C. Cornelius, eques Romanus, operam suam pollicitus, & cum eo L. Vargunteius Senator, constituere ^e eâ nocte paulo post, cum armatis hominibus, sicuti salutatum, introire ad Ciceronem, & de improvviso domi suæ imparatum confodere. Curius, ubi intelligit, quantum periculum consuli impendear, properè per Fulviam Ciceroni dolum, qui parabatur, enunciat. ira illi ^e januâ prohiberi, tantum facinus frustra susceperant. Interea Mallius in Etruriâ plebem sollicitare, egestate simul, ac ^f dolore injuriæ, novarum rerum cupidam: quod Sullæ dominatione, agros, bonaque omnia amiserat; præterea, latrones cujusque generis, quorum in eâ regione magna copia erat, nonnullos ex Sullanis ^g colonis, quibus lubido atque luxuria ex magnis rapinis nihil reliqui fecerant. Ea cum Ciceroni nunciarentur; ^h ancipiti malo permotus, quod neque urbem ab insidiis privato consilio longius tueri poterat, neque exercitus Mallii quantus, aut quo consilio foret, ⁱ satis compertum

I N T E R P R E T A T I O.

^a Ipse cum gladio in publicum prodibat. | eâ nocte, paulo post, sicuti salutatum
^e Constituerunt introire ad Ciceronem | ivissent.

N O T Æ.

^a *Agrum Picenum.*] In mediâ prope modum Italiâ, ad mare Adriaticum: Hodie, *La marche d' Ancone.*

^b *Apuliam.*] Ad mare Adriaticum jacet, in Italiæ orâ extremâ ferè quæ vergit ad Orientem.

^c *Insomniis.*] Insomnia est, cum quis dormire non potest.

^d *Intempestâ.*] Circa mediam noctem, cum tempus non est amplius operandi. *Concubio, Concubio.*

^e *Januâ*] Ciceronis scilicet.

^f *Dolore.*] Quod sibi à Syllâ bona erepta fuissent.

^g *Colonis.*] Syllæ milites erant, quibus Hetruscorum agros diviserat, quod ii Marii partes sequuti essent.

^h *Ancipiti.*] Id est, quod ex utrâque parte imminerebat.

ⁱ *Satis.*] Ex toto hoc negotio maximum certè erat periculum. Cum enim in Senatu ipso plurimi essent, iique maximè potentes, qui Conjurationi faverent; invidiosum erat homines accusare tanto favore subnixos, nisi pariter coarguerentur: Deinde ipsis Reipublicæ consilia manifestabantur.

habebat,

habebat, rem ad senatum ^a refert, jam antea vulgi rumoribus exagitatam. Itaque, quod plerumque in atroci negotio solet, senatus decrevit, ^b darent operam consules, ne quid respub. detrimenti caperet. ea potestas per senatum, more Romano, magistratui maxuma permittitur, exercitum parare, bellum gerere, coercere omnibus modis socios, atque cives: domi, militiæque imperium, atque iudicium summum habere. aliter, sine populi iussu, nullius earum rerum consuli jus est. Post paucos dies L. Senius senator in senatu literas recitavit, quas Fæfulis allatas sibi dicebat; in quibus scriptum erat, C. Mallium arma cepisse cum magnâ multitudinem ante diem vi. Kal. Nov. Simul, ^c id quod in tali re solet, alii portentosa atque prodigia nuntiabant: alii, conventus fieri, arma portari, ^d Capuæ, atque in Apulia ^e servile bellum moveri. Igitur ^f senati decreto, Q. ^g Marcius Rex Fæfulas; Q. ^h Metellus Creticus in Apuliam, circumque ea loca missi. hi utrique ⁱ ad urbem imperatores erant impediti, ne triumpharent, calumniâ paucorum, quibus omnia honesta, atque inhonesta vendere mos erat. sed Prætores Q. Pompeius Rufus Capuam, Q. ^k Metellus Celer in agrum Picenum: hisque ^l permissum, uti pro tempore, atque periculo exercitum compararent. ad hoc, si quis indicasset de conjuratione, quæ contra remp. facta erat, præmium, servo libertatem & ^m H. S. C.; libero impunitatem ejus rei, & H. S. C. itemq;

N O T Æ.

^a Refert.] Referre, est rem agitandam in Senatu proponere.

^b Darent operam.] His verbis solemnibus, summum Imperium, & quasi Dictatorium Consulibus deferebatur.

^c Id quod.] Parenthesis est. Gall. *Comme c'est la coutume en de pareilles rencontres.*

^d Capuæ.] Urbs fuit Campaniæ nobilissima, mari Tyrrheno adjacens: Cujus illecebris & amœnitate usque adeo captus Annibal, ut ipsius domitrix dicta fuerit.

^e Servile.] Id est, quod per servos gerebatur. Gall. *Qu'on tâchoit d'y faire soulever les esclaves.*

^f Senati.] Pro Senatus; Ità olim.

^g Marcius.] Marciorum familia ab Antico Marcio quarto Romanorum rege ducitur. Hic Consul fuit cum L. Metello, quo mortuo, & eo qui in ejus locum substitutus erat, solus Marcius Consulatum gessit.

^h Metellus.] Cognomen habuit à devictâ Gretâ post Consulatum.

ⁱ Ad urbem.] Quia ante triumphum urbem intrare non erat licitum.

^k Metellus Celer.] Hic beneficio Ciceronis, Galliam ipsi destinatam, sed in concione depositam, administravit: Consul fuit postea cum Afranio.

^l Permissum.] Imò & imperatum.

^m H. S.] Sestertium denotat hæc figura, cujus li accuratiorem cognitionem habere voles, opus erit adire eos qui de ære tractant, Budæum, putâ, Hottomanum, aliosque: neque enim quæcumque ab aliis bene scripta sunt opus est huc transcribere. Interim, ne omnino vacuus discedas, quantum satis erit, dicemus ad hujus loci intelligentiam. Sestertius, uti quidem plurimis ex locis colligere videor, nupimus fuit primo æreus, valore duorum assium cum semisse, qui postea ex argento conflatus quinque æstimatus fuit; Atque utrumque ii ad monetæ nostræ Gallicæ rationem exigas, prior decem Turonensibus denariolis, paulo pluris; vel secundum alios quatuordecim, posterior duplo valebit. Verum difficultas in eo non est, cum ubique prostant Tabulæ pro monetarum æstimatione. Numerandi ratio hæc in parte obscuritatem attulit, quam

decrevere, uti ^a familiae gladiatoriae Capuam, & in caetera municipia distribuere^tur pro cuiusque ^b opibus; Romae per totam urbem vigiliae haberentur, eisque ^c minores magistratus praesent. Quibus rebus permota civitas, atque immutata facies urbis erat: ex summa laetitia, atque ^d lascivia, quae diuturna quies pepererat, repente omnis tristitia invasit. festinare, trepidare, neque loco, neque homini cuiquam satis credere: neque bellum gerere, neque pacem habere: suo quisque meru pericula metiri. ad hoc, mulieres, quibus ¹ pro reip. magnitudine belli timor insolitus inceserat, afflictae sese; manus supplices ad coelum tendere; miserari parvos liberos; rogare; omnia pavere; superbia atque deliciis omissis, sibi patriaeque diffidere. At Catilinae crudelis animus eadem illa

INTERPRETATIO.

¹ Propter Republicae magnitudinem.

NOTAE.

tamen ex pauculis sequentibus lineis intelliges. Quando numerus intra mille continetur, nulla est prorsus difficultas; rotundè & absque ulla praecisione Romani, sicut & alii, numerant: sed numerus quando mille nummos seu sestertios excedit saepe detruncatus est; ita ut mille pro singulis sint intelligendi. Cum summa eo quo dixi modo amplius quam mille complectebatur, tum per Genitivum pluralem *Sestertiium* illam exprimebant; adeo ut *Sestertiium*, & mille sestertii sint res una & eadem. Unde factum, ut Poetae, ex Genitivo illo plurali, nomen genere neutro effecerint, quo tamen nisi in numero plurali non utuntur; atque ita illis singula sestertia pro mille veneunt sestertiis illis parvis à masculino sestertius, quo solo O. atores utuntur. Si verò summa esset minimùm decies centenorum millium, tum adverbis decies, vices, centies, &c. utebantur, quae adverbia centena millia faciebant, quamvis ea non exprimerentur. Jam res satis clara est, interim nodus unus restat explanandus; sciendum enim, an hoc Sallustii loco centum sestertii, an centum sestertiā seu sestertiorum intelligantur. Hic verò opus est conjecturā & iudicio. Dico itaque, primò, ab aliis prolixè probatum esse hanc figuram H-S. pro minoribus sestertiis, in masculino genere, positam

esse, quatenus nullus numerus, nisi qui expressus est intelligitur; deinde venire etiam eandem figuram pro *sestertiium*, vel *sestertia* Poetarum. Hoc posito, nihil facilius est quam videre, ineptum fore, si Senatus, in re quae salutem publicam respiciebat, centum sestertios, vilissimam pecuniam, decrevisset. Ergo figura hæc H S. C. centum, hoc in loco, facit Sestertiā, vel, si cum Poëtis loqui ames, Centum sestertia, id est, centena millia nummorum, seu sestertiorum: quæ ad nostram monetam, si per summam integram & solidam referas; quingentos efficiant aureos dupliones; *Cinq cens pistoles*.

^a *Familia.*] Qui gladiatores apud unum lanistam sese exercebant, discebant, aut serviebant, ii familia dicebantur.

^b *Opibus.*] Saepè gladiatores à privatis empti, ad tumultum & caedem: ipsi aliquando bella & quidem gravia excitaverunt: Adeoque minime mirum si suspecti essent; ex urbe deducerentur; atque pro ratione virium, in municipia distribuerebantur.

^c *Minores.*] Quaestores, putà, Aediles minores, Triumviri capitales, &c.

^d *Lascivia.*] Non hic posita pro incontinentiā seu obscenā libidine; sed tantum pro ludibundā, exultante, & profusā laetitiā.

movebat,

movebat, tamen si præsidia parabantur, & ipse lege ^a Plautiâ interrogatus erat ab L. ^b Paulo: postremò, dissimulandi causâ, & quasi sui expurgandi, sicuti ^c jurgio laceratus foret, in senatum venit. Tum M. Tullius consul, sive ^d præsentiâ ejus timens, sive irâ commotus, orationem habuit luculentam atque utilem reipubl. quam postea scriptam edidit. Sed ubi ille affedit, Catilina, ut erat paratus ad dissimulanda omnia, demisso vultu, voce supplici, postulare à patribus, ne quid de se temerè crederent ^e: eâ familiâ ortum, itâ ab adolescentiâ vitam instituisse, ut omnia ^e bona in spe haberet: ne existimarent, sibi patri- cio homini, cujus ipsius, atque majorum plurima beneficia in plebem R. essent, perditâ republ. opus esse; cum eam ^f servaret M. Tullius, & inquilinus civis urbis Romæ. ad hoc, maledicta alia cum adderet; obstrepere omnes; hostem, atque parricidam vocare. tum ille furibun- dus: *Quoniam quidem circumventus*, inquit, *ab inimicis præceps agor, incendium ^h meum ruinâ exstinguam.* Dein se ex curiâ domum proripuit. ibi multa secum ipse volvens, quòd neque infidiæ consuli procedebant, & ab incendio intelligebat urbem vigiliis munitam, optu- mum factu credens exercitum augere, ac prius, quàm legiones scribe- rentur, multa antè capere, quæ bello usui forent, nocte intempestâ cum paucis in Malliana castra profectus est. sed Cethego, atque Lentu- lo, cæterisque, quorum cognoverat promptam audaciam, mandat,

INTERPRETATIO.

^a Pergit dicere, se esse ortum eâ fa- | scentiâ ut non, nisi bonam spem, de se
miliâ, itâ instituisse vitam ab adole- | præberet.

NOTÆ.

^a *Plantia.*] Eam tulit Plautius Tribu- nus plebis, adjuvantibus Catulo & Lepi- do, anno ante conjurationem Catilinæ 15. ut quæreretur in eos qui quovis modo Senatui, Magistratibus, imò & privatis hominibus, infidias aut vim fecissent.

^b *Paulo.*] Is postea Consul fuit.

^c *Jurgic.*] Comme si on luy a fait une querelle mal à propos.

^d *Præsentiâ.*] Timebat ne fortè, cum Catilina ausus esset in Senatum venire, minùs crederent Senatores quæ ipse de Conjuratione indicaverat.

^e *Bonâ in spe.*] Qu'on ne pouvoit avoir que des esperances avantageuses de luy.

^f *Servaret.*] Id est, servare studeret, aut servandam simularet: Neque verò Catilinæ mens est dicere, servatâ opus

esse Republicâ, aut se ejus ruinam quæ- fuisse.

^g *Inquilinus.*] Peregrinus, Arpino ori- undus.

^h *Meum.*] Id est, quod in me excita- tum est. Metaphora sumpta ab incendiis, quæ, ut ne in dissita ædificia grassentur, ruinâ intermediarum, impediri solent. Intendit Catilina se pestem Reipublicæ, aut saltem inimicis importaturum, po- tius quàm periturum. Cæterum auctori- tate Ciceronis contendunt, non istud in Senatu à Catilinâ dictum fuisse; sed eum Catoni ante comitia Consularia Judi- cium minitanti, respondisse volunt, si quod esset in fortunas suas incendium exeeratum, id se non aquâ, sed ruinâ restincturum.

quibus

quibus rebus possent, opes factionis confirmant, insidias consuli maturarent; cædem, incendia, aliaque belli facinora parent: sese propediem cum magno exercitu ad urbem accessurum. Dum hæc Romæ geruntur C. Mallius ex suo ¹ numero legatos ad Q. Marcium regem mittit, cum mandatis hujusmodi:

DEOS, hominesque testamur, Imperator, nos arma neque contra patriam cepisse, neque ² quò periculum aliis faceremus, sed uti corpora nostra ab injuriâ tuta forent: qui miseri, egentes, violentiâ atque crudelitæ fœneratorum, plerique patriâ, sed omnes famâ, atque fortunis expertes sumus: neque cuiquam nostrum licuit, more majorum, ³ lege uti, neque, amisso patrimonio, ⁴ corpus liberum habere: tanta sævitia fœneratorum, atque prætoris fuit. sæpe majores vestrum miseriti plebis R. decretis suis inopiæ ejus ⁵ opitulati sunt: ac novissimè, memoriâ vestrâ, propter magnitudinem æris alieni, volentibus omnibus bonis, argentum ⁶ ære solu-

INTERPRETATIO.

¹ Mallius mittit quosdam ex suis militibus legatos ad Q. Marcium regem.

² Neque ut alios in discrimen adduceremus.

NOTÆ.

³ *Lege.*] Papiriâ, aut quâvis aliâ, quæ civibus adversus fœneratores consuleret; ne illi in debitores fœverent, eos ligarent, aut alio modo vexarent.

⁴ *Corpus liberum.*] Lex fuit duodecim tabularum atrocissima contra perfidiam debitorum, quâ, non tantum illi vinciri, sed etiam in partes secari, ab iis quibus adjudicati essent, licitum erat. Illam eo sine paraverant, ut ne, perfidiâ debitorum, subsidium pecuniæ mutuatiæ, quo communis hominum vita indiget, inopiæ temporariæ adimeretur. Quoniam verò sævitia ista poenæ non quita est contemni, quemquâ dissecum esse antiquitus, Gellius testatur, se nec legisse, nec audivisse: Hinc factum ut situ & senio, tum etiam legibus subsequenter, de istâ acerbitate detractum fuerit. Ligari corpus debitorum non pariter in desuetudinem abiit: Nam, pro moribus & temporibus Reipublicæ, plebem hac de re conquestam esse, cum ex aliis locis, tum ex hac Mallii epistolâ omnino conspiciamus.

⁵ *Opitulati sunt.*] Fœnus cum pro libitu non semel auctum fuisset, aliquando etiam

tribunitiâ rogatione diminutum est adeo, ut non tantum ex uncario, quod cautum fuerat duodecim tabulis, fœnunciarium, in singulos menses, factum sit, sed omnino lege L. Genatii Tribuni plebis sublatum.

⁶ *Ære.*] Hic per æs nonnulli æs commune, seu ærarium intelligunt; atque arbitrantur ex publicis pecuniis expedita fuisse nomina hominum privatorum; quod ut firment, aliquid simile ex Livio, multo antè tamen actum, proferunt. At certè, cum de istâ nostrâ solutione nulum vestigium, quod quidem sciam, aut ab illis indicetur, uspiam appareat; non modo de re ipsâ dubius hæreo, sed putè maxime vera esset, eam Mallii verbis significari non equidem arbitratus fuero. Potius est ut credam, hoc in loco, quamvis obscure, illud indicari tamen quod præstitit Valerius Flaccus in Marii locum iussus, qui, ut refert Paternulus lib. 2. turpissimæ legis Autor fuit, quâ creditoribus quadrantem solvi iussit. Si enim verum est, uti quidem libentissimè credo, quod alicubi testatur Lambinus in commentariis ad Horatium, se sestertium vi-

BELLUM CATILINARIUM. 27

tum est. sæpe ipsa plebes, aut dominandi studio permota, aut superbiâ magistratum armata, ^a à patribus secessit. at nos non imperium, neque divitiâ petimus, quarum rerum causâ, bella, atque certamina omnia inter mortalis sunt: sed libertatem, quam nemo ^b bonus, nisi cum animâ simul, amittit. Te, atque senatum obtestamur, ^c consularis miseris civibus; legis præsidium, quod iniquitas prætoris eripuit, restituatis, neve nobis eam necessitudinem imponatis, ut queramus, quonam modo, maxumē ultri sanguinem nostrum, pereamus.

Ad hæc, Q. Marcius respondit, si quid ab senatu petere vellent, ab armis discedant, Romam supplices proficiscantur: ¹ eâ misericordiâ atque mansuetudine senatum, populumque Romanum semper fuisse, ut nemo umquam ab eo frustra auxilium petiverit. At Catilina ^d ex itinere plerisque ^e consularibus, præterea optimo cuique literas mittit: se, falsis ² criminibus circumventum, quoniam factioni inimicorum resistere nequiverit, fortunæ cedere, ^f Massiliam in exilium proficisci; non ³ quo sibi tanti sceleris conscius esset; sed uti resp. quieta foret; neve ex suâ contentione seditio oriretur. Ab his longè diversas literas Q. Carulus in senatu recitavit; quas sibi ^g nomine Catilinæ redditas dicebat. earum ^h exemplum infra scriptum est.

INTERPRETATIO.

¹ Dicit, Senatui & Populo Romano tantam misericordiam atque mansuetudinem semper fuisse, ut, &c.

² Dicit se circumventum falsis crimi-

nibus & accusationibus, cedere fortunæ.

³ Non ideo quod sibi conscius esset tanti sceleris.

NOTÆ.

disse argenteum V signatum, id est, ut ille exponit, valore quinque assium, nullus dubito quin ad illud respexerit Mallius, cum as qui æreus est, ne quidem quartam partem faciat sestertii, qui argenteus fuit; idque tam egregiè ad ejus scopum pertineat. Atque ita tempora optimè convenient; & verè dixerit Mallius memoriâ vestrâ, cum antea viderimus superstites Syllanos milites, Valerium in Marii locum subrogatum, nec quemquam lateat Syllam & Marium cœvos fuisse.

^a A patribus.] A senatu & potentioribus; quod quidem ter aut quater factum fuisse legimus, seu libertatē, seu pudicitiam, seu natalium dignitatem, seu honorum decora & insignia Populus vindi-

caverit; ut loquitur Florus.

^b Bonus.] Id est, cordatus.

^c Consularis.] Id est, eorum rationem habeatis, ipsis prospiciatis, & ruinam avertatis.

^d Ex itinere.] Postquam Româ discesserat; ex locis ubi commorabatur.

^e Consularibus.] Illis qui Consulatum gesserant ideo scripsit Catilina, quod major eorum in Senatu auctoritas esset, primique sententiam suam dicerent.

^f Massiliam.] Urbs est Gallie Narbonensis maritima, quæ & antiquissima; a profugis ex Ionia Phocensibus condita. Hodie Marseille.

^g Nomine.] Gall. De la part.

^h Exemplum.] Gall. La copie. Atque ipsius Catilinæ propria esse verba arbitror, cujus ut mens, ita stylus perplexus est.

L. Catilina Q. Catulo S. ^a Egregia tua fides, re cognita, ^b grata mihi, ^c magnis in meis periculis, ^d fiduciam commendationi ^e mea eribuit. ^f quamobrem defensionem in ^g consilio novo ^h non statui parare: satisfactionem ex nullâ Conscientiâ de culpâ proponere decrevi: ⁱ quæ medi-
^k dius ^l fidius licet vera mecum recognoscas. Injuriis, contumeliisque con-
citatus, quod, fructu laboris industriaeque meae privatus, ^l statum di-
gnitatis non obtinebam, publicam miserorum causam pro meâ consuetu-

NOTÆ.

^a Egregia.] Id est, excellens, cuique vix similis reperitur.

^b Grata.] Id est, jucunda; sed istud ita intelligendum est, ut grati animi testifica-
tionem involvat. Gall. dicefemus, *Dont je vous suis obligé.*

^c Magnis.] Catuli enim gratiâ fultus maxime, cum incestu cum Fabiâ virgine Vestali accusatus esset, iudicium effugit.

^d Fiduciam.] Id est, facit ut confidam, tibi commendans meas fortunas.

^e Mea.] Id est, quâ ego fortunas meas tibi committo.

^f Quamobrem.] Locum maxime diffi-
cilem nobis fecit mens Catilinæ scelerata & perturbata, cui insuper tenebras offu-
derunt varix eodem congestæ commen-
tationes. Quidam istud quamobrem ad
præcedentia, alii ad sequentia referunt,
idque totum diversè connectunt: Prolixus
essem si omnia conarer excutere; adeo
que id tantum proferam quod magis
probatum fuerit. Castilioneus ita expo-
nit, *Decrevi proponere satisfactionem ex
nullâ conscientia de culpa, quamobrem
non statui parare defensionem in novo
consilio.* Id est, decrevi purgare me apud
te, cum nullius mihi delicti conscius sim,
cur Romæ causam non dixerim, meque
defenderim ab inimicorum calumniis. Ag-
nosco equidem hanc expositionem non
multum ab ipsis Autoris verbis recedere;
at certe verior ejus ut mentem satis affe-
quatur. Itaque pauculis rem, ut videtur,
expedio: *Op eam rem, & quia tibi con-
fidendum esse experientia didici, ego dis-
cessi, nec statui me defendere in Senatu
denuo convocato. Non enim decrevi me
expurgare, aut satisfactionem proponere,
cum nullius culpæ sim mihi conscius: at-
que ita esse facile cognoscas, si mecum sta-
tum & rationes meas velis perlustrare.*

Pergit porro Catilina, atque sigillatim
ostendere conatur, illud tibi minimè vitio
vertendum esse quod à Senatu maxime
reprehendebatur. Dicit fortè aliquis, me
particulam negantem ex longinquo in
meam explicationem retraxisse; aliquid
etiam addidisse; quivis quidlibet objiciet:
Unum omnibus respondeo, Quorsum
iret, aut quid ageret, quem conscientia
& lictores insectarentur, Catilinam nef-
civisse; adeoque opus esse gradus ipsius
firmare, quodque minùs exposuit, aper-
tius declarare.

^g Consilio.] Nonnulli, per consilium
novum, ipsam Conjuracionem intelli-
gunt, quam vocaverit novum consilium,
cum antea omnia alia simulasset. Malim
accipi de Senatu.

^h Non statui.] Imò contra libere fateri,
quod & acriter persequar, quamquam id
mihi crimini vertant, me scilicet, cau-
sam miserorum suscepisse.

ⁱ Quæ.] Me scilicet nullius culpæ esse
consciunt.

^k Fidius.] Arbitratur ex Festo doctissi-
mus Vossius, *Me-dius-fidius* juramentum
esse per Herculem Jovis filium; ita ut
dius positum sit pro Græco δῖος, quod
Jovis significat; & fidius pro filius mu-
tato L. in D, more antiquo; Me verò
pro Græco με, quod est adverbium ju-
randi. Confirmat eam sententiam ex
Varrone & Tertulliano, qui *Dium-fidi-
um*, Græcis Herculem esse dicunt. Alii
alia, quibus non assentior.

^l Statum.] Id est, ex eo gradu digni-
tatis, ad quem meâ virtute assurrexe-
ram, dejiciebar. Equidem, cum ille tantâ
familiâ, & tantis animis esset, post Præ-
turam, non abs re, si bonus fuisset, ad
Consulatam aspirasset.

dine suscepi: non, quin^a *es alienum*^b *meis nominibus ex possessionibus solvere possem: cum* ^c *aliis nominibus liberalitas Aureliae Orestillae, suis, filiaeque copiis persolveret: sed, quod non dignos homines honore honestatos videbam, meque falsâ suspicionem*^d *alienatum esse sentiebam: hoc nomine satis honestas pro meo casu spes reliqua dignitatem conservande sum secutus. Plura cum scribere vellem, nunciatum est mihi vim parari. nunc Orestillam tibi commendo, tuaeque fidei trado. eam ab injuriâ defendas, per liberos tuos rogatus. Habeto.*

Sed ipse, paucos dies commoratus apud C. Flaminium in agro Reatino, dum viciniam antea sollicitatam armis exornat, cum fascibus, atque aliis imperii insignibus in castra ad Mallium contendit. Hæc ubi Romæ comperta sunt; senatus Catilinam, & Mallium hostes judicat, cæteræ multitudini diem statuit, ante quam liceret sine fraude ab armis discedere, ^b præter rerum ⁱ capitalium condemnatis. præterea, decernit, uti consules ^k delectum habeant, Antonius cum exercitu Catilinam persequi maturet. Cicero urbi præsidio sit. Eâ tempestate mihi imperium populi R. multò maxumè ^l miserabile visum est: cui cum ad occasum ab ortu solis ^m omnia domita armis parerent, domitium, atque divitiarum, quæ ⁿ prima mortales putant, affluerent; fuere tamen cives, qui seque, remque publicam obstinatis animis perditum

INTERPRETATIO.

^a Prescribit diem ceteræ multitudini, antequam liceret impunè discedere ab armis.

NOTÆ.

^a *Es alienum.*] Pecuniam mutuò sumptam. Hinc verò satis constat arma movendi unum & eundem Conjuratis fuisse prætextum; violentiam nempe sceleratorum.

^b *Meis nominibus.*] En mon nom; sous mon propre seing.

^c *Aliis nominibus.*] Intelligo de pecuniâ sumptâ à Catilinâ, prædibus & sponsoribus amicis; illud enim ab ipso factum fuisse supra vidimus: Atque ita sumendum esse non difficile esset ostendere, si tanti haberetur.

^d *Alienatum.*] Rejetum. Gall. Disgracé. Rendu suspect.

^e *Hoc nomine.*] Id est, Eâ causâ; præsertim verò quod me suspitione falsâ alienatum sentio, postquam Cicero atroci criminatione innocentiam meam ad Senatum direxerat.

^f *Pro meo casu.*] Id est, pro eo statu in quo ego sum. Gall. Vu betas où je

me trouve.

^g *Reatino.*] Reate urbs fuit in Sabinis, Româ prorsus ad Septentrionem. *Rieti* vocatur in novis tabulis Geographicis.

^h *Præter.*] Adverbium est. Gall. Excepté.

ⁱ *Capitalium.*] Id est, rerum aut criminum, quæ capitis penam arcessunt, vel morte multantur.

^k *Delectum.*] Id est, milites deligunt, & ad militiam conscriberent. Gall. Qu'ils levassent des troupes.

^l *Miserabile.*] Id est, miseratione dignum. Gall. non dicas miserable, sed digne de compassion.

^m *Omnia.*] Hyperbole est, eo, quo volunt Autores, sensu intelligenda; ut, scilicet, quascumque terras Romani cognoscere, ex ipsorum subirent aut venerarentur imperium.

ⁿ *Prima.*] Id est, præcipua & excellentissima.

irent,

irent. namque, ^a duobus senati decretis, ex tantâ multitudine, neque præmio inductus conjurationem patefecerat, neque ex castris Catilinæ quisquam omnium discesserat. tanta vis morbi, atque uti tabes plerisque civium animos invaserat. neque solum illis ^b aliena mens erat, qui conscii conjurationis fuerant, sed omnino cuncta plebes, novarum rerum studio, Catilinæ incepta probabat. id adeo more suo videbatur facere. nam semper in civitate, quibus opes nullæ sunt, ^c bonis invident, malos extollunt; vetera odere, nova exoptant; odio suarum rerum mutari omnia student; ^d turba, atque seditionibus ^e sine curâ aluntur: quoniam egestas faciliè habetur sine damno. Sed turbana plebes ea verò ^f præceperat multis de causis. Primum omnium, qui ubique probro, atque petulantia maxumè præstabant; item alii, ^g per dedecora, patri-moniis amissis; postremo omnes, quos flagitium, aut facinus domo expulerat, hi Romam, sicuti in ^h sentinam, confluxerant. dein multi, memores Sullanæ victoriæ, quod ex ⁱ gregariis militibus alios senatores videbant, alios ita divites, ut regio victu, atque cultu ætatem agerent, sibi quisque, si in armis foret, ex victoriâ talia sperabat, præterea juvenus, quæ in agris ^j manuum mercede inopiam toleraverat, ^k privatis atque ^l publicis largitionibus excita, urbanum otium ^m ingrato labori prætulerat. eos, atque alios ⁿ omnis malum publicum alebat. quod minus mirandum est, homines egentis, malis moribus, maxumâ spe,

INTERPRETATIO.

^a Aluntur sine curâ inter turbas & se-
ditiones.

^z Quæ toleraverat inopiam fructula-
boris sui.

NOTÆ.

^a Duobus.] Prius vidimus, ubi agitur de sestertiis, posterius verò, ubi dies statuitur ante quam sine fraude liceret ab armis discedere.

^b Aliena.] Aversa à bono Reipublicæ; Alienata.

^c Bonis.] Iis qui in Republicâ potentes sunt & florentes.

^d Sine curâ.] Rerum suarum scilicet, quia nihil possident: Deinde etiam de iis minus solliciti quæ in usum quotidianum requiruntur; cum hinc inde quælibet, per turbam, rapiant.

^e Præceps.] Cæco impetu ad Catilinam defecerat, & ipsius inceptis fovebat.

^f Per dedecora.] Id est, flagitiose. Jam sæpius vidimus Sallustium adverbis non ita libenter uti, sed ea per præpositionem

& substantivum exprimere solitum esse.

^g Sentinam.] Propriè est sentina pars navis infima, in quam sordes omnes defluunt. Hic metaphoricè sumitur pro improborum receptaculo.

^h Gregariis.] Id est, infimis, quorum laus nulla est.

ⁱ Privatis.] Quæ à privatis hominibus fiebant, ut Populi gratiam aucuparentur, & ejus suffragia demererentur.

^k Publicis.] Frumenta enim in populum publicè distribuebantur: Deinde donationes publicè in ludis à quibusdam Magistratibus fiebant.

^l Ingrato.] Id est, ex quo quantum illi vellent non capiebant.

^m Omnis.] Eiusdem generis, supple; quos appellare nihil attinet.

reipub.

reipub. juxtà ac sibi^a consuluisse. præterea quorum, victoriâ Sullæ, parentes proscripti, bona erepta, jus libertatis^b imminutum erat, haud sanè^c alio animo belli eventum exspectabant. ad hoc, quicumque aliarum, atque senatus patrum erant, conturbari rempublic.^d quàm minus valere ipsi, malebant. id adeò^e malum^f multos post annos in civitatem reverterat. Nam postquam Cn. Pompeio, & M. Crassò Coss. tribunitia potestas^g restituta est; homines adolescentes, h summam potestatem nacti, quibus ætas, animusque ferox erat, cœpère, senatum criminando, plebem exagitare; dein largiundo, atque pollicitando magis incendere; ità ipsi clari, potentesque fieri. contra eos summâ ope nitebatur pleraque nobilitas; i senatus sub specie, pro suâ magnitudine. namque uti paucis verum absolvam, j per illa tempora quicumque rempublic. agitavère, honestis^k nominibus, alii, sicuti jura populi defenderent, pars, quò senatus auctoritas maxuma foret, bonum publicum simulantes, pro suâ quisque potentiâ certabant: neque illis modestia, neque modus contentionis erat: utrique victoriam crudeliter exercebant. Sed, postquam Cn. Pompeius ad bellum^l maritimum, atque^m Mithridaticum missus est; plebis opes imminutæ; paucorum potentia crevit. hi magistratus, provincias, aliaque omnia tenere: ipsiⁿ innoxii, florentes,

INTERPRETATIO.

^a Quicumque turbaverunt Rempublicam illis temporibus, eam turbaverunt honesto pretextu.

NOTÆ.

^a Consuluisse.] Id est, non majorem Reipublicæ. quam suarum rerum curam habuisse: Vel, Reipublica commodum suumque idem fecisse. Gall. Ne prenoiem pas d'autres mesures pour la Republique que pour eux. Consonoient l'interêt du public avec le leur.

^b Imminutum.] Sylla enim Proscriptorum liberis jus petendorum honorum eripuit.

^c Alio.] Id est, adeptâ victoriâ se quæque quosvis spoliaturos sperabant.

^d Quàm minus.] Que de perdre la moindre chose de leur credit.

^e Malum.] Dissensiones intellige, quæ Senatui cum populo intercedebant.

^f Multos.] Tribunitiam potestatem Sylla, ante aliquot annos ità disjecerat. ut Tribunis solum & nudum jus intercedendi reliquisset.

^g Restituta.] Ab ipso Pompeio, ut Populi gratiam promereretur; Cujus facti mox ipsum poenituit.

^h Summam.] A primâ institutione summa non fuit, quamvis Sacro-sancta dicta potestas Tribunitia: Verùm eò usque progressâ, & limites transgressa est, ut convocare Senatum, dimittere ab aliis convocatum, Tribuni aliquando ausi sint.

ⁱ Senatus.] Id est, cum pro Senatus dignitate se certare simularent, pro sua quisque gloriâ nitebantur.

^k Nominibus.] Sic solent homines; vel, quod mali faciunt occultum habent; vel, palam si audent, virtutis specie & nomine obtrudunt: Adeoque per fraudem pleraque conantur & exequuntur.

^l Maritimum.] Adversus Cilices, qui etiam à Mithridate sustentabantur. Hoc bellum Piraticum vocatur in Flori titulis.

^m Mithridaticum.] Mithridates Rex fuit Ponti, in Asiâ, qui longum & grave bellum adversus Romanos sustentavit.

ⁿ Innoxii.] Passivè, quibus nemo nocere audebat: nam innoxii activè etiam dicitur pro eo qui nemini nocet.

sine

sine metu aetatem agere, ceterosque ^a iudiciis terrere, ^b quod plebem in magistratu placidius tractarent. Sed ubi primum ^c dubiis rebus novandis spes oblata est, verus ^d certamen animos eorum arrexit. quod si ^e primo praelio Catilina superior, aut aequâ manu discessisset; profecto magna clades, atque calamitas rempubl. oppressisset; neque illis, qui victoriam adepti forent, diutius eâ uti licuisset; quin defensis & exanguibus, ^f qui plus posset, imperium atque libertatem extorqueret. Fuere ^g tamen extra conjurationem complures, qui ad Catilinam initio profecti sunt. in his erat Fulvius, senatorius filius; quem retractum ex itinere parens necari ^h iussit. iisdem temporibus Romae Lentulus, sicuti Catilina praeceperat, quoscumque moribus, aut ⁱ fortunâ novis rebus idoneos credebatur, aut per se, aut per alios, sollicitabat; neque solum cives, sed cujuscumque modi genus hominum, quod modò usui bello foret. Igitur P. Umbreno cuidam negotium datur, uti legatos ^k Allobrogum ^l requiratur; eosque, si possit, impellat ad societatem belli; existumans, ^m publicè, privatimque aere alieno oppressos, praeterea quod naturâ gens Gallica bellicosa esset, faciliè ad tale consilium adduci posse. Umbrenus, quod in Galliâ negotiatus erat, plerisque principibus civitatum notus erat, atque eos noverat: itaque sine morâ, ubi primum legatos in foro conspexit, percunctatus pauca de statu civitatis, & quasi dolens ejus ⁿ casum, requirere coepit, quem exitum tantis malis sperarent. Postquam

NOTAE.

^a *Judiciis.*] *Condemnationibus*, aut certe earum periculo.

^b *Quo plebem.*] Locus obscurus. Sic intelligo. Pauci, qui omnia ad libitum inflectebant, Tribunos praesertim, iudiciis & condemnationibus terrebant, ut ne illi plebem exagitarent, sed eam placidam & obsequentem efficerent.

^c *Dubiis.*] *Seditionibus*, quibus Respublica in dubio & discrimine ponitur; quibusque pro imperio ita certatur, ut penes quos futurum sit, lateat.

^d *Certamen.*] Quod Patritios inter & plebem per Tribunos intercedebat.

^e *Primo.*] Cave hinc concludas saepius cum Catilinâ praelium commissum esse: Semel enim & in perpetuum armis cum ipso certatum est. Dicit tantum, maximum futurum periculum, si superior, aut aequâ manu discessisset; quia videlicet plurimi ad ipsum confugissent.

^f *Qui plus posset.*] Tertius aliquis ex Republicâ, Crassus fortè, Pompeius, Caesar: Nisi insuper tantam fuisse pestem Sallustius arbitratus est, ut etiam per hanc

conjurationem, exhausta Respublica nudum, regibus & exteris hostibus, latus porrigeret.

^g *Tamen.*] Transitiō est.

^h *Iussit.*] Patriâ potestate, quae antiquis temporibus maxima erat in filios; ut major esset quàm in servos: tamen posita de rigore tanto eò usque detractum est, ut, patres filios contumaces iudici, qui ferè ex eorum praescripto poenas infligeret, offerrent.

ⁱ *Fortunâ.*] Adversâ scilicet & duriore.

^k *Allobrogum.*] Populi erant lacus Lemanni accolae & Rhodani. *Les Savoyards, les Dauphinois, & les Bressans.*

^l *Requirat.*] Id est, quærat sedulo, & ad belli societatem adducat. Gall. *Qu'il les cherchât soigneusement, & qu'il tâchât de les gagner.*

^m *Publice.*] Propter tributa & vectigalia quae Romanis victoribus persolvebant.

ⁿ *Casum.*] Quod ita scilicet, Magistratum avaritiâ opprimerentur. Gall. *Plaignant leur malheur.*

BELLUM CATILINARIUM. 33

illos videt queri de avaritiâ magistratuum, accusare senatum, quod in eo auxilii nihil esset; miseris suis remedium mortem expectare: *At ego, inquit, vobis, si modo viri esse vultis, rationem ostendam, quâ tanta mala ista effugiatis.* Hæc ubi dixit; Allobroges, in spem maxumam adducti, Umbrenum orare, uti sui miseretur: nihil tam asperum, neque tam difficile esse, quod non cupidissimè facturi essent, dum ea res civitatem ære alieno liberaret. Ille eos in domum D. Bruti perducit; quod foro propinqua erat, neque aliena consilii, propter Semproniam. nam tum Brutus ab Româ aberat. Præterea Gabinium arcessit, quod major auctoritas sermoni inesset. eo præsentem conjurationem aperit; nominat socios, præterea multos cujusque generis ^a innoxios; quod legatis animus amplior esset: dein eos, pollicitos operam suam, domum dimittit. Sed Allobroges diu in incertum habuere, quidnam consilii caperent. in ^b alterâ parte erat æs alienum, studium belli, magna merces in spe victoriæ: at ^c in alterâ ^d majores opes, tuta consilia, pro incertâ spe certa præmia. Hæc illis ^e volventibus, tandem vicit ^e fortuna reip. Itaque Q. Fabio Sangæ, cujus ^f patrocínio civitas plurimum utebatur, rem omnem, ubi cognoverant, aperiunt. Cicero per Sangam consilio cognito, legatis præcipit, ut studium ^g conjurationis vehementer simulent; ^h cæteros adeant: bene polliceantur, dentque operam, ut eos quàm maxumè manifestos habeant. Iisdem ferè temporibus, in Galliâ ⁱ citeriore, atque ulteriore, item in agro Piceno, ⁱ Bruttio, Apuliâ, ^k motus erat. Namque illi, quos antè Catilina ^l dimiserat, inconsultè, ac veluti per dementiam cuncta ^m simul agere: nocturnis consiliis, ar-

INTERPRETATIO.

^a Cum hæc illi animo reputarent.

^g Legatis præcipit ut maxime simulent

| se ad conjurationem propensos esse.

NOTÆ.

^a Innoxios.] Viros bonos, qui conjurationis conscii non erant. Atque ideo eos nominabant conjurari, ut in validissimas partes confugere se Allobroges crederent.

^b Alterâ.] Si nimirum, à conjuratorum partibus starent; credere enim erat se ære alieno, per eos victores, liberatum iri; &c.

^c Alterâ.] Si Romanis fidem servarent.

^d Majores opes.] In fide permanendum esse hæ rationes suadebant; Potentia maxima Reipublicæ. (neque enim plurimos videbant inter Conjuratos, qui multum valerent.) Tuta consilia; &c.

^e Fortuna.] Urbis genius, qui Romæ

publicè colebatur.

^f Patrocínio.] Romæ habebant singulæ civitates suos Patronos, in quorum clientela essent; per quos etiam negotia sua curarent.

^g Cæteros.] Conjuratos scil.

^h Citeriore.] Ea est quæ Italiæ proxima; Ulterior quæ trans Alpes.

ⁱ Bruttio.] Calabria est inferior, in Italiæ extremo angulo Orientali, ad meridiem.

^k Motus.] Bellicus scil. Des soulèvements.

^l Dimiserat.] In diversas partes miserat, qui sibi socios adjungerent.

^m Simul.] Prudentibus, contrâ, omnia divisa sunt temporibus.

C

morum,

morum, atque telorum portationibus, festinando, agitando omnia, plūs timoris, quàm periculi effecerant. Ex eo numero complures Q. Metellus Celer prætor, ex ^a S. C. causâ cognitâ, in vincula coniecerat; item in citeriore Galliâ C. Murena, qui ei provinciæ legatus præerat. At Romæ Lentulus cum cæteris, qui principes conjurationis erant paratis, uti videbatur, magnis copiis, constituerat, uti, cùm Catilina in agrum Fæstulanum cum exercitu venisset, L. Bestia tribunus pleb. concione habitâ, quereretur de ^b actionibus Ciceronis, bellique gravissimæ ^c invidiam optumo consuli imposeret; eo signo, proxumâ nocte cætera multitudo conjurationis suum quisque negotium exequeretur. Sed ea ^d divisa hoc modo dicebantur: Statilius, & Gabinus uti, cum magnâ manu, duodecim simul opportuna loca urbis incenderent; ^e quò, tumultu, facilior aditus ad consulem, cæterosque, quibus insidiæ parabantur, fieret: Cethegus Ciceronis januam obsideret, eumque vi aggrederetur; alius autem alium: sed filii familiarum, quorum ex nobilitate maxima pars erat, parentes interficerent; simul, cæde, & incendio perculsis omnibus, ad Catilinam erumperent. Inter hæc parata, atque decreta, Cethegus semper querebatur de ignaviâ sociorum: illos dubitando, & dies ^e prolatando, magnas opportunitates corrumpere; factò, non consulto, in tali periculo opus esse: seque, si pauci adjuvarent, languentibus aliis, impetum in curiam facturum. naturâ ferox, vehemens, manu promptus ^f erat: maxumum bonum in celeritate putabat. ^g Sed Allobroges, ex præcepto Ciceronis, ^h per Gabinium, cæteros conveniunt: ab Lentulo, Cethego, Statilio, item Cassio postulant jusjurandum, quod ⁱ signatum ad civis perferant: aliter haud facilè eos ad tantum negotium impelli posse. cæteri nihil suspicantes ^k dant: Cassius semet ^l eò brevè venturum pollicetur, ac paulò ante legatos ex urbe proficiscitur. Lentulus

INTERPRETATIO.

^a Ut per tumultum aditus esset facilior ad Consulem & reliquos quibus insidiæ parabantur.

NOTÆ.

^a S.C.] *Senatus consulto*; Ita enim malim legere. quàm, ut habent alii, *ex sociis*, quod invecum ex compendiarîâ scribendi ratione. Si tamen retineas *ex sociis*, intellige quosdam ex illis nebulonibus, festinatione suâ deprehensos, conjurationem & socios manifestos fecisse.

^b Actionibus.] *De querelis adversus Conjuratos in Senatu habitis.* Gall. *Des procédures.*

^c Invidiam.] Ità ut ille, querimoniis suis, belli Auctor videretur.

^d Divisa.] Id est, *Unusquisque sibi hoc*

ut illud exequendum receperat.

^e Prolatando.] *Ex tirant de longue; en differant.*

^f Erat.] Mallet hoc verbum abesse.

^g Sed.] Transitiò est.

^h Per Gabinium.] Legatos ille ad conjuratos introducebat.

ⁱ Signatum.] Signum seu sigillum apposuerunt. *Signatum; Cacheté.*

^k Dant.] Jusjurandum, scilicet, signo confirmatum.

^l Eo.] *Ad Allobroges.* Cautus hac in parte fuit.

rulus

rulus cum his T. Vulturium quemdam ^a Crotoniensem mittit; ut Allobroges, prius quam domum pergerent, cum Catilinâ, datâ atque acceptâ fide, ^b societatem confirmarent. ipse Vulturio literas ad Catilinam dat: quarum ^c exemplum infra scriptum est:

Qui sim, ex eo, quem ad te misi, cognosces. Fac cogites, in quantâ calamitate sis, & memineris, te virum esse: consideres, quid tue ^d rationes postulent; auxilium petas ab omnibus, etiam ab ^e infumis.

Ad hoc, ^f mandata verbis dat: cum ab senatu hostis iudicatus sit, quo consilio ^g servitia repudiet: in urbe parata esse, quæ iusserit: ne cunctetur ipse propius accedere. His rebus ita actis, constitutâ nocte, quâ proficiscerentur, Cicero, per legatos cuncta edoctus, L. Valerio Flacco, & C. Pomptino prætoribus imperat, ut in ponte ^h Mulvio, per insidias, Allobrogum ⁱ comitatus deprehendant: rem omnem aperit, cuius gratiâ mittebantur: cætera, ut factum opus sit, ^j ita agant. Homines ^k militares, sine tumultu ^l præsidiis collocatis, sicuti præceptum erat, occultè pontem obsident. Postquam ad id loci legati cum Vulturio, venêre, simul ^m utrimque clamor exortus est: Galli, cito cognito consilio, sine morâ prætoribus se tradunt. Vulturius primò, cohortatus cæteros, gladio se à multitudine defendit; dein, ubi à legatis desertus est, multa prius de salute suâ Pomptinum obtestatus, quod ei notus erat, postremò timidus ac ⁿ vitæ diffidens, velut hostibus, sese præto-

INTERPRETATIO.

^a Præterea verbis imperat, ut dicat Catilinæ, quâ causâ servos rejiciat, cum hostis à Senatu iudicatus sit.

NOTÆ.

^a Crotoniensem.) Duæ fuerunt urbes in Italiâ, Croton, aut Crotona, nominatæ, altera in extremâ Calabriâ ad ortum, altera in Umbriâ.

^b Societatem.) Fœdus conjunctionis.

^c Exemplum.) Fortè verba non sunt eadem, sed sensus. Ansam præbet dubitandi, quod paulò aliter hæc & similia a Cicerone referantur, in Catilinam: Illumque adeo, si penitus de hâc conjunctione tibi compertum esse cupis, adibis.

^d Rationes.) Ex Cicerone vim vocis istius cognosces: Itâ verò illam reddit, Cogita quem in locum sis progressus, & vide quid jam tibi sit necesse. Gallicè, Les mesures que vous avez prises; l'état de vos affaires.

^e Infumis.) Servis.

^f Mandata.) Quæ perferret ad Catilinam. Gall. Il luy recommanda de luy dire

de bouche.

^g Mulvio.] Vocatur hodie Ponte molle. Distat ab urbe duobus millibus passuum, plus minus.

^h Comitatus.] Omnes eos qui Allobroges comitarentur.

ⁱ Itâ agant.] Imperat ut pro re natâ consilium capiant. Qu'ils prennent leurs mesures selon qu'ils le jugeroient à propos.

^k Militares.] Ejusmodi expeditionibus assueti.

^l Præsidiis.] In villas proximas bipartiti sunt, referente Cicerone, qui Vulturio insidias fecerunt; ut Tiberis inter eos, & pons interesset.

^m Utrunque.] Scilicet statim cognovit Vulturius, dolos & insidias subesse.

ⁿ Vitæ diffidens.] Timens ne in loco interficeretur.

ribus dedit. Quibus rebus confectis, omnia properè per nuncios consuli declarantur. at illum ingens cura atque lætitia simul occupavere. lætabatur intelligens conjuratione patefactâ, civitatem periculis ereptam esse. porro autem anxius erat, in maximo scelere tantis civibus deprehensis quid facto opus esset; ¹ pœnam illorum sibi ^a oneri, impunitatem perdendæ reipublicæ fore. igitur ^b confirmato animo, vocari ad sese jubet Lentulum, Cerbegum, Statilium, Gabinium, itemque Ceparium ^c Tarracinensem; qui in Apuliam ad concitanda servitia proficisci parabat. cæteri sine morâ veniunt. Ceparius, paulò antè domo egressus, cognito ^d indicio, ex urbe profugerat. Consul Lentulum, quod prætor erat, ² ipse manu tenens, in senatum perducit; reliquos cum custodibus in ædem Concordiæ venire jubet. eò senatum advocat, magnâque frequentiâ ejus ^e ordinis Vulturium ^f cum legatis introducit; Flaccum prætorem scrinium cum literis, quas à legatis acceperat, eodem adferre jubet. Vulturius interrogatus ^g de itinere, de literis, postremò quid, ³ aut quâ de ^h causâ, consilii habuisset; primò fingere alia omnia, dissimulare de conjuratione; post, ubi ⁱ fide publicâ dicere jussus est, omnia, uti gesta erant, aperit: se paucis antè diebus à Gabinio, & Cepario socium ascitum: nihil ampliùs scire, quàm legatos: tantummodo audire solitum ex Gabinio, P. Autronium, Ser. Sullam, L. Vargunteium, multos præterea in eâ conjuratione esse. eadem Galli fatentur: at Lentulum dissimulantem ⁴ coarguunt, præter literas, sermonibus, quos ille habere solitus erat, ex libris ^k Sibyllinis, regnum Romæ tribus

INTERPRETATIO.

¹ Cogitabat supplicium illorum futurum sibi oneri, impunitatem perdendæ Reipublicæ.

² Consul ipse tenens Lentulum manu, quia Prætor erat, eum deducit in Senatum.

³ Vulturius interrogatus de itinere, d.

literis, postremò quid consilii habuisset, aut quâ de causâ illud cepisset, primò cepit fingere alia omnia.

⁴ At convincunt Lentulum dissimulantem, præter literas, sermonibus, quos ille habere solitus erat.

NOTÆ.

^a Oneri.] Quemadmodum fuit, nam ideo postea in exilium actus est.

^b Confirmato.] Ad id corroborato, ut Conjurati punirentur.

^c Tarracinensem.] Tarracina urbs est Volscorum maritima, ab urbe Româ ad ortum.

^d Indicium.] Ayant decouvert la trame: Ayant vu le vent de ce que l'on faisoit.

^e Ordinis.] Senatorii, scilicet. Gall. L'assemblée étoit fort complète.

^f Cum legatis.] Allobrogum, scilicet. Cicero dicit non introductos fuisse eos unâ cum Vulturio.

^g De itinere.] Quò iret, cur noctu: mo-

net enim Cicero sub vespèram missos fuisse qui eum cum cæteris deprehenderunt.

^h Causâ.] Quamobrem nefaria consilia contra Rempublicam cepisset.

ⁱ Fide publicâ.] Id est, impunitate promissa, si verum diceret.

^k Sibyllinis.] Fuerunt Sibyllæ, virginæ fatidicæ, quarum una, quæ Erythræa dicta est, ab origine, urbe scilicet, Erythris, in Ionia; & Cumana, ab habitatione urbis in Campania, quæ dicitur Cumæ, liberos tres Tarquinio obtulit, quorum auctoritas tanquam divinitus missorum oraculorum, apud Romanos sacro-sancta fuit.

^a Corneliis portendi : Cinnam, atque Sullam antea ; se tertium esse, cui
^b fatum foret urbis potiri ; præterea, ab ^c incenso Capitolio illum esse vi-
 gesimum annum, quem sæpe ex prodigiis ^d haruspices respondissent bel-
 lo civili cruentum fore. Igitur, perlectis literis, cum prius omnes sig-
 na sua cognovissent, senatus decernit, ut, ^e abdicato magistratu, Len-
 tulus, itemque cæteri, in ^f liberis custodiis habeantur. Itaque Lentulus
 P. Lentulo Spintheri, qui tum ^g ædilis erat, Cethegus Q. Cornificio,
 Statilius C. Cæsari, Gabinius M. Crasso, Ceparius (nam is paulò antè
 ex fugâ retractus erat) Cn. Terentio senatori traduntur. Interea plebes,
 conjuratione patefactâ, quæ primò cupida rerum novarum nimis bello
 favebat, mutatâ mente, Catilinæ consilia execrari, Ciceronem ad cœ-
 lum tollere ; velut ex servitute erepta, gaudium atque ^h lætitiâ agita-
 bat. Namque alia belli facinora ⁱ prædæ magis, quàm detrimento fore,
 incendium verò crudele, immoderatum, ac sibi maxumè calamitosum
 putabat ; quippe cui omnes copiæ in ^j usu quotidiano, & cultu corporis
 erant. Post eum diem quidam L. Tarquinius ad senatum adductus erat :
 quem, ad Catilinam proficiscentem, ex itinere retractum aiebant. Is,
 cum se diceret de conjuratione indicaturum, si fides publica data esset,
 jussus à consule, quæ sciret, edicere, eadem fere, quæ Vulturcius,
 de paratis incendiis, de cæde bonorum, de itinere hostium, senatum
 edocet : præterea, se missum à M. Crasso, ^k qui Catilinæ nunciaret,
 ne eum Lentulus, & Cethegus, aliique ex conjuratione deprehensi ter-
 rerent ; eoque magis properaret ad urbem accedere, quò & ^l cæterorum
 animos reficeret, & illi faciliùs è periculo eriperentur. Sed, ubi Tar-
 quinius Crassum nominavit, hominem nobilem, maxumis divitiis, sum-
 mâ potentiâ ; alii rem incredibilem rati ; pars, tametsi verum existima-

INTERPRETATIO.

ⁱ Namque plebes putabat alia belli facinora fore magis prædæ quàm detrimento.

NOTÆ.

^a Corneliis.] Id est, tribus hominibus, qui ex clarissimâ Corneliorum gente essent oriundi.

^b Fatum.] A qui la destinée promettoit l'Empire. Fati verò nomine indeclinabilis intelligitur series, & rerum concatenatio.

^c Incenso.] Prius ; nam ter templum illud incendio eversum est.

^d Haruspices.] Illi erant qui ex inspectis harugis, sive hostiis, futura prædicebant.

^e Abdicato.] Ante tempus depositio.

^f Liberis.] Liberis custodiis detinetur qui non in publicum carcerem detruditur, sed cuiuspiam asservandus reus committitur.

^g Ædilis.] Magistratus erant Ædiles, qui ædificia curabant, & ludos solennes, itemque annonam, ut liquet ex Cicerone.

^h Lætitiâ.] Addit ad gaudium, quòd corporis gestu demonstratur.

ⁱ Usu.] Id est, in iis rebus, quarum usus erat quotidianus ; quibusque carere non poterant. Ideo plebi incendium crudele visum est.

^k Qui.] Pro ut. Optimè.

^l Cæterorum.] Ut conjuratis, iis, scilicet, qui deprehensi non erant, animum relevaret.

bant, tamen, quia in tali tempore tanta vis hominis magis leniunda, quam ^a exagitanda, videbatur, plerique Crasso ex negotiis privatis obnoxii, conclamant, indicem falsum esse; deque eâ re postulant uti ^e referatur. Itaque, Cicerone ^a consulente, ^b frequens senatus decernit, Tarquinii indicium falsum videri; eumque in vinculis retinendum; neq; amplius potestatem ^c faciundam; nisi de eo indicaret, cujus consilio tantam rem esset mentitus. Erant eo tempore, qui existimarent, indicium illud à P. Autronio machinatum: quod facilius, ³ appellato Crasso, ^d per societatem periculi reliquos illius potentia tegeret. Alii Tarquinium à Cicerone ^e immissum aiebant, ne Crassus, more suo, suscepto malorum patrocinio, temp. conturbaret. Ipsum Crassum ego postea prædicantem audiui, tantam illam contumeliam sibi ab Cicerone impositam. Sed iisdem temporibus Q. ^f Catulus, & C. ^g Piso neque gratiâ, neque precibus, neque pretio Ciceronem impellere quivêre, uti per Allobroges, aut alium indicem C. ^h Cæsar falsò nominaretur. Nam uterque cum illo gravis inimicitias exercebant; Piso, ⁱ oppugnatus in iudicio repetundarum propter cuiusdam ^k transpadani supplicium injustum; Catulus ex petitione ^l pontificatus odio incensus, quod, extremâ ætate, maximis honoribus usus, ab ^m adolescentulo Cælare ⁿ victus discefferat.

INTERPRETATIO.

^a Quia tanta potentia illius hominis videbatur magis mulcenda, quam irritanda.

² Postulant, ut de eo sermo habeatur

denuo in Senatu.

³ Ut, Crasso inter conjuratos recensito, potentia illius tegeret reliquos, cum ipse in idem periculum adductus esset.

NOTÆ.

^a Consulente.] Præsidant, & recueil-
lant les voix.

^b Frequens.] Illud est quod supra dixit,
magna frequentia ejus ordinis.

^c Faciundum.] Ulterius, scilicet, lo-
quendi in Senatu, aut quicquam de con-
juratore dicendi.

^d Per societatem.] Ut, cum ille, eodem
supplicio multandus, potentia suâ evade-
ret, cæteri, qui in eodem essent reatu,
damnari non possent.

^e Immissum.] Delegatum. Gall. Atitré,
aposté.

^f Catulus.] Hic ille fuit, omnium con-
fessione princeps Senatus; cui, cum bel-
lum maritimum Pompeio committen-
dum, dehortaretur, addidissetque, Si
quid hinc acciderit, quem in ejus locum
substitueris? Succlamavit universa con-
cio, Te, Quinte Catule.

^g Piso.] Hic est quem Cicero defendit:
Consul fuit cum Clabrigone; deinde Gal-

liam administravit, ubi Transpadanum,
de quo nunc agitur, morte affecit.

^h Cæsar.] Julius est, primus Impera-
torum.

ⁱ Oppugnatus.] Accusationem intenta-
verat Cæsar contra ipsum.

^k Transpadani.] Padus Fluvius est in
Italiæ parte supremâ, quem Galliæ ve-
teres accensebant. Transpadanus est qui
trans Padum habitat, Romæ habitâ ra-
tione.

^l Pontificatus.] In maximo fuit honore
apud Romanos Pontificum dignitas, præ-
sertim verò Pontificis maximi, de quâ
nunc agitur.

^m Adolescentulo.] Nato tamen 35, aut
36 annos circiter. Ut verò te minus mo-
veat hæc appellatio, à te velim observari,
isthuc dictum esse cum comparatione ad
ætatem Catuli, & quodammodo ex ip-
sius personâ.

ⁿ Victus.] A Pontificatu exclusus.

Res

Res autem ^a opportuna videbatur; quod is, ^b privatim egregiâ liberalitate, publicè maxumis muneribus, grandem pecuniam debebat. Sed ubi consulem ad tantum facinus impellere nequeunt, ^c p̄si ^c singillatim circumcundo, atque ementiendo quæ se ex Vulturio, aut Allobrogibus audisse dicerent, magnam illi invidiam conflaverant; usque ad eò, uti nonnulli equites R. qui, præsidii causâ, cum telis erant circum ædem Concordiæ, seu periculi magnitudine, seu animi ^d mobilitate impulsî, quò studium suum in remp. clarius esset, egredienti ex senatu Cæsari gladio minitarentur. Dum hæc in Senatu aguntur, & dum legatis Allobrogum, & T. Vulturio, ^e comprobato eorum indicio, præmia decernuntur: liberti, & pauci ex clientibus Lentuli, diversis ^e itineribus, opifices, atque servitia in vicis ad eum eripiendum sollicitabant: partim exquirebant ^f duces multitudinum, qui pretio rempub. vexare soliti erant. Cethegus autem per nuncios ^g familiam, atque liberos suos, lectos, & exercitatos in audaciam, orabat, uti grege facto, cum telis ad sese irrumperent. Consul, ubi ea parari cognovit, dispositis præsidiiis, uti res atque tempus monebat, convocato senatu refert, quid de his fieri placeat, qui in custodiam traditi erant. sed eos paulò antè frequens senatus judicaverat contra remp. fecisse. tum D. Junius Silanus, primus sententiam rogatus, quòd eo tempore consul designatus erat, de his, qui in custodiis tenebantur, & præterea de L. Cassio, P. Furio, P. Umbreno, Q. Annio, si deprehensi forent, supplicium sumendum decreverat: istuc postea permotus oratione C. Cæsaris, ^h pedibus in sententiam T. Neronis iturum se dixerat; quòd de eâ re, ⁱ præsidiiis additis, referendum censuerat. Sed Cæsar, ubi ad eum ventum est, rogatus sententiam à consule, ^k hujuscemodi verba locutus est.

INTERPRETATIO.

^a Indicio eorum pro vero recognito.

NOTÆ.

^a Opportuna.] Id est, conjurasse Cæsarem facile erat creditu. Gall. La chose paroïssoit plausible; vrai-semblable.

^b Privatim.] Par une dépense magnifiquè dans sa maison.

^c Singillatim.] Les uns d'un côté, les autres d'un autre.

^d Mobilitate.] Legereté de jeunes gens. Hos alicubi Cicero insigniter, & prope tanquam Catilinæ socios notat.

^e Itineribus.] Id est, hic & illic omnibus modis conabantur quosvis ad Patrum eripiendum incitare.

^f Duces multitudinum.] Illi sunt qui otiosus nebulonibus, quales plurimi sunt in magnis urbibus, imperant, quia ipsi

ad omnem nequitiam maximè sunt exercitati.

^g Familiam.] Id est, omnes suos servos.

^h Pedibus.] Quandoque hoc modo sententiam suam aperiebant: Cùm ex Senatoribus aliquis suam dixisset, quibus ea probabatur, illi in eundem locum cum ipso discedebant: Atque ea ratio vocabatur, Per discessionem.

ⁱ Præsidiiis.] Custodum numero circa eorum domos adaucto, quibus Lentulus & reliqui commissi fuerant: Itemque urbe vigiliis bene firmatâ.

^k Hujuscemodi.] Neque enim iisdem omnino verbis Cæsar usus est; sed in hunc sensum orationem habuit.

Omnes homines, P. C. qui de rebus ^a dubiis consultant, ab odio, amicitia, ira, atque misericordia vacuos esse decet. haud facile animus verum providet, ubi illa officiant: neque quisquam omnium lubidini simul ^b & ^c usui paruit. ubi intenderis ingenium, valet. si libido possidet, ^b ea dominatur; animus nihil valet. Magna mihi copia est memorandi P. C. qui reges, aut qui populi, ira, aut misericordia impuls, male consuluerint: sed ea malo dicere, quæ majores nostri contra lubidinem animi sui, rectè atque ordine fecerunt. Bello Macedonico, quod cum rege ^c Perse gessimus, ^d Rhodiorum civitas, magna, atque magnifica, quæ populi R. opibus ^e creverat, infida, atque adversa nobis fuit: sed postquam, bello ^f confecto, de Rhodiis consultum est, majores nostri, ne quis ^g divitiarum magis, quàm injuriæ bellum inceptum diceret, impunitos eos dimiserunt. item bellis ^h Punicis omnibus, cum sæpe Carthaginenses ⁱ & in pace, ^j & per inducias multa ^k nefanda facinora fecissent, numquam ipsi per occasionem talia fecerunt: magis, quod se dignum foret, quàm quod in illos jure fieri posset, querebant. Hoc item vobis providendum est, P. C. ne ^l plus valeat apud vos P. Lentuli, & cæterorum scelus, quàm vestra dignitas; neu magis iræ vestræ, quàm famæ, consulat. Nam si digna pœna pro factis eorum reperitur, ^m novum consilium approbo: sin magnitudo sceleris omnium ⁿ ingenia exsuperat; ^o iis utendum censeo, quæ legibus comparata sunt. Plerique eorum, qui ante me sententias dixerunt, ^p composuere atque magnificè ca-

INTERPRETATIO.

^a Neque quisquam omnium simul fecit ea quæ lubido, & ea quæ utilitas suasit.

NOTÆ.

^a Dubiis.] Delicates & difficiles.

^b Ea dominatur.] Istud opus esset oculis semper obversari.

^c Perse.] Macedonum rex fuit ultimus Perseus, seu Perseus, filius Philippi, à P. Æmylio in triumphum ductus.

^d Rhodiorum.] Rhodus insula est maris Mediterranei, Soli olim sacra, ubi & ejus fuit Colossus. Sita est ad angulum minoris Asiæ Occidentalem.

^e Creverat.] Rhodii Romanis auxilio, bello Syriaco, adversus Antiochum fuerant; quo devicto, illis quasdam civitates de ejus regno Pop. Romanus concessit.

^f Confecto.] Rege Perse debellato.

^g Divitiarum.] Causâ supple. Ne quis crederet magis inceptum bellum desiderio divitiarum, quàm ulciscendæ injuriæ.

^h Punicis.] Adversus Carthaginenses, qui & Puni dicti sunt.

ⁱ Nefanda.] Cum, verbi gratiâ, Cornelio Asinæ, Consuli & Legato, catenas injecerunt.

^k Plus valeat.] Id est, prospiciendum est, ne dum plus æquo in panâ Conjuratis pro merito infligendâ, attenti eritis, minus quid vobis dignum sit, videatis.

^l Novum.] Ut, scilicet, Conjurati, contra morem & leges, eâ causâ paratas, morte multentur.

^m Ingenia.] Itâ ut pœna non possit factis gravis excogitari.

ⁿ Iis.] Exilio, aut Carcere.

^o Composuere.] Istud invidiosè dictum. Gall. diceremus, Ils ont fait paroître leur bel esprit à, &c. Ils nous ont fait de beaux discours touchant, &c.

sum reip. miserati sunt: quæ belli sævitia esset; quæ victis acciderent; enumeravere; rapi virgines, pueros; divelli liberos à parentum complexu; matres familiarum pati, quæ victoribus collibuisse; fama, atque domos expoliari; cædem, incendia fieri: postremo armis, cadaveribus, cruore, atque luctu omnia compleri. Sed, per Deos immortalis, quò illa oratio pertinuit? an, uti vos infestos conjurationi faceret?^a scilicet, quem res tanta, atque tam atrox non permovit, eum oratio accendet! Non^b ità est: neque cuiquam mortalium injuriæ suæ parvæ videntur: multi eas^c gravius æquo habuere. sed^d alia aliis licentia est, P. C. Qui^e demissi in obscuro vitam agunt, si quid iracundiâ deliquere, pauci sciunt; fama, atque fortuna eorum pares sunt: qui, magno imperio præditi, in excelso atatem agunt, eorum facta cuncti mortales novere. Ità^f in maxumâ fortunâ minuma licentia est. neque^g studere, neque odisse, sed minumè irasci decet. quæ apud alios iracundia dicitur, ea in imperio superbia, atque crudelitas appellatur. Equidem ego sic existumo, P. C. omnis cruciatus minores, quàm facinora illorum, esse. sed plerique mortales^h postrema meminere; ⁱ in hominibus impiis, sceleris eorum obliti, de pœnâ^k differunt, si ea paulo severior fuerit. D. Silanum, virum fortem atque strenuum, certè scio, quæ dixerit,

NOTÆ.

^a Scilicet.] Responsio est obliqua & amara, ut ostendat, non modò Senatores opus non esse Conjuratis infestos facere; sed insuper inutilia esse quæcumque alii eâ gratiâ dixissent.

^b Ità est.] Interrogationi expressæ non respondet, An uti vos infestos conjurationi faceret? Sed intellectæ, An quia non estis infesti Conjurationi? Operosa est hæc oratio, quia Cæsar, apertè, quæ sentiebat & optabat, proloqui minus audebat.

^c Gravius.] Gall. Ont portè leurs ressentimens plus loin qu'il ne falloir.

^d Alia.] Id est, non omnes, uno & eodem modo, ulcisci decet injurias.

^e Demissi.] Homines ignobiles qui in turbâ latent.

^f In maxumâ.] Nihil magis verum & æquum est; interim secus planè inter homines venit: Nam ut quisque in sublimi positus est, ità plerumque se ille putat malè faciendi licentiam adeptum esse.

^g Studere.] Nota, pro favore.

^h Postrema.] Pœnam scilicet, quæ impiis infligitur.

ⁱ In hominibus.] Hoc est, cum de iis agitur.

^k Differunt.] In malam partem, scilicet,

adversos eos qui nocentes pœnæ ad-dixerunt.

^l Silanum.] Nominis proximitas in memoriam revocat quæ ego vidi, imò & expertus sum, de istorum, quos nos bonos homines vocamus, mollitiâ, & animi imbecillitate. Non possis pejores alios rerum publicarum administrationi præficere; quippe qui obvio cuique affectatæ suæ plerumque sanctitatis admiratori, non omnes modò verè bonos & strenuos spoliandos & lacerandos objiciunt, sed & se ipsos tandem, cum suâ ineptâ lenitate, perverbis infidiarioribus deridendos propinant. Bonitas ista pravitas est semper, & sæpe nequitia; atque satius esset ab uno malo regi, quàm à bono, mille latronibus tradi. Hunc vide, quæso, Silanum, quò abducant Cæsaris laudes flagitiose. Primò optimè censuerat capite multandos parricidas, qui Patriæ interitum moliti fuerant: Non prius accedit callidus assentator, qui quatuor verbis gratiam init, quàm ille transversus ridiculè sententiam mutat, atque liberandos finit, qui postea urbem terro & igne devastant. Optimè ineptam & pravam, de quâ diximus, levitatem, in Adelphis, pingit & illudit Terentius.

^m studio

^a studio reip. dixisse, neque illum in tantâ re gratiam, aut inimicitias exercere. ^b eos mores, eamque modestiam viri cognovi. Verum sententia ejus mihi non crudelis, (quid enim in talis homines crudele fieri potest?) sed ^c aliena à rep. nostrâ videtur. Nam profectò aut metus, aut injuria te subegit, Silane, consulem designatum, genus pœnæ novum decernere. De timore, supervacaneum est differere, cum, præsentî diligentîâ clarissimi viri consuli, tanta præsidia sint ^e in armis. ^d De pœnâ, possum equidem dicere id quod res habet; in luctu, atque miseriis, mortem ærummarum requiem, non cruciatum, esse; eam cuncta mortalium mala dissolvere; ^e ultrâ neque curæ, neque gaudio locum esse. Sed, per Deos immortalis, quamobrem in sententiam non addidisti, uti prius verberibus in eos animadverteretur? an, quia lex Porcia vetat? at aliæ leges item condemnatis civibus non animam eripi, sed exsilium permitti jubent. an quia gravius est verberari, quàm necari? quid autem acerbum, aut nimis grave est in homines tanti facinorû convictos? sin, quia levius est: qui convenit in minore negotio legem observare, cùm eam in majore neglexerit? ^f At enim quâ reprehendat, quod in parricidas reip. decretum erit? ^g tempus, dies, ^h fortuna, cujus lubido gentibus moderatur. illis meritò accidet, quidquid evenierit: ceterùm vos P. C. quid in alios statuatis, considerate. omnia mala exempla ex bonis initiis orta sunt: sed, ubi imperium ad ignavos, aut minus bonos pervenit; novum illud exemplum ab dignis, & idoneis, ad indignos, & non idoneos ⁱ transfertur. Lacedæmonii, devictis Atheniensibus,

INTERPRETATIO.

^a Novi ita se habere mores & modestiam Silani.

NOTÆ.

^a Studio.] Id est, singulari in Rempulicam benevolentia.

^b Aliena.] Id est, extra usum, unde etiam detrimentum & damnum inferatur.

^c In armis.] Præsidium, sapius ex se, illud indicat quod armis paratur: Attramen, cum Amici, Muri, Latebræ præsidio nobis esse possint, non malè hic additum in armis, ad distinctionem.

^d De pœnâ.] Hic aliquid deesse putant nonnulli, quia non refumit Cæsar quod proposuerat, cum dixit, aut metus, aut injuria, &c. atque illi membrum posterius omissum esse aiunt. Non ita mihi videtur, nam injuria & pœna sunt, in hoc negotio, termini relativi & æquivalentes, quod patebit attendenti ad scopum Cæsaris. Hoc enim tantum voluit,

Silanum motum fuisse in ferendâ sententiâ, aut rationibus quas metus suggesserat, aut iis, quæ ex sceleris naturâ politicè nascerentur.

^e Ultrâ.] Post Mortem.

^f At enim.] Obsectio ex parte eorum quos sibi Cæsar facit adversarios.

^g Tempus.] Responsio Cæsaris ad objectionem adversariorum. Per tempus autem, intelligit homines, qui post longum tempus de Conjuratorum pœna disserterent.

^h Fortuna.] Innuit Conjuratorum supplicium, pravo exemplo, in Reipublicæ malum posse converti.

ⁱ Transfertur.] Non tantum intelligit exemplum ad indignos transferri, sed eos, præsertim, exemplo perversè uti.

bus,

bus, triginta viros imposuere, qui rempub. tractarent. Hi primò capere possumus quemque & omnibus inuisum^a indemnatum necare. eo populus letari, & meritò dicere fieri: post, ubi paulatim^b licentia crevit, juxta bonos & malos lubricinos interficere, ceteros metu terrere. ita civitas, servitute oppressa, c^c stulta letitiae gravis poenas dedit. Nostrà memorià victor Sulla, cum^d Damasippum, & alios hujusmodi, qui malo reip. creverant, jugulari jussit, quis non factum ejus laudabat? Homines scelestos, & factiosos, qui seditionibus remp. exagitaverant, meritò necatos aiebant. Sed ea res magnae initium cladis fuit. Namque, uti quisque domum, aut villam, postremo aut vos, aut vestimentum alicujus concupiverat, dabat operam, ut is in^e proscriptorum numero esset. Ità illi, quibus Damasippi mors letitiae fuerat, paulò post ipsi^f traherantur: neque prius finis jugulandi fuit, quàm Sulla omnis suos divitiis explevit. Atque ego hoc non in M. Tullio, neque his temporibus vereor. Sed in magnà civitate multa & varia ingenia sunt. potest alio tempore, alio consule, cui item exercitus in manu sit, falsum aliquid pro vero credi. Ubi hoc exemplo, per senatus^g decretum, consul gladium eduxerit, & quis illi finem statuet, aut quis moderabitur? Majores nostri, P. C. neque consilii, neque audaciae umquam eguere: neque superbia obstabat, quò minus instituta aliena, si modò proba erant, imitarentur. Arma atque tela militaria ab^h Samnitibus, insignia magistratuum abⁱ Tuscis pleraque sumserunt: postremo, quod ubique apud socios, aut hostes idoneum videbatur, cum summo studio domi exsequebantur: imitari, quàm invidere bonis, malebant. Sed eodem illo tempore Graeciae morem imitati, verberibus animadvertebant in civis, de condemnatis summum supplicium sumebant. Postquam respub. adole-

INTERPRETATIO.

^a Ipsi paulò post indignè trucidabantur.

NOTÆ.

^a Indemnatum.] Hoc est, Causa indigna. Gall. Sans aucune forme de procès.

^b Licentia.] Triginta tyrannorum, scilicet qui passim optimum quemque, per avaritiam, aut ambitionem, usu confirmatâ tyrannide, necabant.

^c Stulta.] Quia non providerant illi bonos perinde ac malos tolli posse, si quibus causam dicendi potestas adimeretur.

^d Damasippum.] Homo fuit nullius nominis, nisi quod Marii partes sequutus, quosvis ad ipsius nutum interfecit.

^e Proscriptorum.] Bonis enim suis spoliabantur.

^f Decretum.] Illud intellige, quo summa potestas Consulibus, verbis solennibus permittitur, Deut illi operam ne quid Respublica detrimenti capiat.

^g Quis illi.] Maximè cavendum est, ne bonis regnantibus, cæ in malos sanciantur leges, per quas mali postea bonos oppressum eant.

^h Samnitibus.] Samnites, seu Sabelli, Italiae populi supra Campaniam, ad Septentrionem.

ⁱ Tuscus.] Populi Italiae, maricorum nomine adjacentes, non longè à Roma ad occasum.

vit,

vis, & multitudine civium factiones valere, ^a circumveniri innocentes, alia hujuscemodi fieri capere: tunc lex Porcia, aliaque leges parata sunt; quibus legibus exsilium damnatis permissum est. Hanc ego causam, P. C. quò minùs consilium novum capiamus, in primis magnam puto: Profectò virtus, atque sapientia major in illis fuit, qui ex parvò opibus tantum imperium fecere, quàm in nobis, qui ea bene parva vix retinemus. ^b Placet igitur eos dimitti, & augeri exercitum Catilinæ? minime: sed ità censeo: publicandas eorum ^c pecunias: ipsos in vinculis habendos ^d per municipia, quæ maxumè opibus valent: neu quis de his postea ad senatum referat, neve ^e cum populo agat: qui aliter fecerit, senatum existimare, eum contra remp. & salutem omnium facturum.

Postquam Cæsar dicendi finem fecit; cæteri ^f verbo, alius alii, variè assentiebantur: at M. Porcius ^g Cato rogatus sententiam; hujuscemodi orationem habuit.

Longè mihi alia mens est, P. C. cùm res, atque pericula nostra considero, & cùm sententias nonnullorum mecum ipse reputo. illi mihi diservisse videntur de penâ eorum, qui patriæ, parentibus, ^h aris, atque focis suis bellum paravere. res autem moner, cavere ab illis magis, quàm, quid in illos statuamus, consultare. Nam cætera maleficia tum ⁱ persequare,

NOTÆ.

^a Circumveniri.] Id est, per fraudem in vitæ periculum adduci. Tacite autem indicare voluit Cæsar, conflatum fuisse crimen conjurationis, aut saltem ab inimicis auctum; ut eò facilius ad eas leges descenderet, quibus vitæ civium, utut noxiorum, consulebatur.

^b Placet.] Occurrit objectioni.

^c Pecunias.] Eo nomine omnia bona veniunt. *Qu'il faut confisquer tout leur bien.*

^d Per municipia.] Quos in carcerem conjicere volebant, eos vel militibus, vel fidejussoribus, vel Magistratibus custodiendos tradebant, vel eos per oppida Italiæ dividebant: A que his periculum maximum erat si rei evaderent; ità ut oppidani pro hostibus & perduellibus haberentur, sicuti à Dione observatum est.

^e Cum Populo.] Provocatio erat ad Populum; adeoque potuissent Conjurati, gratiâ & Amicorum potentia, liberari, rogando atque supplicando.

^f Verbo.] Eliptica oratio: sic intellige. Hic & alius in sententiam hujus aut illius Senatoris veniebat, seu pedibus eundo,

seu verbo & voce: Atque ità variè assentiebantur, seu modum ferendi suffragium, seu ipsum suffragium spectes.

^g Cato.] Hic tuit minor, Uticensis dictus, quod Uticæ se suâ cæde cruentaverit, Pronepos illius Catonis Censorii dicti.

^h Aris.] Per aras, templa; per focos, domos privatas intelligit. Ceterum isthâc enumeratione Cato tacite, sed prorsus reos damnat, iisque qui ante se sententiam suam dixerant, invidiam creat. Vehemens est hæc oratio, &, propemodum dixerim, divina. Figuras habet & aculeos summâ cum dignitate conjunctos. Cùm videas censeas; sed memineris, si tantum Consulem designatum, oratione Cæsar's permotum, sententiam, quod turpissimum fuit, murasse; Senatum ad misericordiam delapsum esse; denique Catonem admodum adolescentem inter postremos sententiam rogatum fuisse: ut, scilicet, tam gravis ejus Censura, qui eâ digni essent, Senatum ipsum universum haberet.

ⁱ Persequare.] Id est, Quilibet Magistratus ulcisci possit.

ubi facta sunt : hoc, nisi providerem, ne accidat, ubi evenit, frustra
 iudicia implores. Captâ urbe, nihil sit reliqui victis. Sed, per Deos
 immortalis, vos ego appello, qui semper domos, villas, signa, ^a tabu-
 las vestras plurâ, quàm republ. fecistis : si ista, ^b cuiuscumque modi
 sint, quæ ^c amplexamini, retinere, si voluptatibus vestrâ otium præ-
 bere vultis, expurgiscimini aliquando, & ^d capeffite remp. Non agitur
 de vectigalibus, non de ^e sociorum injuriâ : libertas, & anima nostra in
 dubio est. Sæpenumero, P. C. multa verba in hoc ^f ordine feci : sæpe de
 luxuriâ, atque avaritiâ nostrorum civium questus sum : multosque mor-
 talis eâ causâ aduersos habeo : qui mihi, atque ^g animo meo nullius
 umquam delicti gratiam fecissem, haud facillè alterius ^h lubricitatis malè fa-
 cta condonabam. sed, ⁱ ea tamen vos parvi pendebatis ; tamen resp.
 firma erat : ^k opulencia negligentiam tolerabat. Nunc verò non id agi-
 tur, bonis ne, an malis moribus vivamus ; neque, quantum, aut quàm
 magnificum imperium populi R sit ; sed, ^l hæc cuiuscumque modi viden-
 tur, nostra, an, nobiscum undè, hostium futura sint. Hic mihi ^m quis-
 quam mansuetudinem, & misericordiam nominat ? Jam pridem equidem
 nos vera rerum vocabula ⁿ amisimus. ^o quia, bona aliena largiri, libe-
 ralitas ; malarum rerum audacia, fortitudo vocatur ; eo resp. in exere-

INTERPRETATIO.

^o Quia largiri bona aliena vocatur li- | tur fortitudo, eâ re respública ad ulti-
 beralitas ; audacia malarum rerum voca- | mas angustias redacta est.

NOTÆ.

^a Tabulas.] Pictas intellige. Des Ta-
 bleaux.

^b Cuiuscumque.] Cato Stoicus fuit ;
 adeoque fortunæ bona, quæ vocant, re-
 verâ bona esse aut mala dicere noluit.
 Verùm hic insuper quædam latet expro-
 bratio, quâ nimis divitiarum cupiditatis
 Romanos arguit.

^c Amplexamini.] Id est, Assidue &
 maximo cum studio amplectimini.

^d Capeffite.] Id est, ejus curam susci-
 pite.

^e Sociorum.] Id est, quæ ab ipsis accep-
 tæ fuerint.

^f Ordine.] Senatorio. Fuit altereque-
 stris ; tertius plebeius.

^g Animo.] Per animum, appetitus in-
 telligit, qui, in Catone, quia temperati
 erant, bene animi nomine honesto ap-
 pellantur.

^h Lubidini.] Jam notantur appetitus,

prout effræni in omne ruunt flagiti-
 um.

ⁱ Ea.] Quæ ego verba feci, intellige,
 in Senatu, contra eorum pravitatem.

^k Opulencia.] Id est, immensa aucto-
 ritas & potentia, itemque divitiæ P.
 Romani patiebantur nos aliquantò negli-
 gentius imperium agitare. Verissimè
 Cato : nam neque uno momento con-
 duntur quæ occidunt ; neque uno mo-
 mento quietem nanciscuntur corpora qui-
 bus motus impressus est, præsertim si illis
 moles non desit.

^l Hæc.] Eadem quæ suprà memoravit,
 cum his ipsis terminis usus est.

^m Quisquam.] Invidiosè.

ⁿ Amisimus.] Verecundè & ingeniosè
 admodum mores carpit corruptos ; sen-
 sus est enim, Romanos, (in quorum nu-
 mero, ut invidiam declinet, seipsè invol-
 vit,) virtutis sub specie vitia sectari.

mo sita est. ^a Sint sanè, quoniam ità se mores habent, liberales ex sociorum fortunis: sint misericordes in furibus ararii: ne illi sanguinem nostrum largiantur, & dum pauci sceleratis parcunt, bonos omnis perditum eant. ^b Bene, & compositè C. Caesar paulo antè in hoc ordine de vità, & morte disseruit, credo falsa existumans ea, quæ de inferis memorantur, ^c diverso itinere malos à bonis loca tetra, inculta, fœda, atque ^d formidolosa habere. itaque censuit, pecunias eorum publicandas, ipsos per municipia in custodiis habendos; ^e videlicet, ne, si Romæ sint, aut à popularibus conjurationis, aut à multitudine conducti, per vim eripiantur. Quasi vero mali, atque scelesti tantummodo in urbe, & non per totam Italiam sint; aut non ibi plus possit audacia, ubi ad defendendum opes minores sunt. Quare vanum equidem hoc consilium est, si periculum ex illis metuit. sin in tanto omnium metu solus non timet; eo magis refert, me mihi, atque vobis timere. Quare cum de P. Lentulo, ceterisque statuetis; pro certo habetote, vos simul de exercitu Catilinæ & de omnibus conjuratis ^f decernere. Quanto vos ^g attentius ea ageris, tanto illis animus infirmior erit: si paululum modo vos languere viderint, jam omnes feroces aderunt. Nolite existumare, majores nostros ^h armis rempubl. ex parva magnam fecisse. Si ità res esset; multo pulcherrumam eam nos haberemus. quippe sociorum, atque civium, præterea armorum, atque equorum major copia nobis, quàm illis, est. Sed alia fuere, quæ illos magnos fecere: quæ nobis nulla sunt: domi industria, foris justum imperium; animus in consulendo liber, neque ⁱ delicto, neque lubrici obnoxius. Pro his nos habemus luxuriam, atque avaritiam; publicè egestatem, privatim opulentiam: ^k laudamus divitias, sequimur inertiam: inter bonos & malos ^l discrimen nullum:

NOTÆ.

^a Sint sanè.] Vehementem habet reprehensionem hæc ellipsis. Neminem nominat Cato; sed eò gravius Conjuratorum fautores exagitat.

^b Bene & compositè.] Iisdem prope modum verbis aliorum Cæsar reprehenderat orationem: atque ità in eo, quod gravissimum est, idem illud peccatum Cato castigat, quod ille in aliis animadvertisse rebatur.

^c Diverso.] Quæ de inferis & Elysiis campis fabulati sunt Poëtæ, nemo non novit.

^d Formidolosa.] Hoc est, quæ formidinem incutiant, & metum. Gall. Où regne la frayeur.

^e Videlicet.] Irrisio est Cæsar, quem Cato per totam hanc orationem acerbè vellicat & infectatur.

^f Decernere.] Gall. Que vous faites le procès à Catilina, &c.

^g Attentius.] Hic ferè significat majori cum rigore. Gall. Plus vous apporterez de vigueur dans cette affaire.

^h Armis.] Tantum, supple, aut præsertim.

ⁱ Delicto.] Tacitè quosdam carpit qui Conjuracionis conscii esse credebantur; quasi illi, cum in culpâ essent, ideo perduellibus faverent, quòd aliter sibi consulere non possent.

^k Laudamus.] Pro amamus. Ità enim comparata est hominum natura, ut, quæ laudamus, ea pariter amemus. Atque hinc oritur, & huc recurrit omnis Politicorum scientia.

^l Discrimen.] Id est, nulla bonorum ratio habetur.

omnia

omnia virtutis premia ^a ambitio possidet. Neque mirum: ¹ ubi vos se-
paratim, ^b sibi quisque consilium capit; ubi domi voluptatibus, his
pecuniæ, aut gratiæ ^c servitū, eo fit, ut impetus fiat in vacuam remp.
Sed ego hæc omitto. Conjuravere cives nobilissimi patriam incendere;
Gallorum gentem, infestissimam nomini Romano, ad bellum arcessunt;
dux hostium cum exercitu ² supra caput est: Vos cunctamini etiam nunc
³ dubitatū, quid intra mœnia deprehensis hostibus, faciatur? ^e Mi-
sereamini, censeo; ^f Deliquere homines adolescentuli per ambitionem:
atque etiam armatos dimittatis. ^g nã ista vobis mansuetudo, ³ miseri-
cordia, si illi arma ceperint, in miseriam vertet. Scilicet res ipsa as-
pera est, ^h sed vos non timetis eam: ⁱ immo vero maxime; sed inertiam
³ mollitiã animi, alius alium ^k expectantes cunctamini, ¹ videlicet di-
immortalibus confisi, qui hanc remp. in maximis sæpe periculis serva-
vere. ^m Non votis, neque ⁿ suppliciis muliebribus auxilia deorum pa-
rantur; vigilando, agendo, bene consulendo, prospere omnia cedunt.
ubi socordia tete, atque ignaviæ tradideris, nequicquam Deos implores.
irati, infestique sunt. Apud majores nostros A. Manlius Torquatus

INTERPRETATIO.

¹ Quandoquidem vos capitis consilium, | ² Dux hostium fauces urget cum exer-
quisque pro se seorsim. | citu, & nos premit.

NOTÆ.

^a Ambitio.] Cato ideo ad Consulatum non fuit promotus, quia ambire, &c, ut mos erat aliis, populo supplicare noluit, virtute suâ confusus scilicet, quæ tamen illi, hæc in parte, ut sæpe alias, inutilis fuit.

^b Sibi.] Actum est de eo corpore, cujus vinculum solvitur, bonorum commu-
nio.

^c Servitis.] Hoc est, non pro bono Re-
publicæ, sed pro pecuniâ, aut gratiâ a
privatis consequendâ, suffragia fertis.

^d Dubitatis.] Cunctari retardationem
actionis, Dubitare ejus anxietatem no-
tat, cum, quid agamus, ancipites hæ-
remus.

^e Misereamini.] Ironia est; tameti
res ipsa seriò ex eorum personâ qui Con-
juratis favebant, proponitur.

^f Deliquere.] Ratio pro misericordiâ,
quæ ex personâ quoque subicitur Cæsa-
ris & aliorum, cum amarâ ironiâ.

^g Nã ista.] Jam pro se loquitur Cato.

^h Sed vos.] Iterum adversarios, eos

scilicet, qui ad misericordiam inclina-
bant, exagitat.

ⁱ Immo.] Ad ea respondet Cato, quæ
cum irrisione concesserat. Quasi dicat, Ne
quis vestrum, non timere se simulet, nam
vos maxime timere res ipsa indicat.

^k Expectantes.] Gall. diceremus, En
vous regardant les uns les autres, pour
savoir à qui ouvrir la pas.

¹ Videlicet.] Ineptum Senatorum confi-
lio ineptam subjecit rationem, illudque
ad modum eâ ratione intortum, ut non
jam Senatus, Regum, sed puerorum
confessus esse videatur. Certè minimè
mirandum est, Cicero si alicubi testatur,
Catonem vitam suam in discrimen ob-
tulisse, atque sententiæ invidiam sibi ca-
pitis periculo præstandam vidisse.

^m Non votis.] Ineptam arguit Senato-
rum rationem.

ⁿ Suppliciis.] Id est, precibus inutilium
muliercularum, quæ stultè a diis petunt,
quæ non aliter ipsi quàm per homines
exequuntur.

bello Gallico filium suum, quod is ^a contra imperium in hostem pugnauerat, necari iussit. atque ille egregius adolescens immoderate fortitudinis morte penas dedit. Vos, de crudelissimis parricidis quid statuatis, cunctamini? videlicet vita cetera eorum huic sceleri ^b obstat. Verum parcite dignitati Lentuli, si ipse pudicitiae, si famae suae, si diu, aut hominibus umquam ullis pepercit. ignorete Cethegi adolescentiae, nisi iterum jam patriae bellum fecit. Nam quid ego de Gabinio, Statilio, Cepario loquar? quibus si quidquam pensi umquam fuisset, ^c non ea consilia de rep. habuissent. Postremo, P. C. si mehercle peccato ^d locus esset, facile paterer vos ipsa ^e re corrigi, quoniam verba contemnitis. sed undique circumuenti sumus: Catilina cum exercitu faucibus urget: alii intra mœnia, atque in sinu urbis sunt hostes. neque parari, neque consuli quidquam occultè potest: quò magis properandum est. Quare ita ego censeo, cum nefario consilio sceleratorum civium resp. in maxuma pericula venerit, hique indicio T. Vulturii, & legatorum Allobrogum convicti, confessique sint, cædem, incendia, aliaque fœda atque crudelia facinora incivis, patriamque paravisse; de confessis, sicuti de ^f manifestis rerum capitalium ^g more majorum supplicium sumendum.

Postquam Cato assedit; consulares omnes, itemque senatus magna pars, sententiam ejus laudant, virtutem animi ad cœlum ferunt: alii alios increpantes timidos vocant: Cato clarus atque magnus habetur: senati decretum fit, sicut ille censuerat. Sed mihi, multa legenti, multa audienti, quæ populus Rom. domi, militiæque, mari, atque terrâ præclara facinora fecit, fortè lubuit attendere, quæ res maxumè tanta negotia sustinuisser. Sciebam, sæpenumero ^h parvâ manu cum magnis legionibus hostium contendisse: cognoveram parvis copiis bella gesta cum opulentis regibus: ad hoc, sæpe fortunæ ⁱ violentiam tolerasse;

INTERPRETATIO.

^a Sciebam P. Romanum sæpe certasse parvo exercitu cum magnis legionibus hostium.

NOTÆ.

^a Contra.] Non equidem contra, sed sine imperio; nisi quod in bello, is contra imperium facit, qui absque eo aliquid audet.

^b Obstat.] Prout id factum in illo Horatio cujus crimen intra gloriam fuit, ut loquitur Florus. Gall. diceremus, Contrebalance.

^c Non ea.] Hoc est, tam nefaria. Verissimè dictum: nam per gradus ad extremam nequitiam descenditur; quod adolescentibus maximè notandum est.

^d Locus esset.] Id est, si, postquam paratum fuisset jacinus Conjuratorum, res posset ad salutem converti.

^e Re corrigi.] Hoc est, damno & incommodis, quæ ex Conjuratorum facinore in vos redundarent.

^f Manifestis.] Illi sunt, quos crimen admisisse constar.

^g More.] Priusquam leges paratæ essent pro tergo & capite civium.

^h Violentiam.] Cum, verbi gratiâ, adversus Samnites, Gallos, Pyrrhum, Annibalem, bellum gesserunt.

facundiâ

facundiâ Græcos, gloriâ belli Gallos ante Romanos fuisse. Ac mihi, multa ¹ agitant, constabat, paucorum civium egregiam virtutem cuncta patravisse, eoquæ factum, uti divitias paupertas, multitudinem paucitas superaret. Sed, postquam luxu, atque desidiâ civitas corrupta est, ² rursus reip. magnitudine suâ, imperatorum atque magistratuum vitia sustentabat; ³ ac, sicuti effœtâ parente, multis tempestatibus haud sanè quisquam Romæ virtute magnus fuit. sed, memoriâ meâ, ingenti virtute, diversis moribus fuere viri duo, M. Cato, & C. Cæsar: quos, quoniam res obtulerat, silentio præterire non fuit consilium, quin utriusque naturam, & mores, quantum ingenio possem, aperirem. Igitur his ⁴ genus, ætas, eloquentia prope æqualia fuere: magnitudo animi par, item gloria, sed alia alii. Cæsar beneficiis, ac munificentia magnus habebatur; integritate vitæ Cato. ille mansuetudine, & misericordiâ clarus factus: huic severitas dignitatem addiderat. Cæsar, ⁵ dando, sublevando, ignoscendo; Cato, nihil ⁶ largiundo, gloriam adeptus est. in altero ⁷ miseris perfugium; in altero malis perniciēs. illius facilitas, hujus constantia laudabatur. postremò, Cæsar in animum induxerat, laborare, vigilare; negotiis amicorum intentus, sua negligere; nihil denegare, quod dono dignum esset; sibi magnum imperium, exercitum, bellum novum exoptabat, ubi virtus enitescere posset. At Catoni studium ⁸ modestiæ, decoris, sed maxumè severitatis, erat. Non divitiis cum divite, neque

INTERPRETATIO.

¹ Et constabat mihi multa sedulo cogitanti, paucorum civium egregiam virtutem cuncta patravisse.

magnitudine suâ vitia Imperatorum.

² Ex adverſo Respublica sustentabat

³ Et, sicuti Roma mater effœta, & lassata fuisset, non fuit sanè quisquam Romæ magnus virtute, per multas tempestates.

NOTÆ.

¹ Sustentabat.] Id est, Tanta erat Reipublice opulentia, ut Magistratum negligentia & inertia, ea non intercideret; sed eorum vitia magnitudine suâ quodammodo absorberet.

² Genus.] Catonis genus principium dignitatis & gloriæ a proavo Catone Censorio sumpt: Cæsar verò ab Iulo Æneæ filio, Æneas à Venere, quæ ipsum ex Anchise genuit, natales repetebat. Sed, ut vides, quæ adulatio ex fabulis invexerat, gravis Autor à rei veritate segregavit.

³ Dando.] Noluit dicere largiundo, quod in vitium verteretur; verum usus est Gerundio quod vim habet frequentativam. Quoad rem idem dicit; sed ser-

mo honestus est.

⁴ Largiundo.] Non dixit dando, ne videretur Cato tenax & avarus, sed largiundo; ut, quibus largitionibus alii Populi erariam & suffragia emendicabant, ab iis ille integer cognosceretur.

⁵ Miseris.] Imò & malis, nam utriusque Cæsar favebat: Sed illud dissimulat Sallustius, qui & ipse, in his, à Julio sustentatus fuerat. Nonne modò largitionum Cæsaris invidiam honesto nomine declinavit? Egregius artifex, quem nemo non virum sanctissimum credat, nisi aliunde notus sit.

⁶ Modestiæ.] Vide quid sit modestia ex opposito Cæsaris ingenio agitato, elato, ambizioso.

D

facti-

factione cum factioso; sed cum strenuo, virtute, cum modesto, pudore, cum innocente, ^a abstinentiâ certabat; esse, quàm videri, bonus malebat: ita, quò minùs gloriam petebat, eò magis adsequebatur. Postquam, ut dixi, senatus in Catonis sententiam discessit; consul optimum factu ratus, ^b noctem, quæ instabat, antè capere; ne quid eo spatio novaretur, ^c triumviros, quæ supplicium postulabat, parare jubet: ipse, præfidiis dispositis, Lentulum in carcerem deducit: idem fit cæteris per prætores. Est in carcere locus, quod Tullianum appellatur, ubi paululùm ascenderis ad lævam, circiter xii. pedes humi depressus. eum muniunt undique parietes, atque insuper ^d camera lapideis ^e fornicibus vincta: sed ^f incultu, tenebris, odore sœda, atque terribilis ejus facies. In eum locum postquam demissus Lentulus, vindices rerum capitalium, quibus præceptum erat, laqueo gulam fregère. Ità ille patricius, ex gente clarissimâ Corneliorum, qui consulare imperium Romæ habuerat, dignum moribus factisque suis exitum vitæ invenit. De Cethego, Statilio, Gabinio, Cepario, eodem modo supplicium sumtum est.

Dum ea Romæ geruntur, Catilina ex omni ^g copiâ, quam ipse adduxerat, & Mallius habuerat, duas legiones ^h instituit; cohortes pro numero militum ⁱ complet: dein, ut quisque voluntarius, aut ex sociis in castra venerat, ^j æqualiter distribuerat; ac brevi spatio legiones ^k numero hominum expleverat: cum initio non ampliùs duobus millibus habuisset. Sed ex omni copiâ circiter pars quarta erat militaribus armis instructa: cæteri, uti quemque casus armaverat, ^l sparos, aut lan-

INTERPRETATIO.

^a Catilina instituit duas legiones ex omnibus militibus quos ipse adduxerat, & Mallius habuerat.

NOTÆ.

^a Abstinentiâ.] Ità ut, neque alteri quicquam detraheret, neque verò dona accipere vellet.

^b Noctem.] Id est, ante omnia exequi quæ in Senatu de Conjuratis decreta essent, quàm nox ingrueret.

^c Triumviros.] Capitales scilicet, quibus carceris & supplicii, imò & aliquando inquisitionis cura demandata erat. C'étoit une espece de Lieutenans criminels.

^d Camera.] Une route.

^e Fornicibus.] Quid sint hoc in loco fornices nescio, nisi arcuatos lapides intelligamus, ex quibus ipsa camera constat; vel circulos illos in cameris ad speciem etiam extantes, quales visuntur in ædificiis, præsertim Gothico more extructis, quibus tota camera & ædificii

moles innititur.

^f Incultu.] Hoc est, ex eo quòd locus ab hominibus non erat frequentatus.

^g Instituit.] Gall. Il ordonna.

^h Complet.] Numerum non habebat militum, qui pro duabus legionibus requireretur, adeoque, quos habuit, in singulas cohortes, quibus suus numerus non constitit, partiti sunt.

ⁱ Æqualiter.] Ità ut singulæ cohortes de advenientibus eundem numerum acciperent.

^k Numero.] Instituta fuit legio à Romulo hominum 3000, quæ postea crevit usque ad 6000, qualis fuit tempore Catilinæ.

^l Sparos.] Sparus, aut sparum, rusticum est telum, in modum pedis recurvum.

ceas,

BELLUM CATILINARIUM. 51

ceas, alii præacutas^a fudes portabant. Sed postquam Antonius cum exercitu adventabat, Catilina per montis iter facere: modò ad urbem, modò in Galliam^b versùs castra movere; hostibus occasionem pugnandi non dare. Sperabat propedièm magnas copias se habiturum, si Romæ socii incepta patravissent. Interea tertitia repudiabat, ^c cujus initio ad eum magnæ copię concurrebant, opibus conjurationis fretus; simul ^d alienum suis rationibus videri, causam civium cum servis fugitivis communicasse. Sed, postquam in castra nuncius pervenit, Romæ conjurationem patefactam; de Lentulo, & Cethego, cæterisque, quos supra memoravi, supplicium sumtum: plerique, quos ad bellum spes rapinarum, aut novarum rerum studium illexerat, dilabuntur: reliquos Catilina per montis asperos, magnis itineribus, in agrum ^e Pistoriensem abducit, eo consilio, uti per tramites occultè profugeret in Galliam. At Q. Metellus Celer cum tribus legionibus in agro Piceno præsidebat, ex ^f difficultate rerum eadem illa existumans, ^g quæ supra diximus Catilinam agitare. Igitur, ubi iter ejus ex perfugis cognovit, castra properè movit; ac sub ipsis radicibus montium confedit, quâ illi descensus erat in Galliam properanti. Neque tamen Antonius longè aberat, ^h utpote qui, magno exercitu, locis ⁱ æquioribus ^j expeditos in fugam sequeretur. Sed Catilina, postquam vidit, montibus, atque copiis hostium sese clausum, in urbe res adversas, neque fugæ, neque ^k præsidii ullam spem: optimum factu ratus in tali re fortunam belli tentare, statuit cum Antonio quàm primùm confligere. Itaque concione advocatâ hujuscemodi orationem habuit.

Comptum ego habeo, milites, verba viri virtutem non addere; neque ex ^k ignavo strenuum, neque fortem ex ^l timido exercitum, oratione

INTERPRETATIO.

^a Utpote qui sequeretur locis planioribus | ² Postquam Catilina vidit neque fugæ, in fugam promissos. | neque tutelæ ullam spem remanere.

NOTÆ.

^a <i>Sudes.</i>] Perticæ sunt acutæ, præustæ. ^b <i>Versus.</i>] Adverbium est. ^c <i>Cujus.</i>] In neutro genere. Eadem ratione Gallicè dicimus, <i>Dont</i>; <i>Dequoi</i>. ^d <i>Alienum.</i>] Nimirum, istud eos deterruisset, qui Romæ occultas Conjurationis erant participes: Dicerent enim, <i>Quid nos isti colluvioni immiscebimus?</i> Deinde minùs Catilinæ causam defendere potuissent: nec locus ullus excusationi relictus fuisset. ^e <i>Pistoriensem.</i>] In Etruriæ parte Occidentali, ad Appennini montis radices. ^f <i>Difficultate rerum.</i>] Quibus, scilicet,	Catilina circumventus erat. ^g <i>Quæ supra diximus.</i>] Hæc verba, in textum, ex marginali notâ irrepsisse videntur. ^h <i>Utpote qui.</i>] Non refertur ad integram sententiam, sed tantum ad verbum <i>aberrat</i>, Quasi dixisset, <i>Neque tamen Antonius longè aberat, quamquam aberat tamen, utpote qui, &c.</i> Non placet hæc scribendi ratio. ⁱ <i>Expeditos.</i>] Qui neque sarcinis, neque armaturâ gravi onusti erant. ^k <i>Ignavo.</i>] Quod ad corpus. ^l <i>Timido.</i>] Quod ad animum refertur.

imperatoris fieri. Quanta cujusque animo audacia natura, aut ^a moribus inest, tanta in bello patere solet. Quem neque gloria, neque pericula excitant, nequicquam hortere. timor animi auribus officit. Sed ego vos, quò pauca monerem, advocavi; simul uti causam ^b consilii mei aperirem. Scitis equidem, milites, socordia, atque ignavia Lentuli, quantam ipsi nobisque cladem attulerit, quoque modo, dum ex urbe praefidia opperior, in Galliam proficisci nequiverim. Nunc verò, quo in loco res nostrae sint, juxta mecum omnes intelligitis. Exercitus hostium duo, unus ab urbe, alter à Galliâ obstant: diutius in his locis esse, si ^c maxumè animus ferat, frumenti atque aliarum rerum egestas prohibet. Quocunque ire placet, ferro iter aperiundum est. Quapropter vos moneo, uti forti, atque parato animo sitis; Et, cum praelium inibitis, memineritis, vos divitias, decus, gloriam, praeterea libertatem, atque patriam in dextris vestris portare. Si vincimus; omnia nobis tuta erunt: ^d commeatus abundè: municipia, atque coloniae patebunt. sin metu cesserimus, eadem illa adversa fient; ^e neque locus, neque amicus quisquam teget, quem arma non texerint. Praeterea, milites, non eadem nobis, Et illis necessitudo impendet. Nos pro patria, pro libertate, pro vitâ certamus: illis ^f supervacaneum est pro potentiâ paucorum pugnare. quò audaciùs aggredimini, memores pristinae virtutis. Licuit vobis cum summâ turpitudine in exsilio aetatem agere. potuistis nonnulli Romae, amissis bonis, alienas ^g opes expectare. quia illa fœda, atque intoleranda ^h viris videbantur, ⁱ hæc sequi decrevistis. Si ^k hæc relinquere vultis, ^l audaciâ opus est. Nemo, nisi victor, pace bellum mutavit. Nam, in fugâ salutem sperare, ^m tum arma, quibus corpus tegitur, ab hostibus ⁿ avertere: ea verò dementia est. Semper in praelio iis maxumum est pe-

INTERPRETATIO.

^a Quamvis maximè vellemus.

² Nam dementia est, sperare salutem

in fugâ, atque insuper avertere ab hostibus arma, quibus corpus tegitur.

NOTÆ.

^a Moribus.] Exercitio & assuetudine.

^b Consilii.] Intelligit de consilio, manus cum Antonio conferendi.

^c Commeatus.] Itâ vocantur ea omnia, quæ ad exercitus alimoniam spectant.

^d Patebunt.] Id est, iis utemur faventibus.

^e Neque locus.] Minime mirum si desperati omnes, qui cum Catilinâ perfiterunt, adversis vulneribus conciderint: Vel ipsis lapidibus animos hæc ejus oratio dedisset.

^f Supervacaneum.] Superfluum & inutile, quosque adeo facilius est vincere;

cum ferocior sit in libertate suâ vindicandâ dolor, quàm in injustâ dominatione defendendâ cupiditas.

^g Oper.] Largitiones putâ, Captatas hæreditates.

^h Viris.] Id est, hominibus strenuis & cordatis.

ⁱ Hæc sequi.] Bellum Patriæ indicare.

^k Hæc relinquere.] Bellum; ut illi otium succedat.

^l Audaciâ.] Omnino; nec aliter unquam victoriâ quisquam positus est.

^m Avertere.] Prout fit illud in fugâ. riculum,

ficulum, qui maxumè timent: audacia pro muro ^a habetur. Cum vos considero, milites: Et cum facta vestra ^b æstumo: magna me spes victorie tenet. Animus, ætas, virtus vestra me ^c hortantur; præterea necessitudo, quæ etiam timidos fortis facit. ¹ ^d nam, multitudo hostium ne circumvenire queat, prohibent angustie loci. Quod si virtuti vestræ fortuna ^e inviderit, cavere, ne inulti animam amittatis, ² neu capti potius, sicuti pecora, trucidemini, quàm virorum more pugnantes, cruentam atque luctuosam victoriam hostibus relinquatis.

Hæc ubi dixit; paululum commoratus, ^f signa canere jubet: atque ³ instructos ^g ordines in locum æquum deducit: dein, remotis omnium equis, quò militibus, exæquato periculo, animus amplior esset, ipse pedes exercitum pro loco, atque copiis ^h instruit. Nam uti planities erat inter sinistros montis & ab dexterâ rupes aspera; octo cohortes in fronte constituit; reliqua ⁱ signa in ^k subsidiis ^l artibus collocat. Ab his centuriones omnis lectos & ^m evocatos, præterea ex gregariis militibus optumè quemque armatum, in primam aciem subducit; C. Mallium in dextrâ, Fæfulanum quemdam in sinistrâ

INTERPRETATIO.

^a Nam angustie loci impediunt ne multitudo hostium possit nos circumcludere.

^b Cavete ne inulti moriamini, neve capti potius trucidemini, sicuti bruta, quàm relinquatis hostibus victoriam cruen-

tam ac luctuosam, cum certaveritis more virorum.

³ Jubet signa canere, atque deducit ordines ad prælium compositos, in locum planum.

NOTÆ.

^a Habetur.] Pro est: Jam sæpius eo sensu vidimus.

^b Æstumo.] Id est, singulis suam laudem tribuo; adeoque quàm præclara fuerint reputo.

^c Hortantur.] Mihi addunt alacritatem.

^d Nam.] Rationem reddit, cur de fortitudine suorum, quantumvis paucorum, bene speret; quia scilicet, per loci angustias, eos non liceat hostibus circumvenire.

^e Inviderit.] Id est, si vobis pericundum sit, Ille verò vocibus abstinet ominosis.

^f Signa.] Quibus prælium indicabatur. Tubis autem, buccinis, & cornibus utebantur, non tympanis, ut solent nostrates, alique, quando milites ad prælium, vel ad aliquod opus erant evocandi: vel

etiam cum signa & Aquilæ erant movenda. Sed apud alios ista plenius videbis.

^g Ordines.] Id est, milites, prout singuli erant sub suis signis; atque huic, aut illi centurioni parebant.

^h Instruit.] Ordines erant instructi; at exercitus non erat: Illud est munus Imperatoris.

ⁱ Signa.] Id est, reliquum exercitum.

^k Subsidiis.] Pars erat aciei postrema, ubi plerumque Triarii, & fortissimi erant milites.

^l Artibus.] Illos fit serrer d'avantage.

^m Evocatos.] Illi erant qui militiâ functi, ad bellum, nisi in tumultu, cogi non poterant; sed precibus illecti, in gratiam Ducum militabant. Cum itaque longo usu bellandi artem didicissent, meritò eos Sallustius *lectos* appellat.

parte curare jubet : ipse cum libertis, & ^a colonis propter Aquilam adfuit; quam bello ^b Cimbrico C. Marius in exercitu habuisse dicebatur. At ex alterâ parte C. Antonius, ^c pedibus æger, quod prælio adesse nequibat, M. ^d Petreio legato exercitum permittit. ^e Ille cohortes veteranas, quas ^f tumulti causâ conscripserat, in fronte, post eas cæterum exercitum in subsidiis locat. ^g Ipse equo circumiens, unumquemque nominans, appellat, hortatur, rogat, uti meminerint, se contra latrones inermes, pro patriâ, pro liberis, pro aris, atque focis suis cernere. Homo militaris, quod amplius annos triginta ^h tribunus, aut ⁱ præfectus, aut legatus, aut prætor cum magnâ gloriâ in exercitu fuerat, plerisque ipsos, factaque eorum fortia noverat; ea commemorando, militum animos accendebat. Sed, ubi, omnibus rebus exploratis, Petreius rubâ ^k signum dat, cohortes paulatim incedere jubet. idem facit hostium exercitus. Postquam eò ventum est, unde à ^l ferentariis prælium committi posset: maximo clamore, infestis signis concurrunt; pila omittunt; gladiis res geritur. Veterani, pristinae virtutis memores, cominus acriter instare; illi haud timidi resistunt: maximâ vi certatur. Interea Catilina cum

NOTÆ.

^a *Colonis.*] Syllæ fuerant milites, quibus cum Etruriam colendam divisisse antea vidimus; quos, cum suo largius usi essent, & rebus novis fuderent, facile in suas parte Catilina illuxerat.

^b *Cimbrico.*] Cambri Germaniæ populi fuerunt, maximè ad Septentrionem, qui cum terras eorum inundasset Oceanus, quærentes sedes novas, cum Theutonibus, atque Tigurinibus, adversus Romanos bellum gesserant.

^c *Pedibus.*] Mente potius; nam morbum finxisse scribit Dio: Veritus scilicet, ne sibi palam aliquid a Catilinâ objiceretur, quod conjurationis participem fuisse eum declararet.

^d *Petreio.*] Is postea legatus fuit Pompeii in Hispaniâ, uti quidem videtur, qui se rerum desperatione interemit in Africâ; vel, ut alii volunt, cum Jubâ mutuo vulnere concidit.

^e *Ille.*] Petreius.

^f *Tumulti.*] Pro tumultus. Ità olim indifferenter.

^g *Ipse.*] Mirum quàm hic hæsitent commentatores, ac contraria & sentiant, & exponant in re non admodum difficili: Ego, inquit Glareanus, per Ille, Petrei-

um intelligo; per Ipse, Antonium: quod Lector ipse, simul atque priora cum sequentibus conferet, facile intelliget. At verò Zanchius, Non satis mirari possum Glareanum qui asserit hic Commentatores hæsitare, ac contraria exponere, cum ipse potius in re facillimâ contraria exponat: Ego, ut à Glareano dissentiam, per Ille Antonium accipio, per Ipse, Petreium; quod unusquisque mediocriter eruditus animadverteret. Quartus accedat, si volet, cui ipse ridiculo fuerim, certe tertius Zanchium & ejus confidentiam multis de causis demiror, atque in Glareani partes unicè concedo.

^h *Tribunus.*] Dux mille hominum. Colonel.

ⁱ *Præfectus.*] Qui neque est Imperator, neque Legatus; sed protempore vicem præstat Imperatoris aut Prætoris.

^k *Signum.*] Bellicum, seu classicum; signum cum hoste congregiendi. Fit sonner la charge.

^l *Ferentariis.*] Illi erant, quibus levis armatura; quique primi, quibusvis rebus eminus missis, prælium mittebant.

^a *expe-*

^a expeditis in primâ acie versari: laborantibus succurrere: ^b integros pro faucibus accersere: omnia providere: multum ipse pugnare, sæpe hostem ferire: strenui militis, & boni imperatoris officia simul exsequebatur. Petreius, ubi videt Catilinam ^c contra, ac ratus erat, magnâ vi tendere: cohortem ^d prætoriam in medios hostis inducit; eosque perturbatos, atque alios ^e alibi resistentes, interficit: deinde utrimque ex lateribus cæteros aggreditur. Mallius, & Fæfulanus in primis pugnantes cadunt. Postquam suas copias, seque cum paucis relictum videt Catilina; memor ^f generis, atque pristinae dignitatis suæ, in confertissimos hostes incurrit, ibique pugnans confoditur. Sed, confecto prælio, tum verò ^g cerneret quanta audacia, quantaque animi vis fuisset in exercitu Catilinæ. Nam ferè, quem quisque vivus pugnando locum ceperat, eum, amisâ animâ, corpore regebat. Pauci autem, quos medios cohors prætoria disjecerat, paulò diversius, sed omnes tamen ^h adversis vulneribus, conciderant. Catilina verò longè à suis inter hostium cadavera repertus est, paululum etiam spirans; ferociamque animi, quam habuerat vivus, in vultu retinens. Postremò, ex omni ⁱ copiâ, neque in prælio, neque in fugâ quisquam civis ingenuus captus est. Ità cuncti suæ, hostiumque viræ ⁱ juxta pepercant. Neque tamén exercitus populi R. lætam, aut incruentam victoriam adeptus erat. Nam strenuissimus quisque aut occiderat in prælio, aut graviter vulneratus discesserat. Multi au-

INTERPRETATIO.

ⁱ Postremo, ex omni Catilinæ exercitu, neque in prælio, neque in fugâ, quisquam civis ingenuus captus est.

NOTÆ.

^a Expeditis.] Non jam intelliguntur levis armaturæ milites, ut supra; (quid enim faceret Catilina cum inermis nebulonibus?) sed ii qui ad pugnandum alacres videbantur. *Les plus lestes: Les plus braves.*

^b Integros.] Qui neque vulnerati, neque lassi erant. *Dens gens frais.*

^c Contra.] Adverbium. *Contra ac, optimè: Contre l'opinion qu'il avoit eue.*

^d Prætoriam.] Ea erat quæ à Prætore non discedebat; in quam amici, voluntarii, fortissimi; omnes optimè armati adscribebantur.

^e Alibi.] Id est, adversus alios, quàm à quibus interficiebantur.

^f Generis.] In primis nobilem fuisse supra vidimus.

^g Cerneret.] Pro, qui vis cernere posset. Sic sæpe &c elegantissimè loquuntur.

^h Adversis.] Id est, quæ corpore adverso, & hosti opposito acceperant.

ⁱ Juxta.] Jam vidimus hanc vocem pro pariter positam. Intellige, Hos Catilinæ milites, modò ut hostes interficerent, sibi minimum cavisse.

tem, qui è castris visundi, aut spoliandi gratiâ processerant, volentes hostilia cadavera, amicum alii, pars hospitem, aut cognatum reperiabant. Fuere item, qui inimicos suos cognoscerent. Ità variè per omnem exercitum lætitiâ, mœror, luctus, atque gaudia agitabantur.

Finis Belli Catilinariû.

C. SA-

C. SALLUSTII
CRISPI
JUGURTHA,
SEU
BELLUM JUGURTHINUM.

F Alsd queritur de naturâ suâ genus humanum, quòd imbecille, atque ævi brevis, forte potius, quàm virtute, regatur. Nam ² contrâ reputando, neque majus aliud, neque præstabilius invenias; magisquæ ³ naturæ ^a industriam hominum, quàm ^b vim aut tempus deesse. Sed dux, atque imperator vitæ mortalium, animus est: qui ubi ad gloriam virtutis viâ grassatur, abundè pollens potensque, & clarus est, neque ^c fortunâ eget; quippe quæ probitatem, industriam, aliasque artis bonas neque dare neque eripere cuiquam potest. sin captus pravis cupidinibus, ad inertiam, & voluptates corporis pessum datus est, perniciosâ lubricine ^d paulisper usus: ubi ^e per socordiam vires, tempus,

INTERPRETATIO.

Homines queruntur iniquè & absque ratione de naturâ suâ, quando dicunt, quòd, cum sint debiles atque vitæ brevis, regantur potius cæco fato, aut fortunâ, quàm virtute.
² Inquirendo in contrariam opinionem.
³ Et potius invenies industriam hominum deesse naturæ.

NOTÆ.

^a **Industriam.**] Quid potissimam per industriam significetur, ex hoc loco intelligis, animi scilicet cura & diligentia cum solertiâ conjuncta.
^b **Vim.**] Pro vires: rarò ita invenias.
^c **Fortunâ.**] Istud Autoris sensu, qui hoc in loco cum Stoicis facit, est accipiendum: Si enim gloriam in hominum opinione reponas, omninò & fortunâ, & ejus bonis opus erit; quæ plerumque præclaris factis invidet.
^d **Paulisper.**] Verissimè & optimè: Senibus enim cum tinita & debilis admodum sit natura, per eos homo, nisi brevem, non potest capere voluptatem; quâ brevi quoque exsaturabitur.
^e **Per socordiam.**] Causam indicat nostrorum omnium malorum, animi negligentiam. Ea est omninò,

inge-

ingenium defluxere, naturæ infirmitas accusatur: ¹ suam quique culpam ² actores ad negotia transferunt. Quod si hominibus ³ bonarum rerum tanta cura esset, quanto studio aliena, ac nihil profutura, multum etiam periculosa petunt: neque ⁴ regerentur magis, quam regerent casus; & ⁵ eò magnitudinis procederent, ubi ⁶ pro mortalibus, gloriâ æterni fierent. Nam uti genus hominum compositum ex corpore, & animâ est: ita res cunctæ, studiaque omnia nostra, corporis alia, alia animi naturam sequuntur. Igitur ⁷ præclara facies, magnæ divitiæ, ⁸ ad hoc vis corporis, & alia omnia huiusmodi breviter dilabuntur; at ingenii egregia facinora, sicuti anima, ⁹ immortalia sunt. postremo, corporis & fortunæ bonorum, uti initium, sic finis est; omniaque orta occidunt, & aucta senescunt. animus incorruptus, ¹⁰ æternus, rector humani generis, ¹¹ agit, atque habet cuncta, neque ipse habetur. Quò magis pravitas eorum admiranda est, qui, dediti corporis gaudiis, per luxum atque ignaviam ætatem agunt: cæterum ingenium, quo neque melius, neque ¹² amplius aliud in naturâ mortalium

INTERPRETATIO.

¹ Quique & singuli Actores, & ii qui res exequi deberent, rejiciunt in negotia culpam suam.

² Et pervenirent ad eum gradum magnitudinis, in quo (cum mortales sint) gloriâ æterni evaderent.

³ Præterea vis corporis, & alia omnia illius generis, exiguo tempore dissolvun-

tur & dissipantur.

⁴ Animus versat & regit, tenet & intelligit omnia, neque ipse includitur, cogitur, aut continetur.

⁵ Cæterum finit languere & stupere incultu atque securiâ ingenium, quo nihil est melius, neque majus, aut dignius in naturâ mortalium.

NOTÆ.

¹ Actores.] Melius, credo, quàm auctores, prout habent alii. Hoc dicit, Homines rerum difficultatem, quasi illæ supra suas vires essent, causari; cum ideo tantum tales sint, quòd viribus à naturâ concessis, in tempore & loco usi non fuerint.

² Bonarum.] Earum scilicet, quæ mentem excolunt, & nobis profunt.

³ Regerentur.] Nunc dicit Sallustius, sapientem adversus fortunam posse plurima, etiam in iis quæ sunt ejus juris; id est, quoad ea bona quæ non sunt in nostrâ potestate, ut loquuntur Stoici, putâ famam, gloriam, divitias, &c. Atque hoc quoque verum est, nosque maxime ad virtutem incendere debet. Nam sapiens quidem, pol, ipse fingit fortunam sibi, ut ait Plautus.

⁴ Pro mortalibus.] Vis istius præpositionis, eo sensu, quo in interpretatione in-

dicavimus, diligenter notanda est; nam aliquoties recurret in nostro Autore.

⁷ Præclara.] La-bonne mine, la belle prestance.

⁹ Immortalia.] Rhetoricè istud dictum: tametiâ historiæ beneficio præclara facta in memoriâ hominum reviviscunt.

¹⁰ Æternus.] Hæc fuit opinio quorundam Philosophorum, quam ab Ærphæo dimanasse volunt. Imò Stoici rotundè, animas divinæ mentis particulas esse prædicaverunt: A quo errore nos retrahit doctrina Christiana, cum animæ nostræ à Deo creatæ sint ex nihilo, adeoque initium habuerint; quamvis sint æternæ à parte post, ut loquuntur, atque in æternum esse debeant.

¹² Amplius.] Ingenii humani tangit magnitudinem, &, ut ita dicam, vastitatem, quâ cuncta complectitur.

est,

est, incultu atque socordiâ torpescere sinunt; cûm præsertim tam multæ, variæque sint artes animi, quibus summa claritudo paratur. Verum ex^a his magistratus, & imperia, postremò omnis cura rerum publicarum, minumè mihi hac tempestate cupiunda videntur: quoniam neque virtuti honos datur; neque illi, quibus per fraudem² jus fuit, ^a ruti, aut eò magis^b honesti sunt. Nam, ^c vi quidem regere patriam, aut^d parentes, quamquam & possis, & delicta^e corrigas; tamen importunum est: cûm præsertim omnes rerum mutationes cædem, fugam, aliaque hostilia^f portendant. frustra autem niti, neque aliud, se fatigando, nisi odium³ quærere, extremæ dementiæ est: nisi fortè quem inhonesta & perniciosa lubido tenet, potentiæ paucorum decus atque libertatem suam^g gratificari. Cæterùm ex aliis negotiis, quæ ingenio exercentur, in primis magno usui est memoria rerum gestarum: ^h cujus de virtute quia multi dixere, prætereundum puto; simul, ne⁴ per insolentiam quis existimet memet studium meum laudando extollere. atque ego credo fore, qui, quia decrevi procul à republic. ætatem agere, tanto tamque utili labori meo nomen inertiae imponant: ⁱ certè, quibus

INTERPRETATIO.

^a Ex his artibus.

² Neque illi quibus, per fraudem, jus potestas fuit, gerendi Magistratus & imperia, sunt ea re magis tuti aut honesti.

³ Extremæ dementiæ est frustra conari, neque aliud persequi & consequi se fatigando, nisi odium.

⁴ Ne aliquis existimet memet extollere insolenter studium meum, id laudando.

NOTÆ.

^a Tuti.] Illud respicit bona fortunæ.

^b Honesti.] Refertur hoc ad bona animi: adeoque iis de quibus loquitur, prorsus inutile fuisse dicit, muneribus frui Republicæ. Gall. dices, *Ils n'en sont ni plus à leur aise, ni plus honnêtes gens.*

^c Vi.] Plaro, quod & Cicero refert, tantum contendere in Republicâ jubet, quantum probare tuis civibus possis; vim neque Parenti, neque Patriæ afferri oportere.

^d Parentes.] Innuit, tam turpe esse Patriam quàm Parentes vi regere velle.

^e Corrigas.] Hoc est, aliquatenus corruptam civitatem emendes, aut id certè coneris.

^f Portendant.] Significant, & prope modum importent, cûm iis qui castigantur, tum præsertim illis qui alios castigant.

^g Gratificari.] Gall. dices, *Abandonner, & faire litiere.*

^h Cujus de Virtute.] Historiam Cicero dicit, Testem temporum, Lucem veritatis, Magistrum vitæ, Nunciam vetustatis. Historiæ virtus certè maxima est, cûm ex aliorum erratis in melius vitam nostram instituere, & quid expetendum, quidve fugiendum sit, sine nostro periculo, possimus cognoscere. Proinde haud immeritò Demetrius Phalereus Ptolemæum regem subinde admonebat, ut libros legeret, quoniam, quæ amici non audent Principibus demonstrare, ea omnia in libris scripta reperiuntur.

ⁱ Certè.] Vim habet occultam hæc vocula, & conjunctam habet ironiam: Autor enim dum videtur rationem reddere velle, cur ab aliis reprehendatur, graviter illos vellicat. Gall. diceremus eodem charactere, *Assurément, Ces Messieurs qui savent si bien courir après le petit peuple, &c.*

maxima

maxima industria videtur, ^a salutare plebem, & conviviis ^b gratiam querere. Qui si reputaverint, & ^c quibus ego temporibus magistratum adeptus sum; & ^d quales viri idem assequi nequiverint; & postea, quae ^e genera hominum in senatum pervenerint, profecto existimabunt, me magis ^f merito, quam ignavia, iudicium animi mei ^g mutavisse; majusque commodum ex ^h otio meo, quam ex aliorum negotiis, reip. venturum. ⁱ Nam saepe audiivi, Q. ^k Maximum, P. ^l Scipionem, praeterea civitatis nostrae praeclaros viros, solitos ita dicere; cum majorum ^m imagines intuerentur, vehementissimè sibi animum ad virtutem accendi, scilicet non ⁿ ceram illam, neque figuram tantam vim in sese habere; sed memoriâ rerum gestarum eam flammam egregiis viris in pectore crescere, neque prius sedari, quam virtus, eorum famam atque gloriam adaequaverit. At contrà quis est omnium ^o his moribus, quin divitiis, & sumptibus, non probitate, neque industriâ, cum maioribus suis con-

INTERPRETATIO.

ⁱ Quis omnium ita vivit.

NOTÆ.

^a Salutare.] Romæ mos erat, quosvis prensando, nomine proprio, quali intimè noti & chari essent, appellando magnum porrigendo, &c. plebis gratiam aucupari.

^b Gratiam.] Benevolentiam & populi favorem solebant etiam epulis & convivijs demereri.

^c Quibus.] Turbulentis scilicet, singulis ad imperia properantibus; unde & ea obtinere erat difficile.

^d Quales.] Catonem fortè inter alios designavit, qui Præturam petens repulsum tulit. Cæterum totus iste locus Rhetoricam habet exornationem, non persuasionem: neque verò cuiquam Sallustium virtute Catoni prælatum fuisse, Sallustius probaverit.

^e Genera.] Per contemptum loquitur. Gall. *Quelle sorte de gens.*

^f Merito.] *Legitimâ de causâ*: Quasi scilicet eo indignum fuisset, cum turbâ hominum levissimorum, in Senatum venire.

^g Mutavisse.] Id est, *Non jam, ut antea, ad Magistratus ferri.*

^h Otio.] Hæc scilicet, quod in scribendâ historiâ collocavit: nam aliud est otium turpe, eorum qui se non tantum à rebus publicis, sed ab omni omnino la-

bore subtrahunt.

ⁱ Nam sæpè.] Ostendit Autor quomodo hominibus prolit rerum memoria; atque adeo, quâ ratione Respublica ex suo orio emolumentum possit capere.

^k Maximum.] Is ex Fabiorum fuit familiâ, qui Dictator adversus Annibalem creatus, cunctando vim fregit illius Imperatoris, atque res Romanos paululâ restituit.

^l Scipionem.] Plures eo nomine fuerunt viri celeberrimi, præcipuè verò Africani illi duo, Major à victâ Africâ, Minor ab Africâ quoque, sed postquam ab illo victa fuisset, ita dictus; antea in Scipionum familiâ ab Africani illius magni filio, & in decus gentis assumptus, cum Paulo Macedonico procreatus esset. De isto minore hic agi non sine ratione crediderim.

^m Imagines.] Habebant Romæ qui illustri loco nati essent, quique in majoribus aliquem sellâ curuli decoratum habuissent, imagines, vultus eorum & posterorum ex cerâ referentes, quas ligneo armario in atrio, seu primâ parte ædium, includebant; festis diebus, apertis armariis, ornabant; in funeribus, cum quis ex eâ domo mortuus esset, honoris causâ efferebant.

ⁿ Ceram.] Ex quâ fiebant imagines. *tendat?*

BELLUM JUGURTHINUM. 61

tendat? etiam homines ^a novi, qui antea per virtutem soliti erant nobilitatem antevenire, ^b furtim, & per ^c latrocinia potius, quàm bonis artibus, ad imperia & honores nituntur. Proinde quasi prætura, & consulatus, atque alia omnia hujuscemodi per se ipsa clara, & magnifica sint, ac non perinde ^d habeantur, ut eorum, qui ea sustinent, virtus est. Verùm ego liberius, aliusque processu, dum me civitatis morum piget, rædetque. nunc ad inceprum redeo.

Bellum scripturus sum, quod populus R. cum Jugurthâ rege ^d Numidarum gessit: primum, quia magnum & atrox, ^e variaque victoria fuit; dein, quia tum primum superbiæ nobilitatis ^g obviam itum est. quæ ^e contentio divina & humana cuncta permiscuit, eoque væcordiæ processit, uti studiis civilibus ^f bellum, atque ^h vastitas Italiæ finem facerent. Sed prius quàm hujuscemodi rei initium expedio, pauca suprâ repetam; quò, ad cognoscendum, omnia illustria magis, magisque in aperto sint. Bello Punico ^g secundo, quo dux Carthaginensium Hannibal, ^h post magnitudinem nominis Romani, Italiæ opes maxumè attriverat; Masinissa rex Numidarum, in amicitiam receptus à P. ⁱ Scipione, cui postea Africano cognomen ex virtute fuit, multa & præclara rei militaris facinora fecerat: ob quæ victis Carthaginensibus, & capto ^k Syphace, cujus in Africa magnum, atque latè imperium valuit, populus R. quascumque urbis, & agros manu ceperrat, ^l regi dono dedit. Igitur amicitia Masinissæ bona atque honesta

INTERPRETATIO.

^a Et non sint sicuti virtus eorum, qui ea gerunt.

^e Quia victoria in hanc & illam partem inclinavit.

^g Quia tum primum Plebs Romana restitit superbiæ nobilitatis.

^h Ut discordiis civilibus bellum atque amplitudo Italiæ finem facerent.

NOTÆ.

^a Novi.] Id est, qui primi ex sua gente claruerunt.

^b Furtim.] Non virtutem ostentando; sed largitionibus suffragia corrumpendo, aut aliter cuniculis irrependo.

^c Latrocinia.] Hoc nomine omnes damnat vias distortas, per quas sibi potestatem quærebant, & Magistratus, si cum vi aliquâ conjunctæ essent.

^d Numidarum.] Numidia Africa regio est, pars ejus tractus, quem hodie Barbariam vocant, cum eo qui Bildulgeria dicitur. Verum ex ipso Sallustio postea cognoscetur.

^e Contentio.] Inter plebem & nobilitatem.

^f Bellum.] Quod Marius inter & Syllam intercessit, huic favente nobilitate, illi plebe.

^g Secundo.] Ter Romani cum Carthaginensibus bellum gesserunt. Hoc secundo, Pœnorum duce Annibale, profligata, & propemodum perditâ fuit res Romana.

^h Post magnitudinem.] Id est, non contentus Romanorum gloriam proculcasse.

ⁱ Scipione.] Hic est major.

^k Syphace.] Fuit Syphax rex Masælytorum opulentissimus, Masinissæ ab Oriente vicinus.

^l Regi.] Masinissæ.

nobis

nobis permansit : sed ^a imperiū, vitæque ejus, finis idem fuit. Dein Micipsa filius regnum solus obtinuit, Manastabale, & Gulussâ fratribus morbo absumptis. ¹ Is Atherbalem, & Hiempsalem ex sese genuit ; Jugurthamque filium Manastabalis fratris, quem Masinissa, quoddam ortus ex concubinâ erat, ^b privatum reliquerat, eodem cultu, quo liberos suos, domi habuit. Qui ubi primū adolevit, pollens viribus, decorâ facie, sed multo in xumē ingenio validus, non se ^c luxu, neque inertiae corrumpendum dedit. sed, uti mos gentis illius est, equitare, jaculari, cursu cum æqualibus certare : &, cum ² omnis gloriā anteiret ; omnibus tamen charus esse : ad hoc, pleraque tempora in venando agere ; leonem atque alias feras primus, aut in primis ferire : plurimū facere, ^d & minumū ipse de se loqui. Quibus rebus Micipsa tamen si initio lætus fuerat, exitumans virtutem Jugurthæ regno suo gloriæ fore : tamen postquam hominem adolescentem, ³ exactâ ætate suâ, & parvis liberis, magis magisque crescere intelligit, vehementer eo negotio ^e permotus, multa cum animo suoolvebat. Terrebat eum ^f natura mortalium avida imperiū, & ^g præcepta ad explendam animi cupidinem ; præterea, ^h opportunitas suæ liberorumque ætatis, ⁴ quæ etiam mediocres viros spe prædæ transvorsos agit, ad hoc ⁱ studia Numidarum in Jugurthum accensa ; ⁶ ex quibus, si talem virum dolis interfecisset, ne qua seditio, aut bellum oriretur, anxius erat. His difficultatibus circumventus, ubi vider, neque per vim, neque insidiis opprimi posse

INTERPRETATIO.

¹ Is Micipsa genuit ex sese Atherbalem & Hyempsalem.

² Cum omnes gloriā superaret.

³ Cum videt hominem adolescentem crescere magis ac magis, vitâ suâ elapsâ.

⁴ Quæ opportunitas etiam homines ali-

quâ virtute præditos, spe prædæ à rectâ viâ abducit.

⁵ Præterea maximus Numidarum favor in Jugurtham, Micipsam terrebat.

⁶ Anxius erat ne qua seditio aut bellum oriretur ex Numidis, si talem virum fraude interfecisset.

NOTÆ.

^a Imperiū.] Illud est quod Gallicè dicimus, *Il perdit l' Empire avec la vie*. Sed Latine phrasis ambigua est, adeoque minus probanda.

^b Privatum.] Scilicet nec regio cultu, nec in spem regni, educebatur.

^c Luxu.] Antiquè. Jam supra eisdem notavit fontes omnium malorum : Verissimè ; atque hic præcipuè cavendum.

^d Ut minumum.] Facile his artibus sine invidiâ laudem invenias, & amicos pares.

^e Permotus.] Timens videlicet, ne Jugurtha gratiâ & viribus ad invadendum

imperium uteretur.

^f Natura.] Illud est quod modò dixi : Metuebat Micipsa, ne, sicuti omnes à naturâ proni sumus ad explendam animi cupidinem, Jugurtha aliquid contra se, tum maxime contra liberos moliretur.

^g Præcepta.] Hinc prima mali nostri labe : Adeoque hâc in parte diffidendum, præcavendum, & maxime ex longinquo principiis obstandum ; nisi fortè per prærupta frangi lubet.

^h Opportunitas.] Senes enim & pueri ad bellum sunt inepti.

hominem

BELLUM JUGURTHINUM. 63

hominem tam acceptum popularibus; ¹ quod erat Jugurtha manu promptus, & appetens gloriæ militaris, statuit eum obiectare periculis, & eo modo fortunam tentare. Igitur bello ² Numantino Micipsa, cum populo R. equitum atque peditum auxilia mitteret, sperans vel ³ ostendendo virtutem, vel hostium lævitiâ facilè eum occasurum, præfecit Numidis, quos in Hispaniam mittebat; sed ea res longè aliter, ac ratus erat, evenit. Nam Jugurtha, ut erat impigro atque acri ingenio, ubi naturam P. Scipionis, qui tum Romanis imperator erat, & ⁴ morem hostium cognovit; multo labore, multâque curâ, præterea modestissimè parendo, & sæpe ⁵ obviam eundo periculis, in tantam claritudinem brevè pervenerat, uti nostris vehementer charus, Numantinis maximo terrori esset. Ac sanè, quod difficillimum in primis est, & prælio strenuus erat, & bonus consilio: quorum ⁶ alterum ex providentiâ timorem, alterum ex audaciâ temeritatem adferre plerumque solet. Igitur ⁷ imperator omnis ferè res asperas per Jugurtham agere, in amicis habere, magis magisq; eum indies amplecti, quippe cujus neque consilium, neque inceptum ullum frustra erat. ⁸ Huc accedebat munificentia animi, & ingenii sollertia: quibus rebus sibi multos ex Romanis familiari amicitia conjunxerat. Eâ tempestate in exercitu nostro fuere complures novi, atque nobiles, quibus divitiæ bono honestoque ⁹ potiores erant, factiosi, domi potentes, apud socios clari magis quàm honesti; qui Jugurthæ non ¹⁰ mediocrem animum pollicitando accendebant, si Micipsa rex occidisset, fore uti solus imperio Numidiæ potiretur: ¹¹ in ipso maxumam virtutem, Romæ

INTERPRETATIO.

¹ Quia Jugurtha erat manu promptus, & cupidus gloriæ militaris, Micipsa decrevit eum obicere periculis.
² Micipsa opinans eum interfectum iri, vel dum virtutem ostendaret, vel hostium lævitiâ, eum præfecit Numidis.

³ Postquam Jugurtha cognovit hostium pugnandi rationem.
⁴ Obiectando se periculis.
⁵ Præterea in ipso erat munificentia animi.

NOTÆ.

^a Numantino.] Numantia urbs fuit Hispaniæ Terraconensis, non longè ab ortu fluminis Durii; si viros æstimes, par omnibus urbibus, bello quod olim adversus Romanos, fortissimè gesserunt.

^b Morem.] Hic in perditissimo homine, pro tempore spectare licet ornatissimi juvenis speciem, & virtutis exemplum.

^c Alterum.] Esse, scilicet, bonum consilio, generat timorem: Enim verò aliquis ut bene det consilium, ille debet prævidere pericula; quod si fuerit, ea

perfectò reformidabit, deinde, quod pronum est, ni virtus adlit, eadem quoque fugitabit.

^d Imperator.] Scipio.

^e Potiores.] Id est, Apud quos major divitiarum, quàm virtutis, ratio & æstimatio erat.

^f Mediocrem.] Id est, Cum jam sua sponte Jugurtha dominationem affectaret, cupiditatem inflammabant insuper exitiales illi Consilarii.

^g In ipso.] Jugurthâ scilicet. Hæc & similia ingerebant nefarii illi adulatores.

omnia

omnia venalia esse. Sed postquam, Numantiâ deletâ, P. Scipio dimittere auxilia, & ipse revorti domum decrevit; ¹ donatum, atque laudatum magnificè præ concione Jugurtham in ^a prætorium adduxit; ibique secretò monuit, uti potiùs ^b publicè, quàm privatim, amicitiam populi R. coleret; neu ^c quibus largiri insuesceret: periculose à paucis emi, ^d quod multorum esset. si permanere vellet in suis ^e artibus, ^f ultro illi & gloriam, & regnum venturum: sin ^g properantiùs pergeret, suâmet ipsam pecuniâ præcipitem casurum. Sic locutus, cum literis eum, quas Micipsæ redderet, dimisit. earum ² sententia hæc erat. *Jugurthæ tui bello Numantino longè maxuma virtus fuit: quam rem tibi certè scio gaudio esse. nobis ob merita sua charus est: ut idem S. P. Q. R. sit, summâ ope nitentur. Tibi quidem ³ pro nostrâ amicitia gratulor. en habes virum dignum te, atque avo suo Masinissa. Igitur ^h rex, ubi ea quæ famâ acceperat, ex literis imperatoris ita esse cognovit, cum virtute, tum ⁱ gratiâ viri permotus, ^k flexit animum suum: & Jugurtham beneficiis vincere aggressus est, statimque eum adoptavit, & testamento pariter cum filiis hæredem instituit. Sed ipse paucos post annos, morbo, atque ætate confectus, cum sibi finem vitæ adesse intelligeret, coram amicis, & cognatis, itemque Atherbale, & Hiempsale filiis, dicitur hujuscemodi verba cum Jugurthâ habuisse.*

INTERPRETATIO.

¹ Adduxit Jugurtham in tentorium suum, postquam ipsi munera contulisset, atque eum laudasset magnificè coram exercitu.

² Earum sensus hic erat.

³ Gratulor equidem tibi, secundum nostram amicitiam.

NOTÆ.

^a Prætorium.] Tabernaculum erat, seu tentorium, vel domus Imperatoris, sive Prætor, sive Consul fuisset.

^b Publicè.] Hoc est, Ne huic aut illi se ille privatim addiceret, sed virtute suâ universum Populum Romanum sibi dederetur.

^c Quibus.] Non dixit quibusvis; quomodo Jugurthæ levitatem exprobrasset, neque factum ipsum in totum damnasset; verum quibus dixit, ut ille intelligat, neminem largitionibus devinciendum, eo modo, & fine, quo, procul dubio, summus Imperator cœpisse eum intellexerat.

^d Quod multorum.] Loquitur de amicitia & favore P. Romani. Ceterum ex singulis propemodum Scipionis verbis maxima documenta sumere possunt viri

principes: quæ quia Jugurthæ spreverat, de summo fastigio excussus est.

^e Artibus.] Bonis scilicet. Reprehensionem habet hæc Imperatoris admonitio, tametsi occulta est.

^f Ultro.] Ipso nec cogitante. Gall. Sans qu'il s'en mit en peine.

^g Properantiùs.] Hoc est, vim faceret rebus, quæ cum tempore fiunt, sensim & sine sensu, quæque aliter franguntur, Gall. Que s'il se hâtoit trop; Que s'il violentoit les choses.

^h Rex.] Micipsa.

ⁱ Gratiâ.] Cum Jugurtham gratum & acceptum esse sciret, tum Popularibus, tum Romanis.

^k Flexit.] Hoc est, Cum antea Jugurtham perdere quævisset, mutato consilio, beneficiis ipsum cumulavit.

Parvum

Parvum ego te, Jugurtha, ¹ amisso patre, sine spe, sine opibus, ² in meum regnum accepi, existimans non min³ s me tibi, quam si ⁴ genuissem, ob beneficia carum fore. neque ea res ⁵ falsum me habuit. Nam ut alia magna & egregia ⁶ tua omittam, novissimi rediens Numantia, meque regnumque meum gloria honoravisti; tuamque virtute nobis Romanos ex amicis amicissimos fecisti: in Hispania nomen familia ⁷ renovatum est: postremo, quod ⁸ difficilimum inter mortales est, gloria invidiam vicisti. Nunc, quoniam mihi natura finem vite facit, per ⁹ hanc dextram, per ¹⁰ regni fidem moneo, obtestorque, uti hos, qui tibi genere propinqui, ¹¹ beneficio meo fratres sunt, caros habeas; neu malis alienos adungere, quam sanguine conjunctos retinere. Non exercitus, neque thesauri, praesidia regni sunt. verum amici: quos neque armis cogere, neque auro parare queas: officio & fide pariuntur. Quis autem amicior, quam frater fratri? aut quem alienum fidum invenies, si tuus hostis fueris? Equidem ego regnum vobis irado si. mum, si boni eritis; si mali, imbecillum. Nam ¹² concordia res parvae crescunt, discordia maxumae ¹³ dilabuntur. Ceterum ante hos ¹⁴ te, Jugurtha, quia etate, & sapientia prior es, ne aliter quid eveniat, providere decet.

INTERPRETATIO.

¹ Nam ut silentio praetercam alia tua magna, & egregia facinora.

² Moneo per fidem qua regno debetur.
³ Ceterum te decet, plus quam hos.

NOTAE.

¹ Amisso.] Manastabile scilicet.

² In meum.] Id est, Non modo in regiam meam induxi, sed cultu & spe cum filiis meis eadem eduxi.

³ Genuissem.] Te, supple.

⁴ Falsum.] Id est, Tu mihi revera ea omnia praestitisti, quae a filio possunt repeti.

⁵ Tua.] Nota phrascs ejusmodi ellipticas: vim habent maximam. Ita, cum apud Terentium, pater filium vocat omnium, plus est quam si sceleratissimum, aut quopiam atroci alio nomine appellasset, cum quodlibet intelligi possit.

⁶ Renovatum.] Hoc dicit, quia Maninifsa multa praecare gesserat in Hispania adversus Romanos, priusquam cum Scipione societatem iniret.

⁷ Difficilimum.] Omnino: nam ut habet Horatius,

Heu! nefas,

Virtutem incolumem odimus,

Sublatam ex oculis quaerimus, invidi.

⁸ Hanc.] Intelligendum est Micipsam

Jugurthae manum tenuisse, dum haec diceret.

⁹ Beneficio.] Quia, videlicet, in partem &c. regni hereditatem Jugurtham Micipsa assumpserat; atque pro filio habuerat.

¹⁰ Concordia.] Scitum est quod quidam fecit, ut concordiam filios, quos magno numero habuit, edoceret: Sagittas, pro eorum numero sumpsit, quas in fasciculum colligatas cuique rumpendas porrexit; quod illi cum nequissent, ipse singulas seorsim nullo negotio perfregit. Itaque omne quod est, tantum du manet atque subsistit, quam unum est; interit quando solvitur, aut unum esse desinit.

¹¹ Dilabuntur.] Terentius: sed acute expressit, cum dilabi praese notet in partes varias abire, quod ex se & immediate ponit totius destructionem. Tanti est certe unio in universa natura, ut vel ipsum nomen nescio quid blandi & jucundi sapiat; divisio contra lacerare, & omne malum portendere videatur.

E

Nam

Nam in omni certamine, qui ¹ opulentior est, etiam si accipit injuriam, tamen, quia plius potest, facere videtur. Vos autem, Atherbal, & Hiempsal, colite, observate ² talem hunc virum; imitamini virtutem, & emulimini, ne ego meliores liberos ³ sumpsisse videar, quam genuisse.

Ad ea Jugurtha, tametsi regem ^a ficta locutum intelligebat, & ^b ipse longè aliter animo agitabat; tamen pro tempore benignè respondit. Micipsa paucis post diebus moritur. Postquam illi more regio ⁴ iusta magnificè fecerant, ^c reguli in unum convenerunt, ut inter se de negotiis cunctis disceptarent. Sed Hiempsal, qui minimus ex illis erat, naturâ ferox, etiam antea ignobilitatem Jugurthæ, quia ^d materno genere impar erat, despiciens, ^e dexterâ Atherbalem adsedit; ne medius ex tribus, quod ^f & apud Numidas honori ducitur, Jugurtha foret. Dein tamen, ut ^g ætati concederet, ^h fatigatus à fratre, vix in partem alteram transductus est. Ibi cum multa de administrando imperio differerent, Jugurtha inter alias res jacit, oportere quinquennii consulta, & ⁱ decreta omnia rescindi: ^k Nam per ea tempora confectum annis Micipsam parùm animo valuisse. Tum ^l idem Hiempsal placere sibi respondit: nam ^m ipsum illum tribus his proximis annis adoptione in re-

INTERPRETATIO.

¹ Qui fortior est videtur facere injuriam, quamvis ea non accipiat, quia plius potest.

² Reveremini hunc virum tantâ virtute ornatum.

Ne ego videar adoptasse meliores liberos, quam genuisse.

Postquam illum, more regio, magnificè sepelissent.

NOTÆ.

^a Ficta.] Res profectò fictæ non erant, vera dicebat Micipsa; sed animus fictus erat: Non ex benevolentia; sed ex metu loquebatur.

^b Ipse.] Jugurtha.

^c Reguli.] Jugurtha, Adherbal, & Hiempsal, qui, diviso regno, parvi erant reges.

^d Materno.] Antea natum eum ex concubina vidimus.

^e Dexterâ.] Verisimile est Jugurtham cum Atherbale jam tum sine omni proximioræ cæremonia, assedisse. Occasio inter illos duos non fuit, de loco aulicæ urbanitate disceptandi; nam sive Jugurtha superiorem, sive inferiorem obtinere voluit, utrobique ab Adherbalis sinistra sedere debuit. Hiempsalis fuit hanc litem dirimere: Cujus enim ille vacuum latus clausisset, ei medium & honoratum locum dedisset; cumque dextrâ Adherba-

lem assedit, Jugurtham in loco infimo collocavit.

^f Et.] Hinc concludas, moris fuisse apud Romanos, ut sedentibus locus medius esset honoratissimus.

^g Ætati.] Jugurthæ scilicet.

^h Fatigatus.] Eum premebat Adherbal, ut in Jugurthæ sinistram transiret; eoque pacto Jugurtha medius foret.

ⁱ Decreta.] Micipsæ scilicet. Plus verò dicit decreta quam consulta: Hæc vocamus, des *declarations*, Illa verò, des *arrêts*.

^k Nam.] Ratio est Jugurthæ pro rescindendis Micipsæ decretis.

^l Idem.] In neutro genere. Dicit Hiempsal, æri in Jugurtham cum aculéo, sibi placere, ut patris postrema decreta rescinderentur.

^m Ipsum.] Jugurtham.

gnum pervenisse. Quod verbum in pectus Jugurthæ ^a altius, quàm quisquam ratus, descendit. Itaque ex eo tempore irâ & metu anxius, moliri, parare, atque eo modò in animo habere, quibus Hiempsal per dolum caperetur. Quæ uti tardius procedunt, neque lenitur animus ^b ferox: statuit quovis modo inceptum perficere. Primo conventu, quem ab regulis factum suprà memoravi, propter dissensionem placuerat dividì thesauros, ^c finisque imperii singulis constitui. Itaque ad utramque rem tempus decernitur, sed maturius ad pecuniam distribuendam. Reguli interea in loca propinqua thesauris alius aliò concessere. Sed Hiempsal in oppido Thirmidâ fortè ejus utebatur domo, qui proximus ^d lictor Jugurthæ, carus acceptusque ei semper fuerat: quem ^e ille casu ministrum oblatum promissis onerat, impellitque, uti tamquam suam domum visens eat: portarum claves ^f adulterinas paret: nam veræ ad Hiempsalem referebantur: cæterum, ubi res postularer, ^g seipsum cum magnâ venturum manu. Numida mandata brevì conficit: atque, uti doctus erat, noctu Jugurthæ milites introducit. Qui postquam in ædes irrupere: ^h diversi regem querere; dormientis alios, alios occurrentis interficere: scrutari loca abdita; clausa effringere: strepitu & tumultu omnia miscere: cùm interim Hiempsal reperitur, occulans se turgio mulieris ancillæ, quò initio pavidus, & ignarus loci profugerat. Numidæ caput ejus, uti iussi erant, ad Jugurtham referunt. Cæterum fama tanti facinoris per omnem Africam brevì divulgatur: Atherbalem, omnisque, qui sub Micipsæ imperio fuerant, metus invadit. In duas partis discedunt Numidæ: plures Atherbalem sequuntur, sed illum alterum bello meliores. Igitur Jugurtha, quàm maxumas potest copias armat: urbis partim vi, alias voluntate imperio suo adjungit: omni Numidiæ imperare parat. Atherbal, tametsi Romam legatos miserat, qui senatum docerent de cæde fratris, & fortunis suis: tamen fretus multitudine militum, parabat armis contendere. Sed ubi res ad certamen venit, victus ex proelio profugit in ⁱ provinciam, ac dehinc Romam contendit. Tum Jugurtha ^j patris ^k consiliis, postquam omni Numidiâ potiebatur,

INTERPRETATIO.

^a Placuit terminos imperii singulis assignari.
^b Alii aliò regem quæsi verunt.

^c Tum Jugurtha consiliis ad finem perductis, &c.

NOTÆ.

^a Altius.] Id est, eo gravissimè vulneratus fuit: tantòque altius telum infixum, quantò acutius fuit.

^b Ferox.] Jugurthæ.

^c Lictor.] Lictores erant qui proximè Magistratum vel Regem præcedebant. Hujus domum Hiempsal in hospitium assumpserat.

^d Ille.] Jugurtha.

^e Adulterinas.] De falsis clef. s.

^f Seipsum.] Jugurtham.

^g Provinciam.] Hoc est, in eam Africæ partem quæ per Romanos Magistratus gubernabatur.

^h Consiliis.] Quæ, scilicet, de opprimendis fratribus, & eorum regno invadendo, iniverat.

in otio facinus suum cum animo reputans, timere populum R. neque adversus iram ejus usquam, nisi in avaritiâ^a nobilitatis, & pecuniâ suâ, spem habere. Itaque, paucis diebus, cum auro argentoque multo legatos Romam mittit: quis præcipit uti primùm veteres amicos muneribus expleant, dein novos^b anquirant: postremò, quemeumque possint largiundo parare, ne cunctentur. Sed ubi Romam legati venêre, & ex præcepto regis, ^b hospitibus, aliisque, quorum eâ tempestate in senatu auctoritas pollebat, magna munera misere: tanta^c commutatio incessit, ut ex maximâ invidiâ in gratiam & favorem nobilitatis Jugurtha veniret. ^d quorum pars spe, alii præmio inducti, singulos ex senatu^e ambiundo, nitebantur, ne ^f gravius in eum consuleretur. Igitur, ubi legati satis confidunt, die constituto senatus utrisque ^g datur. Tum Atherbalem hoc modo locutum accepimus.

P. C. Micipsa pater meus moriens mihi præcepit, uti regni Numidiæ tantummodo^h procurationem existimarem meam; ceterum jus, & ^k imperium penes vos esse: simul eniterer domi militiæque quàm maximo usui esse populo Rom. vos mihi² cognatorum, vos in locum affi-

INTERPRETATIO.

^a Postea nos requirant.

² Præcepit ut vos pro consanguineis & affinibus haberem.

NOTÆ.

^a Nobilitatis.] Romanæ, scilicet.

^b Hospitibus.] Eos intellige quibuscum bello Numantino Jugurtha arctam amicitiam, & hospitii necessitudinem conjunxerat; ita ut ipse apud illos, si in Italiâ esset, illi apud ipsum, si in Numidiam venirent, diversarentur. Hospitii vero sanctissima jura fuerunt.

^c Commutatio.] Nimirum Jugurthæ facinus cunctis atrocissimum visum est; sed postquam pecuniâ quidam corrupti sunt, mentem & animum mutaverunt, atque Jugurthæ crimen minuerunt.

^d Quorum.] Nobilium, scilicet, qui sub voce nobilitatis comprehenduntur: Quod notandum; nam relativum quorum non cum nomine expresso, sed cum re intellectâ consentit.

^e Ambiundo.] Prout fit, inter alios sermones, illi Jugurthæ crimen verbis mitigabant, Senatorumque favorem ipsi conciliabant.

^f Gravius.] Ne bellum adversus ipsum decernerent, aut hostem judicarent.

^g Datur.] Id est, dies constituitur ad quem in Senatummitterentur Adherbal & Jugurtha legati.

^h Procurationem.] Administrationem: La Lieutenantance.

ⁱ Jus.] Fundamentum notat hoc vocabulum, aut dominandi rationem.

^k Imperium.] Totum istud rhetoricè & blandâ comitate dicitur; nam alioqui Micipsa fuerat & Malinissa P. Romani socius. Additæ fuerant equidem Romanorum beneficio multæ urbes utriusque imperio, sed uterque meruerat: imò fatebitur postea ipse Adherbal, non admodum Romanorum fortunam expectendam fuisse, quo tempore fœdus initum cum ipsis. At ne ego, quod absque blandimento verum est, taceam, plerumque certè evenit, ut paulatim sub fœderis titulo, ille in minis potentem dominium usurperet, qui opibus præcellit: Libertatis inane nomen ut maneat, fœdus pangitur, quod precariam servitutem inducit.

nium ducerem : si ea fecissem, in vestra amicitia exercitum, divitiarum munimenta regni me habiturum. Quae praecepta patris mei cum agitarer ; Jugurtha, homo omnium, quos terra sustinet, sceleratissimus ; contempto imperio vestro, Masinissae me nepotem, utique ab stirpe socium atque amicum populi R. regno fortunisque omnibus expulit. Atque ego P. C. quoniam eò miseriarum venturus eram, vellem, potius ob mea, quam ob majorum meorum beneficia, posse me à vobis auxilium petere, ac maxumè ^a deberi mihi beneficia à populo R. quibus non egerem : ^b secundum ea, si desideranda erant, uti ^c debitis uterer. Sed quoniam parum tuta per se ipsa probitas est, neque mihi ^d in manu fuit, Jugurtha qualis foret : ad vos confugi P. C. quibus, quod mihi miserrimum est, cogor prius oneri, quam usui esse. Ceteri reges, aut bello victi in amicitiam à vobis recepti sunt, aut in suis dubiis ^e rebus societatem vestram appetiverunt. Familia nostra cum populo R. bello Carthaginensi amicitiam instituit, quo tempore magis fides ejus quam ^f fortuna petenda erat. / ^g Quorum progeniem vos, P. C. nolite pati me nepotem Masinissae frustra à vobis auxilium petere. Si ad ^h impetrandum nihil causae haberem, praeter miserandam fortunam : quod paulò antè rex, genere, fama, atque copiis potens, nunc deformatus aerumnis, inops, alienas opes expecto : tamen erat majestatis populi Rom. ⁱ prohibere injuriam : neque pati, cujusquam regnum per scelus crescere. ^j Verum ego iis finibus ejectus sum, quos majoribus meis populus Rom. dedit : unde pater, & avus meus unà vobiscum expulere Syphacem, & Carthaginenses. Vestra beneficia mihi erepta sunt, P. C. vos in meâ

INTERPRETATIO.

^a Neque penes me fuit.

^b Aut in vacillantibus suis rebus factus vobiscum inire quaesiverunt.

^c Magis fides ejus erat querenda, quam ejus fortuna.

^d Nolite pati, me progeniem eorum ; & nepotem Masinissae, petere frustra auxilium à vobis.

^e Tamen erat majestatis Pop. Romani impedire ne ego injuriâ afficerer.

NOTÆ.

^a Deberi.] Sunt equidem in hac oratione plurimæ bonæ rationes ; at verò accuratâ methodo non sunt dispositæ. De industria & bene factum ab Autore, qui hominem elegantia Romanâ minùs ex cultum, suo more loquentem inducit. Itâ planè præcipit summus magister Horatius.

^b Secundum ea.] Id est, ex eo, Deinde. Gall. Et qu'en consequence de cela.

^c Debitis.] Repetit quod ita dictum nunquam oportuit.

^d In manu.] Id est, Non potui facere

ut Jugurtha, quam fuit, alius esset. Hoc dicit ut importunitatem, necessitate quâ compulsus fuit, excuset.

^e Impetrandum.] Alium, scilicet, à vobis contra Jugurtham. Videtur Adherbal præferre quod fuit rom. est ; ad quæ a Romanis, diffidens, equan a reculantibus auxilium petit. Omnia est ista petendi ratio, & contumeliosa, quæque ergo, ita infamini minime debet.

^f Verum.] Jam rationes optimas optimè proponit Adherbal ; sed in eo diu non manebit.

injuriâ despecti estis. Eheu me miserum! buccine, Micipsa pater, beneficia ^a tua evasere, uti, quem tu parem cum liberis tuis, regniq[ue] participem fecisti, n[on] potissimum stirpis tuæ extinctor sis? numquam ne ergo familia nostra quieta erit? ^b semper ne in sanguine, ferro, fugâ versabimur? Dum Carthaginienses incolumes fuere, ^c jure omnia seva patiebamur. Hostis ab latere: vos amici procul: spes omnis in armis erat. Postquam illa ^d pestis ex Africâ ejecta est, lati pacem agitabamus: quippe, quis hostis nullus erat, nisi fortè quem vos jussissetis. Ecce autem ex improvviso Jugurtha, intolerandâ audaciâ, scelere, atque superbiâ sese efferens, fratre meo, atque eodem propinquo suo interfecto, primum regnum ^e ejus, sceleris sui prædam fecit: post, ubi me iisdem dolis nequit capere, nihil minus, quàm vim aut bellum ^f expectantem, in imperio vestro, sicut videtis, extorrem patriâ, domo, inopem, & coopertum miseriis efficit, ^g ut ubivis tutius, quàm in meo regno essem. Ego sic existumabam, P. C. uti prædicantem audiveram patrem meum: qui vestram amicitiam diligenter colerent, eos multum laborem suscipere, ceterum ex omnibus maxumè tutos esse. ^h Quod in familiâ nostra fuit, præstitit, ut in omnibus bellis adesset vobis: nos uti per otium tuti simus, ⁱ in manu vestra est, P. C. Pater nos duos fratres reliquit: tertium Jugurtham ^j beneficiis suis ratus est nobis conjunctum fore. Alter eorum necatus: alter ipse ego manus ^k impias vix effugi. Quid agam? aut quò potissimum infelix accedam? ^l generis præsidia omnia extincta sunt: pater, uti necesse erat, ^m naturæ concessit.

INTERPRETATIO.

^a Ità ut essem tutius ubivis, quàm in meo regno.

^b Quantum fuit in potestate familiæ nostræ, effecit ut auxilio vobis esset in omnibus bellis.

^c Micipsa pater meus credidit Jugurtham, tertium nostrum fratrem beneficiis suis fore nobis conjunctum & amicum.

^d Pater mortuus est.

NOTÆ.

^a Tua.] In perditum Jugurtham

^b Semperne.] Masinissa à Carthaginiensibus regno pulsus fuerat; Micipsa Romanis auxilio adversus illos venerat; frater Hiempsal à Jugurthâ jugulatus, ipse ab eodem ad ultimas angustias redactus erat.

^c Jure.] Quia inter se illi, maxime propter Romanos, hostes erant.

^d Pestis.] Loquitur de Carthaginiensibus.

^e Ejus.] Credo pateretur Sallustius, ut pro ejus, ipsius reponeretur, ad vitandam ambiguitatem, si quis fortè ejus cum

sceleris construeret: ideoque virgulam apposui.

^f Expectantem.] Qui ne m'attendois à rien moins qu'à faire la guerre.

^g In manu.] Quia potentes estis, quique facile Jugurtham in officio retinueritis. Ceterum in Jugurthâ fuit quod post Hannibalem timeretur, ut habet Florus.

^h Impias.] Jugurthæ, scilicet. Synecdoche est, quæ vim augeat orationis; ut hinc pateat, Jugurtham impietate factum celebrem.

ⁱ Generis.] Cognatorum, patris, fratris, &c.

Sit:

fit: fratri, ^a quem minime decuit, propinquus per scelus vitam eripuit: affinis, amicos, propinquos ceteros meos, ^b alium alia clades oppressit: ^c capti ab Jugurtha, pars in crucem acti, pars bestiis objecti sunt: pauci, quibus relicta est anima, clausi in ^d tenebris cum mœrore & luctu, morte graviolem vitam exigunt. Si omnia, quæ aut amisi; aut ex ^e necessariis adversa facta sunt, incolumia manerent: tamen, si quid ex improvise mali accidisset, vos implorarem, P. C. quibus ^f pro magnitudine imperii, ^g jus, & injurias omnis, curæ esse decet. Nunc vero exul patriâ. domo, solus, atque omnium ^h honestarum rerum egens. quæ accedam, aut quos appellem? nationesne, an reges, qui omnes familia nostræ ob ⁱ vestram amicitiam infesti sunt? an quòquam mihi adire licet, ubi non majorum meorum hostilia monumenta plurima sint? an quisquam nostri misereri potest, qui aliquando vobis hostis fuit? ^j Postremo, ^k Masinissa nos ita instituit, P. C. ne quem coleremus, nisi pop. R. ne societates, ne fœdera nova acciperemus: abundè magna præsidia nobis in vestrâ amicitia fore: ^l si huic imperio ^m fortuna maturetur, una occidendum nobis esse. ⁿ Virtute, ac diis volentibus, magni estis & opulenti: omnia ^o secunda, & obedientia sunt: quò facilius sociorum injurias curare licet. Tamen

INTERPRETATIO.

^a Qui capti sunt à Jugurthâ partim cruci affixi sunt.

^c In carceris obscuritate detenti agunt vitam duriolem morte, cum mœrore & luctu.

^e Ex amicis & faventibus adversa facta sunt.

^h Masinissa nos ita instituit, si imperium Romanum fortuna deficeret, nobis una perendum esse.

^j Virtute vestrâ, & deorum beneficio magni estis.

^o Omnia sunt vobis faventia.

NOTÆ.

^a Quem.] Jugurtham dicit, qui propinquos & fratres suos, ab ipsorum patre beneficiis cumulatus, tueri, non interficere, debuit.

^b Alium.] Hoc est, Diversè perierunt.

^c Pro magnitudine.] Id est, cum tantatè pateat imperium Romanum, & ejus auctoritas. Elegans est hæc locutio; at videndum ne pariat obscuritatem.

^d Jus.] Quandoquidem ipse Sallustius lib. 3. Historiarum more antiquo vis ponit in Accusativo plurali pro vires, fortè hic vis pro jus legendum esset; hic enim agitur de ope implorandâ, non contra jus, sed contra vim & injustitiam. Notum tamen circa jus novas lites movere.

^h Honestarum.] Id est, quæ regem commitari & cohonestare debent.

ⁱ Vestrâ.] Id est, quam vobiscum invenimus.

^j Postremo.] Denique: Ut ne vos diutius morer

^k Masinissa.] Bene & cum artificio Masinissæ, cujus tamen vix ullam memoriam habebat, potius quam Micipsæ, sermonem injicit Adherbal; quia nimirum ejus gratam sciebat P. Romano recordationem.

^l Fortuna.] Honesta oratio, quâ rei invidiam minui. Id est, si respublica Romana ante tempus periret.

illud vereor, ne ¹ quos privata amicitia Jugurthæ ² parum cognita, transversos agat: quos ego audio maximâ ope niti, ambire, fatigare vos singulos ³ ne quid de ⁴ absente, incognitâ causâ, statuaris: ⁵ fingere me verba, & fugam simulare, cui licuerit in regno magnere. ⁶ Quod utinam illum cuius impio facinore in has miseras projectus sum, eadem hæc ⁷ simulantem videam: & aliquando aut apud vos, aut apud Deos immortalis rerum humanarum cura oriatur, ut ille, qui nunc sceleribus suâ ferox atque præclarus est, omnibus malis ⁸ excruciat, impietatis in parentem nostrum fratris mei necis, mearumque miserationum gravis pœnas reddat. ⁹ Jam jam frater animo meo carissime, quamquam tibi immaturo, & unde minimè decuit, vita erepta est, tamen letandum magis, quàm dolendum puto casum tuum. Non enim ¹⁰ regnum, sed fugam, exilium, egestatem, & has omnis, quæ me premunt, arum cum animâ simul amisti: at ego infelix in tanta mala præcipitatus, pulsus ex patrio regno, rerum humanarum ¹¹ spectaculum præbeo: ¹² incertus

INTERPRETATIO.

¹ Ne amicitia privata Jugurthæ parum cognita aliquos à justitiæ viâ abducatur.

² Jamjam, 6 Adherbal, frater carissime animo meo, puto casum tuum & mortem letandam magis quàm dolendam, quamquam vita erepta est tibi immatu-

ro, & primâ juv n'æ face, & ab eo, à quo minimè decuit eam tibi eripi.

³ Ego sum incertus quid agere debeam, an quæram ulcisci mortem tuam, dum ipse ego ope alterius; an ego, cujus potestas vitæ & necis pendet ex potentiâ alienâ, consulam regno meo.

NOTÆ.

¹ Parum cognita.] Innuit Jugurtham amicitia, virtutumque quibus ea conciliatur simulatione, quibuidam Romanis, qui illi, quasi verè amicus fuisset & honestus, favebant, perfidiose imposuisse. Cæterum ipsorum avaritiâ potius quam amicitia cum Jugurthâ conjunctos eos Adherbalem haud quaquam latebat; sed dissimulatum isthuc oportuit: quod quidem non imperitiè fecit.

² Ne quid.] Ma. inus fuit hac in parte Jugurthæ dolus: neque aliud possit videri iniquius, quàm postulare, ut de absente, atque indicatâ causâ statuatur, prout Adherbalem facere legati supponebant. At verò perveris illi, cum Adherbalis petitionibus illud subdole admiscerent, quod non perverfas modò, sed & ineptas eas efficit. Is profectò ridiculè nimis requisivisset, ut de Jugurthâ Senatus indicatâ causâ decerneret, cum ad eam dicendam illi adessent: Verùm tyrannum oportuit suis technis tempus redimere; jamque nos nimium detinuit,

⁴ Absente.] Jugurthâ scil.

⁵ Fingere.] Non potest verbum hoc eo modo; quo præcedentia immediate construi cum verbo audio; Verùm in eo laudem meruit noster Autor, qui quali inordinatè ea congerit quæ contemnit.

⁶ Quod.] Illud est quod Gall. è, ornatus causâ, vel ex majoris affectus consuetudine, dicimus, Que pluit à Dieu que &c.

⁷ Simulantem.] Nota hanc respondendi rationem: Acris est; cumque multas habet figuras, tum plures tangit affectus. Simpliciter negasset Adherbal se simulare infortunium suum, sed reverâ miserum esse.

⁸ Excruciat.] Supple, Sicut ego sum.

¹⁰ Regnum.] id est, non tam regnum. Letandum magis quod regno spoliatus sis, quàm dolendum; cum à te, unâ & eadem operâ, fuga, egestas, exilium depulsus sit.

¹¹ Spectaculum.] Id est, De me fragilitatis humanæ exemplum fortuna exhibuit.

quid

quid agam, tuas ne injurias persequar, ipse auxilii egens, an regno consulam, cujus vitæ, necisque potestas ex opibus alienis pendet. Utinam, emori, fortunis meis honestus exitus esset, ne vivere contemptus viderer, si defossus malis injuria^a concessissem. Nunc quoniam neque vivere² lubet, neque mori licet sine dedecore, P. C. per vos, per liberos, atque parentes vestros, per majestatem populi R. subvenite misero mihi: ite obviam injuriæ: nolite pati regnum Numidiæ, quod vestrum est, per scelus, & sanguinem familiæ nostræ tabescere.

Postquam rex finem loquendi fecit, legati Jugurthæ^c largitione magis, quam causâ freti, paucis respondent: Hiempsalem, ob sævitiam suam, ab Numidis interfectum: Atherbalem ultro bellum inferentem postquam superatus sit, queri, quodd injuriam facere nequisset: Jugurtham ab senatu petere, ne se alium putaret ac Numantiæ cognitus esset; neu verba inimici ante facta sua poneret. Deinde utrique curiâ egrediuntur. ³ Senatus statim consulitur: fautores legatorum, præterea magna pars^d gratiâ depravata, Atherbalis dicta contemnere: Jugurthæ virtutem laudibus extollere: gratiâ, voce, denique omnibus modis pro alieno scelere, & flagitio, suâ quasi pro gloriâ, nitebantur. at contrâ pauci quibus bonum & æquum divitiis carius erat, subveniendum Atherbali, & Hiempsalis mortem sævè vindicandam censebant. sed ex omnibus maxumè Æmilius^f Scaurus, homo nobilis, impiger, factiosus,

INTERPRETATIO.

^a Utinam morte finem honestum facere possem infortunio meo, ne homines viderent me abjectum & spretum inter vivos, si defatigatus malis, propter inju-

riam cessissem.

² Quoniam neque vita mihi placet.

³ Ex templo Senatorum sententia eâ de re exquiritur.

NOTÆ.

^a Concessissem.] Hic locus aliquam habet obscuritatem, adeoque videndum quid intelligamus per To concedere. Hic est, ut videtur, Deponere studium regnandi, & fratris mortem ulciscendi, vel Omnia Jugurthæ libidini permittere. Gall. in hunc sensum diceremus, Plût à Dieu que la mort fût un parti honnête, que je pussè prendre dans mes infortunes, de peur de paroître dans le monde comme un misérable, si me trouvant épuisé par les maux que j'ai soufferts, j'étois contraint de tout céder au tort que l'on m'a fait.

^b Quod vestrum.] Optima & ratio & conclusio.

^c Largitione.] Antea vidimus Legatis suis præcepisse Jugurtham, ut quosvis

Romæ pecuniâ corrumpere: Id sedulo præstitere, adeoque fore confidebant ut ab illis causa sua defenderetur.

^d Gratiâ.] Fit istud sæpius in judiciis: Quando sententiam suam dixerunt qui in concilio sunt autoritate præcipui, reliqui non tam justitiâ, quam gratiâ & favore inducti, suffragium suum ferunt; vel ut potentioribus assentiantur, vel ut illi de quo judicium fertur, favcant: Quod quidem pessimè se habet, & æquum subvertit.

^e Nitebantur.] Id est, Non illi minore cum studio Jugurthæ scelus excusabant & tegebant, quam si de suâ gloriâ questio incidisset.

^f Scaurus.] Hunc ut prudentem & gravem virum laudant Cicero, & Valer. Max. avidus

avidus potentiae, honoris, divitiarum: ceterum vitia sua callide occultans. Is postquam videt regis largitionem ¹ famosam ² impudentemque veritus quod in tali re solet, ne ³ polluta licentia invidiam ⁴ accenderet, animum à consuetà lubricine ⁵ continuit. Vicit tamen in senatu pars illa quae ⁶ vero pretium aut gratiam anteferebat. Decretum fit, uti decem legati regnum quod Micipsa obtinuerat, inter Jugurtham, & Atherbalem ⁷ dividerent. cuius legationis princeps fuit L. Opimius, homo clarus, & tum in senatu potens, quia consul, C. ⁸ Graccho & M. ⁹ Fulvio interfectis, ¹⁰ accerrumè ¹¹ vindictam nobilitatis in plebem exercuerat. Eum Jugurtha, tametsi Romae in amicis habuerat, tamen ¹² curatissumè recepit: dando, & pollicendo multa, perfecit, uti famae, ¹³ fide, postremo omnibus suis rebus commodum regis anteferreret, reliquos legatos eadem viâ aggressus, plerosque capit: paucis carior fides, quam pecunia fuit. in divisione, quae pars Numidiae Mauritaniam attingit, ¹⁴ agro virisque opulentior, Jugurthae traditur: illam alteram, ¹⁵ specie, quam

INTERPRETATIO.

¹ Cum Scaurus videt largitionem Jugurthae infamem esse.

² Tamen pars potior fuit, in Senatu, eorum, qui anteponebant gratiam & famorem vero & honesto.

³ Ea pars traditur Jugurthae, quae soli fecunditate & incolarum frequentia praevalerat.

⁴ Atherbal obtinuit illam alteram partem potiorem pulchritudine quam utilitate

NOTÆ.

¹ Impudentemque.] Tanta Romam exercebat avaritia, ut palam legati pecuniâ suffragia emerent. *Ils informoient les Sénateurs, le sac, ou l'argent à la main.*

² Polluta.] Idem est propemodum quod famosa. Res erat nimium cognita.

³ Accenderent.] Callide Scaurus; nam periculum est maximum ne plebs tumultuetur, ubi Magistratum apertè videt jus fasque pecuniæ postponere.

⁴ Continuit.] Qui irâ pro tempore & commodo virtuti tacent, illi omnium sunt pessimi, & de quibus, si fortè fortunâ cognoscantur, maximè diffidendum.

⁵ Dividerent.] Iraque regni Hiempsalis dimidia pars in perfidiæ præmium Jugurthae, idque decreto Senatus obvenit. Quantum nefas!

⁶ Graccho.] Hic mortis, & legum Tiberii fratris acerrimus vindex, cum plebem in avitos agros arcesseret, ab Opimio Consule oppressus est.

⁷ Fulvio.] Is collega Gracchi, & eandem legum assertor, una cum illo ab

codem Opimio, in Aventino monte oppressus est. Vir fuit Consularis.

⁸ Accerrimè.] Ex plebe enim tria hominum millia interfecit, eorumque corpora in Tyberim projecit.

⁹ Vindictam.] Pro hac voce, quam contra auctoris mentem dicit esse Gruterus, victoriam reponit, ex fide librorum pergameneorum. Quamobrem verò contra auctoris mentem esse dicat, non video: Mihi quidem sensus est idem; nam vindicta in animo sedet ante victoriam, post victoriam exercetur.

¹⁰ Curatissimè.] Scilicet amicitiae jure à quibusdam ceremoniis, & qui exteris & ignotis exhibetur, supervacaneo cultu, solutus erat: Attramen, quò magis Opimium suum faceret (atque etiam ut decuit erga legatum) nullum prætermisit honorem.

¹¹ Fide.] In dativo casu, more veterum. Forte hujus rei ignorance ab aliquo sciolo fama pro fame positum est, quod absque hæitatione correxi.

usu potiore, quæ portuosior, & ædificiis magis exornata erat, Atherbal possedit. Res postulare videtur Africæ situm paucis exponere, & eas gentis, quibus cum nobis bellum aut amicitia fuit, attingere. Sed quæ loca, & nationes ob ^a calorem, aut asperitatem, item solitudines, minus frequentata sunt, de iis haud facile compertum narraverim: cætera quam paucissimis absolvam.

In divisione orbis terræ plerique ^b in parte tertiâ Africam posuere: pauci tantummodò Asiam, & Europam ^c esse, sed Africam in Europa, ea finis habet ab occidente ^d fretum ^e nostri maris & Oceanus: ab ortu solis declivem ^f latitudinem: quem locum ^g Carabathmon incolæ appellant. ^h Mare sævum, importuosum. ager frugum fertilis, bonus pectori, arbori infecundus: ⁱ cælo, terræque penuria aquarum: genus hominum salubri corpore, velox, patiens laborum: plerisque senectus dissolvit, nisi qui ferro, aut à bestiis interiëre. Nam morbus haud sæpe quemquam superat. ad hoc, ^k malefici generis plurima animalia. Sed qui mortales initio Africam ^l habuerint, quique postea accesserint, aut quo modo inter se permixti sint; quamquàm ab eâ famâ; quæ plerisque obtinet, diversum est, tamen, ut ex libris Punicis, qui regis Hiempsalis dicebantur, interpretatum nobis est; unque rem sese habere, cultores

INTERPRETATIO.

^a Dicam quàm paucissimis verbis qui homines initio coluerint, & habitaverint Africam.

NOTÆ.

^a Calorem.] Solis scilicet. Nemo nescit Africæ maximam partem sub zonâ esse torridâ, atque adeo ardoribus infestari.

^b In parte.] Id est, Africam tertiam mundi partem fecerunt. Nunc verò aliter divisum orbem reperies apud Geographos; postquam veteribus incognitæ terræ à nautis perlustratæ sunt.

^c Esse.] Id est, Quidam duas tantum orbis terrarum partes esse voluerunt; & Africam sub Europâ comprehendendam. Ambiguæ istiusmodi phrasæ non sunt imitandæ.

^d Fretum.] Maluit dicere Sallustius fretum maris quàm mare simpliciter, ut æstus notaret & violentiam, quæ in illis angustiis conspicitur, in quæ duo maria concurrunt & commiscuntur.

^e Nostri.] Mediterranei, scilicet, quod Italiam alluit. At certè vix ab occasu dicitur Mediterraneum Africam finire: sed Auctori nostro adeo mirabilis visus est maris æstus, ut eo abreptus fretum latè ad

occasum porrexerit. Videndum est interrim ne nobis imponant tabulæ nostræ Geographicæ, in quibus nulla quandoque terræ curvitatæ ratio habetur, cujus tamen, cum in plano exprimitur, nisi cogitatio subierit, pronum est in gravissimos errores incidere.

^f Latitudinem.] Id est, campum vastum.

^g Carabathmon.] Vox Græca est à κατὰβαιν, descendere; adeoque Carabathmon latinè descensum dixeris. Vallis erat in Ægyptum deversa. Si Melæ credimus. Unde videas non eosdem, qui nobis, veteribus fuisse Africæ limites; nam ea hodie, idque melius, usque ad mare rubrum protenditur.

^h Mare.] Libicum seu Africum, quod pars est Mediterranei.

ⁱ Cælo.] Id est, Neque in Africâ multum pluit; neque ibi copia est fontium, aut fluviorum.

^k Malefici.] Putâ Serpentes, Leones, &c. ejus

eius terræ putant, quàm paucissimis dicam. Cæterum ^a fides ejus rei pene auctores erit. Africam initio habuere ^b Gætuli, & ^c Libyes, asperi, incultique; quibus cibus erat caro ferina, atque humi pabulum, uti pecoribus. Hi neque moribus, neque lege, aut imperio cujusquam regerantur: vagi, palantes, ^d quas nox coegerat, sedes habebant. Sed postquam in Hispaniâ Hercules, ^e sicut Afri putant, interiit: exercitus ejus compositus ex gentibus variis, amisso duce, ac passim multis sibi quisque imperium petentibus, brevi dilabitur. Ex eo numero ^f Medi, ^g Persæ, & ^h Armenii, navibus in Africam transvecti, proximos nostro mari locos occupavere. Sed Persæ ⁱ intra Oceanum magis: hique ^j alveos navium inversos pro tuguriis habuere: quia neque materia in agris, neque ab Hispanis emundi, aut mutandi copia erat. mare ^k magnum, & ignara lingua commercia prohibebant. Hi paulatim per connubia Gætulos secum miscuere: & quia sæpe ^l tentantes agros, alia, deinde alia loca petiverant, semet ipsi ^m Numidas appellavere. Cæterum adhuc adi-

INTERPRETATIO.

^a Ibi manebant, ubi nox coegerat eos
manere.

² Maris vastitas, & linguae ignorantia prohibebant commercium.

NOTÆ.

^a Fides.] Id est, Verum fit, necne, non affirmo; id præstiterint qui ejus rei Auctores fuerunt.

^b Gætuli.] Libyæ interioris populi, qui ideo à diversis scriptoribus, diversis in locis collocantur, quod gens vaga sæpius habitationem suam mutaverit. Ut certè parum consulte videantur facere viri aliquin doctissimi, qui quæ ad loca spectant negligenter Sallustium scripsisse dicunt. Quasi verò ille, quia in Africâ Prætor fuerit, ideo vastissimam & infestissimam regionem pervagari debuerit. Satis fuerit ea retulisse quæ didicit, quorumque injuriam crediderim, vindicem eum reposcere.

^c Libyes.] Hi Populi à quibus etiam nomen sortita est Africa, ejus propriè dictæ partem occidentalem incoluerunt, ad mare Mediterraneum, inter Mauritaniam & Cyrenaicam regionem, ut volunt; nisi Alexandriam usque ab Ortu, &, prout videor ex Sallustio colligere longius ab occasu aliquando erraverint: Nam quis cum istis erroribus non erret?

^d Sicut Afri.] Ex Livio & Virgilio creditum est Herculem incolumem ex Hispaniâ in Italiam venisse, quibuscum Sallu-

stus, quasi falsum fuerit quod Afri de Herculis morte prædicabant, facere videtur. Verum plures eo nomine fuisse dubitare non sinit Cicero lib. 3. de naturâ Deorum; unde facile est variantes eâ de re opiniones conciliare, si modò meminerimus uni suo Herculi, Jovis & Alcmææ filio, quæcumque ab omnibus facta sunt, Græcos Poëtas attribuisse.

^e Medi.] Media, Asiæ regio notissima, ad mare Hyrcanum, seu Caspium, quo etiam penetrasse Herculem omnes norunt.

^f Persæ.] Juxta Medos, ad meridiem.

^g Armenii.] Post Medos, ad occasum.

^h Intra Oceanum.] Id est, Ad mare Atlanticum.

ⁱ Alveos.] Illud est quod postea carinas vocat. Navis est concavitas.

^k Tentantes.] Ut, scilicet, pingue solum, & pecori, quo delectabantur, aptum, invenirent.

^l Numidas.] A Græco *νόμις*, ut volunt, quod est *pasce*. Quamobrem verò ex Linguâ Græca nomen sibi Nomades seu Numidæ assumpsissent planè non video; adeoque de hac Etymologiâ multam dubito.

ficia Numidarum agrestium, quæ mapalia illi vocant, oblonga, incurvis lateribus tecta, quasi navium carinæ sunt. Medis autem, & Armeniis^a accessere Libyes. Nam hi propius mare Africum agitabant: (Gætuli sub^b sole magis; haud procul ab ardoribus):^c hique maturè oppida habuere. Nam,^d fretò divisi ab Hispaniâ, ^e mutare res inter se instituerant. nomen eorum paulatim Libyes corrupere, barbarâ linguâ Mauros pro Medis appellantes. Sed res Persarum brevî^f adolevit: ac postea^g Numidæ nomine, propter multitudinem, à parentibus digressi, possedere ea loca, quæ proxuma Carthaginem Numidia appellatur. Deinde,^h utrique alteris freti, finitimos armis, aut metu sub imperium suum coegere; ⁱ nomen gloriamque sibi addidere; magis hi, qui ad nostrum mare processerant: ^j quia Libyes, quam Gætuli, minùs bellicosi: denique Africæ pars^k inferior pleraque ab Numidis possessa est: victi omnes in gentem nomenque imperantium^l concessere. Postea^m Phœnices, alii multitudinis domi minuendæ gratiâ, pars imperii cupidine sollicitatâ plebe; & aliis novarum rerum avidis, Hipponem, Adrimetum,

INTERPRETATIO.

^a Deinde utrique Numidæ in mutuâ operâ, & auxilio præsidium collocantes, cœgerunt finitimos, armis, aut metu, sub imperium suum.

^j Quicumque à Numidis victi sunt, eorum nomen sumpserunt, & una gens cum ipsis facti sunt.

NOTÆ.

^a Accessere.] Quomodo isthuc, cùm priores Libyes Africam obtinuerint? facile certè, ut nihil necesse sit à vulgatâ lectione discedere, prout nonnullis placuit. Libyes minùs bellicosi fuerunt, ut ipse dicit Sallustius: Cùm itaque credibiliter à Medis & Armeniis pulsi essent; illis necesse fuit horum gratiam paulatim sibi conciliare; quod quidem accedere est.

^b Sub Sole.] Id est, Sub circulo Æquinoctiali, ubi solis ardor est gravissimus.

^c Hique.] Libyes scilicet, non Gætuli: atque hos parenteli, ne sententiam turbarent, includendos curavi.

^d Fretò.] Tantùm adde, ne sensus videatur contrarius.

^e Mutare.] Quamdiu nummus apud omnes in pretio non fuit, omnino oportuit non pecuniâ emere, sed mercium compensatione & permutatione.

^f Adolevit.] Id est, Brevi potentes & florescentes facti sunt.

^g Numidæ nomine.] Id est, Persæ Numidæ dicti.

^h midæ dicti. In quibusdam libris legitur Nomo-Numidæ; quod minùs placet.

ⁱ Nomen.] Illud est quod Gallicè dicimus, Renom, Reputation; Aliter existimationem, aut famam appellaveris.

^j Quia.] Hic est sensus: Dicit majorem gloriam brevî quævisse Numidas, qui parentibus relictis ad mare Mediterraneum confederant, quòd sibi vicinos, & minùs bellicosos Libyas, quàm aliis Numidis bello meliores Gætulos, superare faciliùs fuerit.

^k Inferior.] Patet ex textu, eam inferiorem dici Africæ partem, quæ juxta Mediterraneum mare porrigitur: Bene sanè, cùm eò plerique decurrant amnes Libyci.

^l Phœnices.] Incolebant illi eas terras quæ ad Mediterranei Orientalem orant sitæ sunt. Pulsos à Josuâ fuisse notum est ex sacris litteris; in Africâ verò confedisse, ejusque oram maritimam occupasse passim legimus: Atque ab iis Afri, præsertim Carthaginienes, Pœni dicti sunt.

Leptim

Leptim, aliasque urbis in orâ maritimâ condidêre: eaque brevî mal-
rûm auctæ, pars ^a originibus suis præsidio, aliæ decori fuêre. Nam de
Carthagine filere melius puto, quàm parùm dicere: quoniam alio pro-
perare tempus monet. Igitur ad Carabathmon, ^b qui locus Ægyptum
ab Africâ dividit, ^c secundo mari prima Cyrene est, colonia ^d Theræon,
ac deinceps duæ ^e Syrtes, interque eas ^f Leptis, ^g deinde ^h Philenon
aræ: quem locum Ægyptum versus finem imperiî habuêre Carthaginien-
ses: post aliæ Punicæ urbes. ⁱ Cætera loca usque ad Mauritaniâ Nu-
midæ tenent. ^k proxumè Hispaniam Mauri sunt. ^l super Numidiâ Ga-
tulos accepimus, partim in tuguriis, alios incultius vagos agitare. post
eos ^m Æthiopus esse. ⁿ dein loca exusta solis ardoribus. Igitur bello Ju-
gurthino pleraque ex Punicis oppida, & finis Carthaginiensium, quos

N O T Æ.

^a *Originibus.*] Urbibus, unde exierant.

^b *Qui locus.*] Fortè ideo locum descri-
bit, quia duo memorantur Carabathmi.

^c *Secundo.*] Id est, ut videtur, *Proxi-
mo. En suivent la mer.* Phrasis insolens,
attamen quæ etiam reperitur apud Oro-
sum, lib. 1. cap. 2.

^d *Theræon.*] Plures insulas meminerunt
Autores, nomine Theræ. Ab ea quæ sita
est supra Cretam prodissè dicunt eos qui
Cyrenem condiderunt.

^e *Syrtes.*] Loca sunt vadosa maris Me-
diterianei, circa medium litus Africa-
num: Major ad ortum, minor ad occa-
sum magis inclinat.

^f *Leptis.*] Duas hujus nominis Autores
plurimi in Africâ propriâ collocant. Clu-
verius magnum habet omninò inter duas
Syrtes; parvam verò magis ad occasum
inter Syrtin minorem & Carthaginem.
Hæc nostra, ut patet, magna est.

^g *Deinde.*] Hic reprehenderunt quidam
Sallustium, quòd Philenorum aras post
duas Syrtes posuerit: Veràm erraverunt
ipsi, non Sallustius; nam vocula *deinde*
ad *Leptis*, non ad *Syrtes* referri debet;
ita ut Philenon aras post Leptim, inter
Syrtes, non post eas, collocaverit.

^h *Philenon aræ.*] Rem ipsam enarrabit
postea Sallustius; quam scire jam si expe-
dit, consule, si placet, indicem.

ⁱ *Cætera.*] A finibus Carthaginiensium,
scilicet, versus occasum. Atque hinc Nu-
midæ fines satis clarè intelligimus; nisi
quòd Mulucha flumen eos ad occasum

incertos facit. Si enim verum est quod ex
Autoribus colligitur, Mulucham in Mau-
ritaniâ Tingitanâ esse, cum flumen illud
Jugurthæ imperii terminus à Sallustio
postea constituitur, certè Numidiâ ulte-
rius quàm solet ad Occasum erit promo-
venda; ità ut Mauritania Cæsariensis,
ubi antea Syphax Masæsyli imperitave-
rar, sub Numidiâ comprehendatur: Ex
quo concludas per Mauritaniâ, Sallus-
tium ferè Tingitanam intellexisse; Mau-
rosque Cæsarienses in nomen & gentem
victorum Numidarum concessisse. Sed
quamvis satis certum sit bonam Cæsa-
riensis Mauritaniæ partem sub Jugurthâ
fuisse; non tamen totam attribueris,
quia vix Muluchæ fluminis situs cognosci
possit.

^k *Proximè.*] Mari tamen interjecto.

^l *Super.*] Ad meridiem.

^m *Æthiopus.*] A parte Orientali ad
Occidentalem, in mediâ Africâ, fuisse eos,
voluerunt veteres, Homerum sequuti.

ⁿ *Dein loca.*] Hic iterum Autorem ar-
guit vir sanè doctus, quasi ille; quia
loca solis ardoribus exusta post Æthiopus
ponit, ipsos in zonâ torridâ esse negave-
rit. Ipse verò, ni fallor, malè concludit:
Nam Sallustius, Æthiopus sub sole esse
nequaquam inficiatur; sed tantùm, post
eos, loca esse exusta & inhabitata sese
ab aliis accepisse dicit. Quamquam a
veteribus, ita ut à nobis, cognitum fu-
isse situm terrarum nullus aulic affir-
mare.

* novissimè

BELLUM JUGURTHINUM. 79

ⁱ novissimè habuerant, populus R. per magistratus administrabat : Gætulorum magna pars, & Numidæ ad flumen usque ^b Mulucham sub Jugurthâ erant : Mauris omnibus rex Bocchus imperitabat, præter nomen, ^c cæterà ignarus populi R. itemque nobis neque bello, neque pace antea cognitus : De Africâ, & ejus incolis, ad necessitudinem rei satis dictum.

Postquam, diviso regno, legati Africâ decessère ; & Jugurtha contra timorem animi ^d præmia sceleris adeptum sese videt ; certum ratus, quod ex amicis apud Numantiam acceperat, omnia Romæ venalia esse, simul & illorum ^e pollicitationibus accensus, quos paulò antè muneribus expleverat, in regnum Atherbalis animum intendit. ipse acer, bellicosus : at is, quem petebat, quietus, imbellis, placidus ingenio, ^f opportunus injuriæ, metuens magis, quàm metuendus. Igitur ex improvviso finis ejus cum magnâ manu invadit : multos mortalis cum pecore, atque aliâ predâ capit : ædificia incendit ; pleraque hostiliter loca cum equitatu accedit. Deinde cum omni multitudine in regnum suum convertit, existumans dolore permotum Atherbalem injurias suas manu vindictarum, eamque rem belli causam fore. At ille, quod neque se ^g patrem armis existumabat, & amicitia populi R. magis, quàm Numidis, fretus erat ; legatos ad Jugurtham de injuriis quæstum misit : qui tamen contumeliosa dicta retulerant ; prius tamen omnia pati decrevit, quàm bellum sumere : quia tentatum antea secus cesserat. Neque eo magis cupido Jugurthæ minuebatur : quippe qui totum ejus regnum animo jam invaserat. Itaque non, ut antea, cum ^h prædatoriâ manu, sed magno exercitu comparato, bellum gerere cœpit, & apertè totius Numidæ imperium petere. Cæterum, quâ pergebat, ⁱ urbis, agros vastare, prædas agere ; suis animum, hostibus terrorem augere. Atherbal ubi intelligit eò processum, uti regnum aut relinquendum esset, aut armis retinendum, ¹ necessariò copias parat, & Jugurthæ obvius procedit.

INTERPRETATIO.

ⁱ Necessitate impulsus copias parat.

NOTÆ.

ⁱ Novissimè.] Non enim à longo tempore Carthago a Scipione deleta fuerat.

^b Mulucham.] Alio nomine dicitur *Moluchath*. Fuit & oppidum Mulucha dictum, ut liquet ex Floro.

^c Cæterà.] Adverbium ; nisi mavis præpositionem supplere. Aliiter dicas, *his exceptis*.

^d Præmia.] Omnino, siquidem d' m' diam Hiempsalis regni partem obrinuerat.

^e Pollicitationibus.] Nimirum illi, se Romæ, gratiâ & favore, omnia ad ejus commodum conversuros, polliciti erant.

^f Opportunus injuriæ.] Accipiendæ scilicet. Injuria hic passivè sumitur.

^g Patrem.] Jugurthæ, scilicet.

^h Prædatoriâ.] Prædatorius exercitus dicitur, qui militibus constat leviter armatis, & in fugam expeditis.

ⁱ Urbis.] Accusativi casus.

Interim

Interim haud longè à mari prope ^a Cirtam oppidum utriusque confedit exercitus: & quia diei extremum erat, prœlium non ineptum; sed ubi plerumque noctis proceſſit, ^b obscuro etiam tum lumine, milites Jugurthinum, signo dato, castra hostium invadunt; semisomnos partim, alios arma sumentes fugant, funduntque: Atherbal cum paucis equitibus Cirtam profugit: & ni multitudo ^c rogatorum fuisset, quæ Numidas insequentes mœnibus prohibuit, uno die inter duos reges cœptum, atque patratum foret bellum. Igitur Jugurtha oppidum circumſedit: ^d vineis, turribusque & machinis omnium generum expugnare aggreditur: maxumè festinans ^e tempus legatorum antecapere, quos ante prœlium factum Romam ab Atherbale missos audiverat. Sed postquam senatus de bello eorum accepit tres adolescentes in Africam legantur, qui ambos reges adeant; S. P. Q. R. verbis nuncient, velle, & ^f censere, eos ab armis discedere: ita seque, illisque dignum esse. Legati in Africam maturantes veniunt; eò magis quòd Romæ, dum proficisci parant, de prœlio facto, & oppugnatione Cirtæ audiebatur. sed is rumor ^g clemens erat. Quorum Jugurtha acceptâ oratione respondit: sibi neque majus quidquam, neque carius auctoritate senatus esse: ab adolescentiâ suâ ita se enisum, ut ab optimo quoque probaretur: virtute, non malitiâ, P. Scipioni. summo viro placuisse: ob easdem artis à Micipsâ, non penuriâ liberorum, in regnum adoptatum esse. cæterum, quòd plura bene, atque strenuè fecisset, eò animum suum injuriam minus tolerare: Atherbalem dolis vitæ suæ insidiatum: quod ubi comperisset, sceleri obviam iſſe: populum R. neque rectè, neque pro bono facturum, si ab ^h jure gentium sese prohibuerit: postremò, de omnibus rebus legatos Romam brevè missurum, ita ⁱ utriq; digrediuntur. Atherbalis ^k appellandi

NOTÆ.

^a Cirtam.] Regia quondam fuit Syphacis, ut Livio placet; Masinisse alii tradunt: forte utriusque fuit; nam huic eam Scipio tradidit. Non longe distat à mari; & hodie Constantina dicitur.

^b Obscuro.] Id est, die primulum redeunte: forte circa tertiam horam matutinam.

^c Rogatorum.] Id est, Romanorum, quibus toga vestis propria. Commerci causa, in opulentâ urbe commorabantur.

^d Vineis.] Machinæ fuerunt quibus præcipuè in diutinis obsidionibus utebantur, ex leviori ligno & cratibus contextæ, sub quibus plures milites, ab hostium millibus tuti subsidebant.

^e Tempus.] Id est, Antè Atherbalem extinguere, quàm ipsi Romam opem & auxilium legati sui attulissent.

^f Censere.] De Senatu dicitur; Velle & Juberè de toto P. Romano, cum legem aut aliquid aliud suffragiis approbat.

^g Clemens.] Id est, Neque multum rei ipsa per hominum ora jactabatur; neque tam atrox dicebatur.

^h Jure gentium.] Quo, cuique illaram injuriam repellere licet. Cæteram vide mihi, quæso, quousque, & quantâ arte, nequitiam suam promoveat perditissimus latro.

ⁱ Utrique.] Legati & Jugurtha.

^k Appellandi.] Dolis Jugurthæ factum est, ne Atherbalem Legati alloquerentur, ex quo rem, uti acta erat, cognovissent: ut, scilicet, post eorum discessum, quod & fecit, eum interficeret; deinde causam mortis quilibet Romæ, per nefarios amicos, prætexeret.

copia non fuit. Jugurtha, ubi eos Africâ decessisse ratus est, neque propter loci naturam Cirtam armis expugnare potest, vallo, atque fossâ mœnia circumdat: turris extruit, easque præfidiis firmat: præterea dies noctesque, aut per vim, aut dolis tentare: defensoribus mœnium præmia modò, modò formidinem ostentare: suos hortando ad virtutem erigere: prorsus intentus cuncta parare. Atherbal ubi intelligit omnis fortunas suas in extremo fîas, hostem infestum, auxilii spem nullam penuriâ rerum necessariûm bellum trahi non posse; ex iis, qui unâ Cirtam profugerant, duos maxumè impigros delegit: eos, multa pollicendo, ac miserando casum suum, confirmat, uti per hostium munitiones noctu ad proximum mare, dein Romam pergerent. Numidæ paucis diebus iussa efficiunt: literæ Atherbalis in senatu recitatæ, quarum sententia hæc fuit.

Non meâ culpâ sæpe ad vos oratum mitto, P. C. sed vñ Jugurtha subigit: quem tanta lubido me exstinguendi invasit, uti neque vos, neque deos immortalis in animo habeat: sanguinem meum, quàm cuncta, malis. Itaque quintum jam mensem socius & amicus populi Rom. armis obsessus teneor: neque mihi Micipse patrû mei beneficia, neque vestra decreta auxiliantur: ferro, an fame acrius urgear, incertus sum. Plura de Jugurthâ scribere debortatur me fortuna mea: etiam antea expertus sum, parum fidei miserû esse. Nisi tamen intelligo illum, suprâ quàm ego sum, petere, neque simul amicitiam vestram, & regnum meum sperare. utrum gravius existimet nemini occultum est. Nam initio occidit Hiempsalem fratrem meum: dein patrio regno me expulsi. Quæ sanè fuerint nostræ injuriæ, nihil ad vos. Verùm nunc regnum vestrum armis tenet: me, quem vos Imperatorem Numidæ po-

INTERPRETATIO.

¹ Extruit turres, easque ab hostium irruptione militibus prædiariistas facit.

² Multa pollicendo, ac deplorando fortunam suam, eos confirmat, ut noctu per

hostium opera & munimenta, ad proximum mare eant. dein Romam pergant.

³ Etiam antea experimento didici miserorum testimonio parum fidei tribui.

NOTÆ.

¹ Vallo.] Vallus, palus est, aut sudes, à quo vallum, hoc est, terræ aggestus; in castrorum munitionibus, dictum est; quia vallis illis terra retineretur.

² Necessariûm.] Pro necessariarum, quod in aliis reperitur codicibus.

³ Decreta.] Quibus, (Legatis etiam ad id missis.) ne alter alteri vim aut arma inferret, cautum fuisse vidimus.

⁴ Debortatur.] Quia, scilicet, neque tempus est, cum quis opprimatur de aliis

rebus agere; neque omnia opus est de hoste dicere; quæ neque à multis audientur. Cauta est hæc oratio; & epistola integra acutè, & cum judicio scripta.

⁵ Nisi.] Correctio est; quasi dicat, Interim ego vos moneo, &c.

⁶ Utrum,] Id est, An gratiâ vestrâ, modo regno meo potiar, excidere malit, quam, mihi datâ pace, vestrâ benevolentia frui. Innot Jugurtham Romanorum amicitiam temnere.

suis, clausum tenet atque obsidet: legatorum verba quanti fecerit, pericula mea declarant. Quid est reliquum, nisi vñ vestra, quò moveri possit? nam ego quidem vellem, & hæc quæ scribo, & illa quæ antea in senatu questus sum, vana forent potius, quàm miseria mea fidem verbis faceret. Sed quoniam eo natus sum, ut Jugurthæ scelerum ostentui essem: non jam mortem, neque ærumnas, tantummodo inimici imperium, & cruciatus corporis deprecor. Regno Numidiæ, quod vestrum est, uti libet, consulite: me ex manibus impiis eripite, per maiestatem imperii, per amicitia³ fidem; si ulla apud vos memoria remanet avi mei² Masinissæ.

His litteris recitatis, fuere qui exurcitum in Africam mittendum censerent, & quàm primùm Atherbali subveniendum: de Jugurthâ interim uti consuleretur, quoniam legatis non paruisset. Sed ab istis illis regis fautoribus summâ ope^b enisum, ne tale decretum fieret. Ità bonum publicum, ut in plebisque negotiis solet, privatâ gratiâ devictum. Legantur tamen in Africam^c majores natu nobiles, amplis honoribus usi: in quibz fuit M. Scaurus, de quo suprâ memoravimus, consularis, & tum senatus^d princeps. Hi, quòd invidiâ res erat, simul & à^e Numidiis obsecrati, triduo navim ascendere: dein brevè^f Uticam adpulsi, litteras ad Jugurtham mittunt, quàm ocissumè ad provinciam accedat; se ad eum ab senatu missos. Ille, ubi accepit homines claros, quorum auctoritatem Romæ pollere audiverat, contra inceptum suum venisse: primò commotus metu, atque lubidine, ⁴ divorfus agitabatur. Timebat iram senatus, ni paruisset legatis: porro animus cupidine cæcus ad inceptum scelus rapiebat. Vicit tamen in ⁵ avido ingenio pravam consilium. Igitur, exercitu¹ circumdato, summâ vi Cirtam irrumpere nititur, ma-

INTERPRETATIO.

¹ Quandoquidem eo fine natus sum, ut in me ostenderentur, & in aperto ponerentur scelera Jugurthæ.

² Tantum oro ne ego inimici imperio subiciar, neve ab eo corpus meum torqueatur.

³ Vos oro per fidem quæ debet amicitia.

⁴ In diversas partes trahabatur.

⁵ Igitur exercitu circumdatus, summâ vi Cirtam conatur irrumpere.

NOTÆ.

^a Masinissæ.] Optima clausula; quia, ut antea vidimus, Romanis bona & firma semper Masinissæ amicitia fuerat.

^b Enisum.] Passivè; quod facilè non est imitandum.

^c Majores.] Antea adolescentes missos fuisse vidimus.

^d Princeps.] Is erat qui primus in recognoſcendo Senatu, à Censoribus augusto

titulo, recitabatur.

^e Numidis.] Adherbalis legaris.

^f Utica.] Urbs fuit antiquissima, Tyrriorum colonia, non longè à Carthagine, ad occasum.

^g Avido.] Imperii scilicet. Vix possit quisquam sibi consulere, dum ita flagrat cupiditas: adeoque tunc maxime quiescendum.

xumē sperans, ^a diductā manu hostium, aut vi, aut dolis sese ¹ casum victoriae inventurum. quod ubi secus procedit, neque, quod intenderat, efficere potest, uti prius, quā legatos conveniret, Atherbalis potiretur; ne ampliū morando Scaurum, quem plurimum metuebat, incenderet, cum paucis equitibus in provinciam venit. At tametsi senatus ² verbis minae graves nuntiabantur, quod ab oppugnatione non desisteret; multa tamen oratione consumptā, legati frustra discessere. Ea postquam Cirtae audita sunt, Italici, quorum virtute moenia defensabantur, confisi, deditione factā, propter magnitudinem populi R. inviolatos sese fore, Atherbali suadent, uti seque, & oppidum Jugurthae tradat, tantum ab eo vitam paciscatur; de ceteris senatui curae fore. At ille, tametsi omnia potiora fide Jugurthae rebatur; tamen, quia penes ^b eosdem, si adversaretur, cogendi potestas erat, ita, uti censuerant Italici, deditionem fecit. Igitur Jugurtha in primis Atherbalem ³ excruciatum necat: dein omnis puberes Numidas, atque ^c negotiatores promiscue, uti quisque armatis obviis fuerat, interfecit. Quod postquam Romae cognitum est, & res in senatu agitari coepta; iidem illi ^d ministri regis ^e interpellando, ac saepe gratiā, interdum gurgis ^f trahendo tempus, atrocitatem facti linebant. ac ni C. ^g Memmius, tribunus pleb. designatus, vir acer, & infestus potentiae nobilitatis, populum R. edocuisse id agi, uti per paucos factiosos Jugurthae scelus condonaretur: profecto omnis invidiā, ⁴ prolatandis consultationibus, dilapsa foret tanta vis gratiae, atque pecuniae regis erat. sed ubi senatus delicti con-

INTERPRETATIO.

¹ <i>Sperans sese inventurum occasionem victoriae reportandae.</i> ² <i>At, quamvis minae graves à legatis nomine Senatus nuntiabantur, quod ab oppugnatione Cirtae non desisteret, tamen, multis sermonibus absumentis, legati,</i>	<i>re infectā discesserunt.</i> ³ <i>Jugurtha primò occidit Adherbalem, postquam eum cruciatibus afflixisset.</i> ⁴ <i>Profecto omne idum, quod contra Jugurthae scelera accensum erat, extintum foret, differendo deliberationes.</i>

NOTAE.

^a <i>Diducta.</i>] Facilius est enim hostem in diversa tractum & alibi resistentem superare. ^b <i>Eosdem.</i>] Italicos negotiatores scilicet, quos Adherbal ad id cogere non poterat, ut diutius vim Jugurthae sustinerent. ^c <i>Negotiatores.</i>] Quos supra togatos appellavit. ^d <i>Ministri.</i>] Romanos intelligit Jugurthae pecuniā corruptos. ^e <i>Interpellando.</i>] Non modò sermones	de aliis rebus jaciebant, aut casus alios ingerebant; sed etiam eorum orationem, quos minùs Jugurthae favere crederent inturbabant. Plurimae sunt tria, & nequitiae quibus judicia solent differre cavillatores. ^f <i>Trahendo.</i>] In eo praesertim posita est astutia Cavillicorum; Assuetis enim minimùm movemur, atque omnibus rebus, cum tempore assuescimus. ^g <i>Memmius.</i>] Hunc Saturninus, cum Consulatum peteret interficiendum jussit.

scientiâ populum timet, lege ^a Sempronîâ provinciæ futuris consulibus Numidia atque Italia decretæ: consules declarati P. Scipio ^b Nasica, L. Bestia Calpurnius: Calpurnio Numidia, Scipioni Italia ^c obvenit. dein exercitus, qui in Africam portaretur, scribitur: stipendium, aliaque, quæ bello usui forent, decernuntur. At Jugurtha, contra spem nuncio accepto, quippe cui, Romæ omnia ^d venire, in animo hæserat: filium, & cum eo duos familiaris ad senatum legatos mittit; iisque, ut illis, quos Hiempsale interfecto miserat, præcipit, omnis mortalis pecuniâ ^e aggrediantur: qui postquam Romam adventabant, senatus à Bestiâ consultus est, placeretne legatos Jugurthæ recipi mœnibus; iique decrevêre; nî regnum, ipsumque deditum venissent, ut in diebus proxumis decem Italiâ decederent. consul Numidis ex senatus decreto nunciari jubet. ita infectis rebus illi domum discedunt. Interim Calpurnius, parato exercitu, ³ ^d legat sibi homines nobilis, factiosos, quorum auctoritate, quæ deliquisset, munita fore sperabat, in quibus fuit Scaurus, cujus de naturâ & habitu suprâ memoravimus. Nam in consule nostro multæ bonæque artes animi, & corporis erant: quas omnis, avaritia præpediebat. Patiens laborum, acri ingenio, satis providens, belli haud ignarus, firmissimus contra pericule & insidias. Sed legiones per Italiam ^e Rhegium, atque inde ^f Siciliam, porro ex Sicilia in Africam transvectæ. Igitur Calpurnius, initio paratis commeatibus, acriter Numidiam ingressus est; multosque mortalis, & urbis aliquot pugnando cepit. Sed ubi Jugurtha per legatos pecuniâ tentare, bellicque, quod administrabat, ^g asperitatem ostendere cæpit: animus æger avaritiâ facilè ^h conversus est. cæterum

INTERPRETATIO.

^a Quippe qui prorsus credebatur omnia Romæ esse venalia.

^b Nasica. Hic inter clarissimos Oratores à Cicerone recensetur, qui cum in Consulatu mortuum esse dicit.

^c Obvenit. Sorte scilicet; quamvis Consules quandoque inter se de Provinciis conveniebant.

^d Legat. Legati Imperatoribus adjuncti erant, ut eos consilio, & operâ adjuvarent. Plerumque singuli singulis attributi legionibus, & summo duci obnoxii.

^e Rhegium. Urbs est in littore Calabriae, è regione Messanæ in Siciliâ.

^f Siciliam. Sicilia Mediterranei insula est celeberrima, Triquetra & Trinacria olim, à formâ, dicta.

^g Asperitatem. Enimvero difficillimum fuit, in locis remotissimis & asperissimis, hostem militiæ peritissimum, & atrocissimum superare.

^h Conversus. Ità ut, postquam ab eo bellum acriter inceptum esset, idem ille deinceps segniter persequeretur.

³ Calpurnius assumit sibi legatos homines nobiles, factiosos, quorum auctoritate sperabat testâ & impunita fore quæ deliquisset.

NOTÆ.

Sed, de istis omnibus, adi, si placet, doctissimum Lipsium.

^e Rhegium. Urbs est in littore Calabriae, è regione Messanæ in Siciliâ.

^f Siciliam. Sicilia Mediterranei insula est celeberrima, Triquetra & Trinacria olim, à formâ, dicta.

^g Asperitatem. Enimvero difficillimum fuit, in locis remotissimis & asperissimis, hostem militiæ peritissimum, & atrocissimum superare.

^h Conversus. Ità ut, postquam ab eo bellum acriter inceptum esset, idem ille deinceps segniter persequeretur.

BELLUM JUGURTHINUM. 85

socius, & administer omnium consiliorum assumitur Scaurus: qui tamen ^a à principio, plerisque ex factione ejus corruptis, accerrimè regem impugnaverat: tamen magnitudine pecuniæ, à bono honestoque in prævum abstractus est. Sed Jugurtha primùm tantummodò belli moram ^b redimebat, existumans sese aliquid interim Romæ pretio, aut gratiâ effecturum: postea verò quàm participem ^c negotii Scaurum accepit, in maximam spem adductus recuperandæ pacis, statuit cum eis de omnibus factionibus præsens agere. Cæterùm interea ^d fidei causâ mittitur à consule Sextius quæstor in oppidum Jugurthæ ^e Vaccam: ^f cujus rei species erat acceptio frumenti, quod Calpurnius ^g palam legatis imperaverat: ^h quoniam deditionis morâ induciæ agitabantur. Igitur rex, u ⁱ constituerat, in castra venit: ac pauca præsentī consilio locutus ⁱ de invidiâ facti sui, atque ^k ut in deditionem acciperetur: reliqua cum Bestiâ, & Scauro secreta transegit: dein postero die, quasi ^l per saturam sententiis exquisitis, in deditionem accipitur. Sed uti ² pro consilio imperatum

INTERPRETATIO.

^a Accerrimè contra Jugurtham regem enixus erat.

² Prout imperatum erat coram consilio.

NOTÆ.

^a A principio.] Quando à Jugurthâ Romanis legatis missi sunt.

^b Redimebat.] Hoc est, Id tantum quærebat, quomodo bellum in longinquum traheret.

^c Negotii.] Flagitii scilicet, quo, pecuniâ acceptâ, Consul cum hoste danculum pacifcebatur.

^d Fidei.] Ne deditionis specie dubitaret Jugurtha ad Consulem venire, Sextius Quæstor in oppidum Jugurthæ quasi obseques mittitur, ut, nisi inter eos de pacis arcanis conditionibus conveniret, Jugurtha involatus reverteretur.

^e Vaccam.] Urbs fuit insignis, forum rerum venalium totius regni.

^f Cujus rei.] Prætextum mittendi Sextii, Calpurnius exhibuit frumentum, quod palam legatis imperaverat.

^g Palam.] Ut, scilicet, omnes nossent quamobrem Quæstor dimitteretur; neque dolum subolerent.

^h Quoniam deditionis.] Quandoquidem moræ & induciarum Jugurthâ causa fuit, omnino belli sumptus ferre, adeoque frumentum suppeditare debuit.

ⁱ De invidiâ.] Ut, scilicet, injustè

constatam eam ostenderet; sesequè expurgaret.

^k Ut in deditionem.] Id est, Ne cum ipso tanquam cum hoste Senatus Populusque Romanus ageret; quinimo in fidem & ditionem suam acciperet.

^l Per saturam.] Saturâ, lanx erat variis frugum, pomorum, & similium generibus plena: unde farcimen quoddam multis rebus refectum, & id genus alii cibi, saturæ nomine appellati sunt: Deinde ad sermones, habitâ ratione, vel rerum varietatis & mixturæ, vel metrorum confusiois trahit significatio. His positis, difficile non est scire quid sit Exquirere sententias per saturam. Nimirum Consul in Jugurthæ negotio quasi in re facili & confectâ versatus est: (neque verò aliter opus fuisset, si ille deditionem veram fecisset:) Sententiam suam pro rerum numero & ratione non divisit, sed multas res simul complexus, confusè aliorum sententias rogavit. Eo modo, nisi cum calidis & iisdem cordatis viris negotium expediendum sit, facile est quemvis irretire & decipere. Nostrates istud vocant, faire un pot pourri d'une affaire.

erat, elephanti xxx, pecus, atque equi multi, cum non parvo argenti pondere, quæstori traduntur. Calpurnius Romam ad magistratus^a rogandos proficiscitur. in Numidiâ & exercitu nostro pax agitabatur. Postquam res in Africâ gestas, quoque modo actæ forent, fama divulgavit, Romæ per omnis locos, & conventus de facto consulis¹ agitari: apud plebem gravis invidia: patres solliciti erant; probarent ne tantum flagitium, an^b decretum consulis subverterent, parum constabat. Ac maxime eos potentia Scauri, quod is auctor & socius Bestiæ¹ ferebatur, à vero bonoque impediēbat. At C. Memmius, cujus delibetate ingenii, & odio potentiæ nobilitatis suprâ diximus, inter dubitationem & moras senatus, concionibus populum ad vindicandum hortari: monere, ne remp, ne libertatem suam desererent: multa superba, crudelia facinora nobilitatis ostendere: prorsus intentus omni modo plebis animum accendebat. Sed quoniam eâ tempestate Romæ Memmii facundia clara pollensque fuit; decere existumavi unam ex tam multis orationem ejus perscribere; ac potissimum ea dicam, quæ in concione post reditum Bestiæ hujuscemodi verbis disseruit.

Multa me debortantur à vobis, Quirites, ni studium reipub. omnia superet; opes factionis, vestra patientia, jus nullum, ac maxumè, quod² innocentie plus periculi, quam honoris est. Nam illa quidem piget dicere, c his annis xv. quàm ludibrio fueritis superbiæ paucorum; quàm fædè, quàmque inultis perierint vestri^d defensores; uti vobis animus ab ignaviâ, atque socordiâ corruptus sit: qui ne nunc quidem,

INTERPRETATIO.

¹ Quia is dicebatur esse auctor flagitii & socius Bestiæ, in eo admittendo.

² Multa me deterrent à vobis defendendis, Quirites, nisi affectus meus in Rempublicam omni impedimento major

esset; opes factionis, vestra patientia, justitiæ contentus me deterreret, ac praesertim quod plus periculi redundat in bonos & honestos, quam honoris.

NOTÆ.

^a Rogandos.] Quicquid alii dicant, omnino arbitror ita intelligendum esse hunc locum, ut Calpurnius Romam concesserit, ad rogandum populum de Consulibus & aliis Magistratibus, in annum proximum creandis: Mortuo enim Scipione collegâ, nisi ipse ad fuisset, interregem eâ gratiâ creari oportuisset, cum neque Prætor, neque alius Magistratus jus illud haberet. Fateor equidem, ut invidiam minueret, si qua in se conceitata esset, Calpurnium mature in urbem concessisse; at enim animum meum inducere nequeo, per rogare Magistratus intelligen-

dum esse, Rogare an satis illis placeret quod cum Jugurthâ factum esset.

^b Decretum.] Quo in deditionem, Jugurtham, certis conditionibus, accepserat.

^c His.] Quibus, post Gracchorum mortem, nobilitas in plebem saevierat. Cæterum à Tiberii Gracchi obitu ad Calpurnii consulatum vicesimus tertius annus decurrebat; unde concludas, vel locum corruptum, vel annorum supputationem subtilem & accuratam non esse.

^d Defensores.] Quales Gracchi, Fulvius.

¹ obnoxiiis

¹ obnoxii inimicū, exsurgitū, atque etiam nunc timetū eos, quibus vos decet terrori esse. Sed quamquam hac talia sunt: tamen obviam ire ² factionis potentia, animus subigit. Certē ego libertatem, qua mihi à parente meo tradita est, ³ experiar: verū id frustra, an ⁴ ob rem faciam, in vestrā manu situm est, Quirites. Neque ego vos horror, quod saepe majores vestri fecere, uti contra injurias armati eant. Nihil vi, nihil ⁵ secessione opus est: necesse est, ⁶ suomet ⁷ ipsi more precipites eant. Occiso Ti. Graccho, quem ⁸ regnum parare aiebant, in plebem Romanam ⁹ questiones graves habitae sunt. post C. Gracchi, & M. Fulvii cadem, item ¹⁰ ordinis vestri, multi mortales in carcere necati sunt. utriusque cladis non ¹¹ lex, verum ¹² libido eorum finem fecit. ¹³ Sed sanē fuerit regni paratio, plebi sua restituere. ¹⁴ Quidquid sine sanguine civium ¹⁵ ulcisci ¹⁶ nequitur, jure factum sit. Superioribus annis taciti indignabamini ararium expilari; reges & populos: liberos paucis no-

INTERPRETATIO.

¹ Tamen animus me cogit resistere potentiae factionis.

² Certē ego libertate uti, qua mihi à parente meo tradita est, non desistam.

³ Verū in vestrā potestate situm est, idne frustra experiar, an in vestrum commodum.

NOTAE.

¹ Obnoxii.] Id est, In flagitio deprehensis, & sub potestate redactis. Gall. Sur qui vous avez si belle prise.

² Successione.] In Catilinā vidimus ter quaterve plebem à patribus secessisse.

³ Suomet.] Questionibus scilicet, quae in eos habebuntur, quomodo eas in plebem exercuerunt.

⁴ Ipsi.] Nobiles, qui in culpā sunt deprehensi.

⁵ Regnum.] Memorat Plutarchus Pompeium, priusquam T. Gracchus interficeretur, se scire dixisse, huic diadema & purpureas vestes, tanquam Romae regnāturo, allatas esse. Florus verò, eum refert, dum, manu caput tangens, plebem ad defensionem salutis suae hortaretur, regnum sibi & diadema poscentis speciem praeuisse.

⁶ Questiones.] Des informations & procédures criminelles.

⁷ Ordinis.] Plebei scilicet: Tres enim fuisset antea vidimus.

⁸ Lex.] Non porciam modò aliafve intelligit leges, quae pro civium tergo sanctae essent, sed jus omne & aequitatem quam inter cives servare decet. Sensus est,

usque in plebem nobiles saevisse, dum sanguine ejus libidinem suam satiascent.

⁹ Libido.] Leur caprice.

¹⁰ Sed.] Sensus paulò remotior est. Concedit adversariis, quod acerrime contra ipsos retorqueat, idque cum amara ironia; quasi dicat, Verū jam tempus non est de istis altercari; Esto, quandoquidem ita placet nobilitati; illis concedo male fecisse Gracchos, eosque regiam auctoritatem in civitatem reduxisse, quando plebi quod suum est restitutum voluerunt.

¹¹ Quidquid.] Conclusio est, quam Memmius ex iis quae adversariis concessit pro causā suā deducit: Vult nimirum bene fecisse nobiles, qui commentitios regni reparatores interfecerint, ut, potiori jure, plebi in flagitiosissimos nobiles liceat inquirere.

¹² Ulcisci.] Passivè; quod facile non est imitandum.

¹³ Nequitur.] Antiquè.

¹⁴ Liberos.] Cum publicè sub Imperii Romani ditione esse deberent, atque Reipublicae tributa pendere; aut si socii fuissent & liberi, ab ejusmodi paucorum tyrannide tuti agitare.

bilibus vestigal pendere; penes eosdem & summam gloriam, & maximas divitias esse: tamen hac talia facinora impune suscepisse, ^a parum habuere: itaque postremo leges, maiestas vestra, divina & humana omnia ^b hostibus tradita sunt. neque eos, qui ea fecerunt, pudet, aut poenitet; sed incedunt ^c per ora vestra magnifice, sacerdotia, & consultius, pars triumphos suos ostentantes: perinde quasi ea ^c honori, non prae-dae, habeant. ² servi ere parati injusta imperia dominorum non perferunt: vos, Quirites, imperio nati, aequo animo servitutem toleratū? At, qui sunt hi, qui remp. occupavere? homines sceleratissimi, cruentis manibus, immensi avaritiā, nocentissimi, iidemque superbissimi; quibus fides, decus, pietas, postremo honesta, atque inhonesta omnia quaesui sunt. ³ Pars eorum, ^d occidisse tribunos pl. alii quaestiones injustas, plerique eadem in vos fecisse, pro munimento habent: itā, quā quisque persumē fecit, tam maxumē tutus est: ^e metum a scelere suo ad ignaviam vestram transtulere: quos omnū, eadem cupere, eadem odisse, ^f eadem metuere in unum ^g coēgia. Sed hac inter bonos amicitia, inter malos factio est. Quod si vos tam libertatū curam haberetis, quā illi ad dominationem accensi sunt: profectō neque resp. ⁴ sicuti nunc, vastaretur; &

INTERPRETATIO.

^a Ambulant magnifice in medio vestrum.

² Servi argento acquisiti non tolerant injusta imperia dominorum.

³ Eorum nonnullis praesidio est interfecisse tribunos plebis, aliis vos quaestionibus in-

justis vexasse, plerisque eadem in vos fecisse.

⁴ Neque res publica vastaretur, sicuti vastatur nunc.

NOTÆ.

^a Parum.] Id est, non contenti fuerunt.

^b Hostibus.] De Jugurthā etiam intelligit, cui certē P. Romani Majestas pecuniā prodita fuerat.

^c Honori.] Id est, Quasi honeste paritas dignitates propter honorem retinuisset, non propter pradam. Gall. Tout de même que s'ils regardoient les charges & les dignitez de la République comme des récompenses honorables de la vertu, & non comme des moyens d'exercer leur brigandage.

^d Occidisse.] Hi infinitivi. vicem præstant Accusativi casus.

^e Metum.] Ratio est superioris commatis ingeniosissima. Ideo, inquit, pessimus quisque tutissimus est, quia maximē metuitur, postquam a se scelerato metum ad ignavum transtulit.

^f Eadem.] Ne scilicet, aliquando jus suum Populus repetat, eoque adversus nocentes utatur.

^g Coēgit.] Potest hic locus itā exponi, ut coēgit neutro-passivi verbi vim habeat; sensuique idem fuerit ac si pro coēgit, convenit posuisset, nisi quod illud significantius & expressus est. Sed simplicius intelligi malim, voloque ut Infinitivi illi pro nominativis sumantur verbi coēgit. Atque sententia istorum verborum ea ipsa erit quā in bello Catilinario Catilina ipse expressit, cum dixit, Eadem velle, & eadem nolle firmam demum efficere amicitiam. Nimirum intendit Memmius eā causā tam egregie inter se congruere nobiles, & tam enixe uno conatu plebem opprimere, quod omnes uno & eodem crimine teneantur, atque adeo eadem timeant, & odio perfequantur.

beneficia

beneficia vestra pones optimos, non audacissimos, forent. Majores vestri parandi juris, & majestatis constituendae gratia, bis per secessionem armati. ^b Aventinum occupavere: vos pro libertate quam ab illis accepistis, nonne summâ ope nitimini? atque eò vehemensius, quò majus dedecus est, parva amittere, quàm omnino non paravisse! Dicit aliquis, quid igitur censes? vindicandum in eos qui hosti prodidère remp. non manu, neque vi; quod magis, vos fecisse, quàm illis accidisse, indignum est: verùm questionibus, & indicio ipsius Jugurthæ. qui si ^c deditus est; profectò jussis vestris obediens erit: sin ea contemnit, scilicet estimabitur, qualis illa pax, aut deditio sit, ex quâ ad Jugurtham scelerum impunitas, ad paucos potentis maxumâ divitiarum, in rempub. damna, atque dedecora pervenerint. Nisi fortè nondum etiam vos dominationis eorum satietas tenet: & ^d illa, quàm ^e hæc tempora, magis placent, cùm regna, provinciae, leges, jura, judicia, bella atque paces, postremò divina & humana omnia penes paucos erant: vos autem, hoc est, P. R. invidi ab hostibus, imperatores omnium gentium suis habebatis ^f animam retinere. Nam servitutem quidem quis vestrum audebat recusare? Atque ego tametsi viro ^g flagitiosissimum existumo impunè injuriam accepisse; tamen, vos hominibus sceleratissimis ignoscere, quoniam cives sunt, æquo animo paterer, nì misericordia in perniciem casura esset. Nam & illis, quantam importunitatis habent, ^h parum est impunè male fecisse, nisi deinde faciundi licentia eripitur,

INTERPRETATIO.

^a Qui, si reverâ deditionem fecit, & se populo Romano tradidit, profectò vobis contemneret.

^b Vos autem, cùm essetis Imperatores omnium gentium, contenti eratis vivere.

³ Nam & illi, quantâ est sua importunitas, pro nihilo ducunt quod hactenus impunè deliquerunt; & deinceps multò plura patrabunt, nisi illis malefaciendi licentia in posterum eripitur.

NOTÆ.

^a Parandi.] Ut Tribunos suos obtinerent, qui sacro-sanctâ suâ potestate plebem defenderent & tuerentur.

^b Aventinum.] Alii Capitolium dicunt.

^c In Rempubl.] Omnino, nam regnum quod Masinissæ Romani tradiderant, extinctis ejus legitimis hæredibus, jure ad ipsos redibat: Neque verò Sociorum & Amicorum injurias sine dedecore inultas relinquere poterant.

^d Illa.] Quibus, post Gracchorum mortem, oppressi fuistis.

^e Hæc.] Quibus, jus vestrum potestis & asserere & vindicare.

^f Flagitiosissimum.] Nobis sub Christi disciplinâ institutis nefas est acceptas in-

urias ulcisci; imò ostendit recta ratio, illi Reipublicæ occidendum esse, in quâ privata vindicta toleratur. At verò neque illam Autor suadet. Scopus est dicere, eos quibus poenarum irrogandarum potestas data est, flagitiosissime facere, cum gratiâ, socordiâ, aut quâvis aliâ causâ, noxium aliquem impunitum relinquunt. Verissimè & optimè, si quicquam aliud. Ignoscendo enim fit tandem, ut qui pessimi sunt, incautos de folio deturbent, deinde quos viros bonos sciunt, prædas & victimas suas faciant. Stat publicum bonum legibus; leges tuetur severitas: neque inter homines, ineptâ illâ facilitate, quam ostentant nonnulli Rerum publicarum moderatores, majus est malum.

Et vobis aeterna sollicitudo remanebit, cum intellegitis aut serviendum esse, aut ^a per manus libertatem retinendam. Nam fidei quidem, am concordiae quae spes est? Dominari illi volunt, vos liberi esse: facere illi injurias, vos prohibere: postremo sociis vestris veluti hostibus, ^a hostibus pro sociis utuntur. Potestne in tam diversis mentibus pax, aut amicitia esse? Quare moneo, hortorque vos, ne tantum scelus impunitum dimittatis. Non peculatus ararii factus est: neque per vim sociis erepta pecunia: quae quamquam gravia sunt, tamen consuetudine jam pro nihilo habentur. Hosti acerrimo ^b prodita senatus auctoritas, proditum imperium vestrum: ^c domi ^d militiaeque resp. venales fuit. quae nisi ^e quaesita erunt, nisi vindicatum in noxios, quid erit reliquum, nisi ut illi, qui ea fecerunt, obediens vivamus? Nam impune qualibet facere, id est ^f regem esse. Neque ego vos, Quirites, hortor, uti jam ^g malis civis vestros perperam, quam recte, fecisse: sed ne, ignoscendo malis, bonos perditum eatis. Ad hoc, ^h in rep. multo praestat, beneficii, quam malificii, immemorem esse. Bonus tantummodo seignior fit, ubi negligat: at malus improbius. Ad hoc, si injuriae non sint, haud saepe auxilium egeat.

INTERPRETATIO.

^a Aut vi & armis libertatem esse conservandam.

NOTAE.

^a Hostibus.] Id factum in Jugurthae negotio: fuit ille sceleratus; amicos habuit nobiles: Adherbal innocens vixit; ab omnibus derelictus fuit.

^b Proditum.] Planissime, quandoquidem Jugurthae, contra Senatus mandatum, impune licuerit Adherbalem persequi & trucidare; crimine à nobilibus pecuniâ redempto.

^c Domi.] Quando Romam legati venerunt.

^d Militiaeque.] Per Bestiam & Scaurum.

^e Quaesita.] Si on n'en fait pas une bonne enquête.

^f Regem.] In malam partem accipitur hoc in loco; neque quisquam post eorum expulsam dominationem, Romae ejus dignitatis nomen assumere ausus est.

^g Malis.] Nonnulli conspiciuntur interdum ita male sani homines, qui quasi venenata infecta essent, virus suum quocumque non inveniunt important, id unicè amant, quarunt, colligunt, generant;

& ut aperte loquar, aliis crimina affingunt, ut fuis vivant. Ab iis maxime cavendum, cum praesertim aliquid in Republicâ administrant; nam muneris obendi specie quasi jure, quoscumque lubet, sub togâ effocant; cumque leges in ipsorum sint arbitrio, iis sibi praesidium dum parant, iisdem, aliis, quibus invigilant, perniciem machinantur. Ideo eos notavi quod obiter Memmii sceleratam gentem attingat, quamque, nisi in laqueos inciderit, nullus sub hypocritis larvâ insidiantem, satis cognoverit.

^h In Rep.] Hoc est notatu dignissimum; cum enim in Paradoxis non sine causâ recenseas, verissimum est tamen, & ex Politicorum sinu depromptum. Neque verò aliud postulant boni cives, quam ne ullus malus sit in Republicâ: Quisque sibi postea abundè prospicit. At secus est inter privatos; illos enim decet oblivisci injuriarum, meminisse acceptorum beneficiorum; quin & ipsi, & omnes ultro benefacere debent.

BELLUM JUGURTHINUM. 91

Hæc, atque alia hujuscemodi sæpe dicundo, C. Memmius populo Rom. persuader, uti L. ^a Cassius, qui tum prætor erat, ad Jugurtham mitteretur; eumque, ^b interpositâ sive publicâ, Romam duceret, quod facilius Indicio regis, Scauri, & reliquorum, quos pecuniæ captæ ^c accesserant, delicta patiflerent. Dum hæc Romæ geruntur, qui in Numidiâ relictî ab Bestiâ exercitui præerant, secuti morem imperatoris sui, plurima, & flagitiosissima facinora fecere. Fuere, qui auro corrupti, elephantos Jugurthæ traderent; alii ^d perfugas venderent: pars ex ^e pacatis prædas agebant. Tanta vis avaritiæ in animos eorum, veluti tabes, invaserat. At Cassius prætor, ^f perlatâ ^g rogatione a C. Memmio, ac percussâ omni nobilitate, ad Jugurtham proficiscitur: ei-que timido, & ex conscientia diffidenti rebus suis, persuader, quoniam se populo R. dedidisset, ne vim, quàm misericordiam ejus, experiri malit: privatim præterea fidem suam ^h interponit, quam ille non minoris, quàm publicam ducebat. Talis eâ tempestate fama de Cassio erat. Igitur Jugurtha, contra decus regium, cultu quàm maxumè miserabili, Romam venit. At tamen in ipso magna vis animi erat, confirmatus ab omnibus, quorum potentia aut scelere cuncta ea gesserat, quæ suprâ memoravimus, C. Bæbium tribunum pleb. magnâ mercede parat, cujus ⁱ impudentiâ contra ^j jus, & injurias omnis munitus foret. Ac C. Memmius advocatâ concione; quamquam regi infesta plebes erat, & pars in vincula duci jubebat, pars, ni socios sceleris aperirer, more majorem de hoste supplicium sumi; dignitati magis, quàm iræ consulens, sedare motus, & animos eorum mollire; postremò confir-

INTERPRETATIO.

^a Ut delicta Scauri & reliquorum quos ab Jugurthâ pecunias accepisse dicebant, facilius in lucem prodirent ejus declaratione.

^z At Cassius Prætor proficiscitur ad Jugurtham, postquam C. Memmius à Populo impetrasset quod rogaverat.

NOTÆ.

^a Cassius.] Hunc fuisse volunt virum maximæ severitatis; idque adeo postmodum ex Autore cognoscitur.

^b Interpositâ.] Id est, Jugurthâ pollicendo, quod ipsi inviolato domum reverti liberum esset.

^c Perfugas.] Maximum inde malum in Rempublicam redundabat; non enim deinceps ausus fuisset quisquam ex Jugurthæ militibus ejus militiam abjurare, veritus ne pariter ad ipsum remitteretur.

^d Pacatis.] Illi Provincias Romanis subjectas, & socios compilabant.

^e Rogatione.] Quâ à Populo petiverat, ut quæreretur in eos qui pecuniâ Rempublicam Jugurthæ prodidissent.

^f Interponit.] Id est, Præter fidem publicam, se fidei servandæ sponsorem constituit.

^g Impudentiâ.] Plenius intelligetur postea tota res: Interea sciendum est, quod uno Tribuno resistente, frustra erat quicquid ab aliis tentaretur.

^h Jus.] Id est, Ne timeret quicquid secundum leges, & ex æquo contra ipsum decerni posset.

mare.

mare, fidem publicam^a per sese inviolatam fore. Post, ubi silentium cœpit, producto Jugurthâ, verba facit: Romæ, Numidiæque facinora ejus memorat; scelera in patrem, fratresque ostendit: ^a quibus juvantibus, quibusque ministris ea egerit, quanquam intellegat populus R. tamen vellem manifesta magis ex illo habere: si verum aperiatur, in fide, & clementiâ populi R. magnam spem illi sitam: sin reticeat, non sociis saluti fore, sed se suasque spes corrupturum. Dein, ubi Memmius dicendi finem fecit, & Jugurtha respondere jussus est, C. Bæbius tribunus pleb. quem pecuniâ corruptum suprâ diximus, regem tacere^b jubet: ac, tametsi multitudo, quæ in concione aderat, vehementer accensa, terrebat cum clamore, vultu, sæpe impetu, atque aliis omnibus, quæ ira fieri amat; ^c vicit tamen impudentia. Itâ populus, ludibrio habitus, ex concione discedit: Jugurthæ Bestiæque, & ceteris, quos illa quæstio exagitabat, animi augescunt. Erat eâ tempestate Romæ Numida quidam, nomine Massiva, Gulussæ filius, masinissæ nepos: qui, quia, in dissensione regum, Jugurthæ adversus fuerat, deditâ Cirtâ, & Atherbale interfecto, profugus ex Africâ abierat. Huic Sp. Albinus, qui proximo anno post Bestiam cum Q. Minucio Rufo consulatum gerebat, persuadet, quoniam ex stirpe Masinissæ sit, Jugurtham ob scelera invidiâ cum^d metu urgeat, regnum Numidiæ ab senatu petat. Avidus consul belli gerundi, moveri, quàm^e senescere, omnia malebat. ipsi provincia Numidia, Minucio^e Macedonia evenerat. Quæ postquam Massiva agitare cœpit: neque Jugurthæ in amicis satis præsidii est: quòd eorum alium conscientia, alium mala fama, & timor animi impediēbat: Bomilcati proximo, ac maxumè fido sibi, imperat, ³ pretio, sicuti multa consecerat, infidiatores Massivæ parat: ac maxumè

I N T E R P R E T A T I O.

^a Dicit Memmius P. Romanum, quamquam is intelligat quibus juvantibus, quibusque ministris ea scelera Jugurtha patraverit, tamen velle ea ipsa magis ab ipso cognoscere.

² Consul maxime cupidus belli gerendi

malebat omnia turbari, quàm pacificari.

³ Imperat Bomilcati propinquo, ac maxime fido sibi, ut, quemadmodum consecerat multa pecuniâ & vi nummi, sic quoque pretio quarat percussores Massivæ.

N O T Æ.

^a Per sese.] Id est, *Quantumvis omnes contra niterentur, id tamen, vel periculo mortis sese præstiturum.*

^b Jubet.] Jam patet quàm durum os fuerit istius Bæbii: Nusquam par reperta est impudentia & audacia.

^c Vicit.] Quia scilicet, Populus volebat, quos summâ vi paraverat sibi defensores, palam mactare.

^d Metu.] Id est, *Invidiâ & metu.* Arbitror vero intelligendum esse de metu Romanæ plebis; ut aliquando etiam contra se ipsa ausurum Jugurtham credat scelera sua convertere.

^e Macedonia.] Notissima Europæ regio, Philippi, ac deinde Alexandri magni imperii sedes, supra Græciam sita, ad Septentrionem.

occultè.

occultè. ^a *Id parùm.* Id parùm procedat; quovis modo Numidam interficiat. Bomilcar maturè regis mandata exsequitur; & per homines, talis negotii artifices, itinera, egressusque ejus, postremò loca, atque tempora cuncta explorat; dein, ubi res postulabat, insidias tendit. Igitur unus ex eo numero, qui ad cædem parati erant, paulò ^b *inconsultiùs* Massivam aggreditur, illum obtruncat: sed ipse deprehensus, multis hortantibus, & in primis Albino consule, ^c *indiciùm* proficitur. fit reus magis ^d *ex æquo bonoque*, quàm ex jure gentium Bomilcar, comes ejus, qui Romam fide publicâ venerat. At Jugurtha, ^e *manifestus* tanti sceleris, ^f non priùs omisit contra verum niti, quàm animadvortit, ^g *super gratiam*, atque pecuniam suam, invidiam facti esse. Igitur quamquam in priore ^h *actione* ex amicis quinquaginta ⁱ *vades* dederat; reno magis, quàm vadibus consulens, clam in Numidiam Bomilcarem dimittit, veritus, ne reliquos popularis metus invaderet parendi sibi, si de illo supplicium sumtum foret. & ipse paucis diebus eodem profectus est, ^k *jussus* à senatu Italiâ decedere. Sed postquam Româ egressus est, fertur, sæpe tacitus eò respiciens, postremò dixisse, Urbem ^l *venalem*, & maturè perituram, si emtorem invenerit. Interim Albinus, renovato bello, commeatum, stipendium, aliaque, quæ militibus usui forent, maturè in Africam portare; ac statim ipse profectus, ut ante ^m *comitia*, quod tempus haud longè aberat, armis, aut deditione, aut quovis modo bellum conficeret. At contra Jugurtha trahere omnia,

N O T Æ.

^a *Id parùm.*] Id est, non possit occultè Massivam interficere.

^b *Inconsultiùs.*] Scilicet intervenerunt aliqui, dum scelus pararet; vel ille antè, num satis omnia tuta essent, minùs circumspexerat.

^c *Indiciùm.*] Id est, *Declarat se, cujus consilio tantum facinus ausus esset, dicitur.*

^d *Ex æquo.*] Id est, *magis habitâ ratione naturalis aequitatis, quàm juris gentium;* quo, ne quis eos, qui fide publicâ venerunt, attingat, sanctum est.

^e *Manifestus.*] Verisimile non est Jugurtham testibus, vel Bomilcaris indicio convictum fuisse: At, ex reipsâ, quæ evidens erat, pro manifesto habebatur.

^f *Non priùs.*] Id est, *Semper contra veritatem nixus est, donec supra gratiam & pecuniam suam, facti invidiam esse vidit.*

^g *Super gratiam.*] Intellige Jugurthæ amicos facti & sceleris ejus invidiam declinare nequivisse.

^h *Actione.*] Forensi, scilicet; cūprimum intentata est accusatio contra ipsum, in judicio.

ⁱ *Vades.*] Qui eum judicio sistere promiserant. Gall. *De les représenter en justice.* Scilicet illi Romani fuerunt.

^k *Jussus.*] Vides itaque illi, quantumvis pessimo, servatam fidem. Interim Livius clam eum aufugisse dicit: Non abs re sane; nam ex æquo bonoque, morte multari poterat.

^l *Venalem.*] Vide mihi, quæso, quid tandem de Româ pronunciet vir, quamquam nequissimus, certè tamen sagacissimus: Venalem dicit. Romam magis contemnere non potuit. Plus est quàm si scelestissimam aut perditissimam dixisset; nec majus esse potest hominum depravatorum & perditorum indicium, quam justitiam & æquitatem, omnia denique auro rependere. Actum est de Republicâ in quâ ea pestis grassatur,

^m *Comitia.*] Id est, *Antequam conventus fierent pro Magistratuum creatione.*

& alias, deinde alius moræ causas facere; polliceri deditionem, ac deinde^a metum simulare: ^b instanti cedere, & paulò post, ne sui diffiderent, instare: ità belli modò, modò pacis mora consulem ludificare. Ac fuere, quitum Albinum haud ignarum^c consilii regis existimarent: neque ex tantà^d properantiâ tam facilè tractum bellum socordiâ magis, quàm dolo crederent. Sed postquam, dilapso tempore, comitiorum dies adventabant, Albinus, Aulo fratre in castris proprætore relicto, Romam decessit. Eâ tempestate Romæ seditionibus tribunicis atrociter resp. agitabatur. P. Lucullus, & L. Annius, tribuni pleb. resistentibus collegis, continuare magistratum nitebantur: quæ dissensio totius anni comitia impediēbat. Eâ morâ in spem adductus Aulus, quem proprætorem in castris relicto supra diximus, aut conficiundi belli, aut terrore exercitus^e ab rege pecuniæ capiundæ, milites mense Januario ex hibernis in expeditionem evocat; magnisque itineribus hieme asperâ pervenit ad oppidum Suthul, ubi regis thesauri erant. Quod quamquam, & sevitiâ temporis, & opportunitate loci, neque capi, neque obsideri poterat; (nam circum murum situm in prærupti montis extremo planities limosa hiemalibus aquis paludem fecerat) tamen, aut^d simulandi gratiâ, quò regi formidinem adderet, aut cupidine cæcus, ob thesauros, oppidi potiundi, vineas^e agere, ^f aggerem jacere; aliaque. quæ incepto usui forent, properare. At Jugurtha. cognitâ vanitate atque imperitiâ legati, subdolis ejus augere amentiam: missitare^g supplicantis legatos: ipse, quasi vitabundus, per saltuosa loca, & tramites exer-

I N T E R P R E T A T I O.

^a Fuere qui non credent, post tantam Albiⁿi properantiam, bellum prolongatum fuisse magis socordiâ, quàm dolo.

^b Aulus adductus eâ morâ in spem, aut conficiundi belli, aut pecuniæ ab rege

accipiendæ, cum ipsi terrorem iniecisset suo exercitu, mense Januario evocat milites in expeditionem, ex locis in quibus hybernium tempus exigebant.

N O T Æ.

^a Metum.] Intellige, Albinum ad deditionem rationibus plurimis Jugurtham induxisse, Jugurthamque pollicitum esse; postea verò eundem recusasse, quali timuisset ne erga se P. Romanus, contra quem Albinus ingerebat, severitate magis quàm misericordiâ uteretur.

^b Instanti.] Consuli, scilicet, Albino. Tota ista ratio omnimode ad Romanorum effugienda & eludenda arma apta erat.

^c Consilii.] Id est, Hæc omnia ex consilio fieri.

^d Simulandi.] Se, scilicet, in animo

ejus urbis obsidionem habere. Fatuus homo, quasi cum puerulo rem susciperet!

^e Agere.] Id est, urbem versus promoveri.

^f Aggerem.] Terra est, quæ cum lignis & obviâ quâque materiâ, in montis modum congeritur; cujus in bello, vel ad propugnandum, vel ad oppugnandum, usus multus est.

^g Supplicantis.] Ut crederet Aulus eâ causâ timere & diffidere Jugurtham, quòd obsidione urbs Suthul cingeretur; atque adeò in eâ permaneret; cum ipse urbem Aulo sciret insuperabilem.

citum

citum ducere. Denique Aulum spe pactionis perpulit, uti, relicto Suthule, in abditas regiones sese, veluti cedentem, insequeretur: ita delicta occultiora fuere. Interea per homines callidos, diu nocteque exercitum^b tentabat: centuriones, ducesque^c turmarum partim, uti transfugerent, corrumpere; alii, signo dato, locum uti desererent. quæ postquam ex sententiâ instruxit; intempestâ nocte de improvviso multitudine Numidarum Auli castra circumvenit. Milites Romani, percussit tumultu insolito, arma capere alii; alii se abdere: pars terribos confirmare: trepidare: omnibus locis vis magna hostium: cælum nocte, atque nubibus obscuratum: periculum^d anceps: postremò fugere, an manere, tutius foret, in incerto erat. Sed ex eo numero, quos paulld ante corruptos diximus, ^e cohors una^f Ligurum, cum duabus turmis^g Thracum, & paucis gregariis militibus, transire ad regem, & centurio^h primipiliⁱ tertiæ legionis per^k munitionem, quam, uti defenderet, acceperat, locum hostibus introeundi dedit: eaque Numidæ cuncti irrupere. Nostri foedâ fugâ, plerique abjectis armis, proximum collem occupavere. Nox, atque præda castrorum, ^l hostis, quò minùs victoriâ^l uterentur, remorata sunt, Dein Jugurtha postero die cum Aulo in colloquio verba facit: tametsi ipsum cum exercitu fame ferroque clau-

INTERPRETATIO.

^l Nox, atque præda castrorum remorata sunt hostes quò minùs victoriâ uterentur.

NOTÆ.

^a Delicta.] Auli cum Jugurthâ.

^b Tentabat.] Ut quoquomodo aliquid adversus ipsum pararet.

^c Turmarum.] Turma in equitatu eandem rationem habet, quam centuria in peditatu; nisi quòd triginta tantum equitibus constat.

^d Anceps.] Sive fugerent, sive manerent.

^e Cohors.] Ex manipulis tribus conficiebatur, in quibus singulis duæ erant centuriæ, quæ quidem primò 60. militum fuerunt, deinde, cum ipsâ Legione, militum numero, per proportionem, adactæ sunt.

^f Ligurum.] Hodie dicitur Liguria, La côte de Gènes: Ab alpiibus, olim, usque ad Macram flumen, & secundum aliquos, ad urbem Pisas porrigebatur.

^g Thracum.] Thracum supra mare Ægeum sita est, ac Septentrionem. Hodie dicitur Romanie.

^h Primipili.] Primipilus Centurio primipili, Primus Legionis, centurio, Præfectus Legionis, rem unam & eandem significant.

ⁱ Tertiæ.] Legiones ab ordine temporis quo conscriptæ fuerant, deinde à loco, ab Imperatoribus &c. nomina sortitæ sunt, eo quo dicimus modo, *Le Régiment de Monsieur le Dauphin; Celui de Champagne, &c.*

^k Munitionem.] Munition dicitur quicquid ad hostium arcendos impetus comparatum est, qualis est agger, vallum, &c. Munitionis verò instituendæ partes, ut in singulos dividebantur, ita postquam peracta erat, à centurionibus hic aut illic curantibus defendebatur.

^l Uterentur.] Prius victoriâ uti quàm frui decet; adeoque præposterè Jugurthini milites, qui antè Romanorum castra spoliant, quàm eos profligaverint.

sum tenet, tamen se ¹ memorem rerum humanarum, si secum foedus faceret: incolumis omnis ^a sub jugum ^b missurum; præterea, uti diebus decem Numidiâ decederet. Quæ gravia quamquam, & ^c flagitii plena erant: tamen, quia mortis metu nutabant; sicuti regi lubuerat, pax convenit. Sed ubi ea Romæ comperta sunt; metus atque moeror civitatem invasere: pars dolere pro ^d gloriâ imperii: pars ^e insolita rerum bellicarum timere libertati: Aulo omnes infecti, ac maxumè qui bello sæpe præclari fuerant, quod armatus ^f dedecore potius, quàm manu, salutem quæstiverit. Ob ea consul Albinus, ex delicto fratris invidiam, ac deinde periculum timens, senatum de ^g foedere consulebat: & tamen interim exercitui ^h supplementum scribere; ab ⁱ sociis & ^k nomine Latino auxilia accersere; denique omnibus modis festinare: senatus ità, uti par fuerat, decernit. suo atque populi injussu nullum potuisse foedus fieri. Consul impeditus à tribunis pl. ne, quas paraverat copias, secum portaret, paucis diebus in Africam proficiscitur. Nam omnis exercitus, uti ^l convenerat, Numidiâ deductus in provinciâ hiemabat. Postquam eò venit, quamquam persequi Jugurtham, & mederi ^m fraternæ invidiæ animo ardebat; cognitis militibus, quos præter fugam, ⁿ soluto im-

I N T E R P R E T A T I O.

^a Tamen se memorem vicissitudinis rerum humanarum, missurum omnes incolumes sub jugum, si Aulus secum foedus faceret.

N O T Æ.

^a Sub jugum.] Eo modo ignominie causâ, victos hostes multabant: Duæ videlicet hastæ in terram mittebantur, ad quarum extremas & extantes partes, tertia transversa colligabatur, sub quâ distincti & inermes transire victi cogebantur; qui adeò sese domitos & subactos confitebantur.

^b Missurum.] Infamie notam pro beneficio Jugurtha proponit, quia clausos hostes habebat. Pessimè vero sibi consuluit: nam aut omnes ad unam occidere, aut prorsus intactos dimittere debuit.

^c Flagitii.] Flagitium, crimen est, quod dedecus & servilem turpitudinem conjunctam habet.

^d Gloriâ.] Qua, scilicet, eam omnibus nationibus merito proculcandam esse videbant.

^e Insolita.] Ità in magnis urbibus fieri solet; ad levissima quæque trepidant, qui otio assueti, militiæ rudes sunt.

^f Dedecore.] De jugo loquebantur,

quod Aulus subiecit.

^g Foedere.] Quod cum Jugurthâ frater iniverat.

^h Supplementum.] Id est, milites, qui in occisorum locum substituerentur. Gall. Des recrues.

ⁱ Sociis.] Italicis, scilicet, qui ità absolute socii nonnunquam appellantur. A Latinis verò habitatione distinguuntur, cum Latii jure fruerentur.

^k Nominè Latino.] Id est, iis hominibus qui jure Latii seu Latinitatis fruebantur: De quo adi, si lubet, Jurisperitos; nam varias ejus mutationes persequi hi: non est locus.

^l Convenerat.] Jugurtham inter & Aulum.

^m Fraternæ.] Id est, quæ in tum flagrabat.

ⁿ Solutum.] Cum vident milites ducibus suis, ipsorumque culpâ præsertim, omnia malè cedere; solent illi imperium detestari, & mandata contemnere.

perio,

perio, licentia, atque lascivia corruerat, ¹ ex coplâ rerum statuit, sibi nihil agitandum. Interea Romæ C. Mamilius Limetanus Tr. pleb. ² rogationem ad populum promulgar, uti quæreretur in eos, quorum consilio Jugurtha ³ senati decreta neglexisset; quique ab eo in legationibus, aut imperiis pecunias acceperant; qui elephantos, quique perfugas tradidissent; item, qui de pace, aut bello cum hostibus pactiones fecissent. Huic rogationi partim conscii sibi, alii ex partium in vidiâ pericula metuentes, quoniam apertè resistere non poterant, quin illa, & alia talia placere sibi faterentur, occultè per amicos, ac maxumè per homines nominis Latini, & socios ⁴ Italicos impedimenta parabant. Sed plebes, incredibile memoratu est. quantum intenta fuerit, quantâque vi rogationem jussit, decreverit, voluerit, magis odio nobilitatis, cui mala illa parabantur, quàm curâ reip.; tanta ⁵ libido in partibus erat. Igitur, cæteris metù perculsis, M. Scaurus, quem legatum Bestiæ fuisse suprâ memoravimus, inter lætitiâ plebis, & ⁶ suorum fugam, ⁷ trepidâ etiam tum civitate, cùm ex Mamilianâ rogatione tres ⁸ quæsitores rogarentur, effecerat, ut ipse in eo numero crearetur. Sed, quæstione exercitâ asperè, violentèque ex rumore, & libidine plebis, ⁹ uti sæpe nobilitatem, sic eâ tempestate plebem ex secundis rebus insolentia ceperat. Cæterum mos partium popularium, & senatus factionum, ac deinde omnium malarum artium, paucis antè annis Romæ ortus est, otio atque abundantia earum rerum, quæ prima mortales ducunt. Nam ante Carthaginem deletam, populus, & senatus Rom. placidè modestèque inter se rempub. tractabant: neque gloriæ, neque dominationis certamen ¹⁰ inter civis erat: metus hostilis in bonis artibus civitatem retinebat. sed ubi formido illa mentibus decessit, illicet ea,

INTERPRETATIO.

¹ Cum ita res haberent, statuit nihil sibi movendum.

² Limetanus Populum interrogat num ipsi placeret, ut quæstio haberetur in eos, quorum consilio Jugurtha Senatus decreta contempsisset.

³ Sed quæstione habitâ asperè & violentè ex admurmurationibus & libidinosis populi votis, insolentia ceperat plebem eâ tempestate propter prosperitatem, uti ceperat sæpe nobilitatem.

NOTÆ.

¹ Senati.] Pro Senatus; antiquè.

² Italicos.] Eisdem suprâ Socios simpliciter vocavit.

³ Libido.] Hic nihil aliud est, quàm effrænum vincendi desiderium, cum odio.

⁴ Suorum.] Nobilitatem, scilicet,

⁵ Trepida.] Vidimus suprâ, ex Auli casu, multos libertati timere. Itaque facilis fuit Scauro, cæteris lætitiâ aut metu

turbatis, cogitata perficere.

⁶ Quæsitores.] Qui in eos inquirerent.] qui Jugurthæ faverant.

⁷ Inter civis.] Qui Rempublicam administrant isthuc diligenter animo agitant, ut inquietam hominis naturam contra hostes magis quam contra cives convertant.

sum tenet, tamen se ^a memorem rerum humanarum, si secum foedus faceret: incolumis omnis ^b sub jugum ^c missurum; præterea, uti diebus decem Numidiâ decederet. Quæ gravia quamquam, & ^e flagitii plena erant: tamen, quia mortis metu nutabant; sicuti regi lubuerat, pax convenit. Sed ubi ea Romæ comperta sunt; metus atque moeror civitatem invasere: pars dolere pro ^d gloriâ imperii: pars ^e insolita rerum bellicarum timere libertati: Aulo omnes infesti, ac maxumè qui bello sæpe præclari fuerant, quodd armatus ^f dedecore potius, quam manu, salutem quæstiverit. Ob ea consul Albinus, ex delicto fratris invidiam, ac deinde periculum timens, senatum de ^g foedere consulebat: & tamen interim exercitui ^h supplementum scribere; ab ⁱ sociis & ^k nomine Latino auxilia accersere; denique omnibus modis festinare: senatus ità, uti par fuerat, decernit. suo atque populi injussu nullum potuisse foedus fieri. Consul impeditus à tribunis pl. ne, quas paraverat copias, secum portaret, paucis diebus in Africam proficiscitur. Nam omnis exercitus, uti ^l convenerat, Numidiâ deductus in provinciâ hiemabat. Postquam eò venit, quamquam persequi Jugurtham, & mederi ^m fraternæ invidiæ animo ardebat; cognitis militibus, quos præter fugam, ⁿ soluto im-

INTERPRETATIO.

^a Tamen se memorem vicissitudinis rerum humanarum, missurum omnes inco- | lumes sub jugum, si Aulus secum foedus faceret.

NOTÆ.

^a Sub jugum.] Eo modo ignominie causâ, victos hostes multabant: Duæ videlicet hastæ in terram mittebantur, ad quarum extremas & extantes partes, tertia transversa colligabatur, sub quâ distincti & inermes transire victi cogebantur; qui adeo sese domitos & subactos confitebantur.

^b Missurum.] Infamie notam pro beneficio Jugurtha proponit, quia clausos hostes habebat. Pessimè vero sibi consuluir: nam aut omnes ad unum occidere, aut prorsus intactos dimittere debuit.

^c Flagitii.] Flagitium, crimen est, quod dedecus & servilem turpitudinem conjunctam habet.

^d Gloriâ.] Qua, scilicet, cum omnibus nationibus merito proculcandam esse videbant.

^e Insolita.] Ità in magnis urbibus fieri solet; ad levissima quæque trepidant, qui otio assueti, militiæ rudes sunt.

^f Dedecore.] De jugo loquebantur,

quod Aulus subiecit.

^g Foedere.] Quod cum Jugurthâ frater iniverat.

^h Supplementum.] Id est, milites, qui in occisorum locum substituerentur. Gall. Des recrûs.

ⁱ Sociis.] Italicis, scilicet, qui ità absolute socii nonnunquam appellantur. A Latinis verò habitatione distinguuntur, cum Latii jure fruerentur.

^k Nominè Latino.] Id est, his hominibus qui jure Latii seu Latinitatis fruebantur: De quo adi, si lubet, Jurisperitos; nam varias ejus mutationes persequi hi: non est locus.

^l Convenerat.] Jugurtham inter & Aulum.

^m Fraternæ.] Id est, quæ in tum flagrabat.

ⁿ Solutum.] Cum vident milites ducibus suis, ipsorumque culpâ præsertim, omnia malè cedere; solent illi imperium detestare, & mandata contemnere.

perio,

perio, licentia, atque lascivia corruerat, ¹ ex coplâ rerum statuit, sibi nihil agitandum. Interea Romæ C. Mamilius Limetanus Tr. pleb. ² rogationem ad populum promulgar, uti quæreretur in eos, quorum consilio Jugurtha ³ senati decreta neglexisset; quique ab eo in legationibus, aut imperiis pecunias acceperant; qui elephantos, quique perfugas tradidissent; item, qui de pace, aut bello cum hostibus pactiones fecissent. Huic rogationi partim conscii sibi, alii ex partium in vidiâ pericula metuentes, quopiam apertè resistere non poterant, quin illa, & alia talia placere sibi faterentur, occultè per amicos, ac maxumè per homines nominis Latini, & socios ⁴ Italicos impedimenta parabant. Sed plebes, incredibile memoratu est. quantum intenta fuerit, quantâque vi rogationem jussit, decreverit, voluerit, magis odio nobilitatis, cui mala illa parabantur, quàm curâ reip.; tanta ⁵ libido in partibus erat. Igitur, cæteris metù perculsis, M. Scaurus, quem legatum Bestiæ fuisse suprà memoravimus, inter lætitiâ plebis, & ⁶ suorum fugam, ⁷ trepidâ etiam tum civitate, cum ex Mamilianâ rogatione tres ⁸ quæsitores rogarentur, effecerat, ut ipse in eo numero crearetur. Sed, quæstione exercitâ asperè, violentèque ex rumore, & libidine plebis, ⁹ uti sæpe nobilitatem, sic eâ tempestate plebem ex secundis rebus insolentia ceperat. Cæterum mos partium popularium, & senatus factionum, ac deinde omnium malarum artium, paucis antè annis Romæ ortus est, otio atque abundantia earum rerum, quæ prima mortales ducunt. Nam ante Carthaginem deletam, populus, & senatus Rom. placidè modestèque inter se rempub. tractabant: neque gloriæ, neque dominationis certamen ¹⁰ inter civis erat: metus hostilis in bonis artibus civitatem retinebat. sed ubi formidò illa mentibus decessit, illicet ea,

INTERPRETATIO.

¹ Cum ita seres haberent, statuit nihil sibi movendum.

² Limetanus Populum interrogat num ipsi placeret, ut quæstio haberetur in eos, quorum consilio Jugurtha Senatus decreta contempsisset.

³ Sed quæstione habitâ asperè & violentè ex admurmurationibus & libidinosis populi votis, insolentia ceperat plebem eâ tempestate propter prosperitatem, uti ceperat sæpe nobilitatem.

NOTÆ.

¹ Senati.] Pro Senatus; antiquè.

² Italicos.] Eisdem suprà Socios simpliciter vocavit.

³ Libido.] Hic nihil aliud est, quàm effrænnum vincendi desiderium, cum odio.

⁴ Suorum.] Nobiliūm, scilicet,

⁵ Trepida.] Vidimus supra, ex Auli cæsu, multos libertati timere. Itaque facilis fuit Scauro, cæteris lætitiâ aut metu

turbatis, cogitata perficere.

⁶ Quæsitores.] Qui in eos inquirerent.] qui Jugurthæ faverant.

⁷ Inter civis.] Qui Rempublicam administrant isthuc diligenter animo agitant, ut inquietam hominis naturam contra hostes magis quam contra cives convertant.

¹ quæ secundæ res amant, lascivia, atque superbiâ, incessère. Ita
² quod in adversis rebus optaverant, otium, postquam adepti sunt,
³ asperius, acerbiusque fuit. Namque cœpere ³ nobilitas dignitatem,
 populus libertatem in ^b libidinem vertere, sibi quisque ducere, trahere,
 rapere. Ità omnia in ^c duas partis abstracta sunt; resp. quæ ^d media fue-
 rat, dilacerata. Cæterum nobilitas factione magis pollebat: plebis vis
^e soluta, atque in multitudinem dispersa, minùs poterat. paucorum ar-
 bitrio belli domique agitabatur: penes eosdem ærarium, provinciæ,
 magistratus, gloriæ, triumphique erant: populus militiâ atque inopiâ
 urgebatur; prædas bellicas imperatores cum paucis diripiebant, Interea
 parentes, aut parvi liberi militum, uti quisque potentiori confinis erat,
 sedibus pellebantur. Ità cum potentiâ avaritiâ sine modo, modestiâque
 invadere, polluere, & vastare omnia, ⁴ nihil pensi, neque sancti ha-
 bere, quoad semetipsa ^f præcipitavit. ^g Nam ubi primùm ex nobilitate

I N T E R P R E T A T I O.

¹ Verùm, ubi ille timor ex animis eje-
 ctus est, scilicet ea, quæ prosperitas gi-
 gnit, lascivia nimirum, atque superbiâ
 viguerunt.

² Eo modo, otium, quod optaverant in
 rebus adversis, fuit gravius & acerbius,
 postquam adepti sunt.

³ Etenim cœperunt inter se, nobilitas

vertere dignitatem in libidinem, Populus
 verò libertatem.

⁴ Ità avaritiâ inexplebilis & effrena-
 ta juncta potentiâ, invasit, polluit, &
 vastavit omnia, nihil curavit, neque
 sanctum habuit, usque dum semetipsa
 præcipitavit.

N O T Æ.

^a Asperius.] Sententia satis aperta est,
 latitat tamen quodammodo sub hac locu-
 tione; non enim quod optamus otium,
 verum ejus privatio dura est.

^b Libidinem.] Frequentissimè utitur eâ
 voce Sallustius, adeoque vim ejus opus
 est perspicere. Voluntatem notat, prout
 aliquo desiderio aut affectu, veri boni pro
 tempore non æstimatâ ratione, abripitur.

^c Duas.] Hinc plebe, illinc stante no-
 bilitate.

^d Media.] Verè & acutè eum expressit
 modum, quo Respublicæ intereunt: Ci-
 vitas enim & bonum publicum, cum in
 consensu & civinum unione sit positum,
 non aliter quàm laceratione & divisione
 perire potest.

^e Soluta.] Quomodo frangatur vis quæ
 in multitudinem dispersa est, præsertim
 cum ex opinione hominum, quæ tam
 varia est, dependet, nullus est quam la-
 teat; neque eâ causâ naturæ scrutatores

adire opus est, qui nos vim unitam ma-
 jorem esse doceant. Verùm hinc maxi-
 mum haurire possunt documentum Re-
 rum moderatores; cum præsertim ho-
 die Regem videant, quem non magis
 aliâ causâ veneratur orbis, quàm quod
 solus regnat.

^f Præcipitavit.] Aptissima metaphora;
 nam quomodo tandem propriâ mole-
 raunt quæ in altum nimis surrexerunt,
 ità planè non avaritiâ, aut potentia tan-
 tum, sed evertitur id omne quod nimium
 est. Sapienter itaque Horatius ad Lici-
 nium,

*Contrahes, vento nimium secundo,
 Turgida vela.*

^g Nam.] Quomodo isthuc? Virtus ita-
 que fugienda est, cum turbas & discordias
 cieat. Imò, qui eam amant profligandi
 & perdendi, si iis credatur prædonibus,
 qui sub ejus larvâ, per fraudem & scelus
 Reipublicæ gubernacula surripuerunt. At
 reperi

BELLUM JUGURTHINUM. 99

reperi sunt, qui veram gloriam injustæ potentiae anteponerent, moveri civitas, & dissensio civilis, quasi ^a permixtio terræ, oriri cœpit. Nam postquam Tiberius, & C. Gracchus, quorum majores Punico, atque aliis bellis multum reipub. addiderant, vindicare plebem in libertatem, & paucorum scelera patefacere cœpêre: nobilitas noxia, atque eò perculsa, modò per socios, & nomen Latinum, interdum per equites Romanos, quos ^b spes societatis à plebe dimoverat, Gracchorum actionibus obviam ierat: & primò Tiberium, dein ^c paucos post annos eadem ^d ingredientem Caium, Tribun. pl. alterum ^e triumvirum ^f coloniis deducendis, cum M. Fulvio Flacco ferro necaverat. Et sanè Gracchis, cupidine victoriæ, haud satis animus ^g moderatus fuit. ^h Sed bono vinci sanis est, quam malo more injuriam vincere, Igitur eâ victoriâ nobi-

INTERPRETATIO.

^a Et nobilitas necaverat ferro primò Tiberium Gracchum, deinde post paucos annos eadem molientem Caium Gracchum, | *Tribunum plebis, unum ex Triumviris qui colonias deducere debebant, cum M. Fulvio Flacco.*

NOTÆ.

verò per accidens, & eorum prædonum, non virtutis vitio, civitates commoven-
tur; neque vitandæ offensionis causâ, mi-
nus illi, quamquam cautè, ut qui calli-
dissimè hominibus imponunt, de sede de-
bent deturbari.

^a *Permixtio terræ.*] Intellige, cum reliquis elementis. Expresè profectò rem ipsam hâc comparatione signavit: Quem-
admodum enim ex elementorum com-
mixtione, non modò nulla pars ullius ab
aliis discernitur, sed ampliùs inter se bel-
lum intestinum gerunt; ita quando va-
ferri latrones, boni & publicæ libertatis
specie Rempublicam oppresserunt, cæcus
Populus Assertores & legitimos suos Mo-
deratores cum dignoscere nescit, plerum-
que eos per discordiam suis insidiatori-
bus mactandos tradit.

^b *Spes.*] Senatum equites aliquando
auctoritate suâ communicasse, vel ex epi-
tome Flori cognoscitur.

^c *Paucos.*] Undecim aut duodecim, ad-
sumum.

^d *Ingredientem.*] Populum defendere
conatus, fratris agrarias leges asseruit;
&c.

^e *Triumvirum.*] Mos erat tres, quin-
que, septem decem viros, &c. eligere;
qui iis agros dividerent, qui in colonias

deducebantur.

^f *Coloniis.*] Colonia multitudo erat
civium Romanorum, qui in alias sedes
deducebantur, quibusque agri publice
assignabantur.

^g *Moderatus.*] Nota, quæso, Sallustii
judicium: Optimè de re maximâ, quin
de re, quæ quotidie millies in usû venit,
sententiam dixit. Ea est enim cordis no-
stri fallacia, aut imbecillitas, ut etiam
dum virtutem sectamur, nimio studio in
vitium incurramus. Voluntas, quæ à pri-
mo ad bonum, boni specie ferebatur, ad
malum sine sensu inclinat, dum paulatim
ea boni species, pro variis circumstantiis,
caligantibus oculis surripitur; deinde,
quia in motu est, movetur, non quia bo-
num prosequitur. Istud indicat Sallustius,
cum, cupidine victoriæ, nimios Gracchos
fuisse dicit. Hæc cupido, hic animi motus
rationem, quâ boni cives fuerant & dice-
bantur, ab eorum oculis avertit.

^h *Sed.*] Nunc de Senatu Sallustius judi-
cium suum profert, cui, ut ille ait, me-
lius fuisset Gracchorum bono & æquitate
vinci, quàm vincere injuriam. At verò
generatim loquendo, non apertè senren-
tiam suam dicere Auctor voluit, ne, si
Patres nominatim reprehendisset, auda-
citer fecisse videretur.

litas ex libidine suâ ¹ usa, mortalis multos ferro aut fugâ extinxit; plûsque in reliquum sibi timoris, quàm ² potentia, addidit: quæ res plerumque magnas civitates pessum dedit, dum alteri alteros vincere quovis modo, & victos acerbius ulcisci volunt. Sed de studiis partium, & omnibus civitatis moribus, si singillatim, aut pro magnitudine ³ parem differere, tempus, quàm res. maturius deseret. quamobrem ad inceptum redeo. Post Auli fœdus, exercitusque nostri fugam fœdam, ⁴ Metellus, & ⁵ Silanus consules designati, provincias inter se partiverant: Metelloque Numidia venerat, acri viro, & quamquam ad-
verso populi partibus, famâ tamen ⁶ æquabili, & inviolatâ. Is ubi primum magistratum ⁷ ingressus est; ⁸ alia omnia sibi cum collegâ ratus, ad bellum, quod gesturus erat, animum intendit. Igitur diffidens veteri exercitui, milites scribere, præsidia undique accersere: arma, tela, equos, & cætera instrumenta militiæ parare, ad hoc commeatum affatim, denique omnia, quæ in bello ⁹ vario, & rerum multarum egenti, usui esse solent. Cæteram ad ea patranda ¹⁰ senatus auctoritate, socii, nomenque Latinum, & reges ultro auxilia mittendo, postremò omnis civitas summo studio adnitebatur. Itaque, ¹¹ ex sententia omnibus rebus paratis, compositisque. in Numidiam proficiscitur, magnâ spe civium, cum propter artis bonas, tum maxumè quòd adversum divitias invictum animum gerebat: & avaritiâ magistratuum ante id tempus in Numidiâ

I N T E R P R E T A T I O.

¹ Cum igitur nobilitas usa esset ea vi-
storiâ secundam suam libidinem, perdi-
dit multos homines ferro aut fugâ.

² Si cupiam differere particulatim,
aut secundum rei magnitudinem, de studiis
partium, & omnibus pravis moribus ci-
vitatis, tempus me citius quàm res de-
ficiet.

³ Cæterum ad ea perficiendâ, Senatus
adnitebatur auctoritate, Socii, nomen-
que Latinum, & reges, mittendo suâ
sponte auxilia: postremò omnis civitas
summo studio ea promovebat.

⁴ Itaque omnibus rebus ad arbitrium
paratis & compositis in Numidiam profi-
ciscitur.

N O T Æ.

^a Potentia.] Totum hunc locum excute,
quæso. Autor enim, quamquam malus
fuit, reconditissimos tamen Politicorum
aditus penetravit.

^b Metellus.] Vir fuit virtutis eximie,
quique unus exilium maluit, quàm in
Saturnini, Gracchanas leges asserentis,
verbis, cum Senatu jurare. Dicitur est
Numidicus, à rebus bene in Numidiâ
gestis.

^c Silanus.] Non hic est de quo in Ca-
tilinâ.

^d Æquabili.] Id est, quæ apud omnes
eandem erat.

^e Ingressus.] Non enim statim à no-
minatione & designatione, sed post con-
firmationem in secundis comitiis, Magi-
stratum inibant.

^f Alia.] Hic est sensus; Dicit Metel-
lum, cum collegam suum ad reliqua
Consulatus munia secum pariter obliga-
tum & intentum videret, ad id negotium,
bellum scilicet, præcipue animum adje-
cisse, quod soli curandum erat.

^g Vario.] Id est, Ubi varia opus est
obire ministeria; quæ varia & plurima
instrumenta requirunt.

nostra,

BELLUM JUGURTHINUM. 101

nostræ opes contusæ, hostiumque auctæ erant. Sed, ubi in Africam venit, exercitus ei traditur à Sp. Albino proconsule, iners, imbellis, neque periculi, neque laboris patiens, linguâ, quàm manu, promptior, prædator ex sociis, & ipse præda hostium, ^a sine imperio, & modestiâ habitus. Ità imperatori novo plùs ex malis moribus sollicitudinis, quàm ex copiâ militum auxilii, aut bonæ spei, accedebat. Statuit tamen Metellus, quamquam & ^c æstivorum tempus, comitiorum ^b mora immi-
nuerat; &, expectatione eventus, civium animos intentos putabar, non priùs bellum attingere, quàm majorum disciplinâ milites laborare coegisset. Nam Albinus, Auli fratris, exercitusque clade perculsus, postquam decreverat non egredi provinciâ, quantum temporis æstivo-
rum ^c in imperio fuit, plerumque milites in ^d stativis castris habebat: nisi cum ^e odos, aut pabuli egestas locum mutare subegerat. Sed neque more militari vigiliæ ducebantur. Ut cuique ludebat, ab signis aberat, ^f lixæ permixti cum miliribus diu, noctuque vagabantur: & ^g palantes agros vastare, villas expugnare, precoris, & mancipiorum prædas cer-
tantes agere: eaque mutare cum mercatoribus vino advectitio, & aliis talibus: præterea, frumentum publicè datum vendere, ^h panem in dies mercari: postremò, quæcumque dici, aut fingi quæunt ignaviæ luxu-
riæque probra. in illo exercitu cuncta fuère, & alia ampliùs. Sed in eâ difficultate Metellum non minùs, quàm in rebus hostilibus, magnum, & sapientem virum fuisse comperior; tantâ temperantiâ inter ^h ambitionem, sævitiamque moderatum. Namque edicto primo adjumenta ignaviæ
ⁱ sustulisse, ne quisquam in castris panem, aut quem alium cibum co-
ctum venderet; ne lixæ exercitum sequerentur; ne miles gregarius in castris, neve ⁱ in agmine servum, aut jumentum haberet: cæteris

I N T E R P R E T A T I O.

^a Quamvis comitiorum retardatio tem-
pus diminuerat, quo milites in castris
æstivis agunt.

² Huc illuc divagantes agros vasta-

bant, villas expugnabant, agebant certa-
tim prædas ex pecore & mancipiis.

³ Namque comperior Metellum sustulisse
primo edicto adjumenta ignaviæ.

N O T Æ.

^a Sine imperio.] Id est, qui ductus fue-
rat ab Imperatoribus, qui auctoritatem
suam tueri nesciverant, aut noluerant;
quique militibus omnia condonaverant.

^b Mora.] Per Tribunorum contentio-
nem, sicuti antea vidimus.

^c In imperio.] Albinus, donec Metel-
lus advenisset, exercitui præfuit.

^d Stativis.] Id est, in quibus diu ma-
nebant, cum militiæ more, sæpiùs mu-
tanda fuerint.

^e Odor.] Ex hominum & jumentorum
sordibus.

^f Lixæ.] Ità vocantur servi qui exerci-
tum sequuntur, & militibus vilissimam
operam præstant, putà aquam portare,
panem coquere, & id genus alia.

^g Panem.] Ipsi verò tenebantur partem
suam coquere.

^h Ambitionem.] Hic per ambitionem,
ratio & certus quidam agendi modus in-
telligitur, quo, ad consequendam gra-
tiam, minis milites vexantur, nec nisi à
volentibus ministeria requiruntur.

ⁱ In agmine.] Id est, dum iter facit ex-
ercitus. Gall. *Lurant la marche.*

^a arte modum statuisse: prætera, ^b transvorsis itineribus quotidie castra movere: juxta, ac si hostes adessent, vallo, atque fossâ munire: ^c vigilias crebras ponere, & eas ipse cum legatis circuire: item in agmine in primis modò, modò in postremis, sæpe in medio adesse, ne quisquam ordine egrederetur: uti, ^d cum signis frequentes incederent, miles cibum, & arma portaret. Ità prohibendo à delictis magis, quàm vindicando, exercitum brevì ^e confirmavit. Interea Jugurtha ubi, quæ Metellus agebat, ex nunciis accepit; simul de innocentia ejus certior Romæ factus, diffidere suis rebus, ac tum demum veram deditiōem facere conatus est. Igitur legatos ad consulem cum suppliciis mittit, qui tantummodo ipsi, liberisque vitam peterent, alia omnia dederent populo Rom. Sed Metello jam antea experimentis cognitum erat, genus Numidarum insidum, ingenio mobili, novarum rerum avidum esse. Itaque legatos alium ab alio diversos aggreditur: ac paullatim tenendo, postquam opportunos sibi cognovit, multa pollicendo persuadet, ut Jugurtham ^f maxumè vivum, sin id parum procedat, necatum sibi traderent: cæterum palam, quæ ex voluntate forent, regi nunciari jubet. Dein ipse paucis diebus intento atque infesto exercitu in Numidiam procedit: ubi, contra belli ^g faciem, tuguria plena hominum, pecora, cultoresque in agris erant: ex oppidis, & ^h mapalibus, præfecti regis obviam procedebant, parati fumentum dare, com meatum portare, postremo omnia, quæ imperarentur, facere. Neque Metellus iccirco minus, sed pariter ac si hostes adessent, munito agmine incedere, latè explorare omnia, illa deditiōis signa ostentui credere, & insidiis locum ⁱ tentare. Itaque ipse cum expeditis cohortibus, item funditorum & sagittariorum delectâ manu apud primos erat: in postremo C. ^j Marius le-

I N T E R P R E T A T I O.

^a Brevis exercitum ad pristinam disciplinam revocavit.

^b Persuadet ut præsertim traderent sibi Jugurtham vivum, si verò id minus

prosperè eveniret, necatum.

^g Contra id quod belli tempore conspici solet, tuguria erant plena hominum.

N O T Æ.

^a Arte.] Eà opus est omnino, eaque maximâ in ejusmodi occasionibus. Quâ verò in re sita sit, vix ullus dixerit, ita sunt, aut certè videntur exigui momenti innumera quæ ad id concurrunt.

^b Transvorsis.] Id est, non par vias stratas, sed per agros, silvas, &c. ut iis omnibus, si usus veniret, assueti essent.

^c Vigilias.] Gall. Des sentinelles. Sed tutius quàm sit hodie, plures enim milites uno in loco, collocabantur.

^d Cum signis.] Nescilicet dispersis militibus hostis interveniret; vel ipsi prædæ, aut fugæ occasionem invenirent.

^h Mapalibus.] Hic visi aut pagi, per mapalia sunt intelligendi.

ⁱ Tentare.] Omnino legendum arbitrator tentari, a Jugurthâ scilicet, prout censuit Gronovius.

^j Marius.] Qui fuerit, tamen si aliunde nesciremus, satis superque ex Sallustio postmodum cognoscere mus.

gatus

gatus cum equitibus curabar: in utrumque latus equites auxiliosos tribunis legionum, & præfectis cohortium dispersiverat: uti cum¹ his permixti² velites, quodcumque acciderent, equitatus Hostium propulsarent. Nam in Jugurthâ tantus dolus, tantaque peritia locorum, & militiæ erat, ut, absens an præsens, pacem an bellum gerens perniciosior esset, in incerto haberetur. Erat haud longè ab eo itinere, quo Metellus pergebat, oppidum Numidarum, nomine Vacca, forum rerum venalium totius regni maxumè celebratum; ubi & incolere, & mercari consueverant Italici generis multi mortales. Huc consul, simul³ tentandi gratiâ, &, si paterentur opportunitates loci, ⁴ præsidium imposuit; præterea imperavit frumentum, & alia, quæ bello usui forent, comportare: ratus, id quod res monebat, frequentiam negotiatorum, & ⁵ commeatum juvaturum exercitum, & jam paratis rebus munimentum fore. Inter hæc negotia Jugurtha impensius modò legatos supplices mittere, pacem orare, præter suam, liberorumque vitam, omnia Metello dedere. Quos item, uti priores, consul illectos ad prodicionem domum mittebat: regi pacem, quam postulabat, neque abnuere, neque polliceri, & inter eas moras⁶ promissa legatorum expectare. Jugurtha ubi Metelli dicta cum factis composuit, ac suis se⁷ artibus tentari animadvertit; quippe cui verbis pax nunciabatur, cæterùm re bellum asperrimum erat, urbs maxuma alienata, ager hostibus cognitus, ⁸ animi popularium tentati: coactus rerum necessitudine, statuit armis certare. Igitur, explorato hostium itinere, in spem victoriæ adductus ex oportunitate loci, quàm maxumas potest copias omnium generum parat, ac per tramites occultos exercitum Metelli antevenit. Erat in eâ parte Numidiæ, quam Atherbal in divisione possederat, flumen, oriens à meridie nomine Muthul; à quo aberat mons ferme millia passuum

INTERPRETATIO.

¹ Ut Velites permixti cum equitibus propulsarent equitatus hostium quacumque in partem accederent.

² Consul huc ivit, simul gratiâ tentan-

di, & præsidium imponendi, si oportunitates loci paterentur, deinde re cognitâ præsidium imposuit.

NOTÆ.

¹ Velites.] Levis erant armaturæ milites, gladio, jaculatoriâ hastâ, parmâque instructi.

² Tentandi.] Id est, Ut cognosceret quid eo in loco fieri posset, quidve Jugurtha conareretur, an re & verbis idem esset.

³ Præsidium.] Necessè fuit, ut sensus aperiretur, quod ellipticè à Sallustio dictum est, in interpretatione supplere.

⁴ Commeatum.] Certè commeatu, sicuti Urfino, mihi quoque placeret.

⁵ Promissa.] Itaque polliciti erant legati, se Jugurtham prodituros.

⁶ Artibus.] Dolis scilicet, quibus Aulum, aliosque in laqueos induxerat.

⁷ Animi.] Scilicet, non modò legatos, sed quosvis Metellus à Jugurthâ alienare quaerivit.

xx. ^a tractu pari, ^b vastus ab naturâ, & humano cultu: sed ex eo medio quasi collis oriebatur, in immensum pertinens, vestitus oleastro, ac myrteris, aliisque generibus arborum, quæ humi ^c arido, atque arenoso gignuntur. ^d Media autem planices deserta, penuriâ aquæ, præter fluminis propinqua loca. ea consita arbuſtis, pecore atque cultoribus frequentabantur. Igitur in eo colle, quem ^e transverso itinere porrectum docuimus, Jugurthâ ^f extenuatâ suorum acie confedit: elephantis, & parti copiarum pedestrium Bomilcarem præfecit; eumque edocer, quæ ageret: ipse propior ^g montem cum omni equitatu, & peditibus delectis suos collocat: dein singulas turmas, & manipulos circuiens monet, atque obtestatur, uti memores pristinae virtutis, & victoriae, sese, regnumque suum ab Romanorum avaritiâ defendant: cum his certamen fore, quos antea victos sub jugum miserint: ducem illis, non animum, muratum: quæ ab imperatore ^h decuerint, omnia suis provisâ; locum superiorem; ⁱ uti prudentes cum imperitis; ne pauciores cum pluribus, aut rudes cum bello melioribus manum confererent. proinde parati, inrentique essent, signo dato, Romanos invadere: illum diem aut omnis labores, & victorias confirmaturum, aut maxumarum ærumnarum initium fore. Ad hoc viritum, uti quemque ob militare facinus pecuniâ, aut honore extulerat, commonefacere beneficii sui, & eum ipsum aliis ostentare: postremò, pro cuiusque ingenio pollicendo, minitendo, obtestando, alium alio modo excitare: cum interim Metellus, ignarus hostium, monte degrediens cum exercitu ^j conspiciatur. Primò dubius,

INTERPRETATIO.

^a Jugurtha monet milites se providisse suis ea omnia quæ decuerint provideri ab imperatore.

NOTÆ.

^a Tractu pari.] Id est, tantum habens longitudinis, quantum à fluvio distabat.

^b Vastus.] Ubi nec arbores erant, nec frutices.

^c Arido.] Id est, ariditate, nam humi, quod postea in adverbium abiit, hic more antiquo pro Genitivo positum est.

^d Media.] Hoc est, spatium quod collem inter & flumen porrigebatur.

^e Transverso.] Intellige, iter colli subiectum fuisse, ita ut Jugurtha ejusque exercitus transseantibus immineret.

^f Extenuatâ.] Intellige agmen in longitudinem porrectum. Les escadrons n'ont pas de profondeur. Ita verò aciem instructam oportuit, ut, in angustiis, hostium in longum productos ordines, pluribus ex locis invaderet.

^g Montem.] Quia scilicet Metello transitus erat: atque hinc vides eo in loco insidias struxisse Jugurtham, ubi mons in collem delinebat.

^h Uti.] Ne ita accipias, quasi omnia quæ secuntur effecta sint ejus quod dixit, locum superiorem suis provisum. Quæcumque enumerat commoda, seorsum sumenda sunt, ita ut, quod à Jugurthâ prospectum fuerit, uti prudentes locorum cum imperitis certarent secundam sit. Ut sensus apertior esset, inter punitionem mutavi.

ⁱ Conspiciatur.] Passivè, quod rarum est. Ità Varro apud Priscianum, Paupertas hæc non ita nutrita, ut nunc conspiciatur.

quid:

BELLUM JUGURTHINUM. 105

quidnam insolita facies ostenderet (nam inter virgulta equi, Numidæque confederant, neque planè occultati humilitate arborum, & tamen ^a incerti quidnam esset, cum naturâ loci, tum ^b dolo ipsi, atque signa militaria ^c obscurati) dein, brevî cognitis insidiis, paulisper agmen ^d constituit. Ibi ^e commutatis ordinibus, in dextro latere, quod proximum hostis erat, triplicibus ^f subsidiis aciem instruxit; inter manipulos funditores, & sagittarios dispertit, equitatum omnem in ^g cornibus locat; ac pauca pro tempore milites hortatus, aciem, sicut instruxerat, ^h transvorsis principiis in planum deducit. Sed, ubi Numidas quietos, neque colle degredi animadvertit, veritus ex anni tempore, & inopiâ aquæ, ne siti conficeretur exercitus, Rutilium legatum cum expeditis cohortibus. & parte equitum præmiserat ad flumen, uti locum castris antè caperet. existumans hostes crebro impetu, & transvorsis proeliis iter suum remoratorios, &, quoniam armis diffiderent, ⁱ lassitudinem & sitim militum tentaturos. Dein ipse pro re, atque loco, ^j sicuti monte descenderat, paulatim procedere: Marium post ^k principia habere, ipse cum sinistræ alæ equitibus esse, qui in agmine ^l principes facti erant. At Jugurtha, ubi extremum agmen Metelli ^m primos suos prætergressum videt, præsidio quasi duûm millium peditum montem occupat, quâ Metellus descenderat: ne forte cedentibus adversariis receptui, ac post munimento foret: dein, repente signo dato, hostis invadit. Numidiæ alii postremos cedere: pars à sinistrâ, ac dextrâ ⁿ tentare: insensu ad-

INTERPRETATIO.

^a Deinde, intra breve tempus cognitis insidiis, paulisper exercitus iter suppressit.

NOTÆ.

^a Incerti.] Intellige, delitescentium Numidarum eam fuisse speciem, ut nesciretur hominesne essent, an trunci, aut aliquid simile.

^b Dolo.] Eâ causâ ponē arbores latitabant, ut incautus & imparatus Metelli exercitus illac transiret.

^c Obscurati.] Græca constructio, pro Obscuratis signis militaribus, aut obscurata signa habentes. Sic sæpissimè loquitur Horatius.

^d Commutatis.] Gall. *Ayant changé l'ordonnance de l'aile droite.*

^e Subsidiis.] Milites erant qui ponē alios subdentes, illis periclitantibus opem ferrent. Gall. *Des corps de reserve.*

^f Cornibus.] Sur les ailes de l'Infanterie.

^g Transvorsis.] Diffidens per hæc trans-

vorsa incedo: Interim ita me expedito Metellus collem cum sequi noller, ne Jugurthæ illic insidianti opportunus fieret, aciem in clypeum, seu ad sinistram ut loquimur nos, declinare jussit; adeoque in obliquum iter inflexit. *Il fit marcher son avant-garde de travers, s'étant détournée sur la gauche.*

^h Lassitudinem & sitim.] Id est, milites per lassitudinem & sitim.

ⁱ Sicuti.] Refertur ad Paulatim.

^k Principia.] Dans l'Arrière-garde. In ultimo agmine.

^l Principes.] Id est, primi, hoc in loco.

^m Primos.] Non remotissimos intelligo, sed proximos, hoc est eos qui primi trans-euntibus occurrebant.

ⁿ Tentare.] Illi eminens missilibus lacebabant.

esse,

esse, atque instare; omnibus locis Romanorum ordines conturbare. quorum etiam qui firmioribus animis obvii hostibus fuerant, ludificari^a incerto proelio ipsi¹ modò eminus sauciabantur, neque contrà feriundi aut conferendi manum copia erat. Antè jam docti ab Jugurthâ equites, ubicumque Romanorum turma insequi cœperat, non confertim, neque in unum sese recipiebant, sed alius aliò quàm maxumè divorsi. ità numero² priores, si à persequendo hostes detertere nequiverant, disiectos ab tergo, aut lateribus circumveniebant: sin opportunior fugæ collis, quàm campi fuerant: eò verò consueti Numidarum equi facile inter virgulta evadere; nostros asperitas, & insolentia loci retinebat. Cæterùm facies totius negotii varia, incerta, foeda, atque miserabilis: dispersi à suis, pars cedere, alii insequi: neque signa, neque ordines observare: ubi quemque periculum ceperat, ibi resistere, ac propulsare: arma, tela, equi, viri, hostes, cives permixti: nihil consilio neque, imperio agi: fors omnia regere. Itaque multum diei processerat, cum etiam tum eventus in incerto erat. Denique omnibus labore, & æstu languidis, Metellus, ubi videt Numidas minùs instare, paullatim milites in unum conducit: ordines restituit, & cohortes^b legionarias quatuor advorsum pedites hostium collocat. c eorum magna pars superioribus locis sessa confederat. simul³ orare, hortari milites, ne deficerent, neu paterentur hostes fugientis vincere: neque illis castra esse, neque munimentum ullum, quò cedentes tenderent: in armis omnia sita. Sed nec Jugurtha quidem interea quietus erat; circuire, hortari, renovare prælium, & ipse cum delectis tentare omnia: subvenire suis, hostibus dubiis instare, quos firmos cognoverat, eminus pugnando, d retinere. Eo modo duo imperatores, e summi viri, inter se certabant: ipsi pares, cæterùm opibus disparibus. Nam Metello virtus militum erat. locus advorsus: Jugurthæ alia omniâ, præter milites, opportuna. Denique Romani, ubi intelligunt neque sibi profugium esse, neque ab hoste copiam pugnandi fieri; (& jam diei vesper erat.) 4 advorso colle, sicuti

INTERPRETATIO.

¹ Ipsi tantum eminus sauciabantur, & vulnerabantur.

² Ità, cum essent plures numero, si nequiverant detertere hostes à persequendo, circumveniebant eos disiectos à tergo aut lateribus.

³ Simul Metellus orare, hortari milites, ne deficerent, neve paterentur hostes, qui fugiebant, vincere.

⁴ Romani in adversum colle sicuti præceptum erat, evadunt.

NOTÆ.

^a Incerto.] Quia Numidæ non stabant, sed accedebant & recedebant. *Ils ne se batoient pas de pied ferme.*

^b Legionarias.] Ut distinguantur ab auxiliariis.

^c Eorum.] Numidarum.

^d Retinere.] Ne scilicet dubiis & cedentibus opem ferrent.

^e Summi.] Omnino summi, & à quibus plurima quisque discere queat.

BELLUM JUGURTHINUM. 107

præceptum fuerat, evadunt. Amisso ^a loco Numidæ fusi, fugatique, pauci interiëre: plerosque velocitas, & regio ^b hostibus ignara, tutata sunt. Interea Bomilcar, quem elephantis, & particopiarum pedestrium præfectum ab Jugurthâ suprâ diximus, ubi eum Rutilius prætergressus est, paullatim suos ^c in æquum locum deducit: ac, dum legatus ad flumen, quod præmissus erat, festinans pergit, ^d quietus, uti res postulabat, aciem exornat: neque remittit, quid ubique hostis ageret, explorare. Postquam Rutilius consedissee jam, & animo vacuum acceperat, simulque ex Jugurthæ prælio clamorem augeri, veritus ne legatus cognitâ re, laborantibus suis auxilio foret, aciem, quam diffidens virtuti militum ^e artè statuerat, quod hostium ^f itineri officeret, latius porrigit; eoque modo ad Rutilii castra procedit. Romani ex improvviso pulveris vim magnam animadvertunt. Nam prospectum ager arbustis confitus prohibebat. Et primò rati humum aridam vento agitari: post, ubi æquabilem manere, & sicut acies movebatur, magis magisque appropinquare vident; cognitâ ^g re properantes arma capiunt, ac pro castris, sicut imperabatur, consistunt. Dein, ubi propiòs ventum est, utrimque magno clamore concurritur. Numidæ tantummodo ^h remorati, dum in elephantis auxilium putant, postquam eos impeditos ramis arborum, atque ità disiectos circumveniri vident, fugam faciunt: ac plerique, abjectis armis, collis, aut noctis, quæ jam aderat, auxilio integri abeunt. Elephantis quatuor capti, reliqui omnes numero ⁱ quadraginta interfecti. At Romani quamquam itinere, atque ^j opere castrorum, & prælio fessi, lassique erant: tamen, quòd Metellus ampliùs opinione morabatur, instructi, ^k intentique obviam procedunt. Nam dolus Numidarum nihil languidi, neque remissi patiebatur. Ac primò obscurâ nocte, postquam haud procul ^l inter se erant, strepitu, veluti hostes adventarent, alteri apud alteros formidinem simul. & tumultum facere: & penè imprudentiâ ^m admissum facinus miserabile, ni utrimque præ-

INTERPRETATIO.

^a Et, dum Rutilius legatus properat ad flumen, quod præmissus erat, Bomilcar per quum aciem instruit, uti res postulabat.

^g Porrigit latius aciem, quam instruxerat densis ordinibus, diffidens virtuti militum.

NOTÆ.

^a Loco.] Colle, scilicet.

^b Hostibus.] Romanis.

^c Itineri.] Si nimirum Metello auxilium adferre voluissent.

^d Re.] Exercitum, scilicet, adventare.

^e Remorati.] Ils ne firent ferme que.

^f Quadraginta.] In quibusdam, triginta tantum numerantur.

^g Opere.] Scilicet castra munierant.

^h Intentique.] Hinc videas quales fuerint Romani.

ⁱ Inter se.] De Romanis loquitur, quorum alii cum Metello, alii cum Rutilio erant.

^j Admissum.] Ut, scilicet, Romani invicem pugnarent.

missi

missi equites rem exploravissent. Igitur pro metu repente gaudium exortum, milites alius alium læti appellant, æta edocent, atque audiunt: sua quisque fortia facta ad cælum fert. Quippe res humanæ ita sese habent: in victoriâ vel ignavis gloriari licet: adversæ res etiam bonos detrectant. Metellus in iisdem castris quatrduo moratus, saucios curâ reficit; meritos in proeliis more militiæ^a donat, universos in concione laudat, atque agit gratias: hortatur, ad cætera, quæ levia sunt, parem animum gerant: pro victoriâ satis jam pugnatum, reliquos labores pro prædâ fore. Tamen interim^b transfugas, & alios opportunos,^c Jugurtha ubi gentium, aut quid agitarer, cum paucisne esset, an exercitum haberet, uti sese victus gereret, exploratum misit. At ille sese in loca saltuosa, & naturâ munita receperat: ibique cogebat exercitum numero hominum ampliorem, sed^e hebetem, infirmumque, agri ac pecoris magis, quàm belli, cultorem. Id eâ gratiâ eveniebat, quod præter equites regiones nemo omnium Numida ex fugâ regem sequitur. quocujusque animus fert, eò discedunt. neque id flagitium militiæ ducitur:^d ita se mores habent. Igitur Metellus, ubi videt etiam^e tum regis animum ferocem esse: bellum renovari, quod nisi ex illius lubricine^f geri non posset: præterea^g iniquum certamen sibi cum hostibus: minore detrimento illos vinci, quàm suos vincere: statuit non proeliis, neque acie, sed alio more bellum gerendum. Itaque in loca Numidiæ opulentissima pergit: agros vastat: multa castella, & oppida, remere munita, aut sine præsidio, capit, incenditque: puberes interfici jubet, alia omnia militum præda esse. Eâ formidine multi mortales Romanis dediti^h obsides: frumentum, & alia, quæ usui forent, affatim præbita: ubi-

INTERPRETATIO.

^a Res adversæ etiam bonorum existimationem violant.

^b Tamen interim Metellus misit transfugas & alios opportunos exploratum, ubi

gentium Jugurtha ageret, aut quid agitarer, cum paucisne esset, an exercitum haberet, quomodo se gereret postquam victus esset.

NOTÆ.

^a Donat.] Coronis, Armillis, Hastis, & id genus aliis.

^b Transfugas.] Valdè illi sunt opportuni, quia maxime fideles esse coguntur: Interim videndum ne iis dolis capiamur, quos in hostes parere videntur.

^c Hebetem.] Hebes dicitur cujus obtusa est acies. Hic itaque exercitus intelligitur ad belli munia ineptus. Des gens mal-agueris.

^d Itâ.] Iis respondet qui pravam consuetudinem mirabuntur. Ejus nimirum vis

est tanta, ut pro alterâ lege sumatur.

^e Tum.] Postquam profligatus fuisset.

^f Geri.] Ille enim sylvis & desertis locis pelli non poterat.

^g Iniquum.] Multis de causis tale erat: Nam Jugurthæ loca perspecta; nisi opportuna essent, non pugnabat; victus, aciem inflaurare poterat; &c. Hæc omnia Metello adversa erant.

^h Obsid. c.] Ut, scilicet, de eorum fide certi essent.

cumque

cumque res postulabat, præsidium impositum. Quæ negotia multò magis, quàm proelium malè pugnatum ab suis, regem terrebant. Quippe cuius spes omnis in fugâ sita erat, sequi cogebatur, & qui sua loca defendere nequiverat, ¹ in alienis bellum gerere. Tamen ² ex inopiâ, quod optimum videbatur, consilium capit: exercitum plerumque in iisdem locis operiri jubet: ipse cum delectis equitibus Metellum sequitur: nocturnis & aviis itineribus, ignoratus, Romanos palantis repente aggreditur. ³ Eorum plerique inermes cadunt, multi capiuntur: nemo omnium intactus profugit: & Numidæ, priùs quàm ex castris subveniretur, sicuti iussi erant, in proximos collis discedunt. Interim Romæ gaudium ingens ortum, cognitis Metelli rebus: uti seque, & exercitum more majorum gereret; in adverso loco victor tamen virtute fuisset; hostium agrò potiretur; Jugurtham, magnificum ex Auli sociariâ, spem salutis in solitudine, aut fugâ ⁴ coegisset habere. Itaque senatus, ob ea feliciter acta, diis immortalibus supplicia decernere: civitas trepida antea, & sollicita de belli eventu, læta ⁵ agere: de Metello fama præclara esse. Igitur eo intentior ad victoriam niti: omnibus modis festinare: ⁶ cavere tamen necubi hosti ⁷ opportunus fieret: ⁸ meminisse post gloriam invidiam sequi. Ità, quò clarior, eò magis anxius erat: neque post insidias Jugurthæ effuso exercitu prædari; ubi frumento, aut pabulo opus erat, cohortes cum omni equitatu præsidium agitabant: exercitus partem ipse, reliquos Marius ducebat. Sed igni magis, quàm prædâ ager vastabatur. Duobus locis haud longè inter se castra faciebant. Ubi vi opus erat, cuncti aderant: cæterum, quò ⁹ fuga, atque formido latius cresceret, divorsi agebant. Eotempore Jugurtha per collis sequi: tempus, aut ¹⁰ locum pugnæ quærere: quâ venturum hostem

INTERPRETATIO.

¹ Quippe Jugurtha, cuius spes omnis in fugâ sita erat, cogebatur sequi hostem, & qui sua loca defendere nequiverat, cogebatur gerere bellum in alienis.

² Tamen, in afflictis rebus, capit optimum consilium, quod videbatur.

³ Cognito etiam quomodo coegisset Ju-

gurtham gloriabundum ex Auli sociariâ, habere spem salutis in desertis & fugâ.

⁴ Civitas Romana antea trepida & sollicita de belli eventu, in lætitiâ degebat.

⁵ Cavebat tamen ne alicubi occasionem præberet hosti opportunè suos invadendi.

NOTÆ.

¹ In alienis.] Iis, scilicet, quæ Metellus expugnaverat. Cogebatur autem Jugurtha Metellum sequi, ne ille postquam omnes urbes sub potestatem coegisset, ipse regno spoliatus inveniretur.

² Eorum.] Romanorum, huc illuc prædæ & commætarum causâ divagantium.

³ Cavere.] Securitas enim mater est doloris.

⁴ Meminisse.] Utinam Viris magnis hæc eadem quæ Metello semper obversarentur; multos enim sua virtus perdidit, in invidiæ foveas incidentes, illam dum sequuntur.

⁵ Fuga.] Maximi est momenti in bello, latè incolas terrere & fugare.

⁶ Locum.] Opportunum, intellige.

audierat,

audierat, pabulum & aquarum fontis, quorum penuria erat, ^a corrumpere, modò se Metello, interdum Mario ostendere: postremos in agmine tentare, ac statim in collis regredi: rursus aliis, post aliis minitari: neque proelium facere, neque otium pati, tantummodo hostem ab incepto ^b retinere. Romanus imperator ubi sedolis farigari videt; neque ab hoste copiam pugnandi fieri; urbem magnam, & in eâ parte, quâ sita erat, arcem regni, nomine ^c Zamam, statuit oppugnare; ratus id quod negotium poscebat, Jugurtham laborantibus suis auxilio venturum, ibique proelium fore. At ille, quæ parabantur, à perfugis edoctus, ^d magnis itineribus Metellum antevenit: oppidanos hortatur, moenia defendant, additis auxilio perfugis: quod genus ex copiis regis, quia fallere ^e nequibat, firmissimum erat. præterea pollicetur, in tempore semet cum exercitu affore. Ità compositis rebus in loca quàm maxumè occulta discedit; ac paulò post cognoscit, Marium ^f ex itinere frumentatum cum paucis cohortibus ^g Siccam missum: quod oppidum primum omnium post malum pugnam ab rege defecerat. Eò cum delectis equitibus noctu pergit, & jam egredientibus Romanis ^h in portâ pugnam facit: simul magnâ voce Siccenses hortatur, uti cohortes ab tergo circumveniant: fortunam illis præclari facinoris casum dare: si id fecerint; postea sese in regno, illos in libertate sine metu ætatem acturos. ac ni Marius signa ⁱ inferre, atque evadere oppido ^j properavisset, profectò cuncti, aut magna pars Siccensum, fidem mutavissent: Tantâ mobilitate sese Numidæ gerunt. Sed milites Jugurthini paulisper ab rege sustentati, postquam majore vi hostes urgent, paucis amissis profugi discedunt. Marius ad Zamam pervenit. id oppidum in campo situm, magis ^k opere, quàm naturâ munitum erat, nullius idoneæ rei egens,

INTERPRETATIO.

^a Et nisi Marius properavisset inferre | profectò cuncti, aut magna pars Siccensum
signa in hostem, atque evadere oppido, | sum fidem mutavissent.

NOTÆ.

^a Corrumperè.] Veneno, scilicet.

^b Retinere.] Ut tempus lucrifaceret, morâque Metelli exercitum conficeret.

^c Zamam.] A Carthagine quinque dierum itinere, versus occidentem, disitam cam fuisse volunt.

^d Magnis.] Gall. dicimus, *A grandes journées.*

^e Nequibat.] Non equidem, si verè transfugæ fuerint; quia ab iis certò puniuntur quos deseruerunt, si in manus venerint. Interim cautè cum his versandum.

^f Ex itinere.] Gall. diceremus, *Qu'on*

avoit détaché Marius pendant la marche.

^g Siccam.] Vocatur & Sicca Veneria, aut Venerea, item Veneria simpliciter. Propior est Carthaginem quàm Zama.

^h In portâ.] Siccæ urbis scilicet.

ⁱ Properavisset.] Nimirum Marius injuriæ opportunus fuisset, si in urbe remansisset, ubi vel mulieres de fenestris proelium facere potuissent: Verùm, cum oppidani rebellandi occasionem non haberent, in fide persistenterunt.

^k Opere.] Gall. diceremus, *Elle étoit plus forte par les travaux qu'on y avoit faits, que par son assiette.*

armis

BELLUM JUGURTHINUM. III

annis virisque opulentum. Igitur Metellus, pro tempore atque loco paratis rebus: cuncta moenia exercitu circumvenit: legatis imperat, ubi quisque curaret. Dein, signo dato, undique simul clamor ingens oritur, neque ea res Numidas terret: insensu intentique sine tumultu manent: praelium incipitur. Romani pro ingenio quisque, pars eminus^a glande, aut lapidibus pugnare; ^b evadere alii, alii succedere, ac murum modò suffodere, modò scalis aggredi, cupere proelium^c manibus facere. Contra ea oppidani in proximos saxa volvere, sudes, pila, præterea pice & sulphure tædam^d mistam, ardentia mittere. Sed ne illos quidem, qui procul manserant, timor animi satis muniverat. Nam plerosque jacula, ^e tormentis aut manu emissa, vulnerabant: parique periculo, sed famâ impari, boni atque ignavi erant. Dum apud Zamam sic certatur, Jugurtha ex improvviso castra hostium cum magnâ manu invadit: remissis, qui in præsidio erant, & omnia magis, quam proelium, expectantibus, ^f portam irrumpit. At nostri, repentino metu perculsi, sibi quisque pro moribus consulunt: alii fugere, alii arma capere; magna pars vulnerati, aut occisi. Cæterum ex omni multitudine non amplius quadraginta memores^g nominis Romani, grege facto locum capere paulò, quam alii, eduiorem: neque inde maxumâ vi depelli quiverunt: sed tela eminus missa remittere, pauci^h in pluribus minis frustrati: sin Numidæ propius accessissent, ibi verò virtutem ostendere, & eos maxumâ vi cedere, fundere, atque fugare. Interim Metellus, cum acerrumè rem gereret, clamorem & tumultum hostilem à tergo accepit: dein, converso equo, animadvortit fugam ad se vorsum fieri, quæ res indicat popularis esse. Igitur equitatum omnem ad castra properè mittit, ac statim C. Marium cum cohortibus sociorum; eumque lacrumans, per amicitiam, perque rempublic. obsecrat, ne quam contumeliam remanere in exercitu victore, neve hostes inultos abire sinat;

INTERPRETATIO.

^a Cupiebant cominus pugnare, & manus conferere.

² Mittebant præterea tadas picæ & sulphure obductas.

NOTÆ.

^a Glande.] Plumbum erat in glandis modum effictum, quod fundis jaciebatur.

^b Evadere.] Scilicet, qui labore fessi, aut ab hostibus vulnerati sunt, secedunt; alii in eorum locum succedunt.

^c Suffodere.] Ut eum dejicerent, & diruerent.

^d Tormentis.] Machinæ erant, quibus, magnâ vi, lapides, & id genus, in hostem ruebant.

^e Famâ.] Videlicet, non ii laudantur, qui in latibulis, vel fugientes inhonestâ vulnera accipiunt.

^f Portam.] Castrorum, scilicet, alteram; nam quatuor erant.

^g Nominis.] Id est, Gloriæ nominis Romani.

^h In pluribus.] Id est, cum pauci Romani in plures Numidas tela mitterent, singulis jactibus aliquem attingebant.

ille

ille brevi mandata efficit. At Jugurtha ^a munimento castrorum impeditus, cum alii super vallum præcipitarentur, alii in ^b angustiis ipsi sibi ^c properantes officerent, multis amissis in loca munita sese recipit. Metellus, infecto negotio, postquam nox adefat, in castra cum exercitu revertitur. Igitur postero die, prius quam ad oppugnandum egredere-
tur, equitatum omnem in eâ parte, quâ regis adventus erat, ^d pro castris agitare jubet: portas, & proxima loca tribunis dispertit: dein ipse pergit ad oppidum, atque, uti superiore die, murum aggreditur. Interim Jugurtha ex oculo repente nostros invadit, qui in primo locati fuerant, paulisper territi perturbantur: reliqui citò subveniunt. Neque diutius Numidæ resistere quivissent, ni pedites cum equitibus permixti magnam cladem in congressu facerent: quibus illi freti, non ut equestri proelio solet, sequi, dein cedere, sed ^e adversis equis concurrere, implicare, ac perturbare aciem: ita, expeditis peditibus suis, hostis ^e penè victos dare. Eodem tempore apud Zamam magna vi certabatur. Ubi quisque legatus, aut tribunus curabat, eò acerrumè niti, neque alius in alio magis, quam in sese, spem habere: pariterque oppidani agere, pugnare, aut parare omnibus locis: avidius alteri alteros fauciare, quam semet tegere. clamor permixtus, hortatione, lætitia, gemitu: item strepitus armorum ad cælum ferri: tela utrimque volare. Sed illi, qui mœnia defensasabant, ubi hostes paululùm modò pugnam remis-
erant, intenti proelium equestre prospectabant. Eos, uti quæque Ju-
gurthæ res erant, lætos modò, modò pavidos animadverteres: ac, si-
cuti audiri à suis, aut cerni possent, monere alii, alii hortari, aut manu
significare, aut ^f niti corporibus: huc & illuc, quasi ^g vitabundi, aut
jacentes tela, agitare. Quod ubi Mario cognitum est, (nam is in eâ
parte curabat) consultò leniùs agere, ac diffidentiam rei simulare: pati
Numidas sine tumultu, regis proelium visere. Ità, illis studio suorum

INTERPRETATIO.

^a *Jubet omnem equitatum manere ante castra, in eâ parte, quâ rex adventare poterat.*

^g *In hanc & illam partem movebant corpus, quasi vitare, aut jacere tela debuisse.*

NOTÆ.

^a *Munimento.]* Vallo, fossâ, &c.

^b *Angustiis.]* Portarum, scilicet.

^c *Properantes.]* Ità evenit: Dum multi in locis angustiis sese invicem pulsant & premunt, vix unus & alter egreditur.

^d *Adversis.]* Non illi, ut solet, circumactis, (*et caracolant*) sed rectâ in hostem concitatis equis, pugnabant, ut, scilicet, introrumperent & pervaderent.

^e *Penè.]* Certè difficile erat Romanis, simul Numidis peditibus & equitibus resistere, postquam sua acies turbata esset.

^f *Niti.]* Sic solemus, quando quempiam videmus laborantem, qui res nostras tuetur; Eo ferrè modo membra & nervi nostri moventur, ac si res ipsas nosmet exequeremur.

^g *adstrictis,*

BELLUM JUGURTHINUM. 113

¹ adstrictis, repente magnâ vi murum aggreditur; & jam scalis ² egressi milites propè summa ceperant, cum oppidani concurrunt; lapides, ignem, alia præterea tela ingerunt. Nostri primò resistere: dein, ubi unâ, atque alterâ scalâ comminutâ; qui supersteterant afflicti sunt; cæteri, quo quisque modo potuere, pauci integri, magna pars confecti vulneribus, abeunt. Deinde utrimque prælium nox diremit. Metellus postquam videt frustra inceptum, neque oppidum capi, neque Jugurtham, nisi ex insidiis, aut ³ suo loco pugnam facere; & jam ætatem exactam esse; ab Zamâ discedit: & in iis urbibus, quæ ad sese defece- rant, satisque munite loco, aut mœnibus erant, præsidia imponit. Cæ- terum exercitum in provinciam, quæ proxima est Numidiæ, biemandi gratiâ collocat. Neque id tempus ex ⁴ aliorum more quieti, aut luxuriæ concedit, sed, quoniam armis bellum parum procedebat, insidias regi per amicos tendere, & eorum ^b perfidiâ pro armis uti parat. Ignitur Bomilcarem, qui Romæ cum Jugurthâ fuerat, & inde clam, ^c vadibus da- tis, de Massive nece iudicium fugerat, quod ^d ei per maxumam amicitiam maxumâ copia fallendi erat, multis pollicitationibus aggreditur: ac primò efficit, ut ad se colloquendi gratiâ occultus veniat: dein fide datâ, si Jugurtham vivum, aut necatum sibi tradidisset, fore, ut illi senatus impunitatem, & ^d sua omnia concederet. Facile Numidæ per- suadet, cum ingenio infido, tum metuenti, ne, si pax, cum Romanis fieret, ipse per ^e condiciones ad supplicium traderetur. Is, ubi primùm opportunum fuit, Jugurtham anxium, ac miserantem fortunas suas ac-

INTERPRETATIO.

¹ Itâ dum illi anxie occupati erant, af- fectu quo tenebantur erga suos, repente magnâ vi Marius murum aggreditur.

² Et milites, qui cum scalis advenerant, jam ferè ad murorum cacumen perve- rant.

³ Postquam Metellus videt illud quod inceperat frustra inceptum fuisse, neque oppidum capi, neque Jugurtham pugnare

nisi ex insidiis, aut loco ipsi opportuno, & jam ætatem exactam esse, Zamâ dis- cedit; & in iis urbibus imponit præsidia, quæ in suam fidem venerant, & loco, aut mœnibus satis munitæ erant.

⁴ Quia Jugurtham fallere facillimè Bomilcar poterat, ex maxumâ amicitia, eum Metellus multis pollicitationibus ag- greditur.

NOTÆ.

^a Aliorum.] Imperatorum scilicet Auli- putâ.

^b Perfidia.] Videant proditores num satis nomen placeat: Eriam apud illos qui eâ utuntur eorum ars perfidia vocatur: Imò illis sunt detestabiles & execrandi, quandoquidem seipsos, & fidem, ante omnia vendunt.

^c Vadibus.] Ideò istud addidit, ne cui

mirum videatur, quod effugere ille po- tuerit.

^d Sua.] Id est, quæcumque bona Bo- milcar possidebat.

^e Condiciones.] Id est, Ne inter alias pacis condiciones hæc quoque esset, ut Bo- milcar ad supplicium à Jugurthâ trade- retur.

H

cedit:

cedit: monet, atque lacrumans obtestatur, ut aliquando sibi liberisque, & genti Numidarum optumè merenti, provideat: omnibus proeliis sese victos: agrum vastatum: multos mortalis captos, occisos: regni opes comminutas esse: satis sæpe jam & virtutem militum, & fortunam tentatam: ^a caveat, ne, illo cunctante, Numidæ sibi consulant. His, atque talibus aliis ad deditionem regis animum impellit. Mittuntur ad imperatorem legati, qui Jugurtham imperata factorum dicerent, ac ^b sine ullâ pactiōne sese, regnumque suum in illius fidem tradere. Metellus properè cunctos senatorii ordinis ex hibernis accersiri jubet: eorum, atque aliorum, quos idoneos ducebat, consilium habet. Ità more majorum, ex consilii decreto, per legatos Jugurthæ imperat, argenti ^c pondo ducenta millia, elephantos omnis, equorum, & armorum aliquantum. Quæ postquam sine morâ facta sunt, jubet perfugas omnis victos adduci. Eorum magna pars, uti jussum erat, adducti: pauci, cum primùm deditio cœpit, ad Regem Bocchum in Mauritaniam abierant. Igitur Jugurtha, ubi armis, virisque, & pecuniâ spoliatus est, cum ipse ad ^d imperandum ^e Tifidum vocaretur, rursus cœpit ^f flectere animum suum, & ex malâ conscientiâ digna timere. Denique, multis diebus per dubitationem consumtis, cum modò tædio rerum adversarum omnia bello potiora duceret: interdum secum ipse reputaret, quàm gravis casus in servitium ex regno foret: multis, magnisque ^g præfidiis nequicquam perditis, de integro bellum sumit. Et Romæ senatus, de provinciis consultus, Numidiam Metello decreverat. Per idem tempus ^h Uticæ fortè C. Mario, per hostias diis supplicanti, magna, atque mirabilia portendi haruspex dixerat: proinde, quæ animo agitabat, fretus diisageret: fortunam quàm sæpissime experiretur; cuncta prosperè eventura. At illum jam antea consulatus ingens cupido exagitabat: ad quem capiendum, ⁱ præter vetustatem familiæ, alia omnia abundè erant; industria, probitas, militiæ magna scientia, animus ⁱ belli ingens,

INTERPRETATIO.

^a Omnia erant abundè, si excipias vetustatem familiæ.

NOTÆ.

^a Caveat.] Vides ab improbo proditore ne cavere quidem potuisse omnium perfidorum perfidiosissimum; illumque, alterum, de more, eam quàm avertere videbatur, sicam in pectus defixisse.

^b Sine ullâ.] Illud est quod dicimus, *A Discretion.*

^c Pondo.] Quod Gallicè dicimus *un marc d' argent*, octo tantum continet uncias, Pondo duodecim.

^d Imperandum.] Passivè, Id est, ut

imperaretur: Ita loquutos esse veteres probat Servius in Virgilium.

^e Tifidum.] Inter Carthaginem & Uticam sitam fuisse volunt.

^f Flectere.] Id est, pedem referre, & ab institutâ deditione animum revocare.

^g Præfidiis.] Argento, videlicet, Elephantis, Armis, Equis, &c.

^h Uticæ.] Jam satis nota, non longè à Carthagine, versus occidentem.

ⁱ Belli.] Adverbialiter, sicut *domi*.

domi

domi modicus, lubricitatis & divitiarum victor, tantummodo gloriæ avidus. Sed is natus, & omnem pueritiam ^a Arpini altus, ubi primum ætas militiæ patiens fuit, stipendiis faciundis, non Græcâ faciundâ, neque urbanis ^b munditiis sese exercuit: ita inter artis bonas ^c integrum ingenium brevi adolevit. Ergo ubi primum tribunatum militum à populo petit, plerisque faciem ejus ignorantibus, facile, ^d notus, per omnis tribus declaratur. Deinde ab eo magistratu, alium post alium sibi peperit: semperque in potestatibus eo modo agitabat, ut amplore, quam gerebat, dignus haberetur. tamen is ^e ad id locorum talis vir (nam postea ambitione præceps datus est) consulatum appetere non audebat. Etiam tum alios magistratus plebes, consulatum nobilitas inter se ^f par manus tradebat. Novus nemo tam clarus, neque tam egregiis factis erat, quin is indignus illo honore, & quasi pollutus haberetur. Igitur, ubi Marius haruspici dicta eodem intendere videt, quod cupido animi hortabatur; ab Metello ^g petundi gratiâ missionem rogat: cui quamquam virtus, gloria, atque alia optanda bonis ^h superabant, tamen inerat contemptor animus, & superbia, ⁱ commune nobilitatis malum. Itaque primum commotus insolitâ re, mirari ejus consilium, & quasi per amicitiam monere, ne tam ^j prava inciperet, neu super fortunam animum gereret: non omnia omnibus cupienda esse: debere illi res suas satis placere:

INTERPRETATIO.

^a Ita ingenium incorruptum brevi adolevit inter artes bonas.

^b Ergo, ubi primum petit Tribunatum militum à populo, quamquam plerique ignorarent faciem ejus, cognitus tamen virtute bellicâ, declaratur facile Tribunus per omnes tribus.

^c Tamen vir ille, ad id usque tempus

adeo clarus, (nam postea ambitione plane corruptus est) non audebat appetere Consulatum.

^d Cui, (quamvis virtutem, gloriam, atque alia, quæ boni desiderare debent, assatim haberet,) tamen inerat animus contemptor, & superbia, quæ sunt vitium commune nobilitatis.

NOTÆ.

^a Arpini.] Arpinum urbs fuit Hirpinorum in Samnitibus, ad Lirim fluvium, patria etiam Ciceronis.

^b Munditiis.] Galanterie, Politesse.

^c Per manus.] Proverbialis loquutio. Gall. dicimus, de main en main. Patres quasi ex compacto successivè consulatum administrabant, mutuasque sibi ad eum obtinendum operas invicem præbebant.

^d Petundi.] Consulatum, scilicet. Dixit Metello se ideo missionem rogare, ut ad petendum Consulatum Romam proficeretur.

^e Commune.] Eâ re preceps pleraque ruit nobilitas; vixque aliter inter homines

evenire potest. Itaque caveant qui verè nobiles, aut boni cives esse volent.

^f Prava.] Loquitur de petitione Consulatus. Quis verò, cui modò virile ingenium sit, tantam injuriam tolerare queat; ut non ii virtutis laudibus & præmiis fruuntur, qui virtute ornati sunt, sed qui ejus qualiacumque à majoribus insignia habuerunt? Necessario intereundum est illi Reipublicæ, in quâ virtuti sua merces detrahitur; atque illi nobiles soli & deserti tandem vivere coguntur, qui aditum, per quem patres sui, qui mortui sunt, eos ad gloriam evexere, aliis occludunt.

postremò caveret id potèrè à populo Rom. quòd illi jure negatè-
tur. Postquam hæc, atque alia talia dixit, neque animus Marii flecti-
tur; respondit, ubi primùm potuisset per negotia publica, ^a facturum
se, quæ peteret. ac postea sapius eadem postulanti fertur dixisse, ne
festinaret abire: satis maturè illum cum filio suo consulatum petiturum.
Is eo tempore ^b contubernio patris ibidem militabat, annos natus circi-
ter xx. quæ res marium cum ^c pro honore, quem affectabat, ^d tum con-
tra Metellum vehementer accenderat. Ità cupidine, atque irâ, pessumis
consultoribus, grassari: neque factò ullo, neque dictò abstinere, quod
modo ^e ambitiosum foret: milites, quibus in hibernis præerat, ^f laxiore
imperio, quàm antea habere: apud negotiatores, quorum magna multi-
tudo Uricæ erat, ^g criminosè simul & ^h magnificè de bello loqui: dimi-
dia pars exercitus sibi permitteretur: paucis diebus Jugurtham in catenis
habiturum: ab imperatore consultò ⁱ trahi, quòd homò ⁱ inanis, & su-
perbiæ regiæ, imperio nimis gauderet. Quæ omnia illis eò ^k firmiora vi-
debantur, quòd diuturnitate belli res familiaris corruperant. & ^l animo
cupienti nihil satè festinatur. Erat præterea in exercitu nostro Numida
quidam, nomine Gauda Manastabalis filius, Masinissæ nepos, quem
Micipsa testamento heredem ^m secundum scripserat; morbis confectus,

INTERPRETATIO.

^a Marius hæc dicebat, *Dimidia pars exercitus sibi permitteretur, paucis diebus se habiturum Jugurtham in catenis; bel- lum de industriâ ab Imperatore Metello*

prolongari, quia ille homo inanis, & ple- nus superbiæ regiæ, nimium imperio gau- deret.

NOTÆ.

^a *Facturum.*] Loquitur de Marii missi-
one.

^b *Contubernio.*] Contubernium Gall.
diceremus, *une tente*. Figuratè verò hoc
in loco significat, Metelli filium admodum
adolescens tunc temporis sub patre mi-
litiâ didicisse.

^c *Pro honore.*] Intellige, eò vehementius
Marium honorem concupivisse, quòd
obices objicerentur.

^d *Tum.*] Nota vim istius voculæ quæ
post *cum* significationem augeat: Quam-
quam enim hic propè idem est animi
motus ac superior; nam fieri nequit,
ut quis bonum aliquod summo cum stu-
dio persequatur; quin idem, si possit,
omnia impedimenta removeat; attamen
maximus est animi impetus contra id
quod primò ob stare videtur. Atque hinc,
qui volet, multa documenta petere poterit.

^e *Ambitiosum.*] Id est, quod ad favo-
rem & benevolentiam captandam compa-
ratum esset. Aliter alibi sumitur.

^f *Laxiore.*] Non omnia à militibus ex
militari disciplinâ exigebat.

^g *Criminosè.*] Contra Metellum, scilicet;
quod apertè postea dicitur.

^h *Magnificè.*] Pro se, prout explicat
proximis verbis.

ⁱ *Inanis.*] Gall. dicimus, *un homme vain*.
Is est qui speciem ostentat earum rerum,
quarum corpus non habet.

^k *Firmiora.*] Id est, *Veritati magis*
consentanea, & firmitus probata.

^l *Animo.*] Dicit negotiatorum impa-
tientiam & desiderium causam fuisse par-
tim, ut ii crederent bellum revera à Me-
tello protrahum fuisse.

^m *Secundum.*] Id est, *Qui hereditatem adi-
ret, si absque omni herede filii morerentur.*

BELLUM JUGURTHINUM. 117

& ob eam causam mente paululum ^a imminutâ. Cui Metellus petenti, more regum, uti sellam ^b juxta poneret, item postea ^c custodiæ causâ turmam equitum Romanorum, utrumque negaverat: ^d honorem, quod eorum modò foret, quos populus R. reges appellavisset: præsidium, quod contumeliosum in ^e eos foret, si equites Romani, satellites Numidæ traderentur. Hunc Marius anxium aggreditur, atque hortatur, uti contumeliarum in imperatorem ^d cum suo auxilio pœnas petat: hominem ob morbos animo parùm valido ³ secundâ oratione extollit: ⁴ illum regem virum ingentem, Masinissæ nepotem esse: si Jugurtha captus, aut occisus foret, imperium Numidæ sine morâ habiturum: id aded maturè posse evenire, si ipse consul ad id bellum missus foret. Itaque & illum, & equites Romanos, milites, & negotiatores, alios ^e ipse, plerosque paces spes impellit, uti Romam ad suos necessarios asperè in Metellum de bello scribant; Marium imperatorem poscant. Sic ^f illi à multis mortalibus ^f honestissimâ suffragatione consulatus petebatur. simul eâ tempestate plebes, nobilitate fusâ per legem ^g Mamiliam, novos extollebat. Ità Mario cuncta procedere. Interim Jugurtha, postquam, omisâ deditione, bellum incipit, cum magnâ curâ parare omnia, festinare, cogere exercitum: civitates, quæ ab se defecerant, formidine, aut ostentando præmia ⁶ affectare: communire suos locos: arma, tela, aliaque, quæ spe pacis amiserat, reficere, aut commercari: ⁷ servitia

INTERPRETATIO.

¹ Cui Gaudæ petenti, uti poneret sellam juxta Metellum, sicuti reges ponere consueverant, item petenti postea turmam equitum Romanorum, custodiæ causâ, Metellus utrumque negaverat.

² Metellus negaverat honorem, quod is honor esset tantum eorum, quos P. Romanus appellavisset reges; præsidium negaverat, quod id contumeliosum esset in equites Romanos, si illi traderentur, ut essent satellites, Numidæ.

³ Inflat oratione favente hominem qui animo erat imbecilli ex morbis.

⁴ Marius Gaudet dicit, illum esse regem, &c.

⁵ Sic Consulatus petebatur illi (Mario) à multis mortalibus honestissimâ suffragandi ratione.

⁶ Conabatur recipere formidine, aut ostentando præmia, civitates quæ ab se defecerant.

⁷ Alliciebat servos Romanorum.

NOTÆ.

^a Imminuta.] Idem est quod dicit postea, fuisse eum animo parùm valido. Gall. dicimus, Un imbecille.

^b Custodiæ.] Four sa garde.

^c Eos.] Romanos. Sed substantivo præpositum est pronomen, ut major sit indignitas, quò propius equites, Numidæ conjungentur.

^d Cum suo auxilio.] Videtur Sallustius de industriâ incultum Marii stilum cepisse.

Hoc verò dicebat Gaudæ, Niteretur auxilio quod ipsi præstaret, dum injurias cum Metello exposcularet.

^e Ipse.] Auctoritate & favore, quo apud ipsos valebat.

^f Honestissimâ.] Omnino; siquidem non ipse petere, sed ipsi Magistratus ultro conteri videbatur.

^g Mamiliam.] De quâ supra.

Romanorum allicere, & eos ipsos, qui in præfidiis erant, pecuniâ tentare: prorsus nihil intactum; neque quietum pati: cuncta agitare. Igitur Vaccenses, quod Metellus initio, Jugurthâ¹ pacificante, præsidium imposuerat, fatigati regis suppliciis, neque antea² voluntate alienati, principes civitatis inter se conjurant: (nam vulgus, uti plerumque solet, & maxumè Numidarum, ingenio mobili, seditiosum, atque³ discordiosum, erat cupidum novarum rerum, quieti & otio adversum) dein, compositis inter se rebus, in diem tertium⁴ constituunt; quod is festus celebratusque per omnem Africam, ludum, & lasciviam magis, quam formidinem, ostentabat. Sed, ubi tempus fuit, centuriones, tribunosque militaris, & ipsum præfectum oppidi L. Turpilium Silanum, alius alium domos suas invitant; eos omnis, præter Turpilium, inter epulas obtruncant; postea milites palantes, inermes, quippe in⁵ tali die, ac sine imperio, aggrediuntur. Idem plebes facit, pars edocti ab nobilitate, alii⁶ studio talium rerum incitati, quibus, acta, consiliumque ignorantibus tumultus ipse, & res novæ satis placebant. Romani milites, improvise metu, incerti ignarique quid porissimum facerent, ⁷ trepidare ad arcem oppidi, ubi signa, & scuta erant: præsidium hostium, portæ antè clausæ fugam prohibebant; ad hoc mulieres, puerique, ⁸ pro tectis ædificiorum saxa, & alia, quæ locus præbebat, certatim mittere. Ità neque raveri⁹ anceps malum, neque à fortissimis ¹⁰ infirmissimo generi resisti posse: juxta boni, malique, strenui, & embelles inulti obtruncati. In eâ tantâ asperitate, sævissimis Numidis, & oppido undique clauso, Turpilius præfectus unus ex omnibus Italicis profugit intactus: id misericordiæ hospitii, an pactione, an casu ità evenerit, parum comperimus; ¹¹ nisi, quia illi in tanto malo turpis vita integrâ sa-

I N T E R P R E T A T I O.

¹ Dum Jugurtha paci studeret.

² Romani festinanter & tumultuose accurrunt ad arcem oppidi.

³ Mulieres & pueri, stantes pro tectis ædificiorum mittebant certatim, & quasi

per emulationem, saxa & alia, quæ locus præbebat.

⁴ Sed videtur improbus & instabilis, quia in tanto malo, ille plures fecit turpem vitam, quam famam inviolatam.

N O T Æ.

¹ Voluntate.] Gall. d' Inclination. Inviti Metello parebant.

² Discordiosum.] Vox Sallustio peculiaris, nisi forte ex veteribus desumpta est.

³ Constituunt.] Gall. Ils marquerent le jour de l'exécution. Diem assignant, quo prædiciarios milites jugularent.

⁴ Tali.] Quo se jucunditati dabant.

⁵ Studio.] Quia cædem & mutationes amabant. Cæterum ex hoc loco videant Rerum publicarum moderatores, quanti,

Sapientis illius sententia æstimanda sit, qui principiis obstandum esse voluit. Principiis & Principibus occurrendum est; nam postquam latè grassata est seditio, frustra furenti multitudini ea fræna injicias, quibus paucos regere nesciveris.

⁶ Anceps.] Seu pugnare, seu fugere mallent.

⁷ Infirmissimo.] Mulieribus, scilicet, & pueris.

ma potior fuit, improbus^a intestabilisque videtur. Metellus, postquam de rebus Vaccæ actis comperit, ^b paulisper, mœstus è conspectu abit : dein, ubi ira, & ægritudo permixta sunt, cum maximâ curâ ultum ire injurias festinat. Legionem, cum quâ hiemabat, & quàm plurimos potest Numidas equites pariter cum occasu solis expeditos educit : & ^c posterâ die circiter horam ^d tertiam pervenit in quamdam planitiem, locis paulò superioribus circumventam. Ibi milites fessos itineris magnitudine, & jam abnuentes omnia, docet oppidum Vaccam non amplius mille passuum abesse : decere illos reliquum laborem æquo animo pati ; dum pro civibus suis, viris fortissimis, atque miserrimis, pœnas caperent. Præterea ^e prædam benignè ostentat. Sic animis eorum arrectis, equites in ^f primo latere, pedites quàm artissimè ire, & signa occultare jubet. Vaccenses ubi animadvertère ad se vorsum exercitum pergere ; primò, ut res erat, Metellum esse rati, portas clausère ; dein, ubi neque agros vastari, & eos, qui primi aderant, Numidas equites vident, ^g rursus Jugurtham arbitrati cum magno gaudio obvii procedunt. Equites pediteque, repente signo dato, alii vulgum ^h effusum oppido cædere : alii ad portas festinare ; pars tures capere ; ira, atque spes prædæ, ampliùs, quàm lassitudo, posse. Ità Vaccenses biduum modò ex perfidia lætati : civitas magna, & opulens ⁱ pœnæ cuncta, aut prædæ fuit. Turpilius, quem præfectum oppidi unum ex omnibus profugisse suprâ ostendimus, jussus à Metello causam dicere ; postquam sese parùm expurgat, condemnatus, verberatusque capite pœnas solvit. ^h Nam is civis ex Latio erat,

INTERPRETATIO.

^a *Jubet equites esse in primâ & maxime conspicuâ parte agminis.*

^g *Ex adverso arbitrati Jugurtham esse, procedunt illi obviam cum magno gaudio.*

NOTÆ.

^a *Intestabilis.]* Is est qui neque testimonium dicere, neque testamentum facere, neque, ut nonnulli putant, testamento quicquam consequi potest. Sed pro homine nefario sumitur & execrando.

^b *Paulisper.]* Id est, *Postquam aliquantulum, audito nuncio, in eodem loco, mœstus permansisset, postea abiit.*

^c *Posterâ.]* Vide nomen *dies* in foemino genere, etiam cum tempus certum denotat ; contra quam nonnulli tradunt.

^d *Tertiam.]* Nobis nona esset matutina : nam Romanis, ab ortu solis ad Occasum duodecim semper horæ numerabantur, quæ ideo breviores, quandoque prolixiores erant. Sed notandum est, quòd si tempus, magis quam numerandi ratio

spectetur, hæc tertia hora, pro vario locorum situ, & tempestatibus, sexta, septima, nona, aut circiter esse poterit.

^e *Prædam.]* Promittit se urbem relicturum direptioni. *Qu'il mettroit la ville au pillage.*

^f *Effusum.]* Populus urbe egressus erat, ut obviam Jugurthæ procederet.

^g *Pœnæ.]* Interfecerunt aut corruperunt ea omnia quæ ad suum usum non fuerunt accommodata.

^h *Nam.]* Interpretes miror, qui propè omnes ideo gravius hunc Turpilium puniri esse volunt, quòd is tantum ex Latio civis esset, quia scilicet, ut illi arbitrantur, si Romanus fuisset, eum Lex Porcia & Valeria à securi liberaissent. Con-

Per idem tempus Bomilcar, cujus impulsu Jugurtha deditiōem, quam^a metu deseruit, inceperat, suspectusque regi, & ipse eum suspiciens, novas res cupere: ad perniciem ejus dolum quærere: diu noctuque fatigare animum: denique, omnia tentando, socium sibi adjungit Nabdalsam, hominem nobilem, magnis opibus clarum, acceptumque popularibus suis: qui plerumque^b seorsum ab rege exercitum ducere, & omnis res exsequi solitus erat, quæ Jugurthæ fesso, aut majoribus adstricto superaverant; ex quo illi gloria, opesque inventæ. Igitur utriusque consilio dies insidiis statuitur: cætera, uti res posceret, ex tempore parari placuit. Nabdalsa ad exercitum profectus, quem^c inter hiberna Romanorum jussus habebat, ne ager inultis hostibus vastaretur. Is postquam, magnitudine facinoris perculsus, ad tempus non venit; metu^dque rem impediēbat, Bomilcar simul cupidinibus incepta patrandi, & timore socii anxius, ne, omisso vetere consilio, novum quæreret; litteras ad eum per homines fidelis mittit: in quibus molliorem, sociordiamque viri accusare: testari deos, per quos juravisset: monere,

I N T E R P R E T A T I O.

^a Nabdalsa profectus est ad exercitum, | prope ea loca in quibus Romani hybernium quem habebat, ex mandato Jugurthæ, | tempus transigebant.

N O T Æ.

stat verò non modò non in castris, ut in urbe, Legem Porciam Romanos cives ab Imperatorum virgis & securibus vindicasse; sed insuper gravius in cives Romanos, quam Socios, animadversum fuisse, prout illud ex Livii libro 30 probatur. Cæterum Plutarchus in Mario tradit, comperit esse postea, hunc Turpiliū injustè damnatum fuisse: Intactus enim ideo a Vaccentibus dimissus est, quòd modeste humaniterque sese in eos gessisset.

^a Metu.] Videlicet timuit Jugurtha, ne, si absolute & sine ullâ pactione deditus esset. Romani ipsum quoque morte multarent.

^b Seorsum.] Intellige Jugurtham, Metelli exemplo, suas quoque copias in duas partes divisisse, quarum alteri Nabdalsam præfecerat.

^c Ex tempore.] Scilicet non omnia possunt provideri; plurima ex occasione pendere, quæ mediis, quam hominum consilia, res ipsa expedit. Itaque satis fuit duobus perduellibus de re ipsâ convenire, cætera invicem ad socii prudentiam remittentibus.

^d Metu[que].] Nimirum Nabdalsa ejusmodi criminibus non erat assuetus, prout Bomilcar: Expavit itaque ad incepti facinoris maturiorem cogitationem.

^e Timore.] Ne ita intelligas, quasi Bomilcar Nabdalsæ timorem cognovisset; aut, quòd idem est, eò quòd Nabdalsa timeret, ipse anxius esset: Verum credendum est Bomilcarem animo fuisse perturbato, quòd ne à Nabdalsâ Jugurthæ traderetur, maximè reformidaret.

^f Novum.] Ab inceptâ proditiōe desisteret, atque Jugurthæ Bomilcaris insidias detegeret.

^g Testari.] Rem miram! Deos quoque testari hominem improbum, in re improbâ! Imo, quamquam dictu horrendum est, inter eos homines qui se maxime Christianos dici volunt, nonnulli conspiciuntur, qui ut maximè sunt improbi, ita anxie operam dant, ut non dæmonum turbam, sed verum Deum, scelerum suorum, non testem modò, sed participem & vindicem habeant. Quæ genera sacrilega, cum propter frequen-

ne

ne præmia Metelli in ^a pestem suam converteret; Jugurthæ ^b exitium adesse: cæterum, ^c suâne, an Metelli virtute periret, id modò agitari: proinde reputaret cum animo suo, præmia an cruciatum maller. Sed cum ex litteræ allatæ, fortè Nabdalsæ, exercito corpore fessus, in lecto quiescebat; ubi, cognitis Bomilcaris verbis, primò cura, dein, ut ægrum animum solet, somnus cepit. Erat ei Numida quidam negotiorum curator fidus, acceptusque, & omnium consiliorum, nisi ^d novissumi, particeps. Qui postquam allatas litteras audivit, ex consuetudine ratus operâ aut ingenio suo opus esse, in tabernaculum introit: dormiente illo, epistolam, super caput in pulvino temerè positam, sumit, ac perlegit, dein properè, cognitis insidiis, ad regem pergir, Nabdalsæ, post paulò expectatus, ubi neque epistolam reperit, & rem omnem, ut acta erat, ex ^e perfugis cognovit; primò ^f indicem persequi conatus: postquam id frustrâ fuit, Jugurtham placandi gratiâ accedit: ¹ quæ ipse paravisset, perfidiâ clientis sui, facere præventum: lacrumans obtestatur per amicitiam, perque sua antea fideliter acta, ne super tali scelere suspectum sese haberet. Ad ea rex aliter, atque animo gerebat, placidè respondit. Bomilcare, aliisque multis, quos socios insidiarum cognoverat, interfectis, ² iram oppresserat, ne qua ex eo negotio seditio oriretur. Neque post id locorum Jugurthæ dies, aut nox ulla quieta fuit: neque loco, neque mortali cuiquam, aut ^h tempori satis credere: civis, hostisque juxtâ metuere: circumspectare omnia. & omni strepitu pavescere, alio, atque alio loco sæpe contra decus regium noctu requies-

INTERPRETATIO.

¹ Dicit Jugurthæ, se preventum perfidiâ clientis sui facere quæ ipse paravisset.

NOTÆ.

quentiam, jam non liceat admirari, utinam Principibus aliquando atrocissimis poenis liceat & libeat profligare.

^a Pestem.] Scilicet Metellus irrisus à Nabdalsæ, si is minùs promissâ servasset, injuriam, datâ occasione ultus esset.

^b Exitium.] Excusatio est facinoris, quasi dicat, Quandoquidem necessario Jugurthæ pereundum est, satius est eum perire solum, nosque amicos saltè in ejus morte salutem nostram invenire. Quàm verò vana & futilis sit excusatio nihil attinet dicere.

^c Suâne.] Bomilcaris, nempe, & Nabdalsæ.

^d Novissumi.] Proditionis, scilicet, Jugurthæ.

^e Perfugis.] Eos fuisse arbitror quibus

corporis custodiam crediderat, quibusque utebatur, quia minùs fallere audent: Atque illi Numidam tabernaculo egredientem & festinantem viderant. Vel forte nonnulli transfugæ tunc advenerunt, qui interrogati, num in quemdam ita & ita ornatum incidissent, rem omnem aperuerunt.

^f Indicem.] Clientem suum, quem eâ causâ discessisse credebat, ut Jugurthæ conspiracyonem suam manifestam faceret.

² Iram.] Simulavit Jugurtha se Nabdalsæ fidem habere, ne, in eum talem si pariter sæviret, ut in Bomilcarem, seditio aliqua fieret.

^h Tempori.] Id est, Dies, noctes, omni denique tempore metuebat.

cere:

cere: interdum somno excitus arreptis armis tumultum facere: ita formidine, quasi vecordia, exagitari. Igitur Metellus, ubi de casu Bomilcaris, & indicio patefacto ex perfugis cognovit; rursus tamquam ad integrum bellum cuncta parat, festinatque. Marium fatigantem de ^a profectio, simul & invisum, & offensum, sibi parum idoneum ratus, domum dimittit. Et Romæ plebes, litteris, quæ de Metello ac Mario missæ erant, cognitæ, ^b volentia de ambobus acceperant. Imperatori nobilitas, quæ antea decori fuerat, ^c invidiæ esse: at illi alteri ^d generis humilitas favorem addiderat: cæterum in utroque magis studia partium, quàm bona, aut mala sua. ^e moderata. Præterea ^f seditiosi magistratus vulgum exagitare, Metellum omnibus concionibus ^g capitis arcessere, Marii virtutem in majus celebrare. Denique plebes sic accensa, ut opifices, agrestesque omnes, quorum res, ^h fidesque in manibus sitæ erant, relictis operibus ⁱ frequentarent Marium, & sua necessaria post illius honorem ducerent. Ità percussâ nobilitate, post multas tempestates novo homini consulatus mandatur: & postea populus à Tr. pl. Manlio

NOTÆ.

^a *Profectione.*] De quâ supra; avebat enim Romam proficisci, Consulatum petituros.

^b *Volentia.*] Quandoquidem hæc vox eadem, eodem sensu, ab ipso Sallustio, 4. historiarum, repetitur, dubium non est quin ita scripserit. Posita verò est pro *Grata* aut *Placencia*. Nimirum plebs lætabatur quòd, per litteras, quæ ex Marii mente scriptæ erant, occasio data esset aliquem ex suis promovendi, nobilitatem deprimendi.

^c *Invidia.*] Quia tunc plebes plùs poterat, cui nobilitatis dominatio invisa erat.

^d *Generis.*] Marius humili loco quia natus erat, ideo à plebe magis amabatur.

^e *Moderata.*] Id est, non tam ex opinionione virtutis, aut securitatis, seu Metelli, seu Marii, Plebs aut Nobilitas Metello, vel Mario, favebat, aut nocebat, quàm quia, suos promovere, alios deprimere, singulorum animo penitus insederat. Istud verò cujus sit momenti nemo non videt; ut mirari subeat quomodo tam diu Respublica Romana cum hac peste stare potuerit. Causa morbi, superbia, tum Populorum, tum Magistratuum. Sed, quando ita nati sumus omnes, ut nequidem ad summum bonum ullo modo cogi su-

stineamus, neque id unquam ipse Deus cogitet; hos decet in primis, qui rectores & moderatores sunt, sapientiâ stupidam multitudinem prævertere, ut duci se, quod cæca amat, non cogi, quod libera detestatur, semper cognoscat. Optimè Terent. in quodam Prologo de iis Amicis suis quos maximè commendare volebat.

Quorum, inquit, operâ in bello, in otio, in negotio,

Suo quisque tempore usu est SINE SUPERBIA.

^f *Seditiosi.*] Tribuni, scilicet, qui ad seditionem & discordiam tantum creati fuisse videntur.

^g *Capitis.*] Id est, *Earum rerum reum facere, & ad Populum accusare, ex quibus libertas, dignitas, civitas, vita etiam quandoque amittitur.*

^h *Fidesque.*] Hic posita est pro fructu quem quis, precipuè ex agro suo decerpit, qui fideliter eum fructum producit, cuique ille fidit. Eodem planè modo loquitur Horat. Oda 16. lib. 3. Gall. dicimus, *Dont tout le bien & tout le revenu consistoit dans le travail de leurs mains.*

ⁱ *Frequentarent.*] Non quòd cum eo essent: ad domum ejus obambulabant, cum sequebantur, &c.

BELLUM JUGURTHINUM. 123

Mantino rogatus, quem vellet cum Jugurthâ bellum gerere, frequens Marium jussit. Sed senatus paulò antè Metello Numidiam decreverat. ea res frustrâ fuit. Eodem tempore Jugurtha. amissis amicis, quorum plerosque ipse necaverat. cæteri formidine, pars ad Romanos, alii ad regem Bocchum profugerant; cum neque bellum geri sine administris posset, & novorum fidem in tantâ perfidiâ veterum experiri periculum duceret; varius incertusque agitabatur: neque illires, neque consilium, aut quisquam hominum satis placebat: itinera, prefectosque in dies mutare: modò adversum hostes, interdum in solitudines pergere: sæpe in fugâ, at post paulò in armis spem habere: dubitare virtutis popularium an fidei minùs crederet. Ità, quòcumque ^a intenderat, res adversæ erant. Sed inter eas moras repenti se Metellus cum exercitu ostendit. Numidæ ab Jugurthâ pro tempore parati, instructique sunt: dein proelium incipitur. Quâ in parte rex pugnæ affuit, ibi aliquandiu certatum: cæteri omnes ejus milites primo congressu pulsî, fugatique: Romani signorum, & armorum, & aliquanto numero hostium potiti. Nam fermè Numidas in omnibus proeliis magis pedes, quàm arma tutata sunt. Eâ fugâ Jugurtha impensius modò rebus suis diffidens, cum per fugis, & parte equitatus, in solitudines, dein ^b Thalam pervenit, in oppidum magnum, & opulentum: ubi plerique thesauri, filiorumque ejus multus pueritiæ ^c cultus erat. Quæ postquam Metello comperta sunt, quamquam inter Thalam flumenque proximum, in spatio millium quinquaginta, loca arida, atque vasta esse cognoverat, tamen spe patrandi belli, si ejus oppidi potitus foret, omnis asperitates supervadere, ac naturam etiam vincere aggreditur. Igitur omnia jumenta sarcinis levare juber, nisi frumento dierum x. cæterùm ^e utris modò, & alia aquæ donea portari. Præterea conquirat ex agris quàm plurimum potest domiti pecoris: eoque imponit vasa cujusque modi, sed pleraque lignea, collecta ex tuguriis Numidarum. Ad hoc finitumis imperat, qui se post regis fugam Metello dederant, quàm plurimum quisque aquæ portaret: diem, locumque, ubi præstò forent, prædicit. Ipse ex flumine, quam proximam aquam oppido esse suprà diximus, jumenta onerat. Eo modo instructus ad Thalam proficiscitur. Dein ubi ad id loci ventum,

INTERPRETATIO.

^a Ità quòcumque animum converterat. res adversæ erant.

NOTÆ.

^a Ea.] Quòd. nimirum, Senatus Metello, Numidiam decreverat.

^b Thalam.] Satis constat Africæ provincie urbem fuisse: Situs præcisè non cognoscitur.

^c Cultus.] Id est, Quidquid ad educa-

tionem & recreationem pertinet.

^d Naturam.] De ariditate loci præcipuè intelligitur.

^e Utris.] Uter pellis est quâ continentur liquores.

quò

quod Numidis præceperat; & castra posita, munitaque sunt; tanta repente cælo missa vis aquæ dicitur, ut ea modò exercitui satis superque foret. Præterea commeatus spe amplior; quia Numidæ, sicuti plerique in nova deditione, officia^a intenderant. Cæterum milites religione piùviâ magis usi: eaqueres multum animis eorum addidit. Nam rati se diis immortalibus curæ esse; dein posteriâ die, contra opinionem Jugurthæ, ad Thalam perveniunt. Oppidani, qui se locorum asperitate munitos crediderant, magnâ atque insolitâ re perculsi, nihilo segnius bellum parare: Idem nostri facere. Sed rex, nihil jam Metello^b infectum credens, quippe qui omnia arma, tela, loca, tempora, denique naturam ipsam, cæteris imperitantem, industriâ vicerat, cum liberis, & magnâ parte pecuniæ ex oppido noctu profugit; neque postea in ullo loco amplius unâ die, aut unâ nocte moratus, simulabat sese negotii gratiâ properare; cæterum prodicionem timebat, quam vitare posse celeritate putabat. Nam talia consilia per otium & ex opportunitate^c capi. At Metellus ubi oppidanos prælio intentos, simul oppidum & operibus & loco munitum videt, vallo fossâque menia circumvenit. Dein jubet locis^d ex copiâ maxumè idoneis vineas^e agere: superque eas aggerem jacere, & super aggerem impositis turribus opus & administratos parari. Contra hæc oppidani festinare, parare; prorsus ab utrisque nihil reliquum fieri. Denique Romani, multo ante labore præliisque fatigati, post dies quadraginta, quàm eò ventum erat, oppido modò potius præda omnis à perfugis corrupta. Hi postquam murum^f arietibus ferire, resque suas afflictas vident, aurum, argentumque, & alia, quæ primo ducuntur, domum regiam comportant: ibi vino, & epulis onerati, illaque, & domum, & semet igni corrumpunt, & quas victi ab hostibus pœnas metuerant, eas ipsi volentes pendere. Sed pariter cum capto Thalam legati ex oppido Lepti ad Metellum venerant, orantes uti præ-

I N T E R P R E T A T I O.

^a Nam Jugurtha sciebat talia consilia capi per otium & ex opportunitate.

^b Deinde jubet vineas promoveri in locis maxime idoneis ex copiâ.

N O T Æ.

^a Intenderant.] Ils en avoient fait plus qu'on ne leur en avoit demandé. Supra modum, uti in novo imperio solet, officiosi fuerant.

^b Infectum.] Id est, Quod à Metello fieri non posset: Verum illud infectum cum formam induat Præteriti, maximam vim habet.

^c Ex copiâ.] Non dicit absolutè, loca fuisse maxime idonea; sed vineas actas in locis, pro ratione situs & regionis, ma-

xime idoneis.

^d Superque.] Pro ultra positum arietor; ita ut pone vineas latentes administri, terram & alia propius muros jacerent, ad constituendum aggerem. Alii alii, quibus non assentior.

^e Super.] Jam super vulgato sensu positum est.

^f Arietibus.] Arietis, machina fuit ad subruendos muros.

BELLUM JUGURTHINUM. 125

dium, præfectumque eò mitteret: Hamilcarem quendam, hominem
 obilem, factiosum, novis rebus studere; adversum quem neque im-
 peria magistratum, neque leges valerent: ni id festinaret, in summo
 periculo suam salutem, ^a illorum socios, fore. Nam Leptitani jam inde
 a principio belli Jugurthini ab Bestiam consulem, & postea Romam mi-
 serant, amicitiam, societatemque rogatum. Dein, ubi ea impetrata,
 semper boni, fidelesque mansere: & cuncta à Bestiâ, Albino, Metel-
 loque imperata navi fecerant. Itaque ab Imperatore facile, quæ pete-
 bant, adepti. Emissæ eò cohortes Ligurum quatuor, & C. Annius præ-
 fectus. Id oppidum ab ^b Sidoniis conditum est, quos accepimus profu-
 gos, ob discordias civilis, navibus in eos locos venisse; cæterum ^c situm
 inter duas Syrtis, quibus nomen ex ^e re inditum. Nam duo sunt ^d sinus
 propè in ^e extremâ Africâ, impares magnitudine, pari naturâ: quorum
 proxima terræ ^a præalta sunt; cætera, uti fors tulit, alta; alia in tem-
 pestate vadosa. Nam ubi mare magnum esse, & sævire ventis cœpit,
 limum, arenamque, & saxa ingentia fluctus trahunt; ita facies locorum
 cum ventis simul mutatur. Syrtis ab tractu nominatæ. Ejus civitatis
 lingua modo ³ conversa connubio Numidarum. Legum, cultusque ple-
 raque Sidonicâ: quæ eò facilius retinebant, quòd procul ab imperio
^f regis ætatem agebant. Inter illos, & ⁴ frequentem Numidiam inculti
 vassique loci erant.

Sed quoniam in has regiones per Leptitanorum negotia venimus, non
 indignum videtur, egregium, atque memorabile facinus duorum
 Carthaginiensum memorare. eam rem nos locus admonuit. Quâ
 tempestate Carthaginienses pleræque Africæ imperitabant, Cyrenen-
 ses quoque magni atque opulenti fuere. Ager in medio arenosus,

INTERPRETATIO.

^a Cæterum oppidum positum est inter
 duas Syrtes.

^b Quorum proxima loca terræ sunt ma-
 nimè profunda.

³ Ejus civitatis lingua tantum mutata
 per connubia Numidarum.

⁴ Inter illos, & hominibus frequen-
 tam Numidiam loci inculti vassique erant

INTERPRETATIO.

^a Illorum.] Romanorum.

^b Sidoniis.] Sidon, urbs fuit Palæstinæ
 antiquissima. plurimarum coloniarum
 mater; quamquam Tyro nonnulli Lep-
 tim adscribunt. Sed notandum, quòd de
 illis urbibus, propter vicinitatem, & si-
 militudinem, etiam ipsius Christi unum
 & idem fuit judicium.

^c Re.] Tractu scilicet, ut dicetur post-
 modum ab ipso Sallustio. At Græca est
 originatio; nam, οἶκος Græcorum est

Trabo Latinorum.

^d Sinus.] Gall. Des golfes. Ità voca-
 tur mare, cum alicubi littora curvat, &
 terras intrat.

^e Extrema.] Versus orientem, & se-
 cundum veterem Geographiam.

^f Regis.] Quicumque tandem iis impe-
 ritaverit, sive Matinissa, Micipsa, aut
 quis alius fuerit.

^g Indignum.] Gall. Hors de propos.

una specie: neque flumen, neque mons erat, qui finis eorum diceretur: ^a quæ res eos in magno diuturnoque bello inter se habuit. Postquam utrimque legiones, item classes sæpe fusæ, fugatæque, & alteri alteros aliquantum attriverant; veriti ne mox victos, victoresque defessos alius aggrediretur, per inducias ^c sponsonem faciunt, uti certò die legati domo profisciscerentur; quo in loco inter se obvii fuissent, in communis utriusque populi finis haberetur. Igitur duo fratres Carthaginenses missi, quibus nomen Philænis erat, maturavere iter pergere: Cyrenenses tardius ^e iere. Id socordiâne, an casu acciderit, parum cognovi. Cæterum solet in locis illis tempestas haud secus, atque in mari, retinere. Nam, ubi per loca æqualia, & ^b nuda gignentium, ventus coortus arenam humo excitavit, ea magnâ vi agitata, ora, oculoque implere; ita prospectu impedito, morari iter. Postquam Cyrenenses aliquantò ^d posteriores se esse vident, & ob rem corruptam, domi poenas metuunt, ³ criminari Carthaginenses antè tempus domo digressos; conturbare rem; denique omnia malle, quàm victi abire. Sed cum ^e Poeni aliam conditionem tantummodo æquam peterent, ^f Græci ^g optionem Carthaginensium faciunt; uti vel illi, ^h quos finis populo suo peterent, ibi vivi obruerentur; vel eadem conditionem sese, quem in locum vellent, processuros. Philæni, conditione probatâ, seque, vitamque suam reip. condonavere: ita vivi obruti. Carthaginenses in eo

INTERPRETATIO.

^a Cyrenenses lentiore gradu processerunt.

^b Cum ventus obortus excitavit humo arenam per loca plana & plantis omnibus destituta, ea arena agitata magnâ vi implet ora & oculos.

³ Postquam Cyrenenses vident se esse aliquantò posteriores, & timent ne domi puniantur ob rem perditam, ceperunt criminari & accusare Carthaginenses, quasi domo digressi essent ante tempus.

NOTÆ.

^a Una.] Locus erat, ubi neque mons, neque flumen, prout dicit Autor, conspicietur; ubi denique facies una & eadem. Gall. Une rase campagne.

^b Quæ res.] Quod, scilicet, fines nulli essent. Quæ verò, inquit, litibus materia? Multiplex nascitur vel ex solâ Jurisdictione, quia locus fuit viatoribus frequentatus: Libidini verò quid intactum esse potest?

^c Sponsonem faciunt.] Id est, conveniunt, & consenserunt. Gall. Ils conviennent.

^d Posteriores.] Intellige eos ad medium campum non pervenisse, Philænosque plus quàm dimidiam partem itineris emensos

fuisse, atque ad eò magnam agri partem civibus diligentiam suâ lucrificasse.

^e Pæni.] Carthaginenses, Pœni dicti, quasi Phœni, à Phœnicibus, unde originem ducebant.

^f Græci.] Cyrenenses, quos antea Græci esse origine vidimus.

^g Optionem.] Ils leur donnerent le choix. Ità loquitur Terent. alicubi in fabularum prolongis, cum dicit, Postquam iudicium fecit, pro, vobis iudicandum reliquit.

^h Quos.] Hanc nota loquendi modum: Sensus est apertissimus; sed phrasis extra ordinem constructionis.

loco Philenis fratribus aras consecravêre: aliique illis domi honores instituti. Nunc ad rem redeo.

Jugurtha postquam, amisâ Thalâ, nihil satis firmum contra Metellum putat; per magnas ^a solitudines cum paucis profectus, pervenit ad Gætulos, genus hominum ferum, incultumque, & eo tempore ignarum nominis Romani. Eorum multitudinem in unum cogit: ac paulatim consuefacit ^b ordines habere, signa sequi, imperium observare, item alia militaria facere. Præterea regis Bocchi ^c proximos magnis muneribus, & majoribus promissis ad studium sui perducit; quâ adjutoribus regem aggressus, impellit, ut adversum Romanos bellum suscipiat. Id eâ gratiâ facilius, proniusque fuit, quod Bocchus initio hujusce belli legatos Romam miserat, foedus, & amicitiam petiit. Quam rem opportunissimam incepto ^e belli ^d pauci impediverant, cæci avaritiâ, quâ omnia honesta, atque inhonesta vendere mos erat. Etiam antea Jugurthæ filia Bocchi nupserat. Verum ea necessitudo apud Numidas, Maurosque levis ducitur: quod singuli pro opibus, quisque quàm plurimas uxores, denas alii, alii plures habeant; sed reges eo amplius. Ità ^e animus multitudine distrahitur; ^f nullam pro ^g sociâ obtinet: pariter omnes viles sunt. Igitur in locum ambobus placitum exercitus conveniunt. Ibi, fide datâ, & acceptâ, Jugurtha Bocchi animum oratione accendit: Romanos injustos, profundâ avaritiâ, communes omnium hostis esse: ^h eandem illos causam belli cum Boccho habere, quam secum, & cum aliis gentibus, libidinem imperitandi, quâ omnia regna adversa sint: ⁱ tum sese, paulò antè Carthagenienses, item regem ⁱ Persen, ^k post, uti quisque opulentissimus videatur, ità Romanis hostem fore. His, atque aliis talibus dictis, ad certam oppidum iter consti-

INTERPRETATIO.

^a Adducit ad sui studium familiares & amicos regis Bocchi magnis muneribus, & majoribus promissis. ⁱ tum hostem Romanis, Carthaginienses fuisse hostes paulò ante, item regem Persen, post ità quemvis iis hostem fore, uti quisque videatur opulentissimus.

^b Dicit Boccho, sese Jugurtham esse

NOTÆ.

^a Solitudines.] Des deserti.
^b Ordines habere.] Agarder leurs rangs.
^c Belli.] Contra Jugurtham, scilicet; quia Bocchus vicinus erat.
^d Pauci.] Nobiles Romani.
^e Animus.] L' affection.
^f Nullam.] Mallem nulla.
^g Sociâ.] Matronâ, & matrefamilias, ut apud Romanos.
^h Eandem.] Cupit Jugurtha, Bocchum intelligere, ipsi, perinde ac sibi, & aliis regibus Romanos hostes esse, quanquam-

vis bellum non indixissent; quandoquidem unâ & eâdem libidine in omnes successivè insurgerent.
ⁱ Persen.] Rex fuit Macedoniæ, quem Paulus Æmilius debellavit, & in triumphum duxit.
^k Post.] In quibusdam codicibus vox ista cum præcedente, nullâ interpositâ virgulâ, colligatur; unde error in Chronologiam inducitur; siquidem Perses ante, non post Carthaginienses de victus est.

tuunt:

tuunt: quod ibi Q. Metellus prædām, captivosque & impedimenta læcaverat. Itā Jugurtha ratus, aut, captā urbe, ^a operæ prætium fore; aut, si Romanus auxilio suis venisset, prælio sese certaturos. Nam callidus id modò festinabat, Bocchi^b pacem imminuere: ne, moras agitando, aliud, quàm bellum, mallet. Imperator postquam de regum societate cognovit, non temerè, neque, uti sæpe, jam victo Jugurthā, consueverat, omnibus locis pugnandi copiam facit: cæterum, haud procul ab Cirtā castris munitis, reges opperitur, meliùs esse ratus, cognitis Mauris, quoniam is novus hostis accesserat, ex commodo pugnam facere. Interim Romā per litteras fit certior, Mario provinciam Numidiam datam. Nam consulem factum antè acceperat. Quibus rebus supra bonum atque honestum perculsus, neque lachrymas tenere, neque moderari linguam: vir egregius in aliis artibus, nimis molliter agritudinem pati. Quam rem alii in ^c superbiam vortebant: alii bonum ingenium contumeliā accensum esse: multi, quòd jam parva victoria ex manibus eriperetur: nobis satis cognitum, illum magis honore Marii quàm injuriā suā excruciatum, neque tam anxie laturum fuisse, si adempta provincia alii, quàm Mario traderetur. Igitur eo dolore impeditus, & quia stultitiæ videbatur ^d alienam rem periculo suo curare, legatos ad Bocchum mittit, postulatū, ne sine causā hostis populo Rom. fieret: habere eum magnam copiam societatis, amicitiaque conjungendæ, quæ potior bello esset: quamquam opibus suis consideret, tamen non debere incerta pro certis mutare: omne bellum sumi faciliè, cæterum ægerrumè desinere: non in ejusdem potestate initium ejus, & finem esse: incipere cuivis etiam ignavo licere: deponi, cùm victores velint: proinde sibi, regnoque suo consuleret: neu florentis res suas cum Jugurthæ perditis ^e misceret. Ad ea rex satis placidè verba facit: sese pacem cupere, sed Jugurthæ fortunarum misereri: si eadem illi ^f copia fieret, omnia conventura. Rursus imperator, contra postulata Bocchi, nuncios mittit. Ille probare partim, alia abnuere. Eo modo, sæpe ab utroque missis remissisque nunciis, tempus procedere, & ^g ex Metelli voluntate bellum intactum trahi. At Marius, uti supra diximus, cupientissimā plebe

N O T Æ.

^a Operæ prætium.] Gall. *Que ce seroit un coup d'importance, & qui en vaudroit bien la peine.*

^b Pacem.] Id est, *In eum locum & statum Bocchum adducere, ut amplius non posset de pace cum Romanis ineundā cogitare.*

^c Superbiam.] Eam fuisse ex futilibus, quos addit aliorum conjecturis, satis patet.

^d Alienam.] Gloriam, scilicet, & triumphum Marii.

^e Misceret.] Vide an non ab istis Romanis prudentiam nullo tuo periculo quærere possis.

^f Copia.] Id est, *Si fœdus cum Jugurthā quoque sanciretur.* Paulò obscurius expressit: Sed Autor noster quæ leviora sunt expedit, & ad eventum festinat.

^g Ex Metelli.] Illud est quod suprā dixit, Stultitiæ videri rem alienam periculo suo curare.

consul factus. postquam ei provinciam Numidiam populus ^a jussit antea jam infestus nobilitari, tum verò ^b multus, atque ferox instare: singulos modò, modò universos lædere: dictitare, sese consulatum ex victis illis ^c spolia cepisse: alia præterea magnifica pro se, & illis dolentia: interim, quæ bello opus erant, prima habere; postulare legionibus supplementum: auxilia à populis, & regibus, sociisque accersere: præterea ex Latio fortissimum quemque, plerosque ^e militiâ. paucos ^d famâ cognitos accire, & ^e ambiundo cogere homines ^f emeritis stipendiis secum proficisci. Neque illi senatus, quamquam adversus erat, de ullo negotio negare audebat: cæterum supplementum etiam lætus decreverat: quia, neque plebi militia ^g volenti putabatur, & Marius aut ^h belli usum, aut studia vulgi amissurus. sed ea res frustrâ sperata: Tanta lubido cum Mario eundi plerosque invaserat. ⁱ sese quisque prædâ locupletem fore, victorem domum rediturum. alia hujuscemodi animis trahebant: & eos non paulum oratione sua Marius ^j arrexerat. Nam postquam, omnibus, quæ postulaverat, decretis, milites scribere vult, hortandi causâ, simul & nobilitatem, uti consueverat, exagitandi, concionem populi advocavit, deinde hoc modo differtur.

Scio ego, Quirites, plerosque non iisdem artibus imperium à vobis petere, & postquam adepti sunt, gerere: primò industrios, supplices, ^k modicos esse: dein per ignaviam, & superbiam etatem agere. sed mihi contrâ videtur. Nam, quò universa resp. plurius est quàm

INTERPRETATIO.

^a Marius dictabat sese cepisse Consulatum, tanquam spolia, ex illis victis.

^b Quisque credebatur sese fore locupletem: prædâ, & rediturum victorem domum, alia hujusmodi animas voluebant.

³ Et Marius non parum eos in spem crexerat oratione sua.

⁴ Scio eos primò esse laboriosos, supplices, moderatos.

NOTÆ.

^a Jussit.] Populus jubet, Senatus decernit.
^b Multus.] Id est, acer, & in exagitandâ nobilitate assiduus.

^c Militiâ.] Id est, rei militaris peritiâ. Gall. Par ce qu'il avoit vu de leur expérience au métier de la guerre.

^d Famâ.] Nota, Non dicit Marium famæ credidisse, sed paucos accivisse, quicquid tantum clari essent. Bene sanè, nam ut habet Poeta, fama.

Tam ficti pravique tenax, quàm nuntia veri.

^e Ambiundo.] Quia ad bellum, nisi in tumultu, legibus non cogebantur.

^f Emeritis.] Qui militant stipendia me-

rentur; Unde emeriti & veterani illi dicuntur qui stipendia impleverunt, atque id omne tempus militiæ dederunt, quod legibus constitutum est.

^g Volenti.] Phrasis est ex veteri Latinitate: Id est, Plerique credebant militiam populo minus placere.

^h Belli usum.] Nobiles arbitrabantur, vel Marium infelicitè bellum sine supplementis administraturum, vel, ea si invito populo scriberet, ejus gratiam amissurum. Sed vide mihi, quæso, quantum periculum ex superbiâ, deinde discordiâ, Reipublicæ imminet.

consulatus, aut prætura, eò majore curâ illam administrari. quàm hec peti^a debere. Neque me fallit, quantum cum maximo beneficio vestro negotiis sustineam. Bellum parare, simul & ærario parcere, cogere ad militiam^a eos, quos nolis offendere; domi, forisque omnia curare; & ea agere inter invidios, ^b occurrentes, factiosos, ^c opinione, Quirites, asperius est. Ad hoc, alii si deliquere, vetus nobilitas, majorum facta fortia, cognatorum & offinium opes, multæ ^d clientelæ, omnia hæc præsidio adsunt: mihi spes omnes in memet sitæ, quas necesse est & virtute, & innocentia tutari: Nam ^e alia infirma sunt. ^f Et illud intelligo, Quirites, & omnium ora in me ^h conversa esse, æquos, bonosque favere: quippe benefacta mea reip. procedunt: nobilitatem^a locum invadendi querere. Quò mihi acrius adnitendum est, uti neque vos ^g capiamini, & illi frustra sunt. Ità ad hoc ætatis à pueritia fui, ut omnis labores, periculo consueta habeam. Quæ ante vestra beneficia gratuito faciebam, ea uti, acceptaⁱ mercede, deferam, non est consilium, Quirites. Illis difficile est in potestatibus^k temperare, qui per ambitionem sese probos simulavere: mihi, qui omnem ætatem in optimis artibus egi, bene facere jam ex consuetudine^k in naturam vertit. Bellum me gerere cum Jugurtha iussisti: quam rem nobilitas ægerrumè tulit. Quæso, reputate cum animis vestris, num id mutari melius sit, si quem ex illo^l globo nobilitatis ad hoc, aut aliud tale negotium mittatis, hominem veteris prosapiæ, ac

INTERPRETATIO.

^a Nam mihi videtur, quo universa Respublica pluris est quàm Prætura aut Consulatus, illam debere administrari eò majore curâ, quàm hæc peti.

² Intelligo nobilitatem querere occasionem sibi vendicandi dominationem.

³ Quapropter mihi vehementius adnitendum est, uti neque vos infraudem incidatis, & illi frustra sint.

⁴ Difficile est illis modeste sese gerere in potestatibus, qui se probos simulaverunt, dum ambibant.

NOTÆ.

^a Eos.] De populo ipso loquitur, apud quem orationem habebat, in quâ plurima sunt certè, quæ non sine causâ quivis memoriæ mandet.

^b Occurrentis.] De nobilibus agit, qui novorum hominum conatibus semper resistebant.

^c Opinione.] Gall. C' est une chose plus fâcheuse qu'on ne pense.

^d Clientelæ.] Ità vocantur civitates seu multitudines hominum, quæ alicui potenti adherent, ejusque patrocinio utuntur.

^e Alia.] Dicit se neque cognatos, neque clientelas, neque id genus alia habere, sed solâ virtute niti.

^f Et.] Gall. diceremus, Je sai d'autre part. Particularum vim ante omnia, cognoscere debet quisquis alicujus linguæ accuratam notitiam habere cupit.

^g Omnium.] Vestrum, scilicet, qui ex plebe estis.

^h Conversa.] Id est, qui omnia bona à me expectatis.

ⁱ Mercede.] Consulatu, videlicet, & in eum exercitum imperio, qui in Numidiâ est.

^k In naturam.] Istud maxime homines ad virtutis habitum inflammare debet.

^l Globo.] Istud est valde invidiosum.

multa

multarum ^a imaginum. Et ^b nullius stipendii; scilicet ut in tantâ re ignarus omnium trepidet, festinet,umat aliquem ex populo ^c monitorem officii sui. Itâ plerumque evenit; uti, quem vos imperare jussistis, is sibi imperatorem alium quarat. At ego scio, Quirites, ^d qui, postquam consules facti sunt, acta majorum, Et Græcorum militaria precepta legere cœperint; homines ^e præposterii. ^f Nam gerere, quàm fieri, tempore posterius, re, atque usu prius est. Comparete nunc, Quirites, cum illorum superbiâ me hominem novum. Quæ illi audire, Et legere solent, eorum partem vidi, alia egemet gessi, quæ illi litteris, ea ego militando didici. nunc vos existumate, facta, an dicta pluris sint. Contemnit novitatem meam, ego illorum ignaviam. Mibi fortuna, illis prebra objectantur. Quamquam ego naturam unam, Et communem omnium existumo, sed fortissimum quemque ^g generosissimum esse. Ac si jam ex patribus Albini, aut Bestiæ quæri posset, mens, an illos ex se gigni mauerint: quid responderos creditis, nisi, sese liberos quàm optumes vultisse? Quod si jure despiciunt me; ^h faciant idem majoribus suis; quibus, uti mibi, ex virtute nobilitas caput. Invident honori meo: ergo ⁱ invideant labori, innocentie, periculis etiam meis: quoniam per hæc illum cepi. Verùm homines corrupti superbiâ, ita atatem agunt, quasi honores vestros contemnant: itâ eos petunt, quasi honestè vixerint. Ne illi falsi sunt, qui diversissimas res pariter expectant, ignavie voluptatem, Et ^j præmia virtutis. Atque etiam cum apud vos; aut in senatu ver-

INTERPRETATIO.

^a Sumat aliquem ex populo, qui de officio suo admonet.

^b At ego quosdam cognosco, Quirites, qui postquam consules facti sunt, cœperint

legere acta majorum, &c.

^c Nam Gerere Imperium est prius re & experientia quàm Fieri Imperator, quod est tempore posterius.

NOTÆ.

^a Imaginum.] Antea vidimus moris fuisse, Majorum imagines habere. Per imagines verò, veterem profapiam intelligit, quam deridet.

^b Nullius.] Id est, qui nunquam fuit in exercitu.

^c Præposterii.] Itâ vocantur qui, quod primum est, ultimum; quod ultimum, primum exequuntur.

^d Nam gerere.] Sensus est, ni fallor, Viro opus esse antè bonas artes, quæ ad imperium aliquod gerendum requiruntur, didicisse & exercuisse, quàm publico suffragio illud administret, aut ad id promoveatur.

^e Generosissimum.] Perinde est ac si dixisset, virtute veram nobilitatem comparari.

^f Faciant.] Id est, Majores quoque suos despiciant.

^g Invideant.] Nobilitatis carpit ignaviam, quali dicat, Cur non pariter illi sese objectant periculis? Cur non laborant? &c.

^h Præmia.] Attende, quæso, ad Marii scopum: Virtuti sicut & ignavia, delicias suas esse dicit; sed quæ illius sunt itâ ab his differre, ut nullus simul utriusque possit commoditatibus & oblectamentis gaudere. At enim voluptatis nomine, sicuti infames & obtusas notavit socordie dulcedines; itâ verò præmii appellatione honestas & viriles virtutis illecebras insignit. Utinam omnibus hæc nota esset differentia! Qui volet eâ causâ Ceberis tabulam videbit.

ba faciunt, plerâque oratione majores suos extollunt; eorum fortia facta memorando clariorese putant: quod contrâ est. Nam, quanto vita illorum præclarior, tanto horum socordia flagitiosior. Et profectò ita se res habet, majorum gloria posteris lumen est, neque bona, neque mala eorum in occulto patitur. Hujusci rei ego inopiam patior, Quirites. Verùm id, quod multo præclarius est, meamet facta mihi dicere licet. Nunc videte, quàm iniqui sint. Quod ex alienâ virtute sibi arroganti, id mihi ex meâ non confidunt: ^a scilicet quia imagines non habeo, & quia mihi nova nobilitas est: ^b quam certè peperisse melius est, quàm acceptam corrupisse. Equidem ego non ignoro, si jam mihi respondere velint, abundè illis facundam, & compositam orationem fore. Sed in maximo vestro beneficio, cùm omnibus locum me, vosque maledictis lace- rent, non placuit reticere, ne quis ^c modestiam in conscientiam duceret. Nam me quidem ^d ex animi sententiâ nulla oratio ledere potest. Quippe ^e vera, necesse est bene prædicat: falsam vita, moresque mei ^e superant. Sed quoniam vestra consilia accusantur, ^f qui mihi summum honorem, & maxumum negotium imposuistis: etiam atque etiam reputate, num id ^g pœnitendum sit. Non possum, ^h fidei causâ, imagines, neque triumphos, aut consulatus majorum meorum ostentare: at, si res postulet, hastas, vexillum, ⁱ phaleras, alia dona militaria, præterea cicatrices ^k advorsò corpore. Hæ sunt meæ imagines, hæc nobilitas, non hereditate relicta, ut illa illis, sed quæ ego plurimis meis laboribus, & periculis

INTERPRETATIO.

^a Nam si oratio vera est, necesse est bene de me prædicet; vita verò, & mores mei superant falsam orationem.

NOTÆ.

^a Scilicet.] Sæpius de imaginibus loquitur; quia nobiles quantam inde fovebant superbiam, tantam illis indidem conciliat invidiam.

^b Quam.] Vis quædam latet & aculeus sub istâ brevi, & festinante Marii responsione, quam omnes non sentiunt.

^c Modestiam.] Id est, ne quis, si omnino tacuisssem, ideo me non respondere crederet, quod conscientia aliquid exprobraret.

^d Ex animi.] Id est, quo modo virtutem & animum composui.

^e Superant.] Beatus est certè, qui, conscius recti, infractus & intactus famæ mendacia, Verè & ex animo ridere potest: Infelix qui aliquatenus saltem non potest. Famæ approbatio maximum est

bonum sed plerumque fortunæ donum; quodque adeo, ut ejus omnia, neque nimis querere, neque nimis contemnere, sed quale est ferre decet.

^f Qui.] Constructio est extraordinaria; refertur enim relativum ad rem intellectam, non ad nomen.

^g Pœnitendum.] Id est, Mutandum. Metonymia est.

^h Fidei causâ.] Id est, ut vobis ea probem quæ de me prædico.

ⁱ Phaleras.] Phalerae quamquam sæpius pro ornamentis equorum veniunt, sunt tamen etiam viro- rum nobilium, & virtute bellicâ conspicuorum insignia.

^k Advorsò.] Id est, quæ, dum ego strenuè hostes ferirem, vulneratum me esse, indicant.

quæ.

quæfivi. Non sunt ^a composita verba mea. Parùm id facio. Ipsa se vir-
tus satis ostendit: illi artificio opus est: uti turpia facta oratione te-
gant. Neque litteras Græcas didici. parùm placebat eas discere, quippe
quæ ad virtutem ^b doctoribus nihil profuerunt. At illa multò optima
reip. doctus sum; hostis ferire, præsidia ^c agitare; nihil metuere, nisi
turpem famam; hiemem, & æstatem juxta pati; humi requiescere; eo-
dem tempore inopiam, & laborem tolerare. ^d Hic ego præceptis milites
hortabor: neque illos ^e artè colam, me opulenter; neque gloriam meam
^f laborem illorum faciam. Hoc est utile, hoc ^g civile imperium. Nam-
que, cum tute per mollitiem agas, exercitum supplicio cogere, hoc,
est ^h dominum, non imperatorem esse. Hæc, atque talia majores vestri
faciundo, seque, remque publicam celebravere. ⁱ Quis nobilitas freta,
ipsa dissimilis moribus, nos illorum amulos centemnit; & omnis honores,
non ex merito, sed quasi ^j debitos, à vobis repetit. Ceterum homines su-
perbissimi procul errant. Majores eorum omnia, quæ ^k licebat, illis re-
liquere, divitias, imagines, memoriam sui præclaram. Virtutem non
reliquere; neque poterant. Ea sola neque datur dono, neque accipitur.
Sordidum me, & incultis moribus aiunt; quia parùm scitè convivium
exorno, neque histriorem ullum, neque ^l pluris pretii coquum, quàm
^m villicum, habeo. quæ mihi lubet confiteri, Quirites. Nam & ex pa-
rente meo, & ex aliis ⁿ sanctis viris ita accepi, munditias ^o mulieri-
bus, viris ^p laborem convenire, omnibusque bonis opertere plus gloriæ,

INTERPRETATIO.

^a Neque mihi gloriam parabo ex labore
ipsorum.

^h Majores eorum reliquerunt illis om-
nia quæ potuerunt.

NOTÆ.

^a Composita.] Prout dicunt nobiles, sci-
licet. Nam oratio tota est ad eos in-
fectahdos.

^b Doctoribus.] Græci enim à Romanis
victi sunt.

^c Agitare.] Sâvoir faire une bonne gar-
de, ou, commander à une Garnison.

^d His.] Sunt illi optimi Præceptores qui
rebus & exemplis docent; non qui vanâ
& furili suâ loquacitate, quicquid refu-
giunt ipsi, aliis imperant.

^e Arte.] Id est, Militibus ea minis
præbendo quæ ad vitam necessaria sunt;
sicuti factum ab aliis imperatoribus.

^f Civile.] Id est, honestum, quodque
liberos homines deceat.

^g Dominum.] Refertur vox ista ad ser-
vum; quasi dicat alios Imperatores ty-
rannorum more, milibus, tanquam

servis imperitasse.

^h Quis.] Majoribus, scilicet.

ⁱ Debitos.] Supple, Quoquo modo illi
vixerint.

^k Pluris.] Scilicet illis Dominis, undi-
que coqui conquirendi sunt, quibus egre-
gie palatus sapiat. Non illud dicit Ma-
rius adversus nobiles, sed intelligitur.

^l Villicum.] Servus erat qui aliis in vil-
lâ præerat.

^m Sanctis.] Sanctus is dicitur, qui quod
sancitum est servat, qui secundum leges
vivit. Non idem est quem nos Saint di-
cimus.

^o Mulieribus.] Id est, Effeminatis, si
Marii nobiles acrius vellicasse credas.

^p Laborem.] Si in ea tempora, aut eos
homines incidissemus, quantâ suavitas in
vitâ esset.

quàm divitiarum esse; arma, non suppellectilem, decori esse. Quin ergo, quod juvat, quod carum aestimant, id semper faciant: ament, potent; ubi adolescentiam habuere, ibi senectutem agant, in convivio, dediti ventri, & turpissimæ parti corporis: sudorem, pulverem, & alia talia relinquant nobis, quibus illa epulæ jucundiora sunt. Verùm non ita est. Nam, ubi se flagitiis dedecoravere turpissimi viri, bonorum præmia ereptum eunt. Ità ^a injustissimè luxuria, & ignavia, pessimæ artes, illis, qui coluere eas, nihil ^b efficiunt, reip. innoxia cladi sunt. Nunc, quoniam illis, ^b quantùm mores mei, non illorum flagitia poscebant, respondi: pauca de rep. loquar. Primum omnium de Numidiâ bonum habete animum, Quirites. Nam quæ ad hoc tempus Jugurtham rutata sunt, omnia removistis, ^c avaritiam, imperitiam, superbiam. Dein exercitus ibi est locorum sciens, sed meherculè magis strenuus, quàm felix. Nam magna pars ejus avaritiâ, aut temeritate ducum attrita est. Quamobrem vos, ^d quibus militariæ ætas est, adnitimini mecum, & capeßite remp. neque quemquam ex ^e calamitate aliorum, aut imperatorum superbiâ metus ceperit. Egomet in agmine, in prælio consultor idem, & socius periculi vobiscum adero; meque, vosque in omnibus rebus juxta geram. Et profectò, diis juvantibus, omnia ² matura sunt, victoria, præda, laus: quæ si dubia, aut procul essent, tamen omnis bonos reip. subvenire decet. Etenim nemo ignavia immortalis factus: neque quisquam parens liberis, ut æterni forent, optavit: magis, uti boni, honestique vitam exigerent. Plura dicerem, Quirites, si timidæ virtutem verba adderent. Nam strenuus abundè dictum puto.

Hujuscemodi oratione habitâ, Marius postquam plebis animos arrectos videt, propere comæatu, stipendio, armis, aliisque utilibus navis onerat. cum his A. Manlium legatum proficisci jubet. Ipse interea mili-

INTERPRETATIO.

^a *Ex modo, per maximam injustitiam.*
luxuria & ignavia pessimæ artes nihil nocent illis, qui eas coluunt, sunt de-

trimento & ruinæ Reipublicæ innoxia.
² *Omnia sunt prona & facilia.*

NOTÆ.

^a *Injustissimè.* Id diligenter observandum est; nam luxuria & ignavia, quando in Republicâ cœunt, illi necessario pestem important.

^b *Quantum.* Id verò quisque magis quid se dignum sit, quam quid in alios fieri possit, consulere debet; eademque opéra sapissime lectum, semper verò manentem curam, magnumque laborem sibi demserit.

^c *Avaritiam.* Bestiam, Aulum, &

Metellum ordine carpit; deinde sibi, quamquam indirectè, laudem maximam, tribuit.

^d *Quibus.* Antea vidimus Populi voluntatem ad militiam non inclinatam fuisse.

^e *Calamitate.* Causam removet quâ militiam Populus detestabatur, dum spem misceat, non, ipso imperante, futurum, ut quisquam inopiâ comæatarum, aut du-

res scribere, non more majorum, neque ex ^a classibus, sed uti cujusque libido erat, ^b capite sensos plerosque. Id factum alii inopiâ ^c bonorum, alii par ambitionem consulis memorabant, quodd ab eo genere celebratus, auctusque erat; & homini potentiam querenti egentissimus quisque opportunissimus, cui neque sua euræ (quippe quæ nulla sunt) & ^d omnia cum pretio honesta videntur. Igitur Marius cum aliquantò majore numero, quàm decretum erat, in Africam profectus, paucis diebus Uticam advehitur. Exercitus ei traditur à P. Rutilio legato. Nam Metellus conspectum Marii sugerat, ne videret ea, quæ ^e audita animus tolerare nequiverat. Sed consul, expletis ^f legionibus, cohortibusque auxiliariis; in agrum fertilem, & prædâ onustum proficiscitur. Omnia ibi capta militibus donat: dein castella, & oppida naturâ & viris parùm munita aggreditur: prælia multa, cæterùm alia levia ^g aliis locis facere. Interim novi milites sine metu pugnae adesse: videre fugientis capi, aut occidi; fortissimum quemque tutissimum: armis libertatem, patriam parentesque, & alia omnia tegi, gloriam, atque divitias quæri. Sic brevi spacio novi veteresque ^h coaluere, & virtus omnium æqualis facta. At reges ubi de adventu Marii cognoverunt, diversi in locos difficiles abeunt. Ità Jugurthæ placuerat, speranti, mox effusos hostis invadi posse; Romanos, sicuti plerosque, remoto metu laxiùs, licentiùsque futuros. Metellus interea Romam profectus, contra spem suam lætissimis animis excipitur, plebi, patribusque, postquam ⁱ invidia decesserat, juxtà carus. Sed Marius impigrè, prudenterque suorum, & hostium res pariter attendere; cognoscere quid boni utrisque, aut contrà

INTERPRETATIO.

^a Ne videret ea, quæ animus nequiverat tolerare, cum ab ipso audita fuerant.

^g Fecit multa prælia, cæterùm alia levia, diversis locis.

NOTÆ.

^a Classibus.] Servius Tullius, qui primus censum instituit, pro ejus ratione universum populum in classes & centurias descripsit & divisit. Classes quinque fuerunt; pro majoris aut minoris census æstimatione, nullâ habitâ ferè ratione multitudinis quæ ab omnibus oneribus, & militari operâ immunis erat, quamquam numero quinque reliquas classes æquaret.

^b Capite census.] Ità vocabantur quorum census nullus erat, seu multitudo illa de quâ modò, quæ sextam classem faciebat; sed vix in numerum relata, ut, vel ex hoc Sallustii loco, cernere licet.

^c Bonorum.] Id est, eorum hominum

qui aliquo in numero fuissent.

^d Omnia cum pretio.] Id est, omnia quæ cum lucro conjuncta sunt.

^e Legionibus.] Romanorum, scilicet: Sed illud vox ipsa exprimit.

^f Coaluere.] Id est, unum, & ejusdem nature corpus, facti sunt.

^g Invidia.] Quia, scilicet, imperio spoliatus fuerat. Videant verò illi quorsum evadat superbia, qui sine virtute magnifice per omnium ora ambulant. Metellum summum virum, auctoritate Senatus innoxium, omnibus gratum, de gloriæ summo fastigio deiecit; usque adeo invidiosum & ruinosum est quod nimium est.

esset: explorare itinera regum; consilia, & insidias eorum antevenire: nihil apud se remissum, neque apud illos tutum pati. Itaque in Gætulos, & Jugurtham, ¹ ex sociis nostris prædas agentes, sæpe aggressus in itinere fuderat, ipsumque regem haud procul ab oppido Cirtâ armis exuerat. Quæ postquam gloriosa modò, neque belli ² patrândi cognovit, statuit urbis, quæ viris, aut loco pro hostibus, & adversum se opportunissimæ erant, singulas circumvenire: Ità Jugurtham aut præsidii nudatum, si ea pateretur, aut proelio certaturum. Nam Bocchus nuncios sæpe ad eum miserat, velle populi Rom. amicitiam, ne quid ab se hostile timeret. Id simulaveritque, quò improvisus gravior accederet, an mobilitati ingenii ³ pacem atque bellum mutare solitus, parùm exploratum est. Sed consul, uti statuerat, oppida, castellaque munita adire: partim vi, alia meru, aut præmia ostentando, ⁴ avertere ab hostibus. Ac primò ⁵ mediocria gerebat, existumans Jugurtham ob suos tutandos in manus venturum. Sed ubi illum procul abesse, & aliis negotiis intentum accepit; majora, & magis aspera aggredi tempus visum est. Erat inter ingentis solitudines oppidum magnum, atque valens, nomine Capsa: cujus conditor Hercules Libys memorabatur. Ejus cives apud Jugurtham immunes, ⁶ levi imperio, & ob ea fidelissimè habebantur: muniti adversum hostes non mœnibus modò, & armis atque viris. verùm etiam multò magis locorum asperitate. Nam præter oppido propinqua, alia omnia vasta, inculta, egentia aquæ, infesta serpentibus: quarum vis, sicut omnium ferarum, inopiâ cibi acrior: ad hoc, natura serpentium ⁷ ipsa perniciosa, siti magis, quàm aliâ re accenditur. Ejus potiundi Marium maxima cupido invaserat, cum propter usum belli, tum quia res aspera videbatur: & Metellus oppidum Thalam magnâ gloriâ ceperat, haud dissimiliter situm, munitumque: nisi quod apud Thalam non longè à mœnibus aliquot fontes erant. Capsenses

I N T E R P R E T A T I O.

¹ Aggressus Gætulos & Jugurtham in itinere, qui prædas agebant de sociis nostris, sæpe eos fuderat.

² Quæ, postquam Marius videt esse tantum gloriosa, neque ad bellum finiendum spectare, statuit singulas urbes circumvenire, quæ viris, aut loco erant opportunissimæ hostibus, & sibi adversæ.

³ Parùm cognitum est, an id simulaverit, ut accederet gravior, cum de im-

proviso accederet; an quia solitus erat; ex mobilitate & levitate ingenii mutare pacem atque bellum, & modò hoc, modò illam sequi.

⁴ Hostibus adimebat, & ab iis alienabat oppida & castella.

⁵ Præterea natura serpentium per se perniciosa, accenditur magis siti quàm re aliâ.

N O T Æ.

¹ Mediocria.] Non statim difficilia aggressus est, ne fortè difficultatibus circumventus à Jugurthâ opprimeretur.

⁶ Levi.] Quibus gravia non imperabantur.

unâ modò, atque eâ intra oppidum ^a jugi aquâ, ^b cæterâ pluviâ utebantur. Id ibique, & in omni ^c Africâ, quæ procul à mare incultius agebat, eò facilius tolerabatur, quia Numidæ plerumque lacte, & ferinâ carne vescebantur, & neque salem, neque alia gulæ ^e irritamenta quærebant. Cibus illis advorsum famem, & sitim, non lubidini neque luxuriæ erat. Igitur consul, omnibus exploratis, credo diis fretus, (nam contra tantas difficultates consilio satîs providere non poterat: quippe etiam frumenti inopiâ tentabatur, quod Numidæ pabulo pecoris magis, quàm ^d arvo student, &, quodcumque natum fuerat, jussu regis in loca munita contulerant: ager autem aridus, & fugum vacuus eâ tempestate: nam æstatis extremum erat) tamen pro rei copiâ satîs providenter exornat: pecus omne, quod superioribus diebus præda fuerat, equitibus auxiliariis ^e agendum attribuit: A. Manlium legatum cum cohortibus expeditis ad oppidum ^f Laris, ubi stipendium, & com meatum locaverat, ire jubet: dicitque se ^g prædabundum post paucos dies eodem venturum. Sic incepto suo occultato. pergit ad flumen Tanam. Cæterum in itinere quotidie pecus exercitui per centurias, item turmas æqualiter distribuerat; &, ex coriis utres uti fierent, curabat: simul & inopiam frumenti ^h lenire, & ignaris omnibus, parare, quæ ⁱ mox usui forent: denique sexto die, cum ad flumen ventum est, maxuma vis utrium effecta. Ibi castris levi munimento positis, milites cibum capere, atque, uti simul cum occasu solis egrederentur, paratos esse jubet: omnibus sarcinis abjectis, aquâ modo seque, & jumenta onerare. Dein, postquam tempus visum, castris egreditur: noctemque totam ³ itinere facto confedit. idem proximâ facit. Dein tertiâ multò ante lucis adventum pervenit in locum tumultosum, ab Capsâ non amplius duûm millium intervallo: ibique, quàm occultissimè potest, cum omnibus copiis operitur. Sed, ubi dies cœpit; & Numidæ, nihil hostile metuentes,

INTERPRETATIO.

^a *Aquæ inopia tolerabatur facilius, & ibi, & inter omnes Afros, qui procul à mari incultius vivebant, quia Numidæ plerumque lacte & carne ferinâ vescebantur.*

² *Et dicit, se inter prædandum eò venturum post paucos dies.*

³ *Et castra posuit, postquam per totam noctem iter fecisset.*

NOTÆ.

^a *Jugi.] Quæ indefinenter scaturiebat & fluebat.*

^b *Cæterâ.] Adverbialiter positum: Quoad cætera.*

^c *Irritamenta.] Ità vocantur aromata, & quæcumque palatum vellicant.*

^d *Arvo.] Id est, agricultura.*

^e *Agendum.] Afin qu'ils les touchassent devant eux.*

^f *Laris.] In Genitivo, nam ità loquutos fuisse aliquando, compertum est. Cæterum in quibusdam codicibus invenitur; Larim.*

^g *Lenire.] Pecora mactando simul inopiam frumenti leniebat, & coria quibus utres fierent, parabat.*

^h *Mox] Ad aquam continendam.*

multi

multi oppido egressi; repente omnem equitatum, & cum his velocissimos pedites cursu tendere ad Capsam, & portas obsidere jubet; deinde ipse intentus properare sequi, neque milites praedari sinere. quae postquam oppidani cognovere; res^a trepidae, metus ingens, malum improvisum, ad hoc pars civium extra moenia in hostium potestate, coegere, uti deditiorem facerent. Ceterum oppidum incensum. Numidae puberes interfecti, alii omnes venundati, praeda militibus divisa. Id facinus^b contra jus belli non avaritia, neque scelere consulis admissum; ^c sed quia locus Jugurthae opportunus, nobis aditu difficilis, genus hominum mobile, infidum, ante neque beneficio, neque metu coercitur. Postquam tantam rem Marius sine ullo suorum incommodo patravit, magnus, & clarus antea, major, atque clarior haberi coepit. Omnia non bene consulta^d in virtutem trahebantur. Milites^e modesto imperio habiti, simul & locupletes, ad caelum ferre: Numidae magis, quam mortalem, timere: postremo socii, atque hostes credere, illi aut mentem divinam esse, aut deorum natu cuncta portendi. Sed consul, ubi ea res bene evenit, ad alia oppida pergit. pauca, repugnantibus Numidis, capit. plura, ^e deserta propter Capensium miseria, igni corruptit. luctu, atque caede omnia complentur. Denique multis locis potitus, ac plerisque exercitu incruento, aliam rem aggreditur, non eadem asperitate, ² quam capensium, ceterum haud secus difficilem. Namque haud longe a flumine Mulucha, quod Jugurthae, Bocchique regnum disjungebat, erat inter ceteram planitiem mons saxeus. mediocri ^f castello, satis

INTERPRETATIO.

^a Milites liberaliter tractati. simul & locupletes, Marium ad caelum ferebant.

² Aggreditur aliam rem, non eadem as-

peritate septim, quam fuerat res Capensium, ceterum non minus difficilem.

NOTAE.

^a Trepidae.] Quomodo, calamitatibus derepente ingruentibus, evenire solet: Per tumultum omnia dum simul aguntur, ea festinatione nihil promovetur.

^b Contra jus.] Jus hoc in loco, rigide non est exponendum, sed Autoris sensu, pro eo quod vulgo faciebant Romani, ut supplicibus & dedititiis parcerent: Alias, si per jus plane id omne intelligas contra quod nemo facere audeat, scelus profecto fuerit a Mario patrarum, cum Capsa incensa est. Verum Capenses. cum satis constet dedititios sine ulla pactione fuisse, Mario, pro illo summo & absoluto belli jure, licuit, de suis sedibus deturbare, vendere, &c.

^c Sed.] Hinc vides Sallustium jus belli

ex eo quod Victori bonum & commodum, hosti perniciosum & exitiosum est, constituere.

^d In virtutem.] Ita evenit inter homines; sapientes vulgo creduntur quibus fortuna favet, desipientes quibus restat. Nimirum pauci cum sapiant, omnes tamen loquantur, sed maxime plebs garula, eventus, stultorum magister, ubi omnia vendicat. Hinc quam cautione publica negotia suscipiat, videbit qui ubi bene cupiet.

^e Deserta.] Scilicet, calamitatis fama, quae Capenses protriverat, late omnia suis domibus exvulerat.

^f Castello.] Flouus urbem fuisse dicit.

patens,
natura
quod i
quam
tis m
aliis m
admod
ageban
rumpel
loci: n
cadere,
& labo
inceptu
prosper
ret, for
castris
sum pro
rum cu
paulatin
dinem i
tit. Et fo
^e prona
tium na
Ligus, c

^a Nam
praecept qu

² Iter eo
celebant er

astroque las

³ Milite
opus facien

⁴ At m
bus consum
cum labor
etne quod

⁵ Sine p
pidibus sul

⁶ Opperi
mirari qui

^e Ligus.]

^d Prona.

saxo nasce

patens,

patens, immensum editus, uno perangusto aditu relicto: nam ¹ omnia natura. velut opere, atque consulto, præcep. Quem locum Marius, quod ibi regis thesauri erant. summâ vi capere intendit: sed ea res fortè, quàm consilio melius gesta, Nam castello virorum, atque armorum satis magna vis, & frumenti, & fons aquæ: aggeribus, turribusque, & aliis machinationibus locus importunus. Iter ² castellanorum angustum admodum, utrimque præcisum. Vineæ cum ingenti periculo frustra agebantur. nam cum eæ paulò processerant, igni, aut lapidibus corrumpebantur. Milites neque ³ pro opere consistere, propter iniquitatem loci: neque inter vineas ⁴ sine periculo administrare: optumus quisque cadere, aut sauciari, cæteris metus augeri. At Marius, multis diebus, & laboribus consumptis, anxius ⁵ trahere cum animo suo, omitteretne inceptum, quoniam frustra erat, an fortunam ⁶ opperiretur, quâ sæpe prosperè usus fuerat. Quæ cum multos dies, noctesque æstuans agita- ret, fortè quidam ⁷ Ligus, ex cohortibus auxiliariis miles gregarius, castris aquatum egressus, haud procul ab latere castelli, quod ⁸ advor- sum præliantibus erat, animadvertit inter saxa repentes cochleas: qua- rum cum unam, atque alteram. dein plures peteret, studio legundi paulatim propè ad summum montis egressus est. Ubi postquam solitu- dinem intellexit, more humane cupidinis ignara visundi, animum vor- tit. Et fortè in eo loco grandis ilex coaluerat inter saxa, paululum modò ⁹ prona, dein flexa, atque aucta in altitudinem, quo cuncta gignen- tium natura fert: cujus ramis modò, modò eminentibus saxis nifus Ligus, castelli planitiem ¹⁰ perscribit; quod cuncti Numidæ intenti præ-

INTERPRETATIO.

¹ Nam ibi per omnia loca natura erat præcep. quasi opere, atque de industriâ.

² Iter eorum hominum qui castellum in- colebant erat admodum angustum, & ex utroque latere abruptum.

³ Milites neque poterant consistere ad opus faciendum, propter iniquitatem loci.

⁴ At marius, multis diebus & labori- bus consumptis, maxime sollicitus multo- rum labore animo suoolvebat, desere- rene quod inceperat, quoniam non pro-

cedebat, an expectaret fortunam.

⁵ Quæ cum per multos dies & noctes Marius volveret, cum animi maximâ fluctuatione & agitatione, fortè quidam Ligus, miles gregarius ex cohortibus au- xiliariis, qui castris egressus erat ad pe- tendam aquam, animadvertit cochleas repentes inter saxa, non procul ab latere castelli, quod oppositum erat lateri, ubi prælium erat.

NOTÆ.

^a Sine periculo.] Quia vineæ igne & la- pidibus subrucebantur.

^b Opperiretur.] Non possunt istud non mirari qui fortunæ auram non senserunt.

^c Ligus.] Qui erat ex Liguriâ. UnGenois.

^d Prona.] Intellige arborem primò ex saxo nascentem non potuisse statim in al-

tum assurgere, sed paululum versus ima montis inflexam fuisse, prout illud in lo- cis declivibus conspicitur; deinde sese ere- xisse, usumque scalæ præbuisse, ut saxum scanderetur.

^e Perscribit.] Il reconnoît bien la Place. Il en prit le plan.

liantibus

liantibus aderant. Exploratis omnibus, quæ mox usui fore ducebat, eodem regreditur, non temerè, ut ascenderat, sed tentans omnia, & circumspiciens. Itaque Marium properè adit: acta edocer: horratur, ab eâ parte, quâ ipse descenderat, castellum tentet: pollicetur sese itineris periculique ducem. Marius cum Ligure promissâ ejus cognitum^a ex præsentibus misit: quorum, ^a uti cujusque ingenium erat, ita rem difficilem, aut facilem renunciavere. Consulis animus tamen paululum arrectus. Itaque ex copiâ tubicinum, & cornicinum, quinque numero quàm velocissimos delegit, & cum his, ^b præsidio qui forent, quatuor centuriones: omnisque Liguri parere jubet: & ^c ei negotio proximum diem constituit. Sed ubi ex præcepto tempus visum; paratis, compositisque omnibus, ad locum pergit. Cæterum illi, qui centuriis præerant, prædocti ab ^d duce, arma, ornatumque mutaverant, capite, atque pedibus nudis, uti ^e prospectus, nususque per saxa facilius foret: super terga gladii, & scuta; verum ea Numidica, ex coriis, ^f ponderis gratiâ: simul & ^g offensa quod lenius streperent. Igitur prægrediens Ligus, saxa, & si quæ verustate radices eminebant laqueis vinciebat, quibus allevati milites facilius adscenderent: interdum timidos insolentiâ itineris levare manu: ubi paulo asperior adscensus erat, singulos præ se inermos mittere; dein ipse cum illorum armis sequi: quæ ^h dubia nisi videbantur, potissimum tentare: ac sæpius eadem adscendens, ac descendens, dein statim ⁱ digrediens, cæteris audaciam addere. Igitur diu, multumque fatigati, tandem in castellum perveniunt, desertum ab eâ parte: quod omnes, sicut aliis diebus, adversum hostes aderant. Marius, ubi ex nunciis, quæ Ligus egerat, cognovit, quamquam toto die intentos

INTERPRETATIO.

^a *Marius misit quosdam ex præsentibus cum Ligure, ad cognoscendum promissâ ejus.*

NOTÆ.

^a *Uti cujusque.*] Istud diligenter notandum, ut cuique, non secundum id quod ejus verba sonant, sed indolis & ingenii factâ æstimatione, fidem habeamus: Quod nisi fit, sæpius in fraudem, & errorem, non magis alienâ quàm nostrâ culpâ incidemus.

^b *Præsidio.*] Id est, qui rem ipsam exequerentur & cernerentur: quippe centurio suos quisque milites habuit.

^c *Ei negotio.*] Non dicit Autor quodnam illud sit; verum de castelli expugnatione sermonem esse satis intelligitur.

^d *Duce.*] *Ligure*, scilicet.

^e *Prospectus.*] Enimvero illis, si ullo modo

caput obvelatum habuissent, viam in ascendendo videre, vel dispicere non licuisset; sed virgultis & radicibus impliciti fuissent.

^f *Ponderis.*] Id est, ut leviora essent.

^g *Offensa.*] Ferrum enim, quod in umbone scutorum Romanorum erat, sonum reddidisset, si ea ad saxum allisa essent.

^h *Dubia nisi.*] Id est, quod, in ascensu inferre pedem, satis tutum non videbatur; cum saxum solutum erat, aut labans, &c.

ⁱ *Digrediens.*] Ille, ut ita dicam, ludibundus & saltabundus per ea loca, quæ aliis animum adderet, incedebat.

prælio

BELLUM JUGURTHINUM. 141

proelio Numidas habuerat, tum verò cohortatus milites, & ipse extra vineas egressus, ^a testudine actâ succedere, & simul hostem ^b tormentis, sagittariisque, & funditoribus eminus terrere. At Numidæ, sæpe antea vineis Romanorum subverfis, item incensis, non castelli mœnibus sese tutabantur; sed ^c pro muro dies, noctesque agitare; maledicere Romanis; ac Mario vecordiam objectare; militibus nostris Jugurthæ servitium minari; secundis rebus feroces esse. Interim, Romanis omnibus, hostibusque proelio intentis, magnâ vi utrimque, pro gloriâ atque imperio his, ^e illis pro salute certantibus, repente à tergo ^d signa canere: ac primò mulieres, & pueri, qui visum processerant, fugere; deinde, uti quisque muro proximus erat; postremò cuncti armati, inermesque. Quod ubi accidit, eò acrius Romani instare, fundere, ac plerosque tantummodò sauciare, dein super occisorum corpora vadere, avidi gloriæ ^e certantes murum petere; neque quemquam omnium præda morari. Sic fortè correctâ Marii ^f temeritas, gloriam ex culpâ invenit. Cæterum, dum ea res geritur, L. Sulla quæstor cum magnò equitatu in castra venit, ^g quodd, ut ex Latio, & à sociis cogeret, Romæ relictus erat. Sed quoniam nos tanti viri res admonuit; idoneum visum est, de naturâ, cultuque ejus paucis dicere. Neque enim alio loco de Sullæ rebus dicturi sumus: & L. ^h Sisenna optumè, & diligentissimè omnium, qui eas res dixere, ⁱ persecutus, parùm mihi ⁱ libero ore locutus videtur. Igitur Sulla gentis patriciæ ^k nobilis fuit, familiâ propè jam extinctâ majorum ignaviâ, litteris Græcis, atque Latinis ^l juxta, atque doctissimè erudi-

INTERPRETATIO.

^a Sed permanebant dies & noctes ante muros.

^b Et L. Sisenna, qui persecutus est historiam optimè & diligentissimè omnium

qui eas res dixere, videtur mihi locutus parùm libero ore.

³ Eruditus erat doctissimè & pariter litteris Græcis atque Latinis.

NOTÆ.

^a Testudine.] Machina erat, quâ ad arcendos ictus, utebantur, quæque pro multiplici usu diversè connectebatur.

^b Tormentis.] Machinæ fuerunt, quibus visum lapides, & alia Missilia jaciebant.

^c Illis.] Hinc videre licet, Pronomen hic, hæc, hoc, non semper ad proximum referri, sed quandoque poni pro aliis, alia, aliud, &c.

^d Signa.] Antea vidimus ideo cornices & tubicines missos: ut, scilicet, terrorem augerent.

^e Certantes.] Illud est quod Gall. dicimus, *A qui sera le premier.*

^f Temeritas.] Cum arcem, ut videba-

tur, inexpugnabilem appetiisset.

^g Quodd.] Intellige Syllam tunc, non maturius advenisse, quodd Romæ ad cogendum equitatum relictus fuisset, fortè legendum quem.

^h Sisenna.] Historicus fuit ex gente Corneliâ, ut testatur Festus, qui bellum civile Syllanum edidit: Ciceronis judicio melior quàm qui ante ipsam Latine historiam scripserant; attramentum dicens à perfecto. Ejus restant aliquot fragmenta.

ⁱ Libero.] Quia Syllæ vitia noluit, aut non ausus est describere.

^k Nobilis.] Multi nobiles erant, qui continuo patricii non erant,

rus,

tus, animo ingenti, cupidus voluptatum, sed gloriæ cupidior: otio luxurioso esse: tamen ab negotiis numquam voluptas remorata, nisi quod
^a de uxore potuit honestius consuli: facundus, callidus, & ^b amicitia facilis: ^c ad simulanda negotia altitudo ingenii incredibilis: multarum rerum, ac maxumè pecuniæ largitor: atque illi, felicissimo omnium ante
^d civilem victoriam, nunquam ^e super industriam fortuna fuit: multique dubitavere, fortior, an felicior esset. Nam, postea quæ fecerit, incertum habeo, ^f pudeat magis, an pigeat disserere. Igitur Sulla, uti supra dictum est, postquam in Africam, atque in castra Marii cum equitatu venit, rudis antea & ignarus belli, sollertissimus omnium in paucis tempestatibus factus est. Ad hoc milites benignè appellare: multis rogantibus, ^g aliis per se ipse dare, beneficia invitus accipere; sed ea properantius, quàm æs mutuum ^h reddere. ⁱ ipse ab nullo repetere: magis id laborare, ut illi quàm plurimi deberent; joca atque seria cum humilioribus agere. In operibus, in agmine, atque ad vigilias multus adesse: neque interim, quod ^j ambitio prava solet, consulis, aut cujusquam boni famam lædere: tantummodo neque consilio, neque manu priorem alium

INTERPRETATIO.

^a Atque fortuna nunquam fuit illi major industriâ, quamquam omnium felicissimus fuerit ante victoriam civilem.

NOTÆ.

^a De uxore.] Istud fortè ideo dixit, quod Valeriam in theatro lascivè nimis blandientem sibi uxorem duxit. Vide Plutarch.

^b Amicitia facilis.] Id est, qui sibi aliorum benevolentiam facile conciliabat, eisque benignum sese parè lubentia præbebat. Gall. Il savoit gagner le cœur des gens, & se communiquoit facilement.

^c Ad simulanda negotia.] Viro Politico necesse est in primis, negotiis eam faciem effingere posse, quâ voluntatem aliorum inflectat, & ad scopum suum perducatur. Vim eam Syllæ innaram fuisse testatur Sallust. Gall. diceremus, Il savoit donner aux choses le tour qu'il vouloit, les représenter sous telle face qu'il lui plaisoit. Vel, si eam putes acceritam explicariorem, intellige, Syllam ingenio fuisse tam acuti, tamque expromptam habuisse memoriam, ut gestu & habitu, aut colloquio & congressu, quodcumque libuisset hominibus persuadere potuerit.

^d Civilem.] Istud addidit, quia postquam Sylla, mortuo Mario, rerum poti-

tus est, Romam & Italiam omnibus modis civium sanguine cruentavit.

^e Pudeat.] Id est, Respublica quamvis ad exitium perducta fuerit, non tamen ejus major fuit clades, quàm Sylla recordia.

^f Aliis.] Istud, quod supra dixit explicat, Syllam amicitia facilem fuisse.

^g Reddere.] Quanto pluris est homo, quàm pecunia, tanto accuratius ejus opera, gratia, aut amicitia, cum amplificatione compensanda.

^h Ipse ab nullo.] Nisi istud adfit, beneficium non est, sed mercimonium: Quantumvis enim ingrati animi vitium intolerabile fuerit, nihilominus tamen qui benefacit, quid manus dextra agat nescire debet sinistra, ut sapientissime monuit Christus Jesus, ne verius amicis omnes imponamus, quàm beneficium, collocemus.

ⁱ Ambitio prava.] Nam bona est etiam, cum quis sine cujusquam detrimento bonæ famiæ studet.

pati:

BELLUM JUGURTHINUM. 143

patri: plerosque antevenire, Quibus rebus, & artibus brevi Mario, militibusque carissimus factus. At Jugurtha postquam oppidum Capsam, aliosque locos munitos, & sibi utilis, simul & magnam pecuniam amiserat; ad Bocchum nuncios mittit, quàm primum in Numidiam copias adduceret: prœlii faciendi tempus adesse. Quem ubi cunctari accepit, dubium belli atque pacis rationes ¹ trahere: rursus, ut antea, proximos ejus donis corrumpit: ipsique ^a Mauro pollicetur Numidiæ tertiam partem, si aut Romani Africâ expulsi, aut, ^b integris suis finibus, bellum compositum foret. Eo præmio illectus Bocchus cum magnâ multitudine Jugurtham accedit. Ità, amborum exercitu conjuncto, Marium jam in hiberna proficiscentem, vix decimâ parte ^c die reliqua invadunt, rati noctem, quæ jam aderat, victis sibi munimento fore, &, si viciissent, nullo impedimento, quia locorum scientes erant: contrà Romanis utrumque casum in tenebris difficiliorem fore. Igitur ^d simul consul ex multis de hostium adventu cognovit: & ipsi hostes aderant: & prius quàm exercitus aut instrui, aut sarcinas colligere, denique, antè quàm signum, aut imperium ullum accipere quivit, equites Mauri, atque Gætuli, non acie, neque ullo more prœlii, sed catervatim, uti quosque fors conglobaverat, in nostros incurrunt. Qui omnes trepidi improvise metu, attamen virtutis memores, aut arma capiebant, aut capientis alios ab hostibus defensabant: pars equos ascendere, obviam hostibus ire: pugna latrocinio magis, quàm prœlio similis fieri: sine signis, sine ordinibus, equites pedites permixti, cadere alios, alios obtruncare: multos ^e contra adversos acerrimè pugnantes ab tergo circumvenire: neque virtus, neque arma satis tegere; quoddam hostes numero plures, & undique circumfusi erant: denique Romani ^e veteres, novique, & ^f ob ea, scientes belli, si quos locus aut casus conjunxerat,

INTERPRETATIO.

¹ Quem, ubi accepit moras nescire, dum dubius anxie perpendebat rationes quæ pro bello aut faciebant.

² Circumveniebant multos ab tergo, dum illi pugnarent acerrimè contra hostes adversos.

NOTÆ.

^a Mauro.] Boccho, scilicet.

^b Integris.] Hoc est, si nulla pars regni sibi à Romanis detraheretur.

^c Die.] Procul dubio casus est Genitivi, quandoquidem Plautus & Virgilius ita locuti sunt; atque hunc ipsum locum citat Gellius, qui die in patrio casu à Sallustio positum esse dicit, aliorumque argutiolas eâ de re contemnit.

^d Simul.] Dicit, tunc tantum Marium de hostium adventu cognovisse, cum ipsi adessent.

^e Veteres.] Non sunt veterani, prout quidam existimavit; verum ii, de quibus mentio facta est superius, qui sub Metello militaverant, quique cum novis quos Marius adduxit, in unum corpus coaluerant.

^f Ob ea.] Id est, Romani veteres & novi, ideo scientes belli quod hi cum illis, usu, Numidarum more assuetis, permixti essent, & in unum corpus coaluissent, orbem faciebant, si quos locus aut casus conjunxerat.

• orbem

* orbes facere: atque irà ab omnibus partibus simul tecti^a & instructi hostium vim sustentabant. Neque in eo tamque aspero negotio Marius territus, aut magis, quàm antea demisso animo fuit; sed cum turmâ suâ, quam ex fortissimis magis, quàm familiarissimis paraverat, vagari passim: ac modò laborantibus suis succurrere; modò hostis, ubi confertissimi obstiterant, invadere: manu^b consulere militibus, quoniam imperitare conturbatis omnibus non poterat. Jamque dies consumtus erat, cum tamen barbari nihil remittere; atque, uti reges præceperant, noctem pro se rati, acrius instare. Tum Marius ex copiâ rerum consilium trahit: atque, uti suis receptui locus esset, collis duos propinquos inter se occupat. Quorum in uno, ¹ castris parùm amplo, fons aque magnus erat: alter ului opportunus, quia magnâ parte editus, & præceps, pauca munimenta^d egebat. Cæterum apud aquam Sullam cum equitibus noctem agitare jubet. Ipse milites dispersos paulatim, neque minùs hostibus conturbatis, in unum contrahit: dein cunctos^e pleno gradu in collem subducit. Ità reges, loci difficultate coacti, proelio deterrentur; neque tamen suos longiùs abire sinunt, sed, utroque colle multitudine circumdato effusi confedère. Dein, crebris ignibus factis, plerumque noctis barbari more suo lætari, exsultare, strepere vocibus: & ipsi duces feroces, quòd non fugère, ac ² pro victoribus agere. Sed ea cuncta Romanis ex tenebris, & editioribus locis facilia visu, magnoque^f hortamento erant. Plurimum verò Marius imperitiâ hostium confirmatus, ³ quàm maxumum silentium haberi jubet: ne signa quidem, uti per vigilias solebant, canere: dein, ubi lux adventabat, defessis jam hostibus, ac paulò antè somno captis, de improvviso^h vectigalis, item

INTERPRETATIO.

¹ Quorum in uno parùm amplo ad castra ponenda, erat fons magnus aquæ.

² Et ipsi duces gerebant sese ferociter, quasi victores fuissent, quia non fugerant.

NOTÆ.

^a Orbes.] Quid intelligat per orbes, res ipsa fatis superque indicat. Illi, scilicet, in circulum sese componebant, ut eos ex omni parte adversos hostes invenirent, neque à tergo circumvenirentur.

^b Consulere.] Intellige Marium huc illic cursando; & quò ille cumque ivisset hostes profigando, aliquatenus suos juvisse, eorumque ordines restituisse.

^c Jamque dies consumtus erat.] Versus heroici hæc verba constituunt bonam partem, quod, procul dubio, Autori, per incogitantiam excidit.

^d Egebat.] Alii habent quarebat, nonnulli gerebat. Malim retinere egebat; nec me movet quòd accusativum post se ha-

beat; nam ejusmodi antiquatis phrasibus gaudet Sallustius.

^e Pleno.] Id est, tantum illi non aufugerunt; si modò Romanorum gloria Sallustius assentatiunculâ non est occupatus. Marius les fit retirer à grands pas.

^f Hortamento.] Quia hostes cum securos & exultantes viderent, confidebant insuper eos defessos & sopitos fore, cum proelium instauraretur.

^g Quàm maximum.] Il commanda que l'on fit le moins de bruit que l'on pourroit.

^h Vectigalis.] Eorum conjicio fuisse tubicines qui superveniebant, & extraordinarii Romanis adierant.

cohortium;

cohortium, turmarum, legionum tubicines simul omnes signa canere, milites clamorem tollere, atque ^a portis erumpere. ^b Mauri, atque ^c Gætuli ignoto atque horribili sonitu repente exciti neque fugere, neque arma capere, neque omnino facere, aut providere quidquam poterant. Ità cunctos strepitu, clamore, nullo subveniente, nostris instantibus, tumultu, terrore, formidine, ^d quasi vecordia ceperat: denique omnes fusi, fugatique: arma, & signa militaria pleraque capta: pluresque eo proelio, quàm omnibus superioribus, interemti. Nam somno, & metu insolito impedita fuga. Dein Marius, uti coeperat in hiberna proficiscitur, quæ propter commeatum in oppidis maritimis agere decreverat: neque tamen victoriâ socors, aut insolens factus; sed pariter, atque in conspectu hostium, ^e quadrato agmine incedere. Sulla cum equitatu ^f apud dextimos, in sinistrâ parte A. Manlius cum funditoribus, & sagittariis, præterea cohortes Ligurum curabat: primos, & extremos cum expeditis manipulis tribunos locaverat. Perfugæ, regionum scientissimi, hostium iter explorabant. Simul consul, ^g quasi nullo imposito, omnia providere: apud omnis adesse, laudare, increpare meritis. Ipse armatus, intentusque item milites ^h cogebat: ⁱ neque secus, atque iter faceret, castra munire, excubitu in portâ cohortis ex legionibus, pro castris equites auxilios mittere: præterea alios super vallum in munimentis locare, vigilias ipse circuire, non tam diffidentiâ ^j futuri, quæ imperavisset, quàm uti militibus exæquatus cum imperatore labos volentibus esset. Et sanè Marius illoque aliisque temporibus Jugurthini belli, ^k pudore magis, quàm ^l malo, exercitum coercebat: ^m quod multi per ambitionem fieri aiebant: pars quoddà à pueritiâ consuetam duritiam, & alia, quæ cæteri miseras vocant, voluptati habuissent.

INTERPRETATIO.

^a Sylla erat cum equitatu in dextrâ parte.

^b Simul consul providebat omnia, quasi neminem suo loco errare jussisset.

^g Non tam diffidens futura esse ea quæ imperavisset, quàm ut labor exæquatus militibus cum imperatore, illis placeret.

NOTÆ.

^a Portis.] Castrorum, scilicet.

^b Mauri.] Quibus Bocchus imperabat.

^c Gætuli.] Quos ordines servare Jugurtha instituerat.

^d Quasi.] Vox ista cum vecordia jungi debet, ut conjunctim eam vesaniam & dementiam significant quâ affliguntur, quinimio metu correpti sunt. Idem prope modum præstat quod illud quod vocant, *Une terreur panique*.

^e Quadrato.] Ut quacumque hostis ingrederet parati essent.

^h Cogebat.] Pudore, scilicet, cum Imperatorem suum intentum animadvertent.

ⁱ Neque secus.] Dicit Marium, cum in itinere semper paratissimus fuisset, eodem modo in castris se gessisse. Locus obsecutus est, nisi advertas.

^j Pudore.] Intellige Marium tantum laborem cepisse, ut, illo ita intento, neminem otiosi non puduisset.

^k Maligno.] Pena aut supplicio.

^l Quod.] Quod, nimirum, sibi laborem cum militibus communem faciebat.

^a Nisi tamen resp. pariter, ac sævissimo imperio, bene, atque docerè gesta. Igitur quarto denique die haud longè ab oppido Cirtâ simul undique ^b speculatores citi sese ostendunt : quâ re hostis adesse intelligitur. Sed quia divorsi redeunt, alius ab aliâ parte, atque homines idem significabant; consul incertus, quonam modo aciem instrueret, nullo ordine commutato, adversum omnia paratus ibidem opperitur. Igitur Jugurtham spes frustrata, qui copias in quatuor partis distribuerat, ratus ex omnibus ^c æquè aliquos ab tergo hostibus venturos. Interim Sulla, quem primum hostes attrigerant, cohortatus suos, turmatim, & quàm maxumè confertis equis, ipseque alique Mauros invadunt : cæteri in loco manentes, ab jaculis eminus emissis corpora regere, & ^d si qui in manus venerant, obtruncare. Dum eo modo equites proeliantur, Bocchus cum peditibus, quos Volux filius ejus adduxerat, neque in priore pugna, ^e in itinere morati, adfuerant, postremam Romanorum aciem invadunt. Tum Marius apud primos agebat, quòd ibi Jugurtha cum plurimis erat. Dein ^d Numida, cognito Bocchi adventu, clam cum paucis ^e ad pedites convortit : ibi Latine (nam apud Numantiam loqui didicerat) exclamat, nostros frustra pugnare : paulò antè Marium suâ manu interfectum : simul gladium sanguine oblitum ostendere, quem in pugna, satis impigrè occiso pedite nostro, cruentaverat. Quod ubi milites accepère, magis atrocitate rei, quàm fide nuncii, terrentur : simulque barbari animos tollere, & in perculsos Romanos acriùs incedere. Jamque paulùm à fugâ aberat, cùm Sulla, profligatis iis, quos adversum ierat, rediens ab latere Mauros incurrit. Bocchus statim avertitur. At Jugurtha, dum sustentare suos, & propè jam adeptam victoriam retinere cupit, circumventus ab equitibus dextrâ sinistrâ, omnibus occisus, solus inter tela hostium vitabundus erumpit. Atque interim Marius, ^f fugatis equitibus, accurrit auxilio suis, quos pelli jam acceperat. De-

INTERPRETATIO.

^a Et si qui Mauri in Romanorum manus venerant, eos obtruncabant.

^b Neque in priore pugna adfuerant, quòd in itinere morati essent.

NOTÆ.

^a Nisi.] Positum est pro sed; aut verum, ut sæpè alibi. Gall. diceremus. Avec tout cela, aut, Quoi qu'il en soit.

^b Speculatores.] Perfugas fuisse supra dixit.

^c Equè.] Id est, Indiscriminatum ex quadruplici agmine alterum à tergo hostes invasurum, cum tamen nesciret Jugurtha cuinam istud obtingere. Gall. Que les uns, ou les autres indifféremment, pourroient prendre en queue l'armée des Romains.

^d Numida.] Jugurtha, procul dubio; ut mirum videatur hoc in loco hæsisse viros doctos.

^e Ad pedites.] Romanos scilicet atque eos arbitror contra quos Bocchus pugnabat, qui in postremâ acie locati fuerant, quod patebit attendenti.

^f Fugatis.] Eos fuisse arbitror qui cum Jugurthâ fuerant, a quibus se ipse subdlexerat, ut stratagemate adversus Romanos pedites uteretur.

niq̃ue

neque hostes jam undique fusi. Tum spectaculum horribile in campis parentibus: sequi, fugere; occidi, capi; equi, atque viri afflicti; ac multi. vulneribus acceptis, neque fugere posse, neque quietem pati; ^a niti modò, ac statim concidere; postremo omnia, quâ visus erat, constrata telis, armis, cadaveribus, & inter ea humus infecta sanguine. Postea loci consul, haud dubiè jam victor, pervenit in oppidum Cirtam, quò initio profectus ¹ intenderat. Eò post diem quintum, quàm ^b iterum barbari malè pugnaverant, legati à Boccho veniunt: qui regis verbis à Mario petivèrè duos quàm fidissimos ad eum mitteret; velle de suo, & de populi R. commodo cum iis differere. Ille statim L. Sullam, & A. Manlium ire jubet qui ^c quamquam acciti ibant; tamen placuit verba apud regem facere; ingenium aut avorsum uti flecterent; aut cupidum pacis vehementius accenderent. Itaque Sulla, cujus ^d facundiæ, non ætati, à Manlio concessum, pauca verba hujuscemodi locutus.

Rex Bocche, magna lætitia nobis est, cùm te talem virum dii monu-
re, ut aliquando pacem, quàm bellum, malles; neu te optimum cum
pessimo omnium Jugurthâ miscendo commaculares; simul nobis demeres
acerbam necessitudinem, pariter te errantem, & illum sceleratissimum perse-
qui. Ad hoc, populo R. jam ² à principio inopi, melius visum, amicos,
quàm servos, quærere: tutiusque rati, volentibus, quàm coactis ^e imperi-
tare. Tibi verò nulla opportunior amicitia nostrâ: primùm quòd procul ab-
sumus; in quo ^f offensæ minimum, gratia par, ac si propè adessemus: dein,
quòd ³ parentes abundè habemus, amicorum neque nobis, neque cuiquam

INTERPRETATIO.

¹ Quò consilium fuerat pervenire initio cùm discesserat.

² Præterea melius visum Populo Roma-
no, jam à principio, cum admodum inops

erat & egenus, quærere amicos quàm servos.

³ Deinde quia habemus abundè homi-
nes qui nobis parent.

NOTÆ.

^a Niti.] Ils tâchoient de se relever.

^b Iterum.] De hac postremâ pugna lo-
quitur; priorem superius vidimus, quan-
do Romani in colles evaserunt, deinde
hostes profligaverunt.

^c Quamquam.] Hoc dicit, quia non eo-
rum fuit, qui acciti erant, antè loqui, quàm
quid exponeret barbarus cognitum habu-
issent.

^d Facundiæ.] An ob rem, necne, po-
tèa cognosces.

^e Imperitare.] Hinc vides imperii no-
men, quamquam sæpius dominium no-
tat, honestum quoque esse; graviusque

& stabilius arbitratos esse Romanos illud,
quod liberalitate & amicitia adjungitur,
quàm vi quod fit & superbia. Nostris vero
hominibus, plerisque nequidem isthuc
odorari licet; sed superbiæ tuæ omnia
proculcanda à diis ipsis tradita esse arbi-
trantur. Litteris Græcis & Latinis nihil
opus est; Satis fuit, ut primi essent om-
nium rerum, superbia eos omnia contem-
nere docuerit. Itaque ergo amantur; A
Gnathonibus scilicet, non elegantibus &
cordatis viris.

^f Offensæ.] Id est, tibi non possumus
nocere.

omnium satis fuit. Atque^a hoc utinam à principio tibi placuisset: profecto ex P. R. ad hoc tempus multò plura bona accepisse,^b quàm mala perpeffus es. Sed quoniam humanarum rerum fortuna pleraque regis: cui scilicet placuit & vim, & gratiam nostram^c experiri: nunc, quando per illam licet, festina, atque, uti cepisti, perge. Multa, atque opportuna habes, quò facilius errata officiis superes. Postremò hoc in pectus tuum demitte, nunquam populum Rom. beneficiis victum esse. Nam, bello quid valeat, tute scis.

Ad ea Bocchus placidè, & benigne simul, pauca pro delicto suo verba facit; se non hostili animo, sed ob regnum tutandum arma cepisse. Nam Numidiæ partem, unde Jugurthum^d expulerit, jure belli suam factam: eam vastari à Mario, pati nequivisse: præterea, missis antea Romanam legatis^e repulsum ab amicitia. Cæterùm vetera omittere, ac tum, si per Mariam liceret, legatos ad senatum missurum. Dein,^f copia factâ, animus barbari ab amicis^g flexus, quos Jugurthâ, cognita legatione Sullæ, & Manlii, metuens id quod parabatur, donis corruerat. Marius interea, exercitu in hibernaculis composito, cum expeditis cohortibus, & parte equitatus proficiscitur in loca sola, obsessum turrim regiam, quo Jugurtha perfugas omnis^h præsidium imposuerat. Tum rursus Bocchus, seu reputando quæ sibi duobus præliis evenerant, seu admonitus ab aliis amicis, quos incorruptos Jugurtha reliquerat, ex omni copiâⁱ necessariorum quinque delegit, quorum & fides cognita, & ingenia validissima erant. Eos ad Marium, ac dein, si placeat, Romam legatos ire jubet: agendarum rerum, & quocumque modo belli componendi^k licentiam ipsis permittit. Illi maturè ad hiberna Romanorum

INTERPRETATIO.

^a Præterea dixit se repulsum ab amicitia, cum antea misisset legatos Romanos.

^b Deinde, occasione datâ, animus barbari flexus est ab amicis, quos jugurtha corruerat donis metuens id quod pa-

rabatur, postquam cognovisset legationem Syllæ & Manlii.

^c Delegit quinque ex omni numero amicorum.

NOTÆ.

^a Hoc.] Pacem cum Romanis habere.

^b Quam mala perpeffus es. Quamquam contra fidem eorum codicum quos videre contigit, confidentur tamen esse delevi, es repofui, ne ridiculè Sylla locutus esse videatur: Neque scio quomodo hunc locum intellexerint qui eum intactum præterierunt.

^c Experiri.] Id est, quæ voluit experientis vim & gratiam nostram cognoscere.

^d Expulerit.] Hinc patet, nisi fortè vanissimus homo delictum mendacio excu-

sat Bocchum cum Jugurthâ bellum gessisse.

^e Flexus.] Tametsi Bocchus homofuit maximè inanis, optimè tamen reges docebit quales amicos à se propellere debeant.

^f Præsidium.] Imposuerat perfugas præsidium, id est, præsidium ex perfugis constituerat. Hoc loquendi genus Grammatici appositionem vocant.

^g Licentiam.] Illi etiam Plenipotentiares.

profi-

proficiscuntur. dein à Gætulis latronibus in itinere circumventi, spoliati-
que, pavidì, ^a sine decore ad Sullam profugunt; quem consul, in ex-
peditionem proficiscens, pro prætore reliquerat. Eos ille non pro ^b va-
nis hostibus, ut meriti erant, sed accuratè & liberaliter habuit. Quà re
barbari & famam Romanorum avaritiæ falsam, & Sullam ob munificen-
tiam in sese amicum rati. Nam etiam tum ^c largitio multis ignota erat:
munificus nemo putabatur, nisi pariter volens: dona omnia in benignitate
habebantur. Igitur quæstori mandata Bocchi patefaciunt: simul ab eo
petunt, uti fautor, consultorque sibi ad sit: copias fidem, magnitudi-
nem regis sui, & alia, quæ aut utilia, aut ^d benevolentia esse credebant,
oratione extollunt: dein, Sullâ omnia ^e pollicito, docti, quo modo apud
Marium, item apud senatum verba facerent, circiter dies XL. ibidem oppè-
riuntur. Marius postquam infecto negotio, ^f quo intenderat, Cirtam redit,
de adventu legatorum certior factus, illosque, & Sullam venire jubet,
itemque L. ^g Bellienum prætorem Uricâ, præterea omnis undique sena-
torii ordinis: quibuscum mandata Bocchi cognoscit, ^h in quibus, lega-
tis potestas eundi Romam sit; ⁱ ab consule interea induciæ postulaban-

INTERPRETATIO.

^a Deinde, postquam Sylla illis omnia
promississet, docti quomodo apud Marium.
item apud Senatum verba facerent, expe-
ctant ibidem circiter dies 40.

^f Postquam Marius redit Cirtam, ne-
gotio infecto, ad quod perficiendum pro-
fectus erat.

NOTÆ.

^a Sine decore.] Id est, absque dignita-
tis suæ insignibus; Imo habitu deteriore
quàm solent homines vulgares, quia spo-
liati fuerant.

^b Vanis.] Id est, Mandacibus, Levi-
bus & Inconstantibus.

^c Largitio.] Intellige paucis eorum ho-
minum artem cognitam fuisse, qui tur-
pissime ut gallinaceum emendicent,
ovum magnificè largiuntur; aliorumque
ex imperitiâ rem suam faciunt, eorum
gratiam præsertim aucupando, eosque
corrumpendo.

^d Benevolentia.] Id est, ut volunt, quæ
benevolentiam & amicitia studium de-
clararent. Alii codices habent Benevolen-
tiæ. Sed Neutrum placet: Verùm expo-
nendam esse crediderim hanc vocem be-
nevolentia eo modo quo antea Sallu-
stium Volentia usurpasse vidimus; ut be-
nevolentia sicut & utilia ad Romanos re-
feratur; atque Bocchi legatos, ut Romanos

sibi demererentur, Syllæ omnia quæ aut
illis utilia, aut jucunda, seu benevolentia
essent, exposuisse intelligamus, Durior
forte aliis videbitur expositio; sed eo
ducit sensus, & patebit attendenti.

^e Bellienum.] Catilinæ avunculum di-
cit Asconius.

^f In quibus.] Glareanus hæc verba de-
let, deinde aliquid mutat ex fide co-
dicum; quamquam, ut ille ait, non ex
omnibus omnia, sed ex singulis tamen
aliquid ad plenam lectionem eruendam,
decerpserit. Ego verò nihil mutem; sed
itâ intelligo. Inter alia Bocchi manda-
ta, hoc unum fuisse, ut Legati sui Romam
proficiscerentur, quod Sylla eis concessit:
Sed elliptica est oratio, cujus pars prior
ex posteriore facile intelligitur.

^g Ab Consule.] Ne ita intelligas, quasi
Consul Marius inducias petiverit; sed po-
tius Bocchus, ipsiusque legati. A Boccho
postulabantur induciæ, quas Consul con-
cederet.

tur. Ea Sullæ, & plerisque placuere: pauci ferocius decernunt, scilicet ignari humanarum rerum, quæ fluxæ, & mobiles semper in adversa^a mutant. Cæterum Mauri, impetratis omnibus, tres Romam profecti sunt cum Cn. Octavio Rufone, qui^b quæstor stipendium in Africam portaverat: duo ad regem redeunt. Ex his Bocchus cum cætera, tum maxumè benignitatem, &^c studium Sullæ accepit. Romæque legatis ejus, postquam errasse regem, & Jugurthæ scelere lapsum, ^d deprecati sunt, amicitiam & fœdus petentibus hoc modo respondetur;

S. P. Q. R. beneficii & injuriæ memor esse solet. Cæterum Boccho, quoniam pœnitet, delicti gratiam facit. fœdus & amicitia dabuntur, cum meruerit.

Quibus rebus cognitis, Bocchus per litteras à Mario petivit, uti Sullam ad se mitteret; cujus arbitratu communibus negotiis consulereetur. Is missus cum præsidio equitum, atque peditum, funditorum^e Balearium: præterea iere sagittarii, & cohors^f Pæligna cum^g velitaribus armis, itineris properandi causâ: neque his^h secus, atque aliis armis, adversus tela hostium, quod ea levia sunt, muniti. Sed in itinere, quinto denique die, Volux, filius Bocchi, repente in campis patentibus cum mille non amplius equitibus sese ostendit: qui temerè & effusè euntes, Sullæ aliisque omnibus & numerum ampliorem³ vero & hostilem metum efficiebant. Igitur se quisque expedire; arma, atque tela tentare, ^h intendere: timor aliquantus, sed spes amplior, quippe victoribus, &

INTERPRETATIO.

^a Et respondetur hoc modo legatis ejus Bocchi, qui erabant fœdus & amicitiam, postquam dixissent regem suum errasse, ipsique veniam petissent, quod scelere Jugurtha lapsus esset.

² Neque erat minus muniti his armis quàm aliis, adversus tela hostium, quod

ea levia sunt.

³ Qui equites euntes temerè, & alii ab aliis dispersi, faciebant ut numerus amplior videretur Syllæ & aliis omnibus, quàm reverà esset, & ut eos reformidarent tanquam hostes.

NOTÆ.

^a Mutant.] Eleganter, si Gellio credimus, pro mutantur, quod est in aliis codicibus.

^b Quæstor.] Non Marii, nam Sylla is erat; sed hic in Africâ Quæstor fuit, vel fortè ex urbanis unus.

^c Studium.] Illud est de quo supra; dixit enim Sallustius egregiè legatos à Syllâ acceptos fuisse.

^d Deprecati.] Ità loquitur Cicero, orat. 2. contra Rullum, Si quid deliquero, inquit nullæ sunt imagines, quæ me à vobis deprecantur. Ità & alibi.

^e Balearium.] Alium funditorumque

Balearium. Baleares verò duæ sunt insulæ, hodiè Majorca & Minorca dictæ, in mari Mediterraneo. è regione Hispaniæ; cujus olim incolæ peritissimi fuerunt funditores.

^f Pæligna.] Pæligni populi fuerunt Italiæ inter Apenninos montes, magis ad mare superum, inter Campaniam & Hetruriam, ad Septentrionem.

^g Velitaribus.] Gladium, hastam, & parmam fuisse testatur Polybius.

^h Intendere.] Id est, quilibet intentus & paratus erat.

adversum

advorsum eos, quos sæpe vicerant. Interim equites, exploratum præmissi, rem, ut erat, quietam nunciat. Volux adveniens quæstorem ¹ appellat: se à Patre Boccho ² obviam illis simul, & præsidio missum. Dein eum & proximum diem sine metu conjuncti eunt. Post, ubi castra locata, & diei vesper erat, repente ³ Maurus, incerto vultu, pavens, ad Sullam accurrit: dicitque sibi ex speculatoribus cognitum, Jugurtham haud procul abesse; simul, uti noctu clam secum profugeret, rogat, atque hortatur. Ille animo feroci negat se totiens fuscum Numidam pertimescere: virtutis suorum satis ⁴ credere: etiam si certa ⁵ pestis adesset, mansurum potius, quam proditis quos ducebat, turpi fugâ incertæ, ac forsitan post paulò morbo interituræ vitæ parceret. Cæterum ab eodem monitus, uti noctu proficiscerentur, consilium adprobat: ac statim milites cœnatos esse in castris, ignisque quàm ⁶ creberrimos fieri, dein ⁷ primâ vigiliâ silentio egredi jubet. Jamque nocturno itinere fessis omnibus, Sulla pariter cum ortu solis castra metabatur, cùm equites Mauri nunciant, Jugurtham, circiter duum millium intervallo, ante eos consedissee. Quod postquam auditum est, rum verò ingens metus nostros invadit, credere se proditos à Voluce & insidiis circumventos. Ac fudere qui dicerent ⁸ manu vindicandum, neque apud illum tantum scelus inultum relinquendum. At Sulla, quamquam eadem existimabat, tamen ab injuriâ Maurum prohibet: suos hortatur, uti fortem animum gererent: sæpe antè paucis strenuis advorsus multitudinem bene pugnatum: quanto sibi in proelio minis pepercissent, tantò tutiores fore, nec decere quemquam, qui manus armaverit, ab inermis pedibus auxilium petere, & in maximo omnium metu nudum & ⁹ cæcum corpus ad hostis vortere. Dein Volucem, quoniam ¹⁰ hostilia faceret, Jovem maximum ¹¹ obtestatus, uti sceleris atque perfidiæ Bocchi testis adesset, castris abire

INTERPRETATIO.

¹ Volux adveniens appellat & ad colloquium vocat Syllam Quæstorem.

² Dicit, se suis confidere virtuti suorum.

³ Dicit, quamquam certum exitium sibi adesset, se mansurum potius, quam,

proditis iis, quos ducebat, parceret, turpi & flagitiosâ fugâ, vitæ incertæ, ac forsitan post paulò morbo interituræ.

⁴ Postquam Jovem maximum maximo cum affectu precatus esset, ut testis adesset sceleris.

NOTÆ.

¹ Obviam.] Honoris causâ.

² Maurus.] Volux.

³ Creberrimos.] Ut exercitum numero ampliorem, ibique pernoctaturum, Jugurtha crederet.

⁴ Primâ.] Nox in quatuor vigilias, eaque trium horarum singulas, Romanis divisa erat.

⁵ Manu.] Hoc est, Volucem esse interficiendum.

⁶ Cæcum.] Scilicet, Cæcum & inermis corpus hostibus obvertunt, qui fugiunt. Cæterum digna est tali viro Syllæ oratio.

⁷ Hostilia.] Credebant enim monitu ejus cuncta gerere Jugurtham; sed Jugurthæ monitore nihil opus fuit.

juber. Ille lacrumans orare, ne ea crederet: nihil ^a dolo factum, ac magis calliditate Jugurthæ: cui videlicet speculanti iter suum cognitum esset. Cæterum, quoniam neque ingentem multitudinem haberet; & spes, opesque ejus ex patre suo penderent, ¹ credere illum nihil palam ausurum, cum ipse filius testis adesset. Quare optimum factum ^b videri, per media ejus castra palam transire; sese, vel, præmissis, vel ibidem relictis Mauris, solum cum Sullâ iturum. Ea res ut in tali negotio, probata: ac statim profecti, quia de improvviso accesserant, ^c dubio atque hæsitante Jugurthâ, incolumnis transeunt. Dein paucis diebus, quò ire intenderant, perventum est. Ibi cum Boccho Numida quidam Aspar Nomine, multum, & familiariter agebat, præmissus ab Jugurthâ, postquam Sullam accitum audierat, ² orator, & subdole specularum Bocchi consilia: ³ ^d præterea Dabat, Massugradæ filius, ex gente Masinissæ cæterum materno genere impar; (nam pater ejus ex concubinâ ortus erat) ^e Mauro ob ingenii multa bona carus, acceptusque, quem Bocchus fidum esse Romanis multis antea tempestatibus expertus, illico ad Sullam nunciatum mittit, paratum sese facere, quæ populus Rom. veller: Colloquio diem, locum, tempus ipse deligeret: consulta sese omnia cum illo ^f integra habere: ne Jugurthæ legatum pertimisceret; ^g quò res communis licentiùs gereretur: ^h nam ab insidiis ejus aliter caveri nequivisse

INTERPRETATIO.

¹ Cæterum Volux dicebat quoniam neque Jugurtha ingentem multitudinem haberet, & spes opesque ejus ex patre suo penderent, se credere illum nihil ausurum aperte, cum ipse filius Bocchi testis adesset.

² Ibi Numida quidam nomine Aspar

agebat multum & familiariter cum Boccho, præmissus ab Jugurthâ, ut legationem obiret, & subdole specularetur consilia Bocchi, postquam audierat ab eo Syllam advocatum fuisse.

³ præterea Dabat cum Boccho erat

NOTÆ.

^a Dolo.] Suo, scilicet, aut patris.

^b Videri.] Verba sunt Volucis.

^c Dubio. Non enim datum est spatium cogitandi, utrum utilius foret, vel magnanimitatis stimulo concitatum Romanos virtute delinire, vel infestum eisdem persequi.

^d Præterea.] Non fuerat hic à Jugurthâ missus.

^e [Mauro.] Boc

^f Integra.] id est, se quiqui invicem statuissent approbaturum. Gall. Qu'il t'endroit pour bien faire.

^g Quo.] Supple, Accitum fuisse Asparem. Hoc dicebat Bocchus, ne à se Sylla prodicionem mutueret, quod Jugurthæ

legatem videret, vel cum ipso ad concilium vocaretur; eò videlicet accitum cum fuisse, ut faciliùs quæ vellent & tutiùs exquerentur.

^h Nam.] Dicit, Ab Jugurthæ insidiis non potuisse caveri, nisi ille spe pacis illatus, ab iis deterritus fuisset. Cæterum, nisi quia faciendum fuit, haud cío an satis cautè Romani cum ejusmodi perfido res suas communicaverint. Qui enim alium decipit, quamobrem nobis quoque dolos non paret, rationem habere debemus. Bene successit Romanis; at certè Orbis terrarum Magistris eventus non satis idoneus fuit Magister.

BELLUM JUGURTHINUM. 153

Sed ego comperior, Bocchum magis Punicâ ^a fide, quàm ^b ob ea, quæ prædicabat, simul Romanos, & Numidam spe pacis attinuisse: multumque cum animo suo volvere solitum, Jugurtham Romanis, an illi Sullam traderet: ^c libidinem advorsum nos, metum pro nobis suasisse. Igitur Sulla respondit, pauca se coram Aspare locuturum; cætera occultè, nullo, aut quàm paucissimis præsentibus: simul edocet quæ sibi ^d responderentur: Postquam, sicuti voluerant, congressi dicit se missum à consule venisse quæsitum ab eo, pacem an bellum agiturus foret. Tum rex, uti ^e præceptum fuerat, post diem decimum redire; juber ac nihil etiam nunc decrevisse, sed ^f illo die responsurum. Dein ambo in castra sua digressi. Sed ubi plerumque noctis processit, Sulla à Boccho occultè accersitur: ab utroque tantummodo fidi interpretes adhibentur. Præterea Dabar internuncius sanctus vir, ^g ex sententiâ ambobus jurat: ac statim rex sic incipit:

Numquam ego ratus sum fore, uti rex maxumus in hac terrâ, & omnium, quos novi, opulentissimus privato homini gratiam deberem. Es bercule Sulla ante te cognitum multâ orantibus, aliis ultro egomet opem tuli, nullius indigui. Id ^h imminutum, quod ceteri dolere solent, ego lator. Fuerit mihi ⁱ pretium, eguisse aliquando tuæ amicitia; quâ apud animum meum nihil carius habeo. ^k Id adeò experiri licet: arma, viros, pecuniam, postremo quidquid animo lubet, sume, utere: & quoad vives, numquam tibi redditam ^l gratiam putaveris: semper apud me integra erit: denique nihil me sciente frustrâ voles. Nam, ut ego existumo, regem armis, quàm munificentia, vinsi, minis ^m flagitiosum. Ceterum de rep. vestra, cujus curator hic missus es, paucis accipe. ⁿ Bellum ego populo Rom. neque feci, neque factum unquam volui: finis meos advorsum armatos armis tutus sum. ^o id omitto: quando vobis ita

INTERPRETATIO.

^a Id bellum desero.

NOTÆ.

^a Fide.] Id est, fraude; utraque enim pro eadem in proverbium abiit. Bocchus ei gratiâ Romanorum simul & Jugurthæ legatos acciverat, ut ex commodo suo de utrisque consulere.

^b Ob ea.] Ut, scilicet, Jugurthæ doli præcaverentur.

^c Libidinem.] Odio enim habebat Romanos.

^d Responderentur.] A Boccho, scilicet, quando coram Aspare Jugurthæ legato colloquerentur.

^e Præceptum.] A Sylla per Dabarem.

^f Illo.] Qui, scilicet, post decimum illucescit.

^g Ex sententiâ.] Sc, scilicet, fide-

liter concredita servaturum.

^h Imminutum.] Quia nunc ope alienâ indigea.

ⁱ Pretium.] Gall. Pl me sera avanta-geux. Mihi lucro vertetur.

^k Id.] An. scilicet, amicitia tua mihi cara sit.

^l Gratiam.] Sylla Bocchi legatos optime acceperat, illisque quæcumque ad ejus commodum spectabant, providerat.

^m Flagitiosum.] Hinc videre licet flagitium magis peccatum notare quod infamiam adfert.

ⁿ Bellum.] In aliis codicibus ita legitur, Bellum pop. Romano nunquam paravi, neque factum volui.

placet,

placet, gerite, uti vultis, cum Jugurthâ bellum. Ego flumen Mulicham, quod inter me & Micipsam fuit, non egrediar; neque id intrare Jugurtham sinam. Præterea, ^a si quid meque vobisque dignum petiveris, haud repulsus abibis.

Adeâ Sullâ pro se breviter, & ^b modicè; de pace, & de communibus rebus multis differuit. Denique regi patefecit, ¹ quod polliceatur, senatum & populum Rom. quoniam armis amplius valuissent, non in gratiâ habituros: faciendum aliquid, quod illorum magis, quàm suâ, retulisse videretur; id adeò in promptu esse, quoniam ² copiam Jugurthæ haberet: quem si Romanis tradidisset, fore ut illi plurimum deberetur: amicitiam, foedus, Numidie partem, quam nunc ^c peteret, tunc ultro adventuram. Rex primùm negitare: ³ cognationem, affinitatem, præterea foedus intervenisse: ad hoc metuere, ne ^d fluxâ fide usus popularium animos averteret: quâs & Jugurtha carus, & Romani invisi essent. Denique sæpius fatigatus, leniter, & ex voluntate Sullæ omnia se facturum promittit. Cæterum ad simulandam pacem, cujus Numida, defessus bello, avidissimus, ⁴ quæ utilia visa, constituunt. Ità, composito dolo, digrediuntur. Et rex postero die Asparem, Jugurthæ legatum, appellat: dicitque sibi per Dabarem ex Sullâ cognitum, posse conditionibus bellum componi: quamobrem regis sui sententiam exquireret. Ille lætus in castra Jugurthæ proficiscitur. Dein ab illo cuncta edoctus, properaro itinere, post diem octavum redit ad Bocchum; & ei nunciat Jugurtham cupere omnia, quæ imperarentur, facere; sed Mario parùm fidere: sæpe antea, cum imperatoribus Romanis pacem conventam, frustra fuisse. Cæterùm Bocchus, si ^e ambobus consultum, & ratam pacem vellet, daret operam ut unâ ab omnibus, quasi de pace, in colloquium veniretur, ibique sibi Sullam traderet: cùm talem virum in pote-

INTERPRETATIO.

¹ Denique patefecit regi, Senatû & Pop. Romanum non pro gratiâ accepturos illud quod polliceatur, quoniam armis amplius valuissent.

² Quoniam Jugurtham in potestate haberet.

³ Bocchus causabatur cognationem, affinitatem, præterea dicebat sœdus cum Jugurthâ intervenisse.

⁴ Cæterum constituunt quæ visa sunt utilia ad simulandam pacem, cujus Jugurtha, defessus bello, erat avidissimus.

NOTÆ.

^a Si quid.] Absque hac exceptione, quæ minùs vrbana est, reliqua ptiissime cohererant.

^b Modicè.] Multo officio Syllam Bocchus prosequutus erat; ideoque Sallustius ad ea Syllam cum modestiâ respondisse dicit.

^c Peteret.] Non satis cognoscitur bello-

ne, an pacto, Numidiæ partem aliquam Bocchus obtinuerit; an verò totum utud sit de spe intelligendum, quam Jugurtha, si finibus integris foedus cum Romanis pangereur, Boccho maximam fecerat.

^d Fluxâ.] Erga Jugurtham; quocum foedus inivisse eum, neminem latebat.

^e Ambobus.] Boccho & Jugurthæ.

stare

BELLUM JUGURTHINUM. 155

state habuisset, tum fore, uti jussu S. P. Q. R. fœdus fieret; neque hominem nobilem non suâ ignaviâ, sed ob rempub. in hostium potestate relictum iri. Hæc Maurus secum ipse diu volvens, tandem promissit. Cæterum ^a dolo, an ^b verè cunctatus, parùm comperimus. Sed plerumque ^c regis voluntates uti vehementes, sic mobiles, sæpe ipsæ sibi adversæ. Postea, tempore & loco constituto, in colloquium ^d uti de pace veniretur, Bocchus Syllam modò, modò Jugurthæ legatum appellare: benigne habere: idem ambobus polliceri. Illi pariter læti, ac spei bonæ pleni esse. Sed nocte eâ, quæ proxima fuit ante diem colloquio decretum, Maurus adhibitis amicis, ac statim ^e immutatâ voluntate, remotis cæteris dicitur secum ipse ^f multùm agitavisse, vultu, colore, ac motu corporis pariter atque animo varius ^g quæ scilicet, tacente ipso, occulta pectoris, oris immutatione patefecisse. Tamen postremò Syllam accersi jubet; & ex illius sententiâ Numidæ insidias tendit. Deinde ubi dies advenit, & ei nunciatum est, Jugurtham haud procul abesse; cum paucis amicis, & ^h quæstore nostro, quasi obviis, honoris causâ, procedit in tumultum ⁱ facilius visu insidiantibus. Eòdem Numida cum plerisque necessariis suis inermis, uti dictum erat, accedit: ac statim signo dato, undique simul ex insidiis invaditur. Cæteri obtruncati: Jugurtha Syllæ victus traditur, & ab eo ad Marium ^k deductus. ^l Per idem tempus adversum ^m Gallos ab ducibus nostris Q. Scipione, & M. Manlio

INTERPRETATIO.

^a Postea loco & tempore constituto, Bocchus appellabat modò Syllam, modò legatum Jugurthæ, ut veniretur in colloquium de pace.

^b Ipse Bocchus vultu, colore, ac motu corporis pariter atque animo varius, di-

citum multùm agitavisse eâ, quæ, scilicet, occulta, pectoris, dicitur, ipso tacente, patefecisse oris immutatione.

^h Procedit in locum editiorem, quem facile insidiantes prospicere poterant.

NOTÆ.

^a Dolo.] Ut magis crederet Jugurtha, optimâ fide Bocchum cum ipso agere, cum rem ipsam diu ab illo antè agitaram videret, quàm polliceretur.

^b Verè.] Id est, cum Numidæ tradere Syllam Bocchus statuisset.

^c Regie.] Rem ipsam verissimè expressit Sallust. Videant itaque, & sibi caveant, quibus omnia ex voto successerunt. Periculum est maximum ne voluntas omnia cum impetu pervadere assueta, sapius cum dolore, eadem relegere cogatur.

^d Immutatâ.] Id est, Dimissis omnibus.

^e Multum.] Alii habent multa.

^f Quæ.] Scilicet ex ejus incerto, & oris immutatione, animi fluctuatio & dubitatio cognita est: nesciebat enim an Jugur-

thæ Syllam, vel Syllæ Jugurtham tradere melius esset.

^g Quæstore.] Sylla.

^h Deductus.] Florus ex Livio, in carcere necatum Jugurtham fuisse. Alii fame contabuisse volunt.

ⁱ Per idem.] Istud ad Jugurthæ historiam non facit; sed additum est, ut cognosceretur quamobrem contra leges, Mario absenti Consulatus mandatus fuisset.

^k Gallos.] Alii magis istud Germanis adscribunt: Optimè verò & verissimè noster Autor qui Gallis, propter Helvetios scilicet, qui tum, cum Cimbris, belli adversus Romanos concitatoribus, ter ipsos profligaverunt,

malè

malè pugnatum. Quo metu Italia omnis contremuerat. ^a Illique & usque ad nostram memoriam Romani sic habuere, alia omnia virtuti suae prona esse; cum Gallis pro salute, ^a non pro gloria certari. Sed postquam bellum in Numidia confectum, & Jugurtham Romam victum adduci nunciatum est; Marius consul ^b absens factus est; & ei decreta provincia Gallia:isque ^c Kalendis Januar. magnâ gloriâ consul triumphavit. Ex eâ tempestate spes, atque opes civitatis in illo sitæ erant.

I N T E R P R E T A T I O.

^a Et Romani qui illis temporibus vivebant, & usque ad nostram memoriam, sic animo reputaverunt, alia omnia suæ virtuti prona esse & facilia, at cum Gallis pro salutē certari, non pro gloriâ.

N O T Æ.

^a Non pro gloriâ.] Quandoquidem de gloriâ cum Gallis non ausi sunt contendere, qui orbis terrarum Domini reliquorum populorum honorem proculecaverunt. Illa, Deo adjuvante, nunquam peribit.
^b Absens.] Contra morem.
^c Kalendis.] Quo tempore Consule: Magistratum inibant.

C. SALLUSTII

CRISPI

HISTORIARUM

FRAGMENTA.

LIBER. I.

RES populi R. M. ^a Lepido, Q. ^b Catulo Coss. ac deinde militiæ & domi gestas ^c composui. *Donatus & pomp. Messalinus.*

^d Cato Romani generis disertissimus multa paucis absolvit *Serv. & Acron.*

^e Fannius verè *Victorinus.*

Nos in tantâ ^f doctissimorum hominum copiâ. *Servius.*

Neque me diversa pars in civilibus armis movit à vero. *Arusianus.*

NOTÆ.

^a *[Lepido.]* Hic est qui cum Proscriptos à Syllâ revocare studeret, bellum civile cum movit, quod penè citius oppressum est quàm inciperet.

^b *[Catulo.]* Hinc incensum Capitolium, anno ab urbe conditâ 684. restitutum dedicavit.

^c *[Composui.]* Donatus sub initium *Æneidos* hic Historiam Sallustium cœpisse scribit; & Messalinus hanc vocat Sallustianam periodum. Unde conicere licet Autorem nostrum, qui se, ab initio belli Catilinarij, res gestas P. Romani carptim scripturum esse dicit, in eo non perstitisse; sed postquam de bello scripsisset quod Catilina aliquot annis à Lepidi & Catuli Consulatu excitavit, atque eo quod multò ante eundem Consulatum Pop. Romanus adversus Jugurtham gesserât, ad Historiam unâ serie, non interrupte po-

steris transmittendam, animum adjecisse. Videtur itaque de Sertorio & Pompeio, item de Mithridate, Tigrane & Lucullo præcipuè, & iis quæ ab his à Lepidi Consulatu ad bellum Catilinarium usque, acta sunt, mentionem fecisse. Quæ verò ex ejus fragmentis hinc inde dissipata collecta sunt, in tantâ caligine, vix quisquam in locum suum & ordinem possit restituere; neque certè tantè esse judicamus.

^d *[Cato.]* Censorius est.

^e *[Fannius.]* Duo fuerunt, quorum Cicerò meminit in Bruto.

^f *[Doctissimorum.]* De Cælio, Rutilio, pictore, Quadrigario, Antiato, Sisennâ, Venonio, præcipuis ante Sallustium Historicis, intelligi volunt: Quibus adde Catonem historicum eximium, ex quo multa summisse Autorem nostrum, ei etiam exprobatum est.

Nobis

Nobis ^a primæ dissensiones vitio humani ingenii evenire : quod, in-
quies, atque ^b indomitum, semper in certamine libertatis, aut gloriæ,
aut dominationis agit. *Prisc.*

Nam à primordio urbis ad bellum ^c Persi Macedonicum. *Idem.*

Res Romana plurimum imperio valuit, Ser. Sulpitio & M. Marcello
Coss. omni ^d Galliâ cis ^e Rhenum, atque inter mare ^f nostrum, atque O-
ceanum, nisi quæ à paludibus invia fuit, perdomita. ^g Optumis autem
moribus, & maxumâ concordia egit populus Rom. inter secundum at-
que postremum bellum Carthaginiese. *Victorinus & Augustinus.*

At discordia, & avaritia, atque ambitio, & cætera secundis rebus
oriri ^h sueta mala, post Carthaginis excidium maxumè aucta sunt. Nam
injuriam validiorum, & ob eas discessio plebis à patribus, aliæque dissen-
siones domi fuere jam inde à principio : neque amplius, quàm ⁱ regibus
exactis, dum merus à ^j Tarquinio & bellum grave cum ^k Etruria positum
est, æquo & modesto jure agitarum : dein, servili imperio patres ple-
bem exercere ; de virâ atque ^l tergo, regio more consulere ; agro pellere,
& cæteris expertibus, soli in imperio agere. Quibus sævitiis, & maxu-
mè fenoris onere oppressa plebes, cum assiduis bellis tributum simul &
militiam toleraret, armata montem ^m sacrum atque aventinum insedit ;
Tumque ⁿ Trib. pl. & alia sibi jura paravit. Discordiarum & certami-
nis utrimque finis fuit secundum bellum Punicum. *Augustinus.*

INTERPRETATIO.

^a Neque amplius Romæ agitarum est | à Tarquinio, & bellum grave positum est
æquo & modesto jure, quàm dum metus | cum etruria, postquam regis pulsi essent.

NOTÆ.

^a *Primæ.* De seditionibus videtur agere,
quæ ob foeneratorum impotentiam præ-
cipue, atque potentiorum superbiam,
ortæ sunt. Cæterum locutus fuerit de pri-
mis omnino Romanorum divisionibus,
an non, nostrâ parum interest : Illud est
maximum quod nobis verum discordia-
rum nostrarum fontem ostendit ; quem
obstruet qui volet & poterit.

^b *Indomitum.* Id est, quod domari
non potest.

^c *Persi.* A nominativo Perseus : Alias
Perfes dicitur, quem regno Macedoniæ
Romani spoliaverunt.

^d *Gallia.* Hinc patet, quod & alii ab-
undè probaverunt, Germaniam, veteri-
bus sub Galliâ comprehensam fuisse.

^e *Rhenum.* Rhenus notissimus hodie
Germaniæ fluvius.

^f *Nostrum.* Mediterraneum.

^g *Optumus.* Hoc illud est quod dixit in
Jugurthâ, Senatum & P. Romanum pla-
cide inter se, modesteque Rempublicam
tractasse.

^h *Sueta.* Ab iis itaque sibi cavendum
esse intelligant qui favente utuntur for-
tunâ.

ⁱ *Tarquinio.* Superbo, scilicet, regum
Romanorum postremo, qui unâ cum fi-
liis adversus Romanos bellum movit, eos
manu in regnum reducete Etruscorum
rege Porſenâ.

^k *Etruria.* Italiæ regio ad Urbis Oc-
ciduum. Hodie *Toscane.*

^l *Tergo.* Quia verberibus in damnatos
sæviebant.

^m *Sacrum.* Capitolium.

ⁿ *Tribun.* Per quos a potentiorum in-
juria tuti agerent.

Postquam, remoto metu Punico, similitates exercere vacuum fuit, plurimæ turbæ, seditiones, & ad postremum bella civilia orta sunt: dum pauci potentes, quorum ^a in gratiâ plerique concesserant, ^b sub honesto patrum aut plebis nomine dominationes affectabant, bonique & mali cives appellari, non ob merita in rempublicam, omnibus pariter corruptis, sed uti quisque locupletissimus, & injuriâ validior, ^c quia præsentia defendebat, pro bono ducebatur. ^d Ex quo tempore majorum mores non paulatim, ut antea, sed torrentis modo ^e præcipitati: aded juvenis luxu atque avaritiâ corrupta est, uti meritiò dicatur, genitos esse, qui neque ipsi habere possent res familiares, neque alios pati. *Agellius, & Augustinus.*

^f Igitur venditis proscriptorum bonis, aut dilargitis. *Agellius.*

Id bellum excitabat ^g metus Pompeii victoris ^h Hiempsalem in regnum restituentis. *Idem.*

Maximèque ferocia regis ⁱ Mithridatis in tempore bellaturi. *Domatius & Arusianus.*

Quin lenones & vinarii lanique, quorum præterea vulgus in dies usum habet, precio ^k compositi. *Carissus.*

Genus armis ferox, & servitii insolitum. *Arusianus.*

M. Æmilii Lepidi Cos. ad P. R. oratio contra Sullam.

Clementia & probitas vestra, Quirites, quibus ^l per cæteras gentis maximi, & clari estis, plurimum timoris mihi faciunt, adversus ^l tyrannidem L. Sullæ: ne aut ipsi, nefanda quæ æstumatis, ea parùm credendo

INTERPRETATIO.

^a Quibus maximi estis inter cæteras gentes.

NOTÆ.

^a In gratiâ.] Arusianus à Sallustio dictum notat concedere in gratiâ. Augustinus qui fragmentum hoc totum conservavit, in gratiam concesserunt, scriptum reliquit.

^b Sub honesto.] Patres pro dignitate Senatus, Tribuni pro libertate plebis dum contere videbantur, quisque pro gloriâ suâ certabat.

^c Quia præsentia.] Hinc discere possunt qui Reipublicæ student commoditatibus, quanto cum molimine, quantâque prudentiâ ex prædonum manibus ea sit retrahenda.

^d Ex quo tempore.] Hæc cum præcedentibus unâ serie non refert Augustinus.

^e Præcipitati.] Hunc locum diligenter excussisse non poenitebit eos, qui ad Reipublice sedent gubernacula.

^f Igitur.] De Syllâ hoc loco sermonem

esse quando non probaret Augustinus, res ipsa satis declararet.

^g Metus.] Gellius Pompeii metum explicat, non quod ille metueret, sed quod metueretur.

^h Hiempsalem.] Huic Numidiam cum Gæculis Pompeius tradidit, cujus filium Jubam Cæsar profligavit.

ⁱ Mithridatis.] Rex fuit Ponti Mithridates, Romanorum acerrimus hostis, usque aded veneno assuetus, ut eo tandem malè tentatum spiritum, ferro coactus sit expellere.

^k Compositi.] Nonius exponit redempti.

^l Tyrannidem.] Dictaturam antè Lepidi Consulatum deposuisse Syllam, non est dubium: Adeoque de ejus dominatione hic agitur, quatenus eam per Satellites, posito nomine tantum, exercebat.

de

de aliis, circumveniamini: præsertim cum illi spes omnis in scelere atque perfidiâ sit; ¹ neque se aliter tutum putet, quàm si pejor atque instabilior ² metu vestro fuerit, ³ quòd captivis libertatis curam miseria eximat: aut si provideritis, in tutandis periculis magis, quàm in ulciscendo ⁴ teneamini. Satellites quidem ejus, homines maximi nominis, ⁵ non minùs optimis majorum exemplis, nequeo satis mirari, dominationis in vos, servitium suum ⁶ mercedem dant, & utrumque per injuriam malunt, quàm optumo jure liberè agere: præclara ⁷ Brutorum atque Æmiliorum & ⁸ Lutatorum proles, geniti ad ea, quæ majores virtute peperere, subvertunda. Nam quid à ⁹ Pyrrho, Hannibale, ¹⁰ Philippoque & ¹¹ Antiocho defensum est aliud, quàm libertas, & suæ cuique sedes; neu cui, nisi legibus, pareremus? quæ cuncta sævus iste ¹² Romulus, quasi ab externis rapta, tenet, non tot exercituum clade, neque ¹³ consulis, & aliorum principum, quos fortuna belli consumserat, satius; sed tum crudelior, cum plerosque secundæ res in miserationem ex irâ vertunt. Quin solus omnium, post memoriam hominum, supplicia in ¹⁴ post futuros composuit: quâs prius injuria quam vita certa esse: pravissimèque per sceleris immanitatem adhuc tutus furit; dum vos, metu gravioris servitii, a repetundâ libertate terremini. Agendum atque obviam eundum est, Quirites; ne spolia vestra penes illum sint: non prolatandum, neque votis paranda auxilia; nisi fortè speratis, per tædium jam, aut pudorem tyrannidis, esse eum per scelus occupata ¹⁵ periculosius

INTERPRETATIO.

¹ Ut miseria adimat vobis captivis cui-
ram libertatis.

² Aut, si provideritis, magis attenti
sitis ad vos à periculis liberandos, quam
ad in vias ulciscendas.

NOTÆ.

^a Neque.] Igitur, vel Principiis ob-
standum; vel semel & matur, cui ea lu-
bet arripere, tradenda sunt Reipublicæ
gubernacula.

^b Metu.] Quem vobis incusserit Sylla,
scilicet: ne, si parùm tyrannus esset; aut
vos aliquid auderitis, ipsum acerbissimè
puniretis.

^c Non minùs.] Id est, qui, præter no-
men, exempla in super optima à suis Ma-
joribus habuerunt.

^d Mercedem dant.] Id est, illi, ut vobis
imperent, servi fiunt.

^e Brutorum.] Hujus præsertim memi-
nit, quia tyrannorum hostis fuit aceri-
mus, quique Tarquinium superbum ex-
pulit, ejusque filium planè quasi ad infe-
ros usque persecutus est.

^f Lutatorum.] A Lutatio Catulo, ipse
Lepidus, bellum civile movens, retro
pulsus est.

^g Pyrrho.] Id est, adversus ipsum. Fuit
autem Pyrrhus rex Epirotarum.

^h Philippoque.] Rex fuit Macedoniæ.

ⁱ Antiocho.] Rex fuit Syriæ, quem luxu-
riâ suâ debellatum, nullo negotio P Ro-
man superavit.

^k Romulus.] De Sylla invidiosè loqui-
tur.

^l Consulis.] Videtur de Marii filio loqui.

^m Post futuros.] Hoc dicit, quia Pro-
scriptorum liberos Sylla à Republicâ sub-
movit, eosque petendorum honorum jure
privavit.

ⁿ Periculosius.] Nullus itaque injustè
dominetur, qui se pessimum fieri metuit.

dimissurum.

dimissurum. At ille eò processit, uti nihil gloriosum, nisi tutum, & omnia ^a retinendæ dominationis honesta existumer. Itaque illa quies, & otium cum libertate, quæ multi prohi potius, quam laborem cum honoribus, capessebant, nulla sunt. Hâc tempestate serviundum, aut imperitandum: habendus metus est, aut faciendus, Quirites. Nam quid ultra? quæve humana superant; aut divina impolluta sunt? Populus Romanus paulò antè gentium moderator, exiurus imperio, gloriâ, jure, agitandi inops, despectusque, ne ^b servilia quidem alimenta reliqua habet. Sociorum, & Latii inagna vis, civitate pro multis, & egregiis factis, à vobis datâ, per unum prohibentur: & plebis innoxie patrias sedes occupavere pauci satellites, mercedem scelerum, Leges, judicia, ætarium, provinciæ, reges, penes unum, denique necis civium, & ^c vitæ licentia. Simul humanas hostias vidistis, & sepulchra infecta sanguine civili. Estne viris reliqui aliud, quàm solvere injuriam, aut mori per virtutem? quoniam quidem unum omnibus finem natura vel ferro septis statuit: neque quisquam ^d extremam necessitatem nihil ausus, nisi muliebri ingenio, expectat. Verum ego seditiosus, uti Sulla ait, qui præmia turbarum ^e queror; & bellum cupiens, quia jura pacis repeto. Scilicet, quia non aliter Salvi, satisque tui in imperio eritis, nisi Vettius Picens, ^f scriba Cornelius, aliena bene parata prodegerint: nisi approbaveritis omnis proscriptiones innoxiorum, ^g ob divitias; cruciatus virorum illustrium; vastam urbem fugâ & cædibus; bona civium miserorum quasi ^h Cimbricam prædam, venum, aut dono datam. At objectat mihi pos-

NOTÆ.

^a Retinendæ.] Id est, ad retinendum. Subintelligitur causâ.

^b Servilia.] Quinorum frumenti modiorum fuisse ea, in singulos menses, ex Donato, ad Terentii Phormionem discimus. Ceterum hinc licet coniecere, aliquid in frumenti distributione à Sylla mutatum fuisse.

^c Vitæ licentia.] Nemo enim, illo invito, nec bona, nec Patriam, nec vitam, retinere poterat, ut testatur Cicero.

^d Extremam.] Mortem.

^e Quereor.] Gronovius legendum esse putat *quero*: At pace tanti viri nihil mutandum censeo; quin sensum meliorem, magisque ex Lepidi ingenio, *queror* videtur efficere. Intendit enim Syllæ criminationes eo modo proponere, ut per se diluantur; quod quidem in posteriori perspicuum est, cum dicit, *Et bellum cupiens, quia jura pacis repeto*. Si in priori pro *qui*, legas *quia*, nam sæpe eam vim obtinet, res erit clarissima. Lege modo & videbis: Perinde enim est ac si diceret

Incepte Sylla me seditiosum vocat, cum in eo sim, ut querar, quod præmia antehac in seditiosos collata fuerint.

^f Scriba.] Itâ vocari sunt qui in tabulas rationes publicas referrent. Quorum quidem ordo honestus erat, quod eorum hominum fidei tabulæ publicæ, periculaque Magistratuum committuntur, ut ait Cicero: At officium mercenarium, nec magni testimonij aut precij: si Alex. Neapolitano, aliisque, unde & istud colligi potest, fides est adhibenda. Hic vero Cornelius & Vettius ex eo numero fuerunt, qui malo publico creverant, satellites Syllæ tyrannidis & crudelitatis, atque adeo maximè ex illis, vel ex hoc loco apparet.

^g Ob divitias.] Dicit divitias causam, fuisse, ut innoxii quoque proscriberentur.

^h Cimbricam.] Cimbri populi fuerunt Germaniæ, supra Saxones, ad Septentrionem, in peninsulâ ab ipsis Cimbricâ distâ, quos ab extremis Galliæ profugos, cum Theutonibus & Tigurinibus, Marius novissime cōciderat.

sessiones ex bonis proscriptorum: quod quidem scelerum illius vel maximum est, non me, neque quemquam omnium satis tuum fuisse, si rectè^a faceremus. Atque illa quæ tum formidine mercatus sum, precio soluto, ^b Jure, dominis tamen restituo: neque pari consilium est, ullam excivibus prædam esse. Satis illa fuerint, quæ, rabie contracta, toleravimus, manus conferentes inter se Romanos exercitus, & arma ab externis in nosmet versa. Scelerum & contumeliarum omnium finis sit. Quorum adedò Sullam non pœnitet, ut & facta^c in gloriâ numeret, & si liceat, avidius feceret. Neque jam, quid existimetis, de illo, sed quantum vos audeatis, vereor: ne, alius alium principem expectantes, antè capiamini, non opibus ejus, quæ fuitiles & corruptæ sunt, sed vestrâ concordia, quam captum ire licet; &^d quàm audeat tam videri felicem. Nam præter satellites commaculatos, quis eadem vult? aut quis non omnia mutata præter victoriam? ^e scilicet milites: quorum sanguine, Tarrulæ, Scyrroque, pessumis servorum, divitiæ partæ sunt. an, quibus prælatus in magistratibus capiendis Fufidius, ^f ancilla turpis, bonorum omnium dehonestamentum? Itaque maxumam mihi fiduciam parit victor exercitus, cui per tot vulnera & labores, nihil præter ^g tyrannum quæsitum est. ^h Nisi fortè tribuniciam potestatem eversum profecti sunt per arma conditam à majoribus suis: ⁱ utique jura & judicia sibimet extorquerent: egregiâ scilicet mercede, cum ^k relegati in plaudes & silvam, contumeliam atque invidiam ^l suam, præmia penes paucos intelle-

I N T E R P R E T A T I O.

^a Cum intelligerent, postquam relegati atque invidiam tantam esse pro se, præessent in plaudes & Sylvam, contumeliam (miseria verò penes paucos.

N O T Æ.

^a Faceremus.] Pro fecissimus: Ita & Terentius, sæpe.

^b Jure.] *Suivant les formes de Justice.*

^c In gloriâ.] Videtur ad id respicere quod Plutarchus, palam, in foro Syllam dixisse, restatur, cum publicum præsidium à se dimisisset, Sese omnium à se gestarum rerum paratum esse rationem reddere.

^d Quàm audeat.] Hic aliquid deesse putant, deinde quod libet mutant & addunt. Difficile non est; neque ea res agitur. At sensus nullus est; Nullus fit; nam malim equidem ego scire me aliquid perdidisse, quàm pro eo aliud per imperitiam sumere, & gestare. At verò videamus, annon sensus aliquis ex istis verbis possit erui. Hac ipsâ periodo dixit Lepidas, Ve-

reor quantum vos audeatis. Potnerit & dicere, Vereor quàm Sylla audeat, & quàm audeat videri felicem: Atque istud egregiè quadrabit, cum omnes à felicitate sciant Syllam cognominatum fuisse

^e Scilicet milites.] Ironia est.

^f Ancilla.] Per maximum contemtum ita loquitur.

^g Tyrannum.] Syllam, scilicet.

^h Nisi.] Ironica dubitatio.

ⁱ Utique.] Respondet ironice dubitationi: Vel si mavis, ejus est continuatio; quod magis probò.

^k Relegati.] Ita, per contemtum, loquitur de agris, quos suis militibus Sylla dividebat: Quamquam eo divites colonos multos effecerat.

gerent.

gerent. Quare igitur tanto agmine atque animis ^a incedit? quia secundæ res mirè sunt vitiis ^b obtentui; ^c quibus labefactatis, quàm formidatus antea est, tam contemnetur: nisi fortè ^d specie concordie & pacis, quæ sceleri & parricidio suo nomina indidit. Neque aliter populo Romano esse belli finem ait, nisi maneat expulsa agris plebes, præda civilis acerbissima, jus, judiciumque omnium rerum penes se, quod populi Romani fuit. Quæ, si vobis pax, & concordia ^e intelleguntur, maxima turbamenta reip. atque exitia ^f probate: annuite legibus impostis: accipite orium cum servitio: & tradite exemplum posteris ad populum Romanum suimet sanguinis ^g cæde circumveniendum. Mibi, quamquam per hoc summum imperium satis ^h quæsitum erat nomini majorum, dignitati, atque etiam præsidio; tamen non fuit consilium ⁱ privatas opes facere; potiorque visa est periculosa liberatas, quieto servitio. Quæ si probatis; addeste Quirites; &, bene juvantibus diis, M. Æmilium ^j Consulem ducem & autorem sequimini ad recipiendam libertatem.

Tunc verò & ^k posci. dum cæteri ejusdem causâ ducem senatus rati maximo gaudio bellum irritare. *Nomius, irritare, provocare.*

^l Curionem ^m quæsit, ut adolescentior, & populi suffragiis ⁿ integer.

INTERPRETATIO.

^a *Quæ, si pro pace & concordia veniunt apud animum vestrum, probate igitur maxima turbamenta atque exitia Reipublice.*

² *Quamvis satis consuleram per hoc summum imperium, & Consulatum, nomini & gloria majorum meorum, dignitati, atque etiam præsidio.*

NOTÆ.

^a *Incedit.]* Id est, *Qui fit igitur, ut tam magnificè per ora nostra sylva ambulet, cum jam omnes ejus dominationis pigeat?* Peropus verò fuit sibi istud Lepidus à parte Populi objiceret, ut ejus postea timor dissolveretur.

^b *Obtentui.]* Id est, *mire vitia tegunt, faciuntque ut quid splendidum videantur.*

^c *Quibus.]* Rebus secundis, scilicet.

^d *specie.]* Hic corruptam esse scripturam, ut sentit clarissimus Douza, nullus dubito: Correctionem quam modestissime conjecturam dicit, non possum non amplecti, cum propemodum nihil mutet. *Pro specie reposuit spes est, atque conjecturam, ex loco planè simili, in hac ipsa oratione, confirmat, ubi dixit Lepidus, Nisi fortè speratis per tedium jam aut pudorem tyrannidis, &c.*

^e *Probate.]* Efficacissima est ista agendi ratio, cum quis adversario, quod ipsum maxime urgeat, concedit.

^f *Cæde.]* Mercede reponendum esse contendit Douza. *Cædes* equidem sanguinis, duriter sonat: sed nolim tamen ex durâ oratione eam extrudere.

^g *Privatas.]* Id est, *mibi soli prospicere; vel, Me solum tutum & felicem agere.*

^h *Consulem.]* Illum ipsum, scilicet.

ⁱ *Posci.]* Videtur deesse nomen proprium ducis, quod ex his reliquiis, licet corruptis, concinnandum est, legendumque: *Tum V----- posci, cum cæteri ejusdem causâ ducem se natos rati, &c.* Verba sunt Urfini.

^k *Curionem.]* Consul fuit, anno, à Lepidi Consulatu, altero.

^l *Quæsit.]* A Verbo *Quæso*, Ex quo *Quæso* & *Quæsimus* tantum manserunt.

^m *Integer.]* Id est, *qui neque ad id tempus honores petiverat, neque ambiaverat; cuique Populus nondum suffragatus erat.* Atque hinc licet conjicere hunc Lepido scilicet præpositum studuisse.

ætati concederet * Mameri. *Priscianus lib. x.*

Philippus, qui ætate & consilio cæteros antiebat. *Servius l. ix.*

Oratio L. Philippi contra Lepidum.

Maximè vellem, P.C. remp. quietam esse, aut in periculis à promississimo quoque defendi: denique prava incepta consultoribus noxe esse. Sed contrà, seditionibus omnia turbata sunt, & ab iis, quos prohibere magis decebat. Postremò, que pessimi & stultissimi decrevere, ea bonis & sapientibus faciunda sunt. Nam bellum, atque arma, quamquam vobis invisa, tamen, quia Lepido placent, sumenda sunt. Nisi fortè cui pacem ¹ præstare, & bellum pati consilium est. Pro dii boni, ² qui hanc urbem, omisâ curâ, adhuc regitis; M. Æmilius omnium flagitiosorum postremus, qui, pejor an ignavior sit, deliberari non potest, exercitum opprimundæ libertatis haber, & se è contempto metuendum effecit: vos mussantes, & ³ retractantes verbis, & vaturn carminibus, pacem optatis magis quàm defenditis: neque intelligitis mollitiâ decretorum vobis dignitatem, illi metum detrahi. Atque id ⁴ jure: quoniam ex rapinis consulatum, ob seditionem provinciam cum exercitu adeptus est. Quid ille ob benefacta cepisset, cujus sceleribus tanta præmia tribuistis? ⁵ At scilicet, ii, qui ad postremum usque, legatos, pacem, concordiam, & alia hujuscemodi decreverunt, gratiam ab eo perperere. Imo despecti & indigni rep. habiti, prædæ loco æstuantur: quippe ⁶ metu pacem repetentes, quo habitam amiserant. Equidem à principio, cum Etruriam conjurare, proscriptos accersiri, largitionibus rempubl. ⁷ lacerari videbam, maturandum putabam, & Catuli consilia cum paucis secutus sum. Cæterùm illi, qui gentis Æmiliæ benefacta

INTERPRETATIO.

¹ Nisi fortè alicui mens est pacem dare, & bellum pati.

² Vos dum tacetis, vel reluctamini verbis & carminibus vaturn, optatis magis pacem, quàm eam defenditis.

NOTÆ.

* *Mameri.*] Lepidus intelligitur; illud enim fuit prænomen Æmiliorum. Sed notandum duos continentur & annis subsequentibus Consules factos fuisse.

³ *Qui.*] Istud qui, non ad Deos refertur, sed ad homines, Senatores scilicet, quos Philippus appellabat. Quasi diceret, Annon istud stupendum, Vos, qui hanc urbem regitis, non providisse, ne Lepidus, &c.

⁴ *Jure.*] Id est, id vobis pro merito accidit.

⁵ *At scilicet.*] Amara ironia, quâ adversarios seu repugnantes inducit, sibi, quod illos maximè urgeat, objectantes.

⁶ *Metu.*] Certè eorum minè expressis & irrisit insaniam, qui per socordiam, rempublicam administrant.

⁷ *Lacerari.*] Id est, in partes & factiones dividi.

^a extollebant, & ignoscendo populi Romani magnitudinem ¹ auxisse, nusquam etiam tum Lepidum progressum videbant; eum ^b privata arma opprimendæ libertatis cepisset, sibi quisque opes aut patrocinia ^c querendo, consilium publicum corruerunt. At tum erat Lepidus latro cum ^d calonibus, & paucis ^e sicariis; quorum nemo non diurnâ mercede vitam ^f mutaverit nunc est pro consul cum imperio, non ^g emto; sed dato à vobis, cum legatis adhuc ^h jure parentibus: & ad eum concurrere homines omnium ordinum corruptissimi; flagrantēs inopiâ & cupidinibus scelerum conscientia exagitati: quibus quies, in seditionibus; in pace, turbæ sunt: hi tumultum ex tumultu, bellum ex bello serunt, ⁱ Saturnini olim, post ^k Sulpicii, dein Marii, ^l Damasippique, nunc Lepidi satellites. Præterea Etruria, atque omnes ^m reliquæ belli arrectæ: Hispaniæ armis sollicitæ: Mithridates in latere vectigalium nostrorum, quibus adhuc sustentamur, diem bello circumspicit: quin, præter idoneum ducem, nihil abest ad subvertendum imperium. ⁿ Quod ego vos oro, atque obsecro P. C. ut animadvertatis; neu patiamini licentiam scelerum, quasi rabiem, ad ² integros contactu procedere. Nam ubi malos præmia sequuntur, haud facile quisquam gratuito bonus est. An expectatis dum

INTERPRETATIO.

¹ Caterum illi, qui gentis Æmiliæ benefacta extollebant; & dicebant magnitudinem P. Romani crevisse ignoscendo, nusquam adhuc videbant Lepidum progressum.

² Neve patiamini licentiam scelerum quasi rabiem procedere contactu ad eos qui non sunt corrupti.

NOTÆ.

^a Extollebant.] Ut, Scilicet, Senatum ad misericordiam erga Lepidum facilius adducerent.

^b Privata.] Id est, sine Senatus auctoritate.

^c Querendo.] Rem istam Catonis verbis ita proferas, Sibi quisque consilium capiendo, eo factus est impetus in vacuum Rempublicam.

^d Calonibus.] Servi sunt militum. Des Goujats.

^e icariis.] Gall. dicunt, Des Assassins: Des Coupe-jarrets.

^f Mutaverit.] Hoc dicit per maximum eorum nebulonum contemptum; ut vilissimos fuisse intelligatur, qui vitam suam pro alimentorum pretio condonare non dubitarent.

^g Emto.) Prout antea, quandiu Lepidus pecuniâ suâ conductis sicariis stipatus incedebat.

^h Jure.] Scilicet Imperatori suo parere tenentur Legati.

ⁱ Saturnini.] Hic Gracchanas leges assuens, seditionem ante aliquod tempus moverat.

^k Sulpicii.) Hic Tribunus plebis, annitente Mario, legem tulit, ut exules revocarentur, & ut ipse Marius adversus Mithridatem Dux crearetur: Proscriptus deinde a Syllâ, à servo proditus, retractus & occisus est. Servum verò quod attinet, ob indicium manumissus, sed statim, ob scelus erga Dominum, de saxo Tarpeio dejectus, simul ejusdem facti præmium & poenam consecutus est.

^l Damasippique.] Hic Prætor fuit, nullâ virtute præditus, qui ex Marii voluntate, Syllani nominis defensores crudelissime mactavit.

^m Reliquæ.] De iis loquitur, qui à Marii parte iteterant.

ⁿ Quod.] Propter quod.

exercitu^a rursus admoto, ferro, atque flammâ urbem invadat? quod multo propius est ab eo, quo agitar, statu, quàm^b ex pace & concordia ad arma civilia: quæ ille adversum divina & humana omnia cepit, non pro suâ, aut quorum simulat injuriâ, sed legum ac libertatis subvertendæ. Angitur enim, ac laceratur animi cupidine, &^c noxarum metu, expers consilii, inquires; ^d hæc atque illa tentans, ^emetuit otium, odit bellum, luxu atque licentiâ carendum videt, atque interim abutitur vestrâ socordia. Neque mihi satis consilii, metum, an ignaviam, an dementiam eam appellem: qui videmini^f intenta mala quasi fulmen optare se quisque ne attingat, sed prohibere ne conari quidem. Et quæso considerate quàm conversa rerum natura sit. Antea^g malum publicum, occultè; auxilia palam instruebantur, & eo boni malos facillè anteibant, nunc pax, & concordia disturbantur palam; defunduntur occultè. Quibus illa placent, in armis sunt: vos in metu. Quid expectatis? nisi

INTERPRETATIO.

^a Qui videmini optare quisque, ne objecta mala, quasi fulmen, attingat se, sed ne quidem conari prohibere.

NOTÆ.

^a Rursus.] Istud contra Historiæ fidem esse contendit Douza; atque ex eo præfertim, quod nullibi, Lepidum, ante postremam expeditionem, & pugnam cum Catulo commissam, ad Romam moenia exercituum admovisse; multo minùs, urbem ferro & flammâ invasisse, legatur. At certè, quod cum tanti viri bonâ veniâ dictum sit, non videtur probare Douza quod intendit: non enim licet quæ Rhetoricè à Philippo adversus Lepidum dicta sunt, statim ad historiæ rigorem exigere; quasi reverâ ille voluerit dicere, Lepidum ferro & flammâ Urbem invasisse; Vel, si id maxime, non ideo tamen locum hunc corrigere opus fuerit, cum potuerit Orator, quod à nefariis satellitibus antea patratum esset, ipsi Lepido, quamquam novo eorum duci, tribuere. Nihil tamen eâ de re historia. Quid inde? Fortè res atrox non fuit, vix fortè erupit; adeoque ab Historicis neglectam fuisse possumus suspicari. Verum quid opus est rationes congerere, cum ex hac ipsâ oratione, cuius cum aliquâ attentione legentem, Lepidum antè aliquid turbasse, quàm cum Catulo pugnaret, satis superque probetur.

^b Ex pace.] Haud dubiè mendosam esse

scripturam hanc idem Douza arbitratur, quam juxta cum ignarissimis sese intelligere dicit; adeoque totum locum interpolandum censet: Cæteri tacent. Forte sensus aliquis ex hac paraphrasi eruetur; perinde enim mihi videtur, ac si dixisset Philippus, Non jam prolatare tempus est, ut factum antea, cum Lepidus contemnendus magis quam profigandus videbatur, quandiu cum paucis sicariis nihil amplius quàm civitatem aliquo modo poterat commovere: Nunc ille in eo non versatur; cives ad arma compellere non studet, cum per vos exercitum habeat; & citius eveniet, ut ille e ferro & flammâ urbem invadat, quàm ut cives ad arma capiendâ sollicitet.

^c Noxarum.] Optimè; nam poenam commitem habet culpa.

^d Hæc atque illa.] Id est, Omnia, etiam diversissima.

^e Metuit.] Lepidum insanum miserumque facit, cum ita fluctuantem & incertum fingit.

^f Malum.] Id est, si quis contra leges & Senatus auctoritatem, aliquid audeat, clam illud parabat, &c.

^g Illa Omnia perturbare.

forte

forte pudet, ut piget rectè facere. an Lepidi^a mandatur animos movent qui placere ait, sua cuique reddi, & aliena tenet: belli jura rescindi, cum ipse armis cogat: civitatem confirmari, qui^b adeptam negat: concordiae gratiâ plebi tribuniciam potestatem restitui, ex quâ omnes discordiae accensae. ^c Pessume omnium, atque impudentissime. tibine egestas civium, & luctus curae sunt, cui nihil est domi, nisi armis partum, aut per injuriam? alterum consulatum peris, ^d quasi primum reddideris: bello concordiam quæris, quo parata disturbatur: nostri proditor, ^e istis infidus, hostis omnium bonorum. ^f Ut te neque hominum, neque deorum pudet, quos perfidiâ aut perjurio violasti! Qui, quando talis es, mancas in sententiâ: & retineas arma, te hortor: neu prolatandis seditionibus inquires ipse, nos in sollicitudine ritineas. Neque te provinciae, neque leges, neque dii penates civem patiuntur. Perge, quia coepisti; ut quàm maturrumè merita invenias. Vos autem, P. C. quosque cunctando remp. intutam patiemi, & verbis arma ^g tentabitis? Delectus adversum vos habitus: pecuniae publicè, & privatim extortae; praesidia deducta atque imposita; ex lubricine leges imperantur: cum interim vos ^h legatos & decreta paratis. Et quantò, mehercule, avidius pacem petieritis. tantò bellum acrius erit; cum intelliget se metu magis, quàm æquo & bono sustentatum. Nam qui turbas, & eadem civium odisse ait, & ob id, armato Lepido, vos inermes retinet, ⁱ quæ victis toler-

INTERPRETATIO.

^a Nam quicumque dicit se odisse turbas & eadem civium, & ideo retinet vos inermes; dum Lepidus est armatus, ille po-

tius censet ut patiamini ea quæ sunt toleranda victis, cum ea positis aliis infligere.

NOTÆ.

^a Mandata.] Invidiosè de inceptis Lepidi agit, ut eos qui ipsi auscultabant, quasi ejus servi obsequentes fuissent, acerbè vulneret.

^b Adeptam.] Confidentur, pro adeptam adeptam reposui. Itâ enim sensus postulat Mirorq; quomodo alii præterierint.

^c Pessume.] Lepidum tanquam præsentem, & quidem ad persuadendum modo maximè efficaci Philippus alloquitur.

^d Quasi primum.] Rhetorico artificio Lepido objicit, quod se adhuc pro Consule gereret; cum ex Consulatu, exercitui præesset.

^e Istis.] Iis, scilicet, qui Lepido fidem habebant.

^f Ut te.] Cum Syllæ acta, multum renitente plerâque nobilitate, Lepidus rescinderet; Sacramento, ne patriæ bellum

inferret, cum ipsi concreditus est exercitus, à Senatu adactus est. Jam illi istud objicitur.

^g Tentabitis.] Id est, contabimini verbis armorum vim repellere. Vix majus aliud malum in Republicâ, quàm cum ejus habent in manus infirmas inciderant; co enim fit, ut, qui bonum & honestum turpi lucro anteponunt, paucorum sceleratorum dolis & crudelitati objiciantur. Pessimis sunt hac in parte, quos nostri bonos homines vocant; quamquam illorum quilibet eam laudem salutationibus & praesentationibus aucupetur.

^h Legatos.] Qui Lepidi ferociam mulceant, cum potius eâ re magis augeatur.

ⁱ Ait.] Quidam, quem nominare prohibet viri de bonis litteris bene meriti, elegantia, lectionem receptam esse fate-

tanda sunt, ea, cum facere possitis, patiamini potius censeat. Ità illi à vobis pacem, vobis ab illo bellum^a suader. Hæc si placent; si tanta torpedio animos oppressit, ut obliti scelerum^b Cinnae, cujus in urbem reditu, decus, atque ordines omnes interfuerunt, nihilo minus vos, atque conjuges, & liberos, Lepido permissuri sitis; quid opus decretis? quid auxilio Catuli; quin is & alii boni ramp, frustra curant. Agite, uti lubet; parata vobis Cethegi, atque alla proditorum^c patrocinia, qui rapinas & incendia instigare capiunt; & rursus adversum deos penates manus armare. Sin libertas & bella magis placent: decernite digna nomine, & augere^d ingenium viris fortibus. Adest novus exercitus, & ad hoc, ^e coloniarum veterum militum; nobilitas omnis; duces optumi fortuna meliores sequitur, Jam^f illa, quæ sociordia nostra collecta sunt, dilabentur. Quare ita censeo; quoniam Lepidus exercitum^g privato,

INTERPRETATIO.

^a Ità ille suadendo inducit pacem Lepido à vobis, vobis verò bellum ab illo.

NOTÆ.

tur; sed secum & cum Sallustiana eleganter pugnare contendit. Nummi rationem in verbis illis tribus, *ait, retinet censeat*, perperam à sciolis inversam, & locum, vel suo periculo, castigandum esse, fidentur Pronuntiat: Deinde à nato nemine usque adhuc animadversum demiratur illud, sine quo sibi alii quomodo satisfecerint, nescit: Denique magnificè sese effert, quod primus, pro *ait, aiunt*, pro *retinet, retinent*, &c. legendum esse intellexerit. Fundamentum istius applausus est, quod ille putavit Pronomen *qui* non posse nisi ad Lepidum referri; quod, quia ridiculum visum est, ideo in aliorum hæret stupiditate, ipsemet stupidus, scilicet. Ipse ego omnium fortè stupidissimus; Ne id quidem mirabor, (quamquam res mihi usque ad eò apertur videtur, ut supervacaneum habeam, quicquam addere interpretationi.) Ità enim evenit, ut, vel ea, quæ oculis & manibus attractamus & comprimimus, cum curâ investigemus, nec videamus. Hæc ideo annotavi, quia, cæteris plorare jussis, sibi tam bellè assentari; eosque, qui non vident tametsi oculorum aciem maxime intendunt, vituperare, aut contemnere, injurium visum est.

^a *Suadet.* De quovis loquitur, qui pro Lepido in Senatu verba faceret.

^b *Cinna.* Hic ab Octavio Româ pulsus, postea, ei abrogato Consulatu, cum

exercitu ad Urbem Venit, & Romanos comminatu interclusit; deinde cum Romam intrasset, Consule Octavio, plurimisque aliis, ejus jussu interemtis, multa sævitiae exempla exhibuit.

^c *Patrocinia.* Id est, Homines, qui in Lepidi gratiam, quos vellent, possent adducere.

^d *Ingenium.* Ille idem, qui tam graviter superius hallucinatus est, optimè pro ingenium, imperium viderur reposuisse. Ità verò illud exponit, *Augeat imperium, id est Rempublicam vestram viris fortibus.* Non probo. Per Imperium supremam potestatem intelligo, quæ extra ordinem, muniti erant, quibus, more Romano, Ne quid Respublica detrimenti caperet, dicebatur. Atque hanc nostram interpretationem in primis confirmat, quod solemnibus istis verbis orationem suam Philippus concludit.

^e *Coloniarum.* Fortè de Syllanis militibus intelligit, quos per Hetruriam, pulsus incolis, qui adversus ipsum steterant, Sylla dividerat.

^f *Illud.* Loquitur de iis omnibus quæ Lepidus contra Rempublicam paraverat.

^g *Privato.* Ille quidem cum imperio erat, atque eo à Senatu dato, ut supra dixit Philippus; sed privato consilio exercitum auxerat, & ad urbem ducebat.

consilio,

consilio, paratum cum pessumis, & hostibus reip. contra hujus ordinis auctoritatem ab urbem ducit; ut appius Claudius^a interrex cum Q. Catulo proconsule, & cæteris quibus imperium est, urbi præsidio sint: operamque dent, ne quid resp. detrimenti capiat.

Uti Lepidus, & Catulus, decretis exercitibus maturum proficiscerentur. *Carisius l. 3.*

M. Lepido cum omnibus copiis Italiâ pulso, segnior neque minùs gravis, sed multiplex cura patres exercebat. *Servius. Marius Victorinus in Ciceronem.*

Obviam ire, & commori^b hostibus. *Arusianus Messus.*

Lepidus poenitens consilii. *Caris. l. III.*

Sic verò quasi formidine attonitis, neque animo, neque auribus aut linguâ competere. *Nonius: Competere, rei cujusque meminisse, aut constanter valere.*

Prudens omnium, quæ senatus censuerat. *Arusianus.*

Magnis operibus^c profectus, oppidum cepit, per L. Catilinam legatum. *Festus.*

Domitium pro consulem ex citeriori Hispaniâ cum omnibus copiis quas paraverat, arcessivit. *Prisc. l. x. Arcessivit, inquit, & lacessivit.*

Sanctus aliter, & ingenio validus. *Caris. l. I. aliter pro aliis.*

Gens raro egressa finis suos *Serv. ad lib. XI. Æneid. Arusian. Messus.*

Nisi cum ira belli defenuisset *Prisc. l. x.*

Matura verunt exercitum^d Dyrrachium cogere. *Arusianus Messus.*

Illò profectus, vicos, castellaque incendere, & fugâ cultorum deferta, igni vastare: neque elato, aut securo esse animo, metu gentis ad furta belli peridoneæ. *Non. Serv. ad XI. Æneidos.*

Liberis ejus avunculus erat. *Donatus ad Phormionem Terentii.*

Nihil ob tantam mercedem sibi abnuituros, *Arusianus Messus.*

Infanum aliter suâ sententiâ, atque aliarum mulierum. *Caris. l. I. aliter pro aliis.*

Solis viis. *Donatus Phorm. act. v. scen. VIII.*

Jussu Metelli cornicines occanuerunt. *Priscianus lib. x. Servius. II. Georg. Virg. Diom. lib. I. cap. IV.*

Nexuit Catenæ modo. *Prisc. l. x.*

NOTÆ.

^a Interrex.] Ita vocabatur qui medius inter duos reges, imperium habebat, donec, priore mortuo, alius sufficeretur. Origo fait à morte Romuli; munus verò post exactos rege, præcipuè comitiorum causâ & ad quinque dies tantum, duravit, idemque quod Consulium.

^b Hostibus.] Id est, cum ipsis.

^c Profectus.] Alii profectis, alii operibus confectis, legunt. Locus corruptus, ni fallor.

^d Dyrrachium.] Urbs est Macedoniæ, ad mare Adriaticum, aliter Epidamnus dicta. Hodie Durazzo.

^e Furta.] Les Arasagemes.

Doctus militiam. *Aruſian. Meſſus.*

Neque ſe recipere, aut inſtruere proelio quivère. *Prifc. l. x.*

Equi ſine rectore exterriti, aut ſaucii conſternantur. *Idem l. iv.*

Occupatusque collis editiſſimus apud ^a Hilerdam, & cum multâ operi circumdata. *Prifcianus l. v.*

At inde nullâ munitionis, aut requie morâ, proceſſit ad oppidum. *Prifcianus l. xiv. requie pro requiei.*

Agreſſe. *Carif. l. i.*

Ardebat omnis Hiſpania citerior. *M. Fabius Viſtor. de invent. Cic. l. i.*

* ^b Et ponere validam urbem multos dies ^c reſtanti pugnando vicir, *Non.*

Itaque ^d Sertorius, levi præſidio relicto in Mauritaniâ, nactus obſcuram noctem, æſtu ſecundo, furtivâque celeritate, vitare proelium in tranſgreſſu conatus eſt. *Agellius l. io. c. 26. Nonius Marcellus.*

Tranſgreſſos omnis, recipit mons Ballera, præceptus à Luſitanis. *Idem ibidem.*

Earum aliæ paululûm progreſſæ, nimio ſimul & incerto onere, cum pavor corpora agitaverat, deprimebantur. *Idem.*

Locum editiorem, quàm victoribus decebat, capit. *Serv. viii. Æneidos, Aruſian. Meſſus.*

Et Mox ^e Fuſidius adveniens cum legionibus, poſtquam tantas aſperitates, haud facilem pugnantis vadum, cuncta hoſti quam ſuis opportuniora, videt *Nonius.*

Cûm Sertorius neque erumperet, tam levi copiâ navibus fugam maturabat. *Serv. Fuldanus. Meſſus.*

Itineris eorum Mercellus per litteras gnarus. *Aruſianus.*

Itaque Servilius ^f ægrotum ^g Tarenti collegam prior tranſgreſſus, iter vortit ad Corycum urbem inclutam: paſtusque nemore, in quo crocum gignitur. *Prifc. Non.*

N O T Æ.

^a *Hilerdam.*] Hilerda, ſeu Ilerda, ut alii ſcribere malunt, urbs eſt Tarraconenſis Hiſpaniæ, hodie *Lerida* dicta.

^b *Et ponere.*] Pro hic vocibus in quibusdam Nonii manuſcript. Digonem ſe reperiſſe teſtantur viri docti, unde Vizonem legendum eſſe coniecit Putſchius. Probo, ut ille ait, duce, qui in voce ZO, ſe nulum nomen hâc ſyllabâ terminatum reperiſſe teſtatur, niſi unum barbaræ civitatis, lectum in Salluſtio *Vizo, Vizonis.*

^c *Reſtantiem.*] Id eſt. *reſiſtentiem.*

^d *Sertorius.*] Vir fuit ſummæ, ſed cala-

mitoſæ virtutis, cui, à Syllâ proſcriptio, cûm Hiſpaniam armaſſet, Res Romana uno Imperatore reſiſtere non potuit; quique non priûs bello quàm ſuorum ſcelere extinctus eſt.

^e *Fuſidius.*] Lipſius *Auſidius*, & de bello Sertoriano accipit, ex Plutarcho.

^f *Ægrotum.*] Potius eſt ut Salluſtium ſcripſiſſe credam, *ægroti collegâ*, idque de Lipſianâ ſententiâ, inquit Douza.

^g *Tarenti.*] Tarentus urbs eſt Calabria, à Phalaſto Lacone condita.

Ad ^a Olympum atque Phaselida. *Prisc.*

Apud ^b Corycum. *Idem.*

Apud ^c Læte oppidum cui nomen oblivionis condiderant. *Idem. Serv.*
ad 1. *Æneidos.*

Repulsus à Læte oppido. *Idem Prisc.*

Apud ^d Mutinam. *Idem.*

Apud ^e Præneste locatus. *Idem.*

Medio diei. *Messius.*

Quietam à bellis civitatem. *Idem.*

Militiæ peritus. *Idem.*

Sertorius portis turbam morantibus, & nullo, ut in terrore solet ;
generis aut imperii discrimine, per calorum corpora, ^f ad medium quasi
dein super adstantiam manibus in murum attollitur. *Nonius. Serv.*

Neque detrusus aliquotiens terretur *Prisc. l. xv.*

Dubitavit acie pars. *Idem.*

Quos inter maxumè. *Caris.*

Ramore primo. *Caris.*

Idem fecère Octavius & Q. Cæpio sine gravi cuiusquam expecta-
tione, neque sanè ambitu publici. *Serv. ad l. iv. Æneid. Ambire signi-*
ficat & rogare. Sallustius in Jugurtha: Quos ego audio ambire, fati-
gare vos singulos. Dicebatur & ambio illum, pro rogo. Sallustius. in 1.
Idem fecère, &c.

Cum aræ & alia diis sacrata, supplicum sanguine fæda rentur. *Idem.*

Postremò ipsos colonos per miseras & incerta humani generis orare.
Idem ad illud xi. Æneidos.

— per eversæ genitor fumantia Trojæ.

Exscidia obtestor.

Ea paucis quibus peritia & verum ingenium est abeuntibus. *Idem.*

^g Perpenna tam paucis profectus, vera est æstimanda. *Idem ad xi 1.*

Æneidos.

NOTÆ.

^a *Olympum atque Phaselida.]* Urbes fuerunt Lyciæ maritimæ & validissimæ, quas, deturbatis latronibus qui illic prædas suas pyratikas comportabant, P. Servilius evertit.

^b *Corycum.* Plinio Mons est, & antrum, & oppidum Ciliciæ. Mons seu promontorium ab aliis, Strabone putâ, propter optimum crocum celebratur; ab aliis oppidum. Est item Corycus Cretæ promontorium.

^c *Læte.]* Urbs est Macedoniæ non longè à Thermaico sinu, ad Septentrionem.

^d *Mutinam.]* Galliæ togatæ oppidum;

Hodie Italiæ adscribitur, vocaturque *Modene.*

^e *Præneste.]* Urbs Latii, non longè à Româ.

^f *Ad medium.]* Quid hic sibi velit Autor, difficile non est conjicere, Sertorium, scilicet, calorum humeris sublatum, in muros ab iis, qui super stabant, receptum fuisse cum olim alti non ampliùs essent quàm ad arcendum impetum.

^g *Perpenna.]* Non crediderim hoc loco de illo sermonem esse qui Aristonicum vicit; sed de eo de quo postea, qui Sertorium in convivio trucidavit.

FRAGMENTA

LIBRI II.

HISTORIARUM.

SARDINIA in Africo mari facie vestigii humani, in orientem, quàm in occidentem latior prominet. *Agellius lib. xiii. cap. xviii.* Non. Faciem totius corporis formam, *ἰσχυρὸν*, id est, os, posuit antiquitas prudens; ut ab aspectu species, & à fingendo figura, ita à factura corporis facies. *Sallust. l. ii. Sardaniam, &c. Isidorus.*

Inde ^b Ichnusa appellata. *Solinus.*

Dubium an Insula sit, quod ^c Erui atque ^d Austri superjacitis fluctibus circumlavit. *Nonius lavit, pro lavat.*

Nam Sullam consulem de reditu ejus legem ferentem ex composito trib. pl. C. Herennius prohibuerat. *Notat. Agell. l. x. c. xx. Sallustium proprietatis in verbis retinentissimum consuetudini concessisse, & privilegium, quod de Cn. Pompeii Magni patris reditu ferebatur, legem appellasse.*

Nam procul & diversis ex regionibus. *Carisius. Asper, procul inquit, est è loco.*

Obviam fuere. *Carisius ibidem. Asper, ait, vetustè obviam fuere, adverbio quàm nomine uti maluit.*

Urbe, patriâque extorres. *Messus.*

Genus militum suorum à pueritiâ latrocinii. *Idem.*

Inter læva mœnium, & dextrum flumen ^e Turiam, quod ^f Valentiam parvo intervallo præterfluit. *Prisc. l. v. & vi. Turiam dixit, qui accusativus generis masculini est, non neutri.*

In fiduciâ, quam argumentis, purgatiores dimittuntur. *Donatus Pborm. act. i. sc. iii. & Hecyr. act. iv. sc. iv. Nonius. Fiducia est audacia. Servius.*

NOTÆ.

^a *Sardinia.*] Mediterranei maris insula. Douza hoc fragmentum ex Isidoro augere conatur.

^b *Ichnusa.*] Id est, *Sardinia*; A vestigii similitudine Græca etymologiâ sic nuncupata.

^c *Erui.*] Erus, ventus est spirans ab ortu æquinoctiali. Subolanus quoque dicitur.

^d *Austri.* Ventus à meridie, qui &

Notus, nomine à Græcis mutuato, vocatur.

^e *Turiam.*] Turia rivus est Hispaniæ Tarraconensis, qui non est cum Durio flumine confundendus, cùm ille in mare Mediterraneum, hoc verò in Oceanum devolvatur.

^f *Valentiam.*] Urbs est Hispaniæ Tarraconensis.

Ante-

Antequam regressus Sertorius instrueret pugnae suos. *Arusianus.*

Ipsa animi atrox. *Idem.*

Copias integra *Idem.*

Eodem anno in Macedoniâ C. Curio. principio veris cum exercitu profectus in^a Dardaniam, quibus potuit modis dictas pecunias coegit, *Nonius, dicere, est promittere.*

Post, ubi fiducia nimius. *Arusianus:*

Sed ipsi ferunt taurum ex grege, quem prope litora regebat^b Corfa nomine Ligus mulier. *Prisc. lib. vi.*

^c Nam quædam Corfa nomine Ligus mulier, cum taurum ex grege, quem prope littora regebat, transnatare solitum, atque per intervalla corpore^d aucto remeare videret, cupiens scire incognita sibi pabula, taurum à cæteris degredientem usque ad insulam navigio prosecuta est. Cuius regressu insulæ fertilitatem cognoscentes Ligures, ratibus eò profecti sunt, eamque nomine mulieris auctoris & ducis appellaverunt. *Isidorus l. 14. c. 6.*

Ne illa tauro parata sint. *Donatus actu IV scena II. Andriæ.*

^e Dædalum ex Sicilia profectum, cum^f Minois fugeret iram, atque opes. *Priscianus. l. vi. Servius.*

Quem ex Mauritaniâ rex Leptasta proditoris insinulatum cum custodibus miserat. *Priscianus lib. i.*

Quos adversum multi ex^g Bithyniâ volentes occurrere, ^h falsum filium arguituri. *Priscianus l. x.*

Ut actione desisteret. *Messius:*

Vespera. *Carissus l. ii.*

Argentum mutuum arcessivit. *Prisc. l. x.*

Eam deditionem senatus, per nuncios Orestis cognitam, approbat. *Prisc. l. vi.*

Nisi quâ flumen Lurdaⁱ Tauro monte defluens. *Idem ibidem.*

NOTÆ.

^a *Dardaniam.*] Regio est supra Macedoniam, ad Septentrionem.

^b *Corfa.*] De Corsicæ insulæ exordio agitur.

^c *Nam.*] Et istud Fragmentum ex eodem Isidoro studet augere Douza. Sed nihil certi video.

^d *Aucto.*] Quia, scilicet, luxuriante herbâ egregiè pastus erat.

^e *Dædalum.*] Faber fuit Atheniensis ingeniosissimus, idemque insignis Mathematicus, qui omnium primus velâ & antennis navi aptasse dicitur; unde ejus alarum nata est fabula. De Labyrintho vero, quem Minori in Cretâ insulâ constru-

xit nihil opus est loqui, cum ejus irre-meabiles vias fama apud omnes vulgaverit.

^f *Minois.*] Minos rex fuit Cræte, quem ob insignem justitiam, judicem apud inferos Poëte fabulati sunt.

^g *Bithynia.*] Asiæ minoris regio, ad Septentrionem.

^h *Falsum.*] Optimè de Nusâ Nicomedis filio hic agi, suspicatus est Douza. Vide eâ de re epistolam Mithridatis ad Arsacem.

ⁱ *Tauro.*] Mons est Taurus omnium nobilissimus & maximus, qui universam Asiam in duas partes dividit, quarum altera

Frugum

Frugum, pabulique lætus ager. *Arusianus. Servius l. 1. Æneidos.*
Neque virgines nuptum à parentibus mittebantur, sed ipsæ belli
promptissimos delegebant. *Messius.*

Modestus ad omnia alia, nisi ad dominationem. *Donatus Plorum.*
act. 1. sc. 11.

Noctu, diuque stationes, & vigilias tentare. *Carisius l. 11.*

At ^a Luculum regis curâ machinata fames brevi fatigabat. Multique
commeatus interierant infidiis latronum. *Prisc. l. vii & Nonius.*

Namque primum ^b Jasonem novo itinere maris ^c Æete hospitis domum
violasse. *Priscianus lib. viii.*

^d Tartessum Hispaniæ civitatem, quam nunc Tyrrii mutato nomine
^e Gaddir habent *Prisc. l. v.*

Neque subsidii, ubi soluerat, compositis. *Priscian. l. x. Soluerat*
autem est solitus fuerat.

Neque inermes ex prælio viros quemquam agnorum. *Idem*
ibidem.

Eâ continentia vir gravis, & nullâ arte cuiquam inferior. *Arusian.*
Non. in Gravi.

Omnes qui circum sunt, ^f præminent alitudine millium passuum duo-
rum. *Arusian.*

* Et Pœni ferunt adversus A.N.C.M. *Donatus.*

Quia corpore, & lingua percitum, & inquietem, nomine histrionis
vix sani, Barbuleium appellabant. *Prisc. l. vi.*

Audaciter. *Idem xv.*

Ibi Fimbrianâ seditione, qui regi per obsequelam orationis, & max-
imè odium Sullæ, graves, carique erant. *Nonius: Obsequium neut. ge-*
neris, obsequela fem.

Mœnibus deturbat. *Non. Deturbare.*

E muris canes sportis demittebant. *Idem.*

Ad hoc rumoribus, adversa in privatam; secunda in casum; for-
tunam in temeritatem declinando, corrumpabant. *Idem.*

Ad Metellum in ulteriorem Hispaniam post annum regressus, magna

NOTÆ.

quæ ad Septentrionem spectat, Asia in-
tra Taurum; altera, quæ ad meridiem,
Asia extra Taurum, dicitur.

^a *Lucullum.* Consul fuit Lucullus, Vir
clarissimus & ditissimus, qui bellum ad-
versus Mithridatem feliciter gessit; deinde
privatus factus, in ædificiis, convitiis
& apparatus, profusè adeo fuit luxuriæ,
ut Xerxes togatus vocaretur.

^b *Jasonem.* Dux fuit Argonautarum
nulli Poëtarum non decantatus.

^c *Æetæ.* Æetes vel Æetea rex fuit
Colchorum, Medæ pater.

^d *Tartessum.* Tartessus opulentissima
fuit civitas inter duo Bætis, vel, prout ho-
die dicitur, Guadalquivir ostia.

^e *Gaddir.* Per errorem Tartessi nomen
Gadibus; & Gadium seu *Gaddir.* Tartesso
tributum esse docet in Geographiâ sacra
Vir incomparabilis Bocchartus.

^f *Præminent.* Lipsius legit *præminet*, ut
de monte quopiam reliquis editiore, in-
telligatur.

gloriâ

gloriâ concurrentium undique, virile & muliebre. ^a secus, per vias ac recta omnium visebatur: cum quaestor C. Urbinus, alique, cognita voluntate, eum ad coenam invitaverant; ultra Romanorum, & mortaliū etiam morem curabant, exornatis aedibus per ^b aulae & insignia, scenisque ad ostentationem histrionum fabricatis; ^c simul croco sparsa humus, & alia, in modum templi celeberrimi. Præterea eum sedenti ^d transenna demissum Victoriæ simulacrum cum machinato strepitu tonitruum coronam capiti imponebat: tum venienti turequisi Deo supplicabatur. Toga ^e picta plerumque ^f amiculo erat ei accumbenti: epulae quaesitissimæ: neque per omnem modum provinciam, sed transmaria, ex Mauritaniam volucrum, & ferarum incognita antea plura genera quibus rebus, aliquantam partem gloriæ demeserat, maxumè apud veteres & sanctos viros, superba illa, gravia, indigna R. imperio existimantes *Macrob. Satar. l. III. c. XIII. Nonius Sospiter l. I.*

Ruuntque pars magna suismet, aut proxumorum telis, cæteri vice pecorum obtruncabantur. *Nonius.*

Occurrere duci, & proelium accendere, adeo ut Metello in ^g sagum, Hirtuleio in brachium tela venirent. *Idem.*

^h Avidisque ita, promtisque ducibus, uti Metellus ictu ⁱ tragulae fauciaretur. *Idem.*

Sed Metellus in vulnere. *Don. actu. v. sc. II. And.*

Primum incidit fortè per noctem in ^k renunculo piscantis. *Non.*

Ad hoc pauca piraticæ adjungit ^l actuaria navigia. *Idem in Piraticæ naviculæ.*

Omnia ^m sacrata corpora in ratem imposuisse. *Arustianus.*

NOTÆ.

^a Secus.] Id est, sexus: Atque ita veteres locutos esse multis & bene persequitur Carrio.

^b Aulae.] Gall. *Des tapisseries.*

^c Croco.] Eam in odoribus habebant, & ideo aqua diluebant; unde ab Apuleio odor, à Seneca odoratus inber dicitur. Optimus ex Ciliciâ mittebatur; hinc Martialis.

Et Cilices nimis hic maduere suis.

^d Transenna.] Servius extensum funem, Nonius fenestram interpretatur.

^e Picta.] Intelligendum vel de palmarum, quam merebantur ii, qui de hostibus palmas reportabant, quod victorias cum palmis intextas haberet, ut placet Isidoro: Vel potius de togâ ab Etruscis sumtâ, purpori coloris, auro distinctâ, à triumphantibus geri solitâ.

^f Amiculo.] Id est, loco simplicis togæ; cum quoque amiculi nomine intelligitur.

^g Sagum.] Vestimentum erat militare à Gallis mutuatum.

^h Avidisque.] Douza hic de pugna agi credit, in Saguntinis campis à Sertorio commissâ, in qua Metellus à Sertorio fauciatus est.

ⁱ Tragula.] Genus est teli, similitudine hastæ.

^k Renunculo.] Carrio hanc vocem pro navigio piscatorio Gellium accipere dicit; sed, in Gellii codicibus, renunculus scribitur; & pro eo Lenunculum reponi volunt. Lenunculus certe navigii genus est; At sine manuscriptorum auctoritate non ausum vocem aliquam extra Latinam linguam eliminare.

^l Actuaria.] Naves erant veloces, ad impetus, & recursus, flexusque capiendos aptæ.

^m Sacrata.] Morti & diis Manibus devota.

Suos

Suos equites horratus vado transmittit. *Idem.*

Ictu eorum qui in flumine ruebant, necabantur. *Donatus. Adelph. act. III. sc. II.*

Circumventi dextrâ unde ferrum erat, saxa aut quid tale capiti affligebant. *Arusianus.*

Sed Metellus in ulteriore provinciâ. *Donatus ad Phorm. act. I. sc. IV.*

Immane quantum animi exarsere. *Non nomen positum pro Adverbio.*

^a At illi quibus res incognita erat, ivere cuncti ad portas, incognita tendere. *Serv. F. Urfini.*

Murum ab angulo dextri lateris ad paludem haud procul remotam duxit. *Serv. Fuldanus.*

FRAGMENTA

LIBRI III.

HISTORIARUM.

EXAUDITIQUE sonus^b Bacchanaliorum. *Macr. l. I. c. IV. Saturn. Non.*

Diversa, uti solet rebus perditis, capessunt, namque alii fiducia gnaritatis locorum in occultam fugam sparsi; alii^c globis eruptionem tentavere. *Prisc. l. X. Non.*

Unus constitit in agro^d Lucano, gnarus loci, nomine Publipor. *Idem l. VI. Probus Catholicis.*

Malè jam assuetum ad omnis^e vis controversiarum. *Prisc. l. VI.*

Conjuratone claudit. *Idem l. X.*

Quasi par in oppido festinatio, & ingens terror erat, ne ex latere nova munimenta^f madore infirmarentur: nam moenia oppidi stagnabant, redundantibus cloacis adverso aestu maris. *Non. in Mador.*

NOTÆ.

^a At illi.] In Servio Danielis, qui Fuldano præstantior est, hoc fragmentum irâ legitur, At illi quibus aderant, ruere cuncti ad portas, incondita tenere: Ex quo corruptè in illo altero ivere pro ruere positum esse, mihi quidem, clarum videtur.

^b Bacchanaliorum.] Bacchi Fæstorum.

^c Globis.] Vide suprâ.

^d Lucano.] Lucani populi fuerunt Ita-

liæ ad mare Tyrrhenum, Picentinis & Brutiis contermini, in extremâ propemodum Italiâ, ab Ortu.

^e Publipor.] Id est, Publii puer, seu servus. Mirum ni hoc in loco, de quopiam ex Spartaci commilitionibus sermo est.

^f Vis.] Numero plurali; ita quoque extulisse vetres aut est Priscianus: atque ita loquutus est Lucretius.

^g Madore.] Id est, humiditate.

Equis

^a Equis & armis decoribus cultus. *Priscianus. lib. vi.*

Dedecores, multique ^a terga ab hostibus cædebantur. *Idem.*

Contra ille ^b calvi ratus quærebat num somnio thesaurus portenderetur. *Idem l. viii. Non. in Calvitur.*

^c Parte consumpta, reliqua cadaverum ad diuturnitatem usus fallerent *Prisc. l. x.*

Epistola Cn. Pompeii ad senatum.

^a Si advorsus vos, patriamque & deos ^c penates, totiens labores & pericula suscepissem, quotiens à primâ adolescentiâ ducta meo scelestissimi hostes fusi, & vobis salus quærita est, nihil ampliùs in absentem me statuisseris, quàm adhuc agitis, P. C. quem ^f contra ætatem projectum ad bellum sævissimum, cum exercitu optumè merito, quantum est in vobis, fame, miserrumâ omnium morte, confecistis. Hac in spe populus R. Liberos suos ad bellum misit? Hæc sunt præmia pro vulneribus; & totiens ob remp. fuso sanguine ^g fessus scribundo, mittundoque legatos, omnis opes & spes privatas meas consumsi: cum interim à vobis per triennium vix annuus sumtus datus est. Per deos immortalis utrum censes, me ^h vicem ærari præstare, an exercitum sine frumento & stipendio habere posse? equidem fateor me ad hoc bellum majore studio, quàm consilio profectum: quippe qui nomine modò Imperii à vobis accepto, diebus quadraginta exercitum paravi; hostisque ⁱ in cervicibus jam Italiæ agentis ab Alpibus in Hispaniam summovi. Per eas iter aliud atque Hannibal, nobis opportunius patefeci. Recepi Galliam, ^j Pyrenæum, ^k Laleraniam, ^l Ilgeretum: & primum impetum Sertorii victoris, novis quidem militibus, & multò paucioribus sustinui: hiememque in castris inter sævissimos hostis, non per oppida, neque ^m ex ambitione meâ,

NOTÆ.

^a Terga.] Græcismus; id est, secundum terga, vel per terga.

^b Calvi.] Id est, Decipi.

^c Parte.] Douza de Calaguritanis à Pompeio obsecris intelligit, qui cibi inopiâ uxores natosque ad usum nefariæ dapis verterunt, & cadaverum reliquias falerunt, ut testatur Valer. Max. Unde idem Douza concludit malè hoc fragmentum ante Pompeii epistolam collocatum esse; quod quidem nullus credo non confitebitur.

^d St.] Scripta fuit hæc epistola pro habendo stipendio. Fiduciæ plena est; unde Pompeium juvenem magnifico & incorrupto animo fuisse, concludere licet.

^e Penates.] Dii sunt domestici, maxime nostri, & quasi penes nos nati.

^f Contra ætatem.] Quia nequidem, eo tempore, 30. annos natus erat.

^g Vicem ærarii.] Id est, Me debere belli sumtus ex proprio censu tolerare: sed acrius expressit.

^h In cervicibus.] Id est, qui non longe ab Italia erant, eamque urgebant.

ⁱ Pyrenæum.] Pyrenæi vocantur montes qui Hispaniam à Galliâ dividunt.

^k Laleraniam.] Regio est Hispaniæ, quæ postea Gotholania, hodie Cataloge dicitur.

^l Ilgeretum.] Alii legunt Indigetes: Suntque, cum iis, quos Livius Ilercaones vocat, Tarraconensis Hispaniæ populi.

^m Ex ambitione.] Id est, ad serviendum ambitioni & commoditatibus meis.

Quid dein proelia, aut expeditiones hibernas, oppida excisa, aut
 a enumerem? quando res plus valent quàm verba. Castra hostium
 a Sucronem capta, & proelium apud flumen b Durium, & dux ho-
 m C. Herennius cum urbe Valentia, & exercitum deleti, satis clara
 is sunt, pro quib, o grati patres, egestatem, & famem redditis. Ita-
 que meo & hostium exercitui par conditio est. Namque stipendium neu-
 tri datur: victor uterque in Italiam venire potest. Quod ego vos moneo,
 quæsoque ut animadvortatis; neu cogatis necessitatibus privatim mihi
 consulere. Hispaniam citeriorem, quæ non ab hostibus tenetur, nos aut
 Sertorius ad internecionem vastavimus; præter maritimas civitates,
 quæ c ultro nobis summi, onerique. Gallia superiore anno Metelli exer-
 citum stipendio frumentoque aluit: & nunc d malis fructibus ipsa vix
 agitat. Ego non rem familiarem modò, verùm etiam e fidem consumsi.
 Reliqui vos estis: qui nisi subvenitis, invito & prædicente me, exerci-
 tus hinc, & cum eo omne bellum Hispaniæ in Italiam transgreditur.

Namque his, præter solita vitiosis magistratibus, cum per omnem
 provinciam in fecunditate bienii proximi grave pretium fructibus esset.
Nen. Grave, multum.

Hi saltibus occupatis f tum externorum agros invaserunt: frumenti-
 que ex inopiâ gravi satias facta. *Idem, Satias pro satietas.*

Neque jam sustineri poterat immensum aucto mari, & vento glif-
 centi. *Idem, Gliscit est congelascit, colligitur, ignescit crescit.*

Ac tum maxumè, uti solet extremis in rebus, sibi quisque carissimum
 domi recordari, cunctique omnium ordinum extrema munia sequi. *Idem,
 Munia Officia.*

Et fortè innavigando cohors una, grandi s faselo vecta, à cæteris
 de erravit, marique placido à duobus prædonum h myoparonibus cir-
 cumventa. *Idem in voca Faselus, & Myoparo.*

Eum, atque Metrophanem senarus magnâ industriâ perquirebat, cum
 per tot i scaphas, quas ad ostia cum paucis fidis per cunctatum miserant,
Idem, & Carisius lib. 1.

NOTÆ.

a *Sucronem*] Sacro Hispaniæ Tarraco-
 nensis urbs est & fluvius.

b *Durium*.] Durius fluvius est Hispani-
 æ, qui Luntaniam terminat à Meri-
 die.

c *Ultro*.] Id est, quæ, dum in nostros
 usus se servandas judicamus, nobis sunt
 omni.

d *Malis*.] Propter anni & tempestatis
 infœcunditatem. Gall. dicimus, *La mau-
 vaise année; La mauvaise saison.*

e *Fidem*.] Indicat, se undiquaque ab
 amicis, a quibus jam non amplius ausit

petere, mutuum pecuniam pro Republi-
 câ summisse.

f *Tum externorum*.] Lipsius ingeniosè pro
tum externorum, & merestriorum reposuit:
 Sunt enim illi citerioris Hispaniæ populi.

g *Faselo*.] navigii genus est, quod ve-
 lis & remis agi potest.

h *Myoparonibus*.] Myoparo navis est
 pyratice, ex duabus dissimilibus formata.

i *Scaphas*.] Scaphæ sunt naviculæ quæ
 onerariis imponuntur, aut iis alligantur,
 ut per eas nautæ loca vadosa subeant.
 Gall. *Un esquif.*

Duos quàm maximos utres levi tabulæ subiecit : quâ super omni corpore quietus, invicem tractu pedis quasi gubernator existeret ; eâ inter molem, atque insulam mari, virabundus classem hostium, ad oppidum pervenit. *Idem.*

Nam qui ^a enare conati fuerant, isti sæpe ferramentis navium, aut vulnerati à suis, aut afflicti ^b alveis undarum vi, ^c multato foedè corpore postremo tamen periëre. *Idem.* *Et Arustianus Messus.*

Nam tertia tunc erat, & sublima nebula celum obscurabat. *Non.* Illum nautis ^d forum. *Idem.*

Oratio ^e Macri Licinii tribuni plebis ad plebem.

Si, Quirites, parùm existimaretis, quid inter jus à majoribus relictum vobis, & hoc à Sullâ paratum, ^f servitium interesset, multis mihi differendum fuisset, docendumque, quas ob injurias, & quotiens à patribus armata plebes secessisset ; utique vindices paravisset omnis juris sui tribunos pleb. Nunc hortari modò reliquum est, & ^g ire primum viâ, quâ capefundam arbitror liberratem. Neque me præterit quantas opes nobilitatis solus, impotens, ^h innani specie magistratus, pellere dominatione incipiam ; quantòque tutius factio noxiorum agat, quàm soli innocentes. Sed præter spem bonam ⁱ ex vobis, quæ metum vicit, statui certaminis advorsa, pro libertate potiora esse forti viro, quàm omnino non certavisse. Quamquam omnes alii creati pro jure vestro ^j vim cun-

INTERPRETATIO.

^a Qui tentaverant natando aquâ evadere.

^b Sed præter spem bonam quam concepi ex vobis, quæ metum meum superavit,

in animum meum induxi, ea quæ possunt esse adversa in certamine quod pro libertate incipitur, esse potiora forti viro quàm omnino non certasse.

NOTÆ.

^a *Oppidum.* Cyzicum scilicet. Videtur enim de Luculli stratagemate hic agi, qui utre suspensum nuntium ad Cyzi cenos misit, qui adventare se eos doceret : quâ de re vide sis Florum lib. 3 cap. 5.

^b *Alveis.* Id est, Carinis, aut imis navium partibus.

^c *Multato.* Fortè *multato.* Gall. *Froisse.*

^d *Forum.* Antiquè ; usitatus est enim numerus pluralis *fori* pro navium tabularis, per quæ nautæ feruntur, Gall. *Le tilles.*

^e *Macri Licinii.* Sequutus sum eorum correctionem, qui pro Lepido Licinium posuerunt ; eò presertim inductus quod Lepidi Emilii gentis cognomen fuerit, quæ Patricia, cuique aditus ad Tribuna-

tum non fuit Oratio difficilis est, utpote incitata, concisa, expectore denique veri & maxime politici Romani extorta.

^f *Servitium.* Hoc dicit quia Tribunatus jura & potestatem imminuerat, & tantam non penitus sustulerat Sylla.

^g *Ire primum.* Necessarium est omnino, ut qui aliis viam ostendit, ipse eam primus calcet. Neque aliud magis ineptum videtur quàm aliis onus imponere, quod tute digitulo attingere nolis.

^h *Inani.* Dixi antea Tribunis à Syllâ inane nomen relictum esse.

ⁱ *Vim.* De Tribunitiâ potestate loquitur, quâ non ad populi subsidium, sed ad potentiorum gratiam promovendam, plebique Tribuni abutebantur.

ctam, & imperia sua gratiâ, aut spe, aut præmiis in vos convertère; meliusque habent, mercede delinquere, quàm gratis rectè facere. Itaque omnes concessère jam in paucorum dominationem, qui^a per militare nomen, ærarium, exercitus, regna, provincias occupavère, & ^b arcem habent ex spoliis vestris: cùm interim, more pecorum,^c vos multitudo singulis^d habendos, fruendosque præbetis, exluti omnibus, quæ majores relinquère: ^e nisi quia vosmet ipsi per suffragia, uti præsidies olim, nunc^f dominos destinatis. Itaque concessère^g illuc omnes: & mox, si vestra receperitis, ad vos redibunt plerique. ¹ Raris enim animus est ad ea que placent defendenda. Ceteri^h validiorum sunt. ² An dubium habetis, ne officere quid vobis uno animo pergentibus possit, quos languidos socordesque pertinuère? ¹ nisi forte C. Corta exⁱ factione mediâ consul, aliter quàm metu jura¹ quædam tribunis pleb. restituit; ^m &

INTERPRETATIO.

^a *Faucis enim ex vobis animus est ad ea defendenda, & tuenda quæ vobis placent: Ceteri stant à partibus validiorum.*

² *An veremini ne aliquid possit vobis*

nocere, quando uno animo idem optabitis & efficietis, vobis inquam quos languidos & socordes pauci nobiles maxime reformidaverunt.

NOTÆ.

^a *Per militare nomen.*] Id est, quia dicuntur Imperatores; specie enim obeundi muneri quodlibet efficiunt.

^b *Arcem habent.*] Id est, tuti sunt quia vos spoliaverunt.

^c *Vos multitudo.*] Appositio est, quam vocant: Id est, vos multi estis.

^d *Habendos.*] Vim vocis, & quicquid in cā invidiosum est tum demum intelliges, quando cogitabis quomodo brutis, quæ in nostrâ sunt potestate, utamur & abutamur. Nihil magis, ad commovendos animos, efficax esse potuit.

^e *Nisi.*] Excipit ironicè quod ipsos maxime mordeat & percellat.

^f *Dominos.*] Dominus respectum habet ad servum; adeoque quod gravissimum erat Romanis his Tribunus noster objecit; quod scilicet sibi ipsi catenas neccarent.

^g *Illuc.*] In paucorum partes.

^h *Validiorum.*] Paucorum nobilium.

ⁱ *Nisi forte.*] Ea ironice internectit, quibus quod intendit maxime conficiatur.

^k *Factione.*] Postquam, scilicet, Respublica per Syllam ejusque satellites, tota in paucorum manus devenisset.

¹ *Quædam.*] Legum ferendarum, conditionis habendæ jure Tribunos Sylla pri-

vaverat; Prohibuerat ne ad eos provocaretur; sanxerat insuper ut ne Tribuno aditus pateret ad alium Magistratum. Posterior istud, altero à Syllæ obitu anno, C. Aurelius Cotta Consul abrogavit: Reliqua Pompeius post aliquot annos, in primo Consulatu restituit; quod etiam Sallust. supra admonuit.

^m *Et quamquam.*] Locus maxime difficilis, mihi quidem, nam alii præterierunt. In eo autem posita videtur difficultas, quod eo quo cœperat modo sententiam suam Macer non absolvit. Interrogativè initio proposuerat cum dixit, *An dubium habetis, &c.* Jam simpliciter rem ipsam concludit. Semotis itaque omnibus figuris, & iis quibus vir acer vibrantem orationem munivit, paucis sensum istius periodi, & scopum Autoris ita comprehendere, quasi Populum hoc modo allocutus esset: *Nemo poterit vobis nocere, quando omnes in unum conspirabitis, cùm vos paucos nobiles pertinuerint factorumque & tyrannidis suæ invidiam reformidaverint, vel eo ipso tempore quo unicum hominem pro vobis loqui ausum, perdidērunt, & prius quàm vos eorum injuria, & vestri servitii taduisset. Ut verò istius*

² *quam-*

^a quamquam L. ^b Sicinius primus de potestate trib. loqui ausus, ^c mustantibus vobis circumventus erat, tamen prius illi invidiam metuere, quam vos injuriæ pertæ sum est. Quod ego nequeo satis mirari, Quirites. Nam spem frustra fuisse intellexistis. Sullâ mortuo, qui scelestum imposuerat servitium, finem mali credebatis. Ortus est longè sævior Catulus. ^d Tumultus intercessit Bruto, & Æmilio Mamercio Coss. dein C. ^e Curio ad exitium usque infantis tribuni dominatus est. Lucullus superiore anno quantis animis ierit in L. ^f Quinctium vidistis: quantæ denique ^g nunc mihi turbæ concitantur! ^h quæ profectò incassum agerentur, ⁱ si, prius quam vos serviundi finem, illi dominationis facturi erant: presertim cum his civilibus armis ^k dicta alia, sed certam ^l utrimque de dominatione in vobis sit. Itaque cætera ^m ex licentiâ,

N O T Æ.

hominis mentem proprius assequaris, & aculeos quibus ille Populum perfrinxit, non sentias modo, sed videas; hæreas, si placet, in iis quæ postea levitur attingam.

^a *Quamquam.* Argumentum est quod vocant a minore ad majus: Quasi dicat, Nobiles vos timuerunt, etiam cum ille unicus vester defensor oppressus esset, qui, utpote in maximâ servitute, loqui ausus erat: Ergo maximè metuent quando vos omnes jura vestra repetere videbunt.

^b *Sicinius.* Itâ legendum ex vet. codice, & Asconio, &c. Fuit hic Tribunus plebis.

^c *Mustantibus.* Non potuit alio verbo melius eorum hominum exprimi fœcordia, qui cum Reipublicæ damna & sentiunt & vident, alios tempestatî obijciunt, ipsi latitant; itaque suum commodum vel in ipsâ peste quærunt, Nebulones profectò in solas terras deportandi; cum sibi tantum, in commune nolint consulere. Verùm ad rem. Ideo addidit vocem istam Autor noster, ut obviam iret Populi tacitæ objectioni; diceret enim, Oppressi sunt antehâc qui nobis consulerunt; Unum Tributum nostrum nequidem audire nobiles sustinuerunt: frustra itaque nos aliquid audebimus. Respondet Macer, Mustantibus, tacentibus & latitantibus vobis oppressus est vester ille Tribunus; quod in posterum ne fiat, in manu vestrâ est.

^d *Tumultus.* De quo vidimus; cujus tutor Lepidus.

^e *Curio.* Hic Consul fuit post Lepidum, anno altero.

^f *Quinctium.* Hic quoque Syllæ acta rescindere aggressus est.

^g *Nunc.* Hinc clarissimè tempus, quo habita est hæc concio, cognoscitur; Lucullo, scilicet, & Varo Consulibus: Quo anno spartacus Gladiator pulsquam servile, sed grave bellum, adversus Romanos movit; decennio ante Catilinæ conjugationem.

^h *Quæ profectò.* De turbis loquitur, & omni molimine, quo pauci plebem opprimere festinabant.

ⁱ *Si prius.* Sensus est, si verba ex orationis texturâ abstrahas. Frustra speratis nobiles vobis quicquam de servitio vestro remissuros, nisi vosmet ipsi jugum excusseritis; quandoquidem illi in eo sunt toti, ut vobis majus onus imponant, quam unvis illis usque & usque obsequentes fueritis.

^k *Dicta alia.* Id est, aliud prætexerunt.

^l *Utrimque.* Cave itâ intelligas quasi hinc pauci nobiles; illinc steterint Tribuni, aut quicumque jura populi reposscebant: Sed intelligendum est, omnes qui Rempublicam agitarerunt, quicumque tandem illi fuerint, id unum quævisse, ut Populo servitium imponerent, & ipsi dominarentur.

^m *Ex licentiâ.* Deploratus est Reipublicæ status, quando cuivis, quia & alii impunè faciunt, malè facere licet.

aut odio, aut avaritiâ ^a in tempus ^a arsere. ^b Permanfit una res modò, quæ utrimque ^c quæfita est, & erepta in posterum, vis tribunicia, telum à majoribus ^d libertati paratum. quod ego vos moneo, quesoque ut animadvertatis; neu nomina rerum ^e ad ignaviam mutantes, otium pro servitio appelleris, ^f quo jam ipso frui, ^g si vera & honesta ^h flagitium superaverit, non est ⁱ conditio: ^k fuisset, si omnino quiescisset. Nunc animum advortite: &, nisi viceritis, quoniam omnis injuria ^l gravitate turior est, artius habebunt. Quid censes igitur? aliquis vestrum subjecerit. Primum omnium omittendum morem hunc quem agitis, ^m impigræ linguæ, animi ignavi, non ultra concionis locum memo-

INTERPRETATIO.

^a Itaque cetera maximo cum affectu quæfita sunt, secundum licentiam, aut odium, aut avaritiam, pro aliquo tempore.

NOTÆ.

^a *Arsere.*] Id est, quamquam durissima, tamen præterierunt.

^b *Permanfit.*] Id est, unum remansit semper, quod rixæ perpetuæ ansam dedit.

^c *Quæfita.*] Hoc dicit, Syllam, Catulum, Curionem, Lucillum, singulos denique, per ea tempora, pacis & boni publici specie, civiles discordias movisse; cum illud modo quævisissent, quâ ratione, Plebi ademptâ Tribunitiâ potestate, & Tribunis defensoribus, eâ placidâ ad arbitrium uterentur. Jocus est itaque verborum, in re maxime seriâ cum dicit, remansisse & quæsitum esse id ipsum quod ereptum est.

^d *Libertati.*] Antea vidimus, quod à Patribus opprimeretur, secessisse plebem; eoque defensores sibi parasse tribunos.

^e *Ad ignaviam.*] Id est, ut socordiae vestri honestis nominibus patrocinemini.

^f *Quo.*] Hic est sensus, si per maximum flagitium, cum quo nunc agitis statum, cum aurum sit servitium, otium appellare libet, ne eo quidem jam frui licebit, cum vestros Dominos, paucos nobiles scilicet, eorum detractando imperium, per Tribunos jugum quod imposuerant excutere conati, in vos irritaveritis.

^g *Si vera.*] Id est, si per flagitium, omnino servitio vestro otii nomen imponere vultis.

^h *Flagitium.*] Flagitium dicit, nomina rerum commutare, & servitium otium ap-

pellare. Maximum est certè, quandoquidem per nominare quoque quod nos, mutantur. Unde Cato, in suâ illâ ad versus Catilinam admirabili oratione, Quia, bona aliena largiri, liberalitas; malorum rerum audacia, fortitudo vocatur; eo res publica in extremo sita est. Quam pestiferum, quamque penetrabile adolescentium præsertim animis, illo scelere, vocabulorum dico permutatione, virus insillitur, dici non potest.

ⁱ *Conditio.*] Terminus est juris: Hic verò idem valet quod status, locus, aut aliquid simile. Non est conditio, id est, Non licet.

^k *Fuisset.*] Conditio scilicet.

^l *Gravitate.*] Omnino: Nosque illud maxime, ut principis obtemus admonet; neque cuiquam malum intenteremus, neque à quoquam, quando licet, intentatum admittamus. Rixa enim rixam, dolum dolum trahit; neque finis ullus esse potest certaminum, donec dissidentium alter, aut sapienter, quod rarum est, litibus desistat; aut per vim ab altero frangatur & opprimatur.

^m *Impigræ.*] Populus sic est, Gerro, Iners, &c. Sed ab earum rerum, quas tractamus, cognitione, omnis nostra actio initium sumit atque in eâ fundamentum habet sapientia politica. Ideo dico ne quis, quod primum est, ex ingenio suo ceteros metiatur.

res libertatis. ^a Dein, ne, vos ad ^b virilia illa vocem, quod tribunis plebei mandando patricium magistratum, ^c libera ab auctoribus patriciis suffragia majores vestri paravere; ^d quamvis Quirites, in vobis sit, uti, quae iussa nunc pro aliis toleratis pro vobis agere aut non agere certe possitis. ^e Jovem aut alium quem deum consultorem expectatis? magna illa consulum imperia & patrum decreta, ^f vos exsequendo rata efficitis, Quirites: ultroque licentiam in vos auctum atque adjutum properatis. ^h Neque ego vos ultum injurias hortor; magis uti requiem capiat: neque discordias, ut ⁱ illi criminantur, sed earum finem volens jure gentium ^k res repero: & si pertinaciter retinebunt: non arma, neque secessionem, ^l tantummodo ne amplius sanguinem vestrum praebeatis censeo. Gerant, habeantque suo modo imperia; quaerant triumphos: Mithridatum, Sertorium & reliquias exulum persequantur cum ^m imaginibus suis. Absit periculum & labos, quibus nulla pars

INTERPRETATIO.

^a Dein. Postquam de ineptâ vestra ratione in mentem venit, vosque admonui ut immutato more, tradi sitis ad loquendum, prompti ad agendum, ne nolite ut

quo quâ re majores vestri paraverunt sibi suffragia libera ab auctoribus patriciis mandando eo ipso tempore quod cretis suis commiserunt. Tribunis plebis Magistratum Patricium.

NOTÆ.

^a Dein.] Opus fuit, ut sensus apertus esset, paulo futilius interpretationem instituere.

^b Virilia.] Loquitur de populi à patribus secessionem.

^c Libera.] Antea Vidimus frustra fuisse patres, qui Metello Provinciam Numidiam decreverant, cum postea eandem populus Mario jussit.

^d Quamvis.] Id unum studet hic noster Tribunus, ut plebem commoveat; at perplexâ suâ oratione, quod cupit magis divinandum relinquit, quàm aperte exponit Prohibet, ut quid sit agendum indicet; fugam simulat, ut pugne locum inveniat.

^e Quae iussa.] Bellum intellige, sanguinem suum profundere, &c. ad quæ populus adigebatur. Sensus vero totius periodi hic esse videtur, Nolo vos, ad arma impellere quamquam vobis liberum est videre, an vos, qui pro aliorum tyrannide tantos labores toleratis, eosdem pro vobis, & vestra libertate sumere velitis.

^f Jovem.] Satis superque plebem arre-

ideo istud paratum est; quasi dicat; Me indignabundi, tanquam in re desperatâ quid ego sentiam, interrogatis, atque Jovis oraculo opus habere videmini? Ridiculi, amon res ipsa clarissima est, & cuique nota.

^g Vos.] Populum dicit, per militare obsequium, Imperatores suos magnos facere, sine quo inane nomen tantum obtinerent.

^h Neque ego.] Imò id unum revera studebat.

ⁱ Illi.] Pauci nobiles.

^k Res.] Potestatem Tribunitiam, & jura; ut postea per suffragia sua, quem vellet Populus rebus præficeret.

^l Tantummodo.] At illud tantummodo omnia secum trahit, & potentioribus sanguinem vimque omnem adimit.

^m Imaginibus.] Utinam verò hodie Macer aliquis exereretur, qui inertis & impudenti nobilitati non istud modò ingereret, sed eo, vanissimos homines, de quibus tantum verba facio, ad Parentum virtutes compelleret.

fructus est; * nisi forte repentinâ istâ frumentariâ ^b lege munia vestra pensantur. Quâ tamen quinis modiis ^c libertatem omnium aestimavere, qui profectò ^d non amplius possunt alimentis carceris. Namque ut illis exiguitate mors ^e prohibetur; senescunt vires: sic neque absolvit curâ familiari ^f tam parva res: & ignavissimi quique tenuissimâ spe ^g frustrantur: quæ tamen quamvis ampla, quoniam ^h servitii pretium ostentaretur, cujus torpedinis erat decipi & vestrarum rerum ultro ⁱ injuriâ gratiam debere? ^j Namque alio modo, neque valent in universos, neque conabuntur. ^k Cavendus tamen dolus est. ^l Itaque simul comparant

INTERPRETATIO.

* Quâ tamen lege aestimaverunt libertatem omnium quinis modiis, qui profectò non amplius possunt prodesse quàm alimenta carceris.

NOTÆ.

* *Nisi forte.*] Jam sæpius ejusmodi, quibus isti gaudent, vidimus ironias, Populum vero, nisi libertatem suam vindicet, pro vilibus mancipiis habet, quibus, dementum suum si præbeatur, quivis, facile ad nutum uti possit.

^b *Lege.*] Hinc, latam fuisse aliquam, pro frumento in populum distribuendo, clarum est.

^c *Libertatem omnium.*] Nihil fingi poterat magis invidiosum; quinque enim modios, singulis mensibus pro demento servis metiebantur. Neque verò res ipsa modò, sed voces ipsæ invidiam faciunt; dixit enim omnium libertatem carceris alimentis aestimata.

^d *Prohibetur.*] Intellige tantum: Id est, non amplius possunt hac alimentâ quàm mortem prohibere.

^e *Tam parva res.*] Dicit quinque modios familiæ aliendæ non satis esse.

^f *Frustrantur.*] Decipiuntur. Istud verò maximo artificio intextum est: Non enim modò, Plebem, lege frumentariâ, à Patribus in fraudem illectam esse dicit; sed assentando etiam per vocem maxime contumeliosam, quando dicit ignavissimos frustrari, quasi scilicet arbitraretur paucissimos in eum dolum incidisse, Plebem eandem ex illo Patrum laqueo retrahit. Non est certe minimi momenti, ad impellendum homines ad virtutem, illis ingentem esse simulare: Eo modo impune licet ea vitia, quæ illi defenderent, insectari.

^g *Servitii pretium.*] De quinque modiis agit; atque indicat, libertatem quâ à nobilibus plebei intercludebantur, nullo posse pretio compensari.

^h *Injuria.*] Perinde est ac si diceret, Frumentum quod vobis isti pollicentur, vestrum est; illud in vos pro servitio vestro quasi mancipia essetis, distribunt, An usque adeo ignavi eritis, ut sponte contumeliam tantam pro gratiâ insuper accipiatis.

ⁱ *Namque.*] Rationem reddit, quamobrem, per maximam socordiam, frumentum, servitutis pretium, non oporteat à Patribus accipere; Quia, scilicet, illi, per id tantum Plebi jugum imponere conentur.

^k *Cavendus.*] Nobiles dixit aliter quàm per populi socordiam imperium retinere nequidem conari: De eo nunc quodammodo aliquid excipit; Populumque ut caveat dolos, admonet.

^l *Itaque.*] Sensus pendet; hic tamen ut neque alibi, nihil muto, prout fecerunt, alii ad libitum per totam hanc Orationem; quia, scilicet, Ime nescire malim dicere, quàm quidlibet somnare. Quis igitur sensus? Dicam quod videtur. Id unum studuit hic Tribunus noster, ut Populum erigeret, atque eò impelleret, ut Tribunicie potestatis omnia jura revocaret. Durum verò videbatur quòd Pompeium omnes metuerent, neque metum augere opus fuit. Ille igitur arte tractat Populum, (quod postmodum magis p-

^d elenimenta,

• delenimenta, & differunt vos in adventum Cn. Pompeii; quem ipsum ubi pertinuere, ^b sublatum in services suas, mox demto metu lacerant. Neque eos pudet vindices, ^c uti se ferunt, libertatis, tot viros sine ^d uno, aut ^e remittere injuriam non audere, aut ^f jus non posse defendere. Mihi quidem satis spectatum est, Pompeium tantæ gloriæ adolescentem malle principem ^g volentibus vobis esse, quàm illis dominationis socium, ^h auctoremque in primis fore tribuniciæ potestatis. Verùm, Quirites, antea singuli cives in pluribus, non in uno cuncti ⁱ præsidia habebatis: neque mortalium quisquam dare, aut eripere, talia unus poterat. Itaque verborum satis dictum est. Neque enim ^k ignorantis res claudit. Verùm occupavit vos nescio quæ torpedo, quia neque ^l gloriæ movemini, neque ^m flagitio: cunctaque præsentī ignaviâ mutastis: abunde libertatem rati, quia ⁿ tergis abstinetur, & huc ire licet atque illuc, ^o munere ditium dominorum. ^p Atque hæc eadem non fiunt agrestibus; sed ^p cæduntur inter potentium inimicitias, donoque dantur in-

INTERPRETATIO.

ⁱ Neque enim res frustrat vos ignaros.

NOTÆ.

tebit) & obitur illud in quo hæere posset attingit: imò de isto Pompeii metu, quasi in eo Patrum dolus politus esset, agit. Dico igitur, ex hominis ingenio, cujus mens est involvere & obscurare, vocem itaque esse exponendam, ejusque vim, per respectum ad scopum magis quàm ad orationem, esse intelligendam. Pura, si voles, transitionem esse, vel proximè ad hanc sententiam referri, *Patres vobis parant dolos*; Itaque &c. hæc enim propositio in illà alterà includitur, *Caevendus solum dolus est*.

^a *Delenimenta.*] Illud est quod propriè dicunt *des adoucissements*; sed magis politicè, *des biais, des menagemens*.

^b *Sublatum.*] Ferunt, supple, aut aliquid simile. Impetum verò auget orationis hæc ellipsis: atque adeò metuentium, sed maximè dissimulantium applausus audire videor.

^c *Uti se ferunt.*] Id est, prout volunt haberi.

^d *Uno.*] Pompeio.

^e *Remittere injuriam.*] Id est, Plebi jus suum, & Tribuniciæ potestati suam auctoritatem reddere.

^f *Jus non posse defendere.*] Id est, non posse Plebi cordatè resistere; vel, eidem, auctoritatem auctoritatem penes Senatum esse, non

posse aperte declarare.

^g *Volentibus.*] Quando, scilicet, liberis omnium suffragiis, vobis licebit, per Tribunos vestros, ipsum Pompeium rebus præficere.

^h *Auctoremque.*] Ipse Pompeius Tribuniciam potestatem postea restituit; eundemque reitutæ pœnituit.

ⁱ *Præsidia.*] Innuit regiam dignitatem aut tyrannidem induci.

^k *Gloriâ.*] Veitrâ, seil.

^l *Flagitio.*] Inimicorum nobilium.

^m *Tergis.*] Id est, quia Domini vestri in vos, ut in domestica mancipia, verberibus non serviunt.

ⁿ *Munere.*] Munus hoc maximè est invidiosum; supponit enim, penes eosdem esse Dominos istas ambulationes prohibere: atque etiam invidiam auget vox ditium, quâ dominorum felicitatem ob oculos ponit.

^o *Atque.*] Arbitror istud sibi objecisse Tribunal nostrum, ex parte eorum, qui cum extra urbem agerent, jus tamen habebant suffragii.

^p *Cæduntur.*] Responso est, quæ maximè illos exasperare possit, ad quos dirigitur oratio, quasi cum stomacho diceret, *suntne illi multò feliciores qui cæduntur?* &c.

provincia

provincias magistratibus. Ità pugnatur, & vincunt à paucis : plebes ; quodcunque accidit, pro victa est ; & in dies magis erit ; si quidem maiore curâ dominationem illi retinuerint, quam vos repetivoria libertatem.

Postquam egressus angustias. *Messus.*

Ad Cyzicum perrexerit firmatus animi. *Ex eodem.*

Ut sustinere corpora plerique nequeunt, ^a fessi, arma sua quisque stantes incumberent. *Idem & Servius.*

Ac statim fugitivi, contra præceptum ducis, rapere ad stuprum virgines, matronasque. *Nonius.*

Quibus à Sertorio triplices insidiæ per idoneos saltus posita erant : ^b prima, quæ fonte venientes exciperet. *Servius.*

Ingens ipse virium atque animi. *Arusianus.*

Locum nullum nisi in quo armati institissent. *Idem.*

At Oppius postquam orans nihil proficiebat, timide veste tectum pugionem expedire conatus, à Cottâ, Vulcioque impeditur. *Non.* *Pugio est brevis gladius.*

Castrisque collatis, pugna tamen ingenio loci prohibebatur. *Idem.*

Sed Pompeius à primâ adolescentiâ, sermone fautorum, similem fore se credens Alexandro regi, facta, consultaque ejus quidem æmulus erat. *Nonius.*

Dubius consilii. *Arusian.*

Post reditum eorum, quibus senatus belli Lepidani gratiam fecerat. *Idem.*

Quod ubi frustra tentatum est, socordiùs ire milites occepere, non ^c aptis armis, ut in principio, & laxiore agmine. *Non.*

Atque eum Curio laudatum, accensumque præmiorum spe, quibus cum optavisset, ire jubet. *Idem.*

^d Eodem tempore Lentulus duplici acie locum editum multo sanguine suorum defensus, postquam ex sarcinis ^d paludamenta adastri, & delectæ cohortes intelligi coepere. *Idem.*

Si nihil ante adventum suum inter plebem & patres convenisset, coram se daturum operam *Prisc. l. xiv*

Fine inguinum ingrediuntur mare. *Arusianus.*

NOTÆ.

^a *Fessi*.] Hanc vocem ex interpretatione additam fuisse Douza contendit ; totumque fragmentum ex Frontone ita constituit, *Ut sustinere corpora nequeunt, arma sua quisque instans incumberet.*

^b *Prima.*] Nunc insidiæ usurpantur.

tantum numero plurali.

^c *Aptis.*] Id est, *aptatis* & ad usum expeditis.

^d *Paludamenta.*] Paludamentum vestis est militaris & Imperatoria, plerumque coccinea : quamquam etiam militibus tribuitur.

M. Antonius perundae pecuniae genitus, vacuusque curis, nisi instantibus. *Idem.*

Muros successerant. *Idem.*

Saxaque ingentia, & ^b axe vincte trabes per pronum incitabantur, axibusque eminebant in modum ^c ericii militaris ^d veruta binum pedum. *Non. Serv.*

Octavium mitem, & capium pedibus. *Arusianus.*

^e Igitur discubere Sertorius inferior in medio, super eum L. ^f Fabius Hispaniensis senator ex proscriptis; in summo Antonius, & infra, scriba Sertorii Versus; & alter scriba Mæcenus in imo, medius inter Tarquitium, & dominum Perpennam. *Non. Serv.*

Quarum unam epistolam forte cum servo nacti prædatores Valeriani ^g scorpione in castra misere. *Nonius.*

FRAGMENTA

LIBRI IV.

HISTORIARUM.

AT Cn. Lentulus patriciae gentis, collega ejus, cui cognomen tum Clodiano fuit, per incertum stolidior, an vanior, legem de pecuniâ, quam Sulla emtoribus bonorum remiserat, exigenda, promulgavit. *Agellius l. xviii. cap. iv.*

NOTÆ.

^a *Antonius.*] Hic Pater fuit Triumviri, qui te adversus Cretenses malè gestâ, morbo interit. Homo fuit nullius virtutis, qui Cortæ Consulis & Cethegi gratiâ, oræ maritimæ curationem nactus, Siciliam & Provincias omnes depopulatus est.

^b *Axe.*] Turnebus legit, *Axe vincti arbes.*

^c *Ericii.*] Ericius machina est bellica, verutis seu majoribus clavis undique horrida.

^d *Veruta.*] Verutum spiculi seu jaculi species est; vel etiam quod vulgò ensis laminam vocant. *La lame d'une épée.*

^e *Igitur.*] Ut fragmentum istud intelligatur sciendum est, quod optimè enarrat doctissimus Salmatius, tres fuisse lectulos quibus accumbebant veteres, cum cibum sumerent, summus, scilicet, medius, & imus. Dominus convivii in pri-

mo loco tertii seu imi lecti accubabat: Locus honestissimus ultimus erat secundi, sive medii lecti, quod convivii Dominum contingeret, ut docet Plutarchus. His bene intellectis, nulla superest in hoc fragmento difficultas. Sertorius honoratissimum locum occupaverit; cui proximus erat in eodem lecto medio scilicet. Fabius Hispaniensis. In summo lecto erant Antonius & Versus, duo tantam, sicut & in medio lecto. In tertio verò & imo, superior erat Dominus convivii Perpenna, scriba Mæcenus deinde, & Tarquitius Ultimus.

^f *Fabius.*] Hujus plurimam mentionem esse in numismatibus, quamquam nulla sit in libris veteribus, testatur Carrio.

^g *Scorpione.*] Scorpio species erat ballistæ sed minor, quam Vegetius *Manubal. Histam* dictâ vocari.

Omne.

Omnes, quibus ætas senectò corpore, abimus militaris erat. *Prisc.*
l. ix. §. x.

Dein lenitâ jam irâ, postero die liberalibus verbis permulcti sunt.
Idem l. ix.

Implicitæ rates ministeria prohibebant. Idem ibidem.

Igitur legiones pridie in monte positas arcessivit. Idem l. x.

Anxius animi, atque incertus. Arustian.

Magnam exorsus orationem. Idem.

Impotens, & nimius animi est. Idem.

^a Amisumque ^b assideri sine proelis audiebat. *Prisc. l. viii. Obsideor*
§ *assideo activa sunt; faciunt enim assideor & obsideor.*

Qui quidem mos, uti tabes, in urbem coniectus. Festus.

Castella^c custodias thesaurorum in deditionem acciperentur. Serr.
Carif. l. i.

Reliqua cadavera salita. Diomedes lib. i. cap. vi.

Epistola Regis Mithridatis scripta ad Regem Arsacem.

R E X M I T H R I D A T E S R E G I^d A R S A C I. S. Omnes, qui secundis rebus suis ad belli societatem orantur, considerare debent liceatne rum pacem agere. Dein quod quæritur, satissne pium, tutum gloriosum, an indidorum sit. Tibi, perpetuâ pace frui liceret, nisi hostes^e opportuni, & scelestissimi. Egregia fama, si Romanos oppresseris, futura est. Neque petere audeam societatem; & frustra mala mea cum tuis bonis misceri sperem. Atque ea, quæ te morari posse videntur, & ira in Tigranem recentis belli, & meæ res parùm prosperæ, si vera æstimare voles, maxumè hortabuntur. Ille enim obnoxius, qualem tu voles, societatem accipiet: mihi fortuna, multis rebus ereptis, usum dedit bene suadendi: &, quod florentibus optabile est, ego^b non validissimûs præbeo exemplum, quo rectius tua componas. Namque Roma-

N O T Æ.

^a *Amisumque.*] Amisus Galatiæ oppidum.

^b *Assideri.*] Pro *Obsideri*.

^c *Custodias.*] Pro *custodie*; Genitivus antiquus.

^d *Arsaci.*] Arsaces rex fuit Persarum, aut Parthorum nam confunduntur apud Antiquos Autores.

^e *Opportuni.*] Hic aliquid deesse arbitratur Douza; neque orationem cohærere. Eò verò recurrere ego non necesse habeo; quamquam enim non ita statim sensus videatur apertus, bonus est tamen: Nam Arsaci rationem reddit Mithridates, quamobrem ille bellum adversus Roma-

nos movere debeat; quia, scilicet, hostes habeat opportunos quosque cum liceat, debeat profligare.

^f *Neque.*] Hic obscurier videtur sententia; neque tamen ideo quicquam mutare ausim: Nam voculam *frustra* si ex posteriore periodi membro huc retrahas, optime hæc omnia cohærebunt. *Nollem* inquit, *frustra*, & nullo tuo commodopere societatem quam à te peto, bello pacem tuam minuire.

^g *Ira.*] Hinc Arsacem cum Tigra-
nem bellum gessisse conjicias.

^h *Non validissimus.*] Quò spectet hæc oratio, primâ fronte non apparet, pate-

nis,

nis, cum nationibus, populis, regibus cunctis, una & ea verus causa bellandi est, cupido profunda imperii & divitiarum; quâ primum cum rege Macedonum Philippo bellum sumere. Dum à Carthaginienfibus premebantur, amicitiam simulantes, ei subvenientem Antiochum concessione Asiæ per dolum avertere: ac mox ^a Philippo, Antiochus omni cis Taurum agro, & ^b decem milibus talentorum spoliatus est. Per sen deinde Philippi filium, post multa & varia certamina, apud ^c Samothracas deos acceptum in fidem, callidi, & repertoires perfidiæ, quia pacto viram dederant, ^d Insomniis occidere, ^e Eumenem, cujus amicitiam gloriosè ostentant, initio prodidère Antiocho, pacis mercedem; post, ^f Attalum custodem agri captivi sumtibus & contumelis ex rege miserrimum servorum effecere: simulatoque impio testamento, ^g filium ejus Aristonicum, quia petrium regnum petiverat, hostium more per triumphum duxere: Asia ab ipsis obsessa est: postremò totam Bithniam, ^h Nicomede mortuo, diripere, cum filius Nusæ, quam reginam appellaverant, genitus haud dubiè esset. Nam quid ego me appellem? quem disjunctum undique regnis, & ⁱ tetrarchiis ab imperio eorum, quia fama erat, divitem, neque servitutum esse, per Nicomedem bello laceraverunt, sceleris eorum haud ignarum, & ea, quæ accidere, testatur antea, ^k Cretenses solos omnium liberos eâ tempestate, & regem ^l Ptolemæum. Atque ego ultus injurias, Nicomedem Bithiniâ expuli; Asiâque ^m spoliū regis Antiochi recepi, & Græciæ demū grave ⁿ servitium. Incepta mea postremus servorum ^o Archelaus, exercitu pro-

NOTÆ.

bit postea: Vult enim, per avaritiam & invidiam, bellum potentissimis indicere Romanos, ut eorum divitias expilent, &c.

^a *A Philippo.*] Cave ita intelligas, quasi annitentibus Romanis, Antiochum Philippus spolia verit; nam hæc oratio ambigua est: Verum id puta, quod historia testatur, Antiochum post Philippum à Romanis debellatum, regni parte etiam multatum fuisse.

^b *Decem.*] Livius & Appianus quindecim dicunt.

^c *Samothracas*] Samos vel Samothrace insula est maris Ægæi, ad prospectum Thraciæ, versus Orientem. Hunc verò locum explicabit Florus, cujus verba refero. *Absens ergo (de Perseloquitur) vietus fugit in maria, insulamque Samothracem, fretus celebri religione, quasi templa & aræ possent defendere, quem nec montes sui, nec arma potuissent.*

^d *Insomniis.*] Probatur istud ex Diodoro, qui cum somno, a custodibus quos

offenderat, cum in carcere, Romæ detineretur, prohibitum fuisse refert.

^e *Eumenem.*] Rex fuit Pergami in Asiâ.

^f *Attalum.*] Hic Pergami rex fuit ultimus.

^g *Filium.*] Alii aliter: florus regii sanguinis ferocem juvenem dicit. Justinus filium Eumenis.

^h *Nicomede.*] Populum Romanum fecerat hæredem.

ⁱ *Tetrachiis.*] Tetrachia quarta est pars regni, aut cujuscumque Provinciæ.

^k *Cretenses.*] Creta, hodie *Candie*, Mediterranei insula notissima; unde Cretenses.

^l *Ptolemæum.*] Rex fuit Ægypti.

^m *Spoliū.*] Id est, eam Asiæ Partem quâ Antiochus à Romanis spoliatus fuerat.

ⁿ *Servitium.*] Quo premebatur à Romanis.

^o *Archelaus.*] Unus fuit ex Mithridatis ducibus, quem ingenti instructum exercitū, parvâ manu Sylla apud Chæroneam cecidit.

diro,

dito impedivi: illicque, quos ignavia aut ^a prava calliditas, uti ^b meis laboribus tuti essent, armis ^c abstinuit, acerbissimas penas solvunt. Ptolemæus præcio diem belli ^d prolatat. Cretenses impugnati semel jam, neque finem ^e nisi excidio habinuri. Equidem cum mihi ob ^f ipsorum interna mala dilata proelia magis quam pacem datam intellegerem; abnuente Tigraue, qui mea dicta serò probat, se remoto procul, omnibus ^g aliis obnoxiiis, rursus tamen bellum cepi: Marcumque Cottam Romanum ducem apud ^h Chalcedona terrâ fudi: mari exsui classe pulcerrimâ. Apud ⁱ Cyzicum magno cum exercitu in obsidione moranti frumentum defuit, nullo ^j circumadivente: simul hiems mari prohibebat. Itâ, ^k sine vi hostium regredi coactus, in patrium regnum, naufragiis apud ^l Param, & ^m Heracelam, milium optimos cum clasibus amisi. Restituto deinde apud ⁿ Cabira exercitu, & variis inter me atque Lucullum proeliis, inopia rursus ambos incescit. Illi suberat regnum ^o Ariobarzanis bello intactum: ego vastatis circum omnibus locis, in ^p Armeniam concessi: securique Romani, non me, sed morem suum omnia regna subvertendi; quia multitudinem artis locis pugna prohibuere, impruden-

INTERPRETATIO.

^a Et illi quos ignavia aut prava calliditas, avertit ad armis, aut tuti essent meis laboribus, solvunt penas acerbissimas.

² Ptolemæus profert diem belli argento.

³ Frumentum mihi defuit, cum nullus circum me adjuvaret, dum ego commorarer magno cum exercitu in obsidione apud Cyzicum.

NOTÆ.

^a Prava calliditas.] De iis loquitur qui ipsum, quandiu opes suas adversus Romanos contererit, quieti cernerent, aut eo etiam augerentur. Prava est profectò ea calliditas; nam ille qui potentior est, postquam hunc aut illum bello minorem oppressit, victoriâ utens, alios, majore etiam impetu, invadit.

^b Ut meis laboribus.] Aliis regibus à Romanis nihil fuisse metuendum innuit, ipsum si levissimis auxiliis adjuvissent.

^c Nisi.] Istuc confirmat Florus; Romanos enim fatetur, solâ nobilem insulam vincendi cupiditate, bellum Creticum fecisse.

^d Ipsorum Romanorum: Nam bellum Mithridaticum illis temporibus gestum est, quibus Respublica civilibus armis, maximè per Marium, Syllam, Sertorium, aliosque conflictabatur.

^e Aliis obnoxiiis.] Id est, sese Romanorum imperio submittentibus.

^f Chalcedona.] Chalcedon, vel ut alii scribunt Chalcedon, urbs est Asiatica ad Bosphorum Thraciæ.

^g Cyzicum.] Cyzicus urbs est & insula, vel, ut aliis placet, peninsula ad Propontidem.

^h Sine vi.] Non istud dicunt Romanæ historiæ scriptores: Imò Plutarchus Lucullum testatur, non sine Mithridatis magnâ clade, Cyzico eum depulisse.

ⁱ Param.] Locus maritimus circa Hellespontum aut Euxinum mare.

^k Heracleam.] Urbs est Bithyniæ ad Pontum Euxinum.

^l Cabira.] Inferioris Asiæ oppidum Stephano, Plutarchus alicubi circa Myliam collocat.

^m Ariobarzanis.] Rex fuit Cappadociæ.

ⁿ Armeniam.] Armenia notissima est Asiæ regio, inter Cappadociam & mare Caspium; cujus pars hodie dicitur Turcomanie.

nam Tigranis pro victoriâ ostentant. Nunc quæso considera, nobis oppressis utrum firmiorem te ad resistendum, an finem belli futurum putes? scio equidem tibi magnas opes, virorum, armorum, & annu esse. & eâ re a nobis ad societatem, ab illis ad prædam peteris. Cæterum consilium est Tigranis, ^a regno integro, meis militibus belli prudentibus, procul ab domo, parvo labore, per nostra corpora bellum conficere: quando neque vincere, neque vinci sine tuo periculo possumus. An igooras, Romanos, postquam ad occidentem pergentibus finem ^b Oceanus fecit, arma huc convertisse; neque quicquam a ^c principio nisi raptum habere, domum, ^d conjuges, agros, imperium; convenas, olim sine patriâ, sine parentibus, pette conditos orbis terrarum? quibus non humana ulla, neque divina obstant, quin socios, amicos, procul juxtâque sitos, inopes potentisque trahant, excidantque; omniaque ^e non serva, & maxumè regna, hostilia ducant? ^f Namque pauci libertatem, pars magna justos dominos volunt: nos suspecti sumus æmuli, & in tempore vindices affuturi. Tu verò, cui ^g Seleucia maxuma urbium, regnumque Persidis inclitis divitiis est, quid ab illis, nisi dolum in præsens, & postea bellum expectas? Romani in omnis arma habent, acerruma in eos quibus victis spolia maxuma sunt: audendo & fallendo, & bella ex bellis ferendo, magni facti. Per hunc morem extinguunt omnia, aut ^h occident: ⁱ quod difficile non est, si tu ^k Mesopotamiâ, nos Armeniâ circumgredimur exercitum sine frumento, sine auxiliis: ^l fortuna autem nostris vitiis adhuc incolumis: Teque illa fama sequetur, auxilio profectum magnis regibus, latrones gentium oppressisse. Quod uti facias moneo, hortorque, neu malis perniciæ nostrâ ^m unum imperium prolatare quàm societate victor fieri.

NOTÆ.

^a Regno.] Intelligo de regno Arfacis.

^b Oceanus.] De Atlantico intellige, quo terminatur Hispania.

^c A principio.] Romam primò latronum receptaculum magis quàm urbem fuisse neminem latet.

^d Conjuges.] Illi enim per dolum, simulatis ludis equestribus, Sabinas rapuerunt.

^e Non serva.] Id est, quæ ab ipsis servitate non essent oppressa.

^f Namque.] Aliter & magis ex nostro stylo ita scribas. Cum enim pauci inter homines statu populari gaudeant, sed regiam dominationem quærant, nos suspecti sumus æmuli, &c.

^g Seleucia.] Hæc est, procul dubio, quæ non semel apud scriptores antiquos cum

Babylone confunditur, quòd ejus opes exhausserit, in proximo sita, ad ripam Tigridis.

^h Occident.] Ipsi peribunt.

ⁱ Quod difficile.] De Romam, excidio loquitur; quod semper quæsitivum Mithridates.

^k Mesopotamia.] Aliæ regio inter Tigrim & Euphratem: Hodie Diarb-ch.

^l Fortuna.] Istud parenthesi includendum, quod per dolorem effert Mithridates, qui sæpius Romanorum ruinam animo præsumserat.

^m Unum.] Alii legunt, tuum imperium: alii tua; vetus vero editio optime, ut videtur, tuam (ruinam, scilicet, aut perniciem) prolatare, id est differre. Si tamen unum imperium retineas, prolatare pro ampliare, positum erit.

Curio^a Vulcanaliorum die ibidem moratus. Nonius de *mutatâ declinatione. Caris. l. 1.*

Scalas pares moenium alitudine. *Arusianus.*

Disfidere inter se cœpère, neque^b in medium consultare. *Idem.*

Multisque suspicionibus volentia plebi facturus videbatur. Nonius, *Volentia, quæ plebs vellet.*

Suspectusque fuit, incertum verò an per negligentiam, societatem prædæ cum latronibus composuisse. *Idem, Componere, conjungere.*

Collegam minorem, & sui cultorem expectans. *Arusianus.*

Quam maxumis itineribus per regnum Ariobarzanis contendit, ad flumen^c Euphratem; quâ in parte Cappadocia ab Armeniâ disjungitur. Et quamquam ad id naves^b codicariæ occultò per hiemem fabricatæ aderant. Nonius, *Codicariæ naves, quæ in flumine usui esse possunt.*

^e Qui præter grediebantur equites cataphracti, ^e ferreâ omni specie. *Idem.*

Cùm interim, lumine etiam tum incerto, duæ Galliæ mulieres conventum vitantes ad^f menstrua solvenda montem ascendunt. *Idem.*

^g Pluresque rescindit, ac muntiones demolitur; locoque summo positur: *Idem Demoliri est diruere.*

Exercitum dimisit ut primùm Alpes degressus est. *Arusianus.*

Tetrarchas, regesque territos animi firmavit. *Idem.*

Simul eos, & cunctos jam inclinatos laxitate loci, plures cohortes atque omnes, ut in secundâ re, pariter acrè invadunt. *Nonius.*

Hi locorum perignari, soliti nectere ex viminibus vasa agrestia, ibi tum, quòd inopia scutorum fuerat, ad eam artem se quisque in formam parmæ equestris armabat. Nonius, *Parma est scutum breve.*

De pecore coria recens detracta, quasi glutino adolesebant. *Carisius l. 1. Servius.*

Avidior modò properandi factus. *Arusianus.*

Confilii æger. *Idem.*

Reversi postero die, multa, quæ properantes deseruerant in castris, nacti, cùm se ibi cibo, vinoque læti invitarent. Nonius: *Invitare est repleri.*

Atque hiavit humus multa, vasta & profunda. *Idem: Hiare, aperiri.*

NOTÆ.

^a *Vucanaliorum.*] Vulcanalia, dies erant Vulcano festi.

^b *In medium.*] Id est, in commune.

^c *Euphratem.*] Euphrates fluvius est Asiæ nobilissimus.

^d *Codicariæ.*] Id est, secundum Festum, ex tabulis crassioribus facta.

^e *Ferreæ.*] Equi enim & ipsi ferreis laminis muniti erant.

^f *Menstrua.*] Id est, *Sacra quæ quoque mense peragerentur*: Idque prolixè, & Lippii sententiâ, & Plutarchi, auctoritate Douza confirmat.

^g *Pluteosque.*] Plutei machinæ erant bellicæ, corio intectæ, quorum usus idem prope qui vinearum, ad muros sustodiendos.

Rufus,

Rurfus jumenta nacti ad oppidum ire contendunt. *Nonius.*

Ubi se laniata navigia fundo emergunt. *Arusianus.*

Tum verò Bithyni propinquant jam annem ^a Tartanium. *Idem.*

^b Eos qui hoc malum publicum clandestinis conciliis comparaverunt *Nonius.*

In quīs notissimus quisque, aut malo dependens verberabatur, aut immutato corpore improbo patibulo eminens affigebatur. *Idem, Patibulum est crux.*

Ad Siciliam vergens faucibus non ampliùs patet milibus v. & xxx. *Messius.*

Clausi lateribus ^c pedem. *Idem.*

Naphthas. *Probus Catholicis.*

FRAGMENTA

LIBRI V.

HISTORIARUM.

AT Lucullus, audito Q.^d Marcium Regem pro consule per ^e Lycaoniam cum tribus legionibus in ^f Ciliciam tendere *Priscianus lib. xviii.*

Legiones Valerianæ comperto, ^g lege Gabiniâ Bithyniam, & Pontum consuli datam: ^h missos esse. *Idem ibidem.*

NOTÆ.

^a *Tartanium.*] In Bithyniâ.

^b *Eos.*] Fragmentum istud, non Sallustii, sed Sisennæ esse arbitratur Putschius; ideo quòd in Nonii vetustioribus manuscriptis illi ascribatur.

^c *Pedem.*] Quandoquidem Sallustii auctoritate confirmare studeat Fronto, probè oppidò ac Latine dici *Altus pedes tot,* & quidem hunc locum citans; optimè, ut videtur, vocem *altis* Sallustio Douza redonavit; legitque *clausi lateribus pedem altis.*

^d *Marcium Regem.*] Hic, mortuo collega Metello, & eo qui in ejus locum successus fuerat, solus Consulatum gessit.

^e *Lycaoniam.*] Minoris Asiæ regio, in Cappadociâ.

^f *Ciliciam.*] Minoris Asiæ regio ad Mediterraneum.

^g *Lege Gabiniâ.*] Gabinius Tribunus fuit plebis quo tempore Lucullus adversus Mithridatem bellum gerebat.

^h *Missos.*] Quidam, in manuscriptis probè & planè exaratum esse, *Consuli datam esse, missos esse,* testatur; unde pro priori esse, sese rescribendum esse putat; deinde ut sensus absolvatur, *præcedentes* supplet, aut *causantes*, ut ita legendum sit, *Sese missos esse causantes.* Atque de Legionibus accipit quas Clodius per iram & invidiam sollicitavit, ut ne ampliùs Lucullum adversus Mithridatem sequerentur: Quibus ille persuasit ipsos missos, & à Sacramento liberos esse, cum

N

Regem

Regem averfabatur. *Arusianus.*

Cæteri negotia ^a sequebantur familiaria legatorum, aut tribunorum;
& pars sua ^b com meatibus mercatis. *Nonius.*

Et uxori ejus frater erat. *Arusianus.*

Sæpe celebritatem nominis intelligo timentem. *Pris. l. xvi i i.*

Video ingentia dona quæsitum ire properantem. *Idem ibidem.*

Nam si Pompeio ^c quid humani evenisset. *Arusianus.*

^d Quibus de causis Sullam in victoriâ dictatorem, equo descendere,
sibi uni assurgere de sellâ, caput aperire solitum. *Nonius Arusianus.*
Servius.

N O T Æ.

aliū Imperatorem, Glabionem Confulem, ad Mithridaticum bellum, Senatus mitteret. Cui opinioni non possum planè non assentiri; nisi quòd, non Glabrioni, sed Pompeio Mithridaticum bellum mandatum invenio.

^a *Sequebantur.*] Eidem Anonymo, ex quo priorem conjecturam decerpimus legendum videtur *Exsequebantur.*

^b *Com meatibus.*] Id est, *Abeundi licentiâ pretio emtâ.*

^c *Quid humani.*] Mortem intellige. De Pompeio autem videtur hic agi quem Catulus, cum præclarum quidem, sed ni-

miū liberæ Reipublicæ crederet, nollet, que omnia ut in eo uno reponerentur, hæc verba in concione legem dissuadens, adjecit; *Si quid huic acciderit, quem in ejus locum substituetis?* ut habet Patreculus.

^d *Quibus de causis.*] Hic iterum de Pompeio sermo est, cui uni Syllam assurgere solitum Appianus tradidit. Quatuor verò fuerunt, autorem Servio, quæ apud Romanos ad honorem pertinerunt, Equo defilire, Caput aperire, viâ decedere, Assurgere.

C. SALLUSTII

CRISPI

FRAGMENTA.

INCERTORUM LIBRORUM.

NE^a inrumiendi po.....
 b sublicibus cavata.....
 sent. Festus.

Cujus^c duas insulas propinquas inter se, &^d decem stadium procul à Gadibus sitas, constabat suapte ingenio alimenta mortalibus gignere. Nonius.

^e Serum bellum in angustiis futurum. Junius Philarg. ad Georg. Virgilii.

Illi tertio mense pervenire in^f Pontum multò celerius spe Mithridatis. Arusianus.

Ergo senati decreto serviundum ne sit. Donatus Act. II. sc. II.

Pompeius oris^g improbi, animoque invecundo, Suet. de claris Gram. c. XIV.

NOTÆ.

^a [Inrumiendi.] Id est, lætandi; quamquam omnes, quos quidem inspicere licuit, Excerptores, Irrumare habent tantam, non Irumire. Vox verò ista, execrandâ libidine, ad obscœna tradita est.

^b Sublicibus.] Sublicæ trabes sunt longæ; quibus pons innititur Sed, pro iis, Festus habet sublices, nomine, secundum aliquos, à Volscis mutuato.

^c Duas insulas.] Quæ sint istæ nescire se fatetur Ortelius, nisi ex Plutarchi Seratorio, qui eas Atlantidum nomine describit intelligit autem de duabus ex Aforis, & Michaelis scilicet, & D. Mariæ.

^d Decem Stadium.] Idem Ortelius de-

cem milibus stadiorum ex Plutarcho describit.

^e Serum.] Grammatici crudele atque sævum interpretantur; eodemque sensu apud Virgilium, & Valerium Flaccum, legitur.

^f Pontum.] Pontum Asiæ minoris Provincia ad mare Euxinum.

^g Improbi.] Multis contendit Douza improbi legendum esse; præsertim quòd illud alterum sit contra omnium librorum auctoritatem, & à Sallustii scribendi ratione alienum: Arbitratur enim fieri non posse ut aliquis ore sit improbo, qui non pariter animo invecundo fuerit; adeoque Sallustium bis idem dixisse, si improbi scripserit. Prima ratio valet.

Simulans ^a sibi alvum purgari. *Isidorus l. xi. in voce Alvus. Serv. ad l. iiii. Aeneidos.*

Fecit ut nunciis confestim lugubribus. *Carisius lib. ii.*

Communem habitum transgressus. *Priscianus l. xiv.*

Inter arma civilia æqui boni famam petit. *Seneca l. xx. epist. cxv.*

Haud impigrè, neque inultus occiditur. *Donat. ad Andr. Ter. act. i. sc. 2.*

Festinantibus in summâ inopiâ patribus. *Idem ad Euneuch. act. 4. sc. 3.*

Hostes oppressi, aut delapsi forent. *Isidorus l. xviii.*

Exercitum argento fecit. *Seneca lib. xx. epist. cxv.*

^b Togam paludamento mutavit. *Isidorus. l. xix. Serv.*

Hiero rex Syracusanorum bellum fecit. *Seneca.*

Ibi triennio frustra trito. *Servius ad iv. Aeneidos.*

Oratio ^c C. Cottæ Consulis ad Populum.

Quirites, multa mihi pericula domi, militæ multa adversa fuere: quorum alia toleravi, patrim repuli deorum auxiliis, & virtute meâ: in quâs omnibus, neque animus negotio defuit; neque decretis labos. Malæ, secundæque res, ^d opes, non ingenium mihi mutabant. At contrâ in his miseris cuncta me cum fortunâ deseruere. Præterea senectus, per se gravis, curam duplicat: cui miserio, senectâ jam ætate, ne mortem quidem ^e honestam sperare licet. Nam, si parricida vestri sum, & ^e bis genitus hic deos Penates meos, patriamque, & summum imperium ^f vilia habeo: quis mihi vivo cruciatus satis est, aut quæ poena mortuo? cum omnia ^g memorata apud inferos supplicia scelere meo ^h vici. A primâ adoles-

INTERPRETATIO.

^a Malæ secundæque res mutabant mihi opes, non mutabant ingenium.

NOTÆ.

^a Sibi.] Servius habet, *Simulans alvum purgare*; quod magis est ex adstri-
ctâ Sallustii oratione.

^b Togam palud.] Id est, *Pacem bello.*

^c C. Cottæ.] In quibusdam libris scriptum inveni *Cn. Cotta*, quod fortè pro *M. Cotta*, scripturæ similitudine positum est. Uterque enim C. & M. ille quidem prior, hic anno sequenti Consul fuit: sed Marcum, non Caium, à Mithridate magnâ clade apud Chalcedonem cæsum fuisse conitar; quod quidem huic orationi occasionem dedit.

^d Honestam.] Ille equidem post casum suum in civitatem receptus, etiam Consulatum suum pcegit; attamen ne sibi

per inimicorum dolum fraudi esset, quod fortunæ iniquitate evenerat, vir prudens reformidabat.

^e Bis genitus.] Hoc ideo dicit, quia, victus, in civitatem receptus erat.

^f Vilia habeo.] Id est, *parum istis omnibus consulo.* Sed terminis usus est causæ suæ faventibus; minus enim fit verisimile, ut quis summum imperium, quo gaudet, contemnat, quàm, ut paràm, ex officio Reipublicæ invigilet.

^g Memorata.] De his plurima apud Poetas.

^h Vici.] Id est, *maius est scelus quàm ut atrocissimis inferorum penis satis possit puniri.*

gentiâ in ore vestro privatus, & in magistratibus egi: qui ^a linguâ, qui con-
 filio meo, qui pecuniâ voluere, uti sunt: neque ego callidam facundiam,
 neque ingenium ad malefaciendum exercui: ¹avidissimus privatæ gratiæ
 maxumas inimicitias pro republicâ suscepi: qui victus cum illâ simul,
 cum egens alienæ opis, plura mala expectarem, vos, Quirites, rursus
 mihi Patriam deos Penates, cum ingenti dignitate dedistis. Pro quibus
 beneficiis vix satis gratus videar, si singulis animam, ²quam nequeo,
 concesserim. Nam vita & mors jura naturæ sunt; uti sine dedecore cum
 civibus, famâ & fortunis integer agas, id dono datur atque accipitur.
 Consules nos fecistis, Quirites, ^bdomi, bellique impeditissimâ repub.
 Namque ^cImperatores Hispaniæ stipendium, milites, arma, frumen-
 tum poscunt: & id res cogit; quoniam post defectionem sociorum, &
 Sertorii per montis fugam, neque manu certare possunt, neque utilia
 parare. Exercitus in Asiâ Ciliciâque ob nimias opes Mithridatis aluntur:
 Macedonia plena hostium est: nec minùs Italiæ maritima, & provin-
 ciarum, cum interim vectigalia parva, & ^dbellis incerta, vix partem
 sumtuum sustinent: ³itâ classè, quâ commearus vehebatur, minore
 quàm antea navigamus. ^eHæc si dolo aut socordiâ nostrâ contracta sunt,
 agite, & uti lubet, itâ supplicium sumite: sin communis fortuna asperior
 est, quare indigna vobis, nobisque, & rep. incipitis? Atque ego, cujus
 ætati mors proprior est, non deprecor, si quid eâ vobis incommodi de-
 mitur neque mox ^fingenuo corpori honestiùs quàm pro vestrà salute
 finem vitæ fecerit. Adsum en Cn. Cotta consul, facio quod sæpe majores
 asperis bellis fecere; voveo, dedoque me pro rep. quam deinde cui
 mandetis circumspicite. ^gNam talem honorem bonus nemo voler, cum

INTERPRETATIO.

¹ Cùm essem avidissimus privatæ gratiæ, | pro singulis nequeo dare.
 suscepi multas inimicitias pro Republicâ. | ² Itâ navigamus classè minore quàm eâ,
³ si dederim animam pro singulis, quam | quâ commearus vehebatur antea.

NOTÆ.

^a Linguâ.] Arbitror hunc esse Cottam, quem Cicero disertissimum prædicat, contra quem etiam mulierem quandam defendit.

^b Domi.] Bellis civilibus, per Marium, Syllam, aliosque exhaustæ fuerant vires Imperii.

^c Imperatores.] Vidimus eâ de re Pompeii epistolam; quocum Metelus adversus Sertorium, Imperator creatus fuerat.

^d Bellis.] Pyratæ enim, Mithridatici belli oblata occasione, maria bello, quasi tempestate præculserant; alii repellabant; Sertorius in Hispaniâ multa intercipie-

bat, &c.

^e Hec.] Casus Reipublicæ varii.

^f Ingenuo.] In aliis est, ingenio corporis, quod non placet; quamquam illud quomodo explicem non satis video: Nū forte Consul noster, qui jam suprà de inferis verba quædam iniecit, philosophicè, sese noluerit virum ingenuum sed corpus tantum morti tradere: Quod quidem ad persuadendum & commovendum aptum quoque fuerit.

^g Nam talem.] Tacitè inuit, se adhuc utilem fore Reipublicæ, nec tam culpâ suâ exercitum à Mithridate cesum fuisse.

fortunæ, & pacis, & belli ab aliis acti, ratio reddenda, aut turpiter moriendum sit. Tantummodo in animis habetote non me ob scelus, aut avaritiam cæsum, sed volentem pro maxumis beneficiis animam dono dedisse. per vos igitur, Quirites, & gloriam majorum, toleratæ ad vos, & consulite reip. Multa cura summo imperio inest; multi ingentes labores: quos^a nequicquam abnuitis, & pacis opulentiam quæritis: cum omnes provinciæ, regna, maria, terræque aspera aut fessa bellis sint.

Germani^a intestum^b renonibus corpus tegunt. *Isidorus.*

Unde pons in oppidum pertinens explicatur. *Arusianus.*

Et ei voce magnâ vehementer gratulabantur. *Donatus.*

Et Marius victus duplicaverat bellum. *Servius.*

Atque eos à tergo incurrerunt. *Rufinianus.*

In hunc modum differuit. *Priscianus.*

Inde ortus sermo percunctantibus utrimque, Satin salve, quàm grati ducibus suis, quantis familiaribus copiis augerentur *Donatus.*

Fugam nostris fecere. *Seneca.*

Quæ audita^c Panormitanos dedere Romanis fecere. *Idem.*

Quò cupidius in ore ducis sese quisque bonum, & strenuum ostentantes. *Isidorus. Servius. x.*

Ventis per cava terræ citatis, rupti aliquot montes, tumulique sedere. *Isidorus. Servius.*

Ubi multa nefandè, casu super ausi, atque passi. *Priscianus.*

^d Saguntium, *Carisius.*

Tota autem insula modica, & cultoribus inanis est. *Martianus.*

Immodicus animi. *Arusianus.*

Pugnam illam pro omne belli futuram, *Servius.*

Tantum^e antiquitatis, cureque majoribus pro Italicâ gente fuit. *Idem.*

Opprobrii gratiâ. *Agratius.*

Maxumis ducibus, fortibus strenuisque ministris. *Diomedes lib. II.*

Non repugnantibus modò, sed ne deditis quidem. A. B. C. M. *Donatus.*

In silvâ^f Silâ fuerunt. *Serv.*

INTERPRETATIO.

^a Quos frustra refugitis, dum pacis copiam quæritis.

NOTÆ.

^a *Intestum.*] Magnâ corporis parte nudos agitare solitos esse Germanos ex Tacito discimus, aliisque. Colerus mallet *Intecti.*

^b *Renonibus.*] Alii scribunt *Rhenonibus.* Sunt autem Rhenones Gallorum & Germanorum regumenta pellicea, ab humeris ad umbilicum usque dependentia.

^c *Panormitanos.*] Panormus insignis Siciliæ civitas. Hodie *Palermo.*

^d *Saguntium.*] Pro Saguntinorum, ut placet Carisio.

^e *Antiquitatis.*] Gronovius cum Servio *antiquitatis* retinet: Douza *anxiatis* reponit: cui ego quidem assentior.

^f *Silâ.*] Sita erat in Bruttiiis.

In nuda injecta corpora. *Diomedes.*
 Appolinis filia & Cyrenes. *Probus.*
 Ne simplici quidem morte moriebantur. *Servius.*
 Cum prædixero positum insulæ. *Donatus.*
 Cujus ^a adversâ voluntate, colloquio militibus permissio ^b corruptio
 facta paucorum, & exercitus Sullæ datus est. *Idem.*
 A Graccho seditiones graves ortæ. *Augustinus.*
 M. Atilius Palicanus humili loco, Picens, loquax magis quam fa-
 condus. *Quintilianus lib. IV. cap. II.*
^c Insolens vera accipiundi. *Donatus.*
 Quæ pecunia ad Hispaniense bellum Metello facta erat. *Idem.*
^d Curubis. *Probus.*
^e Tharros. *Idem.*
^f Camisos. *Idem.*
^g Lucus. *Sergius.*
 Primam modo ^h Japydiam ingressus. *Serv.*
ⁱ Carbo turpi formidine Italiam, atque exercitum deseruit. *Idem.*
 Quæ pacta in conventionem non præstitissent. *Donatus.*
 Crebrietate fluctuum, ut Aquilo solet. *Servius.*
 Mithridates corpore ingenti perinde armatus. *Quintil. l. VIII. c. III.*
 Tyrannumque, & Cinnam appellantes. *Victorinus Servius.*
 Nomenque ^k Danubium habet. *Acron.*
 Cui nisi pariter obviam iretur. *Donatus.*
 Septimium, neque animo, neque linguâ satis compotem. *Idem.*
 Vulgus amat fieri. *Quintilianus.*
 Non ^l poenitendum. *Quintilianus.*
 Pompeius cum alacribus saltu, cum velocibus cursu, cum validis vecte
 certabat. Neque enim ille aliter potuisset par esse Sertorio, nisi se, &

NOTÆ.

- ^a *Adversâ.] Cognitâ.*
^b *Corruptio.]* De Syllâ intelligendum, qui, ut docet Plutarchus, viribus impar, Scipionem alterum Consulem, dolo ad fœdera invitavit; deinde inter congressum moras, & colloquiorum, pecuniâ & promissis, ejus exercitum, per milites corrupit.
^c *Insolens.]* Fortè de Tigrane loquitur, qui fortunâ suâ ebrius, nil, nisi quod ad voluntatem tictum esse, audire poterat. Cujus stultitiâ non poenitebit vidisse apud Appianum.
^d *Curubis.]* Ptolomæo urbs est Africæ propriæ.
^e *Tharros.]* Ortelius eam urbem ponit in Africâ.
^f *Camisos.]* Urbs Camisane regionis, in Parthiâ, ut eidem placet Ortelio.
^g *Lucus.]* Voluit esse à Lux, singulari.
^h *Japydiam.]* Japydia, quæ & Histria dicta, in extremâ est Italiâ, versus Dalmatiam.
ⁱ *Carbo.]* Prolixè de eo Appianus.
^k *Danubium.]* Observavit Acro, vel alius aliquis, ad Horatium, Danubium in genere neutro à Sallustio positum, ut Rhenum ab Horatio. Danubius verò dicitur usitatus maximus ille & notissimus Europæ fluvius, cui & nomen Ister datum est.
^l *Poenitendum.]* Pro poenitentiam acturum.

milites frequentibus exercitiis præparavisset ad prælia. *Vegetius l. 1. c. 1x. Johan Saresb.*

Cicero caninam facundiam, ut Appius inquit, exercuit. *Lactantius.*
Primus Græcorum Achilles. *Servius.*

Cupientissimus legis. *Diomedes.*

Magnâ gloriâ^a tribunus militum in Hispaniâ T. ^b didio imperante, magno usu bello Marfico, paratu militum, & armorum fuit. Multaque tum ductu ejus curata, primò per ignobilitatem, deinde per invidiam scriptorum celebrata sunt. Cominus faciem suam ostentabat, aliquot advorsis cicatricibus, & effoso oculo. Quo ille dehonestamento corporis maxumè lætabatur : neque illis anxius, quia reliqua gloriosus retinebat. *Agellius.*

^c Curetes quia principes intelligendi divina fuerunt, vetustatem uti cætera in majus componentem altores Jovis celebravisse. *Lactantius & Isidorus.*

Italiam conjunctam ^d Siciliae constat fuisse : sed medium spatium aut per humilitatem obrutum est aquis, aut propter angustiam scissum. Inde Rhegium nominatum. *Isidorus.*

Pompeius de victis Hispanis tropæa in Pyrenæis jugis constituit. *Serv.*

Atque edita undique, tribus tamen cum muris, & magnis turribus, *Donatus.*

Et in præliis actu promptus. *Idem.*

Pactione amisso Publio legato. *Idem.*

Ipsam Mare Ponticum dulcius quàm cætera. *Servius. Priscianus. Macrobius.*

Equis paria operimenta erant : quæ lintea ferreis laminis in modum plumæ adnexuerant. *Servius.*

Rebus supra votum fluentibus. *Idem.*

^e Ænum, & ^f Maroneam, & viam militarem. *Idem.*

Impediebant iussa nautarum. *Idem.*

Nihil socordiâ clauderat. *Donatus.*

^g Ut tanta repente mutatio non sine deo videretur. *Idem.*

NOTÆ.

^a *Tribunus.*] De Sertorio agitur.

^b *Didio.*] Legatus fuit Pompeii in Hispaniâ, adversus Sertorium.

^c *Curetes.*] Totam hanc opinionem, quasi à Pæciis fictam Sallustius respuit, voluitque ingeniosè interpretari, cur Jovis cultores dicantur Curetes fuisse. *Lactantius.*

^d *Sicilia.*] In hac sententiâ fuerunt plurimi auctores, contra quam facit Cluverius, qui, cum Hesiodo aggeribus, versus Pelorum promontorium, auctam

fuisse insulam arbitratur: Nedum abscissa fuerit.

^e *Ænum.*] Ænus urbs Thraciæ maritima, ab Ænèa condita.

^f *Maroneam.*] Non longè ab Æno, ad occasum.

^g *Ut tanta.*] Videtur hoc de in expectatâ intelligendum conversione, quæ Romæ accidit, foro omnium rerum venalium copiâ superfluente, postquam Pyratasannonam intercipientes Pompeius profugavit.

^a In ore gentibus agens, populo, civitati. *Idem.*

Pressi undique multitudine. *Idem.*

Hunc igitur redarguit Tarquinius. *Idem.*

Dein campi ^b Themyscirii : quos habuere ^c Amazones, à ^d Tanai flumine incertum quamobrem digressæ. *Servius.*

Ubi eum totâ concione ab exercitu cogit discedere, dicit se ejus operâ non usurum ; eumque ab armis dimittit. *Idem.*

Et Metello procul agente ^e longa spes auxiliorum. *Idem.*

More equestris prælii sumptis tergis, atque reditis, & egressi ad faciliores ictus loco cedebant. *Idem.*

Castra sine vulnere introitum. *Idem.*

Multos tamen ab adolescentiâ bonos insultavit. *Idem, & Donatus.*

^f Cosa. *Servius.*

Equis, atque armis insignibus. *Idem.*

^g Fessus in Pamphyliam se receperat. *Idem.*

Profectus quidam Ligus ad requisita naturæ. *Quintil.*

Apud latera ^h certos collocaverat. *Servius.*

Apertæ portæ, repleta arva cultoribus. *Idem.*

ⁱ Hispaniam sibi antiquam patriam esse. *Idem.*

^k Lyciæ, ^l Pisidiæque agros despectantem. *Idem.*

Sorte ductos fusti necat. *Idem.*

Omnis Italia coacta in angustias scinditur in duo ^m Promontoria,

ⁿ Bruttium, & ^o Salentinum. *Idem.*

Italia plana ac mollis. *Idem.*

Quâ tempestate ex Ponto vis piscium erupit. *Idem, & Scholiastes, Juvenalis.*

^p Introsus prima Asiæ Bithynia est, multis antea nominibus appellata.

NOTÆ.

^a In ore.] De Pompeio intelligat Douza.

^b Themyscirii.] Sunt illi in Ponto.

^c Amazones.] Fuerunt mulieres, quæ regnum, viris omnibus interfectis, obtinuerunt, rem postea habentes cum peregrinis. De his mentio fit apud plures ; interim fuerint, nec ne, quidam affirmant, quidam negant. Crediderim multa fabulosa esse ; non tamen omnia.

^d Tanai.] Tanais fluvius est qui Europiam ab Asia dividit. Hodie Don dicitur.

^e Longa.] Id est, longa posita, Autore Servio.

^f Cosa.] Civitas Etruriæ.

^g Fessus.] Id est, egens consilii, Servio interprete : Nam corpore fatigatum dicimus, animo fessum.

^h Certos.] Certus aut velocem significat,

aut fidelem, aliquando etiam firmum, ut ait Sallustius, Apud latera certos collocat. *Servius.*

ⁱ Hispaniam.] Annotant Grammatici Provinciam pro Patriâ positam, cum civitas propriè sit Patria.

^k Lyciæ.] Minoris Asiæ regio, ad Meditæranæum.

^l Pisidiæ.] Ciliciæ regio, in minore Asiâ.

^m Promontoria.] Sunt montes, qui in mare incurrent. *Gall. Cap.*

ⁿ Bruttium.] Inferius est, ad meridiem, juxta Siciliam.

^o Salentinum.] Superius est ad Septentrionem.

^p Introsus.] Hæc Crispitum dicit Servius, ut doceat Bithyniam dictam quo-

Ipsa

Ipsa enim est Major Phrygia. *Servius.*

Sed Mithridates extremâ pueritiâ regnum ingressus : matre veneno interfectâ. *Idem.*

Exercitum^a *vertere. Idem.*

Creta altior est quâ parte spectat Orientem. *Idem.*

Se regibus devovent & post eos vitam refutant : aded illis ingenua est sanctitas regii nominis. *Idem, & Philargyrius.*

Dum inferior omni viâ grassaretur. *Joannes Grammat.*

^b Narbone concilia Gallorum. *Pompeius in artem Donati.*

Post defectionem sociorum & Latii. *Donatus.*

^c Ad Jovis mandem nostra. *Idem.*

Morbi graves ob inediam insolita vescentibus. *Idem.*

Atque ea cogentes ; non coactos, scelestos magis quàm miseros distringi. *Idem.*

Graviori bello, qui prohibuturi venerant socii, frigere. *Idem.*

Nam quidem Pyrrho, Hannibali, æquor & terra. *Idem.*

Nam Sullæ dominationem audebat. *Idem.*

^d Neque est defensus dominationem Sullæ. *Idem.*

Neu quis miles neve pro milite. *Servius.*

Ex insolentiâ avidus malefaciendi. *Idem.*

Tergis vinciebant. *Idem.*

^e Charybdis quæ fortè illata ^f naufragia sorbens gurgitibus occultis millia sexaginta ^g Tauromenitana ad litora trahit. *Idem.*

Saguntini fide atque ærumnis inculti per mortalium studium majores quàm opibus, quippe quîs etiam tum semirutâ mœnia, domus intactæ parietesque templorum ambusti, manus Punicas ostentabant, *Hieron, in Habacuc.*

Apud ^h Corduennos ⁱ amomum & alii leves odores gignuntur. *Philarg. in. iv. Georg. Virgil.*

Quem trans stagnum omnis usque ad flumen. *Idem.*

N O T Æ.

que esse Bebriciam, nullaue ejus rei, in fragmento hoc, extet mentio, non dubitat Sallustium ex Ilidoro augetePutschius, post *Phrygia*, hoc modo, prius *Bebricia dicta, mox à Bithynio rege Bithynia.*

^a *Vertere.*] *Servius* interpretatur, *Considerare.*

^b *Narbone.*] *Narbo* Galliæ *Narbonensis* urbs est maritima.

^c *Ad Jovis.*] *Douza* corrigit, *Id Jovis mandem nostro*, id est, *Jupiter ista viderit.*

^d *Neque est.*] *Alii* habent *dominationem.* *Colerus* legit, *Neque est defessus*

dominationem Sylla.

^e *Charybdis.*] *Poëtis* decantatissimus gurgis, inter *Siciliam* & *Italiam*, circa *Messanam*.

^f *Naufragia.*] *Hic* naufragium, pro ipsis rebus quasiatis & fractis, positum, est.

^g *Tauromenitana.*] *Tauromenia*, vel *Tauromentum*, urbs *Siciliæ* maritima, ad fretum.

^h *Corduennos.*] *Cordueni*, *Genſ* circa mare *Hyrcanum*.

ⁱ *Amomum.*] *Aliud* alii esse comminuntur : multumque de eo rixantur *Medici.*

Repente

Repentè incautos agros invasit. *Idem.*

Belli sanè sciens. *Acron.*

Namque omnium ferocissimum ad hoc tempus ^a Achæi atque ^b Tauri sunt, quodd, quantum conjicio, locorum egestate raptò vivere coacti. *Glossa Juvenalis.*

Atque ipse cultus rei. *Acron.*

^c Triplici fluctu. *Servius Fuldanus.*

Charybdi mare vorticosum. *Idem.*

Sed ubi tempore anni mare classibus patefactum est. *Idem.*

Sanè bonus eâ tempestate contra pericula & ambitionem. *Idem.*

Simul immanis hominum vis ex locis invasere patentes, cum & pacis modò effusas. *Idem.*

Genua patrum advolvuntur. *Idem.*

Perrexere in Hispaniam an Sardiniam. *Idem.*

Quæ mapalia sunt circumjecta civitati, suburbana ædificia. *Idem.*

Et onere turrium incertis navibus. *Idem.*

Traditur fugam in longinqua Oceani agitavisse. *Idem.*

Ad murandum modò in melius servitium. *Servius ad primum Æneid.*

Magna vis hominum convenerat agris pulsa aut civitate ejecta. *Idem ibidem.*

Cum murum hostium successisset pœnas dederat. *Idem ad Eclogam quintam.*

Quippe vasta Italia rapinis, fugâ, cædibus. *Idem.*

Hi sunt qui secundum pocula, & alias res aureas, diis sacrata instrumenta convivio mereantur. ** Idem ad VIII. Æneidos.*

In secundâ festinas cohortes composuerat. *Idem ad. IX.*

Jam repentè visus sævire Taguns. *Idem ad X.*

Exuant armis equisque. *Idem.*

Solas festinare. *Idem.*

Lusitaniz gravem civitatem. *Idem.*

Ex parte cohortium præcipere instructa, & stationes locatæ pro castris. *Idem.*

Bellum quibus posset conditionibus defineret. *Idem.*

In quis longissimo ævo plura, de bonis falsa, in deterius composuit. *Id.*

Cultu corporis ornata egregio. *Idem.*

At Sertorius vacuus hieme augere copias. *Acro in Horatium.*

Sin vis obsistat, ferro quàm fame æquiùs perituros. *Servius.*

Consedit in valle virgultâ nemorosâque. *Idem.*

N O T Æ.

^a Achæi.] Sunt populi circa Pontum Euxinum, in Sarmatia Asiaticâ; nam de his hoc in loco agitur, non de illis qui Thessaliam incoluerunt.

^b Tauri.] Fuerunt isti in Sarmatiâ Europæâ,

^c Triplici.] Id est, magno.

Paululum requietis militibus. *Idem.*

Qui nullo certo exilio vagabantur. *Idem.*

Nubes foedavêre lumen. *Idem.*

Sanctus alia. *Idem.*

Geronis. *Idem.*

Quæ causa fuerat novandis rebus. *Idem.*

Radicem montis excessit. *Statii interpret.*

Ut res magis quàm verba gererentur, liberos parentesque in muris locaverant. *Idem.*

Incerta est fortitudo dum pendet. *Idem.*

In quibus plaustra sedes sunt. *Acro ad Horatium.*

Luxo pede. *Probus.*

Maurique vanum genus, ut alia Africæ, contendebant Antipodas ultra Æthiopiam cultu persarum justos & egregios agere. *Priscianus.*

Et Perpennam forè cognoscit mulio redemptoris. *Acro in Horatium.*

Omnium fluminum quæ in maria quâ imperium Romanum est, fluunt, quam Græci *τὸ ἐξ ὅσων θαλάσσης* appellant, maximum esse Nilum consentitur proxumâ magnitudine esse Histrum scripsit Sallustius. *Agell. l. x. c. vii.*

^a Ex omnibus quæ tractavimus, Æbuti Liberalis, potest videri nihil tam necessarium, aut magis, ut ait Sallustius, cum curâ dicendum, quàm quod in manibus est. *Seneca.*

Turbinum motus vagus est, & disiectus, &, uti Sallustii verbis utar, vorticosus; cometarum autem, compositus, & certum iter carpens. *Idem.*

Sallustius, auctor certissimus, asserit Tigrim, & Euphratem uno fonte manare in Armeniâ, qui per diversa euntes longiùs dividantur, spatio medio relicto multorum millium; quæ tamen terra, quæ ab ipsis ambitur, Mesopotamia dicitur. *Idem.*

Pelorum promontorium Siciliæ respiciens aquilionem, Juxta Sallustium, dictum à gubernatore Hannibalis illic sepulto qui, fuerat occisus per ignorantiam regis, cum se ejus dolo crederet esse deceptum. *Servius & Isidorus.*

^b Aristæus uti Sallustius docet, post laniatum à canibus ^c Actæonem filium, matris instinctu Thebas reliquit, & ^d Ceam insulam tenuit, primò adhuc hominibus vacuam: postea, eâ relicta, cum Dædaloin Sardiniam transivit, post delatus est ^e Cumas. *Servius.*

NOTÆ.

^a Ex omnibus.] Nullus non ea facile agnosceret quæ sunt Sallustii in his & sequentibus fragmentis.

^b Aristæus.] Apollinis & Cyrenes filius, ut plurimis placet, olei & mellis inventor.

^c Actæonem.] Hic, irâ Dianæ, quam

inseus sine veste viderat, in cervum mutatus, à suis canibus laceratus est.

^d Ceam.] Cea, vel ut alii scribunt, Ceos, insula est maris Ægei, juxta Eubœam.

^e Cumas.] Cumæ, Urbs Campaniæ maritima.

Sallustius duces laudat, qui victoriam incruento exercitu deportarunt. *Idem.*

^a Cares Insulani populi fuerunt, piraticam exercentes, famosi, victi à ^b Minoe, uti Sallustius, & Thucydides tradunt. *Idem.*

A Trojâ ^c Capys Campaniam, ^d Helenus Macedoniam, alii Sardiniam, secundum Sallustium, tenuerunt. *Idem.*

^e Dardania à Dardano Jovis & Electre filio, aut secundum Sallustium, à Midâ Dardanorum rege, qui Phrygiam tenuit. *Idem.*

Sallustius ^f Scyllam saxum esse dicit, simile formæ ^g celebratæ procul visentibus. *Idem.*

In Sicilia est ^h Enceladus, ⁱ Othus in Cretâ, secundum Sallustium. *Idem.*

Sallustius ait, Hispanorum morem fuisse, ut in bella euntibus juvenibus parentum facta memorentur à matribus. *Idem.*

^k Orion juxta Sallustium, oritur juxta solis æstivi pulsus. *Idem.*

In ^l Flaminîâ est civitas quæ ^m Cale dicitur, & in Galliâ hoc nomine, quam Sallustius à Perpennâ captam commemorat. *Idem.*

Getæ sunt ⁿ Mysii, quos Sallustius à Lucullo dicit esse superatos. *Idem.*

Trojanorum tempore invadendarum terrarum causa fuerat navigatio, uti Sallustius meminit. *Idem.*

Curribus falcatis usos esse antiquos, Livius & Sallustius docent. *Idem.*

NOTE.

^a Cares.] Cos insula est maris Ægæi non longè à Cariâ, quæ & ipsa hoc nomine dicta est. autore Stephanô. Probus in Miltiade, Cares in Lemno confedisse testatur: Adeoque hi fuerunt Pyratæ erroneas habitationem suam mutantes.

^b Minoe.] Minos rex fuit Cretæ, Jovis ex Europâ filius, apud inferos, ob insignem justitiam, judex à Poëtis constitutus.

^c Capys.] Unus fuit ex Ænæ comitibus, qui in Italiam venit.

^d Helenus.] Priami filius. Epiri verò partem habuisse Virgilius autor est.

^e Dardania.] Pars est Illyriæ, supra Macedoniam. Sed hic de Trojâ agitur.

^f Scyllam.] Scylla scopulus est in freto Siculo, non longè à Charybdi.

^g Celebrata.] A Poëtis scilicet, apud quos passum monstrum fæmineo vultu, cætera canum latrantium, quibusdam lupi, ac serpentis specie, descriptum invenies.

^h Enceladus.] Unus ex gigantibus, quem Jupiter, fulmine ictum, Ænæ monti supposuit.

ⁱ Othus.] Hic fuit Neptuni filius ex Iphimedia Alcei uxore, quem, cum Ephialte ipsius Othi fratre, Alceus auxilio misit Gigantibus adversus Deos.

^k Orion.] Ex trium Deorum, Jovis, scilicet, Neptuni, & Mercurii urinâ, vel semine natus, & à Dianâ interfectus, ut quibusdam placet, in sydus mutatus fuit; cuius ortu tempestates maximæ excitantur: si tamen verum est quodcumque vulgo hominum ore teritur.

^l Flaminia.] Regio Italiæ ad mare superum, ubi Ravenna.

^m Cale.] Calem Gallicam non longè ab urbe Parisiorum ponunt; haud procul à Matronâ.

ⁿ Mysii.] Mysia in Asiâ est: sed hic Mœsia est intelligenda, quæ olim Myria dicta. Europæ regio est ad Danubium.

Vices significant pugnam, quia per vicissitudinem pugnabatur, ut inquit Sallustius. *Idem.*

Creta medio jacet insula ponto, id est, secundum Sallustium, procul à continenti. *Idem.*

Primo mense veris dicitur novum ver, secundo ver adultum, tertio præceps : sicut etiam Sallustius dicit ubique, nova ætas, adulta, præceps. *Idem.*

Sallustius in Historiis tradit, Sertorium victum voluisse fugere ad insulas ^a Fortunatas. *Acron.*

Insulas Fortunatas Sallustius inclutas esse ait Homeri carminibus. *Servius.*

Proximum dicebant veteres, non solum adhærens, & adjunctum, verum etiam longè remotum, si tamen inter duo discreta ^b nihil medium existisset, *Virgil. Æn. l. v.*

Proximus huic, longo sed proximus intervallo.

Insequitur Salius.---

Ità & Sallustius in situ Ponti, de promontoriis ^c Paphlagonum, & quod ^d *Κεῖς μέγιστον* appellavit, posuit. *Nonius.*

Interrogasti, si tenes, Mæotici.

Situs quis esset æquorius. Sallustium.

Noram id dedisse, dicta & ejus omnibus.

Præjudicatæ auctoritatis ducier.

Non abnuebam. Festus Avienus.

Portus ab Eoo fluctu curvatus in arcum. In arcus similitudinem. Sic de Ponto Sallustius, unde hic tulit colorem, nam speciem efficit Scythici arcus. *Servius ad 111. Æneidos.*

--- Freta lata relucet.

Lata autem ideo, quia se angustiae Pontici oris illic dilatant, uti dicit Sallustius. *Servius.*

Teia autem dicta est à Teio Anacreontis Poëtæ Lyrici oppido, quod in Paphlagoniâ esse Sallustius indicat, cum de situ Pontico loquitur. *Comment in Horat.*

Porro Sallustius auctor certissimus asserit, tam Tygris, quam Euphratis in Armeniâ fontes demonstrari. *Hieron. de locis Heb.*

Cum multi evaserint Trojanum ^e periculum, uti Capys, qui Cam-

NOTÆ.

^a *Fortunatas.*] Sunt illæ in mari Atlantico. Hodie, *Les Canaries.*

^b *Nihil medium.*] Ejusdem nature, scilicet.

^c *Paphlagonum.*] Paphlagonia Asiæ minoris regio, ad Pontum Euxinum.

^d *Κεῖς.*] Arietis hanc rupem simulantem vertice frontem.

Pro merito Graii κεῖς dicere μέγιστον. Priscian.

^e *Periculum.*] Quando Troia à Græcis eversa est.

paniam tenuit; ut Helenus, qui, * ut alii, Sardiniam, secundum Sallustium. *Serv.*

Sallustianus Calpurnius. *Hieronymus adversus Ruf.*

Calpurniani discipuli. *Idem ibidem.*

^b Tamen vulgata jam res est gentilium proprietatum. Comici Phrygas timidos illudunt. Sallustius vanos Mauros, & feroces Dalmatas ^c pulsar. *Tertull. de animâ*

Sarcasmus Chleuasmo proximâ est, & similis figura, quâ adversario- rum facta, cum exacerbatione admissi eorum laceessimus. Ut apud Sallustium de Sullâ crudelitate. Ut in M. Mario cum fracta prius crura per artus expiraret. *Ful. Rufinianus de schematis lexeos.*

Mesopotameni homines effrenatæ lubidinis sunt, ut Sallustius memi- nit in utroque sexu. *Glossæ in Juvenalem.*

^d Antonius ille trium Antoniorum corruptor, ille Sallustius, qui oræ maritimæ quâ Romanum esset imperium contrarius piratis. Si omnes socios & maxumè Græcos Asiaticos ac Siculos fortunis omnibus spo- liaverunt. *Eadem Glossæ.*

Σαλλῆστις ὃ θαυμάζω, τότε πρὸς τὸν ὄψθαι Ῥωμαίοις, καὶ μὴλοῖς λέγοντι· εἰ μὴτε πρὸς τερον τῶς ματὶ Σκιπίωνος νικήσαντας Ἀντίοχον ὥς το, μὴτε τοῖς Ἰνδοῖς πρὸς Ὁρχομένῳ καὶ περὶ Χαιρώνῃαν Ἀρχελάῳ μεμαχημένους, ἐγὼ κένοι καὶ μῆλον. *Id est:* Sallustium demiror, qui autumat, tum primum visos Romanis Camelos, quodd neque olim illos qui duce Scipione Antiochum devicerunt, neque hos qui ad ^e Orchomenum & Chæroneam certave- runt cum Archelao, nosse putaverit Camelum. *Plutarchus.*

Σαλλῆστος μὲν οὐκ οὐκ φησὶ, χαλεπὸς διατεθῆναι τοῖς στρατιώταις πρὸς αὐτὸν εὐδὺς ἐν ἁρχῇ τοῦ πολέμου πρὸς Κυζίκῳ, καὶ πάλιν πρὸς Ἀμισῷ δύο χειμῶ- νας ἔξῃς ἐν χεῖρα διαγαγεῖν ἀναστραδέοντας. *Id est:* At Sallustius quidem fuisse milites jam inde à principio malè, ait, in eum (Lucillum) ani- matos, quodd ad Cyzicum, & iterum ad Amisum duas hiemes eos in castris continuisset. *Idem*

NOTÆ.

* *Ut alii.* Quo, hic deesse clarum est, ex loco superiori qui de hac ipsâ reagit, facilè cognoscet.

^b *Tamen.* Id est, omnes sciunt quomo- do invicem sibi quadam innata vitia po- puli exprobrent.

^c *Pulsat.* Arguit, Notat.

^d *Antonius.* Pessimè depravatum est istud fragmentum.

^e *Orchomenum.* Orchomenus & Chæ- ronea duæ sunt Bœotiæ urbes ad amnem Cephisum; quamquam priorem Sophla- nus magis ad miridiem collocat.

LECTORI.

HActenus Fragmenta florentissimi Rerum Romanarum scriptoris, quæ extare putamus. Cætera quæ sequuntur, in M. S. Servio legi auctor

*auctor est V. Cl. Andreas Schottus: in optimâ tamen illâ Honorat;
Editione à Petro Daniele IC. procuratâ non comparent.*

* in or Trequii præter s r ciem necessarium haud multò secus quàm ferro noceri poterat. At Varinius, dum hæc aguntur à fugitivis agrâ parte militum autumnî gravitate, neque ex postremâ fugâ, cùm severo edicto juberentur ullis ad signa redeuntibus, & qui reliqui erant per summa flagitia detrectantibus, militiam. Quæstorem suum C. Thoranium ex quo præsentem vera facillimè noscerent. * * * commiserant, & tamen in serim quum volentibus numero quatuor.

* ingre, tante serui debacillitur, nefandum in modum perverso vulnere & interdum lacerum corpus semianimum omittentes, alii in tecta jaciebant ignes, multique ex loco servi quos ingenium socios dabat, abdita à dominis aut ipsos trahebant ex occulto neque sanctum aut nefandum quicquam fuit iræ barbarorum, & servili ingenio: quæ * Spartacus nequiens prohibere multis precibus cùm oraret, celeritate * * * nuntios.

Aliquot dies contra morem fiducia augeri nostris coepit, & promi lingua. Qua Varinius contra spectatam rem incautè motus novos incognitosque & aliorum casibus percussos milites, ducit tamen ad castra fugitivorum. Presso gradu silentes jam, neque tam magnificè sumentes prælium quàm postulaverant. Atque illi certamini conscii inter se juxta seditionem erant. Crixo & gentis ejusdem Gallis atque Germanis obviam ire & ultro offerre pugnam cupientibus contra Spartacum.

NOTÆ.

* *Spartacus.*] Hic est qui unâ cum Crixo & Oenomao, effracto Lentuli ludo, cum triginta aut amplius ejusdem fortunæ | viris Capuâ erupit; servisque ad vexillum & ad auxilium vocatis, Romanis grave, idemque probrosum bellum intulit.

ORATIONES

ORATIONES DUÆ AD C. CÆSAREM, SALLUSTIO ADSCRIPTÆ.

ORATIO I.

AD C. CÆSAREM DE REPUBLICA ORDINANDA.

POPULUS R: antea¹ obtinebir, regna atque imperia, fortunam dono dare, item alia, quæ per mortalis avidè cupiuntur: quia & apud indignos, sæpe erant, quasi per lubidinem data; neque cuiquam incorrupta permanferant. Sed res docuit^c id verum esse, quod in carminibus^d Appius ait, Fabrum esse suæ quemque fortunæ: atque in te maxumè, qui tantum alios^e prætergressus es, uti prius defessi sint homines laudando facta tua, quàm tu laude digna faciundo. Cæterum uti fabricata; sic virtute parta, quàm magnâ industriâ haberi decet: ne incuriâ deformentur, aut corruant infirmata. Nemo enim alteri imperium volens concedit: &² quamvis bonus atque clemens sit, qui plus potest; tamen, quia

INTERPRETATIO.

¹ Antea vulgò credebatur fortunam dare dono regna atque imperia.

² Et quamvis qui potentior est sit bonus atque clemens, tamen reformidatur, quia licet illi esse malo.

NOTÆ.

^a ORATIONES.] Multis probat Douza, esse epistolas; quod etiam postea ex ipso Sallustio cognoscitur. Nam, ejus esse eas idem, ut & ipse arbitror, contendit.

^b Populus Romanus.] Ab imperitis quibus vox obtinebat prospecta non esset, additas esse has duas voces Pop. Romanus, Casaubonus contendit; qui illustrissimam

sententiam eâ additione tenebris involutam dicit. Tanto viro non possum non suffragari.

^c Id.] Refertur ad sequentem sententiam.

^d Appius.] Hic est, ut videtur, quem Cicero sapientem vocat Poëtam.

^e Prætergressus.] Omnes libri habent prægressus. Carrio.

malo esset licet, formidatur. ^a Id evenit, quia plerique rerum potentes perversè consulunt: & eò se munitiores putant, quò illi, quibus imperitant, ^b nequiores fuere. At contra id eniti decet; cum ipse bonus, atque strenuus sis, uti quàm optimis imperites. Nam pessimus quisque asperrumè rectorum patitur. Sed tibi hoc gravius est, quàm ante te omnibus, armis parata componere. Bellum aliorum pace ^c mollius gessisti: ad hoc victores prædam petunt, victi ciyes sunt. Inter has difficultates ^d evadendum est tibi; atque in posterum firmanda resp. non armis modò, neque adversum hostes, sed, quod multò majus, multòque asperius est, bonis pacis ^e artibus. Ergo omnes magnà ^f mediocrique sapientià res huc vocat: quæ quisque optuma potest, uti dicat. Ac mihi sic videtur: qualicumque modo tu victoriam composueris, ità alia omnia futura. Sed jam quò meliùs faciliùsque constituas, paucis, quæ me animus monet, accipe. Bellum tibi fuit: Imperator, cum ^g homine claro, magnis opibus, avido potentia, majore fortunâ, quàm sapientiâ: quem secuti sunt pauci, per suam injuriam tibi inimici: item quos affinitas, aut alia necessitudo, traxit. Nam particeps dominationis neque fuit quisquam; neque ^h si pati potuisset, orbis terrarum bello concussus foret. Cætera multitudo vulgi, more magis quàm judicio, post alius alium, quasi prudentiorem, secuti. Per idem tempus ⁱ maledictis iniquorum occupandæ reip. in spem adducti homines, quibus omnia probro, ac luxuriâ polluta erant, concurrere in castra tua: & aperitè ^k quæris mortem rapinas, postremò omnia, quæ corruptus animus jubeat, imitari. Ex quibus magna pars, ubi neque ^l creditum condonare, neque

INTERPRETATIO.

^a Ex quibus magna pars, ubi vident te neque pecuniam creditam condonare, aut novas tabulas proponere.

NOTÆ.

^a Id.] Quod, scilicet, qui plus potest formidatur.

^b Nequiores.] Id est, homines nihili, quia nullâ sunt virtute; qui nihil nec possunt, nec audent.

^c Mollius.] Cæsari assentatur.

^d Evadendum.] Id est, Reipublicæ ita, ut tibi consulas, providendum.

^e Artibus.] Legum optimarum, quas tu sanxeris, observatione, & vindicatione.

^f Mediocrique.] Sibi ipsi viam sternit, ne impudenter fecisse videatur, qui Principi consulere satagat. Atque optimo fundamento nititur: Non enim minimam præstant aliquando Reipublicæ operam

qui traditores sunt, & minias perspicaces, quippe qui graviore passu progredientes, ea advertunt quæ fervidiores præterierant.

^g Homine claro.] Pompeio scilicet.

^h Si pati.] Testatur Florus, neque partem Pompeium; neque superiorem Cæsarem ferre potuisse.

ⁱ Maledictis.] Hoc dicit, Multos eo ad Cæsaris partes adductos fuisse, quòd malevolis quibusdam, qui cum Rempubli- cam occupaturum prædicabant, fidem haberent; & per ejus gratiam se potentes evasuros sperarent.

^k Quietos.] Iis qui nullis partibus erant addicti.

te civibus, sicuti hostibus, uti vident, defluxere: pauci resistere, quibus majus otium in castris; quam Romæ, futurum erat: ^a tanta vis creditorum impendebat. Sed ob easdem causas, immane dictum est, quanti & quam multi mortales postea ad Pompeium discesserint: eoque, per omne tempus belli, quasi sacro, atque ^b inspoliato fano debitores usi. Igitur, quoniam tibi victori de bello atque pace agitandum est; hoc uti ^c civiliter deponas, illa ut quam iustissima, & diuturna sit: de te ipso primum, ^d quia compositurus es, quod optimum factum est, existuma. Equidem ego cuncta imperia crudelia, magis acerba, quam diuturna, arbitror, neque quemquam à multis metuendum esse, quin ad eum ex multis formido recidat: ^e eam vitam bellum æternum atque anceps gerere: ^f quoniam neque adversus, neque ab tergo, aut lateribus tutus sis: semper in periculo, aut metu agites. Contrà qui benignitate, & clementiâ, imperium temperavere, his læta & candida omnia visa; etiam hostes æquiores, quam ^g aliis cives. An ⁱ qui me his dictis corruptiorem victoriæ tuæ, nimisque in victos bona voluntate prædicent? ^h Scilicet quod ea, quæ externis nationibus, naturâ hostibus, nosque majoresque nostri sæpe tribuere, ea civibus danda arbitror; neque barbarico ritu cæde cædem, sanguine sanguinem expiandum. An illa, quæ paullo ante hoc bellum in Cn. Pompeium victoriamque Syllanam increpabantur, oblivio abstulit? ^j Domitium, Carbonem, Brutum, alios

INTERPRETATIO.

^a An aliqui prædicent me corruptorem esse victoriæ tuæ his dictis.

^j An oblivio abstulit, Domitium &c.

NOTÆ.

^a Tanta vis.] Id est, quia feneratorum impotentiam experti essent.

^b Inspoliato.] Id est, ex quo abstulisse quicquam, nefas fuerit. Vult plurimos ad Pompeium, tanquam ad asylum concurrisse.

^c Civiliter deponas.] Duabus hisce vocibus, quæ proponit propemodum conficit vir summe politicus. Curandum est enim ut bello tu, non alius, finem imponas, idque reverâ & bonâ fide præstes: Curandum ut id civiliter; hoc est, quam maxime popularibus & civibus tuis parcendo. Atque ex ejusmodi exemplis discere debent blaterones quomodo loquendum, imò & legendum sit.

^d Quia.] Alii, Qui eâ.

^e Eam.] Arbitratur Sallustius, ejus vitam, qui se aliis metuendum præbet; bellum æternum esse. Optime, ut tunc

eius, propemodum, omnia.

^f Quoniam.] Intelligit eum, de quo, loquitur, nihil sperare posse in futurum, omnia timere ex præterio, & in præsentī turbatum esse.

^g Aliis.] Illis nempe, qui per sævitiam imperium obtinent.

^h Scilicet.] Ironicè sibi ex parte adversariorum illud affingit, quod ipsos maxime refellit.

ⁱ Domitium.] Hos tres Pompeius, primum quidem in Africâ, alterum in Sicilia, tertium circa Lilybæum mori coëgit. Caterum tantorum virorum ludibrio fata habita Autor Cæsaris ob oculos ponit, ut ipsum ad misericordiam, in quam pronus erat magis inclinaret: generosissimumque Imperatorem, quâ faciliè capiebatur, uti par est, tenet.

item ^a non armatos, neque in proelio belli jure, sed post ea supplices per summum scelus interfectos: plebem Romanam in ^b villâ publicâ pecoris modò conscissam. Heu quàm illa occulta civium funera, & repentinæ cædes in parentum, aut liberorum sinum, fuga mulierum, & puerorum, vastatio domorum, ante partam à te victoriam omnia sæva, atque crudelia erant. Ad quæ te illi iidem hortantur: ^c & scilicet id certatum esse ^d utrius vestrum arbitrio, injuriæ uti fierent: ^e neque receptam, sed captam, à te remp. & eâ causâ exercitus stipendiis confectis optimos, & veterrimos omnium, adversum fratres, parentesque, alii liberos armis contendere; ut ex alienis malis deterrumi mortales ventri, atque profundæ lubricinæ sumtus quærerent; atque essent opprobria victoriæ, quorum flagitiis commacularetur bonorum laus. Neque enim te præterire puto, quali quisque eorum more, aut modestiâ, etiam tum dubiâ victoriâ, sese gesserit; quoque modo in belli administratione scorta, aut ^d convivia, exercuerint nonnulli; quorum ætas ne per otium quidem tales voluptates sine dedecore attigerit. De bello satis dictum. De pace firmandâ quoniam tuque, & omnes tui agitis: primum id, quæso, considera, quale id sit, de quo consultas: ita, bonis, malisque ^e dimotis, patenti viâ ad verum perges. Ego sic existumo; quoniam orta omnia ^f intereunt, quâ tempestate urbi Romanæ fatum excidii adventarit, cives cum civibus manus conferturos: ita defessos, & exsangues regi, aut nationi præde futuros. Aliter non orbis terrarum neque cunctæ gentes conglobatæ, movere, aut contundere queunt hoc imperium. Firmanda igitur sunt concordie bona, & discordie mala expellenda. Id ita eveniet, si sumtuum, & rapinarum licentiam demiseris; non ad vetera ^g instituta revocans, quæ, jam pridem corruptis moribus,

I N T E R P R E T A T I O.

^a Et scilicet illi volunt certatum esse, ut causâ exercitus optimos, & veterrimos sciretur utrius vestrum arbitrio injuriâ omnium stipendiis confectis, contendere armis adversum fratres & parentes, alii adversus liberos.

^b Neque volunt recep tam & liberatam, sed captam esse à te Rempublicam, & eâ

N O T Æ.

^a Non armatos.] Animadversum in eos, qui se sponte dederant, inquit Florus.

^b Villa.] Ea fuit in Campo Martio, ubi quatuor, & secundum aliquos octo & novem millia deditorum inermium civium Sylla interfici jussit.

^c Et scilicet.] Adversariis rationes adscribit ridiculas, ut eorum institutam ridiculum videatur.

^d Convivia.] De hoc omni castrorum Pompeii dedecore Plutarchus, & ipse Cæ-

sar loquitur.

^e Dimotis.] Id est, seorsum positis, & accurate perspiculatis. Itâ verò, cuiusque decipi metuit, factum opus est.

^f Intereunt.] Quàm appositè, & ad ingenium Cæsaris accommodatè istud iniecit.

^g Instituta.] De sumtuariis legibus loquitur, quas adversus grassantem corruptionem satis firmas non credit.

ludibrio sunt; sed si suam cuique rem familiarem, finem sumptuum ^a statueris: quoniam is incessit mos, ut homines ^b adulescentuli, sua, atque aliena consumere, nihil libidini, atque aliis rogantibus denegare, pulcherrimum putent; ^c eam virtutem, & magnitudinem animi; pudorem, atque modestiam pro socordia æstiment. ^d Ergo animus ferox, pravâ viâ ingressus, ubi consueta non suppetunt, fertur accensus in socios modò, modò in cives, movet composita; & res novas ^e veteribus acquirit. Quare ^f tollendus fenerator in posterum; uti suas quisque res curemus. ea vera, atque simplex via est, magistratum populo, non creditori, gerere; & magnitudinem animi in addendo, ^g non demendo reip. ostendere. Atque ego scio: quàm aspera hæc res in principio futura sit; præsertim his: qui se in victoriâ licentiùs liberiùsque, quàm artiùs: futuros credebant: quorum si saluti potiùs: quàm libidini consules; illosque nosque & socios in pace firmâ constitues. Si ^h eadem studia: artesque juvenuti erunt: nâ ista egregia tua fama simul cum urbe Româ brevî concider. Postremò sapientes pacis causâ bellum gerunt, ⁱ laborem spe oîi sustentant. Nisi illam firmam efficis, vinci, an vicisse, quid retulit? Quare capeisse per deos remp. & omnia ^j aspera, uti soles, pervade. ^k Namque aut tu mederi potes; aut omittenda est cura omnibus. Neque ^l quisquam te ad crudeles pœnas, aut acerba iudicia, invocat, quibus

INTERPRETATIO.

^a Ob has causas animus ferox ingressus pravâ viâ, ubi consueta non suppetunt fertur accensus, modo in socios, &c.

NOTÆ.

^a Statueris.] Discordiæ vires maximas subtraxerit, qui hoc Auctoris monito uti dedicerit: Ut enim optimè Florus, Magnificus apparatus conviviæ, & sumptuosa largitio, nonne ab opulentiâ, paritura mox egistatem? Hæc Catilinam Patriæ suæ impexit.

^b Adulescentuli.] Utinam aliquando apud viros Principes ea rerum humanarum cura exoriat, ut possit futuri consulant, dum venientium institutioni quibus generata.

^c Eam.] Id est, in eo positam.

^d Veteribus.] Hoc est, Aliena consumendo, nihil libidini denegando. Cæterum vide mihi, quæso, quomodo sententiam suam expresserit. Petita res est rex ipsius naturæ visceribus, ubi omnia iisdem conservantur principiis quibus generata sunt. Verùm jocus est ex rerum veterum & novarum oppositione; quæ eò minùs bene composita videntur, quòd ex veteribus nova non soleant emergere.

^e Tollendus.] Istud certè maximæ est disquisitionis: Multa enim incommoda ex fœnore tangit Sallustius, in eo abusus plurimus; attamen, quomodo in totum tolli possit, non video.

^f Non demendo.] Magis istud rhetoricè quam politicè dictum; nisi Sallustius nimæ feneratorum licentiæ obviam ire conatus est. Quamvis enim aliquid videaris debitori per fenus detrahere, per idem illi sæpè multum addideris.

^g Eadem.] De quibus suprà, Sua, scilicet, & aliena consumere; &c.

^h Laborem.] Militare præsertim intellige.

ⁱ Aspera.] Quæ videlicet in ordinandâ Republicâ occurrunt.

^j Namque.] Cæsari assentatur.

^k Quisquam.] Bonus scilicet. Verùm ideo non addidit, quia rem ipsam terminis usque adeò invidiosis proposuit, ut, qui maximè cupiant, eam non audent defendere.

civitas vastatur magis,quàm corrigitur; sed nri pravas artes, malasque lubricines, ab juventute prohibeas. Ea vero clementia erit, consuluisse, ne merito cives patriâ^a expellerentur; retinuisse ab stultitiâ, & falsis voluptatibus; pacem concordiamque stabilivisse: ^b non, si, flagitiis obsecutus, delicta perpeffus præfens gaudium cum mox futuro malo concesseris. Ac^c mihi animus, quibus rebus alii timent, maxumè^c fretus est, negotii magnitudine: & quia tibi^d terræ, & maria simul omnia componenda sunt, (quippe res parvas^e tantum ingenium attingere nequit) magnæ curæ magna merces est. ^f Igitur provideas oportet, uti plebes, largitionibus, & publico frumento^g corrupta, habeat negotia sua, quibus^h ab malo publico detineatur: ⁱ juvenus probirati, & industriæ, non sumtibus, neque divitiis, studeat. Id ita eveniet, si pecuniæ, quæ maxuma omnium perniciēs est, ^k usum, atque ^l decus demseris. Nam sæpe ego cum animo meo reputans, quibus quisque rebus^m clarissimi viri magnitudinem invenissent; quæ res populos, nationesve magnisⁿ auctoribus auxissent; ac deinde quibus causis amplissima regna & imperia, corruissent: eadem semper bona, atque mala reperiebam, omnesque victores divitias contempsisse, & ^o victos cupivisse. Neque aliter quisquam extollere sese, & divina mortalis attingere potest, nisi,

INTERPRETATIO.

^a Ac animus meus maxime nititur iis rebus quas alii timent, negotii, scilicet, magnitudine.

NOTÆ.

^a Expellerentur.] Ciacconius mallet expellantur.

^b Non.] Supple, Clementia fuerit.

^c Fretus.] Bene de Cæsare se ideo sperare innuit, quod ille res solat exequi difficillimas: Viris enim cordatis difficultas animum auget.

^d Terræ.] Potius est ut Sallustium, Terrâ & mari, scripsisse credamus. Douza.

^e Tantum.] Cæsari iterum assentatur. Cæterum maxima laus est, minima etiam cum maximis procurare.

^f Igitur.] Non poterunt ad suum usum satis hanc periodum excutere Politici.

^g Corrupta.] Supple, uti quidem nunc est: Neque vero intendit Sallustius, Populus ut in eo permaneat.

^h Ab malo.] Homines verò pravo otio perdit, lues sunt & pestis Reipublicæ.

ⁱ Juvenus.] Optimè Auctor, qui rerum caput attingit. Atque equidem haud istud dico pro impudentiam, quasi in viro summe politico aliquid autem alibi reprehendi-

dere, verum quia quantum in juventutem peccetur, poenitet.

^k Usum.] Non in totum, sed illum quem anè habuit.

^l Decus.] Cum, non homines modò, sed omne quod est, esse porrò, & bene esse per naturam quærat, pronom est ut id illi ante omnia suum faciant, per quod reliqua comparant. Ex quo perspicuum est, quàm pessimè & flagitiose Reipublice consulant qui Virtutem, Honore, omnia denique argènto subiciunt.

^m Clarissimi.] In omnibus libroris clari legi Auctor est Carrio.

ⁿ Auctoribus.] In quibusdam scriptum est auctoribus, pro quò Ciacconius ponit auctoribus, phrasi Livio & Tacito usitatâ.

^o Victos.] Scilicet in iis progressus facimus, quibus incumbimus: Neque fieri potest ut, qui maximo cum labore accumulandis divitiis stedit, sine eo virtutem nactus fuerit.

omissis

omissis pecuniæ, & corporis gaudiis, animo indulgens, non assentando, neque concupita præbendo, ^a perversam gratiam gratificans; sed in labore, patientiâ, bonisque præceptis, & factis fortibus exercitando. Nam domum, aut villam extruere, eamque signis, aulæis, aliisque operibus, exornare, & omnia potius, quàm semet visendum efficere; ^b id est, non divitias decori habere, sed ipsum illis flagitio esse. Porro ii quibus bis die ventrem onerare, nullam noctem sine scorto quiescere mos est; ubi animum quem dominari decebat, servitio opprèssere, nequicquam eo postea haberi, atque claudo pro exercitio uti volunt. Nam imprudentiâ pleraque, & se præcipitant. Verùm hæc, & omnia mala pariter cum honore pecuniæ desinent, si neque magistratibus, neque alio vulgo cupienda venalia erunt. Ad hoc providendum est, quoniam modo Italia, atque provinciæ tutiores sint: id quod factu haud obscurum est. Nam iidem omnia vastant, suas deferendo domos, & per injuriam alienas occupando. Item ne, ut adhuc, militia injusta, aut inæqualis sit: cùm alii triginta, pars nullum stipendium faciet: & frumentum id, quod antea præmium ignaviæ fuit, per municipia, & colonias illis dare conveniet, cùm stipendiis ^c emeritis domos everterint. Quæ reipublicæ necessaria tibi que gloriosa ratus sum, quàm paucissimis absolvi. Non pejùs videtur pauca nunc de facto meo differere. Plerique mortales ad judicandum satis ingenii habent, aut simulant: verùm tamen ad ^d reprehenda aliena facta, aut dicta, ardet omnibus animus; vix satis apertum os, aut lingua prompta videtur, quæ meditata pectore evolvat quibus: me subjectum haud poenitet, magis ^e reticuisse pigeret. Nam sive hâc, seu meliore aliâ viâ perges; à me quidem pro virili parte dictum, & adutum fuerit. Reliquum est optare, uti, quæ tibi placuerint, ea dii immortales approbent, beneque evenire sinant.

NOTÆ.

^a *Perversam.*] Id est Quæ plus doloris & mali afferat quàm voluptatis.

^b *Id est.*] Utinam istud aliquando illi animo reputarent, qui se, per divitiarum abusum, non modò illustres fieri arbitrantur; sed, spretis insuper quibus gloriari velle videntur titulis, & Christi nomine, ejus membra sanguinemque, pro libitu, pe-

dibus proculeant.

^c *Emeritis.*] Id est, postquam lagibus destinatum tempus militia dedissent.

^d *Reprehendenda.*] Illi scilicet carpit qui suum studium & scripturam reprehendebant.

^e *Reticuisse.*] Id est, de iis non monuisse Casarem quæ optima esse credebant.

AD C. CÆSAREM DE REPUBLICA
ORDINANDA.ORATIO. ^a II.

SCIO ego, quàm difficile, atque asperum factu sit, consilium dare regi, aut imperatori; postremò cuiquam mortali, cujus opes in excelsis sunt quippe cum & illis consultorum ^b copiarum adsint; neque de futuro quisquam satis callidus, satisque prudens sit. Quin etiam sæpe parva magis, quàm bona consilia prosperè eveniunt: ^c quia plerasque res fortuna ex lubricine sua agit. Sed mihi studium fuit adolescentulo rempublicam capeffere atque in eam cognoscendam multam, magnamque curam habui: non ita, uti magistratum modò caperem, quem multi malis artibus adepti erant: sed etiam uti ^d rempublicam domi, militiæque, quantumque armis, viris, opulentiam posset, cognitum haberem. Itaque mihi multa cum animo agitante consilium fuit, famam ^d modestiamque meam post tuam dignitatem habere, & cujus rei luber periculum facere, dum quid tibi ex eo gloriæ accederet. Idque non temerè, aut ex fortunâ tuâ, decrevi; sed quia in te, præter cæteras, artem tuam egregiè mirabilem comperi, semper tibi majorem in adversis, quàm in secundis, rebus animum esse. Sed ^e per cæteros mortales illa res clarior est, quòd & priùs defessi sint homines laudando atque admirando munificentiam tuam, quàm tu faciendo quæ gloriâ digna essent. Equidem mihi decretum est, nihil tam ex alto reperiri posse; quod non cogitanti tibi in promptu sit. Neque ego, quæ visa sunt, de rep. tibi scripsi,

INTERPRETATIO.

^a Sed etiam uti haberem Rempublicam cognitam, & cognitum haberem quantum Respublica posset domi & militiæ, armis, viris, opulentiam.

NOTÆ.

^a II.] Nemini, qui utramque orationem, seu epistolam legerit, dubium esse potest, quin hæc prior sit.

^b Copiarum.] Maximam facit consulendi difficultatem consultorum numerus, dum ignarissimi loquacitate, aut pravo studio, bonorum consulta depravatum eunt.

^c Quia.] Hinc fit ut imperi perverfa sua consilia veris anteponan, bonos-

que agitent.

^d Modestiamque.] Iniqua plerumque hominum judicia & perversam voluntatem experiuntur qui aliis consulere sargunt: Adeoque viam tibi munit Sallustius, ne per imprudentiam aut impudentiam Cæsari consilium dedisse videatur.

^e Per cæteros mortales.] Alii habent per Deos immortales.

quia

quia mihi consilium, atque ingenium meum ^a amplius æquo probaretur: sed inter labores militiæ, interque prælia, victorias, imperium, statui admonendum te de negotiis urbanis. Namque tibi ^b si id modò in pectore consilii est, uti te ab inimicorum impetu viadices, quoque modo contra ^c adversum consulem beneficia populi retineas: indigna virtute tuâ cogites. sin in te ille animus est, qui jam à principio nobilitatis factionem disturbavit; plebem Rom. ex gravi servitute in libertatem restituit; in præturâ inimicorum arma inermis disjecit; domi militiæque tanta, & tam præclara facinora fecit, uti ne inimici quidem queri quidquam audeant, nisi de magnitudine tuâ: quin accipe tu ea, que dicam ^d de summa reipub. quæ profectò aut tu vera invenies, aut certè haud procul à vero. Sed quoniam Cn. Pompeius aut animi pravitate, aut quia nihil eo maluit quàm quod tibi obesser, irà lapsus est, ut hostibus tela in manus jaceret: quibus ille rebus remp. conturbavit, eisdem tibi ^e restituenda est. Primum omnium ^f summam potestatem moderandi, de vectigalibus, sumtibus, judiciis, senatoribus paucis tradidit; plebem Romanam, cujus antea summa potestas erat, ^g nosque his quidem legibus, in servitute reliquit. Judicia, tamen, ^h sicut antea, tribus ordinibus tradita sunt; tamen iidem illi factiosi regunt, dant, admittunt, quæ luber: innocentes circumveniunt: suos ad honorem extollunt. Non facinus, non probum, aut flagitium obstat, quò minus magistratus capiant: quod commodum est trahunt, rapiunt, postremò, tanquam ⁱ urbe captâ. Iubidine, ac licentiâ suâ, pro legibus utuntur. Ac me quidem mediocris dolor angeret, si virtute partam victoriam more suo ^k per servitium exercerent. Sed homines inertissimi, quorum omnis vis, virtusque in linguâ sita est, fortè, atque ^l alterius socordiâ dominationem

NOTÆ.

^a *Amplius æquo.*) Qui alteri consilium dat, superior esse videtur: Illud excusat Sallustius.

^b *Si id.*) Tacite innuit injurias vindicandas, & supremam potestatem invadendam.

^c *Adversum Consulem.*) Marcellum intelligo, cum Æmelium, alterum Consullem pecuniâ Cæsar suum fecisset: His enim, non, ut quidam existimavit, Marcello & Lentulo Consulibus, scriptam fuisse hanc epistolam crediderim.

^d *De summa.*) Omnes liberos *de summa Republicâ*, quomodo ferè prisci loquuti sunt, scriptum habere, testatur Carrio.

^e *Restituenda.*) In omnibus libris *restituendum* legi testatur Carrio; phrasi antiquâ.

^f *Summam.*) Si vera loquitur Sallustius,

hinc, ideò tantum Tribunitiam potestatem restituisse Pompeium intellegimus, quod eum antea fecisse vidimus, ut auram popularem captaret, volentibusque servitium imponeret.

^g *Nosque.*) Ordinem equestrem intellige.

^h *Sicut antea.*) Lege Plauriâ Plebi communicata judicia, ordini Senatorio à Syllâ translata fuerant. Lege verò Aureliâ, quam tulit L. Aurelius Contra Prætor, inter Senatores, Equites, & Tribunos ætarios, judicia eadem, ex Pompeii voluntate divisa sunt.

ⁱ *Urbe captâ.*) *Ab hostibus*, scilicet, qui omnia pro Iubidine agunt.

^k *Per servitium.*) Id est, cum civibus, veluti cum servis agendo.

^l *Alterius.*) Id est, *aliorum*; Neque hic quemquam singulatim designat.

oblatam

oblatam insolentes agitant. Nam, quæ seditio, ac dissensio civilis tot tamque illustres familias ab stirpe evertit? aut quorum unquam victoriâ animus tam præceps, tamquam immoderatus fuit? L. Sulla, cui omnia in victoriâ lege belli licuerunt, tamen^a à Sulpicio hostium partes muniri intellegebat: ^b tamen, paucis interfectis, cæteros beneficio, quàm metu retinere maluit. At hercule nunc^c cum Catone, L. Domitio, cæterisque ejusdem factionis, quadraginta senatores, multi præterea cum spe bonâ adolescentes, sicuti hostiæ, mactati sunt: cùm intera importunissima genera hominum, tot miserorum civium sanguine satiari nequiverunt: non orbi liberi, non parentes exactâ ætate, non gemitus virorum, luctus mulierum, immanem eorum animum inflexit: quin, acerbius in dies malefaciendo, ac dicundo, dignitate alios, alios civitate eversum irent. Nam, quid ego de te dicam, ^d cujus contumeliam homines ignavissimi vitâ suâ commutare volunt? scilicet neque illis tantæ voluptati est^e (tamen si insperantibus accidit) dominatio, quanto majori tua dignitas: qui optatius habent, ex tua calamitate^f periculum libertatis facere, quàm per te populi Rom. imperium maximum ex magno fieri. Quod magis tibi etiam atque etiam animo prospiciendum est, quonam modo rem stabilias, communiasque. Mihi quidem quæ mens suppetit, eloqui non dubitabo. Cæterum tui erit ingenii probare, quæ vera, atque utilia factû putes. In duas partes ego civitatem divisam arbitror, sicut à majoribus accepi, in partes, & plebem. Antea in patribus summa auctoritas erat, vis multo maxuma in plebe. Itaque sæpius

INTERPRETATIO.

^a Qui magis optant libertatem suam in | quàm Romanum Imperium, ex magna,
discrimen adducere, ex calamitate tuâ, | per te fieri maximum.

NOTÆ.

^a A Sulpicio.] Carrio veteribus libris, ut ille ait, manu ductus, pro Sulpitio, Sulpicio reposuit; idque auream correctionem vocat, quam quidem cuivis, qui sensum communem habeat, probatum iri non dubitat. Me verò minimè puduerit cum paucis, quibus sensus bonus fuerit, a communi recedere; eo præsertim indutus, quod nisi, Sulpitii mentione, sententiam suam Sallustius, tanquam meritis quibusdam coartaverit, falsissima ejus oratio fuerit. Cæterum, ad plenam hujus loci intelligentiam omnino videndus est Paterculus. Histor. lib. 2.

^b Tamen paucis interfectis.] Assumit Auctor quod commodum, & pro tempore verum fuit, antequam Sylla in Asiam

adversus Mithridatem proficisceretur. Illi verò in laudem vertit quod tunc temporis, coactus fecit: Alioqui post ultimam & firmam victoriam, non aliùs unquam in civēs Syllâ crudelior fuit.

^c Cum Catone.] Intellige Senatores à Catone, Domitio, aliisque ex factione Cæsari adversâ, interfectos fuisse; dummodo ne quid ex irâ & dolore, Senatu motus Sallustius admisceat. Nora verò phrasim, quâ facile, nec aliter quàm in re notissimâ utaris.

^d Cujus.] Id est, Qui neque vitam perdere dubitant, modo tibi aliquam faciant contumeliam.

^e Tamen si.] Major est autem ex voluptas quæ insperanti accidit.

in civitate ^a secessio fuit semperque nobilitatis opes deminutæ sunt, & ius populi amplificatum. Sed plebes eo liberè agitabat, quia nullius potentia super leges erat; neque divitiis, aut superbiâ, sed bonâ famâ, factisque fortibus nobilis ignobilem anteibat: humilissimus quisque in armis, aut militiâ, nullius honestæ rei egens, satis sibi, satisque patriæ erat. Sed, ubi eos paullatim expulsos agris, inertia, atque inopia incertas domos habere subegit: coepere alienas opes petere, libertatem suam cum republicâ venalem habere. Itâ paullatim populus, qui dominus erat, & cunctis gentibus imperitabat, dilapsus est: & pro communi imperio, privatim sibi quisque servitutem peperit. Hæc igitur multitudo primum malis moribus imbuta, deinde in artes, vitasque varias ^c dispalata, nullo modo inter se congruens, parùm mihi quidem idonea videtur ad capeffendam rempub. Cæterùm, additis novis civibus, magna me spes tenet, fore, ut omnes expergilcantur ad libertatem: quippe cum illis libertatis retinendæ, tum his servitutis amittendæ cura orietur. Hos ego censeo, permixtos cum veteribus novos incoloniis constituas: itâ & res militaris opulentior erit, & plebes bonis negotiis impedita malum publicum facere desinet. Sed non inscius, neque imprudens sum, cum ea res agetur; quæ sævitia, quæve tempestates hominum nobilium futuræ sint, cum indignabuntur omnia funditus misceri, antiquis civibus ^d hanc servitutem imponi, regnum denique ex liberâ civitate futurum, ubi unius munere multitudo ingens in civitatem pervenerit. Equidem ego sic apud animum meum statuo; malum facinus in se committere, qui in commodo reip. gratiam sibi conciliet. ^e Ubi bonum publicum etiam privatim usi est: id verò dubitare aggredi, socordiae, atque ignaviae duco. M Livio ^f Druso semper consilium fuit, in tribunatu summâ ope niri pro nobilitate: neque ullam rem in principio agere intendit, nisi illi auctores fierent: sed homines ^g factiosi: quibus dolus, atque malitia, fide cariora erant, ubi intellexerunt, per unum hominem ^h maximum beneficium multis mortalibus dari; videlicet & ⁱ sibi quisque conscius,

INTERPRETATIO.

^a Et scilicet quisque conscius sibi se esse animo malo atque infido, existimaverunt de Druso iuxta ac de se.

NOTÆ.

^a Secessio.) De iis jam sæpius vidimus.

^b Armis.] Ingeniosè ad vitandam, taurologiam, Sallustio indignam, Douza pro armis, unius litteræ levi mutatione armis reposuit.

^c Dispallata.) Id est, dispersa, cum aliud ali genus vitæ sequerentur.

^d Hanc servitutem.] Id est, hæc omnia in civitatem induci ut veteribus civibus servitutem imponeretur.

^e Ubi bonum.] Directè dixisset, Ubi bonum privatim etiam publicè usui est; Verum honestius expressit, cum primo publici boni rationem habuit.

^f Druso.) Politicum virum de isto Velleium adivisse nequaquam pigebit.

^g Factiosi.] De nobilibus loquitur, itemque Senatu, qui Drusum Senatui ipsi faventem per invidiam oppresserunt.

^h Maximum.] Civitatem, scilicet.

malo

malo atque infido animo esse, de M. Livio Druso juxta, ac de se, existimaverunt. Itaque metu, ne per tantam gratiam solus rerum potiretur, ^a contra eam nixi, ^b sua ipsius consilia disturbaverunt. Quo tibi, imperator, majore curâ fideque amici, & multa præsidia paranda sunt. Hostem adversum opprimere, strenuo homini haud difficile est: occulta pericula neque facere, neque vitare, bonis in promptu est. Igitur, ubi eos in civitatem adduxeris; quoniam quidem revocata plebes erit, in eâ re maxumè animum exercitato, uti colantur boni mores; concordia inter vetres, & novos coalescat. Sed multò maxumum bonum patriæ, civibus, tibi, liberis postremò humanæ genti, pepereris, si studium pecuniæ aut sustuleris, aut, quod res feret, minueris. Aliter neque privata res, neque publica, neque domi, neque militiæ, regi potest. Nam ubi cupido divitiarum invasit; neque disciplina, neque artes bonæ, neque ingenium ullum satis pollet: quin animus magis, aut minùs maturè, postremò tamen succumbit. Sæpe jam audiui, qui reges, quæ civitates & nationes, per opulentiam magna imperia amiserint, quæ per virtutem inopes ceperant: id adèd haud mirandum est. Nam ubi bonus deteriorum divitiis magis clarum, magisque acceptum videt; primò æstuat, multaque in pectore volvit: sed ubi ^c gloria honorem magis in dies; virtutem opulentia vincit, animus ad voluptatem à vero deficit. Quippe ^d gloriâ industria alitur; ubi eam demseris, ipsa per se virtus amara, atque aspera est. Postremò ^e ubi divitiæ claræ habentur, ibi omnia bona vilia sunt, fides, probitas, pudor, pudicitia. Nam ad virtutem ^f una, & ardua via est: ad pecuniam, ^g quâ cuique lubet, nititur: & malis, & bonis rebus ea creatur. Ergo in primis auctoritatem pecuniæ demito: ^h neque de capite, neque de honore ex copiis quisquam magis, aut minùs judicaverit; si neque prætor neque consul, ex opulentia, ve-

INTERPRETATIO.

^a Quisque nititur ad pecuniam viâ quâ cuique lubet.

NOTÆ.

^a Contra eam.] Adeoque Reipublicæ qui benefacit, illud quoque dissimulare debet, ne ipsius beneficii invidiâ, etiam ab iis quibus benefacit, opprimatur.

^b Sua ipsius.] Alii, *Sua & ipsius*; Gronovius mallet *Sua ipsorum*. Ceterum locus Politicorum, si alius uspiam, meditatione dignus.

^c Gloria.] Inanis illa, scilicet, cujus fundamentum non est virtus.

^d Gloriâ.] Hic verò gloriam veram, aut quamlibet intellige.

^e Ubi.] Jam diu usque adèd istud com-

probatum est, ut omnium sæculorum, & totius orbis oraculum videatur: Interim, eo spreto, hodieque propemodum omnes pereunt.

^f Una.] Et istud consideratione dignum simplex est siquidem & simplicissima virtus, atque in angustum ita coarctata, ut neque in hanc, neque in illam partem deflectere queat.

^g Neque de capite.] Id est, nullus dignitatem vel existimationem auxerit vel minuerit, quod divitiis auctus vel destitutus fuerit.

rum ex dignitate, creetur. * Sed de magistratu facilè populi iudicium sit. Iudices à paucis probari, regnum est; ex pecuniâ legi, in honestum. Quare omnes primæ^b classis^c iudicare placet, sed^d numero plures, quàm iudicant. Neque^e Rhodios, neque alias civitates umquam suorum iudiciorum poenituit: ubi promiscuè dives, & pauper, ^f uti cuique fors tulit, de maximis rebus iuxta, ac de minimis disceptat. Sed de magistratibus creandis haud mihi quidem absurdè placet lex, quam C. Gracchus in tribunatu promulgaverat; ut ex confusis quinque classibus sorte & centuriæ vocarentur. Ità coæquati dignitate, pecuniâ; virtute antequam alius alium properabit. nec ego magna remedia contra divitias statuo. Nam perinde omnes res laudantur, atque appetuntur, ut earum rerum usus est: malitia præmis exercetur. Ubi ea demseris, nemo omnium¹ gratuitò malus est. Cæterùm avaritia, bellua fera immanis, intoleranda est: quo intendit, oppida, agros, fana, atque domos, vastat: divina cum humanis permiscet: neque exercitus neque mœnia obstant, quò minùs vi suâ penetret: famâ, pudiciâ, libris, patriâ, atque parentibus cunctos mortales spoliât. Verùm, si pecuniæ decus ademeris; magna illa vis avaritiæ facilè bonis moribus vincetur. Atque hæc ita sese habere, tametsi omnes æqui, atque iniqui memorent: tamen tibi cum factione nobilitatis haud mediocriter certandum est: cujus si dolum caveris, alia omnia² in proclivi erunt. Nam hi, si virtute satis valerent, magis æmuli bonorum, quàm invidi, essent. Quia desidia, & inertia, & stupor eos, atque torpedo, invasit; strepunt, obtreçant, alienam famam suum dedecus existimant. Sed, quid ego plura, quasi de-

INTERPRETATIO.

¹ Nemo omnium est malus pro nihilo.

² Alia omnia erunt facilia.

NOTÆ.

* Sed de.] Id est, populus cognoscat quinam ad iudicandum idonei fuerint.

^b Classis.] Classis pars est civium, ex censu in ordinem relata. In quinque vero classes, cum capite censorum centuriâ, universum populum Romanum Servius Tullius distribuit; quarum classium prima, ut opulentissima, ita & potentissima erat.

^c Indicare.] Id est, Dignos reputari quibus iudicandi munus conferatur.

^d Numero.] Id est, Plures ex primâ classe constituendos, qui reipsâ Populo jus dicerent.

^e Rhodios.] Rhodus nobilis est insula maris Mediterranei, inter Cyprum & Cretam.

^f Uti cuique.] Cuique facilius tolera-

ret Gronovius, si sequeretur cecidit, non tulit: Itaque illi potius placet, utcumque fors, tulit: Nihil tamen necesse habeo mutare.

^g Centuriæ.] Non modo in classes Populum Romanum Servius divisiit, sed & classes in centurias. Ut verò divitibus maximam faceret potestatem, primæ classis dedit prærogativam; ut prima suffragium ferret: Ex quo plerumque eveniebat, cum ea reliquis omnibus præpolleret, ut rarè ab aliis classibus suffragium preteretur. Gracchus, ut plebi primum & antiquum suum jus restitueret, volebat ut sorte centuriæ ad suffragia vocarentur. Verùm de his omnibus omnino adire opus est eos, qui ea ex professo tractaverunt.

ignoris

ignotis memorem ? M. Bibuli^a fortitudo, atque animi vis, in consularum erupit ? habes linguā, magis malus, quam callidus ingenio. Quid ille audeat, cui consulatus maximum imperium maximo dedecori fuit ? An L.^b Domitii magna vis est, cujus nullum membrum a flagitio aut facinore vacat ? lingua vana, manus cruentæ, pedes fugaces quæ honestè nominari nequeant, in honestissima. Unius tamen M. Catonis ingenium versutum, loquax, callidum haud contemno. Parantur hæc disciplina^c Græcorum. Sed virtus, vigilantia, labos, apud Græcos nulla sunt. Quippe, cum domi libertatem suam per inertiam amiserint ; censesne eorum præceptis imperium haberi posse ? reliqui de factione sunt inertissimi nobiles : in quibus, sicut in statuā, præter nomen, nihil est additamenti. L. Posthumius, & M. Favonius, mihi videntur quasi magnæ navis supervacua onera esse, ubi salvi pervenire^d visi sunt ; si quid adversi coortum est, de illis potissimum^e jactura fit, quia pretii minimi sunt. Quoniam nunc, uti mihi videor, de plebe renovandâ, corrigendâque, disserui : de senatu, quæ tibi agenda videntur, dicam. Postquam mihi ætas ingeniumque adolevit, haud fermè armis, atque equis, corpus exercui, sed animum in litteris agitavi, quod naturâ firmitus erat, id in laboribus habui. Atque ego in eâ vitâ multa legendo, atque audiendo ita comperi, omnia regna, civitates, nationes usque eò prosperum imperium habuisse, dum apud eos vera consilia valuerunt : ubicumque gratia timor, voluptas, ea corrumpere ; post paullo immixturæ opes, deinde ademptum imperium, postremo servitus imposita est. Equidem ego sic apud animum meum statuo : cuicumque in suâ civitate amplior, illustriorque locus, quàm aliis est, ei magnam curam esse reip. Nam cæteris, salvâ urbe, tantummodo libertas tuta est : qui per virtutem sibi divitias, decus, honorem, pepererunt ; ubi paulum inclinata resp. agitari cœpit, multipliciter animus curis, atque laboribus fatigatur, aut gloriam, aut libertatem, aut rem familiarem, defensat : omnibus locis adest, festinat : quantò in secundis rebus florentior fuit, tantò in adversus asperius, magisque anxie agitatur. Igitur ubi plebes senatui, sicuti corpus animo, obedit, ejusque consilia consequitur ; patres consilio valere decet, populo supervacanea est calliditas. Iraque majores nostri, cum bellis asperrimis premerentur, equis, viris, pecuniâ amissâ, nunquam defessi sunt armati de imperio certare. Non inopia ærarii, non vis hostium, non adversa res, ingentem

INTERPRETATIO.

^a Fortitudo.] Ironia est.

^b Domitii.] Ænorbadi nomine, qui Consul ante aliquot annos fuerat.

^c Græcorum.] Certè non ita de Sallustio merita erat Græcia.

^d Visi sunt.] Vetus editio, ut testatur

Carrio, haber, *visi sunt*, pro quo de Vaticano corrigit *visi sunt* : Liphius ingeniosâ sanè conjecturâ reponit *viri sunt*. Fortè nihil mutandum.

^e Jactura fit.] Id est, in profundum abijciuntur.

eorum animum subegit, quin, quæ virtute ceperant, simul cum animâ retinerent. Atque ea magis fortibus consiliis, quàm bonis proeliis, parata sunt. Quippe apud illos ^a una resp. erat, ei consulebant; factio contra hostes parabatur: corpus atque ingenium, patriæ, non suæ quisque potentiae, exercitabat. At hoc tempore contrà, homines nobiles, quorum animos socordia, atque ignavia, invasit; ignari laboris, hostium, militiae, domi factione instructi, per superbiam cunctis gentibus moderantur. Iraque patres, quorum consilio antea dubia resp. stabiliebatur, oppressi, ex alienâ libidine huc atque illuc fluctuantes agitantur: interdum alia, deinde alia, decernunt: ut eorum, qui dominantur, simultras, ac arrogantia fert, ita bonum, malumque publicum existimant. Quod si aut libertas æqua omnium, aut sententia ^b obscurior esset; majoribus opibus resp. & minùs potens nobilitas esset. Sed quoniam coæquari gratiam omnium difficile est; quippe cum ^c illis majorum virtus partam reliquerit gloriam dignitatem, clientelas; cætera multitudo pleraque inscia: sit sententia eorum à metu libera. Ita occultò sibi quisque alterius potentiâ ^d carior erit. Libertas juxta bonis, & malis, strenuis, & ignavis, optabilis est. Verùm eam plerique metu deserunt, stultissimi mortales; ^e quod in certamine dubium est, quorsum accidat, id per inertiam in se, quasi victi, recipiunt. Igitur duabus rebus confirmare posse senatum puto: si numero auctus ^f per tabellam sententiam feret. Tabella ^g obtentui erit, quo magis animo libero facere audeat: ^h in multitudine, & præsidii plus, & usus amplior est. Nam ferè, his tempestatibus, alii judiciis publicis, alii privatis suis, atque amicorum

NOTÆ.

^a Una. Id est, quæ in factiones non erat diversa. Salus est profectò omnium membrorum societas & communicatio; pessis discordia & abalienatio.

^b Obscurior. Obscurior est ipse Sallustius, dum minùs obscuram queritur aliorum sententiam. Badius intelligit de obsequio, quo omnes ferè erga paucos tenebantur, quodque illis minùs cognitum fuisse Autor desiderasset. Ego verò hic agi crediderim de suffragiis, quæ per tabellas, de quibus etiam postea Sallustius loquitur, ferebantur ne cujusquam sententia ab ullo cognosci posset.

^c Illis. Nobilibus, scilicet.

^d Carior. Id est, cum singulis per tabellam, nemine conscio, sententiam suam dicere licuerit, omnes sibi & Republicæ magis quàm paucorum superbiæ, suffragio suo consulunt.

^e Quod. Servitutem intelligit, quæ,

quam in partem cadat, quandiu pro libertate certatur; nullus scire potest.

^f Per tabellam. Non unus fuit semper apud Romanos sententiam suam dicendi modus; ut neque apud alias gentes. Voce primò, deinde, ut major libertas esset, per tabellas, suffragium suum ferebant. Quæ de re, vide, in primis, Delectum Latinitatis Monero Jesuitæ attributum.

^g Obtentui. Badius exponit ad obtinendum. Ego ita intelligo, ut tabella quasi velum fuerit & operimentum, sub quo latitantes liberè suffragia sua dixerint. Obtentui, id est, ad obtinendum & obtegendum.

^h In multitudine. Istud vero disquisitione multà opus habet, atque pro multiplici rerum & personarum ratione est limitandum.

negotiis implicati, haud sanè ^a reip. consiliis adfuerunt: neque eos magis occupatio, quàm ^b superba imperia distinuere. Homines nobiles cum paucis senatoriis, quos ^c additamenta factionis habent, quæcumque libuit probare, reprehendere, decernere, ea, uti libido tulit, fecere. Verùm ubi, numero senatorum aucto, pertabellam sententiæ dicentur; illi superbiam suam dimittent, ubi iis obediendum erit, quibus antea, crudelissimè imperitabant. Forsitan, imperator, perlectis litteris desideres, quem numerum senatorum fieri placeat; quoque modo in multa, & varia officia distribuatur; & ^d quoniam iudicia primæ classis mittenda putem, quæ ^e descriptio, qui numerus in quoque genere futurus sit. Ea mihi omnia generatim describere haud difficile factu fuit: sed prius laborandum visum est de summâ consilii, idque tibi probandum verum esse. Si hoc ^f itinere uti decreveris, cætera in promptu erunt. Volo ego consilium meum prudens, maxumèque usi esse. Nam ubicumque tibi res prosperè cedit, ibi mihi bona fama eveniet. Sed me illa magis cupiditas exercet, uti quocumque modo, & quamprimum resp. adjuvetur. Liberratem gloriâ cariorem habeo, atque ego te oro, hortorque, ne ^g clarissimus imperator, Gallicâ gente subactâ, populi Rom. summum atque invictum imperium tabescere vetustate, ac per summum discordiam dilabi, patiaris. Profectò, si id accidat, neque tibi nox, neque dies ^h curam animi sedaverit; quin in somniis ⁱ exercitus, furibundus, atque amens alienatâ mente feraris. Namque, mihi pro vero constat omnium mortalium vitam divino numine ^j invisi: neque bonum, neque malum facinus cujusquam pro nihilo haberi: sed ex naturâ, diversa præmia bonos, malosque sequi. Interea fortè ea tardius procedunt: suus cui-

I N T E R P R E T A T I O.

^a Ne cum sit clarissimus Imperator, &c.
^b Superba. Quod paucorum nollent subservire superbiæ.

^g Namque pro certo comperi, omnium mortalium vitam divino numine cerni.

N O T Æ.

^a Republica consiliis.] Quibus, de Republicæ bono disceptabatur.

^b Superba. Quod paucorum nollent subservire superbiæ.

^c Additamenta.] Ita loquitur de ministris & satellitibus superbiæ paucorum, hoc est de iis, qui cæco obsequio potentioribus, in omnibus suffragabantur.

^d Quoniam.] Id est, quid de illis faciendum.

^e Descriptio.] Gall. Quel en sera le departement.

^f Itinere.] Id est si prout ego admo-

^h Curam.] Conscientiæ angores intelligit. Ceteram summâ arte scopum suum Sallustius dissimulat: Eò spectat tota oratio, ut summum Imperium Cæsar occupet, sperans se, per eum, illos persequuturum, à quibus Senatu motus fuerat. Plurimas ad hanc rem causas subrexit; at gloriam potissimam, quâ ferè solâ Julius movebatur. Neque id tantum, cum virtute gloriam ita copulat, ut, nisi obtemperet magnanimus Imperator, non modò Gloriæ, sed Virtuti, sed Patriæ, terga vertisse videatur.

que animus ex conscientia spem præbet. Quod si tecum patria atque parentes possent loqui, scilicet hæc tibi dicerent: O Cæsar, nos te genuimus fortissimi viri, in optimâ urbe, decus, præsidiumque nobis, hostibus terrorem. Quæ multis laboribus, & periculis ceperamus, ea tibi nascenti cum animâ simul tradidimus, patriam maxumam in terris; domum, familiamque in patria clarissimam; præterea bonas artes, honestas divitias; postremo omnia honesta menta pacis; & præmia belli. Pro his amplissimis beneficiis non flagitium à te, neque malum facinus petimus; sed uti libertatem eversum restituas. Quâ re patratâ, profectò per gentes omnes fama virtutis tuæ volitabit. Namque hac tempestate, tametsi domi militiaeque præclara facinora egisti; tamen gloria tua cum multis viris fortibus æqualis est: si verò urbem amplissimo nomine, & maximo imperio, prope jam ab² occasu restitueris; quis te clarior, quis major, in terris fuerit? Quippe si morbo jam, aut fato huic imperio secus accadat; cui dubium est, quin per orbem terrarum vastitas, bella, cædes, oriantur? quod sit tibi bona lubido fuerit, patriæ, parentibus gratificandi; postero tempore, rep. restitutâ, super omnis mortalis gloria agnita, tuaque unius mors vitâ clarior erit. Nam vivos interdum fortuna, sæpe invidia, fatigat: ubi anima naturæ cessit, demitis obrectationibus ipsa se virtus magis magisque extollit. Quæ mihi utilia factu visa sunt, queque tibi usui fore credidi, quàm paucissimis potui, perscripsi. Cæterum deos immortalis obtestor, uti, quocumque modo ages, ea res tibi, reique publicæ prosperè eveniat.

INTERPRETATIO.

¹ Nos fortissimi viri genuimus te in urbe optimâ, ut sis nobis decus, &c.

² Si verò restitueris prope jam ab interitu, urbem, cui nomen est amplissimum, &c.

C. SALLUSTII CRISPI IN M. TULLIUM. CICERONEM DECLAMATIO.

GRAVITER, & inquo animo, maledicta tua paterer, M. Tulli, si te scirem iudicio magis, quàm morbo animi, petulantia istâ uti. Sed, quoniam in te neque modum, neque modestiam ullam animadverto, respondebo tibi: uti, si quam maledicendo voluptatem cepisti, eam¹ malè audiendo amittas. Ubi querar? quos

NOTÆ.

¹ Malè. J De te, scilicet.

implorem. P. C. diripi remp. atque ^a audacissimo cuique esse ^b perfidia? an apud populum Rom. qui ita largitionibus corruptus est, ut sese, ac fortunas suas venales habeat? an apud vos, P. C. quorum auctoritas turpissimo cuique, & sceleratissimo, ludibrio est? ubi M. Tullius leges, judicia populi Rom. ^c defendit, atque in hoc ordine ita moderatur, quasi unus reliquus ex familiâ viri clarissimi Scipionis Africani, ac non reptitius, accitus, ac paullò antè insitus huic urbi civis. An verò, M. Tulli, facta, ac dicta tua obscura sunt? an non ita a pueritiâ vixisti, uti nihil flagitiosum corpori tuo putares, quod alteri ^d collibuisse? Scilicet, istam immoderatam eloquentiam apud M. Pisonem non pudicitiae jacturâ perdidicisti? Itaque minumè mirandum est, si eam flagitiosè venditas, quam turpissumè parasti. Verum, ut opinior, ^e splendor domesticus tibi animos attollit; uxor sacrilega, ac perjuriis delibuta; filia matris pellex, tibi jucundior, atque ^f obsequentior, quàm parenti par est. Domum ipsam tuam vi, & rapinis, funestam tibi ac tuis, comparasti: videlicet uti nos commonefacias, quàm conversa sit resp. cum in eâ domo habitas, homo flagitiosissime, quæ P. Crassi, viri consularis, fuit. Arque hæc cum ita sint; tamen Cicero ^g se dicit in consilio deorum immortalium fuisse; inde missum huic urbi civibusque: custodem, ^h absque carnificis, nomine qui civitatis ⁱ incommodum in gloriam suam ponit: quasi verò non illius conjurationis causa fuerit consularatus tuus, & iccirco resp. disjecta eo tempore, quo te custodem habebat. Sed, ut opinor illa, te magis extollunt, quæ post consulatum cum Terentiâ uxore de rep. consuluisti, cum legis ^k Plautiæ judicia domi faciebas: ex conjuratis alios morte, alios pecuniâ condemnabas: cum tibi alius ^l Tusculanum, alius ^m Pompeianam villam ædificabat, alius domum

NOTÆ.

^a *Audacissimo.*] Totum istud in unum Ciceronem recidit.

^b *Perfidia.*] Badianus codex habet *perfidia locum*? Verum optimè viderunt alii, hanc ex margine irrepsisse in textum imperiti explicationem. Ceteram sensus satis pater.

^c *Defendit.*] Ut Ciceronem dedecoret, vult collapsam penitus videri Rempublicam, in quâ ille dominetur.

^d *Collibuisse.*] Turpitudinem notat masculam.

^e *Splendor.*] Ironia.

^f *Obsequentior.*] Obscena & flagitiosa honestè (modò & verè) carpit.

^g *Se dicit.*] Perversè istud ex Ciceronis orationibus extortum.

^h *Absque carnificis nomine.*] Ideo dicit, quod Cicerone invigilante, Lentulus alii-

que Catilinæ populares in carcere necati fuerint.

ⁱ *Incommodum.*] Verum est, ob imminentem Reipublicæ à Catilina calamitatem, Consulatum M. Tullio mandatum fuisse, eumque ex eo gloriam maximam nactum esse: At quàm subtiliter, tam & perversè crimen parricidarum cum Ciceronis laude quisquis hic est declamator confundit.

^k *Plautiæ.*] Hæc à Plautio Tribuno plebis, adjuvante Catulo lata est, ut de eorum capite quereretur qui adversus Rempublicam conjuravissent, &c.

^l *Tusculanum.*] Tusculum oppidum fuit Latii, non longè à Româ, ad ortum, ubi Cicero villam illo nomine habuit.

^m *Pompeianam.*] Duodecimo plus minus, à Neapoli, milliario.

emebat:

emebat : qui verò nihil poterat, is erat calumniæ proximus ; is aut domum tuam oppugnatam venerat, aut insidias senatui fecerat, denique de eo tibi ^a compertum erat. Quæ si tibi falsa objicio ; redde rationem, quantum patrimonii acciperis, quid tibi litibus accreverit, quâ ex pecuniâ domum paraveris, Tusculanum, & Pompeianum infinito sumtu ædificaveris. Aut, si retices cui ; dubium potest esse, quin opulentiam istam ex sanguine, & visceribus civium paraveris ? Verum, ut opinior, homo novus ^b Arpinas, ^c ex C. Marii familiâ, ejus virtutem imitatur ; contemnit similitudinem hominum nobilium populi R. curam habet ; neque terrore ; neque gratiâ commovetur. Illud verò amicitiae tantum, ac virtutis ^d est animi ? Immo vero homo levissimus, supplex inimicis, amicis contumeliosus, modò harum, modò illarum partium, fidus nemini, levissimus senator, mercenarius patronus, cujus nulla pars corporis à turpitudine vacat : lingua vana, manus rapacissime, gula immensa, pedes fugaces ; quæ honestè nominari non possunt, ^e inhonestissima. Atque is, cum ejusmodi sit, tamen audet dicere : ^f *O fortunatam natam me consule Romam !* Te consule fortunatam, Cicero ? immo verò infelicem & miseram, quæ crudelissimam ^g proscriptionem civium perpessa est ; cum tu, perturbatâ rep. metu per cullos omnes bonos parere crudelitati tuæ cogeas ; cum omnia judicia, omnes leges, in tuâ lubidine erant, cum tu, sublatâ lege ^h Porciâ, ereptâ libertate, omnium nostrum vitæ, necisque potestatem ad te unum ⁱ revocaris. Atque parum est, quod impunè fecisti : verum etiam commemorando exprobras ; neque licet ^k oblivisci servitutis suæ. ^l Egeris, oro te, Cicero, perfeceris quod liber ; satis est perpessos esse etiamne aures nostras ^m odio tuo onerabis ? etiamne molestissimis verbis insectaberis ? *Cedant*

N O T Æ.

^a *Compertum erat.*] Id est, Certò sciebas eum conjurasse ; deinde & ipsum eundem morti addicebas.

^b *Arpinas.*] Irrilio est.

^c *Ex C. Marii.*] Id ideo dicit, quòd & Marius, cujus virtus maximè enituerat, Arpino oriundus esset.

^d *Est animi.*] Id est, an eas tantum habet virtutes Cicero ?

^e *Inhonestissima.*] Jam suprà eadem exprobravit.

^f *O fortunatam.*] Versus scripsit Cicero de suo Consulatu, quorum hic unus est, quem Juvenalis, non obscurè tanquam ridendum reprehendit.

^g *Proscriptionem.*] Dicit non justè multatos fuisse qui cum Catilinâ conjuraverant. Non ità arbitrati sunt boni cives : laterim observatam tuac temporis Rem-

publicam, à Clodio & aliis seditiosis ad exilium Cicero compulsus est.

^h *Porcia.*] De eâ vide suprà, p. 44.

ⁱ *Revocareras.*] Per Senatus decretum, *Viderent Consules ne quid Respublica detrimenti caperet : Nam ipse urbis praedidio relictus fuit ; Antonius Collega conjuratus persequutus est.*

^k *Oblivisci.*] Hoc ideo dicit, quòd Cicero diligentiae suæ in liberanda Republicâ sæpius mentionem faceret.

^l *Egeris.*] Quasi dicit, *Esto, quando ità placitum superis, Rempublicam disjaceris ; ne insuper calamitatem nobis toties objicias.*

^m *Odio.*] Hic vim habet peculiarem ; significat enim odium, importunitatem ex re maximè odiosâ.

implorem. P. C. diripi remp. atque ^a audacissimo cuique esse ^b perfidia? an apud populum Rom. qui ita largitionibus corruptus est, ut sese, ac fortunas suas venales habeat? an apud vos, P. C. quorum auctoritas turpissimo cuique, & sceleratissimo, ludibrio est? ubi M. Tullius leges, judicia populi Rom. ^c defendit, atque in hoc ordine ita moderatur, quasi unus reliquus ex familiâ viri clarissimi Scipionis Africani, ac non reptitius, accitus, ac paullò antè insitus huic urbi civis. An verò, M. Tulli, facta, ac dicta tua obscura sunt? an non ita a pueritiâ vixisti, uti nihil flagitiosum corpori tuo putares, quod alteri ^d collibuisse? Scillicet, istam immoderatam eloquentiam apud M. Pisonem non pudicitiae jacturâ perdidicisti? Itaque minumè mirandum est, si eam flagitiosè venditas, quam turpissumè paraisti. Verum, ut opinior, ^e splendor domesticus tibi animos attollit; uxor sacrilega, ac perjuriis delibuta; filia matris pellex, tibi jucundior, atque ^f obsequentior, quàm parenti par est. Domum ipsam tuam vi, & rapinis, funestam tibi ac tuis, comparasti: videlicet uti nos commonefacias, quàm conversa sit resp. cùm in eâ domo habitas, homo flagitiosissime, quæ P. Crassi, viri consularis, fuit. Atque hæc cùm ita sint; tamen Cicero ^g se dicit in consilio deorum immortalium fuisse; inde missum huic urbi civibusque: custodem, ^h absque carnificis, nomine qui civitatis ⁱ incommodum in gloriam suam ponit: quasi verò non illius conjurationis causa fuerit consularis tuus, & iccirco resp. disiecta eo tempore, quo te custodem habebat. Sed, ut opinor illa, te magis extollunt, quæ post consulatum cum Terentiâ uxore de rep. consuluisti, cum legis ^k Plautiæ judicia domi faciebas: ex conjuratis alios morte, alios pecuniâ condemnabas: cùm tibi alius ^l Tusculanum, alius ^m Pompeianam villam ædificabat, alius domum

NOTÆ.

^a *Audacissimo.*] Totum istud in unum Ciceronem recidit.

^b *Perfidia.*] Badianus codex habet *perfidia locum*? Verum optimè viderunt alii, hanc ex margine irrepsisse in textum imperiti explicationem. Ceterum sensus satis pater.

^c *Defendit.*] Ut Ciceronem dedecoret, vult collapsam penitus videri Rempublicam, in quâ ille dominetur.

^d *Collibuisse.*] Turpitudinem notat masculam.

^e *Splendor.*] Ironia.

^f *Obsequentior.*] Obscena & flagitiosa honestè (modò & verè) carpit.

^g *Se dicit.*] Perversè istud ex Ciceronis orationibus extortum.

^h *Absque carnificis nomine.*] Ideo dicit, quod Cicerone invigilante, Lentulus alii-

que Catilinæ populares in carcere necati fuerint.

ⁱ *Incommodum.*] Verum est, ob imminentem Reipublicæ à Catilina calamitatem, Consulatum M. Tullio mandatum fuisse, eumque ex eo gloriam maximam nactum esse: At quàm subtiliter, tam & perversè crimen parricidarum cum Ciceronis laude quisquis hic est declamator confundit.

^k *Plautia.*] Hæc à Plautio Tribuno plebis, adjuvante Catulo lata est, ut de eorum capite quereretur qui adversus Rempublicam conjuravissent, &c.

^l *Tusculanum.*] Tusculum oppidum fuit Latii, non longè à Româ, ad ortum, ubi Cicero villam illo nomine habuit.

^m *Pompeianam.*] Duodecimo plus minus, à Neapoli, milliario.

emebat:

erabat : qui verò nihil poterat, is erat calumniæ proximus ; is aut domum tuam oppugnatam venerat, aut insidias senatui fecerat, denique de eo tibi^a compertum erat. Quæ si tibi falsa objicio ; redde rationem, quantum patrimonii acciperis, quid tibi litibus accreverit, quâ ex pecuniâ domum paraveris, Tusculanum, & Pompeianum infinito sumptu ædificaveris. Aut, si retices cui ; dubium potest esse, quin opulentiam istam ex sanguine, & visceribus civium paraveris ? Verum, ut opinior, homo novus^b Arpinas,^c ex C. Marii familiâ, ejus virtutem imitatur ; contemnit similitudinem hominum nobilium populi R. curam habet ; neque terrore ; neque gratiâ commoveretur. Illud verò amicitiae tantum, ac virtutis^d est animi ? Immo vero homo levissimus, supplex inimicis, amicis contumeliosus, modò harum, modò illarum partium, fidus nemini, levissimus senator, mercenarius patronus, cujus nulla pars corporis à turpitudine vacat : lingua vana, manus rapacissime, gula immensa, pedes fugaces ; quæ honestè nominari non possunt, ^e inhonestissima. Atque is, cum ejusmodi sit, tamen audet dicere : ^f *O fortunatam natam me consule Romam !* Te consule fortunatam, Cicero ? immo verò infelicem & miseram, quæ crudelissimam^g proscriptionem civium perpeffa est ; cum tu, perturbatâ rep. metu per cullos omnes bonos parere crudelitati tuæ cogebas ; cum omnia judicia, omnes leges, in tuâ lubidine erant, cum tu, sublatâ lege^h Porciâ, ereptâ libertate, omnium nostrum vitæ, necisque potestatem ad te unumⁱ revocaris. Atque parùm est, quod impunè fecisti : verum etiam commemorando exprobras ; neque licet^k oblivisci servitutis suæ. ^l Egeris, oro te, Cicero, perfeceris quod liber ; satis est perpeffos esse etiamne aures nostras^m odio tuo onerabis ? etiamne molestissimis verbis insectaberis ? *Cedant*

NOTÆ.

^a *Compertum erat.*] Id est, Certò sciebat eum conjurasse ; deinde & ipsum eundem morti addicebas.

^b *Arpinas.*] Irrisio est.

^c *Ex C. Marii.*] Id ideo dicit, quòd & Marius, cujus virtus maximè enituerat, Arpino oriundus esset.

^d *Est animi.*] Id est, an eas tantum habet virtutes Cicero ?

^e *Inhonestissima.*] Jam suprà eadem exprobravit.

^f *O fortunatam.*] Versus scripsit Cicero de suo Consulatu, quorum hic unus est, quem Juvenalis, non obscurè tanquam ridendum reprehendit.

^g *Proscriptionem.*] Dicit non justè multatos fuisse qui cum Catilinâ conjuraverant. Non ità arbitrati sunt boni cives : laterim observatam tuac temporis Rem-

publicam, à Clodio & aliis seditionis ad exilium Cicero compulsus est.

^h *Porcia.*] De eâ vide suprà, p. 44.

ⁱ *Revocareras.*] Per Senatus decretum, *Viderent Consules ne quid Respublica detrimenti caperet :* Nam ipse urbis præsidio relictus fuit ; Antonius Collega conjuratus persequutus est.

^k *Oblivisci.*] Hoc ideo dicit, quòd Cicero diligentiae suæ in liberanda Republicâ sæpius mentionem faceret.

^l *Egeris.*] Quasi dicit, *Esto, quando ità placitum superi, Rempublicam disjeceris ; ne insuper calamitatem nobis toties objicias.*

^m *Odio.*] Hic vim habet peculiarem ; significat enim odium, importunitatem ex re maximè odiosâ.

arma togæ, ¹ concedat laurea lingua. Quasi vero togatus, & non armatus, ea, quæ gloriaris, confeceris; atque inter te, Syllamque dictatorem, prætor nomen imperii, quidquam interfuerit. Sed quid ego plura de tuâ insolentiâ commemorem; quam ^a Minerva omnes artes edocuit, Jupiter optumus maxumus in consilio deorum admisit, Italia exulem humeris suis deportavit. Oro te, ^b Romule Arpinas, qui egregiâ tuâ virtute omnes ^c Paullos, Fabios, Scipiones, superasti, quem tandem locum in hac civitate obtines? quæ tibi ^d partes reip. placent? ^e quem amicum, quem inimicum, habes? ^f cui in civitate fecisti infidias, ancillaris. Quò jure, cùm de exilio tuo Dyrrachio redisti, eum sequeris? quos tyrannos appellabas, eorum nunc potentia faves, qui tibi antè optimates videbantur, eosdem nunc dementes, ac furiosos vocas. ^g Vatinii causam agis: ^h de Sextio malè existumas: ⁱ Bibulum petulantissimis verbis lædis: laudas Cæsarem: quem maxumè odisti, ei maxumè obsequeris: ^k aliud stans, aliud sedens, de rep. sentis: his maledicis, ^l illos odisti, levissime transfuga: neque in hac, neque in illâ parte fidem habes,

INTERPRETATIO.

¹ Corona ex lauro tradatur lingua & eloquentiæ.

NOTÆ.

^a *Minerva.*] Alio nomine Pallas dicta est, Dea Belli & Sapientiæ. Ciceronem verò irridet Autor, quasi se a Minervâ edoctum jactitasset.

^b *Romule.*] Per amaram irrisiōnem.

^c *Paullos.*] Illustrissimos viros recentet, ut Ciceronem irrideat. Notiores verò sunt omnes, quàm ut quicquam de iis dicatur.

^d *Partes.*] Vult autor Ciceronem maximum videri tenebrionem, & ut postea dicit, levissimum transfugam, qui modò cum his, modò faciat cum illis; hodie cum uno, cras cum altero conjunctus sit.

^e *Quem amicum.*] Hunc locum non intelligere se, ingenuè fatetur Glarcanus, vir alioqui doctissimus; quod quidem mirarer, nisi quotidie ad res apertissimas caligare oculos sentiremus. Sensus verò est, Ciceronem eo modo cum omnibus vixisse, ut quinquam amici, quinquam inimici ei-

sent nullus posset cognoscere: Non enim placet Thvsi expositio.

^f *Cui.*] Videtur aliquem ante alios indicare, cui Cicero ancillarum more serviverit; eumque, cùm Cæsar tunc temporis Româ abesset, crediderim fuisse Pompeium; neque enim ejus semper & Ciceronis una & eadem fuit voluntas.

^g *Vatinii.*] Tribunus fuit plebis, Senatus maxime exosus, in quem Cicero orationem habuit.

^h *De Sextio.*] Pro isto eam quam modò diximus Cicero habuit orationem.

ⁱ *Bibulum.*] Hic cum Cæsare Consul fuit, eique frustra restitit, cùm legem agrariam rogaret: Tum verò inter Ciceronem & Cæsarem non conveniebat.

^k *Aliud stans.*] Id est, aliud dicis, aliud sentis; stantes enim sententiam suam dicebant in Senatu.

^l *Illos odisti.*] Id est, eos quibus assentaris, odisti.

IN SALLUSTIUM DECLAMATIO:

QUÆ CICERONI FALSO TRIBUITUR.

EA demum magna voluptas est, Crispe Sallusti, æqualem, & parem verbis vitam agere, neque quidquam tam obscœnum dicere, cui non ab initio pueritiæ omni genere facinoris ætas tua respondeat, ut omnis oratio moribus consonet. Neque enim, qui ita vivit, uti tu, aliter, ac, tu, loqui potest: neque, qui tam illoto sermone utitur, vitâ honestior est. Quod me vertam, P. C. ? unde initium sumam ? majus enim mihi dicendi onus imponitur, quo notior est uterque nostrum. Quod si aut de meâ vitâ, atque actibus nostris, huic conviciatori respondero, invidia gloriam consequetur: aut, si hujus facta, mores, omnem ætatem nudavero; in idem vitium incidam procacitatis, quod huic objicio. Id vos, si fortè offendimini, justius huic, quàm mihi, succentere debetis, qui ^a initium introduxit. Ego dabo operam, et pro me minimo cum fastidio respondeam, & in hunc minimè memittus esse videar. Scio me, P. C. in respondendo non habere magnam expectationem, quod nullum vos sciatis novum crimen in Sallustium audituros, sed omnia vetera recognituros, quibus & meæ, & vestræ jam, & ipsius aures calent. Verum eò magis odisse debetis hominem qui ne incipiens quidem peccare minimis rebus posuit rudimentum; sed ita ingressus est, uti neque ab alio vinci possit, neque ipse se omnino reliquâ ætate ^b præterire. Itaque nihil aliud studet, nisi, uti lutulentus sus, cum quovis velitari. Longè verò salitur opinione. Non enim procacitate linguæ vitæ sordes eluuntur: sed est quædam ^c calumnia, quam unusquisque nostrum restante animo suo fert, de eo, qui falsam crimen bonis objectat. Quod si vita istius ^d memoriam vicerit: aliam, P. C. non ex oratione ejus, sed ex moribus spectare debetis. Jam dabo operam, quàm maxumè potero, uti breve id faciam. Neque hæc altercatio nostra vobis inutilis erit, P. C. Plerumque enim resp. privatis crescit inimicitia; ubi nemo civis, qualis sit vir, potest latere. Primum igitur, quoniam omnium majores Crispus Sallustius ^e ad unum exemplum, & regnum

NOTÆ.

^a *Initium introduxit.* Queritur uterque, & Sallustius & Cicero, quidd, sibi ab altero injuriâ oblatâ, prior laceffitus fuerit: Quod quidem, præter alia, me maxima mover ut credam, declamationes istas à quibusdam Declamatoribus scriptas tantum, non recitatas fuisse. Sed eâ de re,

quibus tantum erit otii, docti judicabunt.

^b *Præterire.* Malefaciendo, scilicet.

^c *Calumnia.* Reproche.

^d *Memoriam.* Id est, Si obliti fueritis qualis fuerit vita istius, & quomodo antea vixerit.

^e *Ad unum exemplum & regnum.* Duo

querit velim mihi respondeat, numquid, quos protulit, Scriptiones & ^a Metelli ^b antè fuerint aut opinionis, aut gloriæ, quàm eos res gestæ suæ, & vita innocentissimè acta commendavit? quod si hoc fuit illis initium nominis, & dignitatis; cur non æquè de nobis existimetur? cujus & res gestæ illustres sunt, & vita integerrimè acta. Quasi verò tu sis ab illis viris, Sallusti, ortus! quòd si esses; nonnullos jam tuæ turpitudinis pigeret. Ego meis majoribus virtute meâ præluxi: uti, si prius noti non fuerint, à me accipiant initium memoriæ suæ: tu tuæ vitæ, quam turpiter egisti, magnas offudisti tenebras; ut etiam, si fuerint egregii cives, certè venerint in oblivionem. Quare noli mihi antiquos viros objectare. Satiùs est enim, me meis rebus gestis florere, quàm majorum opinione niti; & ità vivere, ut ego sim posteris meis nobilitatis initium, & virtutis exemplum. Neque me cum iis conferri decet, P. C. qui jam decesserunt, omnique odio carent, & invidiâ; sed cum iis, qui mecum unâ in republicâ versati sunt. Sed si fuerim aut in honoribus petendis nimis ambitiosus; (non hanc dico popularem ambitionem, cujus me principem confiteor, sed illam perniciosam contra leges, cujus primos ordines Sallustius duxit.) aut in gerendis magistratibus; aut in judicandis maleficiis tam severus; aut in tuendâ republicâ tam vigilans; ^c quam tu proscriptionem vocas: credo quòd non omnes tui similes incolumes in hac urbe vixissent. At quanto meliore loco respublica tuenda staret, si tu, par ac similis scelestorum civium, unâ cum illis adnumeratus esses? An ego tunc falsò scripsi, *Cedant arma togæ*; qui rogatus armatos, & pace bellum oppressi? An illud mentitus sum, *Forunatam me consule Romam*; qui tantum intestinum bellum, & domesticum urbis incendium, exstinxi? Neque te tui piger, homo levissime, cum ea culpas, quæ in historiis mihi gloriæ ducis? An turpius est P. C. scribentem mentiri, quàm illum palam hoc ordine dicentem? Nam quod meam ^d ætatem increpuisti, tantum me abesse puto ab impudiciâ, quantum tu abes à pudiciâ. Sed quid ego de te plura querar? Quid enim mentiri turpe duces, qui mihi ausus sis eloquentiam uti vitium ob-

NOTÆ.

certè hic hæsi, ut, quid sibi vellet Autor, divinarem. Tandem arbitratus sum, ad ista Sallustii verba, *Oro te Romule Arpinas, qui egregiâ tuâ virtute omnes Paullos, Fabios, Scipiones, superasti, &c.* Ciceronem respexisse; eumque significare voluisse, Præve & ineptè ab adversario factum, quòd sibi Ciceroni Romuli nomen imposuerit, quasi, ut clarus fieret necesse habuerit vel majores claros ostendere, vel Romulum esse.

^a Metelli.] Fortè istius, potius quàm

Paulli, aut Fabii mentionem facit, quia præcipue per ipsius Sallustii historiam clarissimus evasit.

^b Antè fuerint.] Id est, antè, hominum existimationem, aut gloriam consequuti fuerint.

^c Quam.] Pro quod. Quod; Tueri, scilicet, Rempublicam, tu, Crispe Sallusti, vocas proscriptionem. Relativum quam cum proscriptionem construxit.

^d Ætatem.] Id est adolescentiam.

jicere?

jicere ! Cujus semper nocens eguisti patrocínio. An ullum existumas posse fieri civem egregium, qui non his artibus & disciplinis sit eruditus? An ulla alia putas esse rudimenta, & incunabula virtutis, quibus animi ad gloriæ cupiditatem aluntur? Sed minimè mirum est, P. C. si homo, qui desidiæ, ac luxuriæ, plenus sit, hæc uti nova, atque inusitata, miratur. Nam quod istâ inusitatâ rabie petulanter in uxorem, & in filiam meam invasisti, ^a quæ facilius mulieres se à viris abstinerunt, quàm tu vir à viris, satis doctè, ac paritè fecisti. Non enim me sperasti mutuum tibi gratiam relaturum, & vicissim tuas compellaturum. Unus enim satis es materiæ habens: neque quidquam turpius est domi tuæ, quàm tu. Multum te verò opinio fallit, qui mihi putasti parare invidiam ex meâ re familiari; quæ multò mihi minor est, quàm habere dignus sim. Atque utinam ne tanta quidem esset, quanta est; uti potius amici mei viverent, quàm ego testamentis eorum locupletior essem? Ego fugax, Crispe Sallusti? Furori tribuni pl. cessi: utiliùs duxi, ^b quamvis fortunam unus experiri, quàm universo populo R. civilis essem dissentionis causa: qui, postea quàm ^c ille suum annum in rep. perbacchatus est; omniaque quæ commoverat, pace, & otio, resederunt: hoc ordine revocante, atque ipsâ rep. manu retrahente me, reverti. Qui mihi dies, si cum omni reliquâ vitâ conferatur, animo quidem meo ^d superet, cum universi vos, populusque R. frequens adventu meo gratulatus est. Tanti me fugacem ^e mercenarium patronum hi æstimaverunt. Neque hercule mirum est, ^f si ego semper justas omnium amicitias æstimavi. Non enim uni privatim ancillatus sum, neque me addixi: sed, quantum quisque reip. studuit, tantum mihi fuit aut amicus, aut inimicus. Ego nihil plus volui valere quàm pacem: multi privatorum audacias nutriverunt. Ego nihil timui, nisi leges: multi arma sua timeri voluerunt. Ego nunquam volui quidquam posse, nisi pro vobis: multi ex vobis, potentiâ freti, in vos suis viribus abusi sunt. Itaque non est mirum, si nullius amicitia usus sum, qui non perpetuò reip. amicus fuit, neque me pœnitet, si aut petenti ^g Vatiniio reo patrociniū pollicitus sum, aut Sextii insolentiam repressi, aut ^h Bibuli patientiam culpavi, aut virtutibus Cæsari favi. ⁱ Hæ laudes

NOTÆ.

^a Quæ.] Tum uxor, tum filia mea.

^b Quamvis.] Vel iniquissimam.

^c Ille.] Tribunus scilicet, Clodius.

^d Superet.] Id est, Præstantior & juvenior videatur. Sed vide, mihi, quæst, quomodo, non tantum objecta diluat, sed in gloriam vertat.

^e Mercenarium.] Istud objectaverat Sallustius; seu quisquis fuit ejus loco declamator.

^f Si.] Pro Quandoquidem.

^g Vatiniio.] Respondet ad id quod Sallustius dixerat, Ciceronem Vatiniū causam agere postquam orationem contra ipsum habuisset.

^h Bibuli pat.] Tanta fuit, referente Suetonio, ut nonnulli, quòd ita Cæsari in consulatu cessisset, non Caio Julio Cæsare, & Bibulo Consulibus, sed Caio & Julio, per jocum scriberent.

ⁱ Hæ laudes.] Virtuti, nimirum, & viris probis, quomodocumque favere; inde

enim egregii civis, & unice sunt. Quæ si tu mihi uti vitia objicis;
 * temeritas tua reprehenderetur, non mea vitia culpabuntur. Plura dicerem, si apud alios mihi esset dicendum, P. C. non apud vos, quos habui omnium actionum mearum monitores. Sed, ubi rerum testimonia adsunt, quid opus est verbis? Nunc, ad te uti revertar, Sallusti, patremque tuum præteream: qui si nunquam in vitâ suâ peccavit, tamen majorem injuriam reip. facere non potuit, quàm quod te talem filium genuit. Neque, tu si quia in pueritiâ peccasti, exsequar, ne parentem tuum videar accusare, qui eo tempore summam tui potestatem habuit; sed qualem adolescentiam egeris: Hac enim demonstratâ, faciliè intelligetur, quàm petulanti pueritiâ, tam impudicus, & procax, adoleveris. Postea quàm immensæ gulæ impudicissimi corporis quæstus sufficere non potuit; & ætas tua jam ad ea^b patiendâ, quæ alteri facere collibuisse, exoleverat; cupiditatibus infinitis efferebaris, uti, quæ ipse corpore turpia non duxisses, in aliis experireris. Itâ non est faciliè reputare, P. C. utrum in honestioribus corporis partibus rem quæsierit, an amiserit. Domum paternam vivo patre turpissimè venalem habuit vendidit. Et cui dubium potest esse, quin mori coegerit eum, quo, hic, nondum mortuo^c pro herede gesserit omnia? Neque pudet à me eum quærere quis in P. Crassi domo habitet; cùm ipse respondere non queat, quis in ipsius habitet paternâ domo. ^d At Hercule lapsus ætatis tirocinio, postea se correxit? Non itâ est: sed abiit in sodalitiū sacrilegi Nigidiani: bis judicis ab subsellia attractus, extremâ fortunâ sterit: & itâ discessit, uti non hic innocens esse, sed judices pejerasse existimarentur. Primum honorem in quæsturâ adeptus, hunc locum, & ordinem, despectum reddidit, cujus aditus sibi quoque, sordidissimo homini, paruiisset. Itaque timens, ne facinora ejus clam vos essent, cùm omnibus matribus familias opprobrio esset, confessus est, vobis audientibus, adulterium; neque erubuit ora vestra. Vixeris, uti libet, Sallusti; egeris, quæ volueris: satis sit, unum te tuorum scelerum conscium esse; noli nobis languorem, & soporem nimium exprobrare. Sumus diligentes in tuendâ pudicitia uxorum nostrarum: sed itâ expectrecti non sumus, ut à te cavere possimus. Audacia tua vincit studia nostra. Ecquod hunc movere possit, P. C. factum ac dictum turpe, quem non puduit palam, vobis audientibus, adulterium confiteri? Quod si nihil pro me tibi respondere

NOTÆ.

tantam sibi amicos parare; illos, si priorem sanctitatem & vitæ innocentiam flagitiis maculaverint, relinquere. Uno verbo bene, & quod laudandum sit, fecisse se profiteretur Cicero, cùm nulli se itâ addixit, quin, virtutis & Reipublicæ causâ ejusdem adversarum sequeretur.

^a *Temeritas.* Cum id tu vituperes quod

laudi ducitur.

^b *Patiendâ.* Obscenissima & flagitiosissima reprehendit.

^c *Pro herede gesserit omnia.* Id est, rebus hereditariis omnibus, tanquam domini usus sit.

^d *At Hercule.* Ironia est.

voluissim;

voluiffem ; fed illud cenforium ^a elogium ^b Ap. Claudii, & L. Pifonis, integerrimorum virorum quo ufus eft quifque eorum, pro lege palam univerfis recitarem ; nonne tibi viderer æternas inurere maculas, quas reliqua vita tua eluere non poffit ? Neque poft illum ^c delectum ſenatus æ umquam vidimus. ^d Nifi fortè in ea te caſtra coniecifti, quò omnis ſentina reſp. confluxerat. At idem Salluſtius, qui in pace ne ſenator quidem manſerat, poſtea quam reſp. armis oppreſſa eſt, & ^e idem victores, qui exules, reduxit, in ſenatum poſt quæſturam ^f reductus eſt. Quem honorem ita geſſit, uti ^g nihil non venale in eo habuerit, cujus aliquis emptor fuerit. hæ igitur egit, uti nihil non æquum, ac verum, duxerit, quod ipſi facere collibuiffet : ^h neque aliter vexavit, ac debuit, ſi quis prædæ loco accepiffet magiſtratum. Peractâ quæſturâ ; poſtea quàm magna ⁱ pignora eis dederat, cum quibus ſimilitudine vitæ ſe conjunxerat, unus jam ex illo grege videbatur. Ejus enim partis jam exemplar erat Salluſtius, ^k quo tanquam in imam voraginem cætuſomnium viriorum exceſſerat : quidquid impudicorum, ^l cillonum, parricidarum, ſacrilegorum, debitorum fuit in urbe municipiis, coloniis, Italiâ totâ, ſicut in fretis, ſubfederant, nominis perditæ, ac notiſſimi, nullâ in parte caſtris apti, niſi licentiâ viriorum, & cupiditate rerum novarum. ^m At poſtea quàm prætor factus eſt, modèſtè ſe geſſit, & abſtinentè ? Nonne ita provinciam vaſtavit, uti nihil neque paſſi ſint, neque expectarent gravius ſocij noſtri in bello, quàm experti ſunt in pace, hoc Africam interiorem obtinente ? unde tantum hic exhaustit, quantum potuit aut ⁿ fide nominum tranſjici, aut in naves contrudi. Tantum, inquam, P. C. exhaustit, quantum voluit : ne cauſam diceret, ^o ſeſtertio duodecies cum Cæſare pacificitur. Quod ſi quippiam eorum falſum eſt ; hic palam refelle, unde tu, qui modò ne paternam quidem domum redire potueris, repentè tamquam ſomnio beatus, ^p hortos pretioſiſſi-

N O T A E.

^a *Elogium.*] Teſtificatio eſt Cenſorum vituperationis cauſâ, cum ab ipſis Senatu motus eſt Salluſtius.

^b *App. Claudii, & L. Pifonis.*] Hi duo, Emilio Paulo, & Claudio Marcello Conſulibus cenſuram gravem exercuerunt.

^c *D. lectum.*] Moris erat, ut Cenſores Senatum legerent, eoque illos per ignominiam moverent, quorum depravatos mores cognoſcebant.

^d *Niſi.*] Pro Sed.

^e *Idem.*] Cæſarem intelligo.

^f *Reductus.*] Salluſtium intellige.

^g *Nihil non.*] Fidem, putâ, ſuffragia.

^h *Neque aliter.*] Ideo tantum Salluſtium dicit Quæſturam geſſiſſe, ut ex eâ prædâ aliquam conſequeretur.

ⁱ *Pignora.*] Des assurances. Id eſt factis oſtenderat ſe peſſimis ſimilem eſſe.

^k *Quò.*] Id eſt, ad quem Salluſtium.

^l *Cillonum.*] Id eſt, cinædorum & turpiter viventium, ut ait Cælius Rhodiginus ; ab antiquo verbo cellere quod, eſt moritare : Unde etiam Plautus meretrices appellat recelliclunas.

^m *At poſtea quàm.*] Ironia.

ⁿ *Fide nominum.*] Id eſt, permutatione Gall. Par lettre d' échange.

^o *Sſtertio.*] Alii habent Sſtertium, Glareano teſte ; quanquam & illud licere multis elegantibus autorum exemplis oſtendit Budæus.

^p *Hortos.*] Qui Salluſtiani dicti ſunt.

mos, villam Triburti C. Cæsaris, reliquas possessiones paraveris. Neque piguit quærere, cur ego P. Crassi domum emissem : cum tu veteris villæ dominus sis, cujus paulò antè fuerat Cæsar ? ^a modò, inquam, patrimonium non comeso, sed devorato, quibus rationibus repenti factus es tam affluens, & tam beatus ? Nam quis te faceret heredem, quem ne amicum quidem suam satis honestum quisquam sibi ducit, nisi similis, ac par tui ? At hercule egregia facta majorum tuorum te extollunt : quorum siue tu es similis, siue illi tui, nihil ad omnium scelus, ac nequitiam, addi potest. Verum ut opinior, honores tui te faciunt insolentem ? Tu, Crispe Sallusti, tantidem putas esse ^b bis senatorem, & bis quaestorem fieri, quanti bis consularem, & bis triumphalem. ^c Carere debet omni vitio, qui in alterum paratus est dicere. ^d Is demum maledicit, qui non potest verum ab altero audire. Sed tu omnium mensarum afflecta, omnium cubiculorum in ætate ^e pellex, & idem postea adulter, omnis ordinis turpitudine es, & civilis belli ^f memoria. Quid enim gravius pati potuimus, quàm quòd te incolumen in hoc ordine videamus ? Desine bonos perulantissimâ consecrari linguâ : desine morbo procacitatis isto uti : desine unumquemque moribus tuis aestimare : his moribus amicum tibi facere non potes, videris velle inimicum habere. Finem dicendi faciam P. C. Sæpe enim vidi gravius offendere animos auditorum eos, qui aliena flagitia apertè dixerunt, quàm eos qui commiserunt. Mihi quidem ratio habenda est, non quid Sallustius meriti debeat audire, sed ut ea dicam, si qua ego honestè effari possim.

C. SALLUSTIUS CRISPUS EXPLICIT.

NOTÆ.

^a Modò.] Id est, non à longo tempore.

^b Bis Senatorem.] Amara est irrisio ; Sallustio acutè exprobrat quod Senatu motus fuerit ; atque insuper eum arguit, quasi ideo ineptè gloriaretur.

^c Carere.] Postquàm satis adversarium agitavit, ipsum, quod maximè perstringit, de imperitiâ, & quodammodo de

officio admonet.

^d Is demum maled.] Id est, sine suo detrimento maledicere potest.

^e Pellex.] Jam supra, quòd muliebria passus esset exprobravit.

^f Memoria.] Id est, qui omnia in memoriam revocat quæ per civiles discordias passi sumus.

INDEX

I N D E X

RERUM MAXIME MEMORABILIMUM.

A

- A Borigines, pag. 6.
Abſtinentia quid. 4. d.
Achæi. 203. a.
Accuſativi olim in is. 1. a.
Actæon. 204. c.
Adherbal. 62. Victus Romam proficiſcitur, 67. Ejus oratio ad Senatum. 68. Mores. 79. Jugurthæ obuius procedit. *Ib.* A quo vincitur. 80. Romam legatos mittit. 81. Ejus ad Senatum litteræ. *Ib.* A Jugurthâ excruciatuſ interficitur. 83.
Adoleſcentium animi mobiles. 12. Dolis facile capiuntur. *Ib.* Eorum mores. 213.
Adrimetum à Phœnicibus conditum. 77.
Adverſæ res etiam bonos detrectant. 108.
Æta. 174. c.
Æquitas quid. 3. c.
Æthiopes. 78.
Africæ deſcriptio. 75. 76.
Albinus. 92. Conſul in Africâ bellum renovat. 93.
Allobroges ab Umbreno ſollicitantur. 32. Deprehenduntur ſuper ponte Mulvio. 35.
Amazones. 201. c.
Ambitio quid Romæ effecit. 9. Vitium propius virtutem quàm avaritia. *Ibid.*
Ambitiuſ damnati Autroniuſ & Sylla. 15.
Amicitia quomodo firma. 17. c.
Amici officio & fide parantur. 65.
Animâ quiſ fruitur. 3.
Animuſ vitæ Imperator. 57. Æternuſ. 58. Ejus artes plurimæ, quibus claritudo paratur. 59. Quomodo ſervitio opprimatur. 215.
Anniuſ Magiſtratuſ continuare nititur. 94.
Antiochuſ. 160.
Antoniuſ Conſul. 29. Catilinam perſequitur. 51.
Antoniuſ. 187. a.
Appiuſ Poëta. 209.
Apulia. 22. b.

Aquila

INDEX.

- Aquila quæ in exercitu Catilinæ. 54.
 Archelaus. 189. a.
 Argentum ære solutum. 26.
 Ariobarzanes. 190. m.
 Aristæus. 204. b.
 Aristonicus in triumphum ductus. 189.
 Armenia 190. n.
 Arfaces. 188. d.
 Asia à Romanis obsessa. 189.
 Aspar 152. A Boccho accersitur, qui Jugurtham acta edoceat 154.
 Ad Bocchum remittitur ut Syllam Jugurthæ tradere persuadeat. *Ib.*
 Athenienses per scriptores celebrati. 8.
 Attalus. 189. f.
 Avaritia quid Romæ effecit. 9. Ejus descriptio. 221. Quomodo vin-
 cenda. *Ibid.*
 Aulus. 94. Hyeme milites in expeditionem evocat. *Ibid.* A Jugurthâ
 deluditur. *Ibid.* Sub jugum mittitur ejus exercitus 96.
 Aurelia Orestilla Catilinæ conjux. 12.
 Auster. 172. d.
 Autronius Ex Catilinæ conjuratis. 14.

B

- B**æbius à Jugurthâ pecuniâ capitur. 91 Ejus maxima impudentia. 91.
 Baleares. 150. e.
 Bello ingenium plurimum posse quando cognitum. 2. Bellum ex arbi-
 trio sumitur, non ponitur. 128. Illud civiliter deponendum 211. Pa-
 cis causâ gerendum. 213.
 Beneficii quàm maleficii in Republicâ immemorem esse præstat. 90.
 Bestia Consul. 84. Adversus Jugurtham missus. *Ib.* Secretò cum illo
 transigit. 85. In eum gravis invidia. *Ibid.* Ab ipso in Numidâ qui
 fuerunt relictæ omnia flagitia cum Jugurthâ faciunt. 91.
 Bibulus. 222. 228. i. 231. h.
 Bocchus. 79. Ejus proximi à Jugurthâ magnis muneribus ad sui stu-
 dium perducuntur. 127. Cujus filia Jugurthæ nupsit. *Ibid.* Roma-
 norum amicitiam quæsierat. 127. Cum Jugurthâ belli adversus Ro-
 manos societatem init. *Ibid.* A Metello legatos accipit: ediemque re-
 mittit. 128. Romanos cum Jugurthâ aggreditur. 143. Romam lega-
 tos mittit. 148. Qui spoliati ad Syllam perveniunt. 149. A Mario
 petit, ut Syllam ad se mittat, quamobrem. 150. Ejus perfidia. 155.
 Ejusdem ad Syllam oratio. *Ibid.* Jugurtham Romanis tradere polli-
 cetur. 154. Tradit. 155.
 Bomilcar. 92. Cum Rutilio certat. 107. Ad tradendum Jugurtham à
 Metello allicitur 113. Quod ille quidem conatur. 114. Ideo Nab-
 dallam sibi adjungit. 120. Ad quem scribit. *Ibid.* Cujus litteræ à
 Nabdallæ

I N D E X.

Nabdalsæ cliente ad Jugurtham deferuntur. 121. Morte afficitur. 18.
 Bonus gratuito nemo vult esse, ubi malos præmia sequuntur. 165.
 Bonum publicum privato anteponendum: quamquam hoc cum illo po-
 test conciliari. 219.
 Bruttium. 33. i.
 Bythinia. 173. g.

C

Cæsar Pontifex maximus. 38. Ei Catulus & Piso infensi, quamob-
 rem. *Ibid.* Eum Cicero inter Conjuratos non vult nominare. 16.
 Ei nonnulli equites gladio minitantur 39. Ejus oratio. 40. Cum
 Catone comparatur 49. Bellum aliorum pace mollius gessit. 210.
 Creditum non condonat. *Ibid.* In adversis majorem animum gerit
 216. Gallicam gentem subegit. 224.
 Cale. 205. m.
 Capsa. 136. A Mario incensa. 137.
 Capua, 23. d.
 Capys. 208. c.
 Carbo. 211.
 Cassius ad Jugurtham mittitur. 91.
 Catabathmos. 95. g.
 Catilina. 5. 11. Quinam illi favent. 14. Prima ejus conjuratio. 18.
 Repetundarum reus Consularum petere prohibetur. *Ibid.* Ad conju-
 ratos orationem habet. 16. Eos quomodo confirmat. 19. Arma per
 Italiam parat. 20. Mulieres sibi adscivit, quamobrem. 21. Cice-
 roni infidias parat, quæ malè cadunt. 21. Incendia parat. 22. In
 Senatum venit. 25. In castra Malliana proficiscitur. *Ibid.* Scribit
 se in exilium Massiliam ire. 37. Ejus epistola. 28. Imperii insignia
 sumit. 29. Ei plebs favet. 30. Deinde ejus consilia execratur. 37.
 Quantus initio ejus exercitus. 50. Servitia repudiat. 51. In Gal-
 liam profugere tentat. *Ibid.* Orationem habet ad milites. *Ibidem.*
 Aciem instruit. 53. Pugnatur. 54. Vincitur. 55.
 Cato. 44. Ejus oratio. *Ibid.* Decretum sit Senatus sicut ille censue-
 rat. 48. ab eo multi mactati. 218. Qualis. 222.
 Catulus cur Cæsari infensus. 38.
 Cea insula. 204. d.
 Chalcedon. 190. f.
 Charybdis. 202. e.
 Cicero Consul cum Antonio. 20. Catilinæ infidias præcavet. 21, 23.
 Per Fulviam ejus consilia cognoscit. *Ibid.* De iis ad Senatum re-
 fert. 22. Conjuratos ad se vocat. 36. In Senatum ducit. 36. Civis
 reptitius. 226. Testamentis amicorum locuples factus. 231.
 Cilicia. 193. f.
 Cimbri. 54. b. 161. h.

Cinna.

INDEX.

- Cinna.** 168. b.
Cirta, 80. A Jugurthâ obsidetur 81. Ibi prædam Metellus collocaverat. 128.
Cizicus. 190. g.
Classes quid. 221. b.
Clementia vera. 214.
Comitia quid. 20. d.
Concordiâ res parvæ crescunt. 65. k. l: Ejus bona firmanda. 212.
Conjurant cum Catilinâ qui. 14. Nullus ex multitudine castra relinquit. 30. Eorum consilium. 34. In Senatum ducuntur. 36. Servandi traduntur 37. Puniuntur. 50.
Consilium dare regi difficile: Cur. 216.
Consuetudo in naturam vertitur. 130.
Consules regibus Romæ subrogantur. 7. Illis potestas maxima quibus verbis permittitur. 23.
Consultantes de rebus dubiis ab odio, amacitiâ, irâ, &c. vacuos esse decet. 40.
Consultores pessimi cupido & ira. 116.
Consulto, priusquam incipias; ubi consulueris maturè factò opus est. 2.
Contentio inter plebem & nobilitatem quid effecerit. 61.
Continentia quid 3. b.
Cordueani. 202. h.
C. Cornelius eques pollicetur Ciceronem confodere 22.
Cornelius Scriba. 161. f.
Corpus & ejus omnia brevi dilabuntur. 58.
Corycus. 171. b.
Cos insula. 205. a.
Cottæ Consulis oratio ad populum. 196.
Crassus cum Catilinâ conjurasse creditus. 15. Quod Vulturii indicio confirmatur. 37.
Creta. 189. k.
Cumæ. 204. e.
Curio. 181.
Curius cum Catilinâ conjurat. 20. Per eum conjuratio patefacta. 16.
Cyrenenses magni atque opulenti. 125. Cum Carthaginienfibus diu belum gesserunt. 126.
Cyrus. 2.

D

- D****Abar.** 152. Internuncius. 153.
Dædalus. 173. e.
Damasippus. 43. d.
Danubius. 199. k.
Dardania. 205. e.
Deorum auxilia quibus parentur. 47.

Discordiâ

INDEX.

Discordiâ res maximæ dilabuntur. 65.
 Discumbendi modus apud Romanos. 187. e.
 Divino numine omnium mortalium vita invisitur. 224.
 Divitiæ Romanis exitio. 8. 10. Eas, qui contemserunt, victores ; qui
 concupiverunt, victi sunt 214. Divitiis quinam sunt flagitio. 215.
 Divitiarum studium Reipublicæ certa pestis. 220.
 Domitius. 211. 222.
 Durius. 178. b.
 Dyrrachium, 169. d.

E

E Dere bis in die vitio ducitur. 215.
 Elephanti 40. interfecti. 107.
 Enceadus. 205. h.
 Equites Romani cum telis circum ædem Concordiæ Cæsari gladio mini-
 tantur. 93.
 Etruria. 21. i.
 Eumenes. 189. e.
 Euphrates. 192. c.
 Eurus. 172. c.
 Exercitus P. R. quando primùm corrupti. 10.
 Extollere se ut oporteat. 214.

F

F Fabius Sanga, Allobrogum Patronus. 33.
 Factiosorum mores. 217. 219.
 Fæsulæ. 22. e.
 Famam alienam suum esse dedecus putant inertes. 221.
 Fasces quid. 15. p.
 Favonius. 222.
 Fœdus nullum Senatus Populique Romani injussu fieri poterat. 96.
 Fortuna simul cum moribus immutatur. 3. In omni re dominatur. 7.
 Ejus libido. 8. Eâ non eget animus. 57. 58. Fortunæ suæ unusquis-
 que est faber. 209.
 Fulvia conjurationem Catilinæ patefacit. 20.
 Fulvius parentis jussu interficitur. 32.

G

G Abinius, & ejus lex. 193. g.
 Gaddir. 174. e.
 Gætuli. 76. b. Ad militiam à Jugurthâ quæruntur. 127. Ordines ha-
 bere docentur. *Ibid.*
 Galli ante Romanos gloriâ belli. 49. Eos vincunt. 155. Adversus illos
 Romani pro salute, non pro gloriâ certant, 166.
 Gaudia. 116. 117.
 Germania veteribus sub Galliâ comprehensa. 158.

Gladiatoria

INDEX.

- Gladiatoriae familiae in municipia distribuntur. 24.
 Gloriâ invidiam vincere difficilimum. 65. Gloriam invidia sequitur
 109. Gloria Majorum posteris lumen; quae eorum nec bona, nec
 mala in occulto esse patitur. 132.
 Grachus. 74. 99. Ejus lex. 221.
 Græci ante Romanos facundiâ. 49. Quales. 222.
 Gulussa Massinissæ filius. 62.

H

- H**æres secundus quis. 116. m.
 Hannibal res Romanas affixit. 61.
 Helenus. 205. d.
 Heraclea. 190. k.
 Hercules in Hispaniâ interiit. 76.
 Hiemsal. 62. Ferociter cum Jugurthâ agit. 66. Interficitur. 67.
 Hilerda. 170. a.
 Hippo à Phœnicibus condita. 77.
 Historiam scribere difficile, & quemobrem. 3. In eâ scribendâ, quo-
 modo laus invenienda. 4. a. Ejus beneficio Athenienses maximi facti
 sunt. 8. Ejus usus 59. 60.
 Hortari qui vult, primus ire debet. 179.
 Humanum genus virtute potius quam sorte regitur. 57.

I

- I**apydia. 199. h.
 Jason. 174. b.
 Igne sese corrumpunt perfugæ. 124.
 Ilergetum. 177. l.
 Imagines majorum. 60. m.
 Imperium iis artibus retinetur quibus partum est. 3. Imperia & Magi-
 stratus, ut virtus est eorum qui ea sustinent, perinde habenda. 61.
 Ea sepe in eos à quibus accepta convertuntur. 180. Imperium alteri
 nemo volens concedit. 209. Illud qui obtinet, quia malo esse licet,
 formidatur 210. Imperia crudelia magis acerba quàm diuturna. 211.
 Infinitivi modi loquendi formulæ. 7. g.
 Ingenium præstat viribus. 2. Socordiâ torpescit. 58. 59.
 Injuriae oblatae nemini parve videntur. 41.
 Interrex. 169. a.
 Invidia ex opulentiâ oritur. 6. Invidiam gloriâ vincere difficilimum. 65.
 Gloriam sequitur. 109.
 Ira & cupido pessimi consultores. 116.
 Jugurtha rex Numidarum. 61. 62. 63. 64. Micipsæ decreta rescindenda
 proponit. 66. Hiemsali infensissimus. 67. Copias armat, omnique
 Numidiæ imperare parat. *Ibid.* In Romanæ nobilitatis avaritiâ spem
 habet. 68. Cujus legati plerisque pecuniâ corrumpunt. *Ibid.* A qui-
 bus Jugurtha defenditur. 73. Legatos Romanos corrumpit. 74. In re-
 gnum

INDEX.

gnum Adherb. animum intendit. 79. Agros vastat. *Ib.* Ejus ad Legatos Romanos responsio. 80. Ad eum alii mittuntur. 82. Qui frustra discedunt. 83. Numidas puberes togatosque promiscuè interficit. 83. Filiam Romam legatum mittit. 84. Secretò cum Calpurnio & Scauro transigit. 85. Romam venit. 91. Abit. 93. Albinum iudificat. 94. Auli exercitum sub jugum mittit. 96. Vult facere deditio-nem. 102. Mettello insidias struit. 104. Pabula corrumpit. 110. Ro-manorum castra irrumpit. 111. Pugnandi modus. 112. Deditio-nem facit, cujus mox poenitet. 114. Bellum renovat. 117. Omnibus diffi-dit. 121. 123. Ejus dolus. 135. Ad Bocchum legatos mittit. 143. Romanos aggreditur. *Ibid.* Superat. 144. Deinde magnâ clade vin-citur. 145. Iterum Romanos invadit. 146. Stratagemate utitur. *Ib.* Vix evadit. *Ib.* Syllæ à Boccho traditur. 155.
Juventus Romana qualis. 7.

L

Labor quo sensu usurpatum. 3. a. Viris convenit. 133.
Lacedæmonii in Græciâ bella gerere primi & Athenienses coepe-runt. 2.
Lalætania. 177. k.
Lares. 18. f.
Largitio. 4. f.
Legati Romani regnum Numidiæ divisum missi. 74. Legati adolescen-tes Adherbalem & Jugurtham arma deponere jubent. 80. Alii Ju-gurthæ pacem imperantes frustra discedunt. 83.
Leges pro vitâ civium. 42.
Lentulus cum Catilinâ conjurat. 14. Romæ quoscumque potest solici-tat. 32. In Senatum à Cicerone ducitur. 36. Ibi coarguitur. *Ib.* Eum eripere conantur liberti. 39. In carcere occiditur. 50.
Lepidus. 157. Ejus contra Syllam oratio. 159. Alia Philippi adversus Lepidum. 164.
Leptitani ad Metellum legatos mittunt. 124. Amici & socii P. Romani. 125.
Libertatis restituendæ ratio. 219. Omnibus optabilis. 223.
Libyes. 76. c.
Licinii oratio. 179.
Locus medius apud Numidas honorificentissimus. 66.
Lupido. 3. d. 7. e. Quid facit. 100. Lubido bona. 225.
Lucani. 176. d.
Lucullus. 174. a.
Lycaonia. 193. e.

M

Magistratus minores vigiliis præfunt. 24. Magistratum insignia à Tuscis sumta. 43.

Q

Mallius

INDEX.

Gladiatoriae familiae in municipia distribuntur. 24.
 Gloriâ invidiam vincere difficilimum. 65. Gloriam invidia sequitur
 109. Gloria Majorum posteris lumen; quæ eorum nec bona, nec
 mala in occulto esse patitur. 132.
 Grachus. 74. 99. Ejus lex. 221.
 Græci ante Romanos facundiâ. 49. Quales. 222.
 Gulussa Massinissæ filius. 62.

H

Hæres secundus quis. 116. m.
 Hannibal res Romanas affixit. 61.
 Helenus. 205. d.
 Heraclea. 190. k.
 Hercules in Hispaniâ interiit. 76.
 Hiemsal. 62. Ferociter cum Jugurthâ agit. 66. Interficitur. 67.
 Hilerda. 170. a.
 Hippo à Phœnicibus condita. 77.
 Historiam scribere difficile, & quemobrem. 3. In eâ scribendâ, quo-
 modo laus inveniendâ. 4. a. Ejus beneficio Athenienses maximi facti
 sunt. 8. Ejus usus 59. 60.
 Hortari qui vult, primus ire debet. 179.
 Humanum genus virtute potius quam sorte regitur. 57.

I

Iapydia. 199. b.
 Jasona. 174. b.
 Igne sese corrumpunt perfugæ. 124.
 Ilergetum. 177. l.
 Imagines majorum. 60. m.
 Imperium iis artibus retinetur quibus partum est. 3. Imperia & Magi-
 stratus, ut virtus est eorum qui ea sustinent, perinde habenda. 61.
 Ea sæpe in eos à quibus accepta convertuntur. 180. Imperium alteri
 nemo volens concedit. 209. Illud qui obtinet, quia malo esse licet,
 formidatur 210. Imperia crudelia magis acerba quàm diuturna. 211.
 Infinitivi modi loquendi formulæ. 7. g.
 Ingenium præstat viribus. 2. Socordiâ torpescit. 58. 59.
 Injuriae oblatae nemini parve videntur. 41.
 Interrex. 169. a.
 Invidia ex opulentiâ oritur. 6. Invidiam gloriâ vincere difficilimum. 65.
 Gloriam sequitur. 109.
 Ira & cupido pessimi consultores. 116.
 Jugurtha rex Numidarum. 61. 62. 63. 64. Micipsæ decreta rescindenda
 proponit. 66. Hiemsali infensissimus. 67. Copias armar, omnique
 Numidiæ imperare parat. *Ibid.* In Romanæ nobilitatis avaritiâ spem
 habet. 68. Cujus legati plerisque pecuniâ corrumpunt. *Ibid.* A quib-
 us Jugurtha defenditur. 73. Legatos Romanos corrumpit. 74. In re-
 gnum

INDEX.

gnum Adherb. animum intendit. 79. Agros vastat. *Ib.* Ejus ad Legatos Romanos responsio. 80. Ad eum alii mittuntur. 82. Qui frustra discedunt. 83. Numidas puberes togatosque promiscuè interficit. 83. Filiam Romam legatum mittit. 84. Secretò cum Calpurnio & Scauro transigit. 85. Romam venit. 91. Abit. 93. Albinum ludificat. 94. Auli exercitum sub jugum mittit. 96. Vult facere deditio-nem. 102. Mettello insidias struit. 104. Pabula corrumpit. 110. Ro-manorum castra irrumpit. 111. Pugnandi modus. 112. Deditio-nem facit, cujus mox poenitet. 114. Bellum renovar. 117. Omnibus diffi-dit. 121. 123. Ejus dolus. 135. Ad Bocchum legatos mittit. 143. Romanos aggreditur. *Ibid.* Superat. 144. Deinde magnâ clade vin-citur. 145. Iterum Romanos invadit. 146. Stratagemate utitur. *Ib.* Vix evadit. *Ib.* Syllæ à Boccho traditur. 155.
Juventus Romana qualis. 7.

L

L Abor quo sensu usurpatum. 3. a. Viris convenit. 133.
Lacedæmonii in Græciâ bella gerere primi & Athenienses cœpe-runt. 2.
Lalerania. 177. k.
Lares. 18. f.
Largitio. 4. f.
Legati Romani regnum Numidiæ divisum missi. 74. Legati adolescen-ties Adherbalem & Jugurtham arma deponere jubent. 80. Alii Ju-gurthæ pacem imperantes frustra discedunt. 83.
Leges pro vitâ civium. 42.
Lentulus cum Catilinâ conjurat. 14. Romæ quoscumque potest solici-tat. 32. In Senatum à Cicerone ducitur. 36. Ibi coarguitur. *Ib.* Eum eripere conantur liberti. 39. In carcere occiditur. 50.
Lepidus. 157. Ejus contra Syllam oratio. 159. Alia Philippi adversus Lepidum. 164.
Leptitani ad Metellum legatos mittunt. 124. Amici & socii P. Romani. 125.
Libertatis restituendæ ratio. 219. Omnibus optabilis. 223.
Libyes. 76. c.
Licinii oratio. 179.
Locus medius apud Numidas honorificentissimus. 66.
Lupido. 3. d. 7. e. Quid facit. 100. Lubido bona. 225.
Lucani. 176. d.
Lucullus. 174. a.
Lycaonia. 193. e.

M

M Agistratus minores vigiliis præfunt. 24. Magistratum insignia à Tuscis sumta. 43.

Q

Mallius

INDEX.

- Mallius primus ex conjuratis arma aperte mover. 20. Ad Marcium Epistola. 26.
- Malus est nullus gratuito. 221.
- Mamilius & ejus rogatio contra Jugurthæ factores. 97.
- Manlius Marii legatus. 134.
- Marcus solus Consulatum gerit. 23. g.
- Marius. 102. Cui magna portenduntur. 114. Quis. 115. Contra Metellum accensus. 116. A quo dimittitur. 123. Romæ celebratur. *Ibid.* Fit Consul, & Imperator. 123. Nobilitatem exagitat. 129. Ad populum habet orationem. *Ibid.* Veteranos ambit. *Ibid.* Milites scribit quos. 135. In Africam proficiscitur. *Ibid.* Cui exercitus à Rutilio traditur. *Ibid.* Prudentia ejus militaris. 136. Utres parat. 137. A militibus ad cælum fertur. 138. Mullucham castellum aggreditur. *Ibid.* Per Ligurem capit. 141. Cum Boccho & Jugurthâ pugnat. 144. Ex hostium imperitiâ dolum machinatur. *Ibid.* In hiberna proficiscitur. 145. Ejus vigilantia. *Ibid.* Pudore exercitum coercet. *Ibidem.* A Boccho & Jugurthâ invaditur. 146.
- Maffilia. 27. f.
- Maffinissa. 61.
- Maffiva. 92. Obtruncatur. 93.
- Matrimonii necessitudo apud Numidas levis. 127.
- Mauritania. 21. e.
- Medius fidius. 28. k.
- Memmius contra Jugurtham nititur. 83. Ejus oratio. 86. Jugurthæ servandum fidem datam facit. 92.
- Metellus Creticus. 23. Celet. *Ibid.* Metellus Numidicus. 100, 101. Ad eum legatos mittit Jugurthâ, 102. Quos promissis aggreditur, ut sibi Jugurtham tradant. 102. Cum Jugurthâ pugnat. 106. Omnia ferro & igne vastat. 108. Exercitum dividit, ut terrorem augeat. 109. Zamam oppugnat. 112. Superbius. 115. In quem asperè Romam scribunt negotiatores. 117. Vaccenses punit. 119. Marium dimittit. 122. Capitis Romæ arcessitur. *Ibid.* Cum Jugurthâ pugnat. 123. Thalam maximo cum labore aggreditur. *Ibid.* Vehementissimè dolet, quòd Mario Numida data. 128. Legatos ad Bocchum mittit. *Ibid.* Marii conspectum fugit. 135. Optimè Romæ excipitur. *Ibid.*
- Mesopotamia. 191. k.
- Metuendum multis qui se præbet, multos pariter metuit. 211.
- Micipsa. 62. Quid agit cum Jugurthâ. 62. 63. 64. Ejusdem ad Jugurth. oratio 65. Moritur. 66. Ejus regnum inter Jugurtham & Adherbalem per legatos Romanos dividitur. 74.
- Militia justa esse debet. 215.
- Minos. 173. f. 205. b.
- Mitari quid. 10. b.
- Miseris parùm fidei adhibetur. 81.

Mithridates.

Mithridates. 31. m. Ejus ad Arsacem epistola. 188. Facta. 189.
 Monitores qui optimi. 133.
 Mulchæ castelli descriptio. 139. A Ligure penetratur, & perscribitur
Ibid. Capitur. 141.
 Munditiæ mulieribus; viris labor convenit. 133.
 Mysii. 205. n.

N

N Abdassa. 120. A cliente proditur. 121. Ad Jugurtham accedit. *ib.*
 Natura falsò ab hominibus accusatur. 57. Una & communis om-
 nium. 131. Unum omnibus finem, vel ferro septis itauit. 161.
 Necessitatem extremam nullus, nisi muliebri ingenio, nihil ausus expe-
 ctat. 161.
 Necessitudo timidos fortes facit. 53.
 Nobilitas quæ Marii & vera. 132.
 Nobilitatis commune malum superbia. 115.
 Nobilium mores. 134. 224.
 Novus homo quis. 20. c. Indigni Consulatu videbantur. 115.
 Numantia. 63. a.
 Numidæ quales. 102. Regem in fugâ non sequuntur 108. Lactē &
 carne ferinâ vescuntur. 137. Marium magis quàm mortalem timent.
 138.

O

Olympus. 171. a.
 Opimius à Jugurthâ corrumpitur. 74.
 Orchomenus. 207. e.
 Orion. 205. k.
 Othus. 205. i.

P

Pæligni. 150. f.
 Para. 190. i.
 Partium & divisionem quæ causa. 97.
 Patres cur dicti Senatores. 6.
 Patiens Nomen & Participium. 5. e.
 Patriam vi regere importunum. 59. Patriæ ad Cæsarem oratio. 225.
 Pax iusta & diuturna esse debet. 211.
 Pecuniæ studium tollere bonum maximum. 220.
 Pericula occulta bonus facere, nec vitare potest. 220.
 Perpenna. 171. g.
 Perses. 40. c.
 Personæ secundæ locutiones. 2. b.
 Pessimus quisque asperrimè rectorem patitur. 210.
 Petreio exercitum permittit Antonius. 54.
 Philæni 126.
 Philippi adversus Lepidum oratio. 164.

Phœnices. 77. l.

Picenus ager. 22. a.

Pietas Romanorum quæ. 10.

Piso. 15. In citeriorem Hispaniam mittitur. 16. Interficitur. *Ib.*

Plautia lex. 25. a. 217. b. 226.

Plebis ingenium. 30. Urbana cur depravata. *Ib.* Catil. consilia execrantur. 37. Negotia sua debet. 214.

Pompeii potentia formidolosa. 16. Ad bellum Mithridat. missus. 31. Ejus ad Senatum epistola. 177. Adolescens ad bellum sævissimum projectus. *Ibid.* Facta. *Ibid.* Illum Romani meruunt. 185. Quis. 210. Quamobrem multi ejus partes sequuntur. 211. Cæsari maximè fuit adversus. 217. Quomodo remp. administraverit. *Ibid.*

Promptinus Prætor 35.

Pop. Romanos liberè agitatur cum nullius potentia super leges. 219. Quomodo inducta servitus. *Ibid.* Illi supervacanea calliditas. 222. Ità largitionibus corruptus, ut sese venalem habeat. 226.

Posthumus. 222.

Præmia diversa bonos & malos sequuntur. 224.

Primipilus. 95. h.

Ptolemæus. 189. l.

Publipor. 176. e.

Punicum bellum. 61. Punica fides. 153.

QUæsit pro rogavit. 163.

Quintius. 181. f.

R

REate. 29 g.

Regna quomodo intereant. 222. A quibus præcipuè defendantur. *Ib.*

Regium imperium primum in terris. 2. Romæ mutatum. 7.

Regum pace quàm bello minor virtus. 2. Ex eo quid oriatur. *Ibid.* Quinam illis formidolosi. 7. Regem armis quàm munificentia vinci minùs flagitiosum. 153.

Renunculus. 175. k.

Reprehendere alios multi cupiunt, qui nihil ipsi possunt. 215.

Res secundæ sapientes fatigant. 10.

Respublica honestis nominibus agitata. 31. Pacis artibus firmanda. 210.

Audaciâ in bello; æquitate in pace firmanda. 8.

Rhegium. 84.

Rhenones. 198. b.

Rhodus. 40. d.

Romæ exordium; aliaque. 6. Adeptâ libertate brevi crescit. 7. Paucorum virtute. 49. Romæ omnia venalia. 79. Quando illi pereundum. 212.

Romanorum mores. 8. Quando prorsus immutati. 9. Corruptio eorum.

INDEX

11. Jugurthæ bellum inferunt. 84. Avaritiâ cæci Bocchi amicitiam contemnunt. 127. Communes omnium hostes. *Ib.* Quando maximâ concordîâ vixerunt ; & floruerunt. 158. Simultates exercuerunt. 159. Eorum descriptio. 191. 222. 223.

S

- S**Agum. 175. g.
Sallustius ad Rempublicam fertur ; ibique multa adversa patitur. 4. Ad scribendam historiam animum adjicit. 5. Magistratum adeptus. 60. Ei libri Punici interpretantur. 75. Ejus Historiæ. 157. c. In cognoscendâ Republicâ magnam curam habuit. 216. 222.
Samothrace. 189. c.
Sardinia. 172. a.
Saturninus. 165. i.
Saryria. 85. l.
Scaurus. 74. Ad Jugurtham & Adherb. legatur. 82. Calpurnii legatus. 84. Jugurthæ faver. 85. Quæstor adversus Jugurthæ fautores. 97.
Scipio. 60. l. Ad Micipsam scribit. 64. **Q.** Scipio malè pugnat adversus Gallos. 155.
Scylla. 205. f.
Secus, *pro* sexus. 175. a.
Seleucia. 191. g.
Sempronia in Catilinæ conjuratis quæ mulier. 21.
Sempronia lex. 84. a.
Senatus ad Bocchi legatos. responsio. 150.
Serpentes siti infestiores. 136.
Servile pro eo quod servitio corporis exercetur. 5. b.
Sestertius quid. 23. m.
Spartacus. 208. a.
Signa. 10. a.
Sucro. 178. a.
Suffragia obscura esse debent. 22. Per tabellam quandoque lata. *Ib.* f.
Sulpitius. 165. k.
Sumtuum finis res familiaris. 213.
Supplicia pro sacrificiis 8. d.
Sibyllæ. 36. h.
Sylla. 5. g. 9. 141. Legatus ad Bocchum. 147. Ejus ad illum oratio. *Ibid.* Bocchi legatos liberaliter. habet. 149. Animi ferocia. 151. Volucem castris ejicit. *Ibid.* A Boccho occultè accersitur. 153. Eum ad tradendum Jugurtham hortatur. 154. Romulus appellatur. 160. Supplicia in post futuros composuit. *Ibid.* Beneficio quàm metu multos retinere maluit. 218.
Syphax. 61. k.
Syrtes. 78. e. 125.

INDEX.

T

- T**Abulæ novæ quid. 19. a.
 Tanais. 201. d.
 Tarentus. 170. g.
 Tartessus. 174. d.
 Tauromenia. 202. g.
 Taurus. 173. i.
 Tauri populi. 203. b.
 Thala à Metello expugnata. 124.
 Toreumata. 18. g.
 Tribunitia potestas restituta. 31. A Syllâ disjecta. *Ib. f.*
 Turia. 172. e.
 Turpilius. 118. Capite pœnas solvit. 119.

V

- V**Acca. 85.
 Vaccensium conjuratio. 118. Eorumdem pœna. 19.
 Valentia. 172. f.
 Vesta. 12. h.
 Vettius Picens. 161. f.
 Villa publica. 212. b.
 Vineæ quid. 80. d.
 Virtuti omnia parent. 3. Virtute parta magnâ industriâ haberi decet ne
 deformedur. 209.
 Vis numero plurali. 176. f.
 Voluptates ignaviæ nullus cum virtutis præmiis habere potest. 131.
 Volux Bocchi filius. 146. Syllæ merum efficit. 150. Præsidio eidem
 missus à patre. 151. Qui Romanos prodere creditur. *Ibid.* Castris
 ejicitur. *Ibid.* Ejus honesta oratio. 151.
 Urica. 82.
 Vulturii ad Catilinam epistola. 35. Cum Allobrogum legatis, in ponte
 Mulvioprehenditur. *Ibid.* Conjunctionem in Senatu aperit. 36.
 Uxores multas ducunt Numidæ, & Gætuli. 127.

Z

- Z**Ama. 110. c.

FINIS.

INDEX

VOCABULORUM

QUÆ IN

SALLUSTIO LEGUNTUR.

Prior numerus paginam, alter verò, vel alii ad proximam usque lineolam, pagina lineam vel lineas significant.

- A**bdere. 95. 8.
 abdicato. 37. 5.
 abdira. 67. 18 | 208. 12.
 additam. 16. 20.
 additas. 95. 2.
 adducit. 51. 13.
 aberant. 6. 17.
 aberat. 33. 9 | 51. 18 |
 93. 21 | 101. 14 | 103.
 27 | 146. 23.
 aberit. 18. 21.
 abes. 230. 30
 abesse. 16. 9 | 119. 9 | 136.
 15 | 151. 7 | 155. 16 |
 230. 29.
 abest. 165. 15
 abeunt. 107. 21 | 113. 6 |
 135. 19
 abibis. 154. 4.
 abjectis. 95. 16 | 107. 21 |
 137. 23.
 abierat. 21. 11 | 92. 17.
 abierant. 114. 15.
 abiit. 232. 22.
 abire. 111. 28 | 116. 5 |
 126. 16 | 144. 17 | 151. 27
 abit. 119. 2.
 abjuraverat. 21. 10.
 abnuente. 190. 5.
 abnuentes. 119. 8.
 abnuentibus. 171. 28.
 abnuere. 103. 17 | 128. 30.
 abnuitis. 198. 6.
 abnuituros. 169. 29.
 aborigines. 6. 10.
 absens. 103. 5 | 156. 5.
 absente. 72. 3.
 absentem. 177. 9.
 absit. 183. 14.
 absolvam. 5. 8 | 31. 12 |
 75. 6.
 absolvi. 215. 19.
 absolvit. 157. 4 | 184. 4.
 absque. 226. 20.
 abstineret. 233. 20.
 abstinentia. 4. 7 | 50. 2.
 abstinere. 116. 9.
 abstinetur. 185. 13.
 abstinuerunt. 231. 7.
 abstinuit. 190. 2.
 abstracta. 98. 5.
 abstractus. 85. 4.
 abstulit. 211. 21.
 absumptis. 62. 3.
 absumus. 147. 21.
 absurdè. 221. 7.
 absurdum. 3. 13 | 21. 11.
 abundantia. 97. 22.
 abundè. 18. 23 | 52. 15 |
 57. 7 | 71. 15 | 114. 28 |
 132. 11 | 134. 24 | 147.
 23 | 185. 12
 abuli. 231. 29.
 abuti. 11. 7.
 abutitur. 166. 7.
 accedam. 70. 22 | 71. 10.
 accedat. 82. 20.
 accedebat. 9. 21 | 63. 17 |
 101. 6.
 accedere. 35. 10 | 37. 23
 accederent. 103. 3.
 accederet. 136. 10 | 216.
 13.
 accedit. 79. 16 | 113. 23 |
 121. 14 | 143. 10 | 155.
 19.
 accendebant. 63. 22.
 accendebat. 54. 12 | 86. 14.
 accenderat. 116. 8.
 accendere. 175. 17.
 accenderet. 74. 3.
 accendet. 41. 8.
 accendi. 60. 9.
 accendit. 20. 15 | 127. 21.
 accenditur. 17. 8 | 136.
 24.
 accensa. 21. 8 | 62. 20 | 92.
 10 | 122. 12.
 accensa. 167. 5.
 accensi. 83. 18.
 accensum. 128. 15.
 accensumque. 186. 27.
 accensus. 79. 10 | 213. 6.
 acceperant. 122. 7.
 acceberat. 36. 14 | 64. 14 |
 79. 9 | 95. 15 | 128. 11 |
 146. 28.
 accepere. 18. 23 | 146. 21.
 acceperis. 227. 4.
 Q4 accepi.

I N D E X

- accipi. 6. 8 | 65. 2 | 133.
 accipiendi. 199. 10.
 accipiundis. 6. 21.
 accipimus. 68. 13 | 78. 10 |
 127. 10.
 accipisse. 89. 19.
 accipissent. 97. 5.
 accipisses. 148. 2.
 accipisset. 233. 12.
 accipistis. 89. 3.
 accipit. 80. 12 | 82. 21 | 85.
 6 | 102. 8 | 107. 8 | 111.
 24 | 136. 16 | 143. 5 | 150.
 6.
 accepta. 8. 21 | 35. 2 | 80.
 17 | 127. 20 | 130. 15.
 acceptam. 132. 10.
 acceptio. 85. 10.
 acceptis. 147. 3.
 accepto. 84. 5 | 177. 19.
 acceptum. 63. 1 | 189. 8 |
 220. 18.
 acceptumque. 120. 5.
 acceptusque. 67. 11 | 121.
 7 | 152. 15.
 accessere. 55. 2 | 96. 12 | 100.
 13 | 129. 6.
 accessi. 155. 15.
 accessiri. 114. 9 | 164. 23.
 accessitur. 153. 11.
 accesserant. 152. 8.
 accesserat. 128. 9.
 accessere. 77. 3.
 accesserint. 75. 16.
 accessissent. 111. 21.
 accessurum. 26. 3.
 accidat. 45. 1 | 223. 19 |
 224. 20 | 225. 15.
 accidere. 189. 19.
 acciderent. 41. 1.
 acciderit. 126. 9.
 accidit. 42. 19.
 accidisse. 89. 7.
 accidisset. 71. 7.
 accidit. 141. 12 | 186. 2 |
 218. 15.
 accipe. 153. 22 | 210. 14 |
 217. 10.
 accipere. 142. 12 | 143.
 17.
 acciperemus. 71. 15.
 acciperentur. 188. 13.
 acciperetur. 85. 13.
 accipiant. 230. 8.
 accipiet. 188. 26.
 accipit. 4. 4 | 66. 1.
 accipite. 163. 8.
 accipitur. 85. 15 | 133 | 17.
 197. 9.
 accipiundi. 199. 10.
 accipiundis. 6. 21.
 accire. 129. 8.
 acciti. 147. 11.
 accitum. 152. 12.
 accitus. 226. 7.
 accreverit. 227. 4.
 accumbenti. 175. 9.
 accurate. 149. 4.
 accurrit. 146. 28 | 151. 6.
 accusantur. 132. 16.
 accusare. 33. 1 | 120. 16 |
 232. 9.
 accusatur. 58. 1.
 acer. 79. 11 | 83. 20.
 acerba. 211. 9 | 213. 20.
 acerbam. 147. 18.
 acerbissima. 163. 3.
 acerbissimas. 190. 2.
 acerbius. 100. 4 | 218. 11.
 acerbisque. 98. 3.
 acerbum. 42. 15.
 acerruma. 191. 18.
 acerrume. 74. 9 | 85. 2 |
 111. 23 | 122. 16 | 143.
 16.
 acerrumo. 90. 9.
 Achæi. 203. 3.
 Achilles. 200. 4.
 acie. 55. 1 | 104. 7 | 108.
 21 | 143. 18 | 171. 15 |
 186. 29.
 aciem. 53. 16 | 105. 6, 8 |
 107. 7, 10 | 112. 14 |
 146. 5, 14.
 acies. 107. 15.
 acquirit. 213. 7.
 acre. 192. 23.
 acri. 63. 7 | 84. 18 | 100.
 9.
 acrior. 136. 23.
 acriter. 54. 17 | 84. 21.
 acrius. 81. 19 | 130. 12 | 141.
 12 | 144. 9 | 146. 22 |
 167. 19.
 acta. 108. 2 | 109. 15 | 118.
 15 | 121. 15, 16 | 131. 5 |
 140. 3 | 141. 2 | 230. 3,
 5.
 actæ. 86. 4.
 Actæonem. 204. 34.
 acti. 71. 3 | 198. 1.
 actibus. 229. 8.
 actione. 93. 12 | 173. 24.
 actionibus. 34. 8 | 99. 7.
 actionum. 232. 4.
 actis. 35. 10 | 119. 2.
 actorem. 3. 16.
 actores. 58. 2.
 actu. 200. 22.
 actuaria. 175. 23.
 acturos. 110. 20.
 adæquaverit. 60. 13.
 addendo. 213. 10.
 addere. 51. 25 | 140. 22.
 adderent. 134. 24.
 adderet. 25. 12 | 94. 19.
 addi. 234. 9.
 addiderant. 99. 4.
 addiderat. 49. 14 | 122.
 9.
 addidère. 77. 11.
 addidisti. 42. 11.
 addidit. 100. 2 | 124. 5.
 additamenta. 224. 3.
 additamenti. 222. 12.
 additis. 39. 24 | 110. 11 |
 219. 13.
 addixi. 231. 24.
 adduceret. 143. 5.
 adduci. 32. 17 | 114. 14 |
 156. 5.
 adducti. 33. 5 | 114. 14 |
 210. 21.
 adductus. 37. 16 | 85. 7 | 94.
 11 | 103. 23.
 adduxerat. 50. 17 | 146.
 13.
 adduxeris. 220. 7.
 adduxit. 64. 3.
 adeant. 33. 20 | 80. 13.
 ademeris. 221. 17.
 ademptum. 222. 23.
 adeo. 30. 6 | 31. 5 | 39. 5 |
 117. 10 | 153. 17 | 154. 9 |
 159. 8 | 162. 8 | 175. 17 |
 202. 6 | 220. 17.
 adempta. 128. 17.
 adepta. 7. 7.
 adeptam. 146. 25 | 167.
 3.
 adepti. 10. 4 | 32. 6 | 98.
 2 | 125. 9 | 129. 20 | 216.
 9.
 adeptum. 79. 8.
 adeptus. 20. 18 | 49. 15 |
 55. 21 | 60. 3 | 164. 81 |
 232. 25.
 aderant. 109. 24 | 119. 15 |
 140. 1, 24 | 143. 15
 192. 12.
 aderat. 92. 10 | 107. 21 | 112.
 4 | 143. 12.
 adero,

VOCABULORUM.

- adero. 134. 18.
 aderunt. 46. 18.
 adesse. 54. 4 | 64. 18 | 102.
 4 | 105. 22, &c.
 adessimus. 147. 22.
 adessent. 102. 2, 23.
 adesset. 70. 18 | 151. 10,
 27 | 152. 5.
 adest. 168. 10 | 222. 30.
 adesse. 163. 14.
 adferre. 36. 14 | 63. 14.
 adfuerant. 146. 14.
 adfuerunt. 224. 1.
 adhaerens. 206. 12.
 adhibentur. 153. 11.
 adhibitis. 155. 10.
 adhuc. 76. 15 | 160. 18 |
 164. 11 | 165. 7, 14 |
 177. 10 | 191. 23 | 204.
 36 | 215. 15.
 adigeret. 19. 16.
 adimere. 11. 2.
 adimunt. 217. 19.
 adire. 71. 12 | 136. 12.
 adit. 140. 3.
 aditu. 138. 9 | 139. 1.
 aditus. 34. 13 | 232. 26.
 adjumenta. 101. 23.
 adjunctum. 206. 12.
 adungere. 21. 2 | 65. 11.
 adjungit. 67. 26 | 120. 4 |
 175. 23.
 adjutoribus. 127. 9.
 adjutum. 183. 7 | 215. 26.
 adjuvarent. 34. 20.
 adjuvetur. 224. 16.
 administer. 85. 1.
 ministrabat. 79. 1 | 84.
 23.
 ministrando. 66. 14.
 ministrare. 139. 10.
 ministrari. 130. 1.
 ministratone. 212. 14.
 ministris. 123. 5.
 ministros. 124. 19.
 admiranda. 58. 14.
 admirando. 216. 17.
 admisit. 228. 5.
 admissi. 207. 9
 admissum. 107. 29 | 138.
 8.
 admodum. 139. 7.
 admonendum. 217. 3.
 admonere. 19. 11.
 admonitus. 148. 20.
 admonuit. 6. 5 | 125. 24 |
 141. 18.
 admoto. 166. 1.
 adnexuerant. 200. 27.
 adnitebatur. 100. 18.
 adnitendum. 130. 12.
 adnitente. 16. 7.
 adnitimini. 134. 16.
 adnumeratus. 230. 23.
 adoliscebant. 192. 27.
 adoliscens. 12. 11 | 15. 11 |
 48. 2.
 adoliscentem. 62. 14 | 185.
 5.
 adoliscences. 31. 7 | 80. 12 |
 218. 8.
 adoliscencia. 5. 13 | 25. 8 |
 80. 18 | 177. 8 | 186. 19 |
 196. 22 | 201. 12.
 adoliscenciae. 48. 6.
 adoliscenciam. 134. 3 | 232.
 10.
 adoliscencior. 163. 8.
 adoliscencium. 12. 3.
 adoliscenculi. 47. 8 | 213.
 2.
 adoliscenculo. 38. 19 | 216.
 6.
 adoliscenculus. 4. 5.
 adoleveris. 232. 11.
 adolevit. 43. 26 | 62. 6 | 77.
 7 | 115. 5 | 222. 17.
 adoptatum. 80. 21.
 adoptavit. 64. 16.
 adoptione. 66. 18.
 adprobat. 151. 12.
 adpulli. 82. 19.
 Adrimetum. 77. 16.
 adscendens. 140. 21.
 adscenderent. 140. 18.
 adscensus. 140. 19.
 adscivisse. 20. 25.
 adfedit. 66. 11.
 adsequabatur. 50. 3.
 adfint. 216. 3.
 adfistit. 54. 1.
 adit. 149. 9.
 adsum. 197. 23.
 adfunt. 130. 8 | 232. 5.
 adstantium. 171. 13.
 adstri. 186. 30.
 adstrictis. 113. 1.
 adstricto. 120. 7.
 advectio. 101. 17.
 advehitur. 135. 8.
 adveniens. 151. 2 | 170.
 22.
 advenit. 20. 18 | 155. 16.
 adventabant. 84. 9 | 94. 7.
 adventabat. 51. 2 | 144.
 24.
 adventarent. 107. 27.
 adventarit. 212. 20.
 adventu. 135. 18 | 143. 15 |
 146. 16 | 149. 14 | 231.
 21.
 adventum. 137. 25 | 185. 1 |
 186. 32.
 adventuram. 154. 12.
 adventus. 112. 6.
 adversa. 199. 5 | 222. 36.
 adversariis. 105. 20.
 adversariorum. 207. 8.
 adversas. 51. 21.
 adversi. 222. 14.
 adversis. 55. 15 | 216. 15 |
 222. 31.
 adverso. 100. 9 | 109. 12 |
 176. 23.
 adversos. 45. 10 | 143.
 16.
 adversum. 210. 9 | 217. 5 |
 220. 5.
 adversus. 174. 21 | 211.
 12.
 adulta. 206. 6.
 adulter. 11. 18 | 234. 14.
 adulterinas. 67. 13.
 adulterium. 232. 28, 35.
 adultum. 13. 1 | 206. 5.
 advocat. 36. 12.
 advocata. 51. 23 | 91. 21.
 advocavi. 52. 4.
 advocavit. 129. 18.
 advolvuntur. 203. 13.
 advorsa. 4. 6 | 40. 10 | 52.
 16 | 71. 6 | 127. 24 | 150.
 2 | 174. 30 | 179. 19 |
 196. 13 | 198. 4.
 advorsa. 108. 4 | 123. 12 |
 155. 5.
 advorsaretur. 83. 13.
 advorsarum. 114. 19.
 advorsis. 98. 2 | 112. 13 |
 200. 10.
 advorso. 106. 30 | 132.
 21.
 advorsum. 100. 20 | 106.
 19 | 118. 7 | 123. 9 | 125.
 2, &c.
 advorsus. 68. 1 | 92. 16 |
 106. 28 | 129. 9 | 150. 6 |
 151. 22 | 159. 22 | 177.
 7.
 advortite. 182. 7.
 Aebut. 204. 20.

ædem.

I N D E X

- ædem. 36. 12 | 39. 6.
 ædes. 67. 16.
 ædibus. 175. 4.
 ædificabat. 226. 26.
 ædificant. 3. 5 | 18. 12.
 ædificaveris. 227. 6.
 ædificia. 76. 15 | 79. 15 |
 203. 15.
 ædificiis. 75. 1.
 ædificiorum. 118. 20.
 ædilis. 37. 7.
 ædium. 16. 20.
 Æete. 174. 9.
 æger. 54. 3 | 84. 24 | 192.
 3.
 ægerrumc, 128. 24 | 130.
 19.
 ægra. 208. 4.
 ægritudinem. 128. 13.
 ægritudo. 119. 3.
 ægrotum. 170. 28.
 ægrum. 121. 5.
 Ægyptum. 78. 4, 7.
 Æmilæ. 164. 25.
 Æmilio. 181. 6.
 Æmiliorum. 160. 8.
 Æmilium. 163. 14.
 Æmilius. 73. 21 | 164. 11.
 æmula. 8. 23.
 æmuli. 191. 15 | 221. 22.
 æmulos. 133. 13.
 æmulus. 186. 20.
 Ænea. 6. 9.
 Ænum. 200. 29.
 æqua. 32. 4 | 223. 12.
 æquabilem. 107. 14.
 æquabili. 100. 10.
 æquabilis. 2. 17.
 æqualem. 229. 1.
 æqualia. 49. 11 | 126. 11.
 æqualibus. 62. 9.
 æqualis. 135. 17 | 225. 12.
 æqualiter. 50. 20 | 137. 17.
 æquam. 126. 17.
 æquæ. 9. 13 | 146. 8 | 230.
 4.
 æqui. 196. 5 | 221. 19.
 æquiores. 211. 15.
 æquioribus. 51. 19.
 æquitare. 3. 3 | 8. 16.
 æquius. 203. 37.
 æquo. 4. 4 | 41. 9 | 88. 8 |
 89. 20 | 93. 8 | 119. 9 |
 158. 15 | 167. 20 | 217.
 1.
 æquor. 202. 16.
 æquos. 130. 10.
 æquum. 53. 10 | 73. 19 |
 107. 5 | 233. 10.
 ærarii. 46. 2 | 90. 7 | 177.
 17 | 222. 36.
 ærario. 130. 3.
 ærarium. 87. 14 | 98. 8 |
 161. 12 | 180. 4.
 ære. 26. 14 | 32. 16 | 33. 7 |
 88. 7.
 æris. 26. 14.
 ærumnas. 72. 13 | 82. 6.
 ærumnarum. 42. 9 | 104.
 18.
 ærumnis. 69. 19 | 202. 24.
 æs. 11. 19 | 13. 14 | 18. 14 |
 20. 27 | 29. 1 | 33. 14 |
 142. 13.
 æstas. 206. 6.
 æstatem. 113. 8 | 133. 6.
 æstatis. 137. 11.
 æstimabitis. 89. 10.
 æstimanda. 171. 29.
 æstimare. 234. 18.
 æstimaverunt. 231. 22.
 æstimavi. 231. 23.
 æstivi. 205. 15.
 æstivorum. 101. 7, 11.
 æstu. 106. 16 | 170. 14 |
 176. 23.
 æstuabat. 20. 16.
 æstuant. 139. 14.
 æstuat. 220. 18.
 æstumant. 134. 2.
 æstumantur. 164. 21.
 æstumare. 9. 7 | 188. 24.
 æstumatis. 159. 23.
 æstumavere. 184. 2.
 æstument. 213. 5.
 æstumo. 3. 9 | 53. 2.
 ætas. 4. 9 | 18. 5 | 20. 26 |
 31. 8 | 49. 11 | 53. 3 | 115.
 2 | 134. 15 | 188. 1 | 212.
 15 | 222. 17 | 229. 3 | 232.
 13.
 ætate. 6. 24 | 12. 4, 5 | 13.
 1 | 38. 18 | 62. 14 | 64.
 18 | 65. 18 | 164. 2 | 196.
 18 | 218. 10 | 229. 20 |
 234. 14.
 ætatem. 5. 1, 4 | 30. 16 |
 32. 1 | 41. 12 | 52. 21 | 58.
 15 | 59. 16 | 110. 20 | 125.
 20 | 129. 21 | 130. 17 | 131.
 19 | 177. 10 | 229. 10 | 230.
 29.
 ætati. 66. 13 | 147. 13 | 164.
 1 | 197. 21.
 ætatis. 62. 18 | 130. 13 |
 232. 21.
 æterna. 90. 1.
 æternaque. 2. 5.
 æternas. 233. 3.
 æterni. 58. 6 | 134. 22.
 æternum. 211. 11.
 æternus. 58. 12.
 Æthyopas. 78. 11.
 Æthyopiam. 204. 14.
 ævi. 57. 2.
 ævo. 203. 34.
 affatim. 100. 14 | 108.
 25.
 affectabant. 159. 4.
 affectabat. 116. 7.
 affectare. 117. 20.
 affigebatur. 193. 7.
 affinis. 71. 2.
 affinitas. 210. 16.
 affinitatem. 154. 12.
 affinium. 68. 17 | 130. 3.
 afflictare. 24. 9.
 afflictas. 124. 24.
 afflicti. 113. 4 | 147. 2 |
 179. 6.
 affligebant. 176. 5.
 affluens. 234. 5.
 affluerent. 29. 19.
 affore. 110. 13.
 affuit. 123. 14.
 affuturi. 191. 16.
 Afric. 76. 6.
 Africa. 61. 20 | 70. 7 | 78.
 5 | 79. 5, 7 | 81. 1 | 86. 4 |
 92. 17 | 125. 13 | 137.
 2 | 143. 8.
 Africæ. 75. 2 | 77. 13 | 125.
 25 | 204. 13.
 Africam. 67. 22 | 75. 7, 8,
 16 | 76. 2, 9 | 80. 12, 14 |
 82. 11, 16 | 84. 4, 20 |
 93. 20 | 96. 15 | 101. 1 |
 118. 9 | 135. 7 | 142. 9 |
 150. 4 | 233. 23.
 Africani. 226. 6.
 Africano. 61. 18.
 Africo. 172. 1.
 Africum. 77. 3.
 agam. 18. 21 | 70. 22 | 73.
 1.
 agant. 35. 14 | 134. 3.
 agas. 133. 10 | 197. 9.
 agat. 44. 10 | 72. 2 | 179.
 17.
 agebant. 91. 9 | 109. 25 |
 125. 20.
 ageban-

VOCABULORUM.

agebantur. 139. 8.
agebat. 102. 8 | 137. 2 | 146.
15 | 152. 11.
agenda. 222. 16.
agendarum. 148. 24.
agendi. 19. 9.
agendo. 47. 15.
agendum. 137. 13 | 160. 19.
agens. 201. 1.
agente. 201. 8.
agentes. 136. 3.
agentis. 177. 21.
ager. 75. 11 | 103. 21 | 107.
13 | 109. 23 | 120. 11 | 125.
26 | 137. 10 | 174. 1.
agere. 5. 4 | 32. 1 | 33. 24 | 52.
21 | 59. 16 | 62. 11, &
alibi.
agerent. 30. 16.
agerentur. 181. 10.
ageret. 104. 9 | 107. 7 | 114.
26.
ages. 225. 22.
ageris. 46. 17.
agetur. 219. 19.
aggerem. 94. 20 | 124. 18,
19.
aggeribus. 139. 5.
aggrederetur. 34. 14 | 126.
5.
aggredi. 111. 7 | 136. 16 |
219. 25.
aggrediantur. 84. 8.
aggredimini. 52. 20.
aggreditur. 55. 7 | 80. 9 |
93. 6 | 102. 14 | 109. 8 |
112. 8 | 113. 1, 17 | 117.
6 | 123. 25 | 135. 13 |
138. 20.
aggrediuntur. 118. 14.
aggressos. 16. 15.
aggressus. 64. 16 | 74. 13 |
127. 10 | 136. 3.
agi. 83. 21 | 106. 15.
agis. 228. 13.
agit. 58. 13 | 62. 19 | 108.
7 | 158. 3.
agitabamus. 70. 7.
agitabant. 8. 21 | 77. 3 | 109.
21.
agitabantur. 56. 5 | 85. 11.
agitabat. 37. 12 | 66. 6 | 114.
25 | 115. 8 | 219. 2.
agitabatur. 2. 11 | 5. 22 | 82.
23 | 86. 3 | 94. 9 | 98. 8 |
123. 7.
agirandi. 161. 8.

agitando. 34. 1 | 128. 4.
agitandum. 211. 6.
agitant. 218. 1.
agitanti. 22. 7 | 49. 2 | 216.
11.
agitantur. 223. 9.
agitate. 20. 11, 21 | 51. 16 |
78. 10 | 92. 23 | 112. 7,
26 | 118. 2 | 133. 5 |
141. 5 | 144. 14.
agitarem. 69. 2.
agitaret. 108. 10 | 139. 14.
agitari. 83. 17 | 86. 5 | 107.
14 | 121. 2 | 222. 28.
agitat. 166. 2 | 178. 13 |
216. 6 | 222. 31.
agitata. 126. 12.
agitatis. 212. 17.
agitatum. 158. 15.
agitaturus. 153. 8.
agitaverat. 170. 19.
agitavere. 31. 13.
agitavi. 17. 7 | 222. 18.
agitavisse. 155. 11 | 203. 17.
agite. 168. 6 | 197. 19.
agites. 211. 13.
agitis. 177. 10 | 182. 9.
agitur. 45. 6, 13.
agmen. 105. 4, 18.
agmine. 101. 26 | 102. 3,
23 | 105. 47 | 110. 2 | 134.
17 | 142. 15 | 145. 14 |
163. 1 | 186. 26.
agnita. 225. 18.
agnotum. 174. 15.
agor. 25. 15.
agreste. 6. 10 | 170. 8.
agrestesque. 122. 13.
agrestia. 192. 24.
agrestibus. 183. 14.
agrestium. 77. 1.
agri. 108. 13 | 189. 11.
agris. 6. 14 | 30. 18 | 76.
11 | 102. 20 | 123. 27 | 163.
5 | 203. 19 | 219. 6.
agro. 29. 9 | 33. 22 | 51. 14 |
74. 14 | 109. 13 | 158.
16 | 176. 17 | 189. 6.
agros. 9. 19 | 22. 21 | 61.
21 | 76. 14 | 79. 26 | 101.
16 | 108. 22 | 119. 14 |
178. 19 | 191. 10 | 201.
20 | 203. 1 | 221. 14.
agrum. 5. 3 | 22. 1 | 23. 17 |
34. 7 | 51. 12 | 114. 3 |
135. 11.
agunt. 41. 10, 12 | 58. 15 |

131. 19.
aguntur. 39. 9 | 208. 4.
agebant. 37. 17 | 38. 10 | 43.
9 | 87. 8 | 145. 27.
ait. 161. 17 | 163. 5 | 167.
2, 21 | 204. 21 | 205. 13 |
206. 10 | 207. 28 | 209.
5.
aiunt. 133. 18.
alacribus. 199. 27.
alacris. 19. 13.
alæ. 105. 17.
Albini. 131. 14.
Albino. 93. 7 | 101. 2 | 125.
7.
Albinum. 94. 4.
Albinus. 92. 18 | 93. 18 |
94. 7 | 96. 9 | 101. 10.
alebat. 11. 22 | 30. 20.
Alexandro. 186. 20.
algoris. 5. 15.
alia. 12. 12 | 13. 10 | 14. 14 |
18. 12 | 19. 4 | 21. 6 | 22.
10 | 25. 12 | 36. 16 | 37.
13 | 41. 9 | 44. 2, 15, &
alibi passim.
alia. 42. 13 | 78. 2, 8.
aliaque. 44. 2 | 158. 12.
aliam. 126. 17 | 138. 20 |
129. 24.
aliaque. 26. 2 | 31. 19 | 48.
16 | 59. 9 | 84. 4 | 93.
19 | 94. 20 | 117. 21.
aliarum. 31. 3 | 52. 10 | 169.
30.
alias. 62. 11 | 66. 15 | 67.
26 | 94. 1 | 203. 24 |
221. 4.
aliafque. 57. 8 | 78. 1.
alibi. 55. 6.
alicujus. 43. 11.
aliena. 7. 6 | 10. 11 | 30. 4 |
33. 8 | 42. 4 | 43. 20 |
49. 18 | 58. 3 | 132. 7 |
161. 20 | 167. 2 | 213. 3 |
215. 22 | 223. 9 | 234. 21.
alienæ. 18. 3 | 197. 5.
alienam. 128. 19 | 221. 23.
alienas. 52. 22 | 69. 20 |
215. 15 | 219. 7.
alienata. 103. 21 | 224. 22.
alienati. 118. 4.
alienatum. 29. 4.
alieni. 5. 17 | 26. 14.
alienis. 73. 2 | 109. 4 | 212.
10.

alieno.

I N D E X

- alieno. 32. 16 | 33. 7 | 73.
 17.
 alienos. 65. 11.
 alienum. 11. 19 | 13. 15 | 18.
 14 | 20. 27 | 29. 1 | 33. 14 |
 51. 7 | 65. 14.
 alij. 2. 10 | 3. 12 | 16. 14 |
 19. 20 | 23. 10, 11 | 30.
 12 | 31. 13 | 37. 26 | 38.
 9 | 44. 12 | 48. 12, 20 |
 49. 12 | 51. 1 | 56. 2, &
alibi.
 alique. 37. 22 | 127. 1 | 146.
 10 | 175. 2.
 alius. 8. 9, 26 | 12. 5, 6, 9,
 & *alibi*.
 aliisque. 68. 7 | 104. 3 | 121.
 18 | 134. 27 | 145. 25 | 150.
 20 | 215. 4.
 alimenta. 161. 8 | 195. 5.
 alimentis. 184. 3.
 alio. 2. 18 | 6. 12 | 22. 2 | 31.
 3 | 43. 16 | 67. 9 | 78. 3 |
 102. 14 | 104. 22 | 106.
 6 | 108. 21 | 112. 17 | 121.
 23 | 141. 19 | 143. 3 | 184.
 8 | 229. 19.
 aliorum. 3. 14 | 8. 10 | 60.
 6 | 113. 12 | 114. 10 | 134.
 17 | 160. 14 | 208. 19 |
 210. 6.
 alios. 14. 3 | 22. 4, 10 | 30.
 15, 16, 20 | 32. 12, &
alibi.
 aliquandiu. 123. 14.
 aliquando. 45. 6 | 71. 13 | 72.
 6 | 114. 1 | 147. 16 | 153.
 16.
 aliquantam. 175. 12.
 aliquanto. 8. 3 | 123. 16 | 126.
 13 | 135. 6.
 aliquantum. 114. 12 | 126.
 4.
 aliquantus. 150. 22.
 aliquem. 131. 2.
 aliquid. 43. 17 | 85. 5 |
 154. 8.
 aliquis. 89. 5 | 182. 8 | 233.
 10.
 aliquo. 3. 10.
 aliquos. 146. 8.
 aliquot. 20. 25 | 84. 23 |
 136. 28 | 198. 20 | 200.
 9 | 208. 17.
 aliquotiens. 171. 14.
 aliter. 23. 6 | 34. 25 | 44.
 10 | 63. 6 | 65. 18 | 66. 6 |
 121. 17 | 152. 20, &
alibi.
 alitur. 220. 21.
 alium. 6. 18 | 19. 11 | 22. 1 |
 34. 15 | 38. 15 | 47. 12,
 & *alibi*.
 aliud. 2. 18 | 3. 12 | 9. 5,
 & *alibi*.
 alius. 6. 12, 18 | 9. 19 | 19.
 20 | 34. 15 | 44. 12,
 & c.
 allatæ. 121. 4.
 allatas. 23. 8 | 121. 8.
 allevati. 140. 17.
 allicere. 118. 1.
 Allobroges. 33. 4, 13 | 34.
 22 | 35. 1 | 38. 14.
 Allobrogibus. 39. 4.
 Allobrogum. 32. 14 | 35. 13 |
 39. 9 | 48. 15.
 Alpes. 192. 20.
 Alpibus. 177. 21.
 alta. 5. 19 | 125. 14.
 alter. 52. 9 | 70. 21 | 144.
 12 | 187. 10.
 altera. 33. 14, 15 | 54. 3.
 alteræ. 113. 4.
 alteram. 66. 13 | 74. 15 |
 139. 18.
 altercatio. 229. 26.
 alteri. 100. 3 | 107. 28 | 112.
 18 | 122. 8 | 126. 3 | 209.
 10 | 226. 9 | 232. 13.
 alteris. 77. 10.
 alterius. 2. 9 | 45. 11 | 217.
 26 | 223. 17.
 altero. 49. 16 | 234. 13.
 alteros. 100. 3 | 107. 28 |
 112. 18 | 126. 4.
 alterum. 1. 5 | 2. 1, 8 | 63.
 13 | 67. 24 | 99. 9 | 167.
 7 | 234. 12.
 altior. 202. 5.
 altitudine. 174. 19 | 192.
 3.
 altitudinem. 139. 22.
 altitudo. 142. 4.
 altius. 67. 1.
 altiusque. 61. 6.
 alto. 216. 19.
 altores. 200. 14.
 altus. 115. 2.
 alveis. 179. 6.
 alveos. 76. 10.
 aluit. 178. 12.
 aluntur. 30. 9 | 197. 14 |
 231. 4.
 alvum. 196. 1.
 amant. 98. 1.
 amara. 220. 21.
 amare. 10. 2.
 amat. 92. 12 | 199. 25.
 Amazones. 201. 4.
 ambire. 72. 2.
 ambiti. 171. 19.
 ambitio. 5. 4 | 9. 4, 11 |
 47. 1 | 142. 16 | 158. 10.
 ambitione. 4. 9 | 115. 10 |
 177. 25.
 ambitionem. 74. 8 | 101.
 22 | 130. 16 | 135. 3 | 145.
 27 | 203. 10 | 230. 16.
 ambitiosum. 116. 10.
 ambitiosus. 230. 16.
 ambitur. 204. 29.
 ambitus. 15. 8.
 ambiundo. 68. 10 | 129. 8.
 ambo. 153. 10.
 ambobus. 122. 7 | 127. 19 |
 153. 12 | 154. 25 | 155. 8.
 amborum. 143. 10.
 ambos. 80. 13 | 190. 14.
 ambusti. 202. 26.
 amens. 224. 22.
 ament. 134. 2.
 amentiam. 94. 22.
 amici. 65. 12 | 70. 6 | 220.
 4 | 231. 13.
 amicor. 65. 14.
 amicis. 6. 16, 20 | 13. 14 |
 63. 15 | 64. 19 | 65. 6 |
 74. 10 | 79. 9 | 92. 23 |
 93. 12 | 123. 3 | 148. 15,
 21 | 155. 10, 17 | 227. 11.
 amicissimos. 65. 6.
 amicitia. 17. 7 | 40. 2 | 61.
 22 | 63. 18 | 64. 12 | 69. 1,
 & *alibi*.
 amicitia. 82. 9 | 153. 16 |
 227. 10.
 amicitiaque. 128. 21.
 amicitiam. 12. 1 | 61. 17 |
 64. 4, & c.
 amicitias. 6. 21 | 9. 6 | 231.
 23.
 amicorum. 20. 22 | 21. 21 |
 49. 18 | 147. 23 | 223.
 24.
 amicos. 8. 15 | 68. 4 | 71.
 2 | 97. 9 | 113. 14 | 147.
 19 | 191. 12.
 amiculo. 175. 9.
 amicum. 56. 2 | 69. 5 | 149.
 6 | 228. 9 | 234. 5, 19.
 amicus.

VOCABULORUM.

- amicus. 52. 16 | 81. 17 | 231.
25. 30.
amiserant. 164. 22.
amiserat. 22. 21 | 117. 21 |
143. 3.
amiserint. 220. 16 | 222. 9.
amiserit. 232. 16.
amissi. 71. 5 | 190. 12.
amissimus. 45. 18.
amissisti. 72. 14.
amissa. 55. 13 | 127. 3 | 222.
35.
amissis. 30. 13 | 52. 21 | 110.
24 | 112. 3 | 123. 3.
amisso. 26. 11 | 65. 1 | 76.
7 | 107. 1 | 200. 23.
amissurus. 129. 12.
Amisum. 207. 29.
Amisumque. 188. 10.
amittas. 225. 28.
amittatis. 53. 6.
amittenda. 219. 15.
amittere. 18. 4 | 89. 5.
amittit. 27. 5.
annem. 193. 3.
ampla. 184. 6.
amplæ. 8. 2.
amplecti. 63. 16.
amplexamini. 45. 5.
amplificatum. 219. 2.
amplior. 33. 12 | 53. 11 | 124.
3 | 150. 22 | 222. 25 | 223.
23.
ampliore. 115. 8.
amplorem. 108. 13 | 150.
20.
amplis. 82. 16.
amplissima. 214. 16.
amplissimis. 225. 8.
amplissumo. 225. 12.
amplius. 18. 10 | 36. 19 | 38.
6 | 50. 21 | 54. 9 | 58. 15,
&c.
amplo. 144. 11.
Anacreontis. 206. 30.
anceps. 95. 10 | 118. 21 | 211.
11.
ancilla. 162. 16.
ancillæ. 67. 20.
ancillaris. 228. 10.
ancillatus. 231. 24.
ancipiti. 22. 24.
angeret. 217. 24.
angitur. 166. 5.
angulo. 176. 10.
angustia. 53. 5 | 206. 28.
angustiam. 200. 17.
angustias. 201. 22.
angustiis. 112. 2 | 195. 7.
angustum. 139. 6.
anima. 3. 8, 10 | 27. 5 |
45. 7 | 55. 13 | 58. 7, 10 |
71. 4 | 72. 14 | 223. 1 |
225. 5, 19.
animadvertatis. 182. 4.
animadvertabant. 43. 25.
animadvertere. 119. 13.
animadverteres. 112. 23.
animadverteretur. 42. 12.
animadvertit. 103. 20 | 105.
10 | 139. 17.
animadverto. 225. 27.
animadvertunt. 107. 13.
animadvortatis. 165. 16 |
176. 8.
animadvortit. 93. 10 | 111.
24.
animalia. 75. 15.
animalibus. 1. 1.
animam. 18. 16 | 42. 13 | 53.
6 | 89. 17 | 197. 7 | 198.
3.
animatos. 207. 28.
animi. 1. 5 | 2. 6, 16 | 5.
12 | 12. 4 | 39. 7 | 40. 8,
& alibi.
animis. 29. 20 | 106. 2 | 119.
11 | 124. 5 | 129. 14 | 130.
19 | 135. 22 | 163. 1 | 181.
8 | 198. 2.
animo. 1. 4 | 4. 4 | 31. 3 |
36. 6, &c.
animoque. 195. 12.
animos. 9. 11 | 10. 1, 5 | 19.
13 | 30. 4, &c.
animum. 7. 3 | 49. 17 | 56.
14 | 60. 9, &c.
animumque. 9. 16
animus. 4. 8, 12 | 5. 7, 16,
18. 22 | 11. 13, 23, &c.
animusque. 31. 8.
anni. 94. 11 | 105. 10 | 203.
9.
Annio. 39. 22.
annis. 6. 23 | 18. 6 | 66. 16,
18 | 86. 21 | 87. 13 | 97.
21.
Annius. 14. 9 | 94. 9 | 125.
9.
anno. 92. 18 | 173. 4 | 178.
11 | 181. 8.
annos. 31. 5 | 59. 9 | 64.
17 | 99. 8 | 116. 6.
annua. 7. 2.
annuite. 163. 8.
annum. 21. 14 | 37. 3 | 174.
32.
annuus. 177. 6.
anquirant. 68. 5.
ante. 11. 11 | 16. 18 | 21. 19 |
23. 10 | 25. 19, &c.
antea. 15. 6 | 16. 16 | 17. 7 |
20. 16 | 23. 1 | 29. 10 |
37. 1, & alibi plur.
antecapere. 80. 10.
anteferebat. 74. 5.
anteferret. 74. 12.
antehac. 21. 9.
anteibant. 166. 12.
anteibat. 164. 2 | 219. 4.
anteire. 221. 9.
anteiret. 62. 9.
anteponerent. 99. 1.
antequam. 173. 1.
antevenire. 61. 2 | 136. 1 |
143. 1.
antevenit. 103. 25 | 110.
10.
Antiochi. 189. 22.
Antiocho. 160. 11 | 189.
10.
Antiochum. 189. 4 | 207.
23.
Antiochus. 189. 5.
antipodas. 204. 13.
antiquam. 201. 19.
antiquis. 219. 10.
antiquitatis. 198. 27.
antiquos. 205. 22 | 230. 10.
Antonio. 21. 15 | 51. 22.
Antoniorum. 207. 14.
Antonium. 19. 7 | 21. 20.
Antonius. 20. 20 | 29. 15 |
51. 1, 18 | 54. 3 | 187. 1,
9 | 207. 14.
anxie. 128. 17 | 222. 31.
anxium. 113. 23 | 117. 6.
anxius. 36. 4 | 62. 21 | 67.
2 | 109. 19 | 120. 14 | 139.
12 | 188. 7 | 200. 11.
Ap. 233. 1.
aperiat. 92. 5.
aperire. 194. 9.
aperirem. 49. 10 | 52. 5.
aperiret. 91. 22.
aperit. 33. 10 | 35. 13 | 36. 18.
aperiendum. 52. 11.
aperiunt. 33. 18.
apertæ. 201. 18.
aperte. 79. 27 | 97. 8 | 210.
22 | 234. 21.
aperto.

aperto. 61. 15.
 apertum. 215. 23.
 aperuisse. 19. 18.
 Apollinis. 199. 2.
 appellabant. 174. 23.
 appellabantur. 6. 24.
 appellabas. 228. 11.
 appellandi. 80. 26.
 appellant. 75. 10 | 108. 2 |
 204. 17.
 appellantes. 77. 7 | 199.
 21.
 appellare. 14. 3 | 16. 20 |
 142. 11 | 155. 7.
 appellat. 54. 7 | 151. 3 | 154.
 19.
 appellata. 172. 6 | 201. 27.
 appellati. 159. 5.
 appellatis. 182. 5.
 appellato. 38. 8.
 appellatur. 41. 15 | 50. 8 |
 77. 9.
 appellaverant. 189. 15.
 appellavere. 76. 15.
 appellaverunt. 173. 15.
 appellavisset. 117. 4.
 appellavit. 206. 18.
 appellem. 71. 10 | 166. 9 |
 189. 16.
 appello. 45. 3.
 appetebat. 12. 3.
 appetens. 5. 17 | 63. 2.
 appetere. 115. 10.
 appetiverunt. 69. 14.
 appetuntur. 221. 11.
 Appius. 169. 2 | 200. 3 |
 209. 5.
 approbat. 173. 27.
 approbaveritis. 161. 20.
 approbent. 215. 27.
 approbo. 40. 20.
 appropinquare. 107. 15.
 apti. 233. 19.
 aptis. 186. 26.
 apud. 8. 12 | 15. 4 | 17. 15 |
 29. 9 | 40. 17 | 41. 14 |
 43. 23, & *alibi frequen-*
ter.
 Apulia. 23. 12 | 33. 22.
 Apuliam. 22. 1 | 23. 13 | 36.
 8.
 aqua. 137. 1, 23.
 aquæ. 104. 4 | 105. 11 | 123.
 26, 30 | 124. 2 | 136. 22 |
 139. 5 | 144. 11.
 aquam. 123. 32 | 144. 13.
 aquarum. 75. 12 | 110. 1.

aquatum. 135. 16.
 aquilam. 54. 1.
 aquilo. 199. 19.
 aquilonem. 204. 30.
 aquis. 94. 18 | 200. 17.
 aræ. 78. 7 | 171. 23.
 arant. 3. 5.
 aras. 127. 1.
 arbitrati. 119. 16.
 arbitrato. 150. 13.
 arbitrio. 98. 7 | 212. 7.
 arbitris. 16. 21.
 arbitror. 179. 15 | 211. 10,
 18 | 218. 21.
 arbori. 75. 12.
 arborum. 104. 3 | 105. 2 |
 107. 19.
 arbustis. 104. 5 | 107. 13.
 arcem. 110. 7 | 118. 18 |
 180. 5.
 arcessebant. 91. 5.
 arcessere. 122. 11.
 arcessit. 33. 9.
 arcessivit. 169. 19 | 173.
 26 | 188. 6.
 arcessunt. 47. 5.
 Archelao. 207. 24.
 Archelaus. 189. 23.
 arcum. 206. 24.
 arcus. 206. 24, 26.
 ardebat. 96. 18 | 170. 9.
 ardens. 5. 17.
 ardentia. 111. 9.
 ardet. 215. 22.
 ardoribus. 77. 4 | 78. 11.
 ardua. 220. 23.
 arduum. 3. 16.
 arduus. 7. 12.
 arenam. 126. 12.
 arenamque. 125. 16.
 arenoso. 104. 3.
 arenosus. 125. 26.
 argenti. 86. 1 | 114. 11.
 argento. 196. 9.
 argentoque. 68. 3.
 argentum. 26. 14 | 173. 26.
 argentumque. 124. 24.
 arguituri. 173. 23.
 argumentis. 172. 23.
 arida. 123. 23.
 aridam. 107. 14.
 arido. 104. 3.
 aridus. 137. 10.
 arietibus. 135. 23.
 Ariobarzani. 190. 14 | 192.
 10.
 aris. 44. 17 | 54. 8.

Aristæus. 204. 34.
 Aristonicum. 189. 13.
 arma. 20. 21 | 22. 10 | 23.
 9, 11 | 26. 6, & *alibi*
passim.
 armabat. 192. 26.
 armare. 168. 9.
 armat. 67. 25.
 armata. 27. 2 | 158. 19 |
 169. 13.
 armati. 16. 5 | 87. 6 | 89.
 3 | 141. 11 | 186. 14 | 222.
 35.
 armatis. 22. 4, 15 | 83. 16.
 armato. 167. 21.
 armatos. 47. 9 | 153. 24 |
 212. 1 | 230. 24.
 armatum. 53. 16.
 armatus. 7. 12 | 96. 8 | 145.
 20 | 199. 20 | 228. 1.
 armaverat. 50. 23.
 armaverit. 151. 24.
 Armenia. 191. 21 | 192. 11 |
 204. 27 | 206. 34.
 Armeniam. 190. 15.
 Armenii. 76. 9.
 Armeniis. 77. 2.
 armis. 6. 19 | 7. 10 | 9. 18 |
 19. 2 | 27. 10, & *alibi*
plur.
 armarum. 33. 24 | 46. 21 |
 112. 20 | 114. 12 | 123.
 16 | 139. 4 | 191. 3 |
 200. 7.
 Arpinas. 227. 8 | 228. 6.
 Arpini. 115. 2.
 arrectæ. 165. 12.
 arrectis. 119. 11.
 arrectos. 134. 26.
 arrectus. 140. 7.
 arreptis. 122. 1.
 arrexerat. 129. 15.
 arrexit. 32. 3.
 arrogans. 132. 7.
 arrogantia. 223. 11.
 Arfaci. 188. 17.
 arsere. 182. 1.
 arte. 102. 1 | 107. 11 | 133.
 8 | 174. 17.
 artem. 192. 25 | 216.
 14.
 artes. 9. 3, 14 | 59. 2 | 84.
 16 | 134. 7 | 214. 1 | 219.
 11 | 220. 13 | 225. 6 |
 228. 4.
 arteſque. 213. 14.

VOCABULORUM.

- artibus. 3. 1 | 6. 1 | 8. 15 | 11. 13 | 61. 2 | 64. 6 | 97. 25 | 103. 19 | 128. 13 | 129. 11 | 130. 17 | 143. 1 | 210. 10 | 216. 9 | 231. 2.
 artifices. 93. 3.
 artificio. 133. 2.
 artis. 3. 11 | 57. 9 | 80. 20 | 100. 20 | 115. 4 | 190. 17.
 artissimè. 119. 12.
 artium. 4. 9 | 97. 21.
 artius. 53. 14 | 182. 8 | 213. 12.
 artus. 207. 11.
 arva. 201. 18.
 arvo. 137. 9.
 ascenderat. 140. 2.
 ascendere. 7. 14 | 143. 13.
 ascendere. 82. 19.
 ascenderit. 50. 8.
 ascendunt. 192. 17.
 ascitum. 36. 19.
 Asia. 2. 12 | 9. 21 | 189. 14 | 197. 14.
 Asia. 189. 5 | 201. 27.
 Asiam. 75. 8.
 Asiamque. 189. 22.
 Asiaticos. 207. 16.
 Aspar. 152. 10.
 Aspare. 153. 5.
 Asparem. 154. 18.
 asper. 7. 12.
 aspera. 21. 25 | 47. 10 | 53. 13 | 94. 14 | 136. 16, 26 | 198. 7 | 213. 11, 18 | 220. 22.
 asperas. 8. 26 | 63. 15.
 aspere. 97. 18 | 117. 13.
 asperi. 76. 2.
 asperior. 18. 15 | 140. 19 | 197. 19.
 asperis. 197. 24.
 asperitas. 106. 10.
 asperitate. 118. 23 | 124. 7 | 136. 21 | 138. 20.
 asperitatem. 75. 4 | 84. 23.
 asperitates. 123. 24 | 170. 22.
 asperius. 98. 3 | 130. 5 | 210. 9 | 222. 31.
 aspernabatur. 4. 8.
 aspero. 144. 2.
 asperos. 51. 12.
 aspertume. 210. 5.
 aspertumis. 222. 34.
 aspertumum. 103. 21.
 asperum. 33. 5 | 216. 1.
 affecula. 234. 14.
 affedit. 25. 6 | 48. 19.
 assentando. 215. 1.
 assentiebantur. 44. 13.
 assequeretur. 5. 21.
 assequi. 60. 3.
 asserit. 204. 26 | 206. 33.
 assideri. 188. 10.
 assiduis. 158. 18.
 assuetum. 176. 19.
 assumitur. 85. 1.
 assurgere. 194. 9.
 assutiae. 21. 17.
 Athenienses. 2. 13.
 Atheniensibus. 42. 23.
 Atheniensium. 8. 2, 5.
 Atherbal. 66. 2 | 67. 23 | 75. 1 | 79. 27 | 80. 5 | 81. 6 | 103. 26.
 Atherbale. 64. 19 | 80. 11 | 92. 17.
 Atherbalem. 62. 3 | 66. 11 | 67. 22, 24 | 68. 13 | 73. 11 | 74. 6 | 79. 17 | 80. 23 | 83. 14.
 Atherbali. 73. 19 | 82. 12 | 83. 10.
 Atherbalis. 73. 16 | 79. 11 | 80. 26 | 81. 12 | 83. 3.
 Atilius. 199. 8.
 atroci. 23. 2.
 atrocitate. 20. 2 | 146. 21.
 atrocitatem. 83. 19.
 atrociter. 94. 8.
 atrox. 41. 7 | 61. 9 | 173. 2.
 Attalum. 189. 11.
 attamen. 143. 10.
 attendere. 48. 24 | 135. 24.
 attentius. 46. 16.
 attrigerant. 146. 9.
 attrigerit. 212. 16.
 attringat. 166. 10.
 attringere. 75. 3 | 101. 9 | 214. 8, 19.
 attingit. 74. 14.
 attrinuisse. 153. 2.
 attollit. 226. 13.
 attollitur. 171. 13.
 attotonitus. 169. 12.
 attractus. 237. 23.
 attribuit. 138. 13.
 attrita. 134. 15.
 attriverant. 126. 4.
 attriverat. 13. 10 | 61. 17.
 attulerit. 52. 6.
 avaritia. 4. 8 | 6. 3 | 8. 11 | 9. 2, 11, 14 | 10. 10, 11.
 avaritia. 91. 9 | 149. 5 | 221. 18.
 avaritiam. 46. 25 | 134. 12 | 198. 3.
 aucta. 6. 14 | 58. 12 | 139. 22 | 158. 11.
 auctae. 78. 2 | 101. 1.
 aucto. 173. 12 | 178. 21 | 224. 5.
 auctor. 86. 8 | 204. 26 | 206. 33.
 auctore. 20. 13.
 auctoremque. 185. 7.
 auctores. 76. 2 | 219. 28.
 auctoribus. 183. 2 | 214. 16.
 auctoris. 173. 15.
 auctoritas. 31. 14 | 33. 10 | 68. 8 | 90. 9 | 218. 23 | 226. 3.
 auctoritate. 17. 13 | 80. 18 | 84. 14 | 100. 16.
 auctoritatem. 82. 21 | 169. 2 | 220. 25.
 auctum. 183. 7.
 auctus. 223. 21.
 auctusque. 135. 4.
 audacia. 4. 7 | 8. 15 | 20. 6 | 45. 19 | 46. 11 | 52. 1, 24 | 53. 1 | 55. 11 | 63. 14 | 70. 9 | 232. 33.
 audaciae. 14. 6 | 15. 12 | 21. 3 | 43. 19.
 audaciam. 25. 21 | 39. 15 | 140. 22.
 audacias. 231. 26.
 audacissimo. 226. 1.
 audacissimos. 89. 1.
 audaciter. 174. 24.
 audacius. 52. 20.
 audax. 5. 16.
 audeam. 188. 22.
 audeant. 217. 10.
 audeat. 162. 12 | 122. 3 | 223. 22.
 audearis. 162. 10.
 audebat. 89. 18 | 115. 10 | 129. 10 | 202. 17.
 audendo. 191. 19.
 audere. 185. 4.
 audet. 227. 16.
 audiebat. 188. 10.
 audiebarur. 80. 16.
 audiendo. 222. 20 | 225. 28.
 audienti.

I N D E X

audienti. 48. 23.
 audientibus. 232. 28. 35.
 audierat. 20. 6. 14 | 110.
 1 | 152. 12.
 audio. 72. 2.
 audire. 36. 20 | 131. 8 | 234.
 13. 22.
 audiri. 112. 24.
 audisse. 39. 5.
 audistis. 17. 8.
 audita. 83. 8 | 135. 9 | 198.
 17.
 audito. 193. 13.
 auditorum. 234. 20.
 auditum. 151. 17.
 audituros. 229. 16.
 audiveram. 70. 15.
 audiverat. 80. 11 | 82. 22.
 audivi. 38. 12 | 60. 7 | 220.
 15.
 audivit. 121. 8.
 audiunt. 108. 2.
 Aventinum. 89. 3 | 158. 19.
 averfabatur. 194. 1.
 avertere. 52. 26 | 136. 13.
 avertere. 189. 5.
 averteret. 154. 14.
 avertitur. 146. 24.
 augendæ. 7. 1.
 augere. 25. 18 | 79. 27 | 94.
 22 | 203. 36.
 augerentur. 198. 15.
 augeri. 44. 7 | 107. 9 | 139.
 11 | 208. 17.
 augescunt. 92. 14.
 augete. 168. 10.
 avi. 82. 10.
 avida. 62. 17.
 avide. 209. 3.
 avidi. 7. 16 | 141. 13.
 avidior. 192. 29.
 avidis. 77. 16.
 avidisque. 175. 19.
 avidissimus. 154. 17 | 197.
 3.
 avidius. 112. 18 | 162. 9 |
 167. 18.
 avido. 82. 25 | 210. 15.
 avidum. 102. 13.
 avidus. 74. 1 | 92. 21 | 115.
 1 | 202. 20.
 avii. 109. 7.
 aula. 175. 4.
 aulais. 215. 4.
 Auli. 95. 7 | 100. 7 | 101. 10 |
 109. 13.
 Aulo. 94. 7 | 95. 18 | 96. 7.

Aulum. 95. 1.
 Aulus. 94. 11.
 avo. 64. 13.
 avorsum. 147. 12.
 aureas. 203. 24.
 Aurelia. 12. 13 | 29. 2.
 aures. 227. 25 | 229. 17.
 auri. 191. 3.
 auribus. 52. 3 | 169. 12.
 auro. 65. 13 | 68. 3 | 91. 7.
 aurum. 124. 24.
 ausi. 8. 20 | 198. 22.
 austri. 172. 7.
 aufurum. 152. 4.
 ausus. 17. 4 | 161. 16 | 181.
 1 | 230. 31.
 autorem. 163. 15.
 Autronio. 38. 8.
 Autronium. 36. 20.
 Autronius. 14. 7 | 15. 7,
 14.
 autumat. 207. 21.
 autumnii. 208. 5.
 avunculus. 169. 28.
 avus. 69. 23.
 auxerat. 6. 1.
 auxilio. 6. 20 | 47. 14 | 63.
 4, &c.
 auxiliantur. 81. 19.
 auxiliariis. 135. 11 | 137. 13 |
 139. 15.
 auxiliarios. 103. 1 | 145.
 22.
 auxilii. 33. 2 | 73. 1 | 81. 7 |
 90. 17 | 101. 6.
 auxiliis. 191. 22 | 196. 14.
 auxilio. 2. 9 | 6. 16 | 7. 10 |
 107. 10, 21, &c.
 auxiliorum. 201. 8.
 auxilium. 27. 12 | 35. 7 | 69.
 7, 17 | 107. 19 | 151.
 24.
 auxisse. 165. 1.
 auxissent. 214. 16.
 axe. 187. 4.
 axibusque. 187. 5.

B.

Bacchanaliorum. 176. 12.
 Bæbium. 91. 19.
 Bæbius. 92. 8.
 Balearium. 150. 14.
 Ballera. 170. 16.
 barbara. 77. 6.

barbari. 144. 8, 19 | 146.
 22 | 146. 7 | 148. 15 |
 149. 5.
 barbarico. 211. 18.
 barbarorum. 208. 14.
 barbaros. 16. 13.
 Barbuleium. 174. 23.
 beatus. 233. 28 | 234. 5.
 bella. 5. 13 | 27. 3 | 48. 26.
 89. 14, &c.
 bellandi. 189. 2.
 bellaturi. 159. 15.
 belli. 2. 14 | 7. 9 | 18. 19 |
 19. 2, & alibi frequen-
 ter.
 bellicarum. 96. 6.
 bellicæ. 98. 10.
 bellicosa. 32. 17.
 bellicosi. 77. 12.
 bellicosus. 79. 11.
 Bellienum. 149. 15.
 bellique. 34. 8 | 84. 23 |
 197. 10.
 bellis. 40. 13 | 70. 18 | 99.
 4 | 158. 18, &c.
 bello. 2. 15, 17 | 3. 14 | 6.
 16 | 8. 15, 17, 22 | 25. 19,
 &c.
 bellua. 221. 13.
 belluis. 2. 1.
 bellum. 13. 16, 18 | 14. 16 |
 19. 4, &c.
 bene. 3. 13 | 33. 20 | 44. 6 |
 46. 4, &c.
 benefacta. 130. 11 | 164. 18,
 25.
 beneficia. 25. 10 | 63. 3 | 69.
 7, 8 | 70. 1 | 81. 18 | 130.
 14 | 142. 12 | 217. 5.
 beneficii. 104. 20 | 150. 9.
 beneficiis. 6. 21 | 8. 20 | 40.
 12, &c.
 beneficio. 65. 10 | 132. 12.
 beneficium. 219. 30.
 beneque. 215. 27.
 benevolentia. 149. 10.
 benificia. 29. 24 | 89. 1.
 beneficii. 90. 15.
 beneficio. 130. 2 | 138. 10 |
 218. 5.
 benigne. 66. 6 | 119. 11 | 142.
 11 | 148. 9 | 155. 7.
 benignitate. 149. 7 | 211.
 13.
 benignitatem. 150. 6.
 Bestia. 14. 9 | 34. 7 | 84. 2,
 9 | 85. 13 | 91. 6 | 125. 7.
 Bestia.

VOCABULORUM.

bestiae. 86. 8. 17 | 97. 14 |
111. 14.
bestiaeque. 92. 13.
bestiam. 92. 18 | 125. 5.
bestis. 71. 3 | 75. 14.
bibuli. 222. 1 | 231. 32.
bibulum. 228. 13.
biduum. 119. 19.
biennii. 178. 17.
binas. 18. 10.
binos. 7. 2.
binum. 187. 5.
bis. 89. 2 | 196. 19 | 215. 7 |
232. 22 | 234. 10, 11.
Bithyni. 193. 3.
Bithynia. 173. 22 | 189. 21 |
201. 27.
Bithyniam. 189. 14 | 193.
16.
Bocche. 147. 15.
Bocchi. 127. 8, 15, 20 | 128.
4, 29, &c.
Bocchique. 138. 22.
Boccho. 127. 22 | 147. 8 |
150. 9 | 151. 3 | 152. 10 |
153. 10.
Bocchum. 114. 15 | 123. 5 |
128. 20 | 143. 4 | 153. 1 |
154. 22.
Bocchus. 79. 3 | 127. 11 |
136. 8, &c.
Bomilchar. 93. 2, 8 | 107. 3 |
120. 1, 13.
Bomilcare. 121. 18.
Bomilcarem. 93. 13 | 104.
8 | 113. 14.
Bomilcari. 92. 25.
Bomilcaris. 121. 5 | 122. 2.
bona. 11. 18 | 17. 5 | 18. 24 |
25. 9 | 31. 2, &c.
bonaque. 22. 21.
bonae. 3. 11 | 9. 14 | 101. 6 |
155. 8 | 220. 13.
bonaeque. 86. 16.
bonam. 7. 15 | 179. 18.
bonarum. 58. 2.
bonas. 9. 3 | 57. 9 | 100.
20 | 115. 4 | 225. 6.
boni. 7. 5 | 8. 11 | 16. 10 |
17. 12, &c.
bonique. 159. 4.
bonis. 9. 18 | 26. 14 | 30. 7 |
42. 21, &c.
bonisque. 215. 3.
bono. 3. 5 | 63. 20 | 80. 24 |
85. 3 | 99. 11 | 159. 7 |
167. 20.

bonoque. 86. 9 | 93. 8.
bonorum. 4. 3 | 37. 20 | 58.
11 | 134. 6, &c.
bonos. 19. 10 | 42. 22 | 43.
4 | 46. 3, 26, &c.
bonosque. 130. 10.
bonum. 5. 2 | 9. 7 | 31. 14.
34. 22, &c.
bonumque. 8. 12.
bonus. 9. 13 | 12. 14 | 27.
4 | 50. 2, &c.
brachium. 175. 18.
breve. 229. 26.
brevis. 7. 7 | 34. 26 | 50. 20 |
58. 9 | 63. 10 | 67. 15,
22, &c.
brevis. 2. 3 | 57. 2 | 154. 5.
Bruti. 33. 7.
Bruto. 181. 6.
Brutorum. 160. 8.
Bruttio. 33. 22.
Bruttium. 201. 23.
Brutum. 211. 21.
Brutus. 33. 9.

C.

Cabira. 190. 13.
cadavera. 55. 16 | 96.
2 | 188. 15.
cadaveribus. 41. 4 | 147.
5.
cadaverum. 177. 5.
cadere. 139. 11.
cadunt. 55. 8 | 109. 8.
caeci. 127. 13.
caecum. 151. 25.
caecus. 82. 24 | 94. 19.
cade. 34. 16 | 37. 20 | 67.
28 | 138. 19 | 163. 10 | 211.
19.
cadebantur. 177. 2.
cadem. 26. 2 | 41. 4 | 48.
16 | 59. 8, &c.
cadere. 105. 22 | 111. 22 |
119. 17 | 143. 15.
caedes. 9. 14 | 202. 4 | 225.
16.
caedis. 16. 2 | 21. 10.
caedibus. 161. 22 | 203. 23.
caeduntur. 185. 15.
caelara. 10. 2.
caelo. 75. 12.
caelum. 24. 9 | 37. 11 | 48.
29 | 95. 9 | 138. 14 | 179. 8.

capio. 171. 18.
Caesar. 38. 15 | 39. 25 | 44.
12 | 46. 4, &c.
Caesare. 14. 3 | 38. 19 | 233.
26.
Caesarem. 228. 14.
Caesari. 37. 8 | 39. 8 | 231.
32.
Caesaris. 39. 23 | 234. 1.
caesum. 198. 3.
caetera. 18. 7 | 24. 1 | 34.
9 | 35. 14, & alibi.
caetera. 29. 13.
caeteram. 138. 23.
caeteras. 159. 21 | 216. 14.
caeterasque. 9. 3.
caeteri. 6. 17 | 17. 12 | 34.
26 | 36. 9, &c.
caeterique. 11. 7.
caeteris. 1. 1 | 12. 3 | 22. 13 |
34. 5 | 50. 7, &c.
caeterisque. 25. 21 | 46. 15 |
51. 9 | 218. 6.
caeterorum. 37. 23 | 40.
17.
caeteros. 33. 20 | 34. 23 |
35. 19, &c.
caeterosque. 32. 1 | 34. 13.
caeterum. 14. 14 | 17. 8 |
42. 19 | 54. 6, &c.
Caum. 99. 9.
calamitas. 32. 5.
calamitate. 35. 6 | 134. 16 |
218. 16.
calamitosum. 37. 14.
Cale. 205. 16.
calent. 229. 17.
callidam. 197. 2.
callide. 74. 1.
callidi. 189. 8.
calliditas. 199. 1 | 222. 33.
calliditate. 152. 2.
callidos. 95. 3.
callidum. 222. 7.
callidus. 128. 3 | 142. 3 | 216.
4 | 222. 2.
calonibus. 165. 5.
calonum. 171. 12.
calorem. 75. 4.
Calpurniani. 207. 4.
Calpurnio. 84. 3.
Calpurnius. 84. 3, 13, 20 |
85. 10 | 86. 2 | 207. 3.
calvi. 177. 3.
calumnia. 23. 15 | 229. 22.
calumniz. 227. 1.
camelos. 207. 22.

R

camelum

I N D E X

audienti. 48. 23.
 audientibus. 232. 28. 35.
 audierat. 20. 6. 14 | 110.
 1 | 152. 12.
 audio. 72. 2.
 audire. 36. 20 | 131. 8 | 234.
 13. 22.
 audiri. 112. 24.
 audisse. 39. 5.
 audistis. 17. 8.
 audita. 83. 8 | 135. 9 | 198.
 17.
 auditor. 193. 13.
 auditorum. 234. 20.
 auditorum. 151. 17.
 audituros. 229. 16.
 audiveram. 70. 15.
 audiverat. 80. 11 | 82. 22.
 adivi. 38. 12 | 60. 7 | 220.
 15.
 audivit. 121. 8.
 audiunt. 108. 2.
 Aventinum. 89. 3 | 158. 19.
 averfabatur. 194. 1.
 avertere. 52. 26 | 136. 13.
 avertère. 189. 5.
 averteret. 154. 14.
 avertitur. 146. 24.
 augenda. 7. 1.
 augere. 25. 18 | 79. 27 | 94.
 22 | 203. 36.
 augerentur. 198. 15.
 augeri. 44. 7 | 107. 9 | 139.
 11 | 208. 17.
 augescunt. 92. 14.
 augete. 168. 10.
 avi. 82. 10.
 avida. 62. 17.
 avide. 209. 3.
 avidi. 7. 16 | 141. 13.
 avidior. 192. 29.
 avidis. 77. 16.
 avidisque. 175. 19.
 avidissimus. 154. 17 | 197.
 3.
 avidius. 112. 18 | 162. 9 |
 167. 18.
 avido. 82. 25 | 210. 15.
 avidum. 102. 13.
 avidus. 74. 1 | 92. 21 | 115.
 1 | 202. 20.
 avii. 109. 7.
 aula. 175. 4.
 aulais. 215. 4.
 Auli. 95. 7 | 100. 7 | 101. 10 |
 109. 13.
 Aulo. 94. 7 | 95. 18 | 96. 7.

Aulum. 95. 1.
 Aulus. 94. 11.
 avo. 64. 13.
 avorsum. 147. 12.
 aureas. 203. 24.
 Aurelia. 12. 13 | 29. 2.
 aures. 227. 25 | 229. 17.
 auri. 191. 3.
 auribus. 52. 3 | 169. 12.
 auro. 65. 13 | 68. 3 | 91. 7.
 aurum. 124. 24.
 ausi. 8. 20 | 198. 22.
 austri. 172. 7.
 aufurum. 152. 4.
 ausus. 17. 4 | 161. 16 | 181.
 1 | 230. 31.
 autorem. 163. 15.
 Autronio. 38. 8.
 Autronium. 36. 20.
 Autronius. 14. 7 | 15. 7,
 14.
 autumat. 207. 21.
 autumnii. 208. 5.
 avunculus. 169. 28.
 avus. 69. 23.
 auxerat. 6. 1.
 auxilio. 6. 20 | 47. 14 | 63.
 4. &c.
 auxiliantur. 81. 19.
 auxiliariis. 135. 11 | 137. 13 |
 139. 15.
 auxiliarios. 103. 1 | 145.
 22.
 auxilii. 33. 2 | 73. 1 | 81. 7 |
 90. 17 | 101. 6.
 auxiliis. 191. 22 | 196. 14.
 auxilio. 2. 9 | 6. 16 | 7. 10 |
 107. 10, 21, &c.
 auxiliorum. 201. 8.
 auxilium. 27. 12 | 35. 7 | 69.
 7, 17 | 107. 19 | 151.
 24.
 auxisse. 165. 1.
 auxissent. 214. 16.
 axe. 187. 4.
 axibusque. 137. 5.

B.

Bacchanaliorum. 176. 12.
 Bæbium. 91. 19.
 Bæbius. 92. 8.
 Balearium. 150. 14.
 Ballera. 170. 16.
 barbara. 77. 6.

barbari. 144. 8, 19 | 146.
 22 | 146. 7 | 148. 15 |
 149. 5.
 barbarico. 211. 18.
 barbarorum. 208. 14.
 barbaros. 16. 13.
 Barbuleium. 174. 23.
 beatus. 233. 28 | 234. 5.
 bella. 5. 13 | 27. 3 | 48. 26.
 89. 14, &c.
 bellandi. 189. 2.
 bellaturi. 159. 15.
 belli. 2. 14 | 7. 9 | 18. 19 |
 19. 2, & alibi frequen-
 ter.
 bellicarum. 96. 6.
 bellicas. 98. 10.
 bellicosa. 32. 17.
 bellicosi. 77. 12.
 bellicosus. 79. 11.
 Bellienum. 149. 15.
 bellique. 34. 8 | 84. 23 |
 197. 10.
 bellis. 40. 13 | 70. 18 | 99.
 4 | 158. 18, &c.
 bello. 2. 15, 17 | 3. 14 | 6.
 16 | 8. 15, 17, 22 | 25. 19,
 &c.
 bellua. 221. 13.
 belluis. 2. 1.
 bellum. 13. 16, 18 | 14. 16 |
 19. 4, &c.
 bene. 3. 13 | 33. 20 | 44. 6 |
 46. 4, &c.
 benefacta. 130. 11 | 164. 18,
 25.
 beneficia. 25. 10 | 63. 3 | 69.
 7, 8 | 70. 1 | 81. 18 | 130.
 14 | 142. 12 | 217. 5.
 beneficii. 104. 20 | 150. 9.
 beneficiis. 6. 21 | 8. 20 | 40.
 12, &c.
 beneficio. 65. 10 | 132. 12.
 beneficium. 219. 30.
 beneque. 215. 27.
 benevolentia. 149. 10.
 beneficia. 29. 24 | 89. 1.
 beneficii. 90. 15.
 beneficio. 130. 2 | 138. 10 |
 218. 5.
 benigne. 66. 6 | 119. 11 | 142.
 11 | 148. 9 | 155. 7.
 benignitate. 149. 7 | 211.
 13.
 benignitatem. 150. 6.
 Belta. 14. 9 | 34. 7 | 84. 2,
 9 | 85. 13 | 91. 6 | 125. 7.
 Beltia.

VOCABULORUM.

Bestia. 86. 8, 17 | 97. 14 |
 131. 14.
 Bestiaque. 92. 13.
 Bestiam. 92. 18 | 125. 5.
 bestis. 71. 3 | 75. 14.
 Bibuli. 222. 1 | 231. 32.
 Bibulum. 228. 13.
 biduum. 119. 19.
 biennii. 178. 17.
 binas. 18. 10.
 binos. 7. 2.
 binum. 187. 5.
 bis. 89. 2 | 196. 19 | 215. 7 |
 232. 22 | 234. 10, 11.
 Bithyni. 193. 3.
 Bithynia. 173. 22 | 189. 21 |
 201. 27.
 Bithyniam. 189. 14 | 193.
 16.
 Bocche. 147. 15.
 Bocchi. 127. 8, 15, 20 | 128.
 4, 29, &c.
 Bocchique. 138. 22.
 Boccho. 127. 22 | 147. 8 |
 150. 9 | 151. 3 | 152. 10 |
 153. 10.
 Bocchum. 114. 15 | 123. 5 |
 128. 20 | 143. 4 | 153. 1 |
 154. 22.
 Bocchus. 79. 3 | 127. 11 |
 136. 8, &c.
 Bomilchar. 93. 2, 8 | 107. 3 |
 120. 1, 13.
 Bomilcare. 121. 18.
 Bomilcarem. 93. 13 | 104.
 8 | 113. 14.
 Bomilcari. 92. 25.
 Bomilcaris. 121. 5 | 122. 2.
 bona. 11. 18 | 17. 5 | 18. 24 |
 25. 9 | 31. 2, &c.
 bonaque. 22. 21.
 bonae. 3. 11 | 9. 14 | 101. 6 |
 155. 8 | 220. 13.
 bonaque. 86. 16.
 bonam. 7. 15 | 179. 18.
 bonarum. 58. 2.
 bonas. 9. 3 | 57. 9 | 100.
 20 | 115. 4 | 225. 6.
 boni. 7. 5 | 8. 11 | 16. 10 |
 17. 12, &c.
 bonique. 159. 4.
 bonis. 9. 18 | 26. 14 | 30. 7 |
 42. 21, &c.
 bonisque. 215. 3.
 bono. 3. 5 | 63. 20 | 80. 24 |
 85. 3 | 99. 11 | 159. 7 |
 167. 20.

bonoque. 86. 9 | 93. 8.
 bonorum. 4. 3 | 37. 20 | 58.
 11 | 134. 6, &c.
 bonos. 19. 10 | 42. 22 | 43.
 4 | 46. 3, 26, &c.
 bonosque. 130. 10.
 bonum. 5. 2 | 9. 7 | 31. 14.
 34. 22, &c.
 bonumque. 8. 12.
 bonus. 9. 13 | 12. 14 | 27.
 4 | 50. 2, &c.
 brachium. 175. 18.
 breve. 229. 26.
 brevis. 7. 7 | 34. 26 | 50. 20 |
 58. 9 | 63. 10 | 67. 15,
 22, &c.
 brevis. 2. 3 | 57. 2 | 154. 5.
 Bruti. 33. 7.
 Bruto. 181. 6.
 Brutorum. 160. 8.
 Bruttio. 33. 22.
 Bruttium. 201. 23.
 Brutum. 211. 21.
 Brutus. 33. 9.

C.

CAbira. 190. 13.
 cadavera. 55. 16 | 96.
 2 | 188. 15.
 cadaveribus. 41. 4 | 147.
 5.
 cadaverum. 177. 5.
 cadere. 139. 11.
 cadunt. 55. 8 | 109. 8.
 caci. 127. 13.
 caecum. 151. 25.
 caecus. 82. 24 | 94. 19.
 caede. 34. 16 | 37. 20 | 67.
 28 | 138. 19 | 163. 10 | 211.
 19.
 cadebantur. 177. 2.
 caedem. 26. 2 | 41. 4 | 48.
 16 | 59. 8, &c.
 cadere. 105. 22 | 111. 22 |
 119. 17 | 143. 15.
 caedes. 5. 14 | 202. 4 | 225.
 16.
 caedis. 16. 2 | 21. 10.
 caedibus. 161. 22 | 203. 23.
 caeduntur. 185. 15.
 celata. 10. 2.
 celo. 75. 12.
 celum. 24. 9 | 37. 11 | 48.
 29 | 95. 9 | 138. 14 | 179. 8.

capio. 171. 18.
 Caesar. 38. 15 | 39. 25 | 44.
 12 | 46. 4, &c.
 Caesare. 14. 3 | 38. 19 | 233.
 26.
 Caesarem. 228. 14.
 Caesari. 37. 8 | 39. 8 | 231.
 32.
 Caesaris. 39. 23 | 234. 1.
 caesium. 198. 3.
 caetera. 18. 7 | 24. 1 | 34.
 9 | 35. 14, & alibi.
 caeterae. 29. 13.
 caeteram. 138. 23.
 caeteras. 159. 21 | 216. 14.
 caeterisque. 9. 3.
 caeteri. 6. 17 | 17. 12 | 34.
 26 | 36. 9, &c.
 caeterisque. 11. 7.
 caeteris. 1. 1 | 12. 3 | 22. 13 |
 34. 5 | 50. 7, &c.
 caeterisque. 25. 21 | 46. 15 |
 51. 9 | 218. 6.
 caeterorum. 37. 23 | 40.
 17.
 caeteros. 33. 20 | 34. 23 |
 35. 19, &c.
 caeterosque. 32. 1 | 34. 13.
 caeterum. 14. 14 | 17. 8 |
 42. 19 | 54. 6, &c.
 Caium. 99. 9.
 calamitas. 32. 5.
 calamitare. 35. 6 | 134. 16 |
 218. 16.
 calamitosum. 37. 14.
 Cale. 205. 16.
 calent. 229. 17.
 callidam. 197. 2.
 callide. 74. 1.
 callidi. 189. 8.
 calliditas. 199. 1 | 222. 33.
 calliditate. 152. 2.
 callidos. 95. 3.
 callidum. 222. 7.
 callidus. 128. 3 | 142. 3 | 216.
 4 | 222. 2.
 calonibus. 165. 5.
 calonum. 171. 12.
 calorem. 75. 4.
 Calpurniani. 207. 4.
 Calpurnio. 84. 3.
 Calpurnius. 84. 3, 13, 20 |
 85. 10 | 86. 2 | 207. 3.
 calvi. 177. 3.
 calumnia. 23. 15 | 229. 22.
 calumniare. 227. 1.
 camelos. 207. 22.
 R camelum.

I N D E X

- camelum. 207. 24.
 camera. 50. 10.
 Camertem. 21. 26.
 Camisios. 199. 14.
 Campaniam. 205. 5 | 206. 35.
 campi. 106. 9 | 201. 4.
 campis. 147. 1 | 150. 18.
 campo. 110. 25.
 candida. 211. 14.
 canere. 141. 9 | 144. 24 | 145. 1.
 canes. 12. 6 | 174. 29.
 canibus. 204. 34.
 caninam. 200. 3.
 capere. 11. 11 | 25. 19 | 50. 5 | 70. 12, &c.
 caperem. 216. 8.
 caperent. 33. 13 | 119. 10.
 caperet. 23. 3 | 105. 13.
 caperetur. 67. 4.
 capeffe. 213. 18.
 capeffebant. 161. 4.
 capeffendam. 219. 13.
 capeffere. 216. 7.
 capellite. 45. 6 | 134. 16.
 capeffundam. 179. 15.
 capeffunt. 176. 14.
 capi. 94. 16 | 113. 7 | 124. 15 | 147. 2.
 capiamini. 130. 12 | 162. 11.
 capiamus. 44. 4.
 capiant. 217. 22.
 capiat. 169. 4.
 capiat. 183. 9.
 capiebant. 143. 12.
 capiebantur. 12. 4.
 capientis. 143. 13.
 capit. 74. 13 | 79. 15 | 108. 23 | 109. 5 | 138. 18 | 170. 20.
 capitalium. 29. 14 | 48. 18 | 50. 12.
 capite. 119. 23 | 135. 2 | 140. 13 | 220. 26.
 capiti. 175. 8 | 176. 4.
 capitis. 47. 2 | 122. 11.
 Capito. 14. 11.
 capitolio. 15. 15 | 37. 2.
 capiunda. 22. 9.
 capiundæ. 5. 20 | 94. 13.
 capiundis. 162. 16.
 capiundum. 114. 28.
 capiunt. 107. 16.
 capiuntur. 109. 8.
 Cappadocia. 192. 14.
 Capfa. 136. 18 | 137. 26.
 Capfam. 138. 2 | 143. 2.
 Capfenses. 136. 28.
 Capfentium. 138. 18, 21.
 capra. 45. 2 | 124. 27 | 128. 2 | 135. 12 | 145. 7 | 178. 3 | 217. 33.
 capta. 91. 4.
 captam. 205. 17 | 212. 8.
 captarem. 17. 3.
 capti. 53. 6 | 71. 3 | 107. 22.
 captis. 144. 25.
 captivi. 189. 11.
 captivis. 160. 3.
 captivosque. 128. 1.
 capto. 61. 20.
 captos. 114. 3.
 captrum. 167. 12 | 187. 7.
 caprus. 13. 13 | 55. 19 | 57. 9 | 117. 9.
 Capuæ. 23. 12.
 Capuam. 23. 16 | 24. 1.
 capur. 47. 6 | 67. 21 | 121. 10 | 194. 9.
 Capys. 205. 5 | 206. 35.
 Carbo. 197. 17.
 Carbonem. 211. 21.
 carcere. 50. 8 | 87. 10.
 carcerem. 50. 7.
 carceris. 184. 3.
 carebat. 11. 13.
 carendum. 166. 7.
 carent. 230. 14.
 carere. 254. 11.
 Cares. 205. 3.
 carinæ. 77. 2.
 carior. 74. 13 | 223. 17.
 cariora. 21. 7 | 219. 29.
 cariorem. 224. 17.
 carique. 174. 26.
 cariffume. 72. 10.
 cariffimum. 178. 23.
 cariffimus. 143. 2.
 carius. 73. 19 | 80. 18 | 153. 17.
 carminibus. 164. 14 | 206. 10 | 209. 5.
 carne. 137. 4.
 carnificis. 226. 20.
 caro. 76. 3.
 caros. 65. 10.
 carpens. 204. 24.
 Carthago. 8. 23.
 Carthagine. 78. 3 | 126. 7.
 Carthaginem. 77. 9 | 97. 23.
 Carthaginienfe. 158. 9.
 Carthaginienfes. 40. 13 | 69. 24 | 70. 5 | 78. 7 | 125. 25 | 126. 15, 21 | 127. 24.
 Carthaginienfi. 69. 15.
 Carthaginienibus. 61. 19 | 189. 3.
 Carthaginienfium. 61. 15 | 78. 12 | 125. 24 | 126. 18.
 Carthaginis. 158. 11.
 carum. 65. 3 | 134. 2.
 carus. 62. 10 | 63. 11 | 64. 11 | 67. 11 | 135. 23 | 152. 15 | 154. 14.
 cafibus. 208. 19.
 Caffio. 34. 24 | 39. 21 | 91. 15.
 Caffius. 14. 7 | 34. 26 | 91. 2, 10.
 caftella. 108. 22 | 135. 12 | 138. 13.
 caftellanorum. 139. 6.
 caftellaque. 136. 12 | 169. 25.
 caftelli. 139. 16, 24 | 141. 4.
 caftello. 138. 23 | 139. 4.
 caftellum. 140. 4, 23.
 caitra. 25. 20 | 29. 11 | 50. 20 | 51. 3, 8, 16 | 80. 4 | 85. 12 | 95. 7, &c.
 caftis. 7. 9 | 30. 2 | 56. 1 | 94. 7, 12 | 101. 12, 24, 26 | 105. 12, &c.
 caftisfque. 186. 18.
 caftroorum. 95. 17 | 107. 23 | 112. 1.
 cafu. 29. 5 | 67. 11 | 118. 25 | 122. 2 | 126. 9 | 198. 22.
 cafum. 32. 21 | 40. 22 | 72. 12 | 81. 10 | 83. 1 | 110. 19 | 143. 14 | 174. 30.
 cafura. 89. 21.
 cafurum. 64. 8.
 cafus. 50. 23 | 58. 5 | 114. 21 | 143. 19.
 Catabathmon. 75. 10 | 78. 4.
 cataphracti. 192. 14.
 catenæ. 169. 35.
 catenis. 116. 13.
 catervas. 11. 17.
 catervatim. 143. 18.
 Catilina. 5. 12 | 11. 15 | 12. 11 | 13. 14 | 15. 6, 9, 13 | 16. 3, 18, &c.
 Catilina.

VOCABULORUM.

9. Catilinæ. 5. 7 | 11. 23 | 12.
 9 | 14. 2, 15, &c.
 125. Catilinam. 19. 15 | 29. 12,
 7. 24. 16 | 32. 8, &c.
 5. Cato. 44. 13 | 48. 19, 21 |
 1. 19 | 49. 8, 13, 15.
 1. 15 | Catone. 218. 6.
 26. 18. Catoni. 49. 20.
 64. Catonis. 50. 4 | 222. 6.
 152. Catuli. 164. 24 | 168. 6.
 Catulo. 28. 1 | 157. 1 | 169.
 2.
 Catulus. 27. 18 | 38. 13, 17 |
 169. 5 | 181. 6.
 21 | cava. 198. 20.
 | 91. cavata. 195. 2.
 12 | caveat. 114. 5.
 169. cavendum. 21. 17.
 141. cavendus. 184. 9.
 4. cavere. 44. 13 | 109. 18 |
 50. 232. 32.
 4 | caveret. 116. 1.
 150. caveri. 118. 21 | 152. 20.
 4 | caveris. 221. 21.
 1 | cavete. 53. 6.
 24. causa. 11. 9 | 13. 3 | 25. 2 |
 23 | 27. 3 | 36. 16, &c.
 18. causam. 2. 14 | 28. 7 | 44.
 98. 3 | 51. 7 | 52. 4 | 228. 13.
 72. causis. 30. 11.
 19 | caussa. 13. 11 | 20. 12 | 34.
 2 | 3 | 54. 5, &c.
 23 | caussa. 69. 18.
 18. caussam. 79. 18 | 117. 1 | 119.
 98. 22 | 127. 22 | 233. 25.
 72. causas. 94. 1 | 211. 3.
 19 | caussis. 194. 8 | 214. 16.
 4. Ceam. 204. 35.
 8. cecidisset. 17. 1.
 cedant. 227. 26 | 230. 23.
 cedebant. 201. 10.
 cedentem. 95. 2.
 cedentes. 106. 22.
 cedentibus. 105. 20.
 cedere. 8. 20 | 27. 15 | 94.
 2 | 106. 12 | 112. 13.
 cedet. 224. 15.
 cedunt. 47. 15.
 celeberrumi. 175. 6.
 celebrantur. 8. 5.
 celebrare. 122. 12.
 celebrat. 8. 1.
 celebrata. 200. 9.
 celebrata. 205. 9.
 celebratum. 103. 8.
 celebratus. 135. 4.
 celebratusque. 118. 9.
 celebravere. 133. 12.
 celebravisse. 200. 14.
 celebratatem. 194. 5.
 Ceier. 23. 17 | 34. 3 | 51.
 14.
 celeritate. 34. 22 | 124. 14 |
 170. 14 | 208. 15.
 celerius. 195. 5.
 censebant. 73. 20.
 cenfeo. 40. 21 | 44. 8 | 47.
 8 | 48. 14 | 168. 13 | 183.
 12 | 219. 16.
 censere. 80. 13.
 censèrent. 82. 11.
 censet. 89. 6 | 182. 8.
 cencefne. 222. 9.
 censet. 163. 1.
 censetis. 177. 16.
 cenfores. 20. 5.
 censorum. 233. 1.
 censos. 135. 2.
 censuerant. 83. 13.
 censuerat. 39. 25 | 48. 22 |
 169. 15.
 censuit. 46. 7.
 centuriæ. 221. 9.
 centurias. 137. 17.
 centuriis. 140. 12.
 centurio. 95. 13.
 centuriones. 53. 15 | 95. 4 |
 118. 10 | 140. 9.
 Cepario. 36. 18 | 48. 7 | 50.
 16.
 Ceparium. 36. 7.
 Ceparius. 36. 9 | 37. 8.
 ceperamus. 225. 4.
 ceperant. 113. 2 | 220. 17 |
 223. 1.
 ceperat. 55. 13 | 61. 21 | 97.
 20 | 106. 13 | 136. 27 |
 145. 6.
 ceperint. 47. 10.
 ceperit. 7. 19 | 134. 17.
 cepi. 131. 19 | 190. 7.
 cepisse. 23. 9 | 26. 7 | 129.
 4 | 148. 10.
 cepisset. 164. 18 | 165. 3.
 cepisti. 225. 28.
 cepit. 13. 17 | 84. 22 | 121.
 6 | 166. 3 | 169. 16.
 ceram. 60. 10.
 cernere. 54. 9.
 cerneret. 31. 1 | 55. 11.
 cerni. 112. 24.
 certa. 33. 16 | 151. 9 | 160.
 17.
 certabant. 8. 14 | 31. 15 |
 106. 17.
 certabat. 50. 2 | 199. 28.
 certabatur. 112. 15.
 certandum. 221. 20.
 certantes. 101. 16 | 141. 14.
 certantibus. 141. 9.
 certamen. 2. 5 | 7. 13 | 32.
 3 | 67. 29 | 97. 25, &c.
 certamina. 27. 3 | 189. 7.
 certamine. 66. 1 | 158. 2 |
 223. 19.
 certamini. 208. 21.
 certaminis. 158. 20 | 179. 19.
 certamus. 52. 19.
 certare. 62. 9 | 103. 23 | 197.
 13 | 222. 35.
 certari. 156. 3.
 certarim. 118. 20.
 certatum. 123. 15 | 181. 11 |
 212. 6.
 certatur. 54. 18 | 111. 12.
 certaturos. 128. 3.
 certaturum. 136. 8.
 certaverunt. 207. 23.
 certavisse. 179. 20.
 certe. 41. 19 | 59. 17 | 64.
 10 | 87. 3 | 132. 9 | 183. 5 |
 217. 11 | 230. 10.
 certior. 102. 8 | 128. 10 |
 149. 14.
 certis. 14. 16 | 17. 2 | 128.
 23.
 certissimus. 204. 26 | 206.
 33.
 certo. 13. 1 | 46. 15 | 126. 5 |
 204. 2.
 certos. 201. 17.
 certum. 79. 8 | 204. 24.
 cervices. 185. 2.
 cervicibus. 177. 20.
 cesserat. 79. 22.
 cessere. 21. 23.
 cesserimus. 52. 15.
 cessi. 231. 15.
 cessit. 225. 19.
 ceteros. 4. 11.
 Cethegi. 48. 6 | 168. 7.
 Cethego. 25. 20 | 34. 24 |
 50. 15 | 51. 9.
 Cethegum. 36. 7.
 Cethegus. 14. 8 | 34. 14,
 18 | 57. 7, 23 | 59. 13.
 Charoneam. 207. 23.
 Chalcedona. 190. 8.
 Charybdi. 203. 8.
 Charybdis. 202. 22.
 Chlevafimo. 207. 8.

I N D E X

cibi. 137. 23.
 cibo. 192. 32.
 cibum. 101. 24 | 102. 6 | 137.
 21.
 cibus. 76. 3 | 137. 5.
 cicatrices. 132. 20.
 cicatricibus. 200. 10.
 Cicero. 29. 16 | 33. 18 | 35.
 11 | 200. 3 | 226. 18 | 227.
 17, 24.
 Cicerone. 38. 4, 10, 12.
 Ciceronem. 22. 11, 15 | 37.
 11 | 38. 14.
 Ciceroni. 20. 16 | 21. 16 |
 22. 17, 24.
 Ciceronis. 20. 1 | 34. 8, 14,
 23.
 Ciliciam. 193. 14.
 Ciliciaque. 197. 14.
 Cillonum. 233. 16.
 Cimbricam. 161. 23.
 Cimbrico. 54. 2.
 Cinnae. 168. 3.
 Cinnam. 37. 1 | 199. 21.
 circiter. 14. 2 | 15. 14 | 50.
 9, 22 | 116. 6 | 119. 6 |
 149. 12 | 151. 16.
 circuiens. 104. 10.
 circuire. 102. 3 | 106. 23 |
 145. 23.
 circum. 11. 16 | 21. 21 |
 39. 6 | 94. 17 | 174. 19 |
 190. 1.
 circumque. 23. 13.
 circumadnitente. 190. 10.
 circumdat. 81. 3.
 circumdata. 170. 5.
 circumdato. 82. 26 | 144.
 18.
 circumeundo. 39. 3.
 circumfusi. 143. 18.
 circumgredimur. 191. 22.
 circumjecta. 203. 15.
 circumiens. 54. 6.
 circumlavit. 172. 8.
 circumfedit. 80. 8.
 circumspectare. 121. 22.
 circumspiciens. 140. 3.
 circumspicit. 165. 14.
 circumspicite. 197. 25.
 circumtulisse. 19. 17.
 circumveniamini. 160. 1.
 circumveniant. 110. 18.
 circumveniebant. 116. 8.
 circumvenire. 13. 12 | 53. 5 |
 136. 7 | 143. 16.
 circumveniri. 44. 1 | 107.

20.
 circumvenit. 95. 7 | 111. 2 |
 124. 17.
 circumveniundum. 163. 10.
 circumveniunt. 217. 20.
 circumventa. 178. 27.
 circumventam. 119. 7.
 circumventi. 48. 11 | 149. 1 |
 176. 4.
 circumventos. 151. 18.
 circumventum. 19. 9 | 27.
 14.
 circumventus. 25. 14 | 62.
 21 | 146. 26 | 181. 2.
 Circa. 92. 17 | 128. 8 | 136.
 4 | 146. 2.
 Circae. 80. 16 | 83. 7.
 Cirtam. 82. 1, 6 | 81. 2, 9 |
 82. 26 | 127. 26 | 147. 6 |
 149. 13.
 cis. 158. 6 | 189. 6.
 citatis. 198. 20.
 citerior. 170. 9.
 citeriore. 19. 5 | 33. 22 | 34.
 4.
 citeriorem. 16. 6 | 178. 9.
 citeriori. 169. 18.
 citi. 146. 3.
 cito. 35. 17 | 112. 10.
 citus. 13. 6.
 civem. 167. 13 | 231.
 2.
 cives. 8. 13 | 23. 5 | 29. 20 |
 32. 12, &c.
 civibus. 6. 14 | 8. 13 | 27.
 6 | 36. 4, &c.
 civibusque. 226. 19.
 civile. 13. 16 | 133. 9.
 civilem. 142. 6.
 civili. 11. 22 | 37. 4 | 161.
 14.
 civilia. 159. 2 | 166. 3 |
 196. 5.
 civilibus. 61. 12 | 157. 8 | 181.
 11.
 civilis. 5. 14 | 99. 2 | 125.
 11 | 163. 5 | 218. 1 | 231.
 16 | 234. 15.
 civiliter. 211. 7.
 civis. 9. 20 | 25. 12 | 34. 25 |
 43. 25, &c.
 civitas. 7. 7 | 9. 9 | 24. 4 |
 33. 17, &c.
 civitate. 11. 15 | 30. 7 | 43.
 15 | 97. 16, &c.
 civitatem. 31. 5 | 33. 7 | 36.
 3 | 96. 5, &c.

civitates. 100. 3 | 117. 19 |
 178. 10 | 220. 15 | 221. 4 |
 222. 20.
 civitati. 201. 1 | 203. 15.
 civitatis. 6. 2, 4 | 32. 20 |
 60. 8, &c.
 civitatum. 32. 18.
 civium. 30. 4 | 44. 1 | 45.
 9 | 46. 21, &c.
 clade. 101. 10 | 160. 13.
 cladem. 52. 6 | 112. 12.
 clades. 32. 5 | 71. 2.
 cladi. 134. 8.
 cladis. 43. 9 | 87. 11.
 clemens. 80. 17 | 209. 11.
 clementia. 92. 6 | 159. 21 |
 211. 14 | 214. 2.
 clientela. 130. 7.
 clientelas. 223. 15.
 clientes. 16. 15.
 clientibus. 39. 11.
 clientis. 121. 15.
 clientium. 21. 21.
 clam. 93. 13 | 113. 15 | 146.
 16 | 151. 7 | 232. 27.
 clamor. 35. 17 | 111. 3 | 112.
 19.
 clamore. 54. 16 | 92. 11 |
 107. 18 | 145. 5.
 clamorem. 107. 9 | 111. 23 |
 145. 2.
 claudesinus. 193. 4.
 clara. 2. 5 | 61. 4 | 86. 15 |
 178. 4.
 clarae. 220. 22.
 clari. 31. 10 | 63. 21 | 159.
 22.
 clarior. 109. 19 | 138. 12 |
 216. 17 | 225. 13, 18.
 clariores. 132. 2.
 clarissuma. 50. 14.
 clarissumam. 225. 6.
 clarissumi. 42. 7 | 214. 15 |
 226. 6.
 clarissumus. 224. 18.
 claritudinera. 63. 10.
 claritudo. 59. 2.
 clarius. 39. 8.
 claro. 210. 14.
 claros. 82. 21.
 clarum. 3. 14 | 120. 5 | 220.
 18.
 clarus. 48. 21 | 49. 13 | 57. 7 |
 74. 8 | 115. 12 | 138. 12.
 classe. 190. 8 | 197. 17.
 classem. 179. 3.
 classes. 126. 3.

classibus.

VOCABULORUM.

classibus. 135. 1 | 190. 12 |
203. 9 | 221. 8.
classis. 221. 3 | 224. 9.
clauderebat. 200. 31.
Claudii. 233. 1.
claudit. 176. 20 | 185. 11.
Claudius. 169. 2.
claudo. 215. 9.
claves. 67. 13.
clausa. 67. 18.
clausæ. 118. 19.
clausere. 119. 14.
clausi. 71. 4 | 193. 11.
clauso. 118. 24.
clausum. 9. 5 | 51. 20 | 82.
1 | 95. 19.
cloacis. 176. 23.
Clodiano. 187. 15.
Cn. 15. 2 | 16. 8, 11, 14 |
31. 6, 17, &c.
Cneus. 13. 18.
coacta. 201. 22.
coacti. 144. 16 | 203. 4.
coactis. 147. 20.
coactos. 202. 13.
coactus. 103. 22 | 190. 11.
coæquandis. 18. 9.
coæquari. 223. 14.
coaleſcat. 220. 9.
coaluera. 139. 21.
coaluere. 135. 17.
coaluerint. 6. 13.
coæquati. 221. 9.
coarguunt. 36. 22.
cochleas. 139. 17.
coctum. 101. 24.
codicariæ. 192. 12.
coegerat. 76. 5.
coegere. 77. 11 | 138. 5.
coegerit. 232. 18.
coegisset. 101. 10 | 109. 14.
coegit. 88. 16 | 173. 5.
cælo. 124. 2.
cælum. 108. 3 | 112. 20.
cœnam. 175. 3.
cœnatos. 151. 13.
coeperat. 106. 5 | 145. 9.
coepere. 2. 13 | 7. 4 | 31. 8 |
43. 1, &c.
coeperint. 131. 6.
coeperunt. 10. 7.
coepisti. 148. 5 | 167. 13.
coepit. 8. 25 | 109 | 32. 21 |
79. 25, &c.
cocepta. 83. 17.
coceptum. 80. 7.
coercebat. 145. 26.

coercere. 23. 5.
coercitum. 138. 10.
coetus. 233. 15.
cogat. 167. 3.
cogatis. 178. 8.
cogebas. 227. 20.
cogebat. 108. 12 | 145. 20.
cogebatur. 109. 3.
cogendi. 83. 13.
cogentes. 202. 13.
cogere. 65. 13 | 117. 19 |
129. 8 | 130. 3 | 133. 10 |
169. 24.
cogeret. 141. 17.
cogit. 127. 6 | 197. 12 |
201. 6.
cogitanti. 216. 20.
cogites. 35. 5 | 217. 6.
cognitionem. 154. 12.
cognatis. 64. 19.
cognatorum. 68. 17 | 130.
7.
cognatum. 56. 2.
cognita. 16. 1 | 20. 12 | 28.
1 | 34. 3, &c.
cognitam. 173. 21.
cognitis. 96. 18 | 105. 4 |
109. 11 | 121. 5, 11 | 122.
7 | 128. 8 | 150. 12.
cognito. 33. 19 | 35. 17 | 36.
9 | 146. 16.
cognitos. 129. 8.
cognitum. 83. 17 | 102. 12 |
112. 26, &c.
cognitos. 73. 13 | 79. 5 | 103.
21.
cognomen. 61. 18.
cognomentum. 187. 14.
cognoscenda. 216. 7.
cognoscendum. 61. 14.
cognoscentes. 173. 14.
cognoscere. 135. 24.
cognoscerent. 56. 3.
cognosces. 35. 5.
cognoscit. 110. 14 | 149.
16 | 204. 15.
cognoveram. 48. 26.
cognoverant. 33. 18.
cognoverat. 16. 8 | 25. 21 |
106. 25 | 121. 18 | 123. 23.
cognovère. 138. 4.
cognoveris. 10. 13.
cognoverunt. 135. 18.
cognovi. 17. 3 | 42. 2 | 126.
9.
cognovissent. 37. 5.
cognovit. 39. 16 | 51. 16 |

63. 9, &c.
cogor. 69. 12.
cohors. 55. 14 | 95. 12 | 150.
15 | 178. 26.
cohortari. 16. 20.
cohortatus. 19. 13 | 35. 18 |
14. 1 | 146. 9.
cohortem. 55. 5.
cohortes. 50. 18 | 53. 14 |
54. 5, 13, &c.
cohortibus. 102. 25 | 105.
12 | 110. 15 | 111. 26 | 137.
13 | 139. 15 | 148. 17.
cohortibusque. 135. 10.
cohortis. 145. 21.
cohortium. 103. 2 | 145. 1 |
203. 31.
colam. 133. 8.
colantur. 220. 8.
colebantur. 8. 11.
colendo. 5. 3.
coleremus. 71. 14.
colerent. 70. 16.
coleret. 64. 5.
colite. 66. 3.
collatis. 186. 18.
colle. 104. 6 | 105. 10 | 106.
30 | 144. 17.
collecta. 123. 29 | 168. 12.
collega. 100. 11 | 187. 14.
collegam. 19. 7 | 21. 20 |
170. 28 | 192. 9.
collegis. 94. 10.
collem. 95. 16 | 144. 16.
collibuisse. 41. 3.
collibuisse. 226. 9 | 232. 13 |
233. 11.
colligere. 143. 16.
collis. 104. 2 | 106. 9 |
107. 21, &c.
collocat. 53. 15 | 104. 10 |
106. 19 | 113. 12.
collocatis. 35. 15.
collocaverat. 201. 17.
colloquendi. 113. 18.
colloquio. 95. 19 | 152. 17 |
155. 9 | 199. 5.
colloquium. 154. 20 | 155.
6.
colonia. 78. 5.
coloniæ. 52. 15 | 168. 11.
colonias. 215. 17.
coloniis. 14. 11 | 99. 9 |
219. 16 | 233. 17.
colonis. 22. 23 | 54. 1.
colonos. 171. 24.
color. 13. 5.
colore.

I N D E X

- colore. 155. 11.
 colorem. 206. 25.
 coluere. 134. 8.
 comes. 93. 8.
 comesto. 234. 4.
 cometarum. 204. 24.
 comici. 207. 5.
 conatus. 54. 17 | 200. 9.
 comitatus. 35. 13.
 comitia. 93. 21 | 94. 11.
 comitilis. 20. 19.
 comitiorum. 21. 22 | 94. 6 |
 101. 7.
 commaculares. 147. 17.
 commacularetur. 212. 12.
 commoculatus. 162. 13.
 commeatibus. 84. 21 | 194. 3.
 commeatu. 138. 27.
 commeatum. 93. 19 | 100.
 14 | 102. 21 | 103. 13 | 137.
 14 | 145. 10.
 commeatus. 52. 15 | 124. 3 |
 174. 8 | 197. 17.
 commemorando. 54. 12 |
 227. 23.
 commemorat. 205. 17.
 commemorem. 228. 4.
 commendationi. 28. 2.
 commendavit. 230. 3.
 commendo. 29. 7.
 commercari. 117. 21.
 commercia. 76. 13.
 comminutæ. 113. 4.
 comminutas. 114. 4.
 commiserant. 208. 8.
 commiserat. 21. 3.
 commiserunt. 234. 21.
 committere. 219. 23.
 committi. 54. 15.
 commodare. 13. 9.
 commodo. 9. 7 | 128. 9 |
 147. 10.
 commodum. 60. 6 | 74. 12 |
 217. 22.
 commonefacere. 104. 20.
 commonefacias. 226. 16.
 commoratus. 29. 9 | 53. 9.
 commori. 169. 10.
 commotus. 25. 4 | 82. 23 |
 115. 18.
 commoverat. 231. 18.
 commovetur. 227. 10.
 commune. 2. 1 | 115. 17.
 comunem. 131. 12 | 196.
 4.
 communes. 127. 21.
 comuni. 219. 9.
 communiasque. 218. 19.
 comunibus. 150. 13 | 154.
 5.
 communicasse. 51. 8.
 communicato. 15. 14.
 comunire. 117. 20.
 comunis. 126. 17 | 152. 19 |
 197. 19.
 commutare. 218. 14.
 commutatio. 68. 8.
 commutatis. 105. 5.
 commutato. 146. 6.
 comparant. 184. 9.
 compararent. 23. 18.
 comparasti. 226. 15.
 comparata. 40. 21.
 comparate. 131. 7.
 comparatis. 21. 14.
 comparato. 29. 25.
 comparaverunt. 193. 4.
 compellaturum. 231. 9.
 comperi. 216. 15 | 222. 20.
 comperimus. 118. 26 | 155. 4.
 comperior. 101. 22 | 153. 1.
 comperisset. 80. 23.
 comperit. 119. 2.
 comperta. 20. 3 | 29. 12. |
 96. 5 | 123. 21.
 comperto. 193. 16.
 compertum. 2. 15 | 12. 10 |
 22. 26 | 51. 25 | 75. 5 | 227.
 3.
 competere. 169. 13.
 complentur. 138. 19.
 compleri. 41. 5.
 complet. 50. 19.
 complexu. 41. 2.
 complures. 14. 12 | 16. 10 |
 19. 12 | 32. 8 | 34. 2 | 6. 3.
 19.
 compluribus. 11. 5 | 20. 14.
 componas. 188. 28.
 componenda. 214. 8.
 componendi. 148. 24.
 componentem. 200. 14.
 componere. 210. 6.
 componi. 154. 20.
 comportant. 124. 25.
 comportare. 103. 11.
 composita. 133. 1 | 213. 7.
 compositam. 132. 11.
 compositæ. 40. 22 | 46. 4.
 compositi. 159. 18.
 compositis. 110. 13 | 118. 8.
 174. 13.
 compositisque. 100. 19 | 140.
 11.
 composito. 148. 17 | 154.
 17 | 172. 9.
 compositum. 58. 6 | 143.
 9.
 compositurus. 211. 8.
 compositus. 76. 7 | 204.
 24.
 composuerat. 203. 26.
 composueris. 210. 12.
 composui. 157. 2.
 composuisse. 192. 8.
 composuit. 100. 17 | 103. 19 |
 203. 34.
 compotem. 199. 24.
 comprobato. 39. 10.
 conabuntur. 184. 9.
 conari. 166. 10.
 conati. 199. 5.
 conatus. 102. 10 | 121. 13 |
 170. 15 | 186. 16.
 concedat. 228. 1.
 concederet. 66. 13 | 113. 20 |
 164. 1.
 concedit. 113. 13 | 209. 10.
 concedunt. 132. 8.
 concesserant. 159. 3.
 concessere. 67. 9 | 77. 14 |
 180. 3. 8.
 concesserim. 197. 8.
 concesseris. 214. 5.
 concessi. 190. 15.
 concessione. 189. 4.
 concessissem. 73. 4.
 concessit. 17. 11 | 70. 23.
 concessum. 147. 14.
 conclamant. 38. 3.
 concordia. 8. 11 | 65. 16 |
 158. 8 | 163. 7 | 166. 2.
 13 | 220. 8.
 concordia. 36. 12 | 39. 6 |
 90. 3 | 163. 3 | 167. 3 |
 212. 24.
 concordiam. 164. 20 | 167.
 8.
 concordiamque. 214. 4.
 conciderant. 55. 15.
 concidere. 147. 4.
 concider. 213. 15.
 conciliet. 219. 24.
 concione. 34. 7 | 51. 23 | 64.
 3. 6.
 concionem. 129. 17.
 concionibus. 86. 11 | 122.
 11.
 concionis. 182. 10.
 concitanda. 36. 8.
 concitantur. 181. 9.
 concitatus.

V O C A B U L O R U M.

- concitatus. 28. 5.
 concubina. 62. 5 | 152. 14.
 concupita. 215. 2.
 concupiverat. 43. 11.
 concupivit. 9. 15.
 concurrebant. 51. 6.
 concurrentium. 175. 1.
 concurrere. 112. 13.
 concurrere. 165. 7 | 210. 22.
 concurritur. 107. 18.
 concurrunt. 54. 6 | 113. 2.
 concusserat. 20. 20.
 concussus. 210. 18.
 condemnabas. 226. 25.
 condemnatis. 29. 14 | 42. 13 | 43. 26.
 condemnatus. 119. 22.
 condiderant. 171. 3.
 condidere. 6. 8 | 78. 1.
 conditam. 16. 4 | 162. 20.
 conditio. 17. 9 | 19. 2 | 178. 6 | 182. 6.
 conditione. 126. 19, 20.
 conditionem. 126. 17.
 conditiones. 113. 22.
 conditionibus. 154. 19 | 203. 33.
 conditor. 136. 18.
 conditos. 191. 11.
 conditum. 225. 10.
 condonabam. 45. 12.
 condonare. 210. 24.
 condonaretur. 83. 21.
 condonavere. 126. 21.
 conducit. 106. 18.
 conducta. 46. 9.
 confecerat. 92. 26.
 confeceris. 228. 2.
 confecistis. 177. 12.
 confecti. 113. 5.
 confectis. 36. 1 | 212. 8.
 confecto. 40. 11 | 55. 11.
 confectum. 66. 16 | 156. 4.
 confectus. 64. 18 | 116. 19.
 conferatur. 231. 20.
 conferri. 230. 13.
 conferim. 106. 5.
 confertis. 146. 10.
 confertissimum. 144. 5.
 confertissimos. 55. 10.
 confessique. 48. 16.
 confectis. 48. 17.
 confessus. 232. 28.
 confestim. 196. 3.
 conficere. 191. 6.
 conficeret. 93. 22.
 conficeretur. 105. 11.
 conficit. 67. 15.
 conficiundi. 94. 12.
 confideret. 128. 22.
 confidunt. 68. 12.
 confinis. 93. 11.
 confirmare. 91. 24 | 95. 9.
 confirmarent. 35. 3.
 confirmari. 167. 13 | 223. 20.
 confirmat. 81. 10.
 confirmato. 36. 6.
 confirmaturum. 104. 18.
 confirmatus. 91. 17 | 144. 22.
 confirmavit. 102. 7.
 confirmet. 26. 1.
 consili. 47. 13 | 83. 9.
 consilium. 15. 4.
 consilius. 13. 14.
 consiteor. 230. 17.
 confiteri. 133. 20 | 232. 35.
 conflexerant. 20. 27 | 39. 5.
 conflexerat. 11. 19.
 configere. 51. 23.
 confluerant. 30. 14.
 confluerat. 233. 6.
 confodere. 22. 16.
 confoditur. 55. 10.
 confugi. 69. 11.
 confusus. 221. 8.
 conglobatae. 212. 23.
 conglobaverat. 143. 19.
 congressi. 153. 7.
 congressu. 112. 12 | 123. 15.
 congruens. 219. 12.
 conjecerat. 34. 3.
 coniecisti. 233. 5.
 conjectus. 188. 12.
 conjicio. 203. 4.
 conjuges. 168. 5 | 191. 10.
 conjunctam. 200. 16.
 conjuncti. 151. 4.
 conjuncto. 143. 10.
 conjunctos. 65. 11.
 conjunctum. 70. 20.
 conjungenda. 128. 21.
 conjunxerat. 63. 18 | 143. 19 | 233. 14.
 conjurant. 118. 5.
 conjurare. 164. 23.
 conjuratio. 15. 4.
 conjuratione. 5. 7 | 16. 17 | 20. 3, 13 | 23. 19 | 36. 3, 17, 21 | 37. 10, 18, 22 | 176. 20.
 conjurationem. 30. 2 | 32. 8 | 33. 10 | 51. 8.
 conjurationi. 41. 6.
 conjurationis. 14. 4 | 20. 20, &c.
 conjuratis. 46. 16 | 226. 25.
 conjuravere. 15. 6 | 47. 4.
 connubia. 76. 13.
 connubio. 125. 18.
 conquiri. 123. 27.
 conscia. 21. 10.
 conscientia. 6. 1 | 13. 5 | 28. 4 | 83. 23, &c.
 conscientiam. 132. 13.
 conscii. 19. 20 | 30. 5 | 97. 7 | 208. 21.
 conscissam. 212. 3.
 conscium. 232. 30.
 conscius. 11. 23 | 27. 16 | 219. 30.
 conscripserat. 54. 5.
 consecravere. 127. 1.
 consecrari. 234. 17.
 confederant. 105. 2.
 confederat. 106. 20.
 confedere. 144. 18.
 confedisit. 107. 8 | 151. 17.
 confedit. 51. 17 | 80. 1 | 104. 7 | 137. 25 | 203. 38.
 consentitur. 204. 17.
 consenuerunt. 18. 6.
 consequetur. 229. 9.
 consequitur. 222. 32.
 conferendi. 106. 4.
 conferentes. 162. 6.
 conferent. 104. 16.
 conferturos. 212. 21.
 conservanda. 6. 25 | 29. 5.
 considera. 191. 1 | 212. 18.
 considerare. 188. 18.
 considerate. 42. 20 | 166. 11.
 consideres. 35. 6.
 considero. 17. 9 | 44. 15 | 53. 2.
 contilia. 21. 19 | 33. 15 | 37. 11 | 48. 8, & alibi.
 consilii. 14. 12 | 15. 2 | 19. 6 | 33. 8, 13, &c.
 consiliis. 22. 12 | 33. 24 | 67. 31 | 193. 4 | 223. 2 | 224. 1.
 consilio. 15. 14 | 22. 25, 26 | 28. 3, &c.
 consiliorum. 85. 1 | 121. 7.
 consilium. 5. 2 | 13. 17 | 16. 2, 6 | 19. 19, &c.
 consilium.

I N D E X

consiliūque. 118. 15.
 consistere. 139. 9.
 consistunt. 107. 17.
 consita. 104. 5.
 consitus. 107. 13.
 consonet. 229. 4.
 conspectum. 135. 9.
 conspectu. 119. 2 | 145. 12.
 conspexit. 32. 20.
 conspiciatur. 104. 23.
 conspici. 7. 14.
 constabat. 49. 2 | 86. 7 | 195. 5.
 constantia. 49. 17.
 constantius. 2. 17.
 constat. 200. 16 | 224. 22.
 consternantur. 170. 3.
 constitit. 176. 17.
 constituas. 210. 13 | 219. 16.
 constituendæ. 89. 2.
 constituerat. 34. 6 | 85. 12.
 constituere. 22. 14.
 constitues. 213. 14.
 constitui. 67. 7.
 constituit. 21. 24 | 53. 14 | 105. 4 | 140. 11 | 200. 19.
 constituta. 35. 10.
 constituto. 68. 12 | 155. 6.
 constituunt. 118. 8 | 127. 26 | 154. 17.
 contrata. 11. 5 | 147. 4.
 consuefacit. 127. 7.
 consueta. 74. 4 | 130. 14 | 213. 6.
 consuetam. 145. 27.
 consueti. 106. 9.
 consuetudine. 28. 7 | 90. 8 | 121. 8 | 130. 18.
 consuetudo. 20. 9.
 consueverant. 103. 8.
 consueverat. 128. 7 | 129. 17.
 consuevit. 19. 18.
 consul. 18. 21 | 25. 4 | 36. 10 | 39. 16, 20, &c.
 consulam. 73. 2.
 consulant. 114. 5.
 consulare. 50. 14.
 consularem. 234. 11.
 consulares. 48. 19.
 consularibus. 27. 13.
 consularis. 40. 19 | 82. 17 | 226. 17.

consulatis. 27. 5.
 consulatum. 13. 18 | 15. 10 | 19. 7, &c.
 consulatus. 21. 18 | 61. 3 | 88. 5, &c.
 consule. 37. 19 | 39. 26 | 43. 16 | 84. 16, &c.
 consulebant. 223. 3.
 consulebat. 96. 10.
 consulem. 19. 9 | 34. 13 | 39. 3, &c.
 consulendo. 46. 23 | 47. 15.
 consulens. 91. 24 | 93. 13.
 consulente. 38. 4.
 consulere. 144. 6 | 158. 16 | 178. 9.
 consuleret. 128. 26.
 consuleretur. 68. 11 | 82. 13 | 150. 13.
 consules. 15. 8, 15 | 20. 19 | 23. 3, &c.
 consuli. 21. 23 | 22. 3, 17 | 23. 7, &c.
 consulibus. 14. 3 | 15. 7 | 16. 2 | 31. 6 | 84. 1.
 consulis. 42. 7 | 86. 5, 7 | 135. 3 | 138. 8 | 140. 7 | 142. 16 | 160. 13.
 consulite. 82. 8 | 198. 5.
 consulitur. 73. 15.
 consulta. 66. 15 | 138. 13 | 152. 18.
 consultaque. 186. 20.
 consultabant. 6. 24.
 consultant. 40. 1.
 consultare. 44. 19 | 192. 4.
 consultas. 212. 18.
 consultationibus. 83. 22.
 consulto. 2. 7 | 34. 19 | 112. 27 | 116. 14 | 139. 2.
 consultor. 134. 18.
 consultorque. 149. 9.
 consultorem. 183. 5.
 consultoribus. 116. 9 | 164. 5.
 consultorum. 216. 3.
 consultum. 40. 11 | 154. 25.
 consultus. 84. 9 | 114. 23.
 consuluerint. 40. 7.
 consulueris. 2. 7.
 consuluisse. 31. 1 | 214. 2.
 consuluisti. 226. 24.
 consulum. 183. 6.
 consulunt. 111. 16 | 210. 2.

consumere. 10. 10 | 213. 3.
 consumserat. 160. 14.
 consumsi. 177. 15 | 178. 13.
 consumta. 83. 7 | 177. 5.
 consumtis. 114. 19 | 139. 12.
 consumtus. 144. 7.
 contactu. 165. 17.
 contagio. 9. 9.
 contemnunt. 131. 20.
 contemnere. 73. 16.
 contemnetur. 163. 3.
 contemnit. 89. 9 | 133. 13 | 227. 9.
 contemnitis. 48. 10.
 contemno. 222. 7.
 contemnunt. 131. 10.
 contemsi. 214. 18.
 contemto. 69. 4 | 164. 13.
 contemtor. 115. 16.
 contemtus. 73. 3.
 contendat. 60. 14.
 contendebant. 204. 13.
 contendere. 67. 29 | 212. 10.
 contendisse. 48. 26.
 contendit. 9. 14 | 29. 11 | 67. 30 | 192. 10.
 contendunt. 193. 1.
 contentio. 61. 11.
 contentione. 27. 17.
 contentionis. 31. 16.
 conterere. 5. 2.
 continenti. 206. 4.
 continentia. 3. 2 | 174. 17.
 continuare. 18. 10 | 94. 10.
 continuisset. 207. 30.
 continuit. 74. 4.
 contracta. 162. 5 | 197. 18.
 contrahit. 144. 15.
 contrarius. 207. 15.
 contoremuerat. 156. 1.
 controversiarum. 176. 19.
 contrudi. 233. 24.
 contubernio. 116. 6.
 contulerant. 137. 10.
 contumelia. 128. 15.
 contumeliam. 38. 12 | 111. 27 | 162. 22 | 218. 13.
 contumeliarum. 117. 7 | 162. 7.
 contumeliis. 189. 11.
 contumeliosque. 28. 5.
 contumeliosa. 79. 21.
 contumeliosum.

VOCABULORUM.

- contumeliosum. 117. 5.
 contumeliosus. 227. 12.
 contundere. 212. 23.
 conturbare. 106. 1 | 126.
 16.
 conturbaret. 38. 11.
 conturbari. 31. 4.
 conturbatis. 144. 7, 15.
 conturbavit. 217. 14.
 contusæ. 101. 1.
 convenas. 191. 10.
 convenerant. 16. 5.
 convenerat. 96. 16 | 203.
 19.
 convenère. 6. 11 | 14. 6.
 convenerunt. 66. 8.
 conveniet. 215. 18.
 convenire. 133. 22.
 conveniret. 83. 3.
 convenisse. 16. 18.
 convenisset. 186. 32.
 convenit. 42. 16 | 96. 5.
 conveniunt. 34. 23 | 127.
 19.
 conventione. 199. 18.
 conventam. 154. 24.
 conventu. 67. 5.
 conventum. 19. 14 | 192.
 16.
 conventura. 128. 29.
 conventus. 23. 11 | 86. 5.
 converfa. 125. 18 | 130. 10 |
 166. 11 | 226. 16.
 converfo. 111. 24.
 converfus. 84. 24.
 converteret. 121. 1.
 convertisse. 191. 9.
 convertit. 7. 2 | 19. 16.
 convitiatori. 229. 8.
 convicti. 11. 20 | 48. 16.
 convictos. 42. 15.
 convivia. 212. 15.
 convivii. 7. 11 | 60. 1 | 134.
 3.
 convivio. 203. 25.
 convivium. 133. 18.
 convocat. 14. 5 | 22. 8.
 convocato. 39. 17.
 convortere. 180. 1.
 convortit. 146. 17.
 coopertum. 70. 14.
 coopertus. 20. 5.
 coortum. 222. 14.
 coortus. 126. 11.
 copia. 3. 12 | 8. 7 | 9. 17 |
 14. 16, &c.
 copias. 27. 15 | 51. 6 | 216.
 3.
 copiam. 106. 30 | 110. 6 |
 128. 7, 21 | 154. 9.
 copiarum. 104. 8 | 107. 3.
 copias. 7. 18 | 51. 4 | 55.
 8 | 67. 25, &c.
 copiis. 29. 3 | 34. 6 | 48.
 26 | 51. 29, &c.
 coquum. 133. 19.
 coram. 64. 19 | 153. 5 | 186.
 32.
 Corduennos. 202. 28.
 coria. 192. 27.
 coriis. 137. 18 | 140. 15.
 Cornelii. 37. 1.
 Corneliorum. 50. 14.
 Cornelius. 14. 11 | 22. 13 |
 161. 20.
 cornibus. 105. 7.
 cornicines. 169. 33.
 cornicinum. 140. 8.
 Cornificio. 37. 7.
 coronam. 175. 8.
 corpora. 26. 7 | 141. 13 |
 146. 11, &c.
 corpore. 1. 4 | 8. 8 | 55. 13 |
 58. 6, &c.
 corpori. 197. 22 | 226. 9 |
 232. 14.
 corporibus. 112. 25.
 corporis. 1. 5 | 2. 6 | 5. 13 |
 19. 16, &c.
 corpus. 2. 10 | 3. 8 | 5. 15 |
 6. 23, &c.
 correctæ. 141. 15.
 correptis. 15. 16.
 correxerit. 232. 22.
 corrigas. 59. 7.
 corrigendaque. 222. 16.
 corrigi. 48. 10.
 corrigitur. 214. 1.
 corruant. 209. 10.
 corruissent. 214. 17.
 corrumpebant. 174. 31.
 corrumpebantur. 139. 8.
 corrumpebantur. 62. 8.
 corrumperet. 34. 19 | 95. 5 |
 110. 1.
 corrumptit. 143. 7.
 corrumptunt. 124. 26.
 corruperant. 116. 16.
 corruperat. 97. 1 | 148. 16.
 corrupe're. 77. 6 | 222. 22.
 corruperunt. 165. 4.
 corrupisse. 132. 10.
 corruptit. 138. 18.
 corrupta. 4. 10 | 11. 15 | 49.
 4 | 124. 23 | 159. 9 | 214.
 10.
 corruptæ. 162. 11.
 corruptam. 120. 14.
 corrupti. 6. 2 | 91. 7 | 131.
 19.
 corruptio. 199. 5.
 corruptis. 10. 6 | 85. 2 | 159.
 5 | 212. 26.
 corruptissimi. 165. 8.
 corruptor. 207. 14.
 corruptorem. 211. 15.
 corruptos. 95. 12.
 corruptum. 92. 9.
 corrupturum. 92. 7.
 corruptus. 86. 23 | 210. 23 |
 226. 2.
 Corfa. 173. 8, 10.
 Corycum. 170. 29 | 171. 2.
 Cosa. 201. 13.
 Coss. 157. 1 | 158. 6 | 181.
 7.
 Cotta. 180. 12 | 186. 16 |
 197. 23.
 Cotram. 15. 15 | 190. 7.
 Craffi. 226. 17 | 232. 20 |
 234. 2.
 Craffo. 16. 7 | 31. 6 | 37. 8,
 21 | 38. 2, 8.
 Craffum. 15. 1 | 37. 25 | 38.
 11.
 Craffus. 38. 10.
 creandis. 221. 7.
 crearetur. 97. 17.
 creati. 179. 20.
 creatur. 220. 25.
 creberrimos. 151. 18.
 crebras. 102. 3.
 crebris. 144. 18.
 crebritate. 199. 19.
 crebro. 105. 13.
 credebant. 20. 2 | 149. 10 |
 213. 12.
 credebat. 20. 17 | 21. 1 |
 22. 2 | 32. 12.
 credebatis. 181. 5.
 credendo. 159. 23.
 credens. 16. 19 | 25. 18 | 124.
 10 | 186. 20.
 credere. 24. 6 | 102. 24 |
 121. 21 | 138. 15 | 151. 9,
 18 | 152. 4.
 crederent. 15. 1 | 25. 8 | 94.
 6.
 crederet. 123. 11 | 152. 1 |
 204. 32.
 credi. 43. 17.
 5
 credibile.

I N D E X

- credibile. 5. 16.
 credibilia. 11. 4.
 crediderant. 124. 8.
 credidi. 225. 21.
 creditis. 131. 15.
 creditori. 213. 9.
 creditorum. 211. 2.
 creditum. 21. 10 | 210. 24.
 creditur. 13. 1.
 credo. 46. 5 | 59. 16 | 137. 6 | 230. 20.
 creetur. 221. 1.
 crescere. 9. 8 | 15. 4 | 60. 11 | 62. 15 | 69. 21.
 cresceret. 109. 25.
 crescit. 229. 27.
 crescunt. 65. 16.
 Crata. 202. 15 | 205. 11 | 26. 3.
 Cretenses. 189. 20 | 190. 3.
 Creticus. 23. 13.
 creverant. 43. 7.
 creverat. 40. 10.
 creverit. 7. 8.
 crevit. 8. 22 | 9. 1 | 31. 18 | 43. 4.
 crimen. 229. 15, 23.
 criminando. 31. 9.
 criminantur. 183. 9.
 criminari. 126. 15.
 criminibus. 27. 14.
 criminose. 116. 12.
 Crispe. 229. 1 | 231. 14 | 234. 10.
 Crispus. 229. 29.
 Criso. 208. 22.
 croco. 175. 5.
 crocum. 170. 29.
 Crotoniensem. 35. 1.
 crucem. 71. 3.
 cruciatum. 42. 9 | 121. 3.
 cruciatus. 41. 16 | 82. 7 | 161. 21 | 196. 21.
 crudele. 9. 10 | 37. 14 | 42. 3.
 crudeles. 213. 20.
 crudeli. 16. 13 | 48. 16 | 86. 12 | 211. 9 | 212. 6.
 crudeliæque. 9. 20.
 crudelior. 160. 15.
 crudelis. 13. 13 | 24. 11 | 22. 3.
 crudelissimam. 227. 18.
 crudelissime. 224. 7.
 crudelissimis. 48. 3.
 crudelitas. 41. 15.
 crudelitate. 26. 8 | 207. 10.
 crudelitatem. 9. 3.
 crudelitati. 227. 20.
 crudeliter. 31. 16.
 cruenta. 222. 5.
 cruentam. 53. 7.
 cruentaverat. 146. 20.
 cruentis. 88. 9.
 cruentum. 37. 4.
 cruore. 41. 5.
 crura. 207. 10.
 cubiculorum. 234. 14.
 cui. 18. 7 | 20. 9 | 29. 17 | 37. 1, 15, &c.
 cuicumque. 222. 24.
 cuidam. 32. 14.
 cuiquam. 5. 16 | 12. 10 | 24. 6 | 26. 10, &c.
 cuique. 2. 11 | 27. 13 | 101. 14 | 160. 11, &c.
 cuius. 128. 25.
 cuius. 5. 10 | 12. 13 | 25. 10 | 33. 17, &c.
 cuiuscumque. 32. 13 | 45. 4, 15.
 cuiusdam. 38. 17.
 cuiuslibet. 5. 16.
 cuiusquam. 69. 21 | 76. 4 | 142. 16 | 171. 18 | 224. 24.
 cuiusque. 12. 5 | 20. 24 | 22. 22 | 24. 2, &c.
 cuiusvis. 15. 3.
 culpa. 12. 1 | 28. 4 | 81. 14 | 141. 15.
 culpam. 58. 1.
 culpas. 230. 27.
 culpabuntur. 232. 2.
 culpavi. 231. 32.
 cultorem. 108. 14 | 192. 9.
 cultores. 75. 19.
 cultoresque. 102. 19.
 cultoribus. 104. 5 | 198. 24 | 201. 18.
 cultorum. 169. 25.
 cultu. 30. 16 | 37. 15 | 62. 5 | 91. 16, &c.
 cultuque. 141. 18.
 cultus. 11. 8 | 123. 21 | 177. 1 | 203. 6.
 cultusque. 125. 18.
 Cumas. 204. 37.
 cumque. 6. 10.
 cuncta. 8. 24 | 30. 5 | 33. 24 | 35. 11 | 42. 9, &c.
 cunctaque. 185. 12.
 cunctæ. 58. 7 | 212. 23.
 cunctam. 179. 20.
 cunctamini. 47. 6, 12 | 48. 4.
 cunctando. 167. 14.
 cunctante. 114. 5.
 cunctari. 143. 5.
 cunctas. 8. 1.
 cunctatus. 155. 4.
 cunctentur. 68. 6.
 cunctetur. 35. 9.
 cuncti. 41. 12 | 55. 19 | 95. 15 | 109. 24, &c.
 cunctique. 178. 24.
 cunctis. 66. 9 | 189. 1 | 219. 9 | 223. 7.
 cunctis. 114. 9 | 144. 15 | 145. 5 | 192. 22 | 221. 17.
 cupere. 9. 19 | 10. 11 | 22. 11 | 88. 15, &c.
 cupida. 37. 10.
 cupidam. 22. 20.
 cupidine. 77. 15 | 82. 24, &c.
 cupidinem. 62. 17.
 cupidinibus. 57. 10 | 129. 13 | 165. 8.
 cupidinis. 139. 20.
 cupidior. 142. 1.
 cupidissime. 33. 6.
 cupiditæ. 2. 11 | 233. 19.
 cupiditatem. 231. 4.
 cupiditatis. 5. 18 | 232. 14.
 cupiditatis. 19. 11.
 cupidius. 198. 18.
 cupido. 4. 11 | 7. 8 | 9. 1 | 11. 10, &c.
 cupidum. 118. 7 | 142. 1 | 147. 12.
 cupiebat. 5. 19.
 cupienda. 115. 20 | 215. 12.
 cupiens. 161. 18 | 173. 12.
 cupienti. 116. 17.
 cupientibus. 208. 23.
 eupientissima. 128. 32.
 eupientissimus. 200. 5.
 cupit. 146. 26.
 cupivisse. 214. 18.
 cupiunda. 59. 4.
 cupiunt. 168. 8.
 cupiuntur. 209. 3.
 cur. 230. 4 | 234. 2.
 cura. 30. 9 | 36. 2 | 58. 3 | 59. 3 | 63. 9, &c.
 curabant. 8. 16 | 175. 4.
 curabat.

VOCABULORUM.

curabat. 103. 1 | 112. 16, 27 |
137. 18 | 145. 16.
curae. 6. 24 | 19. 14 | 42.
10 | 71. 8, &c.
cuneque. 198. 27.
curam. 88. 17 | 160. 3 | 196.
18, &c.
curant. 168. 6.
curare. 54. 1 | 71. 18 | 128.
19 | 130. 4.
curaret. 111. 3.
curata. 200. 8.
curatissime. 74. 10.
curator. 121. 7 | 153. 22.
curemus. 213. 8.
Ceretes. 200. 13.
curia. 16. 4 | 25. 15 | 73.
14.
curiam. 34. 21.
Curii. 20. 12.
Curio. 173. 4 | 181. 7 | 186.
27 | 192. 1.
Curionem. 163. 18.
curis. 187. 1 | 222. 28.
Curius. 14. 19 | 20. 4 | 21.
19 | 22. 16.
curibus. 205. 22.
curfu. 62. 9 | 138. 2 | 199.
27.
curvatus. 206. 24.
Curubis. 199. 12.
custodem. 189. 11 | 226. 19.
22.
custodiæ. 117. 2.
custodiam. 39. 18.
custodiis. 188. 13.
custodibus. 36. 11 | 173.
30.
custodiis. 37. 6 | 39. 20 |
46. 8.
Cyrene. 78. 5.
Cyrenenses. 125. 25 | 126. 8,
13.
cyrenes. 199. 2.
Cyrus. 2. 12.
Cyzicum. 186. 6 | 190. 9 |
207. 29.

D.

D. 33. 7 | 39. 19 | 41.
18.
dabantur. 150. 10.
Dabarem. 154. 19.
Dabar. 152. 13 | 153. 12.

dabat. 43. 11 | 208. 12.
dabo. 229. 12, 25.
Dædalo. 204. 36.
Dædalum. 173. 18.
Dalmatas. 207. 6.
Damassippi. 43. 12.
Damassippique. 165. 11.
Damalippum. 43. 6.
damna. 89. 12.
damnatis. 44. 3.
damno. 30. 10.
danda. 211. 18.
dandis. 6. 21.
dando. 49. 14 | 74. 11.
dant. 34. 26 | 160. 7 | 217.
19.
dantur. 185. 15.
Danubium. 199. 22.
Dardania. 205. 7.
Dardanium. 173. 5.
Dardano. 205. 7.
Dardanorum. 205. 8.
dare. 16. 4 | 51. 4 | 57. 9 |
102. 21, &c.
darent. 23. 2.
daret. 154. 26.
dari. 219. 30.
dat. 32. 14 | 35. 4, 8 | 54.
13.
data. 35. 2 | 37. 18 | 113. 19 |
127. 20 | 161. 10 | 209.
4.
datam. 128. 11 | 161. 23 | 190.
5 | 193. 17.
datis. 113. 15.
dato. 80. 4 | 95. 5 | 104.
17, &c.
datum. 101. 18.
datur. 59. 5 | 68. 12 | 133. 17 |
178. 7 | 197. 9.
daturum. 186. 33.
datus. 57. 10 | 115. 10 | 177.
16 | 199. 6.
deque. 38. 3.
debeat. 234. 22.
debebat. 39. 2.
debenr. 188. 18.
debere. 115. 20 | 128. 23 |
130. 2 | 184. 8.
deberem. 153. 15.
deberent. 142. 14.
deberetur. 154. 10.
deberi. 69. 8.
debet. 234. 12.
debetis. 229. 12, 17, 25.
debitis. 69. 9.
debitores. 211. 5.

debitorum. 233. 17.
debitos. 133. 14.
debuit. 233. 11.
decebat. 164. 7 | 170. 20 |
215. 8.
decedere. 93. 16.
decederent. 84. 11.
decederet. 96. 2.
decem. 74. 5 | 84. 11 | 96.
3, &c.
decembr. 15. 14.
deceptum. 204. 32.
decere. 86. 15 | 119. 9 | 151.
24.
decernere. 42. 6 | 46. 16 |
109. 15 | 224. 4.
decernit. 29. 15 | 37. 5 | 38.
4 | 96. 13.
decernite. 168. 9.
decernitur. 67. 8.
decernunt. 150. 1 | 223. 10.
decernuntur. 39. 10 | 84.
5.
decefferat. 135. 22.
decefsere. 79. 7.
decefferunt. 230. 14.
deceffisse. 81. 1.
deceffit. 94. 8 | 97. 26.
decet. 1. 2 | 40. 2 | 41. 14 |
65. 18, &c.
decima. 143. 11.
decimum. 153. 9.
decipi. 184. 7.
declarant. 82. 2.
declarantur. 20. 19 | 36. 2.
declarati. 84. 2.
declaratur. 115. 7.
declinando. 174. 31.
declivem. 75. 10.
decora. 62. 6.
decorabant. 10. 15.
decore. 146. 1.
decore. 149. 2.
decori. 78. 2 | 122. 8 | 134.
1 | 215. 6.
decoribus. 177. 1.
decoris. 7. 10 | 49. 21.
decreta. 34. 17 | 66. 16 | 81.
19, &c.
decretæ. 84. 2.
decretis. 26. 12 | 30. 1 | 129.
16, &c.
decreto. 23. 12 | 84. 12 | 114.
11 | 195. 11.
decretorum. 164. 16.
decretum. 42. 18 | 43. 18 |
48. 22, &c.

I N D E X

decreverat. 39.22 | 101. 11 |
 114. 23, &c.
 decrevere. 24. 1 | 84. 10 |
 164. 7.
 decreveris. 224. 13.
 decreverit. 97. 12.
 decreverunt. 164. 20.
 decrevi. 5. 1 | 28. 4 | 59.
 16 | 216. 14.
 decrevisse. 153. 10.
 decrevistis. 52. 23.
 decrevit. 23. 2 | 64. 2 | 79.
 21.
 decuerint. 104. 14.
 decuit. 71. 1 | 72. 11.
 decus. 18. 17 | 21. 7 | 52. 13 |
 59. 11, &c.
 dedecora. 30. 12 | 89. 12.
 dedecoravere. 134. 6.
 dedecore. 73. 5 | 96. 8 | 197.
 8 | 212. 16.
 dedecores. 177. 2.
 dedecori. 222. 3.
 dedecus. 18. 4 | 89. 4 | 221.
 24.
 dederant. 15. 9 | 20. 2 | 189.
 9.
 dederat. 16. 8 | 93. 12 | 203.
 2 | 233. 13.
 dederent. 1. 2. 11.
 dedere. 103. 16.
 dedere. 198. 17.
 dediderant. 123. 30.
 dedidisset. 91. 13.
 dedisse. 198. 4.
 dedistis. 197. 6.
 dedit. 36. 1 | 43. 5 | 48. 3 |
 61. 22, &c.
 dedira. 92. 16.
 dediti. 3. 6 | 58. 14 | 108.
 24 | 134. 3.
 deditio. 89. 10 | 114. 15.
 deditione. 83. 9 | 93. 21 | 117.
 18 | 124. 4.
 deditiōnem. 83. 14 | 85. 13,
 15, &c.
 deditiōnis. 85. 11 | 102. 24.
 deditis. 198. 30.
 deditirius. 89. 8.
 deditum. 84. 11.
 deditus. 11. 14.
 dedoque. 197. 24.
 deducendis. 99. 9.
 deducit. 50. 7 | 53. 10 | 105.
 9 | 107. 5.
 deducit. 167. 16.
 deducit. 96. 16 | 155. 21.

deerant. 21. 17.
 deerravit. 178. 26.
 deesse. 18. 10 | 57. 5.
 defecerant. 11. 12 | 113. 9 |
 117. 19.
 defecerat. 110. 16.
 defectionem. 197. 12 | 202.
 10.
 defendant. 104. 12 | 110.
 11.
 defendas. 29. 8.
 defendebat. 159. 7.
 defendenda. 180. 10.
 defendendum. 46. 11.
 defendere. 109. 4 | 185. 4.
 defenderent. 31. 13.
 defenderet. 95. 14.
 defendi. 164. 5.
 defendit. 35. 19 | 226. 5.
 defenditis. 164. 15.
 defenduntur. 166. 13.
 defensabant. 112. 21 | 143.
 13.
 defensabantur. 83. 8.
 defensat. 222. 29.
 defensionem. 28. 3.
 defensores. 86. 22.
 defensoribus. 81. 4.
 defensum. 160. 11.
 defensum. 186. 30 | 202. 18.
 defessi. 209. 7 | 216. 17 |
 222. 35.
 defessis. 32. 6 | 144. 24.
 defessos. 126. 4 | 212. 21.
 defessus. 73. 4 | 154. 16.
 deficerent. 106. 20.
 deficit. 220. 20.
 defluens. 173. 29.
 defluxere. 58. 1 | 211. 1.
 deformatus. 69. 19.
 deformatur. 209. 9.
 defuit. 190. 10 | 196. 15.
 degredi. 105. 10.
 degrediens. 104. 23.
 degredientem. 173. 13.
 degressus. 192. 20.
 degustavissent. 19. 18.
 dehinc. 67. 30.
 dehonestamento. 200. 10.
 dehonestamentum. 162. 17.
 dehortantur. 86. 18.
 dehortatur. 81. 20.
 dein. 4. 2 | 9. 1 | 25. 15,
 & alibi passim.
 deinceps. 78. 6.
 deinde. 55. 7 | 73. 14 | 76.
 14, & alibi plus.

deinsuper. 171. 13.
 delapsi. 196. 8.
 delatus. 204. 37.
 delecta. 102. 26.
 delecta. 186. 30.
 delecti. 6. 22.
 delectis. 104. 9 | 106. 24 |
 109. 6 | 110. 16.
 delectum. 29. 15 | 233. 4 |
 delectus. 167. 15.
 delegabant. 174. 3.
 delegit. 81. 9 | 140. 9 | 148.
 22.
 delenimenta. 185. 1.
 delata. 64. 1.
 deleram. 97. 23.
 delicti. 178. 4.
 deliberari. 164. 12.
 delibuta. 226. 13.
 deliciis. 24. 10.
 delicta. 4. 2 | 59. 7 | 91. 5 |
 95. 3 | 214. 5.
 delicti. 45. 11 | 83. 23 | 150.
 10.
 delictis. 102. 6.
 delicto. 46. 24 | 96. 9 |
 148. 9.
 deligeret. 152. 18.
 delinquere. 180. 2.
 deliquere. 41. 10 | 47. 8 |
 130. 6.
 deliquisset. 84. 14.
 delubra. 10. 3, 15.
 demendo. 213. 10.
 dementes. 228. 12.
 dementia. 52. 26.
 dementiae. 59. 10.
 dementiam. 33. 24 | 166.
 9.
 demeres. 147. 17.
 deminuta. 219. 1.
 demiror. 207. 21.
 demissi. 41. 10.
 demissio. 25. 7 | 144. 3.
 demissum. 175. 7.
 demissus. 50. 12.
 demito. 220. 25.
 demitte. 148. 7.
 demittebant. 174. 29.
 demitur. 197. 21.
 demolitur. 192. 18.
 demonstrari. 206. 34.
 demonstrata. 232. 10.
 demserat. 175. 12.
 demseris. 212. 25 | 214. 13 |
 220. 21 | 221. 12.
 demsi. 189. 22.

demis

VOCABULORUM.

- dentis.* 125. 19.
dempto. 185. 2.
demum. 2. 15 | 3. 10 | 11.
 3. *Œc.*
denas. 127. 17.
denegare. 49. 18 | 213. 3.
denique. 18. 15 | 73. 17 | 77.
 13. *Œc.*
dent. 169. 4.
dentque. 33. 20.
Deo. 175. 8 | 200. 32.
Deorum. 8. 14 | 10. 14, 15 |
 47. 14. *Œc.*
Deos. 9. 4 | 26. 6 | 41. 5 |
 42. 11, & *alibi.*
depelli. 111. 19.
dependens. 193. 6.
deponas. 211. 7.
deponi. 128. 25.
deportarunt. 205. 1.
deportavit. 228. 6.
depravata. 73. 16.
deprecari. 150. 7.
deprecor. 82. 7 | 197. 21.
deprehendant. 35. 13.
deprehenſi. 37. 22 | 39. 22.
deprehenſis. 36. 4 | 47. 7.
deprehenſus. 93. 6.
depreſſus. 50. 9.
deprimebantur. 170. 19.
deſcendens. 140. 21.
deſcenderat. 105. 16, 20 |
 140. 4.
deſcendere. 194. 8.
deſcendit. 67. 2.
deſcenſus. 51. 17.
deſcribere. 224. 11.
deſcriptio. 224. 10.
deſenuiſſet. 169. 23.
deſeram. 130. 15.
deſerendo. 215. 14.
deſererent. 86. 12 | 95. 5.
deſeret. 100. 6.
deſerta. 104. 4 | 138. 18 |
 169. 25.
deſertum. 140. 23.
deſertus. 35. 19.
deſeruſerant. 192. 31.
deſeruere. 196. 17.
deſeruit. 120. 2 | 199. 17.
deſerunt. 223. 18.
deſideranda. 69. 9.
deſideres. 224. 7.
deſidia. 3. 2 | 5. 2 | 49. 4 |
 221. 22.
deſidiu. 231. 5.
deſignati. 15. 8 | 100. 8.
deſignatum. 42. 5.
deſignatus. 21. 15 | 39. 20 |
 83. 20.
deſine. 234. 17, 18.
deſinent. 215. 11.
deſinere. 128. 24.
deſineret. 203. 33.
deſinet. 219. 18.
deſiſteret. 83. 6 | 173. 24.
deſpectantem. 201. 20.
deſpecti. 70. 1 | 164. 21.
deſpectum. 232. 25.
deſpectuſque. 161. 8.
deſpiciens. 66. 11.
deſpiciunt. 131. 16.
deſtinatis. 180. 8.
deſunt. 9. 14.
deteriorem. 220. 17.
deterius. 203. 34.
deterrentur. 144. 16.
deterre. 106. 7.
deterrumi. 212. 10.
detineatur. 214. 11.
detinuerat. 5. 5.
detracta. 192. 27.
detrahi. 164. 16.
detractant. 108. 5.
detractantibus. 208. 7.
detrimenti. 23. 3 | 169. 4.
detrimento. 37. 13 | 108.
 19.
detrufus. 171. 14.
deturbat. 174. 28.
devicerunt. 207. 23.
devictis. 42. 23.
devictum. 82. 15.
devorato. 234. 4.
devovet. 202. 6.
Deam. 18. 4.
Deum. 183. 5.
dextera. 53. 13 | 66. 11.
dextimos. 145. 15.
dextra. 53. 17 | 105. 22 |
 146. 26 | 176. 4.
dextram. 65. 9.
dextri. 176. 10.
dextris. 52. 14.
dextro. 105. 5.
dextrum. 172. 20.
dicam. 15. 7 | 76. 1 | 86.
 16. *Œc.*
dicant. 16. 13.
dicar. 210. 11.
dicatur. 159. 9.
dicebant. 206. 12.
dicebantur. 34. 11 | 75. 19.
dicebat. 23. 8 | 27. 18.
dicebatur. 54. 2.
dicendi. 44. 12 | 92. 8 | 229.
 7 | 234. 19.
dicendum. 204. 21 | 232.
 3.
dicentem. 230. 28.
dicentur. 224. 5.
dicere. 3. 13 | 8. 9 | 20. 7 |
 36. 17. *Œc.*
dicerem. 134. 23 | 232. 2.
dicerent. 19. 15 | 39. 5 | 114.
 7 | 151. 19 | 225. 2.
diceret. 37. 18 | 40. 12 | 233.
 25.
dicer. 89. 5.
dici. 101. 19.
dicit. 153. 7 | 201. 6 | 205.
 9. 18. *Œc.*
dicitque. 137. 15 | 151. 6 |
 154. 19.
dicitur. 20. 25 | 41. 14 |
 64. 19. *Œc.*
dico. 230. 16.
dicta. 4. 3 | 73. 16 | 79.
 21. *Œc.*
dictas. 173. 5.
dictatorem. 194. 8 | 228.
 2.
dictis. 4. 1 | 127. 26 | 211.
 15.
dictitare. 19. 19 | 129. 3.
dicto. 116. 9.
dictu. 211. 3.
dictum. 16. 17 | 79. 6 | 134.
 25. *Œc.*
dicturi. 141. 19.
dicundo. 91. 1 | 218. 12.
didicerat. 146. 17.
didici. 131. 10 | 133. 3.
Didio. 200. 6.
diducta. 83. 1.
die. 16. 4 | 68. 12 | 80. 7 |
 85. 14. *Œc.*
diebus. 36. 18 | 66. 7 | 68.
 3 | 81. 12. *Œc.*
dici. 80. 2 | 106. 15, 30 | 151.
 5 | 171. 8.
diem. 23. 10 | 29. 13 | 37.
 16. *Œc.*
dierum. 123. 26.
dies. 5. 22 | 15. 11 | 17. 8 |
 20. 22. & *alibi.*
differunt. 185. 1.
difficile. 33. 6 | 130. 15 |
 191. 21. *Œc.*
difficilem. 138. 21 | 140. 6.
difficiles. 135. 18.
 difficiliorum.

I N D E X

- difficiliorum. 143. 14.
 difficilis. 138. 9.
 difficillimum. 63. 12.
 difficultum. 65. 7.
 difficultate. 51. 15 | 101. 21 | 144. 16.
 difficultates. 137. 7 | 210. 7.
 difficultatibus. 62. 21.
 difficulter. 12. 4.
 diffidens. 35. 21 | 100. 12 | 107. 10 | 123. 18.
 diffidenti. 91. 12.
 diffidentia. 145. 23.
 diffidentiam. 112. 27.
 diffidere. 24. 11 | 102. 9.
 diffidenter. 94. 2 | 105. 14.
 digna. 5. 6 | 40. 19 | 114. 18 | 168. 9 | 209. 8 | 216. 18.
 dignis. 42. 22.
 dignitas. 40. 18 | 218. 16.
 dignitate. 197. 6 | 218. 12 | 221. 1, 9.
 dignitatem. 49. 14 | 98. 3 | 164. 16 | 216. 12 | 223. 15.
 dignitari. 48. 5 | 91. 23 | 163. 11.
 dignitatis. 28. 6 | 29. 5 | 55. 10 | 230. 4.
 dignos. 29. 3.
 dignum. 40. 15 | 49. 19 | 50. 14 | 64. 13 | 80. 14 | 154. 3.
 dignus. 115. 9 | 231. 12.
 digrediens. 140. 22.
 digrediuntur. 80. 26 | 154. 18.
 digressa. 201. 5.
 digressi. 77. 8 | 153. 10.
 digressos. 126. 15.
 Diu. 147. 15 | 164. 10 | 167. 13 | 215. 27.
 Diis. 13. 4 | 47. 12 | 48. 5 | 71. 17, etc.
 dilabentur. 168. 13.
 dilabi. 224. 20.
 dilabirur. 76. 8.
 dilabuntur. 51. 11 | 58. 9 | 65. 17.
 dilacerata. 98. 6.
 dilapsa. 83. 22.
 dilapsa. 94. 6.
 dilapsus. 219. 9.
 dilargitis. 159. 12.
 dilata. 190. 5.
 dilatant. 206. 28.
 diligenter. 70. 16.
 diligentes. 232. 31.
 diligentia. 42. 7.
 diligentissime. 141. 20.
 dimidia. 116. 12.
 dimiserat. 33. 23.
 dimisere. 40. 13.
 dimisit. 19. 14 | 22. 1 | 64. 9 | 192. 20.
 dimissurum. 161. 1.
 dimittaris. 47. 9 | 90. 7.
 dimittent. 224. 6.
 dimittere. 64. 1.
 dimitti. 44. 7.
 dimittit. 33. 12 | 93. 14 | 122. 6 | 201. 7.
 dimittuntur. 172. 23.
 dimotis. 212. 19.
 dimoverat. 99. 7.
 diremit. 16. 6 | 113. 6.
 diripi. 226. 1.
 diripiebant. 98. 10.
 diripuerat. 189. 15.
 diruunt. 18. 12.
 Dis. 2. 1.
 discebat. 7. 9.
 discedant. 27. 10.
 discedere. 29. 14 | 80. 14 | 201. 6.
 discedit. 92. 13 | 110. 14 | 113. 9.
 discedunt. 67. 24 | 84. 13 | 108. 16 | 109. 10 | 110. 25.
 disceptarent. 66. 9.
 disceptat. 221. 6.
 discere. 133. 3.
 discerneres. 21. 8.
 discerneret. 126. 1.
 discesserat. 30. 3 | 38. 19 | 55. 22.
 discessere. 83. 7.
 discesserunt. 211. 4.
 discessio. 158. 12.
 discessisset. 32. 4.
 discessit. 50. 4 | 232. 23.
 disciplina. 101. 9 | 220. 13 | 222. 7.
 disciplinis. 231. 2.
 discipuli. 207. 4.
 discordia. 5. 14 | 65. 16 | 158. 10.
 discordiae. 167. 4 | 212. 24.
 discordiam. 224. 19.
 discordiarum. 158. 20.
 discordias. 8. 13 | 125. 11 | 183. 9.
 discordiosum. 118. 6.
 discreta. 206. 13.
 discrimen. 46. 26.
 discrimine. 171. 12.
 ditcubuerat. 187. 8.
 disjecerat. 55. 14.
 disjecit. 217. 8.
 disjecta. 226. 22.
 disiectos. 106. 7 | 107. 20.
 disiectus. 204. 23.
 disjunctum. 189. 17.
 disjungebat. 138. 22.
 disjungitur. 192. 11.
 dispalata. 219. 11.
 dispari. 6. 12.
 disparibus. 106. 27.
 dispersa. 98. 7.
 dispersi. 106. 12.
 dispersos. 144. 14.
 dispertit. 105. 7 | 112. 7.
 dispertiverat. 103. 2.
 dispositis. 39. 16 | 50. 7.
 dissensio. 94. 10 | 99. 2 | 218. 1.
 dissensione. 92. 16.
 dissensionem. 67. 6.
 dissensiones. 158. 1, 12.
 dissensionis. 231. 16.
 dissentirem. 4. 10.
 dissendum. 179. 12.
 disserrere. 6. 7 | 42. 6 | 100. 6 | 142. 8 | 147. 10 | 215. 20.
 disserrerent. 66. 14.
 disertissimus. 157. 4.
 disserui. 222. 16.
 disseruisse. 44. 16.
 disseruit. 46. 5 | 86. 17 | 129. 18 | 154. 6 | 198. 13.
 disserrunt. 41. 18.
 dissidere. 192. 4.
 dissimili. 6. 12.
 dissimilis. 133. 13.
 dissimiliter. 136. 27.
 dissimulanda. 25. 6.
 dissimulandi. 25. 2.
 dissimulantem. 36. 22.
 dissimulare. 36. 16.
 dissimulatore. 5. 17.
 dissolvere. 42. 10.
 dissolvit. 75. 14.
 distinuere. 224. 2.
 dittrahitur. 127. 18.
 distribuatur. 224. 9.
 distribuere.

VOCABULORUM.

- distribuendam. 67. 8.
 distribuerat. 50. 20 | 137. 18 |
 146. 7.
 distribuerentur. 24. 2.
 distringi. 202. 13.
 disturbantur. 166. 13.
 disturbatur. 167. 8.
 disturbaverunt. 220. 3.
 disturbavit. 217. 7.
 ditionem. 17. 11.
 dictum. 185. 14.
 dim. 2. 5 | 33. 13 | 95. 3 |
 101. 15, &c.
 diuque. 174. 6.
 divelli. 41. 2.
 diversa. 6. 3 | 157. 8 | 176.
 14, &c.
 diversas. 27. 17.
 diversi. 2. 10 | 17. 8 | 67.
 17 | 135. 18.
 diversis. 39. 11 | 49. 8 |
 172. 14.
 diversissimas. 131. 21.
 diversus. 55. 15.
 diverso. 46. 6.
 diversos. 102. 14.
 diversum. 75. 18.
 dives. 221. 5.
 dividantur. 204. 27.
 dividerent. 74. 7.
 dividi. 67. 6.
 dividit. 78. 5.
 divina. 10. 11 | 61. 11 | 88.
 3, &c.
 divinam. 138. 16.
 divino. 224. 23.
 divisa. 34. 11 | 138. 7.
 divisam. 218. 21.
 divisi. 77. 5.
 divisione. 74. 14 | 75. 7 |
 103. 26.
 diviso. 79. 7.
 divite. 49. 21.
 divitem. 189. 18.
 divites. 30. 16.
 divitiar. 8. 26 | 10. 7 | 11. 6,
 &c.
 divitiarum. 2. 4 | 40. 12 |
 74. 1, &c.
 divitias. 7. 15, 17 | 18. 8,
 13, & alibi.
 divitiis. 10. 9 | 18. 6 | 37.
 25, &c.
 divorii. 106. 6 | 109. 25 |
 146. 4.
 divoris. 90. 5.
 divorisus. 82. 23.
 diurna. 165. 5.
 diutius. 32. 6 | 52. 9 | 112. 11.
 diuturna. 24. 5 | 211. 7, 9.
 diuturnitate. 116. 16.
 diuturnitatem. 177. 5.
 diuturnoque. 126. 2.
 divulgatur. 67. 22.
 divulgavit. 86. 4.
 dixerat. 39. 24 | 114. 25.
 dixere. 59. 14 | 141. 21.
 dixerit. 41. 19.
 dixerunt. 40. 22 | 234.
 21.
 dixi. 50. 4.
 diximus. 13. 7 | 51. 15 | 86.
 10 | 92. 9, &c.
 dixisse. 42. 1 | 93. 17 | 116.
 4.
 dixit. 33. 4 | 53. 9 | 116. 2.
 docendumque. 179. 12.
 docent. 205. 22.
 docere. 14. 4.
 docerent. 67. 28.
 docent. 22. 9 | 119. 8 | 204.
 34.
 docta. 21. 5.
 doctae. 231. 8.
 docti. 106. 4 | 149. 11.
 doctissime. 141. 23.
 doctissimorum. 157. 7.
 doctoribus. 133. 4.
 doctus. 67. 16 | 133. 5 | 170.
 1.
 docuimus. 104. 7.
 docuit. 209. 5.
 documenta. 8. 17.
 dolendum. 72. 12.
 dolens. 32. 20.
 dolentia. 129. 4.
 dolere. 153. 15.
 dolis. 9. 14 | 12. 4 | 62. 20,
 &c.
 dolo. 94. 6 | 105. 3 | 152. 1,
 &c.
 dolor. 217. 24.
 dolore. 22. 20 | 79. 17 | 96.
 6 | 128. 18.
 dolum. 22. 18 | 67. 3 | 120.
 3 | 189. 5 | 191. 17 | 221.
 20.
 dolus. 21. 17 | 103. 4 | 107.
 25 | 184. 9 | 219. 28.
 domesticum. 230. 25.
 domesticus. 226. 13.
 domi. 6. 5, 18 | 4. 10, 14 |
 14. 12, &c.
 domique. 98. 8.
 dominandi. 2. 13 | 27. 1.
 dominantur. 223. 10.
 dominari. 90. 3 | 215. 8.
 dominatio. 218. 15.
 dominatione. 22. 21 | 179.
 16 | 181. 12.
 dominationem. 5. 19 | 88.
 17, &c.
 dominationemque. 7. 1.
 dominationes. 159. 4.
 dominationis. 14. 13 | 17. 1 |
 89. 13, &c.
 dominatur. 7. 20 | 40. 5.
 dominatus. 181. 7.
 dominis. 162. 4 | 208. 13.
 dominorum. 88. 7 | 185. 14.
 dominos. 180. 8 | 191. 15.
 dominum. 133. 11 | 187. 11.
 dominus. 219. 8 | 234. 3.
 domita. 29. 18.
 domiti. 8. 22 | 123. 27.
 Domitii. 222. 4.
 Domitio. 218. 6.
 domitium. 169. 18 | 211. 21.
 domo. 30. 13 | 36. 9 | 67.
 10, &c.
 domorum. 212. 5.
 domos. 10. 13, 15 | 18. 10 |
 41. 4, &c.
 domuerat. 7. 13.
 domum. 9. 19 | 12. 8 | 13.
 2, &c.
 domus. 202. 25.
 dona. 132. 20 | 149. 7 |
 194. 6.
 donat. 108. 6 | 135. 12.
 donatum. 64. 2.
 dono. 49. 19 | 61. 22 | 133.
 17 | 161. 23 | 197. 9 | 198.
 3 | 209. 2.
 donoque. 185. 15.
 donis. 143. 7 | 148. 16.
 dormiente. 121. 9.
 dormientis. 67. 17.
 dormire. 11. 10.
 Druso. 219. 26 | 220. 1.
 duabus. 95. 12 | 223. 20.
 duar. 78. 6 | 192. 16.
 duas. 16. 150. 18 | 67. 23 |
 98. 5, &c.
 dubia. 134. 20 | 149. 20 |
 212. 14 | 223. 8.
 dubias. 8. 25.
 dubie. 147. 6 | 189. 16.
 dubiis. 32. 2 | 40. 1 | 69.
 13 | 106. 25.
 dubio. 45. 8 | 152. 8.
 dubitabat.

I N D E X

dubitabat. 13. 1.
 dubitabo. 218. 20.
 dubitando. 34. 18.
 dubitantibus. 22. 12.
 dubitare. 123. 10 | 219. 25.
 dubitationem. 86. 10 | 114. 19.
 dubitatis. 47. 7.
 dubitavere. 142. 7.
 dubitavit. 171. 15.
 dubium. 143. 6 | 172. 7.
Œc.
 dubius. 104. 23 | 186. 22.
 ducant. 191. 14.
 duce. 6. 9 | 76. 7 | 140. 13 | 207. 22.
 ducebantur. 101. 14.
 ducebat. 91. 15 | 109. 22 | 114. 10 | 140. 1 | 151. 10.
 ducebatur. 159. 7.
 ducem. 104. 13 | 140. 5.
Œc.
 ducenta. 114. 12.
 ducere. 98. 4.
 ducerem. 69. 1.
 ducerent. 122. 15.
 duceret. 91. 3 | 114. 20 | 123. 7 | 132. 13.
 duces. 39. 13 | 144. 20 | 168. 11 | 205. 1 | 230. 31.
 ducesque. 95. 4.
 duci. 10. 9 | 91. 22. | 175. 17.
 ducibus. 155. 22 | 175. 19 | 198. 15. 29.
 ducis. 173. 15 | 186. 9 | 198. 18 | 230. 27.
 ducit. 4. 5 | 169. 2 | 208. 19 | 234. 6.
 ducitur. 66. 12 | 108. 16 | 127. 16.
 duco. 219. 25.
 ductabat. 15. 3 | 16. 12.
 ductare. 95. 1 | 120. 6.
 ductaverat. 9. 22.
 ductus. 201. 21.
 ductu. 177. 8 | 200. 8.
 ducum. 134. 15.
 ducunt. 97. 22.
 ducuntur. 124. 25.
 dulcius. 200. 24.
 duo. 49. 8 | 52. 9 | 106. 26 | 125. 12, *Œc.*
 duobus. 30. 1 | 50. 21 | 109. 23 | 148. 20 | 178. 27.

duodecies. 233. 26.
 duodecim. 34. 12.
 duorum. 125. 23 | 174. 19.
 duos. 70. 19 | 80. 7 | 81. 9.
Œc.
 duplicat. 196. 18.
 duplicaverat. 198. 11.
 duplici. 186. 29.
 duritiam. 145. 28.
 Durium. 178. 3.
 duum. 105. 19 | 137. 26 | 151. 16.
 dux. 47. 6 | 57. 6 | 61. 15 | 178. 3.
 duxere. 189. 14.
 duxerit. 233. 11.
 duxi. 231. 15.
 duxisses. 232. 15.
 duxit. 176. 11 | 230. 18.
 Dyrrachio. 228. 10.
 Dyrrachium. 169. 24.

E.

EAque. 95. 15 | 101. 17 | 124. 5.
 eadem. 4. 11 | 17. 5 | 24. 11 | 36. 21, *Œc.*
 ex. 121. 4 | 139. 8.
 exque. 78. 1.
 eam. 7. 15 | 16. 17 | 21. 26 | 22. 9, *Œc.*
 eamque. 42. 2 | 79. 18 | 173. 15 | 215. 4.
 eandem. 127. 22.
 eant. 46. 4 | 87. 8.
 earum. 21. 2 | 23. 7 | 27. 19 | 64. 9, *Œc.*
 eas. 7. 15 | 10. 7 | 21. 1 | 41. 9, *Œc.*
 easdem. 80. 20 | 211. 3.
 easque. 81. 3.
 eat. 67. 13.
 eati. 87. 6 | 90. 15.
 ecce. 70. 9.
 ecquod. 232. 33.
 edicere. 37. 19.
 edicto. 101. 23 | 208. 6.
 edidit. 25. 6.
 edita. 200. 20.
 editiorem. 111. 19 | 170. 20.
 editioribus. 144. 21.
 editissimus. 170. 4.
 editum. 186. 29.
 editus. 139. 1 | 144. 12.
 edocebat. 13. 8.
 edocent. 108. 2.
 edocet. 37. 21 | 104. 8 | 140. 3 | 153. 6.
 edocti. 118. 14.
 edoctus. 35. 11 | 110. 9 | 154. 21.
 edocuisset. 83. 20.
 edocuit. 9. 4 | 228. 5.
 educit. 119. 5.
 eduxerit. 43. 18.
 effari. 234. 23.
 effecerant. 34. 2.
 effecerat. 21. 18 | 97. 17.
 effecere. 189. 12.
 effecit. 164. 14.
 effecta. 137. 21.
 effecturum. 85. 6.
 efferebaris. 232. 14.
 efferens. 70. 10.
 effeta. 49. 6.
 efficere. 2. 4 | 83. 3 | 215. 5.
 efficiebant. 150. 21.
 efficiebatur. 12. 3.
 efficiis. 213. 17.
 efficit. 70. 14 | 112. 1 | 113. 18 | 206. 25.
 efficitis. 183. 7.
 efficiunt. 81. 12.
 effeminat. 9. 16.
 effosso. 200. 10.
 effrenatæ. 207. 12.
 effringere. 67. 18.
 effugi. 70. 22.
 effugiatis. 33. 4.
 effusas. 203. 12.
 effuse. 150. 19.
 effusi. 144. 18.
 effuso. 109. 20.
 effusos. 135. 19.
 effusum. 119. 17.
 egeas. 90. 18.
 egebat. 144. 13.
 egens. 15. 12 | 71. 9 | 73. 11 | 110. 26 | 197. 5 | 219. 5.
 egentes. 26. 8.
 egentia. 136. 22.
 egentia. 100. 15.
 egentis. 30. 21.
 egentissimus. 135. 4.
 egerat. 16. 19 | 140. 25.
 egerem. 69. 9.
 egeris. 227. 24 | 232. 10, 29.
 egerit. 92. 4.

egestas

VOCABULORUM.

egestas. 11. 23 | 18. 18 | 30. 10 |
52. 10 | 101. 13 | 167. 5.
egestitate. 22. 20 | 203. 4.
egestatem. 18. 1 | 46. 25 |
72. 13 | 178. 5.
egestatis. 19. 11.
egret. 2. 9 | 57. 8.
egi. 130. 17 | 178. 1 | 197. 1.
egisti. 225. 11 | 230. 9.
egit. 158. 8 | 233. 10.
ego. 3. 9 | 4. 5 | 5. 9 | 6.
8 | 8. 2, 16, &c.
egomet. 131. 9 | 134. 17 |
153. 14.
egredereur. 102. 5 | 112. 5.
egredi. 101. 11 | 151. 14.
egrediar. 54. 2.
egredienti. 39. 8.
egredientibus. 110. 17.
egreditur. 137. 24.
egrediuntur. 73. 14.
egregia. 28. 1 | 39. 1 | 58.
10 | 65. 4, &c.
egregiam. 49. 2.
egregie. 216. 15.
egregii. 230. 10 | 232. 1.
egregiis. 60. 11 | 115. 12 |
161. 9.
egregio. 203. 35.
egregios. 204. 14.
egregium. 125. 23 | 231. 2.
egregius. 20. 17 | 48. 2 | 128.
13.
egressa. 169. 21.
egressi. 113. 1 | 138. 1 | 201.
9.
egressus. 36. 9 | 93. 16 | 139.
16, 19 | 141. 2 | 186. 5.
egressusque. 93. 3.
eguerē. 43. 20.
eguisse. 153. 16.
egisti. 231. 1.
eheu. 70. 1.
ei. 13. 5 | 20. 8 | 21. 7 | 34.
4, &c.
eique. 91. 11.
ejecta. 70. 7 | 203. 19.
ejectus. 69. 22.
eis. 85. 7 | 233. 13.
eisdem. 217. 14.
eisque. 24. 3.
eius. 204. 17.
ejus. 12. 2 | 15. 2 | 16. 13,
15, &c.
ejusque. 222. 32.
eiusdem. 128. 24 | 163. 16 |
208. 22 | 218. 7.

ejusmodi. 227. 16.
elato. 169. 26.
Electra. 205. 7.
elegantius. 21. 5.
elephanti. 86. 1 | 107. 22.
elephantis. 104. 7 | 107. 3,
19.
elephantos. 91. 8 | 97. 5 |
114. 12.
elogium. 233. 1.
eloquentia. 49. 11.
eloquentiae. 5. 18.
eloquentiam. 226. 10 | 230.
31.
eloqui. 218. 20.
eluere. 233. 4.
eluuntur. 229. 22.
enebat. 227. 1.
ementiendo. 39. 4.
emergunt. 193. 2.
emeritis. 129. 8 | 215. 18.
emi. 64. 5.
eminebant. 140. 17 | 187.
5.
eminens. 193. 7.
eminentibus. 139. 23.
eminus. 106. 3, 25 | 111. 5,
20 | 141. 3 | 146. 11.
emissa. 111. 11.
emissae. 125. 9.
emissim. 234. 2.
emissis. 146. 11.
emori. 18. 2 | 73. 3.
empto. 165. 6.
emptorem. 93. 18.
emptor. 233. 10.
emtoribus. 187. 16.
emundi. 76. 12.
emunt. 18. 12.
en. 18. 16 | 64. 12 | 197.
23.
enare. 179. 5.
Enceladus. 205. 11.
enim. 42. 3, 17 | 72. 12 |
141. 10, & alibi.
enimvero. 3. 10 | 18. 4.
enism. 80. 19 | 82. 14.
eniterer. 68. 16.
eniterere. 49. 20.
eniti. 210. 3.
enitimini. 66. 4.
enumeravere. 41. 2.
enumerem. 178. 2.
enuntiat. 22. 18.
cu. 5. 6 | 7. 3 | 11. 14 | 14.
6 | 16. 4, 10, &c.
eodem. 5. 5 | 15. 11 | 36. 14,

&c.
Eoo. 206. 24.
eoque. 37. 23 | 49. 3,
&c.
eorum. 3. 8 | 6. 13 | 8. 5 | 13.
4, &c.
cos. 8. 12, 18 | 16. 18 | 30.
20, &c.
cosidem. 83. 13 | 88. 1 | 58.
8 | 228. 12.
cosque. 32. 15 | 55. 6.
epitola. 121. 10, 12 | 187.
12.
epulae. 175. 9.
epulae. 118. 13.
epulis. 124. 25 | 134. 5.
eques. 22. 13.
equestre. 112. 22.
equestri. 14. 10 | 112. 12.
equestris. 192. 36 | 201. 9.
equi. 86. 1 | 105. 1 | 106. 9,
14 | 147. 2 | 170. 3.
equidem. 41. 15 | 42. 8 |
45. 17, &c.
equis. 7. 10 | 53. 11 | 112. 13,
&c.
equisque. 203. 28.
equitare. 62. 8.
equitatu. 79. 16 | 104. 9,
&c.
equitatum. 105. 7 | 111. 25 |
112. 6 | 138. 1.
equitatus. 103. 3 | 123. 19 |
148. 18.
equites. 16. 14 | 39. 6 | 99.
6, &c.
equitibus. 16. 11 | 80. 5 |
83. 5, &c.
equitum. 63. 4 | 105. 12 |
117. 3 | 150. 4.
equo. 54. 6 | 111. 24 | 194.
8.
equorum. 46. 21 | 114. 12.
equos. 12. 6 | 100. 14 | 143.
13.
eram. 69. 6.
erant. 7. 16 | 8. 15, 20 | 12.
1, &c.
erat. 5. 7 | 6. 23 | 7. 9, 12,
14, & alibi frequen-
ter.
crepta. 31. 2 | 37. 12 | 69.
24 | 72. 11 | 182. 2 | 227.
21.
creptae. 90. 7.
creptam. 36. 3.
creptis. 188. 26.

T creptum.

I N D E X

- creptum. 134. 7.
 ergo. 70. 4 | 115. 5 | 131. 17. *Œc.*
 Ericii. 187. 5.
 erigere. 81. 6.
 eripere. 57. 9 | 185. 9.
 eriperentur. 37. 24.
 eriperetur. 128. 16.
 eripi. 42. 13.
 eripiantur. 46. 10.
 eripiebant. 10. 16.
 eripiendum. 39. 12.
 eripite. 82. 8.
 eripitur. 89. 22.
 eripuit. 27. 6 | 71. 1.
 erit. 42. 18 | 46. 17 | 70. 4. *Œc.*
 eritis. 65. 16 | 161. 19.
 errant. 133. 15.
 errantem. 147. 18.
 erasse. 150. 7.
 errata. 148. 6.
 erubuit. 232. 29.
 eruditus. 141. 23 | 231. 2.
 erumpere. 145. 2.
 erumperent. 34. 17.
 erumperet. 170. 25.
 erumpit. 146. 27.
 erunt. 52. 14 | 90. 11 | 213. 15. *Œc.*
 erupit. 201. 25 | 222. 2.
 eruptionem. 176. 15.
 es. 65. 18 | 148. 3 | 153. 22. *Œc.*
 esse. 6. 17 | 11. 5 | 10. 7 | 17. 6, 11. *Œc.*
 esset. 70. 15 | 82. 6 | 231. 14. 16.
 essemus. 17. 14.
 essent. 22. 5 | 25. 11 | 33. 6 | 104. 17. *Œc.*
 esses. 230. 6, 23.
 esset. 11. 3, 10 | 20. 9 | 27. 16. *Œc.*
 effine. 161. 14.
 estis. 18. 21 | 70. 1 | 71. 17 | 159. 22 | 178. 14.
 etenim. 18. 7 | 134. 21.
 etiam. 2. 11 | 3. 13 | 12. 1 | 18. 10. *Œc.*
 etiamne. 227. 25, 26.
 Etruria. 22. 19 | 158. 14 | 165. 12.
 Etruriae. 21. 26.
 Etruriam. 164. 23.
 evadendum. 210. 8.
 evadere. 106. 10 | 110. 21 | 111. 6.
 evadunt. 107. 1.
 evasere. 70. 2.
 evaserint. 206. 35.
 evenerant. 21. 25 | 148. 20.
 evenerat. 8. 15 | 92. 22 | 100. 9.
 evenere. 158. 1.
 evenerit. 42. 19 | 118. 25.
 eveniat. 65. 18 | 225. 23.
 eveniebat. 108. 14.
 eveniet. 212. 25 | 214. 12 | 224. 15.
 evenire. 117. 11 | 215. 27.
 evenisset. 194. 7.
 evenit. 45. 1 | 63. 7 | 131. 3 | 138. 17 | 210. 1.
 eveniunt. 216. 5.
 eventum. 109. 16.
 eventum. 31. 3.
 eventura. 114. 27.
 eventus. 9. 18 | 101. 8 | 106. 16.
 everfam. 225. 9.
 everfum. 162. 19 | 218. 13.
 everterint. 215. 18.
 evertit. 218. 2.
 eumque. 34. 14 | 38. 5 | 91. 3 | 104. 8 | 111. 26 | 201. 7.
 Eumenem. 189. 9.
 eunde. 129. 13 | 149. 17.
 eundo. 63. 10.
 eundum. 160. 20.
 eunt. 134. 7 | 151. 4.
 euntis. 150. 19 | 204. 27.
 euntibus. 205. 13.
 evocat. 94. 14.
 evocatos. 53. 15.
 evoluat. 215. 24.
 Euphratem. 192. 11 | 204. 26.
 Euphratis. 206. 33.
 Euri. 172. 7.
 Europa. 75. 8.
 Europam. 75. 8.
 exacerbatione. 207. 9.
 exacta. 62. 14 | 218. 10.
 exactam. 113. 9.
 exactis. 158. 14.
 exaedicatas. 10. 13.
 exaequanda. 4. 1.
 exaequato. 53. 11.
 exaequatus. 145. 24.
 exagitabat. 11. 23 | 92. 14 | 114. 27.
 exagitanda. 38. 2.
 exagitandi. 129. 17.
 exagitare. 31. 9 | 122. 11.
 exagitari. 122. 2.
 exagitatam. 23. 1.
 exagitari. 165. 9.
 exagitaverant. 43. 8.
 exarsere. 176. 7.
 exauditique. 176. 12.
 excelso. 41. 12 | 216. 3.
 excesserant. 8. 19.
 excesserat. 233. 16.
 excessit. 204. 7.
 excidantque. 191. 13.
 excidii. 212. 20.
 excidio. 190. 4.
 excidium. 158. 11.
 exciperet. 186. 12.
 excipitur. 135. 22.
 exciſa. 178. 1.
 excita. 30. 19.
 excitabat. 159. 13.
 excitam. 13. 5.
 excitant. 52. 3.
 excitare. 104. 22.
 excitavit. 126. 12.
 exciti. 145. 3.
 excitus. 122. 1.
 exclamavit. 146. 18.
 excruciatum. 83. 14 | 128. 17.
 excruciatum. 72. 8.
 excubitem. 145. 21.
 exempla. 42. 20.
 exemplar. 233. 15.
 exemplis. 160. 6.
 exemplo. 43. 17.
 exemplum. 27. 19 | 35. 4 | 42. 22 | 163. 9 | 188. 28 | 229. 29 | 230. 13.
 exequeretur. 34. 10.
 exercebant. 2. 10 | 8. 13 | 31. 16 | 38. 16.
 exercebat. 8. 8 | 9. 11 | 169. 8.
 exercentes. 205. 3.
 exercentur. 59. 13.
 exercere. 42. 2 | 158. 16 | 159. 1.
 exercerent. 217. 25.
 exercet. 224. 16.
 exercetur. 221. 12.
 exercita. 97. 18.
 exercitabat. 223. 5.
 exercitando. 215. 3.
 exercitatio. 220. 8.
 exercitatos. 39. 14.
 exercitibus. 169. 5.
 exercitii.

exerci
 exerci
 exerci
 exerci
 6 |
 que
 exerci
 100
 178
 exerci
 11 |
 exerci
 22
 exerci
 10.
 exerci
 exercu
 exercu
 exercu
 200
 exhaui
 oiger
 erigui
 erigui
 erigui
 exilio.
 calium
 exima
 exister
 existin
 existin
 existun
 existun
 existun
 36.
 existun
 20.
 existun
 existun
 51.
 existun
 11.
 existun
 existan
 18.
 existun
 existun
 94.
 existun
 existun
 1.
 existun
 existun
 existun
 15 |

VOCABULORUM.

- exercitiis. 200. 1.
 exercitio. 215. 9.
 exercito. 121. 4.
 exercitui. 15. 16 | 16. 12 | 19.
 6 | 26. 3, & *alibi frequens*.
 exercitui. 91. 6 | 96. 11 |
 100. 13 | 124. 2 | 137. 17 |
 178. 6.
 exercitum. 9. 21 | 15. 3 | 22.
 11 | 23. 4, 18, & *alibi*.
 exercitus. 10. 1 | 13. 17 |
 22. 26, & c.
 exercitusque 100. 7 | 101.
 10.
 exercituum. 160. 13.
 exercuerat. 74. 9.
 exercuerint. 212. 15.
 exercui. 197. 3 | 222. 18.
 exercuit. 5. 15 | 115. 4 |
 200. 3.
 exhaustit. 233. 23, 25.
 exigerent. 134. 23.
 exiguitate. 184. 4.
 exigunda. 187. 16.
 exigunt. 71. 5.
 exilio. 204. 2.
 exilium. 27. 15 | 72. 13.
 eximat. 160. 3.
 existeret. 179. 2.
 existimarent. 25. 9.
 existimarentur. 232. 24.
 existuma. 211. 8.
 existumabam. 70. 15.
 existumabant. 20. 1 | 37.
 26.
 existumabat. 79. 19 | 151.
 20.
 existumabunt. 60. 4.
 existumans. 32. 15 | 46. 5 |
 51. 15, & c.
 existumant. 221. 24 | 223.
 11.
 existumantes. 175. 13.
 existumare. 44. 11 | 46.
 18.
 existumarem. 68. 15.
 existumarent. 12. 18 | 38. 7 |
 94. 4.
 existumaretis. 179. 10.
 existumas. 228. 13 | 231.
 1.
 existumate. 131. 10.
 existumaverunt. 220. 1.
 existumavi. 86. 15.
 existumo. 5. 9 | 8. 2 | 41.
 15 | 89. 18 | 131. 12 | 153.
 20 | 212. 19.
 existumet. 59. 15 | 81. 23 |
 151. 2.
 existumetis. 162. 9.
 existumetur. 230. 4.
 exitia. 163. 8.
 exitium. 121. 1 | 181. 7.
 exitum. 32. 21 | 50. 15.
 exitus. 73. 3.
 exornare. 215. 5.
 exornat. 29. 10 | 107. 7 |
 137. 12.
 exornata. 75. 1.
 exornatis. 175. 4.
 exorno. 133. 19.
 exoleverat. 232. 14.
 exoptabant. 13. 17.
 exoptabat. 49. 20.
 exoptant. 9. 13 | 30. 8.
 exorsus. 188. 8.
 exortum. 108. 1.
 exortus. 35. 17.
 expectant. 131. 21.
 expectare. 33. 2 | 103. 18.
 expectarem. 197. 5.
 expectatione. 101. 8 | 171.
 18.
 expectatis. 166. 14.
 expediet. 18. 7.
 expedio. 61. 13.
 expedire. 150. 21 | 186.
 16.
 expeditionem. 94. 14 | 149.
 2.
 expeditiones. 178. 1.
 expeditis. 55. 1 | 102. 25 |
 105. 11, & c.
 expeditos. 51. 19 | 119.
 5.
 expellenda. 212. 24.
 expellerentur. 214. 3.
 expergiscantur. 219. 14.
 expergiscimini. 18. 16 | 45.
 6.
 experiar. 87. 14.
 experimentis. 102. 12.
 experireris. 232. 15.
 experiretur. 114. 26.
 experiri. 21. 24 | 91. 13 | 123.
 6 | 148. 4 | 153. 17 | 231.
 15.
 experrecti. 232. 32.
 experrectus. 121. 12.
 experts. 166. 6.
 expertes. 26. 9.
 experti. 233. 22.
 expertibus. 158. 17.
 expertus. 81. 21 | 152. 16.
 expiandum. 211. 19.
 expilari. 87. 14.
 expiraret. 207. 11.
 explananda. 5. 10.
 expleant. 68. 5.
 explendam. 62. 17.
 expletis. 135. 10.
 expleverat. 79. 11 | 50. 21.
 explevit. 43. 14.
 explicatur. 198. 9.
 explorabant. 145. 18.
 explorare. 102. 24 | 107. 7 |
 136. 1.
 explorat. 93. 4.
 explorata. 14. 5.
 exploratis. 54. 13 | 137. 6 |
 140. 1.
 explorato. 103. 23.
 exploratum. 108. 11 | 136.
 11 | 151. 1.
 exploravissent. 108. 1.
 expoliari. 41. 4.
 exponere. 75. 2.
 exprobrare. 232. 31.
 exprobras. 227. 23.
 expugnare. 80. 9 | 81. 2 |
 101. 16.
 expulerat. 30. 14.
 expulere. 69. 23.
 expulerit. 148. 11.
 expuli. 189. 21.
 expulit. 69. 5 | 81. 25.
 expulsa. 163. 5.
 expulli. 143. 8.
 expulsos. 219. 6.
 expurgandi. 25. 3.
 expurgat. 119. 22.
 exquirebant. 39. 12.
 exquirere. 11. 9.
 exquireret. 154. 20.
 exquisitis. 85. 15.
 exsanguis. 212. 21.
 exsanguibus. 32. 6.
 exsanguis. 13. 5.
 exsecrari. 37. 11.
 exsecrationem. 19. 17.
 exsequar. 232. 8.
 exsequebantur. 43. 24.
 exsequebatur. 55. 4.
 exsequendo. 183. 6.
 exsequi. 120. 7.
 exsequitur. 93. 2.
 exilio. 52. 21 | 228. 10.
 exilium. 42. 13 | 44. 3.
 expectabant. 31. 3.
 expectans. 192. 9.
 T2 exipectan-

I N D E X

expectantem. 70. 12.
 expectantes. 47. 12 | 162.
 10.
 expectantibus. 111. 14.
 expectare. 52. 22.
 expectarint. 233. 22.
 expectas. 191. 18.
 expectat. 161. 17.
 expectationem. 229. 15.
 expectatis. 165. 18 | 183. 5.
 expecto. 69. 20.
 extincta. 70. 23.
 extinctor. 70. 3.
 extinguiam. 25. 15.
 extinguendi. 81. 15.
 extinguunt. 191. 20.
 extinxit. 230. 26.
 extinxit. 100. 1.
 extitisset. 206. 14.
 extruendo. 18. 9.
 extruit. 81. 3.
 exsui. 190. 8.
 exsules. 233. 8.
 exsultare. 144. 19.
 exsulum. 183. 13.
 exsuperat. 40. 20.
 exsurgitis. 87. 1.
 exsuri. 180. 6.
 exsutus. 161. 7.
 extenuata. 104. 7.
 extimis. 160. 13 | 162. 6 |
 211. 17.
 externorum. 178. 19.
 exterriti. 170. 3.
 extincta. 141. 22.
 extollebant. 165. 1.
 extollebat. 117. 16.
 extollere. 7. 4 | 8. 6 | 59.
 15 | 73. 17 | 214. 19.
 extollit. 117. 8 | 225. 20.
 extollunt. 30. 8 | 132. 1 |
 149. 11 | 217. 20 | 226.
 23 | 234. 7.
 extorquerent. 162. 21.
 extorqueret. 32. 7.
 extorrem. 70. 13.
 extorres. 172. 18.
 extortæ. 167. 16.
 extra. 32. 8 | 138. 5 | 141.
 1.
 externa. 21. 24 | 38. 18 |
 125. 13 | 178. 24 | 202. 2 |
 232. 23.
 extrema. 59. 10.
 extremam. 161. 16.
 extremis. 13. 18 | 178. 23.
 extremo. 45. 19 | 81. 7 |

94. 17.
 extremos. 145. 16.
 extremum. 80. 2 | 105. 18 |
 137. 11.
 extruere. 215. 4.
 extulerat. 104. 20.
 exuant. 203. 28.
 exuerat. 136. 5.
 exul. 71. 9.
 exulem. 228. 6.
 exulta. 78. 11.

F.

Fabio. 33. 17.
 Fabios. 228. 7.
 Fabius. 187. 8.
 fabricata. 209. 8.
 fabricata. 192. 12.
 fabricatis. 175. 5.
 fabrum. 209. 6.
 fac. 35. 5.
 facere. 3. 13 | 8. 9 | 9. 21 |
 11. 3. *Or alibi.*
 faceremus. 26. 7 | 162. 3.
 facerent. 22. 11 | 61. 13 | 112.
 12 | 118. 17 | 138. 6 | 149.
 12.
 faceret. 7. 15 | 9. 22 | 12. 7,
Or c.
 facetiæ. 21. 13.
 faciam. 5. 11 | 87. 5 | 133.
 9 | 229. 26 | 234. 20.
 faciant. 131. 16 | 134. 2.
 facias. 191. 24.
 faciatis. 47. 7.
 facie. 13. 6 | 62. 7 | 172. 1.
 faciebam. 130. 14.
 faciebant. 109. 23.
 faciebas. 226. 24.
 faciem. 102. 19 | 115. 6 |
 200. 9.
 faciendo. 216. 18.
 faciens. 16. 12.
 facies. 24. 4 | 50. 11 | 58. 8 |
 105. 1 | 106. 11 | 125. 16.
 facier. 215. 16.
 facile. 3. 1 | 6. 13 | 8. 26 |
 9. 23. *Or alibi.*
 facilem. 140. 7 | 170. 23.
 facilia. 4. 4 | 144. 21.
 facilior. 34. 13.
 faciliores. 201. 9.
 facilis. 142. 3.
 facilitas. 49. 16.

facilius. 37. 24 | 38. 8 | 71.
 18. *Or c.*
 faciliusque. 210. 13.
 facillime. 208. 8.
 facillimum. 11. 15.
 facillumum. 155. 18.
 facinora. 9. 21 | 11. 12 | 13.
 8. *Or c.*
 facinore. 72. 5 | 225. 5.
 facinoribus. 20. 4.
 facinoris. 3. 11 | 13. 3 | 19.
 20. *Or c.*
 facinorosorum. 12. 16.
 facinus. 5. 8 | 7. 15 | 11. 19 |
 16. 5, 16, *Or c.*
 facio. 133. 1 | 197. 23.
 facit. 53. 4 | 54. 14 | 65.
 8 | 92. 2, *Or c.*
 faciunda. 164. 8.
 faciundam. 38. 6.
 faciundi. 20. 24 | 89. 22 |
 143. 5.
 faciundis. 115. 3.
 faciundo. 133. 12 | 209. 8.
 faciundum. 154. 8.
 faciundus. 161. 5.
 faciunt. 107. 20 | 126. 5,
 18 | 132. 1 | 159. 22 | 234.
 9.
 facta. 3. 14 | 4. 1 | 6. 7 | 8.
 5, 9, *Or c.*
 factaque. 54. 11.
 factam. 148. 11.
 facti. 83. 19 | 85. 13 | 93. 11 |
 105. 17 | 131. 5 | 191. 20.
 factio. 88. 16 | 179. 17 | 223. 3.
 factione. 50. 1 | 85. 2 | 98.
 6, *Or c.*
 factionem. 217. 6.
 factiones. 44. 1.
 factioni. 27. 14.
 factionis. 26. 1 | 86. 19 |
 87. 3 | 218. 7 | 224. 3.
 factionum. 97. 20.
 factiosi. 63. 20 | 217. 19 | 219.
 28.
 factioso. 50. 1.
 factiosos. 43. 8 | 83. 21 | 84.
 14 | 130. 5.
 factiosum. 125. 2.
 factiosus. 15. 12 | 73. 21.
 factis. 11. 21 | 40. 18 | 103.
 19, *Or c.*
 factisque. 50. 15 | 219. 3.
 facto. 2. 8 | 34. 19 | 35. 14.
Or c.
 factu. 4. 4 | 11. 15 | 25. 18.
Or c.

VOCABULORUM.

Œc.
factum. 9. 10 | 20. 20, 43.
Œc.
facturi. 33. 6 | 181. 11.
facturum. 19. 9 | 34. 21 | 44.
11 | 80. 24 | 114. 7 | 116.
3 | 154. 15.
facturus. 192. 5.
factus. 49. 14 | 90. 7 | 102.
9. *Œc.*
facundam. 132. 11.
facundia. 49. 1 | 86. 14 |
115. 3.
facundiæ. 147. 13.
facundiam. 200. 3.
facundus. 142. 3 | 199. 8.
faciuntur. 171. 23.
Fæfulanum. 34. 7 | 53. 17.
Fæfulanus. 55. 7.
Fæfulas. 20. 23 | 21. 25 | 23.
13.
Fæfulis. 23. 8.
falcatis. 205. 22.
fallacii. 91. 14.
fallendi. 113. 17.
fallendo. 191. 19.
fallere. 110. 12.
fallerent. 177. 5.
fallit. 18. 22 | 130. 2 | 231.
11.
fallitor. 229. 21.
falsa. 29. 4 | 46. 5 | 203.
34 | 227. 3.
fallam. 132. 15 | 149. 5.
falli. 131. 21.
falsis. 4. 5 | 27. 14 | 214.
3.
falso. 38. 15 | 57. 1 | 230.
23.
falsos. 9. 5 | 13. 9.
falsum. 38. 3, 5 | 43. 17.
Œc.
famæ. 21. 8 | 40. 18 | 48. 5 |
74. 11.
famam. 3. 11 | 7. 15 | 13. 10.
Œc.
famæ. 81. 19 | 95. 19 | 177.
12 | 203. 37.
famem. 11. 10 | 137. 5 | 178.
5.
fames. 174. 7.
familia. 25. 8 | 69. 14 | 70.
4, 17 | 141. 22 | 226. 6 |
227. 8.
familiaæ. 24. 1 | 65. 6 | 71.
11 | 73. 8 | 114. 28.

familiam. 39. 14.
familiamque. 225. 6.
familias. 218. 2 | 232. 27.
familiarem. 18. 9, 11 | 19.
8 | 178. 13 | 213. 1 | 222.
29.
familiares. 11. 12 | 159. 10.
familiaresque. 12. 1.
familiari. 63. 18 | 184. 5 |
231. 12.
familiaria. 194. 2.
familiaribus. 198. 15.
familiaris. 6. 1 | 84. 7 | 116.
16.
familiarissimis. 144. 4.
familiaritates. 12. 3.
familiariter. 152. 11.
familiarum. 34. 15 | 41. 3.
famofam. 74. 2.
famofi. 205. 3.
fana. 41. 3 | 235. 14.
Fannius. 157. 6.
fano. 218. 5.
fascibus. 15. 16 | 29. 10.
Faselo. 178. 26.
fasque. 12. 13.
fastidio. 229. 13.
fatentur. 36. 21.
fateor. 177. 18.
faterentur. 97. 9.
fatigabat. 174. 7.
fatigando. 59. 9.
fatigant. 10. 6.
fatigantem. 122. 4.
fatigare. 72. 2 | 120. 3.
fatigari. 22. 6 | 110. 5.
fatigat. 225. 19.
fatigati. 118. 4 | 124. 21 |
140. 22.
fatigatur. 222. 28.
fatigatus. 66. 13 | 154. 15.
fato. 225. 14.
fatum. 37. 2 | 212. 10.
faucibus. 48. 11 | 193. 9.
favebat. 14. 15 | 37. 11.
favere. 130. 10.
faves. 228. 11.
favi. 231. 32.
favonius. 222. 12.
favorem. 68. 9 | 122. 9.
fautor. 149. 9.
fautores. 73. 15.
fautoribus. 82. 14.
fautorum. 186. 19.
februar. 16. 1.
fecerant. 22. 24 | 66. 8 |

125. 8.
fecerat. 12. 11 | 20. 27 | 21.
23. *Œc.*
fecere. 3. 14 | 7. 2 | 8. 5 |
10. 5, 14, *Œc.*
fecerint. 110. 19.
fecerit. 44. 10 | 82. 1 | 142.
7 | 162. 9 | 197. 23.
feci. 45. 8 | 153. 23.
fecisse. 13. 2 | 16. 16 | 19.
19. *Œc.*
fecissem. 45. 11 | 69. 1.
fecissent. 40. 14 | 97. 7.
fecisset. 80. 22.
fecisti. 65. 6 | 70. 3 | 227.
23 | 228. 9 | 231. 8.
fecistis. 45. 4 | 197. 10.
fecit. 44. 12 | 48. 7, 24.
Œc.
felicem. 162. 12.
felicior. 142. 7.
felicissimo. 142. 5.
feliciter. 109. 15.
felix. 134. 14.
fenerator. 213. 8.
feneratorum. 26. 11.
fenoris. 158. 18.
fera. 221. 13.
feræ. 8. 23.
feratis. 224. 22.
ferarum. 136. 23 | 175. 11.
feras. 62. 11.
ferat. 52. 10.
fere. 33. 21 | 37. 19 | 55. 12 |
63. 15 | 223. 23.
ferebatur. 86. 8.
ferentariis. 54. 15.
ferentem. 172. 9.
feret. 220. 11 | 223. 22.
ferina. 76. 3 | 137. 3.
ferire. 7. 14 | 55. 3 | 62. 11 |
133. 5.
feriri. 124. 23.
feriundi. 106. 3.
ferme. 103. 27 | 123. 17 |
222. 17.
ferocem. 108. 18.
feroces. 46. 18 | 141. 7 |
144. 20 | 207. 6.
feroci. 151. 8.
ferocia. 159. 15.
ferociamque. 55. 17.
ferocis. 10. 1.
ferocissimi. 203. 3.
ferocius. 20. 11 | 150. 1.
ferox. 5. 22 | 31. 8 | 34. 21.
Œc.
feramen-

feramen-

I N D E X

- fermentis. 179. 5.
 ferre. 138. 14.
 ferrea. 192. 14.
 ferreis. 200. 26.
 ferri. 2. 18 | 112. 20.
 ferro. 20. 11 | 52. 11 | 70.
 4. *Œc.*
 ferroque. 95. 19.
 ferrum. 176. 4.
 fert. 19. 5 | 108. 3, 16 | 139.
 23 | 223. 11 | 229. 23.
 fertilem. 135. 11.
 fertilis. 75. 11.
 fertilitatem. 173. 14.
 fertur. 93. 17 | 116. 4 | 213.
 6.
 ferum. 127. 5.
 ferunt. 48. 20 | 173. 8 | 174.
 21 | 185. 3.
 feruntur. 8. 3.
 fessā. 106. 20 | 198. 7.
 fessi. 107. 24 | 186. 7.
 fessis. 151. 14.
 fessio. 120. 7.
 fessos. 119. 7.
 fessus. 121. 4 | 177. 14 |
 201. 15.
 festina. 148. 5.
 festinabat. 128. 4.
 festinando. 34. 1.
 festinans. 80. 10 | 107. 6.
 festinantibus. 196. 7.
 festinare. 6. 18 | 22. 5 | 24.
 6. *Œc.*
 festinaret. 116. 5 | 125. 3.
 festinas. 203. 26.
 festinat. 119. 4 | 222. 30.
 festinatque. 122. 4.
 festinatio. 176. 21.
 festinatur. 116. 17.
 festinet. 131. 2.
 festus. 118. 8.
 fiat. 47. 3.
 ficta. 4. 5 | 19. 20 | 66. 5.
 fide. 20. 23 | 35. 3 | 36. 17 |
 65. 13. *Œc. alibi.*
 fideque. 220. 4.
 fidei. 29. 7 | 84. 21 | 85. 8.
 Œc.
 fideles. 8. 15.
 fidelesque. 125. 7.
 fidelis. 120. 15.
 fidelissumi. 136. 19.
 fideliter. 121. 16.
 fidem. 9. 2 | 13. 9 | 18. 5.
 Œc.
 fidere. 154. 24.
 fides. 28. 1 | 37. 18 | 69. 15,
 Œc.
 fidesque. 16. 22 | 122. 13.
 fidi. 19. 19 | 153. 11.
 fidis. 178. 30.
 fidissimos. 147. 9.
 fidius. 28. 5.
 fido. 92. 25.
 fidosque. 12. 7 | 16. 14 |
 17. 4.
 fiducia. 172. 23 | 173. 7 | 176.
 14 | 208. 17.
 fiduciam. 28. 2 | 162. 17.
 fidum. 9. 22 | 65. 14 | 152.
 15.
 fidus. 121. 7 | 227. 12.
 fient. 52. 16.
 fieri. 3. 14 | 9. 5 | 19. 8 | 23.
 11, *Œc.*
 fierent 58. 6 | 137. 18 | 212.
 7 | 219. 28.
 fieret. 34. 14 | 82. 14 | 109.
 18 | 113. 22 | 128. 21, 28 |
 155. 1.
 Figulo. 14. 3.
 figura. 207. 8.
 figuram. 60. 10.
 filia. 127. 15 | 199. 2 | 226.
 13.
 filiaque. 29. 3.
 filiam. 231. 6.
 filii. 14. 8 | 34. 15.
 filis. 64. 17, 19.
 filio. 13. 2 | 116. 5 | 205.
 7.
 filiorumque. 123. 20.
 filium. 48. 1 | 62. 4 | 84.
 6, *Œc.*
 filius. 32. 9 | 62. 2 | 92. 15,
 Œc.
 Fimbriana. 174. 25.
 fine. 186. 34.
 finem. 43. 18 | 44. 12 | 61.
 13, *Œc. alibi.*
 fingere. 36. 16 | 72. 3.
 fingi. 101. 19.
 finibus. 69. 22 | 143. 8.
 finis. 43. 13 | 58. 11 | 62.
 1, *Œc.*
 finesque. 67. 7.
 finitimi. 6. 16.
 finitimos. 77. 10.
 finitumis. 123. 29.
 finxit. 1. 4.
 firma. 17. 7 | 45. 13 | 213.
 14.
 firmam. 213. 17.
 firmanda. 210. 8 | 212. 17,
 24.
 firmat. 81. 3.
 firmatus. 186. 6.
 firmavit. 192. 21.
 firmiora. 116. 15.
 firmiorem. 191. 2.
 firmioribus. 106. 2.
 firmissimum. 110. 12.
 firmissimus. 84. 18.
 firmus. 222. 18.
 firmos. 106. 25.
 firmum. 65. 15 | 127. 3.
 fit. 45. 2 | 47. 3 | 48. 22,
 Œc.
 fiunt. 185. 14.
 Flacco. 35. 11 | 99. 10.
 Flaccum. 36. 13.
 flagitia. 134. 9 | 208. 7 |
 234. 21.
 flagitii. 96. 3.
 flagitiis. 20. 4 | 134. 6 | 212.
 12 | 214. 4.
 flagitio. 73. 18 | 185. 12 | 215.
 6 | 222. 4.
 flagitiose. 226. 11.
 flagitiosior. 132. 3.
 flagitiosissima. 6. 7.
 flagitiosissima. 91. 7.
 flagitiosissime. 226. 17.
 flagitiosissimum. 89. 18.
 flagitiosorum. 11. 16 | 164.
 11.
 flagitiosum. 153. 21 | 226.
 9.
 flagitium. 11. 19, 23 | 30.
 13, *Œc.*
 flagrabat. 12. 5.
 flagrantēs. 165. 8.
 Flaminia. 205. 16.
 Flaminium. 29. 9.
 flamma. 166. 1.
 flammam. 60. 11.
 flectere. 11. 17.
 flecterent. 147. 12.
 flectitur. 116. 2.
 flexa. 139. 22.
 flexit. 64. 15.
 flexus. 148. 15.
 florentes. 31. 19.
 florentibus. 188. 27.
 florentior. 222. 30.
 florentis. 128. 26.
 florere. 230. 11.
 fluctibus. 172. 7.
 fluctu. 203. 7 | 206. 24.
 fluctantes. 223. 9. fluctus.

VOCABULORUM.

- fluctus. 125. 16.
 fluctum. 199. 19.
 fluentibus. 200. 28.
 flumen. 79. 2 | 103. 26 | 105. 12, &c.
 flumenque. 123. 22.
 flumine. 123. 31 | 138. 22 | 176. 2 | 201. 4.
 fluminis. 104. 4.
 fluminum. 204. 16.
 fluunt. 204. 16.
 fluxa. 2. 4 | 154. 13.
 fluxa. 150. 2.
 fluxi. 12. 4.
 focus. 44. 18 | 54. 9.
 foeda. 9. 20 | 46. 6 | 48. 16, &c.
 foedaque. 21. 25.
 foedam. 100. 7.
 foedavere. 204. 3.
 foede. 86. 22 | 179. 6.
 foedera. 71. 15.
 foedere. 96. 10.
 foedi. 13. 6.
 foedum. 16. 9.
 foedus. 96. 1, 13 | 100. 7, &c.
 foeneratorum. 26. 9.
 fons. 139. 5 | 144. 11.
 fonte. 186. 12 | 204. 27.
 fontes. 136. 28 | 206. 34.
 fontis. 110. 1.
 fore. 15. 5 | 16. 19 | 19. 8, &c.
 forest. 19. 19 | 25. 19 | 26. 8, &c.
 forest. 12. 10 | 16. 5, 22 | 19. 2 | 20. 11, 18, &c.
 foris. 18. 14 | 46. 23.
 forisque. 130. 4.
 forma. 21. 4.
 formae. 2. 4 | 205. 9.
 formam. 12. 14 | 192. 25.
 formidatur. 210. 1.
 formidatus. 163. 2.
 formidine. 108. 24 | 117. 19, &c.
 formidinem. 81. 5 | 94. 19 | 107. 28 | 118. 10.
 formidini. 17. 14.
 formido. 97. 26 | 109. 25 | 211. 11.
 formidolosa. 7. 6 | 16. 11 | 46. 7.
 formidolosus. 7. 12.
 fornicibus. 50. 10.
 foro. 32. 19 | 33. 8.
 fors. 106. 15 | 125. 14 | 143. 19 | 221. 5.
 forsit. 151. 11 | 224. 7.
 forte. 18. 21 | 48. 24 | 59. 10, &c.
 fortem. 41. 19 | 51. 26 | 151. 21.
 fortes. 17. 3.
 forti. 52. 12 | 179. 19.
 fortia. 54. 11 | 108. 3 | 130. 6 | 132. 1.
 fortibus. 168. 10 | 198. 29. &c.
 fortior. 142. 7.
 fortis. 53. 4.
 fortissimi. 11. 2.
 fortissimis. 144. 4.
 fortissumi. 18. 2 | 225. 3.
 fortissumis. 118. 21 | 119. 10.
 fortissimum. 129. 7 | 131. 13 | 135. 15.
 fortitudinis. 48. 2.
 fortitudo. 45. 19 | 204. 10 | 222. 1.
 fortuna. 3. 3 | 7. 20 | 8. 24 | 18. 18, &c.
 fortunae. 27. 15 | 48. 27, &c.
 fortunam. 51. 22 | 63. 3 | 69. 18, &c.
 fortunarum. 128. 28.
 fortunae. 13. 19 | 81. 7 | 113. 23 | 226. 3.
 fortunata. 21. 4.
 fortunatam. 227. 16, 17 | 230. 24.
 fortunatas. 206. 9, 10.
 fortunis. 26. 9 | 46. 2, &c.
 fortunisque. 69. 5.
 forum. 103. 7 | 179. 9.
 fossa. 81. 2 | 102. 2.
 fossaque. 124. 17.
 fracta. 207. 10.
 fragilis. 2. 4.
 frater. 65. 14 | 72. 10 | 194. 4.
 fratrum. 96. 17.
 fratre. 66. 13 | 70. 10 | 94. 7.
 fratrem. 81. 24.
 fratres. 65. 10 | 70. 19 | 126. 7 | 212. 9.
 fratresque. 92. 3.
 fratri. 65. 14 | 71. 1.
 fratribus. 62. 2 | 127. 1.
 fratris. 62. 4 | 67. 28 | 72. 9 | 96. 9 | 101. 10.
 fraude. 29. 13.
 fraudem. 59. 5.
 fregere. 50. 13.
 frequens. 38. 4 | 39. 18 | 123. 1 | 231. 21.
 frequentabantur. 104. 5.
 frequentabat. 12. 9.
 frequentarent. 122. 14.
 frequentata. 75. 5.
 frequentem. 125. 20.
 frequentes. 16. 5 | 102. 5.
 frequentia. 36. 12.
 frequentiam. 103. 12.
 frequentibus. 200. 1.
 freta. 133. 12.
 freti. 73. 10 | 77. 10 | 112. 12 | 231. 28.
 fretis. 233. 18.
 freto. 77. 5.
 fretum. 75. 9.
 fretus. 51. 6 | 67. 28 | 79. 20 | 114. 25 | 137. 6 | 214. 6.
 frigere. 202. 15.
 frigus. 11. 11.
 fronte. 53. 14 | 54. 5.
 fructibus. 178. 12, 17.
 fructu. 28. 6.
 fructus. 184. 1.
 fruendosque. 180. 6.
 frugum. 75. 11 | 137. 10 | 174. 1.
 frui. 3. 10 | 182. 5 | 188. 20.
 fruimur. 2. 3.
 frumentaria. 184. 1.
 frumentatum. 110. 14.
 framenti. 52. 10 | 85. 10 | 137. 8, 19 | 139. 5.
 frumentique. 178. 19.
 frumento. 109. 20 | 123. 26 | 177. 17 | 191. 22 | 214. 10.
 frumentoque. 178. 12.
 frumentum. 101. 18 | 102. 21, &c.
 frustra. 17. 1 | 22. 19 | 27. 12, &c.
 frustrantur. 184. 5.
 frustrata. 146. 7.
 frustrati. 111. 20.
 fuderat. 136. 4.
 fuderit. 7. 18.
 fudi. 190. 8.
 fuerant. 30. 5 | 67. 23, &c.
 fuera.

I N D E X

fuerat. 7. 1 | 19. 13 | 21. 10,
Œ.
 fuere. 4. 7 | 5. 14 | 8. 3 | 9.
 1, 2, *Œ. alibi.*
 fuerim. 230. 15.
 fuerint. 81. 25 | 162. 5 | 230.
 2, 8, 9.
 fueris. 18. 4 | 65. 15.
 fuerit. 41. 18 | 87. 12 | 97.
 11, *Œ.*
 fueritis. 86. 21.
 fuerunt. 198. 31 | 200. 13 |
 205. 3.
 Fufidius. 162. 16.
 fuga. 37. 9 | 52. 25 | 55. 18,
Œ.
 fugacem. 231. 21.
 fugaces. 222. 5 | 227. 15.
 fugæ. 51. 21 | 106. 8.
 fugam. 51. 19 | 59. 8 | 72.
 4, 12, *Œ.*
 fugant. 80. 5.
 fugare. 111. 22.
 fugateque. 126. 3.
 fugatique. 107. 1 | 123. 15 |
 145. 7.
 fugatis. 146. 28.
 fugax. 291. 14.
 fugerit. 113. 16 | 135. 9.
 fugere. 95. 10 | 111. 16 | 141.
 10, *Œ.*
 fugere. 144. 20.
 fugeret. 173. 18.
 fugientis. 107. 21 | 135.
 14.
 fugitivi. 186. 9.
 fugitivis. 51. 7 | 208. 4.
 fugitivorum. 208. 19.
 ful. 130. 13.
 fuimus. 17. 13.
 fuisse. 11. 6 | 12. 8 | 13. 3,
Œ.
 fuissent. 126. 6.
 fuisset. 17. 2 | 48. 8 | 55.
 12, *Œ.*
 fuit. 2. 6, 10 | 3. 8 | 5. 2, 12 |
 8. 7, *Œ.*
 fulmen. 166. 9.
 Fulviam. 21. 18 | 22. 17.
 Fulvius. 14. 10 | 32. 9.
 fundere. 111. 22 | 141. 12.
 funditores. 105. 6.
 funditoribus. 141. 3 | 145.
 13.
 funditorum. 102. 25 | 150.
 14.
 funditus. 219. 20.

fundo. 193. 2.
 funduntque. 80. 5.
 funera. 212. 13.
 funestum. 226. 15.
 furibundus. 25. 13.
 furibus. 46. 2.
 furit. 160. 18.
 furor. 20. 21.
 furori. 231. 15.
 furta. 169. 27.
 furtivaque. 17. 14.
 fusa. 117. 16.
 fusæ. 126. 3.
 fusas. 55. 8.
 fusi. 107. 1 | 145. 7 | 147.
 1 | 177. 10.
 Fufidius. 170. 22.
 fuso. 177. 14.
 fusti. 201. 21.
 fustum. 151. 8.
 futiles. 162. 11.
 futura. 17. 9 | 45. 16 | 188.
 22 | 210. 12 | 213. 11.
 futurae. 219. 20.
 futuram. 198. 26.
 futuri. 145. 24.
 futuris. 84. 1.
 futuro. 214. 5 | 216. 4.
 futuros. 135. 21 | 160. 17 |
 212. 22 | 213. 12.
 futurum. 191. 2 | 195. 7 |
 211. 2 | 219. 21.
 futurus. 224. 10.

G.

Gabinia. 193. 16.
 Gabinio. 36. 18, 20 |
 48. 7 | 50. 16.
 Gabinium. 33. 9 | 34. 23 |
 36. 7.
 Gabinius. 14. 10 | 34. 11 |
 37. 8.
 Gaddir. 174. 12.
 Gadibus. 195. 5.
 Gætuli. 76. 2 | 77. 3, 12 |
 143. 18 | 145. 3.
 Gætulis. 149. 1.
 Gætulorum. 79. 1.
 Gætulos. 76. 13 | 78. 9 |
 127. 5 | 136. 2.
 Galli. 35. 17 | 36. 21.
 Gallia. 32. 18 | 33. 21 | 34.
 4, *Œ.*

Gallia. 192. 16.
 Galliam. 51. 3, 13, 18 | 52.
 7 | 177. 22.
 Gallica. 32. 17 | 224. 18.
 Gallico. 48. 1.
 Gallis. 156. 3 | 208. 22.
 Gallorum. 47. 5 | 202. 9.
 Gallos. 49. 1 | 155. 22.
 ganeæ. 11. 7.
 ganeo. 11. 18.
 Gauda. 116. 18.
 gauderet. 116. 15.
 gaudia. 56. 4.
 gaudiis. 58. 15 | 215. 1.
 gaudio. 42. 10 | 74. 11 |
 119. 16 | 163. 17.
 gaudium. 37. 12 | 108. 1 |
 199. 11 | 214. 5.
 gemitu. 112. 19.
 gemitus. 218. 10.
 genera. 60. 4 | 175. 11 | 218.
 9.
 generatim. 224. 11.
 genere. 5. 12 | 6. 12 | 214.
Œ.
 generi. 118. 21.
 generibus. 104. 3.
 generis. 20. 24 | 22. 22 | 33.
 11, *Œ.*
 generosissimum. 131. 12.
 generum. 80. 9 | 103. 24.
 geniti. 160. 9.
 genitos. 159. 9.
 genitus. 187. 1 | 189. 16 |
 196. 20.
 gens. 32. 16 | 169. 21.
 gente. 50. 13 | 152. 13 | 198.
 27 | 224. 18.
 gentem. 47. 5 | 77. 14.
 gentes. 212. 23 | 225. 10.
 genti. 114. 2 | 220. 10.
 gentibus. 42. 19 | 76. 7,
Œ.
 gentilium. 207. 5.
 gentis. 62. 8 | 75. 3 | 141.
 22, *Œ.*
 gentium. 80. 25 | 89. 16 | 93.
 8, *Œ.*
 genua. 203. 13.
 genuimus. 225. 2.
 genuisse. 66. 4.
 genuissem. 65. 3.
 genuit. 62. 3 | 232. 8.
 genus. 6. 10 | 32. 13 | 41.
 5, *Œ.*
 geram. 134. 19.
 gerant. 108. 8 | 183. 12.
 gerebat.

VOCABULORUM.

gerebat. 13. 18 | 92. 19 |
 100. 21, &c.
 gerendis 230. 18.
 gerendum. 108. 21.
 gerens. 103. 5.
 gerere. 23. 5 | 24. 7 | 79.
 25, &c.
 gererent. 151. 22.
 gererentur. 204. 8.
 gereret. 108. 11 | 109. 12 |
 111. 23 | 115. 19.
 gereretur. 152. 20.
 geri. 103. 18 | 123. 5.
 gerite. 154. 1.
 geritur. 54. 16 | 141. 16.
 Germani. 198. 8.
 Germanus. 208. 22.
 Geronis. 204. 5.
 gerundi. 92. 21.
 gerunt. 110. 23 | 213. 16.
 geruntur. 26. 3 | 50. 17 |
 91. 5.
 gesserat. 91. 18.
 gesserit. 212. 14 | 232. 19.
 gessi. 131. 9.
 gessimus. 40. 9.
 gessisti. 210. 6.
 gessit. 61. 9 | 233. 9, 20.
 gesta. 36. 18 | 48. 26 | 139.
 4 | 146. 2.
 gesta. 8. 2 | 230. 3, 5.
 gestarum. 59. 13 | 60. 11.
 gestas. 4. 1 | 5. 5 | 86. 4 |
 157. 2.
 gestis. 230. 11.
 gesturus. 100. 12.
 gerite. 205. 18.
 gignentium. 126. 11 | 139.
 22.
 signere. 195. 6.
 signi. 131. 14.
 signatur. 170. 30.
 signuntur. 104. 4 | 202. 28.
 gladiatoria. 24. 1.
 gladii. 140. 15.
 gladiis. 54. 16.
 gladio. 35. 19 | 39. 8.
 gladium. 43. 18 | 146. 19.
 glande. 111. 5.
 glaucienti. 178. 21.
 globis. 176. 15.
 globo. 130. 20.
 gloria. 2. 4 | 3. 15 | 4. 3 |
 10. 7, 15 | 18. 17, &c.
 gloria. 7. 5, 13 | 62. 13 |
 63. 2 | 97. 24, &c.
 gloriam. 2. 2, 14 | 7. 17 |

49. 15, &c.
 gloriamque. 77. 11.
 glorians. 20. 10.
 gloriari. 108. 4.
 gloriaris. 228. 2.
 gloriosa. 136. 5 | 215. 19.
 gloriose. 189. 10.
 gloriosus. 200. 11.
 gloriosum. 161. 1 | 188. 19.
 glutino. 192. 27.
 gnaritatis. 176. 15.
 gnarus. 170. 27 | 176. 17.
 Gracchi. 89. 9.
 Gracchis. 99. 10.
 Graccho. 74. 8 | 87. 8 | 199.
 7.
 Gracchorum. 99. 7.
 Gracchus. 99. 3 | 221. 7.
 gradu. 144. 16 | 208. 20.
 græca. 115. 3.
 græcas. 133. 3.
 Græci. 126. 17 | 204. 17.
 Græcia. 2. 12.
 Græciæ. 43. 25 | 189. 22.
 Græcis. 21. 5 | 141. 23.
 Græcorum. 131. 5 | 200. 4 |
 222. 8.
 Græcos. 49. 1 | 207. 16 |
 222. 8.
 grande. 11. 19 | 20. 27.
 grandem. 39. 2.
 grandi. 178. 26.
 grandis. 139. 21.
 grassaretur. 202. 8.
 grassari. 116. 9.
 grassatur. 57. 7.
 grata. 5. 14 | 28. 1.
 grati. 178. 5 | 198. 14.
 gratia. 17. 13, 15 | 20. 5 |
 35. 14, &c.
 gratia. 47. 3 | 83. 23 | 197.
 3.
 gratiam. 42. 1 | 45. 11 | 60.
 1, &c.
 gratias. 108. 7.
 gratificandi. 225. 17.
 gratificans. 215. 2.
 gratificari. 59. 12.
 gratis. 180. 2.
 gratuito. 13. 13 | 130. 14 |
 165. 18 | 221. 13.
 gratulatus. 231. 21.
 gratulabantur. 198. 10.
 gratulor. 64. 12.
 gratus. 20. 9 | 197. 7.
 grave. 42. 15 | 158. 14 | 178.
 17 | 189. 22.

gravem. 203. 30.
 graves. 83. 6 | 87. 9 | 174.
 26 | 199. 7 | 202. 12.
 gravi. 171. 18 | 178. 20 | 217.
 7.
 gravia. 90. 8 | 96. 3 | 175.
 13.
 gravior. 136. 10.
 graviorem. 71. 5.
 graviori. 202. 15.
 gravioris. 160. 19.
 gravis. 38. 16 | 43. 5 | 72.
 9, &c.
 gravissumi. 34. 8.
 gravitate. 182. 8 | 208. 5.
 graviter. 55. 22 | 225. 24.
 gravius. 41. 9 | 42. 14 | 68.
 11, &c.
 gregarii. 30. 15 | 53. 16 |
 95. 13.
 gregarius. 101. 25 | 139.
 15.
 grege. 39. 15 | 111. 18 | 173.
 8, 10 | 233. 14.
 gubernator. 179. 2.
 gubernatore. 204. 31.
 gula. 227. 14.
 gulæ. 137. 4 | 232. 12.
 gulam. 50. 13.
 Gulussa. 62. 2.
 Gulussa. 92. 15.
 gurgitibus. 202. 22.

H.

H. S. C. 23. 20.
 H. S. CC. 23. 20.
 habeam. 130. 14.
 habeant. 29. 15 | 33. 21 | 88.
 7 | 127. 17.
 habeantque. 183. 12.
 habeantur. 37. 6 | 61. 5.
 habeas. 65. 10.
 habeat. 81. 16 | 214. 10 |
 226. 3.
 habebant. 6. 22 | 76. 5.
 habebantur. 136. 19 | 149.
 8.
 habebat. 5. 22 | 7. 11 | 11.
 17, &c.
 habebatis. 89. 17 | 185. 9.
 habebatur. 49. 12.
 habebunt. 182. 8.
 habemus. 18. 15 | 46. 24 |
 147. 23.
 Y habenda.

I N D E X

- habenda.** 234. 22.
habendum. 5. 1.
habendos. 44. 9 | 46. 8 | 180. 6.
habendus. 161. 5.
habens. 231. 10.
habent. 46. 1 | 88. 13 | 89. 21, &c.
habentur. 6. 15 | 90. 9 | 220. 22.
habeo. 8. 17 | 45. 10 | 51. 25, &c.
habere. 2. 14 | 7. 5 | 9. 4, 6, 7, 20, &c.
haberem. 69. 18 | 216. 10.
haberemus. 46. 20.
haberent. 2. 18, 19 | 3. 14.
haberentur. 24. 3.
haberet. 25. 9 | 101. 26, &c.
haberetis. 88. 17.
haberetur. 103. 6 | 115. 9, 13 | 126. 7.
haberi. 10. 8 | 138. 12, &c.
habes. 64. 12 | 148. 6 | 228. 9, 16.
habet. 9. 15 | 42. 8 | 58. 13, &c.
habete. 124. 11.
haberis. 180. 11.
habetote. 46. 15 | 198. 2.
habetur. 2. 5 | 8. 6 | 30. 10, &c.
habira. 19. 15 | 34. 8 | 134. 26.
habira. 87. 9.
habitam. 164. 22.
habitas. 226. 17.
habitet. 232. 20, 21.
habiti. 138. 13 | 164. 21 | 167. 16.
habitis. 20. 19.
habitu. 84. 15.
habitum. 196. 4.
habituri. 190. 4.
habituros. 154. 8.
habiturum. 51. 4 | 69. 2 | 116. 14 | 117. 10.
habitus. 92. 13 | 101. 5.
habuerant. 79. 1.
habuerat. 9. 23 | 50. 14, 18, &c.
habuere. 6. 8 | 33. 13 | 41. 9, &c.
habuerint. 6. 6 | 75. 16.
habuerit. 233. 9.
habui. 216. 8 | 222. 19 | 232. 3.
habuisse. 12. 9 | 54. 2 | 64. 20 | 222. 21.
habuissent. 48. 9.
habuisset. 36. 16 | 50. 22 | 145. 28 | 155. 1.
habuit. 9. 18 | 16. 21 | 20. 16, &c.
hac. 59. 4 | 153. 12 | 161. 4, &c.
hæ. 132. 21 | 231. 32.
hærede. 232. 19.
hæredem. 234. 5.
hæreditare. 132. 21.
hæserat. 84. 6.
hæsitante. 152. 8.
hamilcarem. 125. 1.
hanc. 44. 3 | 47. 13 | 65. 9 | 164. 11 | 219. 21 | 230. 16.
Hannibal. 61. 16 | 177. 22.
Hannibale. 160. 10.
Hannibali. 202. 16.
Hannibalis. 204. 31.
harum. 227. 12.
haruspices. 37. 3.
haruspiciis. 115. 14.
haruspex. 114. 25.
has. 72. 5, 13 | 125. 22 | 210. 7.
hastas. 132. 19.
haudquaquam. 3. 15.
haveto. 29. 8.
hebes. 222. 2.
hebescere. 10. 8.
hebetem. 108. 13.
heberi. 215. 9.
Helenus. 205. 5 | 207. 1.
Heracleam. 190. 12.
Hercule. 153. 14 | 218. 6 | 231. 22 | 232. 21 | 234. 7.
Hercules. 76. 6 | 136. 18.
heredem. 64. 17 | 116. 19.
Herennius. 172. 10 | 178. 4.
heu. 212. 3.
hique. 48. 15 | 76. 10 | 77. 4.
hiavit. 192. 34.
hibernâ. 120. 11 | 143. 11 | 145. 9 | 148. 25.
hibernaculis. 148. 17.
hibernas. 178. 1.
hibernis. 94. 14 | 114. 9 | 116. 10.
hic. 45. 16 | 47. 2 | 196. 20 | 206. 25 | 232. 18, 24 | 233. 23, 27.
hiemabat. 96. 16 | 119. 4.
hiemalibus. 94. 18.
hiemandi. 113. 11.
hieme. 94. 14 | 203. 36.
hiemem. 192. 12.
hiememque. 177. 24.
hiemes. 207. 29.
Hiempfal. 66. 3, 9, 17 | 67. 3, 10, 19.
Hiempsale. 64. 19 | 84. 7.
Hiempsaalem. 62. 3 | 67. 14 | 73. 10 | 81. 24 | 159. 13.
Hiempsalis. 73. 20 | 75. 18.
hiems. 190. 10.
Hiero. 196. 11.
Hilerdam. 170. 4.
hinc. 178. 15.
Hipponem. 77. 16.
Hirtuleio. 175. 18.
hisque. 23. 17.
Hispania. 19. 5 | 65. 6 | 76. 6, &c.
Hispaniæ. 165. 12 | 174. 11 | 178. 15 | 197. 11.
Hispaniam. 16. 6 | 63. 6, &c.
Hispanias. 16. 1.
Hispaniense. 199. 11.
Hispanienſis. 187. 9.
Hispanis. 16. 12 | 76. 12 | 200. 19.
Hispanorum. 205. 13.
Hispanos. 16. 15.
historiis. 206. 8 | 230. 27.
histrionem. 133. 19.
histrionis. 174. 22.
histrionum. 175. 5.
Histrum. 204. 18.
Homeri. 206. 10.
homine. 210. 14.
hominem. 16. 9 | 19. 8 | 37. 25, &c.
homines. 1. 1 | 3. 5 | 11. 1 | 18. 23, &c.
hominesque. 26. 6.
homini. 20. 5 | 24. 6 | 25. 10, &c.
hominibus. 22. 4, 15 | 41. 17, &c.
hominibusque. 13. 4.
hominis. 5. 10 | 38. 1.
hominum. 2. 11 | 6. 10 | 9. 11, &c.
homo. 20. 17 | 54. 9 | 69. 3, &c.
honestâ. 23. 15 | 61. 22 | 88. 11, &c.
honestæ. 219. 5.
honestam. 196. 19.
honestâ.

VOCABULORUM.

- honestamenta. 225. 7.
 honestarum. 71. 9.
 honestas. 7. 17 | 29. 5 |
 225. 6.
 honestatos. 29. 4.
 honeste. 11. 6 | 12. 9 | 131.
 20, *ſc.*
 honesti. 59. 6 | 63. 21.
 honestique. 134. 23.
 honestior. 229. 6.
 honestis. 31. 13.
 honestiluma. 117. 15.
 honestius. 142. 3 | 197. 22.
 honesto. 159. 3.
 honestoque. 63. 20 | 85. 3.
 honestum. 128. 12 | 234. 5.
 honestus. 73. 3.
 honoravisti. 65. 5.
 honore. 29. 3 | 104. 20 |
 115. 13, *ſc.*
 honorem. 9. 12 | 117. 3 |
 122. 15, *ſc.*
 honores. 61. 3 | 127. 1 | 131.
 20 | 133. 13 | 234. 9.
 honori. 10. 7 | 66. 12 | 88.
 6 | 131. 17.
 honoribus. 38. 19 | 82. 16 |
 161. 3 | 230. 15.
 honoris. 4. 11 | 74. 1 | 86.
 20 | 155. 17.
 honorum. 162. 6.
 honos. 17. 15 | 59. 5.
 horam. 119. 6.
 horribile. 147. 1.
 horribili. 145. 3.
 horramento. 144. 22.
 hortabatur. 14. 13 | 115. 14.
 hortabor. 133. 8.
 hortabuntur. 188. 25.
 hortandi. 129. 16.
 hortando. 81. 5.
 hortantibus. 93. 7.
 hortantur. 53. 3 | 212. 6.
 hortari. 6. 4, 18 | 14. 3,
ſc.
 hortatione. 112. 19.
 hortatur. 54. 7 | 108. 7,
ſc.
 hortatus. 105. 8 | 176. 1.
 hortentur. 18. 19.
 hortere. 52. 3.
 hortor. 87. 5 | 90. 13 | 167.
 11 | 183. 8.
 hortorque. 90. 6 | 191. 25 |
 224. 17.
 hortos. 233. 28.
 horum. 132. 3.
 hos. 65. 9, 17 | 131. 20 | 207.
 23 | 219. 16.
 hospitem. 56. 2.
 hospitibus. 68. 7.
 hospitis. 118. 25 | 174. 9.
 hoste. 91. 23 | 106. 29 | 110.
 5.
 hostem. 7. 14 | 8. 18 | 25. 13,
ſc.
 hostes. 29. 12 | 48. 12,
ſc. alibi.
 hosti. 89. 6 | 90. 9 | 109. 18 |
 170. 23.
 hostia. 218. 8.
 hostias. 114. 24 | 161. 13.
 hostibus. 6. 18 | 8. 13 | 11.
 2, *ſc.*
 hostibusque. 141. 8.
 hostile. 136. 10 | 137. 28.
 hostilem. 111. 23 | 150. 20.
 hostili. 248. 10.
 hostilia. 56. 2 | 59. 9 | 71. 12 |
 151. 26 | 191. 14.
 hostilis. 97. 25.
 hostiliter. 79. 15.
 hostis. 7. 12 | 35. 8 | 43. 23,
ſc.
 hostisque. 121. 22 | 177. 20.
 hostium. 7. 18 | 37. 20 | 45.
 16, *ſc.*
 hostiumque. 55. 19 | 101. 1.
 huc. 9. 21 | 63. 17 | 103. 9,
ſc.
 huccine. 70. 1.
 huic. 5. 13 | 9. 14 | 20. 5,
ſc.
 hujus. 49. 16 | 169. 1 | 229.
 9.
 hujusce. 14. 13 | 127. 11 |
 132. 5.
 hujuscemodi. 12. 12 | 16. 21 |
 39. 26 | 44. 2. 13, *ſc.*
 hujusmodi. 26. 5 | 43. 6.
 humana. 10. 11 | 61. 11,
ſc.
 humanæ. 2. 18 | 108. 3 | 139.
 20 | 220. 10.
 humanarum. 72. 7, 15 | 56.
 1 | 143. 3 | 150. 2.
 humanas. 161. 13.
 humani. 19. 16 | 58. 13,
ſc.
 humanis. 221. 15.
 humano. 104. 1.
 humanum. 7. 4 | 57. 1.
 humeris. 228. 6.
 humi. 50. 9 | 76. 3 | 104. 3 |
 133. 6.
 humili. 99. 8.
 humilimus. 219. 4.
 humilitas. 122. 8.
 humilitate. 105. 2.
 humilitatem. 200. 17.
 humilum. 142. 14.
 humo. 126. 12.
 humum. 107. 14.
 humus. 147. 5 | 175. 6 |
 192. 34.
 hunc. 5. 19 | 66. 3 | 117.
 6, *ſc.*
 hycem. 133. 6.

I.

- JAcere. 94. 20 | 124. 19.
 jaceret. 217. 14.
 jacet. 206. 3.
 jaciebant. 208. 12.
 jacentes. 112. 26.
 jacit. 66. 15.
 jactura. 222. 14 | 226. 11.
 jacula. 111. 10.
 jaculari. 62. 9.
 jaculis. 146. 11.
 jamprimum. 7. 8 | 12. 11.
 janua. 22. 18.
 januam. 34. 14.
 Januar. 15. 15.
 Januarii. 156. 6.
 Januario. 94. 13.
 Japydiam. 199. 16.
 Jafonem. 174. 9.
 ibant. 147. 11.
 idcirco. 102. 22.
 ichnusa. 172. 6.
 idi. 179. 5.
 ictu. 175. 19 | 176. 2.
 ictus. 201. 10.
 idcirco. 226. 22.
 ideo. 206. 28.
 idonea. 123. 27 | 219. 12.
 idoneæ. 116. 26.
 idoneis. 42. 22 | 124. 18.
 idoneos. 32. 11 | 42. 23 |
 114. 10 | 186. 11.
 idoneum. 43. 23 | 122. 5 | 141.
 18 | 165. 14.
 ierat. 30. 11 | 99. 8 | 146.
 24.
 iêre. 126. 9 | 150. 15.
 ierit. 181. 1.
 ignara. 76. 13 | 107. 2 | 139. 20.
 V 2 ignari.

I N D E X

ignari. 150. 2 | 223. 6.
 ignarique. 118. 17.
 ignaris. 137. 19.
 ignaros. 42. 21.
 ignarum. 15. 2 | 94. 4 |
 127. 5 | 189. 19
 ignarus. 67. 20 | 79. 4 |
 84. 18, &c.
 ignavi. 111. 12 | 182. 10.
 ignavia. 22. 8 | 34. 18,
 &c.
 ignaviae. 47. 16 | 101. 19,
 23, &c.
 ignaviam. 17. 2 | 58. 15,
 &c.
 ignavior. 164. 12.
 ignavis. 108. 4 | 223. 18.
 ignavissimi. 11. 1.
 ignavissumi. 184. 5 | 218.
 14.
 ignavo. 51. 26 | 128. 25.
 ignavus. 9. 13.
 ignem. 113. 3.
 ignes. 208. 12.
 igni. 109. 22 | 124. 26 | 138.
 18 | 139. 8 | 169. 26.
 ignibus. 144. 18.
 ignisque. 151. 13.
 ignobilem. 219. 4.
 ignobiles. 17. 13.
 ignobilitatem. 66. 10 | 200.
 8.
 ignominiae. 19. 12.
 ignorantiam. 204. 32.
 ignorantibus. 115. 6 | 118.
 16.
 ignorantis. 185. 10.
 ignoras. 191. 7.
 ignoratus. 109. 7.
 ignoro. 132. 10.
 ignoscendo. 49. 15 | 90. 14 |
 165. 1.
 ignoscere. 8. 21 | 89. 19.
 ignoscite. 48. 6.
 ignota. 149. 6.
 ignotis. 222. 1.
 ignoto. 145. 3.
 ii. 164. 19 | 215. 7.
 ique. 84. 10.
 idem. 83. 17 | 212. 6 | 215.
 14 | 217. 19.
 idemque. 88. 10.
 ilergetum. 177. 23.
 illex. 139. 21.
 illicet. 97. 26.
 illaque. 124. 25.
 illam. 38. 12 | 60. 10,

&c.
 illarum. 227. 12.
 illata. 202. 22.
 illecebris. 12. 2.
 illectus. 103. 16 | 143. 9.
 illexerat. 13. 8 | 51. 11.
 illic. 204. 31 | 206. 28.
 illico. 152. 16.
 illique. 156. 1 | 190. 1.
 illisque. 80. 14.
 illius. 15. 3 | 38. 9 | 49. 16,
 &c.
 illoto. 229. 5.
 illuc. 112. 25 | 180. 8 | 185.
 13 | 223. 9.
 illud. 38. 8 | 42. 22 | 72. 1,
 &c.
 illudunt. 207. 6.
 illustres. 218. 2 | 230. 5.
 illustria. 61. 14.
 illustriorque. 222. 25.
 illustrium. 161. 21.
 imagines. 60. 8 | 132. 8, 18,
 21 | 133. 16.
 imaginibus. 183. 14.
 imaginum. 131. 1.
 imam. 233. 15.
 imbecilla. 4. 9.
 imbecille. 57. 2.
 imbecillum. 65. 16.
 imbelles. 118. 22.
 imbellis. 79. 12 | 101. 2.
 imbuta. 9. 16 | 219. 11.
 imbutus. 11. 13.
 imitami. 66. 3.
 imitarentur. 43. 21.
 imitari. 43. 24.
 imitati. 43. 25.
 imitatur. 227. 8.
 immane. 176. 7 | 211. 3.
 immanem. 218. 11.
 immani. 88. 10.
 immanis. 203. 11 | 221. 13.
 immanitatem. 160. 18.
 immaturo. 72. 11.
 immemorem. 90. 16.
 immentia. 227. 14.
 immentia. 232. 12.
 immensum. 104. 2 | 139. 1 |
 178. 21.
 imminuerat. 101. 7.
 imminuere. 128. 4.
 imminuta. 117. 1.
 imminuta. 31. 18 | 222. 2.
 imminutum. 21. 2 | 153.
 15.
 immisum. 38. 10.

immo. 47. 11 | 227. 11, 17.
 immoderata. 5. 18.
 immoderate. 48. 2.
 immoderatam. 226. 10.
 immoderatum. 37. 14.
 immoderatus. 218. 3.
 immodicus. 198. 25.
 immorales. 134. 22 | 215.
 27.
 immortalia. 58. 10.
 immortalibus. 109. 15 | 124.
 6.
 immortalis. 41. 5 | 42. 11,
 &c.
 immortalium. 226. 19.
 immunes. 136. 19.
 immutata. 6. 7 | 9. 9 | 24.
 4 | 155. 10.
 immutatione. 155. 14.
 immutato. 7. 2.
 immutatur. 3. 4.
 immutatio. 193. 7.
 imo. 164. 21 | 187. 10.
 impar. 66. 11. 152. 14.
 imparatam. 14. 4.
 imparatum. 22. 16.
 impares. 125. 13.
 impari. 111. 12.
 impediebant. 200. 30.
 impediebat. 86. 9 | 92. 25 |
 94. 11 | 110. 13.
 impedimenta. 97. 10 | 128.
 1.
 impedimento. 143. 13.
 impedita. 145. 9 | 219. 17.
 impediti. 23. 14.
 impeditissima. 197. 10.
 impedito. 126. 13.
 impeditos. 107. 19.
 impeditur. 186. 16.
 impeditus. 96. 14 | 112. 1 |
 128. 18.
 impediverant. 127. 13.
 impedivit. 190. 1.
 impellat. 32. 15.
 impellere. 38. 14 | 39. 3.
 impelli. 34. 26.
 impellit. 114. 6 | 117. 13 |
 127. 10.
 impellitque. 67. 12.
 impendat. 22. 17.
 impendebat. 211. 3.
 impendet. 52. 18.
 impentius. 103. 14 | 123.
 18.
 imperabat. 13. 11.
 imperabatur. 107. 17.
 imperandum.

VOCABULORUM.

- imperandum. 114. 17.
 imperante. 200. 6.
 imperantium. 77. 14.
 imperantur. 167. 17.
 imperare. 18. 22 | 67. 27 |
 131. 3.
 imperarentur. 102. 22 | 154.
 23.
 imperat. 35. 12 | 92. 25 | 111.
 2 | 114. 11 | 123. 29.
 imperata. 114. 7 | 125. 8.
 imperator. 26. 6 | 57. 6 | 63.
 8, 14, &c.
 imperatore. 18. 20 | 104.
 14, &c.
 imperatorem. 81. 26 | 114.
 7, &c.
 imperatores. 7. 12 | 23. 14,
 &c.
 imperatori. 101. 5 | 122. 7 |
 216. 2.
 imperatoribus. 154. 24.
 imperatoris. 52. 1 | 55. 3 | 64.
 14 | 91. 6.
 imperatorum. 2. 16 | 49. 5 |
 134. 17.
 imperatum. 85. 15.
 imperaverat. 85. 10.
 imperavisset. 145. 24.
 imperavit. 103. 11.
 imperia. 7. 2 | 16. 13,
 16, &c.
 imperii. 2. 9 | 6. 22 | 8. 23,
 &c.
 imperiis. 97. 5.
 imperio. 1. 5 | 2. 14 | 6. 11,
 &c.
 imperitabant. 125. 25 | 224.
 7.
 imperitabat. 79. 3 | 219. 9.
 imperitandi. 127. 23.
 imperitandum. 161. 4.
 imperitant. 210. 2.
 imperitantem. 124. 11.
 imperitare. 144. 7 | 147.
 20.
 imperites. 210. 4.
 imperitia. 94. 22 | 144.
 22.
 imperitiam. 134. 12.
 imperitis. 104. 15.
 imperium. 3. 1, 4 | 6. 21,
 25, &c.
 impetrandum. 69. 17.
 impetrata. 125. 6.
 impetratis. 150. 3.
 impetu. 92. 11 | 105. 13 |
 210. 4.
 impetum. 34. 21 | 177. 23.
 impetus. 47. 3.
 impias. 70. 21.
 impietatis. 72. 6.
 impiger. 73. 21.
 impigra. 182. 10.
 impigre. 135. 23 | 146. 20 |
 196. 6.
 impigro. 63. 7.
 impigros. 81. 9.
 impiis. 41. 17 | 82. 8.
 impio. 72. 5 | 189. 12.
 implere. 126. 13.
 implicare. 112. 13.
 implicati. 224. 1.
 implicitæ. 188. 5.
 implorarem. 71. 7.
 implorem. 226. 1.
 implores. 45. 2 | 47. 16.
 impolluta. 161. 6.
 imponant. 59. 17.
 imponatis. 27. 7.
 imponebat. 175. 8.
 imponeret. 34. 9.
 imponi. 219. 21.
 imponit. 113. 10 | 123. 28.
 imponitur. 229. 7.
 importunissima. 218. 8.
 importunitatis. 89. 21.
 importunum. 59. 7.
 importunus. 139. 6.
 importuosum. 75. 11.
 imposta. 167. 17 | 222. 23.
 impositam. 38. 12.
 impositis. 124. 19 | 163. 8.
 imposito. 145. 18.
 impositum. 109. 1.
 imposuerat. 118. 3 | 148. 19 |
 181. 5.
 imposuere. 43. 1.
 imposuisse. 175. 25.
 imposuistis. 132. 17.
 imposuit. 103. 10.
 impotens. 179. 16 | 188. 9.
 improbi. 195. 12.
 improbius. 90. 17.
 improbo. 193. 7.
 improbus. 119. 1.
 improviso. 22. 16 | 70. 9,
 &c.
 improvisum. 138. 4.
 improvisus. 136. 10.
 imprudens. 219. 8.
 imprudentemque. 74. 2.
 imprudentia. 107. 29 | 215.
 10.
 imprudentiam. 190. 17.
 impudentia. 91. 20 | 92. 12.
 impudentissime. 167. 5.
 impudicissimi. 232. 12.
 impudicitia. 230. 29.
 impudicorum. 233. 16.
 impudicus. 11. 17 | 232. 11.
 impugnari. 190. 3.
 impugnauerat. 85. 3.
 impuls. 39. 7 | 40. 6.
 impulsu. 120. 1.
 impunè. 88. 2 | 89. 19, 22 |
 90. 12 | 227. 23.
 impunitas. 89. 11.
 impunitatem. 23. 20 | 36. 5 |
 113. 20.
 impunitos. 40. 12.
 impunitum. 90. 6.
 impurus. 13. 3.
 inæqualis. 215. 15.
 inani. 179. 16.
 inanis. 116. 14 | 198. 24.
 incassum. 181. 9.
 incautè. 208. 18.
 incautos. 203. 1.
 incedere. 54. 14 | 102. 23 |
 145. 14 | 146. 22.
 incederent. 102. 5.
 incedit. 163. 1.
 incedunt. 88. 5.
 incendebant. 11. 12.
 incendere. 21. 2 | 31. 10 | 47. 4 |
 169. 25.
 incenderent. 34. 12.
 incenderet. 83. 5.
 incendia. 22. 3 | 26. 2 | 41. 4 |
 48. 16 | 168. 8.
 incendiis. 37. 20.
 incendio. 25. 17 | 34. 16.
 incendit. 79. 15.
 incenditque. 108. 23.
 incendium. 25. 15 | 37. 14 |
 230. 26.
 incensis. 141. 4.
 incenso. 37. 2.
 incensum. 138. 6.
 incensus. 38. 18.
 inceperat. 120. 2.
 incepta. 30. 6 | 51. 5 | 120. 13 |
 164. 5 | 189. 23.
 inceptis. 14. 15.
 incepto. 5. 4 | 7. 20 | 18. 7,
 &c.
 inceptum. 40. 12 | 61. 7,
 &c.
 incerta. 14. 16 | 17. 2 | 33.
 15, &c.
 incertæ.

I N D E X

incertæ. 151. 16.
 incertas. 219. 7.
 incerti. 105. 2 | 118. 17.
 incertis. 6. 9 | 203. 16.
 incerto. 95. 11 | 103. 6 | 106.
 3. 16, &c.
 incertum. 33. 13 | 142. 7,
 &c.
 incertus. 72. 15 | 81. 19 | 146.
 5 | 188. 7.
 incertusque. 123. 7.
 incesſerat. 78. | 11. 8 | 24. 9.
 incesſere. 98. 1.
 incesſit. 68. 8 | 190. 14 |
 213. 2.
 incesſus. 13. 6.
 incidam. 229. 10.
 inciderat. 12. 2.
 incidit. 175. 22.
 incipere. 17. 5 | 128. 25.
 inciperet. 115. 19.
 incipiam. 179. 17.
 incipias. 2. 7.
 incipiens. 229. 18.
 incipit. 117. 18 | 153. 11.
 incipitis. 197. 20.
 incipitur. 111. 5 | 123. 14.
 incitabant. 6. 2.
 incitabantur. 187. 4.
 incitati. 118. 15.
 inclinata. 222. 27.
 inclinatos. 192. 22.
 inclitis. 191. 17.
 inclutam. 170. 29.
 inclutis. 206. 10.
 incluti. 202. 24.
 incognita. 72. 3 | 173. 42 | 175.
 11 | 176. 8.
 incognitosque. 208. 18.
 incolæ. 75. 10.
 incolere. 103. 8.
 incolis. 79. 5.
 incolumem. 234. 16.
 incolumes. 70. 5 | 230. 21.
 incolumbia. 71. 16.
 incolumis. 96. 2 | 152. 9 |
 191. 23.
 incommodi. 197. 21.
 incommodo. 138. 11 | 219.
 24.
 incommodum. 226. 20.
 inconſultè. 33. 23.
 inconſultius. 93. 5.
 incorrupta. 209. 4.
 incorruptos. 148. 21.
 incorruptus. 58. 12.
 incredibile. 6. 12 | 7. 7 | 97.

11.
 incredibilem. 37. 26.
 incredibilia. 5. 19.
 incredibilis. 142. 4.
 increpabantur. 211. 20.
 increpabat. 19. 10.
 increpantes. 48. 21.
 increpare. 145. 19.
 increpuiſti. 230. 29.
 incruentam. 55. 21.
 incruento. 138. 20 | 205. 1.
 indulta. 46. 6 | 136. 22.
 inculti. 125. 20.
 incultique. 3. 7 | 76. 3.
 incultis. 133. 18.
 incultius. 78. 10 | 137. 2.
 incultu. 50. 11 | 59. 1.
 incultumque. 127. 5.
 incumberent. 186. 8.
 incunabula. 231. 3.
 incuria. 209. 9.
 incurrerunt. 198. 12.
 incurrit. 55. 10 | 146. 24.
 incurrun. 143. 19.
 incurvis. 77. 1.
 inde. 19. 17 | 84. 20 | 111.
 19, &c.
 indecorum. 188. 20.
 indemnatum. 43. 2.
 indicaret. 38. 6.
 indicallèt. 23. 18.
 indicat. 111. 25 | 206. 31.
 indicaturum. 37. 18.
 indicem. 38. 3, 15 | 121. 13.
 indicio. 36. 10 | 39. 10 | 48.
 15 | 89. 8 | 91. 4 | 122. 3.
 indicium. 38. 5, 7 | 93. 7.
 indidit. 163. 4.
 indigens. 2. 8.
 indigna. 175. 13 | 197. 20 |
 217. 5.
 indignabamini. 87. 13.
 indignabuntur. 219. 20.
 indigni. 164. 21.
 indignos. 42. 22 | 209. 3.
 indignum. 89. 7 | 125. 23.
 indignus. 115. 13.
 indigni. 153. 18.
 inditum. 125. 12.
 indoſti. 3. 7.
 indomitum. 158. 2.
 induciæ. 85. 11 | 149. 17.
 inducias. 40. 14 | 126. 5.
 inducit. 55. 5.
 inducti. 68. 10.
 inductus. 30. 2.
 indulgens. 215. 2.

industria. 46. 23 | 60. 1, 14,
 &c.
 industria. 214. 12.
 industriaque. 28. 6.
 industriam. 57. 5, 8 | 142. 6.
 industrios. 129. 20.
 induxerat. 49. 17.
 inediæ. 5. 15.
 inediam. 202. 12.
 inerat. 13. 7 | 14. 6 | 20. 6 |
 21. 13 | 115. 16.
 inermes. 54. 8 | 109. 8 | 118.
 13, &c.
 inermelique. 141. 11.
 inermis. 151. 24 | 155. 19 |
 217. 8.
 iners. 101. 2.
 inertia. 47. 11 | 219. 6 |
 221. 22.
 inertia. 59. 17 | 62. 8.
 inertiam. 46. 26 | 57. 10 |
 222. 9 | 223. 20.
 inertiffimi. 217. 25 | 222. 11.
 inessèt. 33. 10.
 ineſt. 52. 2 | 198. 5.
 infecta. 147. 5 | 161. 13.
 infectis. 84. 12.
 infecto. 112. 4 | 149. 13.
 infectum. 124. 9.
 infecunditate. 178. 17.
 infecundus. 75. 12.
 infelicem. 227. 17.
 infelix. 70. 22 | 72. 14.
 infensi. 105. 22 | 111. 4.
 inferentem. 73. 11.
 inferior. 77. 13 | 174. 17 |
 187. 8 | 202. 8.
 inferis. 46. 5.
 inferos. 196. 22.
 inferre. 110. 21.
 infesta. 91. 21 | 136. 22.
 infesti. 71. 11 | 96. 7.
 infestique. 47. 17.
 infestis. 54. 16.
 infestiffimam. 47. 5.
 infesto. 102. 18.
 infestos. 41. 6.
 infestum. 16. 7 | 81. 7.
 infestus. 13. 4 | 83. 20 |
 129. 2.
 infida. 40. 10.
 infido. 113. 21 | 220. 1.
 infidum. 102. 13 | 138. 10.
 infidus. 167. 9.
 infinita. 9. 16.
 infinitis. 232. 14.
 infinito. 227. 5.

infirma.

VOCABULORUM.

infirma. 130. 9.
 infirmarentur. 176. 22.
 infirmata. 209. 10.
 infirmior. 46. 17.
 infirmissimo. 118. 21.
 infirmitas. 58. 1.
 infirmum. 6. 23.
 infirmumque. 108. 13.
 inflexit. 218. 11.
 infra. 27. 19 | 35. 4 | 187. 9.
 infumis. 35. 7.
 ingenia. 8. 4, 7 | 17. 2 | 40. 20 | 43. 16 | 148. 22.
 ingenii. 2. 2 | 58. 10 | 63. 17, &c.
 ingenio. 5. 13 | 49. 10 | 59. 12, &c.
 ingenua. 202. 6.
 ingenium. 2. 10, 16 | 6. 23, &c.
 ingeniumque. 7. 5 | 222. 17.
 ingens. 13. 15 | 36. 2 | 109. 11, &c.
 ingentem. 7. 17 | 117. 9 | 152. 3 | 222. 36.
 ingentes. 8. 23 | 198. 5.
 ingenti. 49. 7 | 139. 7 | 142. 1 | 197. 6 | 199. 20.
 ingentia. 125. 16 | 187. 4 | 194. 6.
 ingentis. 20. 25 | 136. 17.
 ingenuo. 197. 22.
 ingenuus. 55. 19.
 ingerunt. 113. 3.
 ingrato. 30. 19.
 ingrederentur. 137. 22.
 ingredientem. 99. 9.
 ingrediuntur. 186. 34.
 ingressus. 84. 21 | 100. 11, &c.
 inguinum. 186. 34.
 inhonesta. 23. 15 | 59. 11 | 88. 11 | 127. 14.
 inhonestam. 18. 3.
 inhonestioribus. 232. 16.
 inhonestissima. 222. 6 | 227. 15.
 inhonestum. 221. 2.
 inibitis. 52. 12.
 injecta. 199. 1.
 inimici. 73. 14 | 82. 6 | 210. 16 | 217. 9.
 inimicis. 25. 14 | 87. 1 | 227. 11.
 inimicitias. 38. 16 | 42. 1 | 185. 15 | 197. 4.

inimicitiasque. 9. 6.
 inimicitias. 229. 27.
 inimicorum. 27. 14 | 217. 4, 8.
 inimicos. 56. 3.
 inimicum. 228. 9 | 234. 19.
 inimicus. 231. 25.
 iniqui. 132. 7 | 221. 19.
 iniquitas. 27. 6.
 iniquitatem. 139. 9.
 iniquo. 225. 24.
 iniquorum. 210. 21.
 iniquum. 108. 19.
 initiis. 9. 18 | 42. 21.
 initio. 2. 9 | 3. 2 | 4. 5 | 6. 8, 25, &c.
 initium. 5. 10 | 199. 22. 10, &c.
 injuria. 8. 21 | 26. 8 | 29. 7, &c.
 injuria. 10. 16 | 22. 20 | 40. 12, &c.
 injuriam. 11. 3 | 66. 1 | 69. 21, &c.
 injurias. 71. 8, 18 | 73. 1, &c.
 injuriis. 28. 5 | 45. 7 | 79. 20.
 injussu. 96. 13.
 injusta. 16. 13 | 88. 7 | 215. 15.
 injusta. 99. 1.
 injustas. 88. 12.
 injustissime. 134. 7.
 injustos. 127. 21.
 injustum. 38. 17.
 innocens. 232. 24.
 innocente. 50. 2.
 innocentes. 44. 1 | 179. 18 | 217. 20.
 innocentia. 10. 8 | 102. 8 | 130. 9.
 innocentia. 86. 20 | 131. 18.
 innocentissime. 230. 3.
 innoxia. 134. 8 | 161. 10.
 innoxii. 31. 19.
 innoxiorum. 161. 21.
 innoxios. 33. 11.
 inopem. 70. 13.
 inopes. 191. 13 | 220. 16.
 inopi. 147. 19.
 inopia. 5. 22 | 9. 17 | 14. 14, &c.
 inopia. 26. 13.
 inopiam. 30. 18 | 132. 5 | 133. 7 | 137. 18.
 inops. 69. 20 | 161. 8.

inquam. 233. 14 | 234. 3 | inquires. 158. 1 | 166. 6 | 167. 12.
 inquietem. 174. 22.
 inquietus. 25. 12.
 inquit. 25. 14 | 43. 3 | 200. 3 | 206. 2.
 inrumiendi. 195. 1.
 insanum. 169. 30.
 insatiabilis. 9. 17.
 inscia. 223. 16.
 inscius. 219. 18.
 infectaberis. 227. 26.
 infedit. 158. 19.
 insequentes. 80. 7.
 insequeretur. 95. 2.
 insequi. 106. 5, 12.
 insidia. 21. 23 | 25. 16 | 34. 13 | 186. 11.
 insidiantibus. 155. 18.
 insidiarum. 121. 18.
 insidias. 21. 16 | 22. 3 | 26. 1, &c.
 insidiatores. 92. 26.
 insidiatum. 80. 23.
 insidiis. 22. 25 | 62. 23 | 102. 24, &c.
 insignia. 43. 22 | 175. 4.
 insignibus. 29. 11 | 201. 14.
 insimulatum. 173. 20.
 insitus. 226. 7.
 insolens. 4. 8 | 145. 11 | 199. 10.
 insolentem. 234. 9.
 insolentes. 218. 1.
 insolentia. 97. 19 | 106. 10, &c.
 insolentia. 20. 12.
 insolentiam. 59. 14 | 231. 31.
 insolescere. 7. 3.
 insolita. 96. 6 | 105. 1, &c.
 insolito. 95. 8 | 145. 9.
 insolitum. 159. 19.
 insolitus. 7. 11 | 24. 8.
 infomniis. 22. 6 | 189. 9 | 224. 21.
 infontes. 13. 12.
 infontis. 181. 7.
 insperantibus. 218. 15.
 inspoliato. 211. 15.
 instabat. 50. 5.
 instanti. 94. 2.
 instantibus. 145. 5 | 187. 1.
 instare. 54. 17 | 94. 3 | 106. 1, 17, 25, &c.
 instau-

INDEX

instaurare. 168. 8.
 instinctu. 204. 35.
 institissent. 186. 14.
 instituerant. 77. 5.
 instituisse. 25. 9.
 instituit. 50. 18 | 64. 17 |
 69. 15 | 71. 14.
 instituta. 6. 5 | 43. 20 | 212.
 26.
 instituti. 127. 1.
 instructa. 50. 23 | 203. 31.
 instructi. 107. 25 | 144. 1 |
 223. 7.
 instructique. 123. 13.
 instructos. 53. 10.
 instructus. 123. 33.
 instruebantur. 166. 12.
 instruere. 170. 2.
 instrueret. 146. 5 | 173. 1.
 instrui. 143. 16.
 instruit. 53. 12.
 instrumenta. 21. 6 | 100. 14 |
 203. 24.
 instruxerat. 105. 8.
 instruxit. 95. 6 | 105. 6.
 insueceret. 64. 5.
 insuevit. 10. 1.
 insula. 172. 7 | 198. 24 |
 206. 3.
 insulae. 173. 14 | 199. 4.
 insulam. 173. 13 | 179. 3 |
 204. 35.
 Insulani. 205. 3.
 insulas. 195. 4 | 206. 8,
 10.
 insultavit. 201. 12.
 insuper. 50. 10.
 intactum. 118. 2 | 128. 32 |
 199. 15.
 intactus. 109. 9 | 118. 24.
 infecta. 202. 25.
 infectum. 198. 8.
 integer. 163. 18 | 197. 9.
 integerrime. 230. 5.
 integerrumorum. 233. 2.
 integra. 118. 26 | 152. 19 |
 153. 20 | 173. 3.
 integri. 107. 21 | 113. 5.
 integris. 143. 8.
 integritate. 49. 13.
 integro. 114. 22 | 191. 5.
 integros. 55. 1 | 165. 17.
 integrum. 115. 4 | 122. 4.
 intellegat. 92. 4.
 intellegebat. 218. 5.
 intellegerem. 190. 5.
 intellegerent. 162. 22.

intelletis. 90. 1.
 intellegitis. 164. 15.
 intellego. 194. 5.
 intelleguntur. 163. 7.
 intellexerunt. 219. 29.
 intellexi. 17. 6.
 intellexisti. 181. 4.
 intellexit. 139. 20.
 intelligebat. 25. 17 | 66. 5.
 intelligendi. 200. 13.
 intelligens. 36. 3.
 intelligeret. 64. 18.
 intelligit. 167. 19.
 intelligitur. 232. 10.
 intelligi. 186. 31.
 intelligit. 22. 16 | 62. 15 |
 79. 28 | 81. 6.
 intelligitis. 52. 8.
 intelligitur. 146. 3.
 intelligo. 81. 21 | 130. 9.
 intelligunt. 106. 29.
 intempesta. 22. 7 | 25. 19 |
 95. 6.
 intendant. 124. 4 | 152.
 9.
 intenderat. 83. 2 | 123. 11 |
 147. 7 | 149. 13.
 intendere. 115. 14 | 150.
 22.
 intenderis. 40. 4.
 intendit. 79. 11 | 100. 12 |
 139. 3 | 219. 27 | 221. 14.
 intenta. 97. 11 | 166. 9.
 intenti. 6. 18 | 22. 5 | 112.
 22 | 139. 24.
 intentique. 104. 16 | 111. 4 |
 107. 25.
 intentior. 109. 17.
 intencis. 141. 8.
 intento. 102. 18.
 intentos. 101. 8 | 124. 16 |
 140. 25.
 intentum. 5. 3 | 136. 16.
 intentus. 3. 11 | 14. 1,
 &c.
 intentusque. 145. 20.
 interque. 78. 6 | 217. 2.
 intercessit. 181. 6.
 interdum. 9. 8 | 20. 11 | 83.
 18, &c.
 interea. 21. 16 | 22. 2, 19,
 &c.
 interempti. 145. 8.
 intereffet. 179. 11.
 intereunt. 212. 20.
 interfecisset. 62. 20.
 interfecit. 83. 16.

interfecta. 202. 2.
 interfecti. 107. 22 | 138. 7.
 interfectis. 74. 9 | 121. 19 |
 218. 5.
 interfecto. 70. 10 | 84. 8 |
 92. 17.
 interfectos. 212. 2.
 interfectum. 73. 11 | 146.
 19.
 interficere. 15. 15 | 21. 2 | 43.
 4 | 67. 18.
 interficerent. 34. 16.
 interfici. 108. 23.
 interficiat. 93. 1.
 interficit. 55. 6.
 interfuerit. 228. 3.
 interiere. 75. 14 | 107. 2.
 interierant. 174. 8.
 interierunt. 168. 4.
 interiiit. 8. 24 | 76. 6.
 interiorem. 233. 23.
 interitura. 151. 11.
 interim. 67. 19 | 80. 1 | 82.
 12, &c.
 interna. 190. 4.
 interneconem. 178. 10.
 internuncius. 153. 12.
 interpellando. 83. 18.
 interponit. 91. 14.
 interpolita. 91. 3.
 interpretatum. 75. 19.
 interpretes. 153. 11.
 interrex. 169. 2.
 interrogati. 15. 8.
 interrogatus. 25. 1 | 36. 15.
 intervalla. 173. 11.
 intervallo. 137. 27 | 151. 16 |
 172. 21.
 intervenisse. 154. 13.
 instabilior. 160. 2.
 instabilesque. 119. 1.
 intestina. 5. 13.
 intestinum. 230. 25.
 intoleranda. 52. 22 | 70. 9 |
 221. 13.
 intolerandumque. 9. 10.
 intra. 15. 10 | 47. 7 | 48.
 12 | 76. 19 | 137. 1.
 intrare. 154. 2.
 introducit. 36. 13 | 67. 16.
 introduxit. 229. 12.
 introeundi. 95. 15.
 introire. 22. 15.
 introit. 121. 9.
 introitum. 201. 11.
 introrsus. 201. 27.
 intuerentur. 60. 9.

intutam.

VOCABULORUM.

- inturam. 167. 15.
 invadat. 166. 1.
 invadendarum. 205. 20.
 invadendi. 130. 11.
 invadere. 98. 13 | 104. 17 | 144. 6.
 invaderet. 93. 14.
 invadi. 135. 19.
 invadit. 67. 23 | 79. 14.
Œc.
 invaditur. 155. 20.
 invadunt. 80. 4 | 143. 11.
Œc.
 invaserat. 5. 20 | 30. 4.
Œc.
 invasere. 3. 3 | 10. 10.
Œc.
 invasisti. 231. 7.
 invasit. 9. 9 | 24. 5 | 18. 15.
Œc.
 invenerit. 93. 18.
 invenias. 57. 4 | 167. 14.
 invenies. 65. 14 | 217. 11.
 invenissent. 214. 15.
 invenit. 50. 15 | 141. 15.
 inventæ. 120. 8.
 inventurum. 83. 2.
 inverecundo. 195. 12.
 inverfos. 76. 11.
 invia. 158. 7.
 invicem. 179. 2.
 invicti. 89. 16.
 invictum. 100. 20 | 224. 19.
 invideant. 131. 18.
 invident. 30. 7 | 131. 17.
 invidere. 43. 24.
 invidere. 53. 6.
 invidet. 130. 5.
 invidi. 22. 1. 22.
 invidia. 4. 3, 12 | 6. 15.
Œc.
 invidiæ. 56. 17 | 122. 8.
 invidiam. 20. 1 | 34. 9.
Œc.
 inviolata. 100. 10.
 inviolatam. 92. 1.
 inviolatos. 83. 9.
 invia. 164. 9.
 invisi. 154. 14 | 224. 23.
 invisum. 43. 2 | 122. 5.
 invisus. 15. 2.
 invitant. 118. 12.
 invitarent. 192. 32.
 invitaverant. 175. 3.
 invico. 178. 14.
 invitus. 16. 8 | 142. 12.
 inultus. 53. 6 | 86. 22 | 118. 22.
 inultique. 177. 2.
 inultis. 120. 11.
 inultos. 111. 28.
 inultum. 151. 20.
 inultus. 196. 6.
 invocat. 213. 20.
 inurere. 233. 3.
 inusitata. 231. 5, 6.
 inutilis. 229. 27.
 joca. 142. 14.
 jocum. 21. 12.
 Jovem. 151. 26 | 183. 5.
 Jovis. 200. 14 | 202. 11 | 205. 7.
 ipfis. 51. 17 | 148. 25.
Œc.
 ipsius. 25. 10 | 89. 8.
Œc.
 ipso. 91. 17 | 155. 13.
Œc.
 ipforum. 190. 4.
 ipsos. 7. 13 | 17. 9 | 44. 8.
Œc.
 ipsum. 38. 11 | 64. 8 | 66. 18.
Œc.
 ipsumque. 84. 11 | 136. 4.
 ira. 25. 4 | 40. 2, 6 | 67. 2.
Œc.
 iracundia. 41. 10, 14.
 ira. 40. 18 | 91. 23 | 208. 14.
 iram. 68. 2 | 82. 23 | 121. 19 | 173. 18.
 irasci. 41. 14.
 irati. 47. 17.
 ire. 6. 19 | 52. 11 | 87. 3.
Œc.
 irent. 30. 1 | 218. 13.
 iretur. 199. 23.
 iri. 155. 3.
 irritamenta. 137. 4.
 irritare. 163. 17.
 irrumperet. 82. 26.
 irrumperent. 39. 15.
 irrumperit. 111. 15.
 irrumperet. 67. 17 | 95. 15.
 isdem. 82. 13.
 isque. 39. 22 | 156. 6.
 isse. 80. 24.
 ista. 33. 4 | 45. 4 | 47. 9.
Œc.
 istam. 226. 10 | 227. 7.
 iste. 150. 12.
 istis. 167. 8.
 istius. 229. 24.
 isto. 184. 1 | 234. 18.
 Italia. 13. 17 | 84. 2, 3, 11.
Œc.
 Italia. 61. 12, 16 | 177. 20 | 197. 15.
 Italiam. 20. 22 | 46. 11.
Œc.
 Italica. 198. 27.
 Italici. 83. 8, 14 | 103. 9.
 Italicis. 118. 24.
 Italicos. 97. 10.
 ite. 73. 6.
 iter. 3. 12 | 16. 12 | 51. 2, 16.
Œc.
 itinera. 93. 3 | 123. 8 | 136. 1.
 itinere. 27. 12 | 32. 9 | 36. 15, & alibi.
 itineri. 107. 11.
 itineribus. 39. 11 | 51. 12.
Œc.
 itineris. 119. 7 | 140. 4, 18.
Œc.
 itum. 61. 10.
 iturum. 39. 24 | 152. 7.
 jubebat. 91. 22 | 210. 23.
 jubent. 42. 14.
 jubere. 22. 4.
 juberebantur. 208. 6.
 jubet. 36. 6, 12, 15 | 50. 6.
 & alibi plur.
 jucundior. 226. 14.
 jucundiora. 134. 5.
 judicandis. 230. 19.
 judicandum. 215. 21.
 judicant. 221. 3.
 judicare. 221. 3.
 judicat. 29. 13.
 judicatus. 35. 8.
 judicaverat. 39. 18.
 judicaverit. 220. 27.
 judices. 221. 2 | 232. 24.
 judicia. 18. 1 | 45. 2 | 89. 14.
Œc.
 judiciis. 11. 20 | 32. 1 | 217. 16 | 223. 24.
 iudicio. 38. 16 | 210. 19 | 225. 25.
 iudiciorum. 221. 4.
 iudicis. 232. 22.
 iudicium. 11. 21 | 23. 6.
Œc.
 iudiciumque. 163. 6.
 juvère. 176. 8.
 jugi. 137. 1.
 jugis. 200. 19.
 jugulandi. 43. 13.
 jugulare. 13. 12.

I N D E X

jugulari. 43. 7.
 jugum. 96. 2 | 104. 13.
 Jugurtha. 61. 8 | 63. 1, 7,
Et alibi frequent.
 Jugurtha. 62. 13 | 63. 21,
Et.
 Jugurtham. 62. 20 | 63. 15,
Et.
 Jugurthamque. 62. 4.
 Jugurthini. 80. 3 | 140. 23 |
 125. 5 | 145. 26.
 Jugurthino. 78. 11.
 Julum. 22. 1.
 jumenta. 123. 25, 32 | 137.
 23 | 193. 1.
 jumentum. 101. 26.
 jun. 14. 2.
 Junius. 39. 19.
 Jupiter. 228. 5.
 jura. 31. 13 | 89. 14 | 158. 20,
Et.
 jurat. 153. 12.
 juravisset. 160. 16.
 jure. 40. 16 | 70. 5 | 80. 25,
Et.
 jurgia. 8. 12.
 jurgiis. 83. 18.
 jurgio. 25. 3.
 juris. 89. 2 | 179. 13.
 jus. 8. 11 | 12. 13 | 17. 10,
Et.
 jusjurandum. 19. 15 | 34.
 24.
 jussa. 81. 12 | 183. 4 | 200.
 30.
 jussierit. 35. 9 | 97. 12.
 jussi. 67. 21 | 109. 10.
 jussis. 89. 9.
 jussissetis. 70. 8.
 jussistis. 130. 18 | 131. 31.
 jussit. 32. 10 | 43. 7 | 48. 2 |
 123. 2 | 129. 1.
 jussu. 23. 7 | 137. 9 | 155. 1 |
 169. 33.
 jussum. 114. 14.
 jussus. 36. 17 | 37. 19 | 92. 8,
Et.
 iusta. 66. 7.
 iustas. 231. 23.
 iustissimo. 9. 10.
 iustissima. 211. 7.
 iustitia. 8. 22.
 iustius. 229. 11.
 iustos. 191. 15 | 204. 14.
 iustum. 46. 23.
 juvantibus. 92. 3 | 134. 19 |
 163. 14.

juvat. 134. 2.
 juvaturum. 103. 13.
 juvenibus. 205. 13.
 juvenus. 7. 8 | 14. 14 | 30.
 18 | 159. 8 | 214. 11.
 juventute. 214. 2.
 juventutem. 5. 14 | 10. 9 |
 11. 12 | 12. 8 | 13. 7.
 juventuti. 213. 14.
 juxta. 3. 9 | 31. 1 | 43. 4,
Et.
 juxtaque. 191. 12.

K.

KAL. 14. 2 | 23. 10.
 Kalendis. 15. 15 |
 156. 6.
 Keis. 206. 18.

L.

LAbefactatis. 163. 2.
 laborandum. 224. 11.
 laborantibus. 55. 1 | 107. 10 |
 110. 8 | 144. 5.
 laborare. 49. 17 | 101. 9 |
 142. 14.
 labore. 3. 2 | 8. 22 | 22. 6,
Et.
 laborem. 7. 9 | 70. 17 | 119.
 9, *Et.*
 labores. 8. 25 | 104. 18,
Et.
 labori. 30. 19 | 59. 17 | 131.
 18.
 laboribus. 132. 22 | 139. 12,
Et.
 laboris. 28. 6 | 103. 3 | 223.
 6.
 laborum. 75. 13 | 84. 18.
 labos. 7. 11 | 145. 25 | 183.
 14 | 196. 15 | 222. 8.
 Lacedæmonii. 2. 12 | 42. 23,
 lacerant. 185. 2.
 lacerari. 164. 24.
 laceratur. 166. 5.
 laceraverat. 11. 18.
 lacerent. 132. 12.
 lacerum. 208. 11.
 laceffimus. 207. 9.
 laceffitus. 25. 3.

laceffiverunt. 189. 19.
 lachrymas. 128. 12.
 lacrumans. 111. 27 | 114. 1 |
 121. 15 | 152. 1.
 lacta. 137. 3.
 lacta. 14. 9.
 Læcam. 22. 8.
 lædere. 129. 3 | 132. 14 | 142.
 17.
 lædis. 228. 14.
 læta. 109. 16 | 211. 14.
 lætabatur. 36. 2 | 200. 11.
 lætam. 55. 20.
 lætandum. 72. 11.
 læta. 1. 43. 3 | 144. 19.
 lætati. 119. 19.
 læte. 171. 3, 5.
 læti. 70. 7 | 108. 2 | 155. 8 |
 192. 32.
 lætissimis. 135. 21.
 lætitia. 24. 4 | 36. 2 | 56. 4 |
 112. 19 | 147. 15.
 lætitiae. 43. 5, 12.
 lætitiæ. 37. 12 | 97. 15.
 lætor. 153. 16.
 lætos. 112. 23.
 lætus. 62. 13 | 129. 10 | 154.
 21 | 174. 1.
 leva. 172. 20.
 levam. 50. 9.
 Laetanium. 177. 23.
 laminis. 200. 26.
 lanceas. 50. 23.
 languentibus. 34. 20.
 languere. 46. 17.
 languidi. 107. 26.
 languidis. 106. 17.
 languidos. 180. 11.
 languorem. 232. 30.
 laniara. 193. 2.
 laniatum. 204. 34.
 laniique. 159. 17.
 lapideis. 50. 10.
 lapides. 113. 2.
 lapidibus. 111. 6 | 139. 8.
 lapsus. 150. 7.
 lapsus. 217. 13 | 232. 21.
 laqueis. 140. 17.
 laqueo. 50. 13.
 larem. 18. 11.
 largiantur. 46. 3.
 largiri. 20. 10 | 45. 18 | 64.
 5.
 largitio. 4. 8 | 149. 6.
 largitione. 73. 9.
 largitionem. 74. 2.

largitionibus.

VOCABULORUM.

- largitionibus. 30. 19 | 164.
 23 | 214. 10 | 226. 2.
 largitor. 142. 5.
 largiundo. 31. 9 | 49. 15 |
 68. 5.
 largius. 13. 16.
 Laris. 137. 14.
 lascivia. 24. 5 | 97. 1 | 98.
 1.
 lasciviam. 118. 9.
 lassique. 107. 24.
 lassitudinem. 11. 11 | 105. 14.
 lassitudo. 119. 19.
 lata. 206. 28.
 late. 61. 20 | 102. 23.
 latera. 201. 17.
 latere. 70. 6 | 105. 5 | 119.
 12, &c.
 lateribus. 55. 7 | 77. 2 | 106.
 8 | 193. 11 | 211. 12.
 lateris. 176. 10.
 Latii. 161. 9 | 202. 10.
 latine. 146. 17.
 Latini. 97. 10.
 Latinis. 21. 5 | 141. 23.
 Latino. 96. 11.
 Latinum. 99. 6 | 100. 17.
 Latio. 119. 23 | 129. 7 | 141.
 17.
 latior. 172. 2.
 latitudinem. 75. 10.
 latius. 107. 11 | 109. 25.
 lato. 157. 4.
 latro. 165. 4.
 latrocinia. 61. 2.
 latrocinii. 172. 19.
 latrocinio. 143. 14.
 latrones. 22. 21 | 54. 8 | 191.
 24.
 latronibus. 149. 1 | 192. 8.
 latronum. 174. 8.
 latrum. 128. 17.
 latus. 4. 6 | 103. 1.
 laudabat. 43. 8.
 laudabatur. 49. 17.
 laudamus. 46. 25.
 laudando. 59. 15 | 209. 7 |
 216. 17.
 laudant. 48. 20.
 laudantur. 3. 15 | 221. 11.
 laudare. 19. 11 | 145. 19.
 laudari. 8. 10.
 laudas. 228. 14.
 laudat. 108. 7 | 205. 1.
 laudatum. 64. 2 | 186. 27.
 laudavit. 12. 14.
 laude. 209. 8.
 laudes. 231. 32.
 laudibus. 73. 17.
 laudis. 7. 16.
 laurea. 228. 1.
 laus. 134. 20 | 212. 12.
 laxiore. 116. 10 | 186. 26.
 laxitate. 191. 22.
 laxius. 135. 20.
 lecto. 121. 4.
 lectos. 39. 14 | 53. 15.
 legantur. 80. 12 | 82. 15.
 legat. 84. 13.
 legati. 35. 16 | 68. 6, 11,
 &c.
 legatione. 148. 15.
 legationibus. 97. 4.
 legationis. 74. 7.
 legatis. 33. 11, 19 | 35. 19,
 &c.
 legato. 54. 4 | 135. 8 | 200.
 23.
 legatorum. 48. 15 | 73. 15,
 &c.
 legatos. 26. 4 | 32. 14, 19,
 &c.
 legatum. 97. 14 | 105. 11,
 &c.
 legatus. 34. 4 | 54. 10,
 &c.
 lege. 25. 1 | 26. 10 | 76. 4,
 &c.
 legem. 42. 16 | 117. 16 |
 172. 9 | 187. 15.
 legendo. 222. 19.
 legenti. 48. 22.
 legere. 131. 5, 8.
 leges. 42. 13 | 44. 2 | 88. 3,
 &c.
 legi. 221. 2.
 legibus. 6. 10 | 8. 12 | 15. 8,
 &c.
 legionarias. 106. 18.
 legionem. 119. 4.
 legiones. 25. 18 | 50. 18, 20,
 &c.
 legionibus. 48. 26 | 51. 14,
 &c.
 legionis. 95. 14.
 legionum. 103. 2 | 145. 1.
 legis. 27. 6 | 200. 5 | 226.
 24.
 legitimus. 15. 10.
 legitimum. 6. 22.
 legum. 125. 18 | 166. 4.
 legundi. 139. 18.
 leniebant. 83. 19.
 lenire. 137. 19.
 leniri. 20. 2.
 lenita. 188. 3.
 leniter. 154. 15.
 lenitur. 67. 4.
 leniunda. 38. 1.
 lenius. 112. 27 | 140. 16.
 lenones. 159. 17.
 Lentuli. 39. 11 | 40. 17 | 48.
 5 | 52. 5.
 Lentulo. 25. 20 | 34. 23 |
 37. 7 | 46. 14 | 51. 9.
 Lentulum. 36. 7, 10, 22 |
 50. 7.
 Lentulus. 14. 7 | 32. 10 | 34.
 5, 27, &c.
 leonem. 62. 11.
 Lepidani. 186. 23.
 Lepidi. 165. 11 | 167. 1.
 Lepido. 157. 7 | 157. 11 | 164. 9 |
 167. 21 | 168. 5 | 169. 7.
 Lepidum. 165. 2.
 Lepidus. 165. 4 | 168. 13 |
 169. 5, 11.
 lepos. 21. 13.
 Leptasta. 173. 20.
 Lepti. 124. 28.
 Leptim. 78. 1.
 Lepris. 78. 6.
 Leptitani. 125. 4.
 Leptitanorum. 145. 22.
 liber. 5. 7 | 46. 23.
 libera. 183. 2 | 219. 21 | 223.
 16.
 liberales. 7. 16 | 46. 1.
 liberalibus. 188. 3.
 Liberalis. 204. 20.
 liberalitas. 29. 2 | 45. 18.
 liberalitate. 39. 1.
 liberaliter. 9. 23 | 149. 4.
 liberaret. 33. 7.
 libere. 160. 8 | 219. 2.
 liberi. 90. 3 | 98. 11 | 218.
 10.
 libers. 21. 4 | 37. 6 | 54. 8,
 &c.
 liberisque. 102. 11 | 114. 1.
 liberius. 61. 6.
 liberiusque. 213. 12.
 libero. 23. 20 | 141. 20 | 223.
 22.
 liberorum. 80. 21 | 212. 4.
 liberorumque. 62. 18 | 103.
 15.
 liberos. 24. 10 | 29. 8 | 41.
 2, &c.
 libertas. 18. 17 | 45. 7 | 160.
 11, &c.
 X 2 libertate.

I N D E X

- libertate. 7. 7 | 52. 18 | 86.
 Œc.
 libertatem. 6. 19 | 17. 10,
 Œc.
 libertati. 96. 7 | 182. 3.
 libertatis. 6. 25 | 31. 2,
 Œc.
 liberti. 39. 10.
 libertis. 54. 1.
 liberos. 39. 14.
 liberum. 6. 11 | 26. 11.
 libet. 82. 8 | 227. 25 | 232.
 29.
 libidine. 223. 9.
 libido. 224. 4.
 libris. 36. 23 | 75. 18.
 libuit. 224. 4.
 Libyes. 76. 2 | 77. 3, 6, 12.
 Libys. 136. 18.
 liceat. 162. 9.
 liceatne. 188. 18.
 licebat. 11. 6 | 138. 15.
 licentia. 41. 9, 13 | 43. 3,
 Œc.
 licentiam. 7. 3 | 10. 16,
 Œc.
 licentius. 152. 20 | 213. 12.
 licentiusque. 135. 20.
 licere. 128. 25.
 liceret. 29. 13 | 148. 14 |
 188. 20.
 licet. 3. 14 | 28. 5 | 71. 12.
 Œc.
 Licinium. 15. 1.
 lictor. 67. 11.
 liquerit. 72. 4.
 liquerunt. 218. 4.
 liquisset. 32. 6.
 licuit. 26. 10 | 52. 20.
 lignea. 123. 28.
 Ligure. 140. 5.
 Ligure. 173. 14.
 Liguri. 140. 10.
 Ligurum. 95. 12 | 125. 9 |
 145. 16.
 Ligus. 139. 15, 24 | 140.
 16, 25 | 173. 9, 10 | 201. 16.
 Limetanus. 97. 2.
 limosa. 94. 18.
 limum. 125. 16.
 lingua. 6. 12 | 9. 6 | 11. 22,
 Œc.
 linguæ. 182. 10 | 228. 1 | 229.
 22.
 linguam. 128. 13.
 lintea. 200. 26.
 literæ. 81. 12 | 121. 4.
 literas. 23. 8 | 27. 13, 17,
 Œc.
 literis. 21. 5 | 36. 14, 15,
 Œc.
 litibus. 227. 4.
 litora. 173. 8, 11 | 202. 23.
 Livio. 219. 26 | 220. 1.
 Livius. 205. 22.
 lixæ. 101. 15, 25.
 loca. 9. 23 | 22. 3, 10,
 Œc.
 locare. 145. 23.
 locar. 54. 6 | 105. 7.
 locata. 151. 5.
 locatæ. 203. 31.
 locati. 112. 9.
 locatus. 171. 7.
 locaverant. 204. 9.
 locaverat. 128. 1 | 137. 14 |
 145. 17.
 loci. 35. 16 | 53. 5 | 67. 20,
 Œc.
 locis. 7. 18 | 20. 22 | 51. 19,
 Œc.
 loco. 8. 19 | 20. 4 | 24. 6,
 Œc.
 locoque. 192. 18.
 locorum. 103. 4 | 115. 9,
 Œc.
 locos. 76. 10 | 86. 5,
 Œc.
 locum. 42. 10 | 50. 12 | 53. 10,
 Œc.
 locumque. 123. 31.
 locupletem. 129. 13.
 locupletes. 138. 14.
 locupletior. 231. 14.
 locupletissimis. 159. 6.
 locupletium. 19. 4.
 locus. 7. 12 | 48. 9 | 50. 8,
 Œc.
 locutum. 66. 5 | 68. 13.
 locuturum. 153. 5.
 locutus. 39. 26 | 64. 8,
 Œc.
 longa. 201. 8.
 longam. 2. 3.
 longe. 27. 17 | 44. 15,
 Œc.
 longinqua. 203. 17.
 Longinus. 14. 8.
 longissimo. 203. 34.
 longius. 7. 19 | 22. 25 | 144.
 17 | 204. 27.
 loquar. 48. 8 | 134. 10.
 loquax. 199. 8 | 222. 7.
 loquendi. 73. 9.
 loqui. 63. 12 | 116. 12,
 Œc.
 loquitur. 206. 31.
 lubebat. 101. 14.
 lubet. 73. 4 | 133. 20,
 Œc.
 lubidine. 8. 1 | 18. 13,
 Œc.
 lubidinem. 2. 13 | 7. 11,
 Œc.
 lubidines. 214. 2.
 lubidini. 40. 3 | 45. 11,
 Œc.
 lubidinibus. 11. 13.
 lubidinis. 115. 1 | 207. 12.
 lubidinosæ. 43. 4.
 lubido. 3. 3 | 5. 20 | 11. 7,
 Œc.
 lubuerat. 96. 4.
 lubuit. 48. 24.
 Lucano. 176. 17.
 luces. 199. 15.
 lucis. 137. 25.
 luctu. 41. 5 | 42. 8 | 71. 4 |
 138. 18.
 luctuosam. 53. 8.
 luctus. 56. 4 | 167. 6 | 218.
 11.
 luculentam. 25. 5.
 Lucullo. 205. 18.
 Lucillum. 174. 7 | 190. 13 |
 207. 28.
 Lucullus. 94. 9 | 181. 8
 193. 13.
 ludibrio. 11. 5 | 18. 4,
 Œc.
 ludificare. 94. 3.
 ludificati. 106. 2.
 ludum. 118. 9.
 lugubribus. 196. 3.
 lumen. 132. 4 | 204. 3.
 lumine. 80. 3 | 192. 16.
 Lurda. 173. 29.
 Lusitanæ. 203. 30.
 Lusitanis. 170. 16.
 Lutatorum. 160. 9.
 Lutulentulus. 229. 20.
 Lux. 144. 24.
 luxo. 204. 12.
 luxu. 11. 11 | 49. 4 | 62. 7,
 Œc.
 luxum. 58. 15.
 luxuria. 6. 3 | 10. 9 | 21. 10,
 Œc.
 luxuriæ. 20. 27 | 21. 6,
 Œc.
 luxuriaeque. 101. 19.
 luxuriam.

VOCABULORUM.

luxuiam. 46. 24.
luxurioſe. 9. 22.
luxurioſo. 142. 1.
Lycaoniam. 193. 14.
Lyciz. 201. 20.
Lyrici. 206. 30.

M.

Macedonia. 92. 22 | 173.
4 | 197. 15.
Macedoniam. 205. 5.
Macedonico. 40. 8.
Macedonicum. 158. 4.
Macedonum. 189. 3.
machinabantur. 16. 3.
machinato. 174. 7.
machinationibus. 139. 6.
machinato. 175. 7.
machinatum. 38. 8.
machinis. 80. 9.
mactati. 218. 8.
maculas. 233. 3.
madore. 176. 22.
Maecenas. 187. 10.
magis. 1. 5 | 2. 6 | 5. 6, 22,
O alibi plur.
magisque. 5. 22 | 6. 21 | 7.
4, 9. O.
Magistratibus. 162. 16,
O.
magistratu. 32. 2 | 37. 5 | 115.
7 | 221. 1.
magistratui. 23. 4.
magistratum. 60. 2 | 94.
10, O.
magistratus. 19. 4 | 24. 3,
O.
magistratuum. 27. 2 | 33. 1,
O.
magna. 3. 12 | 4. 3 | 5. 12 |
8. 4 | 14. 1, 4, O alibi
frequenter.
magnaque. 36. 12.
magnæ. 43. 9 | 51. 6 | 58. 8,
O.
magnam. 39. 5 | 44. 4,
O.
magnamque. 7. 15 | 216. 7.
magnas. 34. 19 | 51. 4 | 100.
3, O.
magni. 8. 22 | 71. 17 | 125.
26 | 191. 20.
magnifica. 18. 19 | 40. 9 |
61. 4 | 129. 4.

magnificæque. 8. 2.
magnificè. 14. 15 | 40. 22,
O.
magnifici. 8. 14.
magnificum. 45. 15 | 109.
13.
magnis. 17. 3 | 22. 23,
O.
magnisque. 94. 14 | 114.
21.
magnitudine. 20. 3 | 24. 8,
O.
magnitudinem. 26. 13 | 61.
16, O.
magnitudinis. 58. 1.
magnitudo. 40. 20 | 49.
11.
magno. 26. 3 | 41. 11 | 51.
19, O.
magnoque. 144. 21.
magnos. 46. 22.
magnum. 2. 5 | 15. 3 | 49.
19, O.
magnus. 48. 21 | 49. 7, 12,
O.
majestas. 88. 3.
majestatem. 73. 6 | 82. 8.
majestatis. 69. 20 | 89.
2.
major. 33. 9 | 44. 5 | 46.
21, O.
majora. 13. 10 | 136. 16.
majore. 42. 17 | 110. 24,
O.
majorem. 216. 15 | 232. 7.
majores. 10. 14 | 26. 12 | 33.
15, O alibi.
majoresque. 211. 18.
majoribus. 60. 14 | 69. 22,
O alibi.
majorum. 6. 5 | 9. 22 | 25.
10 | 26. 10 | 48. 18,
O alibi.
majus. 57. 3 | 80. 18 | 89.
4.
majusque. 60. 5.
mala. 5. 4 | 6. 3 | 13. 8,
O alibi.
malaque. 17. 6.
male. 196. 15.
malam. 110. 16.
malarum. 4. 9 | 45. 19 | 97.
21.
malasque. 214. 1.
male. 40. 6 | 45. 11,
O.
malebant. 8. 21 | 15. 1 | 31.

5 | 43. 24.
malebat. 8. 10 | 59. 2 | 92.
22.
maledicendo. 225. 27.
maledicere. 141. 5.
maledicis. 228. 15.
maledicit. 234. 12.
maledicta. 25. 12 | 225. 24.
maledictis. 19. 10 | 132. 12 |
210. 20.
malefaciendi. 202. 20.
malefaciendo. 218. 12.
malefaciendum. 197. 3.
malefici. 75. 15.
maleficia. 44. 19.
maleficiis. 230. 19.
mali. 7. 6 | 15. 13 | 46. 10,
O.
maleficii. 90. 16.
malique. 118. 22.
malis. 4. 10 | 9. 16 | 11. 13,
O alibi.
malisque. 212. 18.
malit. 81. 17 | 91. 14.
malitia. 80. 20 | 219. 28 |
221. 12.
malitis. 90. 13.
malivolentia. 4. 2 | 10. 9.
malle. 126. 16 | 185. 6.
malles. 147. 16.
mallet. 121. 3 | 128. 5.
Malliana. 25. 20.
Mallii. 22. 26.
Mallium. 20. 23 | 21. 25 |
22. 9 | 23. 9 | 29. 11, 12 |
53. 17.
Mallius. 22. 19 | 26. 4 | 50.
18 | 55. 7.
malo. 5. 13 | 22. 24,
O.
malorum. 9. 2 | 38. 10.
malos. 91. 18 | 30. 8 | 43.
4, O.
malosque. 224. 25.
maluerint. 131. 14.
maluit. 217. 13 | 218. 6.
malum. 30. 20 | 31. 5 | 115.
17, O.
malumque. 223. 11.
malunt. 160. 7.
malus. 13. 13 | 90. 17 | 221.
13 | 222. 2.
Mamerci. 164. 1.
Mamerco. 181. 6.
Mamiliam. 117. 16.
Mamiliana. 97. 16.
Mamilius. 97. 2.
manar.

I N D E X

- manare. 204. 27.
 Manastabale. 62. 2.
 Manastabalis. 62. 4 | 116.
 18.
 mancipiorum. 101. 16.
 mandando. 183. 2.
 mandandum. 20. 15.
 mandat. 25. 21.
 mandata. 35. 8 | 67. 15,
 Œc.
 mandatis. 26. 5.
 mandatur. 122. 16.
 mandem. 202. 11.
 mandetis. 197. 25.
 maneat. 167. 11.
 maneat. 163. 5.
 manent. 111. 4.
 manentes. 146. 10.
 manere. 72. 4 | 95. 11 | 107.
 15.
 manerent. 71. 6.
 manibus. 17. 1 | 82. 8,
 Œc.
 manifesta. 92. 5.
 manifestis. 48. 18.
 manifestos. 33. 25.
 manifestus. 93. 9.
 manipulis. 145. 17.
 manipulos. 104. 10 | 105.
 6.
 Manlii. 148. 16.
 Manlio. 122. 16 | 147. 14 |
 155. 22.
 Manlium. 134. 28 | 137. 13 |
 147. 10.
 Manlius. 47. 17 | 145. 15.
 manserant. 111. 10.
 manserat. 233. 7.
 mansere. 125. 7.
 mansuetudine. 27. 11 | 49.
 13.
 mansuetudinem. 45. 17.
 mansuetudo. 47. 9.
 mansurum. 151. 10.
 Mantino. 123. 1.
 manu. 7. 18 | 11. 18 | 18. 5,
 Œ alibi plur.
 manum. 104. 16 | 106. 4.
 manus. 11. 21 | 13. 13 | 24.
 9, *Œc.*
 manuum. 30. 18.
 mapalia. 77. 1 | 203. 15.
 mapalibus. 102. 20.
 Marcello. 158. 5.
 Marcium. 26. 4 | 193. 13.
 Marcus. 23. 13 | 27. 9.
 Marcumque. 190. 7.
 mare. 75. 11 | 76. 12 | 77. 3,
 12, *Œc.*
 mari. 18. 9 | 48. 23 | 76. 9,
 Œc.
 marique. 11. 9 | 178. 27.
 maria. 8. 24 | 11. 5 | 20. 10 |
 175. 10 | 198. 7 | 204. 16 |
 214. 7.
 Marii. 116. 2 | 122. 12 | 128.
 16 | 135. 5, 18 | 141. 15 |
 142. 9 | 165. 11 | 227.
 8.
 Mario. 110. 2 | 112. 26 |
 114. 24 | 117. 17 | 122. 6 |
 128. 10 | 129. 13 | 141.
 6 | 143. 1 | 147. 8 | 148.
 12 | 150. 12 | 154. 23 |
 207. 10.
 maris. 75. 9 | 174. 9 | 176.
 23.
 maritima. 78. 1.
 maritimum. 31. 17.
 marituma. 197. 15.
 maritumæ. 207. 15.
 maritumas. 178. 19.
 maritumis. 145. 10.
 Marium. 105. 16 | 110. 14 |
 111. 26 | 116. 7 | 117. 14 |
 122. 4, 14 | 123. 2 | 136.
 25 | 140. 3 | 143. 10 | 146.
 18 | 148. 14, 23 | 149. 12 |
 155. 21.
 Marius. 54. 2 | 102. 26 |
 109. 22 | 110. 21, 25 | 115.
 13 | 117. 6 | 128. 32 | 129.
 11, 15 | 134. 26 | 135. 6,
 23 | 138. 11 | 139. 2, 11,
 Œ alibi frequenter.
 Maroneam. 200. 29.
 Marfico. 200. 7.
 Masinissa. 61. 17 | 62. 4 |
 64. 13 | 71. 14.
 Masinissæ. 61. 22 | 69. 4,
 17 | 82. 10 | 92. 15, 19 |
 116. 18 | 117. 9 | 152.
 13.
 Massiliam. 27. 15.
 Massiva. 92. 15, 23.
 Massivæ. 92. 26 | 113. 16.
 Massivam. 93. 6.
 Massugradæ. 152. 13.
 materia. 76. 11.
 materiæ. 231. 10.
 materies. 9. 2.
 materno. 66. 10 | 152. 14.
 matre. 202. 2.
 matres. 41. 3.
 matribus. 205. 14 | 232.
 27.
 matris. 204. 35 | 226. 14.
 matronasque. 186. 10.
 matura. 134. 20.
 maturabat. 170. 25.
 maturandi. 13. 3.
 maturandum. 164. 24.
 maturantes. 80. 15.
 maturasset. 16. 3.
 maturavere. 126. 8.
 maturaverunt. 169. 24.
 mature. 2. 8 | 77. 4.
 Œc.
 maturent. 26. 1.
 maturet. 29. 16.
 maturetur. 71. 16.
 maturius. 67. 8 | 100. 6.
 maturrume. 167. 14 | 169.
 5.
 Mauri. 78. 9 | 151. 16 | 143.
 17 | 145. 2 | 150. 3.
 Maurique. 204. 13.
 Mauris. 79. 3 | 128. 9 | 152.
 7.
 Mauritania. 19. 6 | 170. 13 |
 173. 20 | 175. 11.
 Mauritaniam. 74. 14 | 78.
 8 | 114. 15.
 Mauro. 143. 7 | 152. 15.
 Mauros. 77. 6 | 146. 10, 24 |
 207. 6.
 Maurosque. 127. 16.
 Maurum. 151. 21.
 Maurus. 151. 5 | 155. 3,
 10.
 maxuma. 5. 20 | 8. 11, 17,
 Œc.
 maxumæ. 65. 17 | 89. 11.
 maxumam. 2. 14 | 33. 4,
 Œc.
 maxumarum. 104. 18.
 maxumas. 7. 18 | 67. 25,
 Œc.
 maxumæ. 2. 3 | 8. 8 | 12. 3,
 Œ alibi plur.
 maxumèque. 159. 15 | 224.
 14.
 maxumi. 159. 22 | 160. 5.
 maxumis. 8. 5 | 37. 25,
 Œc.
 maxumo. 2. 14 | 36. 4,
 Œc.
 maxumos. 179. 1.
 maxumum. 7. 13 | 17. 4,
 Œc.
 maxumus. 153. 12 | 228. 5,
 meamet.

VOCABULORUM.

meamet. 132. 6.
 necum. 28. 5 | 44. 16.
Gr.
 mederi. 96. 17 | 213. 19.
 Medi. 76. 8.
 media. 98. 5 | 104. 4 | 152.
 6 | 180. 12.
 medio. 16. 17 | 102. 4.
Gr.
 medioerem. 63. 21.
 mediocres. 62. 18.
 mediocri. 138. 23.
 mediocrique. 210. 10.
 mediocria. 236. 14.
 mediocris. 217. 24.
 mediocriter. 221. 20.
 medios. 55. 5, 14.
 Medis. 77. 2, 7.
 meditata. 215. 23.
 medium. 171. 12 | 192. 4.
Gr.
 medius. 28. 4 | 66. 11 | 187.
 10.
 mehercle. 48. 9.
 mehercule. 134. 13 | 167.
 18.
 meliore. 215. 25 | 230. 21.
 meliores. 66. 4 | 57. 25 |
 168. 12.
 melioribus. 104. 16.
 melius. 58. 16 | 78. 3 | 128.
 8, *Gr.*
 meliusque. 180. 2.
 membrum. 222. 4.
 memet. 59. 15 | 130. 8.
 meminere. 41. 17.
 meminierint. 54. 7.
 meminieris. 35. 6.
 meminieritis. 52. 13.
 meminisse. 109. 18.
 meminuit. 205. 21 | 207. 12.
 Memmii. 86. 14.
 Memmio. 91. 11.
 Memmius. 83. 19 | 86. 9 |
 91. 1, 21 | 92. 7.
 memor. 55. 9 | 150. 9.
 memorabant. 135. 3.
 memorabatur. 136. 18.
 memorabile. 5. 9 | 125. 23.
 memorandi. 40. 5.
 memorando. 132. 2.
 memorantur. 46. 5.
 memorare. 7. 17 | 125. 24.
 memorat. 92. 3.
 memorata. 196. 22.
 memoratu. 6. 13 | 7. 7 | 97.
 11.

memoravi. 6. 2 | 16. 18.
Gr.
 memoravimus. 82. 17 | 84.
 16 | 91. 19 | 97. 15.
 memorem. 11. 3 | 96. 1 | 222.
 1.
 memorent. 221. 19.
 memorentur. 205. 14.
 memores. 4. 3 | 13. 16.
Gr.
 memoria. 5. 6 | 26. 13.
Gr.
 memoriae. 230. 8.
 memoriam. 2. 3 | 133. 16.
Gr.
 mene. 131. 14.
 mens. 30. 4 | 44. 15 | 218.
 19.
 mensarum. 234. 13.
 mensæ. 94. 13 | 195. 9 |
 206. 5.
 mensem. 81. 17.
 menstrua. 192. 17.
 mente. 17. 7 | 37. 11 | 117. 1 |
 224. 22.
 mentem. 13. 5 | 138. 15.
 mentibus. 90. 5 | 97. 26.
 mentiri. 230. 28, 31.
 mentitus. 38. 7 | 229. 13 |
 230. 24.
 meorum. 69. 7 | 71. 12 | 132.
 19.
 meos. 153. 24 | 196. 20.
 mercari. 12. 6 | 101. 19 |
 103. 8.
 mercatoribus. 101. 17.
 mercatus. 162. 3.
 mercede. 30. 18 | 91. 19.
Gr.
 mercedem. 160. 7 | 161. 11.
Gr.
 mercenarium. 231. 22.
 mercenarius. 227. 13.
 merces. 19. 1 | 33. 14 | 214.
 9.
 mereantur. 203. 25.
 mereatis. 194. 3.
 merenti. 114. 2.
 merentis. 145. 19.
 meridie. 103. 27.
 merita. 64. 11 | 159. 5 | 167.
 14.
 meriti. 149. 4.
 merito. 42. 19 | 43. 3, 9.
Gr.
 meritos. 108. 6.
 meruerit. 150. 11.

Mesopotameni. 207. 12.
 Mesopotamia. 191. 21 | 204.
 29.
 metabatur, 151. 15.
 Metellii. 103. 19, 25 | 105.
 18 | 109. 11 | 121. 1, 2 |
 128. 31 | 169. 33 | 178. 11 |
 230. 2.
 Metello. 102. 12 | 103. 15 |
 106. 27 | 109. 15 | 110. 2 |
 114. 23 | 115. 15 | 119. 22 |
 122. 6 | 123. 2, 21, 30 |
 124. 9 | 175. 17 | 199. 11 |
 201. 8.
 Metelloque. 100. 9 | 125.
 7.
 Metellum. 101. 21 | 109. 6 |
 110. 10 | 116. 8 | 117. 13 |
 119. 14 | 122. 11 | 124. 28 |
 127. 3.
 Metellus. 23. 13, 17 | 34. 3 |
 51. 14 | 100. 8 | 101. 6 |
 102. 8, 22 | 103. 6 | 104.
 22 | 105. 20 | 106. 17 | 107.
 24 | 108. 5, 17 | 111. 1,
 22 | 112. 3 | 113. 6 | 114.
 8 | 117. 1 | 118. 3 | 119. 1 |
 122. 2 | 123. 12 | 124. 16 |
 128. 1 | 135. 9, 21 | 136.
 26 | 170. 27 | 174. 32 | 175.
 19, 21 | 176. 6.
 metiri. 24. 8.
 μέτρον. 206. 18.
 Metrophanem. 178. 29.
 metu. 5. 7 | 6. 17 | 8. 20,
Gr.
 metuebat. 83. 4.
 metuendum. 164. 13 | 211.
 10.
 metuendus. 79. 13.
 metuens. 79. 13 | 148. 16.
 metuentes. 97. 8 | 137. 28.
 metuenti. 113. 21.
 metuerant. 124. 27.
 metuere. 88. 16 | 121. 22,
Gr.
 metuit. 46. 13 | 166. 6.
 metum. 88. 14 | 94. 2,
Gr.
 metus. 42. 4 | 67. 23,
Gr.
 metusque. 120. 13.
 metuunt. 126. 15.
 meum. 25. 15 | 59. 15.
Gr.
 meus. 68. 14 | 69. 23.
 Mecipia. 62. 2, 12 | 63. 3.
 22,

I N D E X

22, *ſc.*
Mecipſæ. 64. 9 | 67. 23 |
 81. 18.
Micipſam. 66. 16 | 154. 2.
Mida. 205. 8.
miles. 101. 25 | 102. 6 | 139.
 15 | 202. 19.
militabat. 116. 6.
militando. 131. 9.
militare. 104. 19 | 186. 3.
militatem. 200. 29.
militares. 35. 15.
militari. 101. 14.
militaria. 43. 21 | 105. 3.
ſc.
militaribus. 7. 10 | 50. 22.
militaris. 2. 6 | 54. 9 | 61.
 19, *ſc.*
milite. 18. 20 | 202. 19.
milites. 10. 4 | 13. 15 | 51.
 25, *ſc.*
militia. 98. 9 | 129. 7, 11,
ſc.
militiæ. 100. 14 | 103. 4,
ſc.
militiæque. 6. 5, 18 | 8. 10,
ſc.
miliciam. 7. 9 | 130. 3,
ſc.
militibus. 30. 15 | 53. 11, 16,
ſc.
militibusque. 143. 2.
militis. 55. 3.
militum. 10. 1 | 50. 19,
ſc. alibi.
mille. 119. 8 | 150. 19.
millia. 103. 27 | 114. 12 |
 202. 23.
millibus. 50. 21 | 189. 6 |
 193. 9.
millium. 105. 19 | 123. 22,
ſc.
minæ. 83. 6.
minari. 20. 10 | 141. 7.
Minerva. 228. 4.
minime. 7. 3 | 229. 13 | 231.
 4.
minimis. 229. 18.
minimo. 229. 13.
miſifteria. 188. 5.
miniſtri. 83. 17.
miniſtris. 92. 4 | 198. 29.
miſiſtrum. 67. 12.
mirando. 104. 21.
mirarentur. 39. 9.
mirari. 110. 3 | 210. 24.
Misoc. 205. 4.

Minois. 173. 18.
minor. 11. 8 | 20. 6 | 231.
 12.
minore. 42. 16 | 108. 19 |
 197. 17.
minorem. 192. 9.
minores. 8. 3 | 24. 3 | 41. 16 |
 46. 12.
minoris. 91. 14.
Minucio. 92. 18, 22.
minuebatur. 20. 21 | 79.
 23.
minuendæ. 77. 15.
minueris. 220. 11.
minuitur. 9. 17.
minuma. 8. 11 | 41. 13.
minume. 41. 14 | 44. 8,
ſc.
minumi. 222. 15.
minumis. 221. 6.
minumum. 62. 12 | 147.
 22.
minumus. 66. 9.
minus. 3. 5 | 13. 11 | 20. 9,
ſc.
mirabilem. 216. 15.
mirabilia. 114. 25.
mirandum. 30. 21 | 222. 17 |
 226. 11.
mirari. 10. 3 | 115. 18 | 160.
 6 | 181. 3.
miratur. 231. 5.
miræ. 163. 2.
mirum. 47. 1 | 231. 4, 22,
 29.
miſcendo. 147. 17.
miſcere. 8. 25 | 67. 19.
miſceret. 128. 27.
miſceri. 3. 1 | 188. 23 | 219.
 20.
miſcuere. 76. 14.
miſerabile. 29. 17 | 107.
 29.
miſerabili. 91. 16.
miſerabilis. 106. 11.
miſeram. 18. 3, 15 | 227.
 18.
miſerandam. 69. 18.
miſerando. 81. 10.
miſerant. 125. 5 | 178. 30.
miſerantem. 113. 23.
miſerari. 24. 10.
miſerat. 67. 27 | 84. 8 | 127.
 12 | 136. 9 | 173. 21.
miſerati. 41. 1.
miſerationem. 160. 15.
miſere. 68. 8 | 187. 13.

miſeramini. 47. 7.
miſereretur. 33. 5.
miſereri. 71. 13 | 128. 28.
miſeri. 26. 8.
miſerea. 82. 4 | 160. 3.
miſeriæque. 9. 1.
miſeriam. 47. 10.
miſeriarum. 69. 6 | 72. 9.
miſerias. 72. 5 | 138. 18 | 145.
 28 | 171. 24.
miſericordes. 46. 2.
miſericordia. 27. 10 | 40. 6 |
 47. 9 | 49. 13 | 89.
 20.
miſericordiam. 45. 17 | 91.
 13.
miſericordiane. 118. 25.
miſeritiis. 4. 12 | 33. 2,
ſc.
miſerit. 104. 13.
miſeris. 27. 5 | 49. 16 | 81.
 21.
miſeriti. 26. 12.
miſero. 73. 6 | 196. 18.
miſerorum. 28. 7 | 161. 22 |
 218. 9.
miſeros. 202. 13.
miſerruma. 177. 12.
miſerrumis. 119. 10.
miſerrumum. 69. 12 | 189.
 12.
miſerum. 70. 1.
miſi. 35. 5.
miſit. 79. 20 | 108. 11,
ſc.
miſſa. 111. 20 | 124. 2.
miſſæ. 122. 7.
miſſi. 23. 14 | 126. 8.
miſſionem. 115. 15.
miſſis. 128. 31 | 148. 12.
miſſitare. 94. 22.
miſſos. 80. 11 | 82. 21 | 193.
 17.
miſſum. 37. 21 | 110. 15,
ſc.
miſſurum. 80. 26 | 96. 2 |
 148. 14.
miſſus. 16. 7 | 31. 18 | 117.
 11 | 150. 14 | 153. 22.
miſſam. 111. 9.
miſtem. 187. 7.
Mithridatem. 183. 13.
Mithridates. 165. 13 | 188.
 17 | 199. 20 | 202. 2.
Mithridaticum. 31. 17.
Mithridatis. 159. 15 | 195. 9 |
 197. 14.

mitratis.

VOCABULORUM.

mittatis. 130. 21.
mittebantur. 35. 14 | 174.

2.
mittebat. 63. 6 | 103. 17.
mittenda. 224. 9.

mittendo. 100. 17.
mittendum. 82. 11.

mittere. 16. 1 | 103. 15.
C.

mitteret. 63. 4 | 125. 1 | 147.
9 | 150. 13.

mitteretur. 91. 3.
mittit. 26. 4 | 27. 13 | 35. 1,
C.

mittitur. 85. 8.
mitto. 81. 14.

mittundoque. 177. 14.
mittunt. 82. 20.

mittuntur. 114. 6.
mobile. 138. 10.

mobiles. 150. 2 | 155. 5.
mobili. 102. 13 | 118. 6.

mobilitate. 39. 7 | 110. 22 |
136. 11.

moderabitur. 43. 19.
moderandi. 217. 15.

moderantur. 223. 8.
moderari. 128. 13.

moderata. 122. 10.
moderati. 10. 12.

moderator. 161. 7.
moderatum. 101. 23.

moderatur. 42. 19 | 226.
5.

moderatus. 99. 11.
modesté. 233. 20.

modesteque. 97. 24.
modestia. 31. 15 | 101. 4 |
212. 13.

modestiaque. 98. 12.
modestia. 12. 7 | 49. 20.

modestiam. 9. 20 | 42. 2,
C.

modestiamque. 216. 12.
modestissimæ. 63. 9.

modesto. 21. 12 | 50. 1 | 138.
13 | 158. 15.

modestus. 174. 4.
modi. 13. 13 | 45. 4, 15 |
123. 28.

modica. 198. 24.
modice. 154. 5.

modicos. 129. 21.
modicus. 115. 1.

modiis. 184. 2.
modis. 5. 21 | 11. 14 | 13.
8, C.

modo. 7. 3 | 13. 6 | 16. 2,
C. *alibi frequenter.*

modum. 9. 20 | 10. 13,
C.

modus. 31. 16.
mœnia. 6. 11 | 47. 7 | 48.

12, C.
mœnibus. 80. 7 | 84. 10,
C.

mœnium. 81. 4 | 172. 20 |
192. 3.

mœror. 56. 4 | 96. 5.
mœrore. 71. 4.

mœrori. 218. 15.
mœstus. 119. 2.

molem. 179. 3.
molestissimis. 227. 26.

moliri. 22. 3 | 67. 2.
molles. 12. 4.

molli. 21. 12.
mollire. 91. 24.

mollis. 201. 24.
molliter. 14. 16 | 128. 13.

mollitia. 47. 12 | 164. 15.
mollitiem. 120. 15 | 133. 10.

molliverant. 10. 1.
mollius. 210. 6.

monebat. 39. 17 | 103. 12.
moneo, 52. 12 | 65. 9,
C.

monere. 86. 11 | 112. 24,
C.

monerem. 52. 4.
monet. 44. 18 | 78. 4,
C.

monitorem. 131. 2.
monitores. 232. 4.

monitus. 151. 12.
mons. 103. 27 | 126. 1 | 138.
23 | 170. 16.

monte. 104. 23 | 105. 15 |
173. 29 | 188. 6.

montem. 104. 9 | 105. 19 |
158. 19 | 192. 17.

montes. 11. 5 | 198. 20.
montibus. 18. 9 | 51. 20.

montis. 51. 2, 12 | 53. 13,
C.

montisque. 20. 10.
montium. 51. 17.

monuere. 147. 15.
monuit. 64. 4.

monumenta. 71. 12.
mora. 32. 19 | 35. 18 | 36. 9,
C.

morabatur. 107. 25.
moræ. 94. 1.

moram. 85. 4.
morando. 83. 4.

moranti. 190. 9.
morantibus. 171. 11.

morari. 126. 13 | 141. 14 |
188. 23.

moras. 86. 11 | 103. 18 | 123.
12 | 128. 4.

morati. 146. 14.
moratus. 108. 5 | 124. 13 |
192. 1.

morbi. 30. 3 | 202. 12.
morbis. 116. 19.

morbo. 62. 3 | 64. 18,
C.

morbos. 117. 8.
morbus. 75. 14.

more. 6. 12 | 7. 2 | 23. 4,
C. *alibi plures.*

morem. 9. 22 | 43. 25,
C.

mores. 6. 2 | 8. 11 | 15. 13,
C.

morefque. 132. 15.
mori. 73. 5 | 161. 14 | 232.
18.

moribus. 3. 4 | 4. 10 | 5.
10, C. *alibi plur.*

moriebantur. 199. 3.
moriendum. 198. 2.

moriens. 68. 14.
moritur. 66. 7.

mors. 43. 12 | 184. 4 | 197.
8, 21 | 225. 18.

mortalem. 138. 14.
mortales. 3. 6 | 10. 14 | 29.
19, C.

mortali. 121. 21 | 216. 2.
mortalibus. 58. 5 | 117. 15 |
195. 5 | 219. 30.

mortalis. 2. 5 | 9. 5 | 27. 4,
C.

mortalium. 6. 15 | 18. 7,
C.

morte. 46. 5 | 48. 3 | 71. 5,
C.

mortem. 33. 2 | 42. 9 | 73.
20, C.

mortemque. 3. 9.
mortis. 96. 4.

mortuo. 181. 4 | 189.
15 | 196. 11 | 232.
18.

morum. 61. 6.
mos. 23. 16 | 62. 8 | 97. 20,
C.

moru. 155. 11.
X motus,

I N D E X

22. *ſc.*
Mecipſe. 64. 9 | 67. 23 | 81. 18.
Micipſam. 66. 16 | 154. 2.
Mida. 205. 8.
miles. 101. 25 | 102. 6 | 139. 15 | 202. 19.
militabat. 116. 6.
militando. 131. 9.
militare. 104. 19 | 186. 3.
militatem. 200. 29.
militares. 35. 15.
militari. 101. 14.
militaria. 43. 21 | 105. 3.
ſc.
militaribus. 7. 10 | 50. 22.
militaris. 2. 6 | 54. 9 | 61. 19, *ſc.*
milite. 18. 20 | 202. 19.
milites. 10. 4 | 13. 15 | 51. 25, *ſc.*
millia. 98. 9 | 129. 7, 11, *ſc.*
millia. 100. 14 | 103. 4, *ſc.*
milliaque. 6. 5, 18 | 8. 10, *ſc.*
milliam. 7. 9 | 130. 3, *ſc.*
millibus. 30. 15 | 53. 11, 16, *ſc.*
militibusque. 143. 2.
militis. 55. 3.
militum. 10. 1 | 50. 19, *ſc.*
ſc.
mille. 119. 8 | 150. 19.
millia. 103. 27 | 114. 12 | 202. 23.
millibus. 50. 21 | 189. 6 | 193. 9.
millium. 105. 19 | 123. 22, *ſc.*
minae. 83. 6.
minari. 20. 10 | 141. 7.
Minerva. 228. 4.
minime. 7. 3 | 229. 13 | 231. 4.
minimis. 229. 18.
minimo. 229. 13.
miſteria. 188. 5.
miniſtri. 83. 17.
miniſtris. 92. 4 | 198. 29.
miniſtrum. 67. 12.
minutando. 104. 21.
moitarentur. 39. 9.
minuari. 110. 3 | 210. 24.
ſc. 205. 4.

Minois. 173. 18.
minor. 11. 8 | 20. 6 | 231. 12.
minore. 42. 16 | 108. 19 | 197. 17.
minorem. 192. 9.
minores. 8. 3 | 24. 3 | 41. 16 | 46. 12.
minoris. 91. 14.
Minucio. 92. 18, 22.
minuebatur. 20. 21 | 79. 23.
minuenda. 77. 15.
minueris. 220. 11.
minuitur. 9. 17.
minuma. 8. 11 | 41. 13.
minume. 41. 14 | 44. 8, *ſc.*
minumi. 222. 15.
minumis. 221. 6.
minumum. 62. 12 | 147. 22.
minus. 66. 9.
minus. 3. 5 | 13. 11 | 20. 9, *ſc.*
mirabilem. 216. 15.
mirabilia. 114. 25.
mirandum. 30. 21 | 222. 17 | 226. 11.
mirari. 10. 3 | 115. 18 | 160. 6 | 181. 3.
miratur. 231. 5.
mirare. 163. 2.
mirum. 47. 1 | 231. 4, 22, 29.
miſcendo. 147. 17.
miſcere. 8. 25 | 67. 19.
miſceret. 128. 27.
miſceri. 3. 1 | 188. 23 | 219. 20.
miſcuere. 76. 14.
miſerabile. 29. 17 | 107. 29.
miſerabili. 91. 16.
miſerabilis. 106. 11.
miſeram. 18. 3, 15 | 227. 18.
miſerandam. 69. 18.
miſerando. 81. 10.
miſerant. 125. 5 | 178. 30.
miſerantem. 113. 23.
miſerari. 24. 10.
miſerat. 67. 27 | 84. 8 | 127. 12 | 136. 9 | 173. 21.
miſerati. 41. 1.
miſerationem. 160. 15.
miſere. 68. 8 | 187. 13.

miſeramini. 47. 7.
miſereretur. 33. 5.
miſereri. 71. 13 | 128. 28.
miſeri. 26. 8.
miſerea. 82. 4 | 160. 3.
miſeriaque. 9. 1.
miſeriam. 47. 10.
miſeriarum. 69. 6 | 72. 9.
miſerias. 72. 5 | 138. 18 | 145. 28 | 171. 24.
miſericordes. 46. 2.
miſericordia. 27. 10 | 40. 6 | 47. 9 | 49. 13 | 89. 20.
miſericordiam. 45. 17 | 91. 13.
miſericordiane. 118. 25.
miſeria. 4. 12 | 33. 2, *ſc.*
miſerit. 104. 13.
miſeris. 27. 5 | 49. 16 | 81. 21.
miſeriti. 26. 12.
miſero. 73. 6 | 196. 18.
miſerorum. 28. 7 | 161. 22 | 218. 9.
miſeros. 202. 13.
miſerruma. 177. 12.
miſerrumis. 119. 10.
miſerrumum. 69. 12 | 189. 12.
miſerum. 70. 1.
miſi. 35. 5.
miſit. 79. 20 | 108. 11, *ſc.*
miſſa. 111. 20 | 124. 2.
miſſa. 122. 7.
miſſi. 23. 14 | 126. 8.
miſſionem. 115. 15.
miſſis. 128. 31 | 148. 12.
miſſicare. 94. 22.
miſſos. 80. 11 | 82. 21 | 193. 17.
miſſum. 37. 28 | 110. 15, *ſc.*
miſſurum. 80. 26 | 96. 2 | 148. 14.
miſſus. 16. 7 | 31. 18 | 117. 12 | 150. 14 | 153. 22.
miſtam. 111. 9.
miſtem. 187. 7.
Mithridatem. 183. 13.
Mithridates. 165. 13 | 188. 17 | 199. 20 | 202. 2.
Mithridaticum. 31. 17.
Mithridatis. 159. 15 | 195. 9 | 197. 14.

miſtratis.

VOCABULORUM.

- mittatis. 130. 21.
 mittebantur. 35. 14 | 174.
 2.
 mittebat. 63. 6 | 103. 17.
 mittenda. 224. 9.
 mittendo. 100. 17.
 mittendum. 82. 11.
 mittere. 16. 1 | 103. 15.
Œc.
 mitteret. 63. 4 | 125. 1 | 147.
 9 | 150. 13.
 mitteretur. 91. 3.
 mittit. 26. 4 | 27. 13 | 35. 1.
Œc.
 mittitur. 85. 8.
 mitto. 81. 14.
 mittundoque. 177. 14.
 mittunt. 82. 20.
 mittuntur. 114. 6.
 mobile. 138. 10.
 mobiles. 150. 2 | 155. 5.
 mobili. 102. 13 | 118. 6.
 mobilitate. 39. 7 | 110. 22 |
 136. 11.
 moderabitur. 43. 19.
 moderandi. 217. 15.
 moderantur. 223. 8.
 moderari. 128. 13.
 moderata. 122. 10.
 moderati. 10. 12.
 moderator. 161. 7.
 moderatum. 101. 23.
 moderatur. 42. 19 | 226.
 5.
 moderatus. 99. 11.
 modesté. 233. 20.
 modestéque. 97. 24.
 modestia. 31. 15 | 101. 4 |
 212. 13.
 modestiaque. 98. 12.
 modestiæ. 12. 7 | 49. 20.
 modestiam. 9. 20 | 42. 2.
Œc.
 modestiamque. 216. 12.
 modestissimæ. 63. 9.
 modesto. 21. 12 | 50. 1 | 138.
 13 | 158. 15.
 modestus. 174. 4.
 modi. 13. 13 | 45. 4 | 15 |
 123. 28.
 modica. 198. 24.
 modice. 154. 5.
 modicos. 129. 21.
 modicus. 115. 1.
 modis. 184. 2.
 modis. 5. 21 | 11. 14 | 13.
 8, *Œc.*
 modo. 7. 3 | 13. 6 | 16. 2,
& alibi frequenter.
 modum. 9. 20 | 10. 13,
Œc.
 modus. 31. 16.
 moenia. 6. 11 | 47. 7 | 48.
 12, *Œc.*
 moenibus. 80. 7 | 84. 10,
Œc.
 moenium. 81. 4 | 172. 20 |
 192. 3.
 moeror. 56. 4 | 96. 5.
 moerore. 71. 4.
 moerori. 218. 15.
 moestus. 119. 2.
 molem. 179. 3.
 molestissimis. 227. 26.
 moliri. 22. 3 | 67. 2.
 molles. 12. 4.
 molli. 21. 12.
 mollire. 91. 24.
 mollis. 201. 24.
 molliter. 14. 16 | 128. 13.
 mollitia. 47. 12 | 164. 15.
 mollitiem. 120. 15 | 133. 10.
 molliverant. 10. 1.
 mollius. 210. 6.
 monebat. 39. 17 | 103. 12.
 moneo, 52. 12 | 65. 9,
Œc.
 monere. 86. 11 | 112. 24,
Œc.
 monerem. 52. 4.
 monet. 44. 18 | 78. 4,
Œc.
 monitorem. 131. 2.
 monitores. 232. 4.
 monitus. 151. 12.
 mons. 103. 27 | 126. 1 | 138.
 23 | 170. 16.
 monte. 104. 23 | 105. 15 |
 173. 29 | 188. 6.
 montem. 104. 9 | 105. 19 |
 158. 19 | 192. 17.
 montes. 11. 5 | 198. 20.
 montibus. 18. 9 | 51. 20.
 montis. 51. 2, 12 | 53. 13,
Œc.
 montisque. 20. 10.
 montium. 51. 17.
 monuere. 147. 15.
 monuit. 64. 4.
 monumenta. 71. 12.
 mora. 32. 19 | 35. 18 | 36. 9,
Œc.
 morabatur. 107. 25.
 moræ. 94. 1.
 moram. 85. 4.
 morando. 83. 4.
 moranti. 190. 9.
 morantibus. 171. 11.
 morari. 126. 13 | 141. 14 |
 188. 23.
 moras. 86. 11 | 103. 18 | 123.
 12 | 128. 4.
 morati. 146. 14.
 moratus. 108. 5 | 124. 13 |
 192. 1.
 morbi. 30. 3 | 202. 12.
 morbis. 116. 19.
 morbo. 62. 3 | 64. 18,
Œc.
 morbos. 117. 8.
 morbus. 75. 14.
 more. 6. 12 | 7. 2 | 23. 4,
& alibi plures.
 morem. 9. 22 | 43. 25,
Œc.
 mores. 6. 2 | 8. 11 | 15. 13,
Œc.
 moreſque. 132. 15.
 mori. 73. 5 | 161. 14 | 232.
 18.
 moribus. 3. 4 | 4. 10 | 5.
 10, *& alibi plur.*
 moriebantur. 199. 3.
 moriendum. 198. 2.
 moriens. 68. 14.
 moritur. 66. 7.
 mors. 43. 12 | 184. 4 | 197.
 8, 21 | 225. 18.
 mortalem. 138. 14.
 mortales. 3. 6 | 10. 14 | 29.
 19, *Œc.*
 mortali. 121. 21 | 216. 2.
 mortalibus. 58. 5 | 117. 15 |
 195. 5 | 219. 30.
 mortalis. 2. 5 | 9. 5 | 27. 4,
Œc.
 mortalium. 6. 15 | 18. 7,
Œc.
 morte. 46. 5 | 48. 3 | 71. 5,
Œc.
 mortem. 33. 2 | 42. 9 | 73.
 20, *Œc.*
 mortemque. 3. 9.
 mortis. 96. 4.
 mortuo. 181. 4 | 189.
 15 | 196. 11 | 232.
 18.
 morum. 61. 6.
 mos. 23. 16 | 62. 8 | 97. 20,
Œc.
 motu. 155. 11.
 X motus,

I N D E X

- motus. 33. 23 | 91. 24 | 204.
 23 | 208. 18.
 movebat. 25. 1.
 movebatur. 107. 15.
 movemini. 185. 12.
 movent. 167. 1.
 moverant. 20. 5.
 movere. 18. 24 | 21. 12,
 ſc.
 moveri. 23. 12 | 82. 2 | 92.
 21 | 99. 1.
 movet. 213. 7.
 movit. 51. 17 | 157. 8.
 mox. 126. 4 | 135. 19,
 ſc.
 muliebre. 175. 1.
 muliebri. 161. 16.
 muliebria. 11. 8.
 muliebribus. 47. 14.
 mulier. 21. 4 | 173. 9, 10.
 muliere. 20. 8 | 173. 15.
 mulieres. 11. 8 | 20. 25,
 ſc.
 mulieribus. 133. 21.
 mulieris. 67. 20.
 mulierum. 169. 30 | 212. 4 |
 218. 11.
 mulio. 204. 15.
 multa. 4. 6 | 12. 11 | 16. 16,
 19, *ſc.*
 multaue. 63. 9 | 200. 7 |
 220. 18.
 multa. 21. 13 | 59. 1 | 84.
 16 | 130. 7.
 multam. 216. 7.
 multarum. 100. 15 | 131. 1 |
 142. 4.
 multas. 122. 15.
 multato. 179. 6.
 multi. 3. 6, 15 | 14. 11,
 ſc.
 multiplex. 169. 8.
 multipliciter. 222. 28.
 multique. 142. 6 | 174. 7 |
 208. 12.
 multis. 4. 12 | 13. 8 | 17. 3,
 ſc.
 multisque. 192. 5.
 multitudine. 23. 9 | 30. 1,
 ſc.
 multitudinem. 22. 9 | 49.
 3, *ſc.*
 multitudini. 29. 13.
 multitudinis. 77. 15.
 multitudinum. 39. 13.
 multitudo. 34. 10 | 53. 4,
 ſc.
 multo. 18. 15 | 29. 17 | 46.
 20, *ſc.*
 multoque. 210. 9.
 multorum. 64. 6 | 204. 28.
 multos. 9. 5 | 19. 12 | 31. 5,
 ſc.
 multosque. 45. 9 | 84. 21.
 multum. 22. 12 | 55. 2 | 58.
 3, *ſc.*
 multumque. 140. 22 | 153.
 2.
 multus. 123. 21 | 129. 2 | 142.
 15.
 multusque. 21. 13.
 Muluca. 138. 22.
 Mulucam. 79. 2 | 154. 1.
 Mulvio. 35. 12.
 munditias. 133. 21.
 munditiis. 115. 4.
 munera. 68. 8.
 munere. 185. 14 | 219. 22.
 muneribus. 39. 2 | 68. 4 |
 79. 10 | 127. 9.
 munia. 178. 24 | 184. 1.
 municipia. 24. 1 | 44. 9 |
 46. 8 | 52. 15 | 215. 17.
 municipiis. 14. 11 | 233. 17.
 munificentia. 49. 12 | 63.
 17 | 153. 21.
 munificentiam. 149. 5 | 216.
 18.
 munificus. 149. 7.
 munimenta. 69. 2 | 144. 13 |
 176. 22.
 munimentis. 145. 23.
 munimento. 88. 13 | 105.
 21, *ſc.*
 munimentum. 103. 13 | 106.
 22.
 munire. 102. 2 | 145. 21.
 muniri. 218. 4.
 munita. 84. 15 | 108. 12,
 22, *ſc.*
 munitaque. 124. 1.
 munitæ. 113. 10.
 munitam. 25. 17.
 munitas. 7. 19.
 muniti. 136. 20 | 150. 17.
 munitionem. 95. 14.
 munitiones. 81. 10 | 192. 18.
 munitionis. 170. 6.
 munitiores. 210. 2.
 munitis. 128. 8.
 munito. 102. 23.
 munitos. 124. 7 | 143. 3.
 munitum. 110. 26 | 124.
 17.
 munitumque. 136. 27.
 munitus. 91. 20.
 muniverat. 111. 10.
 muniunt. 50. 9.
 Murena. 34. 4.
 muris. 174. 29 | 200. 20 |
 204. 8.
 muro. 53. 1 | 141. 5, 11.
 muros. 187. 3.
 murum. 7. 14 | 94. 17 | 111.
 6, *ſc.*
 muſſantes. 164. 14.
 muſſantibus. 181. 2.
 mutabant. 196. 16.
 mutandi. 76. 12.
 mutandum. 20. 18.
 mutant. 150. 3.
 mutantes. 182. 4.
 mutare. 77. 5 | 101. 13, 17 |
 123. 9 | 128. 23 | 136. 11.
 mutari. 2. 18 | 30. 8 | 130.
 20.
 mutatis. 185. 12.
 mutata. 37. 11 | 162. 14.
 mutatio. 200. 32.
 mutationes. 59. 8.
 mutato. 174. 11.
 mutatum. 104. 14.
 mutatur. 125. 17.
 mutaverant. 140. 13.
 mutaverit. 165. 6.
 mutaviſſe. 60. 5.
 mutaviſſent. 110. 22.
 mutavit. 52. 24 | 196. 10.
 Muthul. 103. 27.
 Mutinam. 171. 6.
 mutuam. 20. 23 | 231. 8.
 mutuum. 143. 13 | 173. 26.
 myoparonibus. 178. 27.
 myrtetis. 104. 3.
 Myſii. 205. 18.

N.

N Abdalla. 120. 10 | 121.
 4, 11.
 Nabdalla. 120. 4.
 naſti. 31. 8 | 187. 12 | 192.
 32 | 193. 1.
 naſtus. 173. 13.
 næ. 47. 9 | 131. 20 | 213.
 15.
 Napthas. 193. 12.
 Narbone. 202. 9.
 narrandi. 5. 10.

narrare.

VOCABULORUM.

narrare. 8. 10.
 narraverim. 75. 5.
 narravit. 20. 14.
 nascenti. 225. 5.
 Nastica. 84. 2.
 natam. 220. 16.
 nati. 88. 8.
 nationes. 2. 13 | 8. 23.
&c.
 nationesne. 71. 10.
 nationesque. 214. 15.
 nationi. 212. 22.
 nationibus. 189. 1 | 211.
 17.
 natu. 82. 16.
 natum. 137. 9.
 natura. 1. 3 | 3. 12 | 7. 19 |
 8. 12 | 32. 16 | 34. 21,
& alibi plur.
 natus. 5. 12 | 20. 4 | 82. 5 |
 115. 2 | 116. 6.
 naves. 192. 12 | 233. 24.
 naufragia. 202. 22.
 naufragiis. 190. 11.
 navi. 125. 8.
 navibus. 76. 9 | 125. 11 | 170.
 25 | 203. 16.
 navigamus. 197. 18.
 navigando. 178. 26.
 navigant. 3. 5.
 navigatio. 205. 20.
 navigia. 175. 23 | 193. 2.
 navigio. 173. 13.
 navim. 82. 19.
 navis. 134. 27 | 222. 13.
 navium. 76. 11 | 77. 2 |
 179. 5.
 nautarum. 200. 30.
 nautis. 179. 9.
 nebula. 179. 8.
 nec. 106. 23 | 151. 23 | 197.
 15 | 221. 10.
 necabantur. 176. 2.
 necare. 43. 2.
 necari. 32. 10 | 42. 14 | 48.
 2.
 necat. 83. 15 | 201. 21.
 necati. 87. 10.
 necato. 13. 1.
 necatos. 43. 19.
 necatum. 102. 16 | 113.
 19.
 necatus. 70. 21.
 necaverat. 99. 10 | 123.
 4.
 necubi. 109. 18.
 hece. 113. 16.

necessaria. 18. 10 | 122. 14 |
 215. 19.
 necessariam. 208. 3.
 necessariis. 71. 6 | 155. 19.
 necessario. 79. 29.
 necessariorum. 148. 22.
 necessarios. 117. 13.
 necessarium. 81. 8 | 204.
 21.
 necesse. 21. 6 | 70. 23,
&c.
 necessitatem. 161. 16.
 necessitatibus. 178. 8.
 necessitudine. 103. 22.
 necessitudinem. 27. 7 | 79.
 5 | 147. 18.
 necessitudinibus. 19. 8.
 necessitudo. 14. 6, 14 | 52.
 18, *&c.*
 pecis. 72. 9 | 161. 12.
 necisque. 73. 2 | 227. 22.
 nectere. 192. 24.
 nefanda. 12. 11 | 40. 14 |
 159. 23.
 nefande. 198. 22.
 nefandum. 208. 10, 13.
 nefario. 48. 14.
 negare. 129. 10.
 negaretur. 116. 1.
 negat. 151. 8 | 167. 3.
 negaverat. 117. 3.
 negitare. 154. 12.
 negligas. 90. 16.
 negligentiam. 192. 7.
 neglegere. 49. 18.
 neglexeris. 42. 17.
 neglexisset. 97. 4.
 negligentiam. 45. 13.
 negligere. 9. 4.
 negotia. 48. 25 | 58. 2 | 103.
 14, *&c.*
 negotiatores. 83. 15 | 116. 11 |
 117. 12.
 negotiatorum. 103. 12.
 negotiatus. 32. 18.
 negotii. 85. 6 | 93. 2 | 106.
 11, *&c.*
 negotiis. 2. 15 | 33. 2 | 49.
 18, *&c.*
 negotio. 3. 11 | 23. 2 | 42.
 16, *&c.*
 negotiorum. 121. 6.
 negotiosus. 8. 8.
 negotium. 32. 14 | 34. 10,
 25, *&c.*
 nemini. 11. 4 | 81. 23 | 227.
 12.

nemo. 8. 8 | 9. 15 | 27. 4,
 12, *&c.*
 nemore. 170. 29.
 nemorosaque. 203. 38.
 nepos. 92. 15 | 116. 18.
 nepotem. 69. 4, 17 | 117.
 9.
 nequeant. 222. 6.
 nequeo. 160. 6 | 181. 3 | 157.
 7.
 nequeunt. 18. 14 | 39. 3.
 nequeunt. 186. 7.
 nequibat. 54. 4 | 110. 12.
 nequicquam. 16. 22 | 47. 16,
&c.
 nequius. 208. 15.
 nequiores. 210. 3.
 nequis. 132. 13.
 nequisset. 73. 12.
 nequit. 70. 12 | 214. 8.
 nequitiam. 234. 8.
 nequitur. 87. 13.
 nequiverant. 106. 7.
 nequiverat. 109. 4 | 135.
 10.
 nequiverim. 52. 7.
 nequiverint. 60. 3.
 nequiverit. 15. 11 | 27. 15.
 nequiverunt. 218. 9.
 nequivisse. 16. 13 | 148. 12 |
 152. 20.
 Neronis. 39. 24.
 nescio. 185. 11.
 neve. 27. 7, 16 | 44. 10,
&c.
 neutri. 178. 6.
 nexuit. 169. 35.
 Nicomede. 189. 15.
 Nicomedem. 189. 18, 21.
 Nigidiani. 232. 22.
 nihilo. 90. 8 | 124. 8,
&c.
 nihilominus. 4. 11 | 13. 11 |
 21. 14.
 nilum. 204. 17.
 nimias. 197. 14.
 nimio. 170. 18.
 nimis. 5. 19 | 37. 10 | 42. 15,
&c.
 nimisque. 9. 23 | 211. 16.
 nimium. 232. 31.
 nimius. 173. 7 | 188. 9.
 nisi. 11. 4 | 17. 9 | 18. 21,
& alibi plur.
 niful. 140. 20.
 nifus. 139. 23.
 nifusque. 140. 14.
 Y 2 niteban-

I N D E X

nitebantur. 68. 11 | 73. 18 |
 94. 10.
 nitebatur. 31. 10.
 nitimini. 89. 4.
 nitentur. 64. 12.
 niti. 1. 2 | 59. 9 | 72. 2 | 93.
 10. *Œc.*
 nititur. 9. 13 | 82. 26 | 222.
 24.
 nituntur. 61. 3.
 nixi. 220. 3.
 nobilem. 37. 25 | 120. 5 | 125.
 2 | 155. 2.
 nobiles. 14. 12 | 17. 12 | 63.
 19. *Œc.*
 nobili. 5. 12 | 12. 12 | 20.
 8.
 nobilibus. 87. 14.
 Nobilior. 14. 10.
 nobilis. 15. 11 | 73. 21,
Œc.
 nobilissumi. 47. 4.
 nobilitas. 20. 16 | 31. 11,
Œc.
 nobilitate. 34. 15 | 91. 11,
Œc.
 nobilitatem. 7. 16 | 61. 1,
Œc.
 nobilitati. 129. 2.
 nobilitatis. 61. 10 | 68. 2,
 9. *Œc.*
 nobilium. 14. 15 | 219. 19 |
 227. 9.
 nobis. 1. 5 | 18. 1, 5, 9, 11,
 14. *Œc.*
 nobiscum. 45. 16.
 nobisque. 52. 6 | 197. 20.
 nocens. 231. 1.
 nocentissumi. 88. 10.
 noceri. 208. 4.
 nocte. 22. 7, 14 | 25. 19,
Œc.
 noctem. 50. 5 | 143. 12 | 144.
 9. *Œc.*
 noctemque. 137. 24.
 noctesque. 22. 5 | 81. 4 |
 139. 14 | 141. 5.
 noctis. 80. 3 | 144. 19 | 153.
 10 | 107. 21.
 noctu. 67. 16 | 81. 11 | 110.
 17. *Œc.*
 noctuque. 95. 3 | 101. 15 |
 120. 3.
 nocturnis. 33. 24 | 109. 7.
 nocturno. 151. 14.
 noli. 230. 10 | 232. 30.
 nolis. 130. 4.

nolite. 46. 18 | 69. 16 | 73.
 7.
 nolle. 17. 6.
 nomen. 2. 9 | 6. 22 | 59. 17,
Œc.
 nomenque. 77. 14 | 100. 17 |
 199. 22.
 nomina. 163. 4 | 182. 4.
 nominans. 19. 11 | 54. 7.
 nominaretur. 38. 15.
 nominari. 222. 6 | 227. 15.
 nominat. 33. 10 | 45. 17.
 nominata. 125. 17.
 nominatum. 200. 18.
 nominavit. 37. 25.
 nomine. 27. 18 | 29. 5 | 77.
 8. *Œc.*
 nominali. 47. 5 | 163. 11.
 nominibus. 29. 1, 2 | 31. 13 |
 201. 27.
 nominis. 61. 16 | 97. 10 | 111.
 18. *Œc.*
 nominum. 223. 24.
 Nonas. 15. 14 | 16. 1.
 nondum. 16. 5 | 89. 12 | 232.
 18.
 nonne. 18. 2 | 89. 4 | 233.
 3, 21.
 nonnulli. 19. 20 | 39. 6 | 52.
 21 | 212. 15.
 nonnullorum. 44. 16.
 nonnullos. 12. 8 | 22. 22 |
 230. 6.
 nos. 7. 20 | 16. 16 | 26. 6,
Œc.
 nosmet. 17. 9 | 162. 7.
 nosque. 211. 17 | 213. 13 |
 217. 17.
 noscerent. 208. 8.
 nosse. 207. 24.
 nostra. 1. 4 | 26. 8 | 42. 4,
Œc.
 nostræ. 52. 8 | 60. 8 | 71. 11,
Œc.
 nostram. 148. 4 | 156. 2.
 nostrarum. 232. 32.
 nostras. 227. 25.
 nostri. 2. 3 | 10. 14 | 40. 7,
 11. *Œc.*
 nostris. 63. 11 | 136. 3 | 141.
 6. *Œc.*
 nostro. 63. 19 | 76. 9 | 84.
 16. *Œc.*
 nostrorum. 45. 9 | 165. 13.
 nostros. 46. 19 | 47. 17,
Œc.
 nostrum. 26. 10 | 27. 8 | 46.

3. *Œc.*
 noti. 230. 8.
 notior. 229. 7.
 notissimi. 233. 18.
 notissimus. 193. 6.
 notus. 32. 18 | 35. 20 | 115.
 6.
 Nov. 23. 10.
 nova. 13. 12 | 30. 8 | 71. 15,
Œc.
 novæ. 118. 16.
 novandis. 32. 2 | 204. 6.
 novaretur. 50. 5.
 novarum. 22. 20 | 30. 5 | 37.
 10. *Œc.*
 novas. 19. 3 | 120. 3 | 213.
 7.
 noverat. 32. 19 | 54. 12.
 novère. 41. 12.
 novi. 61. 1 | 63. 19,
Œc.
 novique. 143. 18.
 novis. 32. 11 | 125. 2,
Œc.
 novissime. 26. 13.
 novissime. 65. 4 | 79. 1.
 novissumi. 121. 7.
 novitate. 5. 9.
 novitatem. 131. 11.
 novo. 28. 3 | 101. 5,
Œc.
 novorum. 123. 6.
 novos. 68. 5 | 117. 16,
Œc.
 novum. 40. 19 | 42. 5, 22,
Œc.
 novus. 20. 17 | 115. 12,
Œc.
 nox. 76. 5 | 95. 17 | 112. 4,
Œc.
 noxarum. 166. 5.
 noxæ. 164. 5.
 noxia. 99. 5.
 noxiorum. 179. 17.
 noxios. 90. 11.
 nubere. 12. 14.
 nubes. 204. 3.
 nubibus. 95. 10.
 Nucerinum. 19. 6.
 nuda. 126. 11 | 199. 1.
 nudatum. 136. 8.
 nudavero. 229. 10.
 nudis. 140. 14.
 nudum. 151. 25.
 nulla. 28. 4 | 46. 23 | 132.
 14. *Œc.*
 nullæ. 30. 17.

nullam,

VOCABULORUM.

nullam. 81. 7 | 127. 18 | 213.

7.

nullius. 23. 7 | 45. 10 | 116.

26, &c.

nullo. 142. 13 | 143. 13,

&c.

nullum. 46. 26 | 86. 19,

&c.

nullus. 13. 17 | 70. 8.

num. 130. 20 | 132. 17 | 177.

3.

Numantia. 64. 1 | 65. 4.

Numantiæ. 73. 13.

Numantiam. 79. 9 | 146.

17.

Numantinis. 63. 11.

Numantino. 63. 3 | 64.

10.

numeret. 162. 8.

numero. 26. 4 | 34. 2 | 43.

12, &c.

numerus. 150. 20 | 224. 8.

numerus. 224. 10.

Numida. 67. 15 | 92. 15,

&c.

Numidæ. 67. 20, 24 | 77.

8, &c.

Numidæque. 105. 1.

Numidam. 93. 1 | 151. 8 |

153. 2.

Namidarum. 61. 8, 17 | 62.

19, & alibi plur.

Numidas. 66. 12 | 76. 15,

& alibi plur.

Numidia. 67. 31 | 77. 9 | 84.

1, 3, & alibi.

Numidiæ. 63. 23 | 67. 26,

& alibi plur.

Numidiæque. 92. 2.

Numidiam. 78. 9 | 84. 21,

&c.

Numidica. 140. 15.

Numidis. 63. 6 | 73. 11 | 77.

13, &c.

numine. 224. 23.

numquam. 8. 7 | 16. 15,

&c.

numquid. 230. 1.

nuntiabant. 23. 11.

nuntiabantur. 83. 6.

nuntiabatur. 103. 20.

nunciabant. 151. 2, 16.

nunciarentur. 22. 24.

nunciaret. 37. 21.

nunciari. 84. 12 | 102. 17.

nunciat. 154. 22.

nunciatum. 29. 6 | 152. 17 |

155. 16 | 156. 5.

nuncient. 80. 13.

nuncii. 146. 21.

nunciis. 102. 8 | 128. 31 |

140. 25 | 196. 3.

nuncio. 84. 5.

nuncios. 36. 1 | 39. 14,

&c.

nuncius. 51. 8.

nunquam. 142. 6 | 222. 35 |

231. 27 | 232. 6.

nupierat. 127. 15.

nuptiis. 13. 2.

nupsum. 174. 2.

Nusæ. 189. 15.

nusquam. 18. 11 | 165. 2.

nutabat. 96. 4.

nutriverunt. 231. 26.

nuru. 138. 16.

O.

Obediendum. 224. 6.

obediens. 89. 9.

obedientes. 90. 12.

obedientia. 1. 3 | 71. 18.

obedit. 222. 32.

obesset. 217. 13.

objectantur. 131. 11.

objectare. 63. 2 | 141. 6 |

230. 11.

objectat. 161. 23 | 229. 24.

objecti. 71. 3.

objicere. 230. 31.

objicio. 227. 3 | 229. 11.

objicis. 232. 1.

oblata. 32. 3.

oblatam. 218. 1.

oblatum. 67. 12.

obliti. 41. 18 | 168. 3.

oblitum. 146. 19.

oblivio. 211. 21.

oblivionem. 230. 10.

oblivionis. 171. 3.

oblivisci. 227. 4.

oblanga. 77. 1.

obnoxia. 20. 11.

obnoxii. 17. 14 | 38. 2.

obnoxiiis. 87. 1 | 190. 7.

obnoxios. 12. 7.

obnoxius. 46. 24 | 188.

25.

obruerentur. 126. 19.

obrutum. 200. 17.

obscœnum. 229. 2.

obscura. 107. 26 | 226. 8.

obscurabar. 179. 8.

obscuram. 170. 13.

obscurati. 105. 4.

obscuratque. 8. 1.

obscuratum. 95. 10.

obscurior. 223. 12.

obscurum. 20. 4 | 41. 10 | 80.

3.

obscurum. 215. 13.

obsecrar. 111. 27.

obsecrati. 82. 19.

obsecro. 165. 16.

obsecutus. 214. 4.

obsequelam. 174. 25.

obsequentior. 226. 14.

obsequeris. 228. 14.

observare. 42. 16 | 106. 13 |

127. 7.

observate. 66. 3.

obsessa. 189. 14.

obsessum. 148. 18.

obsessus. 81. 18.

obsident. 35. 16.

obsidere. 22. 4 | 138. 2.

obsideret. 34. 14.

obsideri. 94. 16.

obsides. 108. 25.

obsidet. 82. 1.

obsidione. 190. 9.

obstare. 203. 37.

obstabat. 43. 20.

obstant. 52. 9 | 191. 12 | 221.

15.

obstat. 48. 4 | 217. 21.

obstinatis. 29. 20.

obstiterant. 144. 6.

obstrepere. 25. 13.

obtentui. 163. 2 | 223. 22.

obtestamur. 27. 5.

obtestando. 104. 21.

obtestatur. 104. 11 | 114. 1 |

121. 15.

obtestatus. 35. 20 | 151. 27.

obtestor. 225. 22.

obtestorque. 65. 9.

obtinebam. 28. 7.

obtinendas. 15. 16.

obtinente. 233. 23.

obtines. 228. 8.

obtrinet. 75. 17 | 127. 18.

obtinuit. 62. 2.

obtinuerat. 74. 6.

obtrectant. 221. 23.

obtrectationibus. 225. 20.

obtruncabantur. 175. 16.

obtruncant.

INDEX

- obtruncant. 118. 13.
obtruncare. 143. 15 | 146.
12.
obtruncat. 93. 6.
obtruncati. 118. 22 | 155.
20.
obtulerat. 49. 9.
obvenit. 84. 3.
obviam. 6. 19 | 61. 10 | 63.
10, & *alibi plur.*
obvii. 106. 2 | 119. 16 | 126.
6.
obvius. 79. 29 | 83. 16 | 155.
17.
oceanuerunt. 169. 33.
occasionem. 47. 15 | 51. 3.
occasum. 119. 5 | 137. 22 | 225.
13.
occasum. 29. 18.
occasurum. 63. 5.
occepere. 186. 25.
occidendum. 71. 16.
occident. 191. 21.
occidente. 75. 9.
occidentem. 172. 2 | 191.
8.
occiderat. 55. 22.
occidere. 189. 9.
occidi. 135. 15 | 147. 2.
occidisse. 88. 12.
occidisset. 63. 22.
occidit. 81. 24.
occiditur. 196. 6.
occidunt. 58. 12.
occisi. 111. 17.
occisus. 146. 26.
occiso. 87. 8 | 146. 20.
occisorum. 141. 13.
occisos. 114. 3.
occisus. 16. 12 | 117. 10 |
204. 31.
occulta. 110. 14 | 155. 13 |
212. 3 | 220. 5.
occultam. 176. 15.
occultans. 67. 19 | 74. 1.
occultare. 20. 7 | 119. 12.
occultati. 105. 2.
occultato. 137. 16.
occulte. 21. 22, 25 | 35. 16,
& *alibi.*
occultiora. 95. 3.
occultis. 202. 22.
occultissime. 137. 27.
occultius. 14. 12.
occulto. 112. 9 | 132. 5,
& *c.*
occultos. 103. 25.
occultum. 20. 13 | 81. 23.
occultus. 113. 18.
occupandæ. 210. 21.
occupando. 215. 15.
occupat. 105. 19 | 144.
11.
occupata. 160. 22.
occupatio. 224. 2.
occupatis. 178. 19.
occupatusque. 170. 4.
occupavere. 36. 2 | 76. 10,
& *c.*
occupavit. 185. 11.
occurrere. 173. 22 | 175.
17.
occurrentis. 67. 17 | 130.
5.
oceani. 75. 9 | 203. 17.
oceanum. 76. 10 | 158. 6.
oceanus. 191. 8.
ocissime. 82. 20.
ocium. 45. 5.
Octavio. 150. 4.
Octavium. 187. 7.
Octavius. 171. 18.
octavum. 154. 22.
octo. 53. 13.
oculi. 13. 6.
oculis. 18. 17.
oculo. 200. 10.
oculosque. 126. 12.
odere. 30. 8.
odio. 30. 8 | 38. 18 | 40. 1,
& *c.*
odisse. 41. 14 | 88. 15 | 167.
20 | 229. 17.
odisti. 228. 14, 16.
odit. 166. 7.
odium. 59. 10 | 174. 26.
odore. 50. 11.
odores. 202. 28.
odos. 101. 13.
offendere. 130. 4 | 234.
20.
offendimini. 229. 11.
offensa. 140. 16.
offense. 147. 22.
offensum. 122. 5.
offerre. 208. 23.
officere. 22. 12 | 180. 11.
officerent. 112. 3.
officeret. 107. 11.
officia. 55. 3 | 124. 4 | 224.
9.
officii. 131. 3.
officiis. 5. 3 | 148. 6.
officio. 65. 13.
officit. 52. 3.
officiunt. 40. 3 | 134. 8.
offudisti. 230. 9.
oleastro. 104. 2.
olim. 165. 11 | 180. 8 | 191.
10 | 207. 22.
olympum. 171. 1.
omine. 198. 26.
omisit. 93. 10.
omissa. 117. 18 | 164. 11.
omissis. 24. 11 | 215. 1.
omisso. 120. 14.
omittam. 65. 4.
omittenda. 213. 19.
omittendum. 182. 9.
omittentes. 208. 11.
omittere. 148. 13.
omitteretne. 139. 12.
omitto. 47. 4 | 153. 24.
omittunt. 54. 16.
omne. 128. 23 | 137. 12 | 178.
15 | 211. 5.
omnem. 33. 18 | 35. 13 | 56.
4, & *c.*
omnes. 9. 19 | 11. 20, 22,
& *alibi plur.*
omnesque. 214. 18.
omni. 7. 20 | 50. 17, 22 | 55.
18, & *c.*
omnia. 230. 14.
omnia. 3. 1, 6 | 7. 13 | 8. 25 |
9. 4 | 10. 4 | 11. 1, 9, 11,
& *c.*
omniaque. 58. 11 | 191. 13 |
231. 17.
omnibus. 11. 14 | 16. 21 | 18.
12 | 19. 8 | 21. 16 | 23. 5,
& *c.*
omnibusque. 133. 22.
omnino. 30. 5 | 89. 5 | 145.
4, & *c.*
omnis. 1. 1, 4 | 13. 15 | 14.
5 | 17. 15 | 19. 10 | 24. 5,
& *c.*
omnisque. 67. 22 | 140.
10.
omnium. 9. 2 | 11. 16 | 19.
13 | 30. 3, 11 | 40. 3, 20,
& *alibi.*
onera. 222. 13.
onerabis. 227. 26.
onerare. 137. 23 | 215. 7.
onerat. 67. 12 | 123. 32 | 134.
28.
onerati. 124. 25.
onere. 158. 18 | 170. 18 |
203. 16.
oneri.

VOCABULORUM.

oneri. 3. 8 | 9. 1 | 36. 5 | 69.
12.
onerique. 178. 11.
onus. 229. 7.
onustum. 135. 11.
ope. 1. 2 | 31. 10 | 64. 12,
Orc.
opem. 153. 15.
opera. 121. 9 | 170. 4 | 201.
6.
operæ. 10. 12 | 128. 2.
operam. 22. 13 | 23. 3,
Orc.
operamque. 169. 4.
opere. 107. 23 | 110. 26 |
139. 2, 9.
operibus. 122. 14 | 124. 16,
Orc.
operimenta. 200. 26.
operiri. 11. 11 | 109. 6.
operitur. 137. 27.
opes. 11. 12 | 14. 4 | 15. 3,
Orc.
opesque. 120. 8 | 152. 4.
opibus. 2. 2 | 24. 2 | 40.
10, Orc.
opifices. 39. 11 | 122. 12.
Opimius. 74. 7.
opinio. 231. 11.
opinione. 107. 24 | 130. 5 |
229. 21 | 230. 12.
opinionem. 124. 6.
opinionis. 230. 2.
opinor. 226. 12, 23 | 227. 7 |
234. 9.
opis. 19. 2 | 197. 5.
opitulati. 26. 13.
oportere. 66. 15 | 133. 22.
oporret. 214. 9.
oportuna. 14. 2.
opportuniſſimam. 127. 13.
opportunitate. 103. 24.
operior. 52. 7.
opperiretur. 128. 8 | 139.
13.
opperitur. 146. 6.
opperiuntur. 149. 12.
oppida. 77. 4 | 78. 12 | 108.
22, Orc.
oppidani. 111. 8 | 112. 17,
Orc.
oppidanos. 110. 10 | 124.
16.
oppidi. 94. 20 | 118. 11,
18, Orc.
oppidis. 102. 20 | 145. 10.
oppido. 67. 10 | 110. 21,

Orc.
oppidum. 80. 1, 8 | 83. 10,
Orc.
Oppius. 186. 15.
opportuna. 17. 1 | 22. 3,
10, Orc.
opportuni. 188. 21.
opportunior. 106. 8. | 147.
21.
opportuniora. 170. 23.
opportunis. 20. 22.
opportuniſſimæ. 136. 6.
opportuniſſimus. 135. 5.
opportunitas. 62. 18.
opportunitate. 94. 16 | 124.
15.
opportunitates. 34. 19 | 103.
10.
opportunus. 177. 22.
opportunos. 102. 15 | 108.
9.
opportunum. 22. 2 | 113.
23.
opportunus. 79. 12 | 109.
18 | 138. 9 | 144. 12.
oppreſſa. 43. 5 | 158. 18 |
233. 7.
oppreſſerat. 121. 19.
oppreſſere. 215. 8.
oppreſſeris. 188. 21.
oppreſſi. 196. 8 | 223. 9 |
230. 24.
oppreſſis. 191. 1.
oppreſſiſſe. 191. 24.
oppreſſiſſet. 22. 12 | 32. 5.
oppreſſit. 71. 2 | 168. 3.
oppreſſos. 32. 16.
opprimere. 220. 5.
opprimi. 62. 22.
opprimundæ. 13. 17 | 164.
13 | 265. 3.
opprobria. 112. 11.
opprobrii. 198. 28.
opprobrio. 232. 28.
oppugnandum. 112. 5.
oppugnare. 110. 7.
oppugnatione. 80. 16 | 83.
6.
oppugnatum. 227. 2.
oppugnatus. 38. 16.
optabile. 188. 27.
optabilis. 223. 18.
optanda. 115. 16.
optandæ. 8. 25.
optare. 166. 9 | 215. 26.
optatis. 18. 17.
optatis. 164. 15.

optatus. 218. 16.
optaverant. 98. 2.
optaviſſet. 186. 28.
optavit. 134. 22.
optimates. 228. 12.
optimis. 130. 17.
optimo. 80. 19.
optimum. 147. 16 | 152. 5.
optionem. 126. 17.
optuma. 133. 4 | 210. 11 |
225. 3.
optume. 53. 16 | 114. 2 | 141.
20.
optumi. 168. 11 | 177. 11.
optumis. 158. 7 | 160. 6 |
210. 4.
optumo. 9. 10 | 27. 13 | 34.
9 | 160. 8.
optumos. 89. 1 | 131. 15 |
190. 12 | 212. 9.
optumum. 34. | 25. 17 | 50.
4, Orc.
optumus. 8. 9 | 139. 10 |
228. 5.
opulens. 119. 20.
opulenter. 133. 8.
opulenti. 71. 17 | 125. 26.
opulentia. 6. 15 | 45. 13,
Orc.
opulentiam. 46. 25 | 198. 6,
Orc.
opulentior. 66. 1 | 74. 15 |
219. 17.
opulentis. 48. 27.
opulentiffima. 198. 21.
opulentiffimus. 127. 25 |
153. 13.
opulentum. 111. 1 | 123.
20.
opus. 2. 8 | 18. 7 | 25. 11,
Orc.
ora. 78. 1 | 88. 5 | 126. 12,
Orc.
orabar. 39. 15.
oræ. 207. 14.
orans. 186. 15.
orantes. 124. 28.
orantibus. 153. 14.
orantur. 188. 18.
orare. 33. 5 | 103. 15,
Orc.
oraret. 208. 15.
oratio. 18. 19 | 41. 6, 7 |
132. 14 | 229. 4.
oratione. 19. 15 | 39. 23 | 51.
26, Orc.

orationem,

I N D E X

orationem. 16. 21 | 25. 4.
Or.
 orationis. 174. 25.
 orator. 152. 12.
 oratum. 81. 14.
 orbem. 8. 4 | 25. 15.
 orbes. 144. 1.
 orbi. 218. 10.
 orbis. 75. 7 | 191. 11 | 210.
 18 | 212. 22.
 Orchomenum. 207. 23.
 ordine. 14. 10 | 40. 8 | 45.
 8, *Or.*
 ordinem. 232. 25.
 ordines. 53. 10 | 106. 1, 12,
 18, *Or.*
 ordinibus. 105. 5 | 143. 15 |
 217. 18.
 ordinis. 14. 7 | 36. 13 | 87.
 10, *Or.*
 ordinum. 165. 8 | 178. 24.
 ore. 141. 21 | 197. 1 | 198.
 18 | 201. 1.
 Orestilla. 12. 13 | 29. 2.
 Orestillam. 29. 7.
 Orestis. 173. 27.
 oriantur. 225. 16.
 oriarur. 72. 7.
 oriebatur. 104. 2.
 oriens. 103. 26.
 orientem. 172. 1 | 202. 5.
 orietur. 219. 15.
 originibus. 78. 2.
 Orion. 205. 15.
 oriretur. 27. 17 | 62. 21 | 121.
 16.
 oriri. 99. 2 | 158. 11.
 oris. 155. 14 | 195. 12 | 206.
 28.
 oritur. 111. 3 | 205. 15.
 ornata. 203. 35.
 arnatumque. 140. 13.
 oro. 165. 15 | 224. 17 | 227.
 24 | 228. 6.
 orta. 6. 15 | 20. 1 | 42. 21,
Or.
 ortæ. 199. 7.
 ortu. 29. 18 | 75. 10 | 151.
 15.
 ortum. 25. 8 | 109. 11.
 ortus. 62. 4 | 97. 21,
Or.
 os. 215. 23.
 ostendam. 33. 3.
 ostendere. 84. 24 | 86. 13,
Or.
 ostenderet. 105. 1.

ostendimus. 119. 21.
 ostendit. 3. 12 | 92. 3,
Or.
 ostendunt. 146. 3.
 ostentabant. 202. 26.
 ostentabat. 118. 10 | 100.
 9.
 ostentando. 63. 4 | 117. 20 |
 136. 13.
 ostentantes. 88. 6 | 198. 18.
 ostentant. 189. 10 | 191. 1.
 ostentare. 81. 5 | 104. 21 |
 132. 19.
 ostentaretur. 184. 6.
 ostentar. 119. 11.
 ostentationem. 175. 5.
 ostentui. 82. 6 | 102. 24.
 ostia. 178. 30.
 Othus. 205. 11.
 otii. 213. 16.
 otio. 10. 1 | 14. 15 | 60. 6,
Or.
 otium. 5. 2 | 8. 26 | 13. 12,
Or.

P.

PAbula. 173. 12.
 pabuli. 101. 13.
 pabulique. 174. 1.
 pabulo. 109. 21 | 137. 8.
 pabulum. 76. 3 | 110. 1.
 pacatis. 91. 9.
 pace. 2. 17 | 3. 13 | 8. 20,
Or.
 pacem. 14. 16 | 24. 7,
Or.
 paces. 89. 15.
 pacificante. 118. 3.
 pacis. 85. 7 | 94. 3 | 117. 13,
 21, *Or.*
 paciscatur. 83. 11.
 paciscitur. 233. 26.
 pacta. 199. 18.
 pactione. 21. 20 | 114. 8 |
 118. 25 | 200. 23.
 pactiones. 97. 6.
 pactionibus. 85. 8.
 pactionis. 95. 1.
 pacto. 189. 9.
 paeligna. 150. 15.
 palam. 85. 10 | 102. 17,
Or.
 palantes. 76. 5 | 101. 15 |
 118. 13.

palantis. 109. 7.
 palare. 124. 20.
 Palicanus. 199. 8.
 paludamenta. 186. 30.
 paludamenta. 196. 10.
 paludem. 94. 18 | 176. 10.
 paludes. 162. 21.
 paludibus. 158. 7.
 pamphyliam. 201. 15.
 panem. 101. 18, 24.
 Panormitanos. 198. 17.
 Paphlagonia. 206. 31.
 Paphlagonum. 206. 17.
 par. 3. 15 | 12. 2 | 49. 11,
Or.
 parabant. 6. 21 | 15. 14 | 97.
 10.
 parabantur. 25. 1 | 34. 13 |
 97. 13 | 110. 9.
 parabat. 21. 16 | 36. 8 | 67.
 29.
 parabatur. 22. 18 | 148. 16 |
 223. 4.
 param. 190. 12.
 paranda. 160. 21 | 220. 4.
 parandi. 89. 2.
 parant. 80. 15.
 parantur. 47. 14 | 222. 7.
 parare. 6. 18 | 20. 22 | 22.
 3, *Or.*
 pararet. 5. 21.
 parari. 29. 7 | 39. 16 | 48.
 12 | 120. 10.
 parasti. 226. 12.
 parat. 67. 27 | 79. 29,
Or.
 parata. 34. 17 | 35. 9,
Or.
 paratae. 44. 2.
 parati. 18. 22 | 88. 7 93. 5,
Or.
 paratique. 22. 5.
 paratio. 87. 12.
 paratis. 34. 6 | 37. 29,
Or.
 parato. 52. 12 | 84. 13.
 paratos. 137. 22.
 paratu. 200. 7.
 paratum. 152. 17 | 169. 1 |
 179. 11 | 182. 3.
 paratur. 59. 2.
 paratus. 25. 6 | 146. 6 | 234.
 12.
 paraverat. 22. 10 | 96. 14,
Or.
 paravere. 44. 18 | 183.
 3.

paraverat.

VOCABULORUM.

- paraveris. 227. 5, 7 | 234.
1.
paravi. 177. 20.
paravisse. 48. 17 | 89. 5.
paravisset. 121. 15 | 179. 13.
paravit. 158. 20.
parcere. 12. 7 | 130. 3.
parceret. 21. 8 | 151. 11.
parci. 8. 14.
parcite. 48. 5.
parcunt. 46. 3.
parem. 70. 2 | 79. 18 | 100.
6 | 108. 8 | 229. 2.
parendi. 93. 14.
parendo. 63. 10.
parens. 32. 10 | 134. 22.
parent. 3. 6 | 26. 2.
parente. 49. 6 | 87. 4 | 133.
20.
parentem. 72. 9 | 232. 8.
parentes. 31. 1 | 34. 16,
Orc.
parentesque. 6. 19 | 135. 16 |
204. 8 | 212. 9.
parenti. 226. 14.
parentibus. 44. 17 | 77. 8,
Orc.
parentum. 41. 2 | 205. 14 |
212. 4.
parere. 140. 10 | 227. 19.
pareremus. 160. 12.
parerent. 29. 18.
pares. 41. 11 | 106. 27 | 192.
3.
paret. 67. 13 | 92. 26.
pari. 104. 1 | 125. 13.
para. 200. 20.
parietes. 50. 10.
parietesque. 202. 26.
parique. 111. 11.
parir. 162. 17.
pariter. 64. 17 | 102. 23,
Orc.
pariterque. 112. 17.
pariuntur. 65. 13.
parma. 192. 26.
parricida. 196. 19.
parricida. 11. 20.
parricidam. 25. 13.
parricidarum. 233. 16.
parricidas. 42. 18.
parricidio. 163. 4.
parricidis. 48. 3.
pars. 2. 10 | 31. 14 | 34.
16, Orc.
parta. 44. 6 | 89. 5 | 128.
15, Orc.
partæ. 162. 15.
partam. 212. 5 | 217. 24 |
223. 15.
parte. 33. 14 | 54. 1, 3,
Orc.
partem. 16. 20 | 21. 26,
Orc.
partes. 218. 4, 21 | 228. 8.
parti. 104. 8 | 107. 3 | 134.
4.
partibus. 5. 7 | 97. 13 | 100.
10 | 144. 1 | 232. 16.
particeps. 121. 8 | 210. 17.
participem. 70. 3 | 85. 6.
participes. 14. 13 | 19. 7.
partim. 39. 12 | 67. 26,
Orc.
partis. 67. 23 | 98. 5 | 146.
7 | 233. 14.
partiverant. 100. 8.
partium. 31. 4 | 97. 7, 20,
Orc.
partum. 3. 2 | 167. 6.
parva. 7. 18 | 46. 19 | 48.
25 | 184. 5 | 197. 16.
parvæ. 41. 8 | 65. 16.
parvas. 214. 8.
parvi. 10. 11 | 45. 12 | 98.
11.
parvis. 44. 5 | 48. 26 | 62.
15.
parviffet. 82. 13, 24.
paruit. 40. 4.
parum. 5. 18 | 12. 9 | 20. 3,
Orc.
parvo. 172. 21 | 191. 6.
parvos. 24. 10.
parvum. 65. 1.
passi. 198. 22 | 233. 21.
passim. 76. 7 | 144. 5.
passuum. 103. 27 | 119. 9 |
174. 19.
pastusque. 170. 29.
patebant. 8. 24.
patebunt. 52. 15.
patefacere. 99. 5.
patefaciunt. 149. 8.
patefacta. 36. 3 | 37. 10.
patefactum. 51. 9.
patefacto. 22. 3.
patefecerat. 30. 2.
patefecit. 177. 22.
patefecisse. 155. 14.
patefecit. 154. 6.
patefierent. 91. 5.
patens. 139. 1.
patentes. 203. 11.
patienti. 212. 19.
patientibus. 147. 1 | 150.
18.
pater. 68. 14 | 69. 23 | 70.
1, 19, 23 | 152. 14.
patere. 52. 2.
pateretur. 103. 10 | 106.
21.
patere. 48. 10 | 89. 20 |
225. 24.
pateris. 19. 17.
pateretur. 136. 8.
paterna. 232. 21.
paternam. 232. 17 | 233. 27.
patet. 193. 9.
pati. 11. 8 | 16. 14 | 41. 3,
Orc.
patiamini. 165. 16 | 168. 1.
patiari. 224. 20.
patibulo. 193. 7.
patiebamur. 70. 6.
patiebarur. 107. 26.
patiemi. 18. 2 | 167. 15.
patienda. 232. 13.
patiens. 5. 15 | 7. 9 | 75. 13,
Orc.
patientia. 86. 19 | 215. 3.
patientiam. 231. 32.
patior. 132. 5.
patitur. 132. 5 | 210. 5.
patiuntur. 167. 13.
patranda. 100. 16.
patrandi. 120. 13 | 123. 23 |
136. 5.
patrata. 223. 2 | 225. 9.
patratis. 67. 31.
patratum. 16. 5 | 80. 8.
patravisse. 49. 3.
patrivissent. 51. 5.
patravit. 138. 11.
patre. 65. 1 | 151. 3 | 152. 4 |
232. 17.
patrem. 70. 16 | 92. 3.
patremque. 232. 5.
patres. 6. 24 | 86. 6 | 158.
15, Orc.
patria. 11. 18 | 26. 9 | 52.
18, Orc.
patriaque. 172. 18.
patriæ. 44. 17 | 48. 7 | 219.
5, Orc.
patriæque. 24. 11.
patriam. 6. 19 | 26. 7,
Orc.
patriamque. 48. 17 | 177. 7 |
196. 20.
patrias. 161. 10.
Z patribus.

M D I N D E X O V

- patribus. 25. 7 | 27. 2.
Œ.
 patribusque. 135. 22.
 patriciæ. 141. 22 | 187. 14.
 patriciis. 183. 2.
 patricio. 25. 9.
 patricium. 183. 2.
 patricius. 50. 13.
 patrimonii. 30. 12 | 227.
 4.
 patrimonio. 26. 11 | 234.
 3.
 patrio. 72. 15 | 81. 24.
 patris. 69. 2 | 81. 18 | 116.
 6.
 patrium. 189. 13 | 190. 11.
 patrocinia. 165. 3 | 168. 7.
 patrocínio. 33. 17 | 38. 11 |
 231. 1.
 patrocinium. 231. 31.
 patronum. 231. 22.
 patronus. 227. 13.
 patrū. 159. 4 | 183. 6 |
 203. 13.
 patrisfiet. 232. 26.
 pauca. 5. 10 | 32. 20 | 52. 4.
Œ.
 pauci. 6. 16 | 15. 6 | 34. 20.
Œ.
 pauciores. 104. 15.
 paucioribus. 177. 24.
 paucis. 5. 8 | 6. 5 | 25. 20.
Œ alibi plur.
 paucifine. 108. 10.
 paucissimis. 75. 6 | 76. 1.
Œ.
 paucitas. 49. 3.
 paucio. 86. 1.
 paucorum. 17. 10 | 23. 15.
Œ.
 paucos. 23. 7 | 29. 9.
Œ.
 pavens. 151. 5.
 pavere. 24. 10.
 pavescere. 121. 22.
 pavidū. 149. 2.
 pavidos. 112. 23.
 pavidus. 67. 20.
 paulatim. 105. 16.
 paulatim. 6. 6 | 9. 8 | 43.
 3. *Œ.*
 paullisper. 57. 11 | 105. 4.
Œ.
 paullo. 15. 9 | 22. 14.
Œ.
 Paullos. 228. 7.
 paullulum. 46. 17 | 53. 9.
- Œ.*
 paullum. 129. 15 | 146. 23 |
 222. 27.
 Paulo. 25. 2.
 paulo. 14. 12 | 16. 18.
Œ.
 paululum. 50. 8 | 170. 18 |
 204. 1.
 pavor. 170. 19.
 pauper. 221. 5.
 paupertas. 10. 8 | 49. 3.
 pax. 8. 15 | 86. 3 | 89. 10.
Œ.
 peccandi. 13. 11 | 229. 18.
 peccasti. 232. 8.
 peccato. 48. 9.
 peccavit. 232. 6.
 peccora. 1. 3 | 53. 7 | 102.
 19.
 pecore. 79. 14 | 104. 5 |
 192. 27.
 pecori. 75. 11.
 pecoribus. 76. 3.
 pecoris. 101. 16 | 108. 13.
Œ.
 pecorum. 175. 16 | 180. 5.
 peculatus. 90. 7.
 pecus. 86. 1 | 137. 12, 17.
 peccore. 9. 5 | 60. 11 | 215.
 23 | 217. 3 | 220. 19.
 peccoris. 155. 14.
 peccus. 67. 1 | 148. 6.
 pecunia. 64. 8 | 68. 2 | 74.
 13. *Œ.*
 pecunia. 7. 16 | 9. 1, 15.
Œ.
 pecuniam. 18. 13 | 20. 22.
Œ.
 pecuniarum. 15. 9.
 pecunias. 44. 8 | 46. 7 |
 97. 5 | 173. 5.
 pede. 204. 12.
 pedem. 193. 11.
 pedes. 50. 9 | 53. 12 | 123.
 17 | 222. 5 | 227. 14.
 pedestrium. 104. 8 | 107.
 3.
 pedibus. 39. 23 | 54. 3 |
 140. 13 | 151. 24 | 187.
 7.
 pedis. 179. 2.
 pedite. 146. 20.
 pedites. 106. 19 | 112. 11.
Œ.
 peditesque. 119. 16.
 peditibus. 104. 9 | 112. 14 |
 146. 13.
- peditum. 63. 4 | 105. 19 |
 150. 14.
 pedum. 187. 5.
 pejerasse. 232. 24.
 peior. 160. 2 | 164. 12.
 pejus. 215. 20.
 pellebantur. 98. 12.
 pellere. 158. 16 | 179. 16.
 pellex. 226. 14 | 234.
 14.
 pelli. 146. 28.
 Pelorum. 204. 30.
 penates. 167. 13 | 168. 8.
Œ.
 pendebatis. 45. 12.
 pendere. 10. 11 | 17. 12 | 38.
 1.
 penderent. 152. 4.
 pendet. 73. 2 | 204. 10.
 pene. 11. 18 | 107. 29 | 112.
 14.
 penes. 68. 16 | 76. 1 | 83. 12.
Œ.
 penitet. 221. 16.
 pensantur. 184. 2.
 pensis. 5. 22 | 10. 12 | 20. 8 |
 48. 8 | 98. 13.
 penuria. 75. 12 | 80. 21 | 81.
 8 | 104. 4 | 110. 1.
 penpendere. 124. 27.
 pepercerant. 55. 20.
 pepercissent. 151. 23.
 pepercit. 48. 6.
 pepererat. 24. 5.
 peperere. 160. 9 | 164. 20.
 pepereris. 220. 10.
 pepererunt. 222. 27.
 peperisse. 132. 9.
 peperit. 115. 7 | 219. 10.
 perque. 111. 27 | 121. 16.
 peracta. 233. 12.
 peranguſtæ. 139. 1.
 perbacchatus. 231. 17.
 percitum. 174. 22.
 perculſa. 91. 11 | 99. 5 | 122.
 15.
 perculſi. 6. 17 | 95. 7 | 111.
 15 | 124. 8.
 perculſis. 34. 16 | 97. 14.
 porcūſos. 146. 22 | 208. 19 |
 227. 19.
 perculſus. 101 | 10 | 120. 12 |
 128. 12.
 percunctantibus. 198. 14.
 percunctatum. 178. 30.
 percunctatus. 32. 20.
 perdidiciſti. 226. 11.
 perditā.

VOCABULORUM.

- perdita. 25. 11.
 perdit. 233. 18.
 perditis. 114. 22 | 128. 27 |
 176. 14.
 perditum. 29. 20 | 46. 3 |
 90. 15.
 perdomita. 158. 17.
 perduxit. 33. 7 | 36. 11 | 127.
 9.
 perdunda. 36. 5 | 187. 1.
 pereamus. 27. 8.
 peregrinantes. 3. 7.
 perfeceris. 227. 25.
 perfecit. 74. 11.
 perferant. 34. 25.
 perferunt. 88. 7.
 perficera. 67. 5.
 perfidia. 113. 14 | 119. 19.
¶
 perfidia. 151. 27 | 189. 8 |
 226. 1.
 perfuga. 145. 17.
 perfugas. 91. 8 | 97. 5 | 114.
 13 | 148. 19.
 perfugis. 51. 16 | 100. 9, 11.
¶
 periculum. 49. 16.
 perge. 148. 5 | 167. 13.
 pergebat. 79. 26 | 103. 6.
 pergentibus. 180. 11 | 191.
 8.
 pergere. 119. 13 | 123. 9 |
 126. 8.
 pergerent. 35. 2 | 81. 11.
 pergeret. 64. 7.
 perges. 212. 19 | 215. 25.
 pergit. 107. 6 | 108. 22.
¶
 pericula. 6. 20 | 8. 25 | 13. 9.
¶
 periculi. 5. 9 | 19. 12 | 34.
 2, *¶*
 periculique. 140. 5.
 periculis. 2. 15 | 4. 12 | 6.
 17, *¶*
 periculo. 23. 18 | 34. 20.
¶
 periculosa. 58. 4 | 163.
 13.
 periculose. 64. 5.
 periculosus. 160. 22.
 periculosum. 123. 6.
 periculum. 20. 12, 18 | 22.
 17, *¶*
 peridone. 169. 27.
 periēre. 179. 7.
 perierint. 86. 22.
 perignari. 192. 24.
 perinde. 61. 5 | 88. 6 | 199.
 20 | 221. 11.
 perirer. 121. 2.
 perite. 231. 8.
 peritia. 103. 4 | 107. 28.
 perituram. 93. 18.
 perituros. 203. 37.
 peritus. 171. 10.
 perjuriis. 226. 13.
 perjurio. 11. 22 | 167. 10.
 perlata. 91. 10.
 perlectis. 37. 4 | 224. 7.
 perlegit. 121. 10.
 permanserant. 209. 4.
 permansit. 62. 1 | 182. 1.
 permanere. 64. 6.
 permiscet. 221. 15.
 permiscuit. 61. 11.
 permissio. 199. 5.
 permissum. 23. 17 | 44.
 3.
 permissuri. 168. 5.
 permissi. 101. 15.
 permitteretur. 116. 13.
 permitti. 42. 14.
 permittit. 54. 4 | 148.
 25.
 permittitur. 23. 4.
 permixta. 119. 3.
 permixti. 75. 17 | 103. 2 |
 106. 14 | 112. 11 | 143.
 15.
 permixtio. 99. 2.
 permixtos. 219. 16.
 permixtum. 19. 16.
 permixtus. 112. 19.
 permota. 24. 3 | 27. 1.
 permotum. 79. 17.
 permotus. 22. 24 | 39. 23 |
 62. 16 | 64. 15.
 permovit. 41. 7.
 permulcti. 188. 3.
 perniciē. 191. 25.
 perniciem. 16. 3 | 89. 20 |
 120. 3.
 perniciēs. 49. 16 | 214.
 13.
 perniciofa. 57. 11 | 59. 11 |
 136. 24.
 perniciosam. 230. 17.
 perniciosior. 103. 5.
 Perpenna. 171. 29 | 205.
 17.
 Perennam. 187. 11 | 204.
 15.
 perperam. 90. 14.
 perpeffa. 227. 18.
 perpeffos. 16. 16 | 227.
 25.
 perpeffus. 148. 2 | 214.
 5.
 perpetua. 188. 20.
 perpetuo. 231. 30.
 perpulerat. 21. 20.
 perpulit. 95. 1.
 perquirebat. 178. 29.
 perrexere. 203. 14.
 perrexit. 186. 6.
 Perſe. 76. 8, 10.
 Perſarum. 77. 7 | 204.
 14.
 perſcribere. 5. 6 | 86. 16.
 perſcribit. 139. 24.
 perſcripti. 225. 22.
 Perſe. 40. 9.
 perſecutus. 141. 21.
 Perſen. 127. 24 | 189.
 6.
 perſequat. 73. 1.
 perſequantur. 183. 13.
 perſequare. 44. 19.
 perſequendo. 106. 7.
 perſequi. 8. 21 | 29. 16.
¶
 Perli. 158. 4.
 Perſidis. 191. 17.
 perſolveret. 29. 3.
 perſuadet. 91. 2, 12 | 92. 19 |
 102. 15 | 113. 20.
 pertæium. 181. 3.
 perterritis. 22. 12.
 pertimeſcere. 151. 9.
 pertimeſceret. 152. 19.
 pertimuere. 180. 12 | 182.
 2.
 pertinaciter. 183. 10.
 pertinens. 104. 2 | 198.
 9.
 pertinoit. 41. 6.
 perturbandam. 15. 12.
 perturbantur. 112. 10.
 perturbare. 112. 14.
 perturbata. 227. 19.
 perturbatos. 55. 6.
 pervade. 213. 18.
 pervenerat. 63. 11.
 pervenere. 195. 9.
 pervenerint. 60. 4 | 89.
 12.
 pervenerit. 219. 22.
 pervenire. 222. 13.
 perveniſſe. 67. 1.
 pervenit. 42. 22 | 51. 8, *¶*
 2. perveni-

I N D E X

- Perveniunt. 124. 7 | 140.
 23.
 perventum. 152. 10.
 perversam. 215. 2.
 perversè. 210. 2.
 perverso. 208. 10.
 pessimus. 232. 33.
 pessum. 57. 10 | 100. 3.
 pessuma. 6. 3. 7.
 pessumæ. 134. 7.
 pessume. 88. 14 | 167. 5.
 pessumi. 164. 7.
 pessumis. 116. 8 | 162. 15 |
 169. 1.
 pessumo. 147. 17.
 pessumura. 16. 5 | 43. 2.
 pessumus. 210. 4.
 peste. 191. 11.
 pestem. 121. 1.
 pestilentia. 9. 9.
 pestis. 70. 7 | 151. 9.
 petas. 35. 7.
 petat. 92. 21 | 117. 7.
 petebant. 125. 8.
 petebat. 21. 14 | 50. 3 | 79.
 12.
 petebatur. 117. 15.
 petenda. 69. 16.
 petendis. 230. 16.
 petenti. 117. 1 | 231. 30.
 petentibus. 76. 8 | 150. 8.
 petere. 15. 10 | 19. 7 | 27. 9.
 etc.
 peterent. 19. 2 | 102. 11 |
 126. 17. 19.
 peteret. 21. 9 | 116. 4.
 etc.
 peteretur. 21. 9.
 peteris. 191. 4.
 peti. 130. 2.
 petieritis. 167. 18.
 petimus. 27. 3 | 225. 8.
 petis. 167. 7.
 petir. 115. 5 | 196. 5.
 petirio. 21. 23.
 petitione. 38. 18.
 petitionem. 19. 14.
 petitum. 127. 12.
 petiturum. 116. 5.
 petiverant. 76. 15.
 petiverat. 189. 13.
 petivère. 147. 9.
 petiveris. 154. 3.
 petiverit. 27. 12.
 petivit. 150. 12.
 Petreio. 54. 4.
 Petreius. 54. 13 | 55. 4.
 petulanter. 231. 6.
 petulanti. 232. 11.
 petulantia. 30. 12 | 125.
 25.
 petulantissima. 234. 17.
 petulantissimis. 228. 13.
 petundi. 14. 1 | 115. 15.
 petunt. 58. 4 | 131. 20 | 149.
 9 | 210. 7.
 phaleras. 132. 20.
 phaselida. 171. 1.
 Phileni. 126. 20.
 Philenis. 126. 8 | 127. 1.
 Philenon. 78. 6.
 Philippi. 189. 7.
 Philippo. 189. 3. 5.
 Philippoque. 160. 10.
 Philippus. 164. 2.
 Phoenices. 77. 15.
 Phrygas. 207. 5.
 Phrygia. 202. 1.
 Phrygiam. 205. 8.
 pice. 111. 8.
 piceno. 33. 22 | 51. 14.
 picens. 161. 19 | 199. 8.
 picenum. 22. 1 | 23. 17.
 picta. 175. 9.
 pictas. 10. 2.
 pietas. 88. 11.
 pietate. 10. 15.
 pigeat. 142. 8.
 pigeret. 215. 24 | 230. 7.
 piget. 61. 6 | 86. 20 | 167.
 1 | 230. 26.
 pignora. 233. 13.
 piguit. 234. 2.
 pila. 54. 16 | 111. 8.
 piraticæ. 175. 23.
 piraticam. 205. 3.
 piratis. 207. 15.
 piscantis. 175. 22.
 piscium. 201. 25.
 Pisidiæque. 201. 22.
 Piso. 15. 11 | 16. 6. 11 | 38.
 13. 16.
 Pisonim. 15. 16 | 16. 15 | 19.
 6 | 226. 10.
 Pisonis. 233. 1.
 Pistoriensem. 51. 12.
 pium. 188. 19.
 placandi. 121. 14.
 placeat. 39. 17 | 148. 23 |
 224. 8.
 placebant. 2. 12 | 118. 16.
 placebat. 123. 8 | 133. 3.
 placent. 89. 14 | 164. 9.
 etc.
 placere. 66. 27 | 99. 9 | 115.
 20 | 167. 2.
 placeretne. 84. 9.
 placet. 44. 7 | 52. 11 | 154.
 1 | 221. 3. 7.
 placide. 97. 23 | 121. 17 | 128.
 27 | 148. 9.
 placidius. 32. 2.
 placido. 178. 27.
 placidus. 79. 12.
 placitum. 127. 19.
 placuerat. 67. 6 | 135. 19.
 placuère. 150. 1.
 placuerint. 215. 27.
 placuisse. 80. 20.
 placuisset. 148. 1.
 placuit. 120. 10 | 132. 13 |
 147. 11 | 148. 4.
 plana. 201. 24.
 plane. 105. 2.
 planitiem. 119. 6 | 138. 23 |
 139. 24.
 planities. 53. 13 | 94. 17 |
 104. 4.
 planum. 105. 9.
 plaustra. 204. 11.
 Plautia. 25. 1.
 Plautiæ. 226. 24.
 plebe. 77. 16 | 99. 7 | 128.
 32 | 218. 23 | 222. 15.
 plebei. 183. 1.
 plebem. 22. 19 | 25. 16.
 etc.
 plebes. 27. 1 | 30. 5. 10.
 etc.
 plebi. 87. 12 | 129. 11.
 etc.
 plebis. 26. 12 | 31. 18.
 etc.
 plena. 96. 3 | 102. 19 | 197.
 15.
 pleni. 155. 8.
 pleno. 144. 15.
 plenus. 231. 5.
 pleraque. 6. 15 | 14. 14.
 etc.
 pleræque. 125. 25.
 pleræque. 216. 5.
 plerique. 4. 2. 6 | 13. 15.
 et alibi.
 plerisque. 16. 2 | 27. 13.
 etc.
 plerosque. 30. 3 | 54. 11.
 etc.
 plerumque. 63. 14 | 80. 3.
 etc.
 plumæ. 200. 27.

plura.

VOCABULORUM.

- plura. 20. 21 | 29. 6 | 80.
 22, *Œc.*
 plures. 67. 24 | 127. 17,
Œc.
 pluresque. 145. 7.
 pluribus. 104. 15 | 111. 20 |
 185. 8.
 plurima. 25. 10 | 71. 12 | 75.
 15 | 91. 7.
 plurimæ. 159. 2.
 plurimas. 127. 16.
 plurimi. 142. 14.
 plurimis. 132. 22 | 196. 15.
 plurimos. 20. 24 | 119. 4.
 plurimum. 2. 16 | 14. 6,
Œc.
 plaris. 45. 4 | 129. 22 | 131.
 10 | 133. 19.
 plus. 32. 7 | 34. 2 | 40. 17,
Œc.
 plusque. 100. 2.
 pluteosque. 192. 18.
 pluvia. 124. 4 | 137. 1.
 pocula. 203. 24.
 poena. 40. 19 | 41. 18 | 44.
 17 | 196. 21.
 poenæ. 42. 5 | 119. 20.
 poenam. 36. 5.
 poenas. 15. 9 | 20. 2 | 42. 8,
Œc.
 Poeni. 126. 17 | 174. 21.
 poenitendum. 132. 18.
 poenitens. 169. 11.
 poenitet. 88. 4 | 150. 10,
Œc.
 poenituit. 221. 5.
 poeniturum. 199. 26.
 poëtæ. 206. 30.
 pollebat. 68. 8 | 98. 6.
 pollens. 6. 14 | 57. 7.
 pollensque. 86. 16.
 pollere. 83. 22.
 pollet. 220. 14.
 polliceantur. 33. 20.
 polliceatur. 154. 6.
 pollicendo. 21. 18 | 74. 11,
Œc.
 polliceri. 19. 3 | 20. 10,
Œc.
 pollicetur. 34. 27 | 110. 12 |
 140. 4 | 143. 7.
 pollicitando. 31. 9 | 63. 22.
 pollicitationibus. 79. 10 |
 113. 17.
 pollicito. 149. 11.
 pollicitos. 33. 12.
 pollicitus. 22. 13 | 231. 31.
 polluere. 10. 4 | 98. 13.
 pollui. 20. 17.
 polluta. 74. 3 | 210. 22.
 pollutus. 115. 13.
 Pompeianam. 226. 5.
 Pompeianum. 227. 5.
 Pompeii. 16. 11, 14 | 159. 13 |
 185. 1.
 Pompeio. 16. 8 | 31. 6 | 194.
 7.
 Pompeium. 185. 5 | 211. 4,
 20.
 Pompeius. 13. 18 | 15. 2 | 23.
 16 | 31. 17 | 186. 19 | 195.
 12 | 199. 27 | 200. 19 |
 217. 12.
 Pompino. 35. 12.
 Pomptinum. 35. 20.
 pondere. 86. 2.
 ponderis. 140. 15.
 pondo. 114. 11.
 ponere. 102. 3 | 170. 11.
 poneret. 73. 14 | 117. 2.
 ponit. 226. 21.
 pons. 198. 9.
 ponte. 35. 12.
 pontem. 35. 16.
 ponti. 206. 17.
 pontici. 206. 28.
 pontico. 206. 31.
 ponticum. 200. 24.
 pontificatus. 38. 18.
 ponto. 201. 25 | 206. 3,
 25.
 pontum. 193. 16 | 195. 9.
 popularem. 230. 16.
 populares. 19. 16 | 20. 20.
 popularibus. 46. 9 | 63. 1 |
 120. 5.
 popularis. 93. 14 | 111. 25.
 popularium. 97. 20 | 103.
 22 | 123. 11 | 154. 13.
 populi. 5. 5 | 8. 23 | 10. 2,
Œc. alibi.
 populique. 6. 16.
 Populique. 155. 1.
 populis. 129. 6 | 189. 1.
 populo. 8. 7 | 44. 10 | 63.
 4, *Œc.*
 populoque. 64. 11.
 populos. 87. 1+ | 214. 15.
 populum. 68. 1 | 71. 14,
Œc.
 populumque. 27. 11.
 Populumque. 80. 13.
 populus. 7. 18 | 43. 7 | 48.
 23, *Œc.*
 Populusque. 150. 9.
 populusque. 231. 21.
 Porcia. 42. 12 | 44. 2 | 127.
 21.
 Porcium. 22. 8.
 Porcius. 14. 9 | 44. 13.
 porrectum. 104. 6.
 porrigit. 107. 11.
 porro. 36. 4 | 82. 24 | 84.
 20 | 206. 33 | 215. 7.
 porta. 110. 17 | 145. 21.
 portabant. 6. 20 | 51. 1.
 portæ. 118. 19 | 201. 18.
 portam. 111. 15.
 portare. 20. 23 | 52. 14 |
 93. 20 | 102. 21.
 portaret. 96. 15 | 102. 6 |
 123. 30.
 portaretur. 84. 4.
 portari. 23. 11 | 123. 27.
 portarum. 67. 13.
 portas. 112. 7 | 119. 14, 18 |
 138. 2 | 176. 8.
 portationibus. 34. 1.
 portaverat. 150. 5.
 portendant. 59. 9.
 portenderetur. 177. 3.
 portendi. 37. 1 | 114. 25 |
 138. 16.
 portenta. 23. 11.
 portis. 145. 2 | 171. 11.
 portuosior. 75. 1.
 portus. 206. 24.
 poscant. 117. 14.
 poscebant. 134. 9.
 poscebat. 110. 8.
 posceret. 120. 9.
 posci. 163. 16.
 poscunt. 197. 12.
 posita. 124. 1.
 posita. 186. 11.
 positam. 121. 10.
 positas. 188. 6.
 positis. 137. 21.
 positum. 158. 14 | 199. 4.
 posse. 2. 16 | 7. 3 | 21. 1, 11,
Œc. alibi.
 possederat. 103. 26.
 possedere. 77. 8.
 possedit. 75. 2.
 possem. 7. 17 | 29. 2 | 49. 10.
 possent. 26. 1 | 112. 24 | 159.
 10 | 225. 2.
 possessa. 77. 13.
 possessiones. 161. 23 | 234. 1.
 possessionibus. 29. 1.
 posset. 32. 7 | 40. 16, *Œc.*
 possidet.

- possidet. 40. 4 | 47. 1.
 possint. 68. 5.
 possis. 59. 7.
 possit. 32. 15 | 46. 11 | 82. 3.
Œc.
 possitis. 168. 1 | 183. 5.
 possum. 42. 8 | 132. 18 | 234. 23.
 possumus. 191. 7.
 possunt. 197. 13 | 118. 3 | 227. 15.
 postea. 2. 12 | 16. 6 | 20. 1, 23, *Œc.*
 posteaquam. 133. 7, 12, 20.
 postera. 119. 5 | 124. 6.
 posteriores. 126. 14.
 posteris. 132. 4 | 163. 9 | 230. 12.
 posterius. 131. 7.
 postero. 85. 14 | 95. 18, *Œc.*
 posterum. 132. 2 | 210. 8 | 213. 8.
 Posthumus. 222. 12.
 postquam. 6. 11, 13 | 9. 17, *Œc. alibi plur.*
 postrema. 41. 17 | 208. 5.
 postremam. 146. 14.
 postremis. 102. 4.
 postremo. 11. 22 | 12. 6, 13, *Œc. alibi plur.*
 postremos. 105. 22 | 110. 2.
 postremum. 158. 9 | 159. 2 | 164. 19.
 postremus. 164. 12 | 189. 23.
 postulabant. 34. 24.
 postulabantur. 149. 17.
 postulabat. 50. 6 | 93. 4, *Œc.*
 postulant. 38. 3 | 116. 4.
 postulare. 19. 1 | 25. 7 | 75. 2 | 129. 5.
 postularet. 67. 14.
 postulata. 128. 29.
 postulatum. 128. 20.
 postulaverant. 208. 21.
 postulaverat. 129. 16.
 postulent. 35. 7.
 postulet. 132. 19.
 posuere. 75. 7.
 posuistis. 81. 26.
 posuit. 18. 18 | 206. 18 | 229. 18.
 potare. 10. 2.
 potens. 69. 19 | 74. 8 | 223. 13.
 potensque. 57. 7.
 potent. 134. 2.
 potentes. 63. 20 | 159. 3 | 210. 1.
 potentesque. 31. 10.
 potentia. 10. 7 | 16. 10 | 17. 15, *Œc.*
 potentia. 59. 11 | 74. 1 | 83. 20, *Œc.*
 potentiam. 15. 3 | 135. 4.
 potentiori. 98. 11.
 potentis. 89. 11.
 potentium. 17. 10 | 185. 15.
 poterant. 97. 8 | 133. 17 | 145. 4.
 poterat. 13. 5 | 20. 10 | 22. 25, *Œc.*
 potero. 5. 8 | 15. 7 | 229. 26.
 potes. 213. 19 | 234. 19.
 potest. 18. 3 | 42. 4 | 43. 16, *Œc.*
 potestine. 90. 5.
 potestas. 23. 3 | 31. 7, *Œc.*
 potestate. 128. 24 | 138. 5, *Œc.*
 potestatem. 31. 7 | 38. 6, *Œc.*
 potestatibus. 115. 8 | 130. 16.
 potestatis. 185. 7.
 potiebatur. 67. 31.
 potior. 119. 1 | 128. 22.
 potiora. 83. 12 | 114. 20 | 179. 19.
 potiozem. 75. 1.
 potiores. 63. 20.
 potiorque. 163. 13.
 potiretur. 63. 23 | 83. 4 | 109. 13 | 220. 2.
 potiri. 37. 2.
 potissimum. 140. 21.
 potissimum. 70. 3, 22, *Œc.*
 potiti. 123. 16 | 124. 22.
 potitur. 192. 18.
 potitus. 123. 24 | 138. 19.
 potiundi. 94. 20 | 136. 25.
 potius. 13. 13 | 53. 6 | 57. 2, *Œc.*
 potuere. 8. 6 | 113. 5.
 potueris. 233. 28.
 potui. 225. 22.
 potuimus. 234. 16.
 potuisse. 96. 13.
 potuisset. 116. 3 | 199. 28 | 210. 18.
 potuistis. 51. 21.
 potuit. 142. 3 | 173. 5 | 232. 7, 13 | 233. 24.
 præ. 140. 19.
 præacutus. 51. 1.
 præalta. 125. 14.
 præbeatis. 183. 12.
 præbebar. 118. 20.
 præbendo. 215. 2.
 præbeo. 72. 15 | 188. 28.
 præbere. 12. 6 | 45. 5.
 præbet. 225. 1.
 præbetis. 180. 6.
 præbita. 108. 25.
 præceperant. 144. 8.
 præcepera. 32. 11 | 124. 1.
 præcepit. 68. 14.
 præceps. 21. 11 | 25. 14, *Œc.*
 præcepta. 69. 2 | 131. 5.
 præceptis. 133. 7 | 215. 3 | 222. 10.
 præcepto. 34. 23 | 68. 7 | 140. 11.
 præceptum. 35. 15 | 50. 13, *Œc.*
 præceptus. 170. 16.
 præcipere. 203. 31.
 præcipit. 33. 19 | 68. 4 | 84. 8.
 præcipitant. 215. 10.
 præcipitarentur. 112. 2.
 præcipitati. 159. 8.
 præcipitatus. 72. 14.
 præcipitavit. 98. 14.
 præcipitem. 64. 8.
 præcipes. 87. 7.
 præcitem. 139. 7.
 præclara. 8. 6 | 48. 24, *Œc.*
 præclaram. 133. 16.
 præclari. 3. 11 | 96. 8 | 110. 10.
 præclarior. 132. 3.
 præclarius. 132. 6.
 præclaros. 60. 8.
 præclarus. 72. 8.
 præda. 79. 15 | 95. 17, *Œc.*
 prædabundum. 137. 15.
 præde. 19. 13 | 37. 13, *Œc.*
 prædam. 70. 11 | 119. 11, *Œc.*
 prædari.

VOCABULORUM.

- prædari. 109. 20 | 138. 3.
 prædarum. 192. 8.
 prædas. 79. 27 | 91. 9.
Œc.
 prædator. 101. 4.
 prædatores. 187. 12.
 prædatoria. 79. 24.
 prædicabat. 153. 2.
 prædicantem. 38. 11 | 70. 15.
 prædicent. 211. 16.
 prædicente. 178. 14.
 prædicet. 132. 15.
 prædicat. 123. 31.
 præditi. 41. 12.
 prædixero. 199. 4.
 prædocti. 140. 12.
 prædonum. 178. 27.
 præerant. 91. 6 | 140. 12.
 præerat. 34. 3 | 116. 10.
 præesient. 24. 3.
 præfecit. 63. 5 | 104. 8.
 præfecti. 102. 20.
 præfectis. 103. 2.
 præfectoque. 123. 8.
 præfectum. 107. 4 | 118. 11 | 119. 21.
 præfectumque. 125. 1.
 præfectus. 54. 10 | 118. 24 | 125. 9.
 prægrediens. 140. 16.
 prælarus. 162. 16.
 prælia. 200. 1.
 præliantibus. 139. 17. 24.
 præliis. 123. 17 | 200. 22.
 prælio. 8. 19 | 32. 4 | 52. 26, *Œc.*
 prælium. 113. 6 | 123. 14.
 præluxi. 230. 7.
 præmia. 14. 4 | 18. 18 | 19. 2, *Œc.*
 præmiis. 180. 1 | 221. 12.
 præminent. 174. 19.
 præmio. 30. 2 | 68. 10 | 143. 9.
 præmiorum. 186. 27.
 præmiserat. 105. 12.
 præmisisse. 22. 9.
 præmissi. 107. 29 | 151. 1.
 præmissis. 152. 6.
 præmissus. 107. 6 | 152. 11.
 præmium. 23. 19 | 215. 17.
 præneſte. 171. 7.
 præparaviſſet. 200. 1.
 præpediebat. 84. 17.
 præpoſteri. 131. 6.
 prærupti. 94. 17.
 præſens. 13. 11 | 85. 8 | 103. 5 | 191. 17 | 214. 5.
 præſente. 33. 10 | 208. 8.
 præſenti. 42. 6 | 85. 12 | 185. 12.
 præſentia. 159. 6.
 præſentiam. 25. 4.
 præſentibus. 140. 6 | 153. 6.
 præſertim. 59. 1, 8 | 160. 1 | 181. 11 | 213. 11.
 præſidebat. 51. 14.
 præſides. 180. 7.
 præſidia. 21. 21 | 25. 1 | 42. 7, *Œc.*
 præſidii. 39. 6 | 51. 21 | 92. 24 | 223. 23.
 præſidiis. 35. 15 | 39. 16, 24, *Œc.*
 præſidio. 29. 16 | 78. 2, *Œc.*
 præſidium. 27. 6 | 16. 10, *Œc.*
 præſidiumque. 225. 3.
 præſtabant. 30. 12.
 præſtabilius. 57. 4.
 præſtare. 1. 1 | 164. 10 | 177. 17.
 præſtat. 18. 3 | 90. 15.
 præſtitent. 199. 18.
 præſtitit. 70. 18.
 præſto. 123. 31.
 præter. 10. 16 | 12. 14, *Œc.*
 præterea. 6. 2 | 11. 20, *Œc.*
 præteream. 232. 6.
 prætereundum. 59. 14.
 præterſuit. 172. 21.
 prætergrediebantur. 192. 14.
 prætergreſſum. 105. 18.
 prætergreſſus. 107. 4 | 209. 7.
 præterite. 49. 9 | 212. 13 | 229. 2.
 præterit. 179. 15.
 prætor. 34. 3 | 36. 10 | 54. 10, *Œc.*
 prætore. 16. 7 | 149. 3.
 prætorem. 36. 13 | 149. 15.
 prætores. 23. 16 | 50. 7.
 prætoria. 55. 14.
 prætoriam. 55. 5.
 prætoribus. 35. 12, 18, 21.
 prætoris. 26. 12 | 27. 6.
 prætorium. 64. 3.
 prætuleraſt. 30. 20.
 prætura. 61. 3 | 130. 1 | 217. 8.
 præventum. 121. 15.
 prava. 115. 19 | 142. 16, *Œc.*
 pravas. 214. 1.
 pravis. 57. 9.
 praviſſimeque. 160. 17.
 pravitās. 58. 14.
 pravitāte. 217. 12.
 pravitatem. 174. 30.
 pravoque. 5. 13.
 pravum. 82. 25 | 85. 4.
 precibus. 38. 14 | 208. 15.
 premebantur. 189. 4.
 premerentur. 222. 34.
 premunt. 72. 13.
 preſſi. 201. 2.
 preſſio. 208. 20.
 pretii. 133. 19 | 222. 14.
 pretio. 38. 14 | 39. 13, *Œc.*
 pretioſiſſimos. 233. 28.
 pretium. 10. 12 | 74. 5, *Œc.*
 pridem. 45. 17 | 212. 26.
 pridie. 188. 6.
 prima. 29. 19 | 55. 1 | 78. 5, *Œc.*
 primæ. 158. 1 | 221. 3 | 224. 9.
 primam. 53. 16 | 199. 16.
 primi. 119. 15.
 primipili. 95. 14.
 primis. 3. 16 | 5. 9 | 13. 3, *Œc.*
 primo. 9. 1, 8, 10 | 14. 3, *Œc.*
 primordio. 158. 4.
 primos. 102. 26 | 105. 18, *Œc.*
 primum. 2. 10 | 4. 1 | 10. 1, *Œc.*
 primus. 39. 19 | 62. 11 | 181. 1 | 200. 4.
 princeps. 20. 24 | 74. 7 | 82. 18.
 principem. 15. 5 | 162. 10 | 185. 6 | 230. 17.
 principes. 22. 7 | 34. 5 | 105. 17 | 118. 4 | 200. 13.
 principia. 105. 16.
 principibus. 32. 18.
 principii. 105. 9.
 principio. 21. 18 | 85. 2, *Œc.*
 principium. 160. 14.
 prior. 65. 18 | 170. 28.
 priore. 93. 12 | 146. 13.
 priorem.

I N D E X

- priorem. 142. 17.
 priores. 103. 16 | 106. 7.
 pristina. 52. 20 | 54. 17 | 55. 9 | 104. 11.
 privata. 72. 1 | 82. 15 | 165. 2 | 220. 11.
 privatæ. 197. 3.
 privatas. 163. 12 | 177. 15.
 privatum. 10. 3 | 39. 1.
Öc.
 privarimque. 32. 16.
 privatis. 11. 4 | 30. 18.
Öc.
 privato. 22. 25 | 153. 13 | 168. 13.
 privatorum. 231. 26.
 privatum. 62. 5.
 privatus. 28. 6 | 197. 1.
 privignum. 13. 1.
 prius. 2. 7 | 5. 10 | 11. 10.
Öc.
 proba. 43. 21.
 probabat. 30. 6.
 probæ. 21. 6.
 probandum. 224. 12.
 probare. 128. 30 | 218. 20 | 224. 4.
 probarentne. 86. 6.
 probaretur. 80. 19 | 217. 1.
 probarii. 221. 2.
 probat. 190. 6.
 probata. 126. 20 | 152. 7.
 probate. 163. 8.
 probatis. 163. 14.
 probi. 161. 3.
 probitas. 69. 10 | 114. 29 | 159. 21 | 220. 23.
 probitate. 60. 14.
 probitatem. 9. 3 | 57. 8.
 probitati. 214. 11.
 probos. 130. 16.
 probra. 101. 20 | 131. 11.
 probri. 20. 5.
 probro. 10. 8 | 30. 11 | 110. 21.
 probrum. 217. 21.
 procaci. 21. 13.
 procacitate. 229. 21.
 procacitatis. 229. 10 | 234. 17.
 procax. 232. 11.
 procedat. 93. 1 | 102. 16.
 procedebant. 25. 17 | 102. 21.
 procedebat. 113. 13.
 procedere. 105. 16 | 117. 17 | 128. 31 | 165. 17.
 procederent. 58. 5.
 procederet. 2. 6.
 procedit. 22. 7 | 79. 29. *Öc.*
 procedunt. 67. 4 | 107. 25.
Öc.
 processerant. 56. 1 | 77. 12 | 139. 8 | 141. 10.
 processerat. 106. 15.
 processit. 61. 6.
 processit. 61. 12 | 80. 3. *Öc.*
 processum. 79. 28.
 processuros. 126. 20.
 proclivi. 221. 21.
 proconsul. 165. 6.
 proconsule. 101. 2 | 169. 3.
 proconsulem. 169. 18.
 procul. 5. 1 | 16. 9, 21.
Öc.
 procuracionem. 68. 15.
 prodegerint. 161. 20.
 proderet. 21. 19.
 prodiderat. 21. 10.
 prodidère. 89. 6 | 189. 10.
 prodigia. 23. 11.
 prodigiis. 37. 3.
 prodita. 90. 9.
 prodicionem. 103. 16 | 124. 14.
 prodicionis. 173. 20.
 proditis. 151. 10.
 prodito. 189. 23.
 proditor. 167. 8.
 proditorum. 168. 7.
 proditos. 151. 18.
 proditum. 90. 9.
 producto. 92. 2.
 prælia. 135. 13 | 178. 1 | 190. 5 | 217. 2.
 præliantur. 146. 12.
 prælii. 143. 5, 18 | 201. 9.
 præliis. 105. 13 | 108. 6, 20.
Öc.
 præliisque. 124. 21.
 prælio. 54. 3 | 55. 22 | 63. 12, *Öc.*
 prælium. 52. 12 | 54. 15.
Öc.
 profanaque. 10. 3.
 profecti. 32. 8 | 150. 3. *Öc.*
 profectio. 122. 4.
 profecto. 3. 7 | 7. 20 32. 4.
Öc.
 profectum. 173. 18 | 177. 19 | 191. 24.
 profectus. 25. 20 | 93. 15, 20. *Öc.*
 proficiebat. 186. 15.
 proficiscantur. 27. 10.
 proficiscens. 149. 3.
 proficiscentem. 37. 17 | 143. 11.
 proficiscerentur. 35. 11 | 124. 6 | 151. 12 | 169. 5.
 proficisci. 22. 11 | 27. 15.
Öc.
 proficiscitur. 34. 27 | 86. 3.
Öc.
 proficiscuntur. 149. 1.
 profiteri. 15. 11.
 profitetur. 93. 7.
 profligatis. 146. 23.
 profluerunt. 133. 4.
 profugerant. 81. 9 | 123. 5.
 profugerat. 36. 10 | 67. 20.
 profugeret. 51. 13 | 151. 7.
 profugi. 6. 9 | 110. 24.
 profugisse. 119. 21.
 profugit. 67. 30 | 80. 6. *Öc.*
 profugium. 106. 29.
 profugium. 149. 2.
 profugus. 92. 17.
 profugus. 125. 10.
 profuda. 127. 21 | 189. 2 | 192. 34.
 profunda. 212. 11.
 profundant. 18. 8.
 profusus. 11. 14.
 profusus. 5. 17.
 profutura. 58. 3.
 progeniem. 69. 16.
 progressæ. 170. 18.
 progressum. 165. 2.
 prohibeas. 214. 2.
 prohibebant. 76. 13 | 118. 19 | 188. 5.
 prohibebat. 107. 13 | 190. 10.
 prohibebatur. 186. 18.
 prohibendo. 102. 6.
 prohibere. 69. 21 | 90. 4.
Öc.
 prohibent. 53. 5.
 prohibentur. 161. 10.
 prohibet. 52. 10 | 151. 21.
 prohibetur. 184. 4.
 prohibiri. 22. 18.
 prohibitori. 202. 15.
 prohibitus. 15. 10.
 prohibuerat. 172. 10.
 prohibuère. 190. 17.
 prohibuerit. 80. 25.
 prohibuit. 80. 7.
 projectum. 177. 10.
 projectus. 72. 5.
 proinde. 11. 2 | 61. 3 | 104. 16. *Öc.*
 prolatandis. 83. 22 | 167. 11.
 prolatando. 34. 19.
 prolatandum.

VOCABULORUM.

prolatandum. 160. 20.
prolatare. 191. 26.
prolatat. 190. 3.
proles. 160. 9.
promi. 208. 17.
promiscua. 10. 12.
promiscue. 83. 15 | 221. 5.
prominet. 172. 2.
promisit. 155. 3.
promissa. 103. 18 | 140. 5.
promissis. 67. 12 | 127. 9.
promittit. 154. 16.
promontoria. 201. 22.
promontoriis. 206. 17.
promontorium. 204. 30.
promta. 215. 23.
promtam. 25. 21.
promptior. 101. 3.
promptique. 175. 19.
promptissimum. 164. 4.
promptissimos. 174. 3.
promptu. 7. 5 | 154. 9 | 216.
20 | 220. 6 | 224. 13.
promptum. 9. 6.
promptus. 34. 22 | 63. 1 |
200. 22.
promulgat. 97. 3.
promulgaverat. 221. 8.
promulgavit. 187. 17.
prona. 1. 3 | 139. 22 | 156. 3.
pronusque. 127. 11.
pronom. 187. 4.
propatulo. 11. 9.
prope. 49. 11 | 80. 1 | 113. 2.
Cic.
propediem. 26. 2 | 51. 4.
properabant. 11. 7.
properabat. 7. 15.
properabit. 221. 10.
properandi. 150. 16 | 192. 29.
properandum. 48. 13.
properantem. 194. 6.
properantes. 107. 16 | 112.
3 | 192. 31.
properanti. 51. 18.
properantia. 94. 5.
properantius. 64. 7 | 142. 12.
properare. 78. 3 | 94. 21 |
124. 14.
properaret. 37. 23.
properatis. 183. 8.
properato. 154. 21.
properavisset. 110. 21.
propere. 22. 17 | 36. 1.
Cic.
propinqua. 33. 8 | 67. 9 |
104. 5 | 136. 22.

propinquant. 193. 3.
propinquas. 195. 4.
propinqui. 65. 10.
propinquo. 70. 10.
propinquo. 71. 2 | 144. 10.
propinquus. 71. 1.
propior. 104. 9 | 197. 21.
propius. 9. 12 | 35. 10.
Cic.
proponere. 28. 4.
proponeret. 19. 1.
propratore. 94. 7.
propratorem. 94. 11.
propriatum. 207. 5.
propter. 26. 13 | 33. 8.
Cic.
propulerant. 6. 20.
propulsare. 106. 13.
propulsarent. 103. 3.
propripuit. 25. 16.
prorius. 13. 6 | 14. 2.
Cic.
prosapia. 130. 21.
proscripti. 31. 2.
proscriptionem. 19. 3 | 227.
18 | 230. 20.
proscriptione. 161. 21.
proscriptis. 187. 9.
proscriptorum. 43. 11 | 159.
12 | 162. 1.
proscriptos. 164. 23.
prosecuta. 173. 13.
prospectabant. 112. 22.
prospectu. 126. 13.
prospexum. 107. 13.
prospectus. 140. 14.
prospera. 6. 14.
prosperæ. 188. 24.
prosperere. 21. 23 | 47. 15.
Cic.
prosperum. 222. 21.
prospiciendum. 218. 18.
protulit. 230. 1.
provenere. 8. 4.
providere. 214. 9.
provideat. 114. 2.
providendum. 40. 17 | 215.
12.
providens. 84. 18.
providenter. 137. 11.
providentia. 63. 13.
providere. 55. 2 | 65. 18 |
137. 7 | 145. 4, 19.
providet. 45. 1.
providetis. 160. 4.
providet. 40. 3.
provincia. 92. 22 | 96. 16.

Cic.
provincias. 21. 20 | 34. 4.
Cic.
provinciam. 16. 8, 11 | 67.
30. Cic.
provinciarum. 197. 15.
provincias. 31. 19 | 100. 8 |
180. 4 | 186. 1.
provinciis. 114. 22.
provisa. 104. 14.
proxuma. 34. 9 | 77. 9.
Cic.
proxumam. 123. 32.
proxume. 78. 9.
proxumi. 11. 23 | 178. 17.
proxumis. 66. 18 | 84. 11.
proxumo. 92. 18, 25.
proxumorum. 175. 15.
proxumos. 76. 9 | 109. 10.
Cic.
proxumum. 21. 14 | 81. 11.
Cic.
proxumus. 67. 10 | 141.
11 | 227. 1.
prudens. 169. 15 | 216. 4 |
224. 14.
prudenterque. 135. 23.
prudentes. 104. 15.
prudentibus. 191. 5.
prudentiorem. 210. 20.
prudentissimus. 8. 7.
psallere. 21. 5.
Ptolemæus. 189. 21.
Ptolemæus. 190. 3.
puberes. 83. 15 | 108. 23 |
138. 6.
publica. 36. 17 | 37. 18.
Cic.
publicæ. 225. 23.
publicam. 8. 16 | 28. 7.
Cic.
publicandas. 44. 8 | 46. 7.
publicarum. 59. 3.
publicæ. 10. 3 | 32. 16.
Cic.
publici. 171. 19.
publicis. 30. 19 | 223. 24.
publico. 214. 10, 11.
publicum. 30. 20 | 31. 14.
Cic.
Publico. 200. 23.
publipor. 176. 17.
pudeat. 142. 8.
pudet. 88. 4 | 167. 1, 10 |
185. 3 | 232. 19.
pudicitia. 21. 7 | 220. 23.
Cic.
A a pudicitia.

pudicitia. 48. 5 | 226. 10.
 pudicitiam. 10. 11 | 11. 8 |
 12. 9.
 pudor. 220. 23.
 pudore. 4. 7 | 50. 1 | 145.
 26.
 pudorem. 10. 11 | 13. 10 |
 160. 22 | 213. 4.
 pudit. 232. 34.
 pueri. 141. 10.
 puerique. 118. 19.
 pueritia. 130. 13 | 145. 27.
 etc.
 pueritiæ. 123. 21 | 229. 3.
 pueritiam. 115. 2.
 puerorum. 212. 5.
 pueros. 41. 2.
 pugionem. 186. 15.
 pugna. 143. 14 | 146. 13,
 19 | 186. 18 | 190. 17.
 pugnabatur. 200. 1.
 pugna. 109. 26 | 123. 14 |
 135. 14 | 173. 1.
 pugnam. 110. 16, 17 | 112.
 21. *etc.*
 pugnandi. 51. 3 | 106. 30 |
 110. 6 | 128. 7.
 pugnando. 7. 19 | 35. 13 |
 84. 22 | 106. 25 | 170.
 11.
 pugnans. 55. 10.
 pugnantes. 53. 7 | 55. 8 |
 143. 16.
 pugnantibus. 170. 23.
 pugnare. 52. 19 | 55. 2 |
 111. 6 | 112. 18 | 146.
 18.
 pugnatum. 108. 8 | 109. 2 |
 151. 22 | 156. 1.
 pugnatur. 186. 1.
 pugnauerant. 8. 18 | 147.
 8.
 pugnauerat. 48. 1.
 pulcerruma. 190. 8.
 pulcerrimum. 213. 3.
 pulcherrimum. 17. 4.
 pulcherruma. 6. 7.
 pulcherrumam. 46. 20.
 pulchrum. 3. 12.
 pulsa. 203. 19.
 pulsat. 207. 7.
 pulsi. 8. 19 | 123. 15.
 pulso. 169. 7.
 pulsum. 205. 15.
 pulsus. 72. 14.
 pulverem. 134. 4.
 pulveris. 107. 12.

pulvino. 12. 10.
 punica. 153. 1.
 punice. 78. 8.
 puniceas. 202. 26.
 puniceis. 40. 13 | 75. 18 |
 78. 12.
 punico. 61. 15 | 99. 3 | 159.
 1.
 punicum. 158. 21.
 purgari. 196. 1.
 purgationes. 172. 23.
 putabam. 164. 24.
 putabant. 7. 3, 6 | 16.
 10.
 putabat. 34. 22 | 37. 15 |
 101. 8 | 124. 15.
 putabatur. 129. 11 | 149.
 7.
 putant. 4. 3 | 29. 19 | 76.
 1, 6 | 107. 19 | 132. 2 |
 210. 2.
 putare. 2. 15.
 putares. 226. 9.
 putaret. 73. 13.
 putas. 231. 3 | 234. 10.
 putasti. 231. 11.
 putat. 127. 4.
 putaveris. 153. 19.
 putaverit. 207. 24.
 putem. 224. 9.
 putent. 213. 3.
 putes. 191. 2 | 218. 21.
 putet. 4. 4 | 160. 2.
 puto. 44. 4 | 59. 14 | 72.
 12 | 78. 3 | 134. 25 |
 212. 13 | 223. 21 | 230.
 29.
 Pyrenæi. 200. 19.
 Pyrenæum. 177. 22.
 Pyrrho. 160. 10 | 202.
 16.

Q.

Quadraginta. 107. 22 |
 111. 18. *etc.*
 quadrato. 145. 12.
 quæcumque. 101. 19 | 224.
 3.
 quædam. 173. 10 | 180. 13 |
 229. 22.
 quælibet. 90. 12.
 quæque. 5. 6 | 112. 22 | 225.
 21.
 quæramus. 27. 7.
 quærant. 183. 12.
 quærat. 131. 4.
 quærebant. 40. 16 | 137.
 4.
 quærebat. 177. 3.
 quærendo. 165. 3.
 quærenti. 135. 4.
 quærere. 2. 2 | 59. 10,
 etc.
 quærerent. 212. 11.
 quæreret. 120. 14.
 quæreretur. 97. 3.
 quæri. 131. 14 | 135. 16.
 quæris. 167. 8.
 quærit. 3. 11 | 230. 1.
 quæritis. 198. 6.
 quæritur. 188. 19.
 quæserit. 232. 16.
 quæsit. 90. 10 | 177. 9 |
 182. 2.
 quæsitissimæ. 175. 10.
 quæsitores. 97. 16.
 quæsitum. 153. 8 | 162. 19 |
 163. 11 | 194. 6.
 quæsiuerit. 96. 9.
 quæsiui. 133. 1.
 quæsiuit. 163. 18.
 quæso. 130. 19 | 166. 10 |
 191. 1 | 212. 18.
 quæsoque. 178. 8 | 182. 3.
 quæstio. 92. 14.
 quæstione. 97. 18.
 quæstiones. 87. 9 | 88. 12.
 quæstionibus. 89. 8.
 quæstor. 16. 7 | 85. 9 | 150.
 4 | 141. 16 | 175. 2.
 quæstore. 155. 17.
 quæstorem. 151. 2 | 208. 7 |
 234. 11.

quæstori.

VOCABULORUM.

quaestori. 86. 2 | 149. 8.
 quaestui. 11. 14 | 20. 27 |
 88. 11. 12
 quaestum. 79. 20.
 quaestura. 232. 25 | 233.
 12.
 quaesturam. 233. 8.
 quaestus. 232. 12.
 quæve. 161. 6 | 219. 19.
 quale. 212. 18.
 qualem. 188. 25 | 232. 10.
 quales. 60. 3.
 quali. 212. 13.
 qualicumque. 210. 12.
 qualis. 69. 11 | 89. 10 |
 229. 28.
 quamdam. 119. 6.
 quamobrem. 28. 3 | 42. 11,
 &c.
 quamprimum. 224. 16.
 quamquam. 59. 7 | 72. 10 |
 75. 17, &c.
 quamque. 86. 22.
 quamvis. 20. 17 | 183. 3,
 &c.
 quando. 148. 4 | 153. 24,
 &c.
 quanta. 35. 5 | 52. 1 | 55. 11 |
 231. 13.
 quantæ. 181. 9.
 quantam. 52. 6.
 quantamque. 6. 6.
 quantaque. 55. 12 | 97. 11.
 quantas. 179. 15.
 quanti. 82. 1 | 211. 3 | 234.
 11.
 quantis. 181. 8 | 198. 15.
 quanto. 46. 16 | 58. 3,
 &c.
 quantoque. 179. 17.
 quantum. 7. 7 | 8. 6 | 22.
 17, &c.
 quantumque. 216. 10.
 quantus. 22. 26.
 quapropter. 52. 11.
 quare. 46. 12, 14 | 48. 13,
 &c.
 quarta. 50. 22.
 quarto. 146. 2.
 quascunque. 61. 21.
 quæ. 9. 2, 9, 15 | 11. 3,
 & alibi frequenter.
 quatrduo. 108. 5.
 quatuor. 106. 18 | 107. 22,
 &c.
 queas. 65. 13.
 queat. 53. 5 | 232. 20.

quemcumque. 68. 5.
 quemdam. 20. 23 | 21. 26,
 &c.
 quemquam. 75. 15 | 134. 16,
 &c.
 quemque. 3. 4 | 43. 2,
 &c.
 querar. 225. 28 | 230. 30.
 querebatur. 34. 18.
 quereretur. 34. 8.
 queri. 33. 1 | 73. 12 | 217.
 9.
 queritur. 57. 1.
 queror. 161. 18.
 questus. 22. 8 | 45. 9 | 82.
 4.
 queunt. 101. 19 | 212.
 23.
 quibuscum. 149. 16 | 186.
 27.
 quibusque. 92. 4.
 quicumque. 11. 17 | 31. 3,
 12.
 quidam. 37. 16 | 92. 15,
 &c.
 quidam. 3. 15 | 13. 2 | 25.
 14, &c.
 quidnam. 33. 13 | 105. 1,
 3.
 quidquam. 5. 21 | 10. 16,
 &c.
 quidquid. 42. 19 | 87. 12 |
 153. 218 | 33. 16.
 quies. 24. 5 | 161. 2 | 165.
 9.
 quiescebat. 121. 5.
 quiescere. 215. 7.
 quiessetis. 182. 6.
 quieta. 18. 24 | 27. 16 | 70.
 4 | 121. 20.
 quietam. 151. 2 | 164. 4 |
 171. 9.
 quietem. 147. 3.
 quieti. 113. 12 | 118. 7.
 quietibus. 13. 4.
 quietis. 210. 22.
 quieto. 163. 13.
 quietos. 105. 9.
 quietum. 118. 2.
 quietus. 21. 16 | 79. 12 |
 106. 23 | 107. 6 | 179.
 2.
 quin. 18. 16 | 29. 1 | 32. 6,
 &c.
 Quinctium. 181. 8.
 quinis. 184. 2.
 quinquaginta. 93. 12 | 123.

22.
 quinque. 140. 8 | 143. 22
 193. 9 | 221. 8.
 quinquennii. 66. 15.
 quinto. 150. 17.
 quintum. 81. 17 | 147.
 7.
 quippe. 10. 5 | 11. 6 | 16. 9,
 &c.
 quippiam. 233. 26.
 quique. 8. 18 | 11. 18 | 58. 1,
 &c.
 Quirites. 86. 18 | 87. 5 | 50
 13, &c.
 quisquam. 30. 3 | 40. 3,
 &c.
 quisque. 4. 4 | 7. 4, 14, 4,
 &c.
 quivere. 38. 14 | 170. 2.
 quiverunt. 111. 19.
 quivissent. 112. 11.
 quivit. 143. 17.
 quoad. 98. 14 | 153. 18.
 quocumque. 103. 3 | 123. 11 |
 148. 24 | 225. 22.
 quocumque. 52. 11 | 137. 9 |
 186. 2 | 224. 16.
 quomodo. 6. 6.
 quonam. 27. 7 | 146. 5 | 215.
 12 | 218. 19 | 224. 9.
 quoniam. 2. 2 | 3. 9 | 6. 4,
 & alibi frequenter.
 quoquam. 71. 11.
 quoque. 52. 6 | 80. 19 | 86.
 4, &c.
 quarsum. 223. 19.
 quoscumque. 32. 11.
 quosque. 143. 19.
 quotidiano. 12. 2 | 37. 15.
 quotidie. 102. 1 | 137.
 17.
 quotiens. 177. 8 | 179. 12.
 quovis. 67. 5 | 93. 1, 22 |
 100. 4 | 229. 21.
 quousque. 18. 2 | 167. 14.
 quum. 208. 9.

R.

R.

R Abie. 162. 5 | 231. 6.
 rabiem. 165. 17.
 radicem. 204. 7.
 radices. 140. 17.
 radicibus. 51. 17.
 ramis. 107. 19 | 139. 23.
 rapacissimæ. 227. 14.
 rapere. 9. 19 | 10. 3, 10 | 98.
 5 | 186. 9.
 rapi. 41. 2.
 rapiebat. 82. 25.
 rapinæ. 5. 14.
 rapinarum. 13. 16 | 51. 10 |
 212. 25.
 rapinas. 19. 4 | 168. 7 | 210.
 23.
 rapinis. 22. 23 | 164. 17 |
 203. 23 | 226. 15.
 rapiunt. 217. 22.
 rapta. 160. 13.
 rapto. 203. 4.
 raptum. 191. 9.
 raris. 180. 9.
 raro. 169. 21.
 rata. 183. 6.
 ratam. 154. 25.
 ratem. 175. 25.
 rates. 188. 5.
 rati. 37. 26 | 107. 14 | 119.
 14, &c.
 ratibus. 173. 14.
 ratio. 198. 1 | 234. 22.
 rationem. 33. 3 | 227. 3.
 rationes. 35. 7 | 143. 6.
 rationibus. 51. 7 | 234.
 14.
 ratus. 50. 4 | 51. 22 | 55.
 4, &c.
 re. 7. 20 | 9. 6 | 16. 1,
 &c.
 Reatino. 29. 10.
 rebatur. 83. 12.
 rebus. 12. 10 | 21. 13 |
 24. 3, &c.
 recens. 192. 27.
 recentis. 182. 24.
 receperat. 108. 12 | 201.
 15.
 receperitis. 180. 9.
 recepi. 177. 22 | 189. 22.

recepit. 74. 11.
 recepta. 9. 18 | 178. 2.
 receptam. 212. 7.
 recepti. 69. 13.
 receptui. 105. 20 | 144.
 10.
 receptus. 61. 17.
 recidat. 211. 11.
 recidere. 170. 2.
 recipi. 84. 10.
 recipiebant. 106. 6.
 recipit. 112. 3 | 170. 16.
 recipiundam. 193. 15.
 recipiunt. 223. 20.
 recitarem. 233. 3.
 recitata. 81. 12.
 recitatis. 82. 11.
 recitavit. 23. 8 | 27. 18.
 recognituros. 229. 16.
 recognoscas. 24. 5.
 recordari. 178. 24.
 recte. 40. 8 | 80. 24 | 90.
 14, &c.
 rectius. 2. 1 | 188. 28.
 rector. 58. 13.
 rectore. 170. 3.
 rectorem. 210. 5.
 recuperandæ. 85. 7.
 recusare. 89. 18.
 redarguit. 201. 3.
 reddat. 72. 10.
 redde. 227. 3.
 reddenda. 198. 1.
 reddere. 142. 13.
 redderet. 64. 9.
 reddi. 167. 2.
 reddideris. 167. 7.
 reddidit. 232. 25.
 redditam. 153. 19.
 redditas. 27. 18.
 redditis. 178. 5 | 201. 9.
 redemptoris. 204. 15.
 redeo. 61. 7 | 100. 7 | 127.
 2.
 redeunt. 150. 5.
 redeuntibus. 146. 4.
 redeuntibus. 208. 6.
 redibunt. 180. 9.
 rediens. 65. 4 | 146. 24.
 redimebat. 85. 5.
 redimere. 233. 27.
 redimeret. 11. 19.
 redire. 153. 9.
 redisti. 228. 10.
 redit. 149. 13 | 154. 22.
 reditu. 168. 4 | 172. 9.
 reditum. 86. 17 | 186. 23.
 rediturum. 129. 14.
 redundantibus. 176. 23.
 reductus. 233. 8.
 reduxit. 233. 8.
 refelle. 233. 27.
 referat. 44. 10.
 referatur. 38. 4.
 referebantur. 67. 14.
 refert. 23. 1 | 39. 17 | 46.
 14.
 referendum. 39. 24.
 referunt. 67. 21.
 reficere. 117. 21.
 reficeret. 37. 24.
 reficit. 108. 6.
 refutant. 202. 6.
 regatur. 57. 3.
 regē. 40. 9 | 61. 8 | 94.
 13, &c.
 regebat. 173. 8, 11.
 regēbantur. 76. 4.
 regem. 26. 4 | 66. 5 | 67.
 17, &c.
 regere. 59. 6 | 106. 15.
 regerent. 58. 4.
 regerentur. 58. 4.
 reges. 2. 9 | 6. 16 | 8. 22,
 &c.
 regesque. 192. 21.
 regi. 61. 22 | 91. 21 | 94. 19,
 &c.
 regiæ. 116. 15 | 155. 5.
 regiam. 124. 25 | 148.
 18.
 regibus. 7. 5 | 48. 27 | 129.
 6, &c.
 regii. 202. 7.
 reginam. 189. 15.
 regio. 30. 16 | 66. 7 | 107.
 2 | 158. 16.
 regione. 22. 22.
 regiones. 95. 2 | 125. 22.
 regionibus. 172. 14.
 regionum. 145. 17.
 regios. 108. 15.
 regis. 68. 7 | 74. 2, 12,
 &c.
 regit. 148. 3.
 regitis. 164. 11.
 regium. 6. 22, 25 | 91. 16 |
 121. 23.
 regna. 89. 14 | 127. 23,
 &c.
 regni. 65. 9, 12 | 68. 14,
 &c.
 regnique. 70. 2.
 regnis. 189. 17.

regno.

VOCABULORUM.

- regno. 62. 13 | 69. 5 | 70. 25, *Œ.*
 regnoque. 128. 26.
 regnum. 5. 21 | 36. 23, *Œ.*
 regnumque. 65. 5 | 104. 11 | 114. 8 | 191. 16.
 regredi. 110. 3 | 190. 11.
 regreditur. 140. 2.
 regressu. 173. 14.
 regressus. 5. 5 | 173. 1 | 174. 32.
 reguli. 66. 8 | 67. 9.
 regulis. 67. 6.
 regum. 2. 16 | 92. 16 | 117. 2 | 128. 15 | 136. 1.
 regunt. 217. 19.
 rei. 5. 17 | 6. 1 | 23. 20, *Œ.*
 reipublicæ. 3. 13 | 5. 7, 20, *Œ. alibi plur.*
 reique. 225. 23.
 relaturum. 231. 9.
 relicta. 71. 4 | 132. 22 | 204. 36.
 relictī. 91. 6.
 relictis. 122. 14 | 152. 6.
 relicto. 94. 7 | 95. 1 | 139. 1, *Œ.*
 relictum. 55. 9 | 94. 12, *Œ.*
 relictus. 141. 17.
 religione. 124. 4.
 religiosissimi. 10. 14.
 relinquunt. 134. 5.
 relinquatis. 53. 8.
 relinquendum. 79. 28 | 151. 20.
 relinquere. 8. 19 | 52. 23.
 relinquimus. 16. 17.
 reliqua. 53. 14 | 85. 13, *Œ.*
 reliquæ. 29. 5.
 reliquam. 5. 1.
 reliquas. 234. 1.
 reliquerat. 62. 5 | 148. 21 | 149. 3.
 reliquere. 133. 15, 17 | 180. 7.
 reliquerint. 6. 6.
 reliquerit. 223. 15.
 reliquerunt. 11. 2 | 18. 1.
 reliqui. 10. 5 | 18. 15 | 22. 23, *Œ.*
 reliquæ. 165. 12.
 reliquias. 183. 13.
 reliquis. 4. 10.
 reliquit. 70. 20 | 204. 35 | 217. 18.
 reliquorum. 91. 4.
 reliquos. 36. 11 | 38. 9, *Œ.*
 reliquum. 82. 2 | 92. 11, *Œ.*
 reliquus. 226. 6.
 rem. 16. 17, 19 | 18. 9 | 23. 1, *Œ. alibi plur.*
 remque. 8. 10 | 29. 20 | 133. 12.
 remanebit. 90. 1.
 remanere. 111. 28.
 remanet. 82. 9.
 remeare. 173. 12.
 remedia. 221. 10.
 remedium. 33. 2.
 remiserant. 112. 21.
 remiserat. 187. 16.
 remissi. 107. 26.
 remissis. 111. 14.
 remissisque. 128. 31.
 remissus. 136. 2.
 remittere. 111. 20 | 144. 8 | 185. 4.
 remittit. 107. 1.
 remorata. 95. 18 | 142. 2.
 remorati. 107. 18.
 remoratos. 105. 14.
 remoram. 176. 10.
 remoris. 53. 10 | 155. 10.
 remoto. 135. 20 | 159. 1 | 190. 6.
 remotum. 206. 13.
 removistis. 134. 12.
 rempublicam. 4. 6 | 6. 6, *Œ. alibi plur.*
 renonibus. 198. 8.
 renovanda. 222. 15.
 renovare. 106. 23.
 renovari. 108. 18.
 renovato. 93. 18.
 renovatum. 65. 7.
 renuntiavere. 140. 7.
 renunculo. 175. 22.
 reo. 231. 31.
 repente. 20. 10 | 24. 5 | 105. 21, *Œ.*
 repentēs. 139. 17.
 repentina. 184. 1.
 repentinæ. 212. 3.
 repentino. 111. 15.
 reperiēbam. 214. 17.
 reperiēbant. 56. 3.
 reperiri. 216. 19.
 reperit. 121. 12.
 reperitur. 40. 19 | 67. 19.
 reperti. 99. 1.
 repertores. 189. 8.
 repertus. 55. 16.
 repetam. 61. 14.
 repetentes. 164. 22.
 repetere. 6. 5 | 142. 13.
 repetit. 133. 14.
 repetiveritis. 186. 3.
 repeto. 161. 18 | 183. 10.
 repetunda. 160. 19.
 repetundarum. 15. 9 | 38. 16.
 repleta. 201. 18.
 reprehendat. 42. 17.
 reprehendat. 215. 22.
 reprehendere. 224. 4.
 reprehenderis. 4. 2.
 reprehendetur. 232. 2.
 repressi. 231. 31.
 reptitius. 225. 7.
 republica. 5. 1 | 9. 18 | 16. 9, *Œ.*
 repudiabat. 51. 5.
 repudiet. 35. 9.
 repugnantibus. 138. 17 | 198. 39.
 repuli. 196. 14.
 repulfas. 18. 1.
 repulsum. 148. 13.
 repulsus. 154. 4 | 171. 5.
 reputando. 57. 3 | 148. 20.
 reputans. 68. 1 | 214. 14.
 reputare. 232. 15.
 reputaret. 114. 20 | 121. 3.
 reputare. 130. 19 | 132. 17.
 reputaverint. 60. 2.
 reputo. 44. 16.
 requie. 170. 6.
 requiem. 42. 9 | 183. 8.
 requiescere. 121. 23 | 133. 6.
 requietis. 204. 1.
 requievit. 5. 1.
 requirar. 32. 15.
 requirere. 32. 21.
 requilita. 201. 16.
 rerum. 3. 12, 16 | 8. 16, *Œ.*
 res. 2. 6, 18 | 4. 1 | 5. 5, *Œ.*
 resque. 124. 23.
 rescindi. 66. 16 | 167. 2.
 rescindit. 192. 18.
 resederunt.

INDEX

- refederunt. 231. 8.
 resistendum. 191. 2.
 resistentes. 55. 6.
 resistentibus. 94. 9.
 resistere. 27. 14 | 106. 13 |
 112. 11 | 113. 3.
 resisti. 118. 22.
 resistunt. 54. 18.
 respiciens. 93. 17 | 204.
 30.
 respondeant. 229. 13.
 respondeat. 229. 4 | 230.
 1.
 respondebo. 225. 27.
 respondendo. 229. 14.
 respondent. 73. 10.
 respondere. 92. 8 | 132. 10 |
 232. 20, 35.
 responderentur. 153. 6.
 respondero. 229. 9.
 respondetur. 150. 8.
 respondi. 134. 10.
 respondissent. 37. 3.
 respondit. 27. 9 | 66. 6, 17,
 &c.
 responsuros. 131. 15.
 responsurum. 153. 10.
 respublica. 8. 22 | 17. 10,
 &c.
 restantem. 170. 11.
 restitère. 211. 1.
 restituas. 225. 9.
 restituantis. 27. 6.
 restituenda. 217. 15.
 restituentis. 159. 14.
 restituere. 87. 12.
 restitueris. 225. 13.
 restitui. 167. 3.
 restituit. 106. 28 | 180. 13 |
 217. 7.
 restituo. 162. 4.
 restituta. 31. 7 | 225. 17.
 restituto. 190. 12.
 reticeat. 92. 6.
 reticere. 20. 6 | 132. 13.
 retices. 227. 6.
 reticuisse. 215. 24.
 retineas. 167. 11, 12 | 217.
 5.
 retinebant. 125. 19.
 retinebat. 97. 26 | 106. 10 |
 200. 11.
 retinebunt. 183. 10.
 retinemus. 44. 7.
 retinendæ. 161. 2 | 219.
 15.
 retinendam. 90. 2.
 retinendum. 38. 5 | 79.
 29.
 retinens. 55. 18.
 retinere. 45. 5 | 65. 11 | 89.
 17, &c.
 retinerent. 223. 2.
 retinet. 167. 21.
 retinetur. 3. 1.
 retinuerint. 186. 3.
 retinuisse. 214. 3.
 retractantes. 164. 14.
 retractum. 32. 9 | 37. 17.
 retractus. 37. 9.
 retrahente. 231. 19.
 retulerant. 79. 21.
 retulisse. 154. 8.
 retulit. 213. 17.
 reverii. 192. 31.
 revertar. 232. 5.
 revererat. 31. 6.
 reverti. 231. 19.
 revocans. 212. 26.
 revocante. 231. 18.
 revocata. 220. 7.
 revocati. 8. 19.
 revocaveras. 217. 22.
 revorti. 64. 2.
 revortitur. 112. 5.
 reus. 15. 10 | 93. 7.
 Rex. 23. 13.
 rex. 61. 17 | 63. 22 | 64. 13,
 &c.
 Rhegium. 84. 19 | 206.
 18.
 Rhenum. 158. 6.
 Rhodiis. 40. 11.
 Rhodiorum. 40. 9.
 Rhodios. 221. 4.
 ritu. 211. 19.
 rogandos. 86. 3.
 rogantibus. 142. 11 | 213.
 3.
 rogarentur. 97. 17.
 rogat. 54. 7 | 115. 15 | 151.
 8.
 rogatione. 91. 10 | 97.
 16.
 rogationem. 97. 3, 12.
 rogationi. 97. 7.
 rogatum. 125. 6.
 rogatus. 29. 8 | 39. 20, 25 |
 44. 13 | 123. 1.
 rogitare. 24. 10.
 Roma. 33. 9 | 93. 16 | 128.
 10 | 213. 15.
 Romæ. 22. 2 | 24. 2 | 25.
 12, & alibi plur.
 Romæque. 150. 6.
 Romam. 6. 8 | 16. 4 | 27.
 10, & alibi.
 Romana. 158. 5.
 Romanæ. 26. 12 | 212.
 20.
 Romanam. 25. 11 | 87. 9 |
 212. 2 | 217. 7, 17.
 Romani. 5. 5 | 6. 6, 17,
 & alibi frequenter.
 Romanis. 63. 8, 18 | 108.
 24, &c.
 Romano. 8. 7 | 23. 4 | 47.
 5, &c.
 Romanorum. 104. 12 | 106.
 1, 5, &c.
 Romanos. 49. 11 | 65. 6,
 &c.
 Romanum. 27. 11 | 68. 1,
 &c.
 Romanus. 7. 18 | 22. 13,
 & alibi.
 Romule. 228. 6.
 Romulus. 160. 12.
 rudes. 104. 16.
 rudimenta. 231. 3.
 rudimentum. 229. 18.
 rudis. 142. 10.
 ruebant. 176. 2.
 Ruso. 92. 18.
 Rufone. 150. 4.
 Rufus. 23. 16.
 ruina. 25. 15.
 rumor. 80. 16.
 rumore. 97. 18 | 171. 17.
 rumoribus. 23. 1 | 174.
 30.
 rapas. 53. 13.
 rupti. 198. 20.
 rursum. 168. 8.
 rursus. 16. 1 | 22. 7 | 49.
 5, &c.
 Rutili. 107. 12.
 Rutilio. 135. 8.
 Rutilium. 105. 11 | 107.
 8.
 Rutilius. 107. 4.
 ruuntque. 175. 15.

VOCABULORUM.

- S.** 28. 1 | 34. 3 | 188.
17.
sacerdote. 12. 12. 12. 12.
sacerdotia. 19. 4 | 88. 5.
sacra. 10. 3.
sacrata. 171. 23 | 175. 27 |
203. 24.
sacrilega. 226. 13.
sacrilegi. 11. 20 | 232.
22.
sacrilegorum. 233. 17.
sacris. 19. 18.
sacro. 211. 5.
sacrum. 158. 19.
sæpe. 16. 19 | 18. 16 | 21. 3.
9. & alibi frequenter.
sæpenumero. 45. 8 | 48.
25.
sæpissime. 114. 26.
sæpius. 8. 17 | 21. 9 | 116. 4.
&c.
sæva. 16. 16 | 70. 6 | 212.
5.
sævior. 181. 6.
sævire. 8. 25 | 125. 15 | 203.
27.
sævissimis. 118. 23.
sævissimum. 246. 1.
sævissimos. 177. 25.
sævissimum. 177. 11.
sævitia. 26. 11 | 41. 1 | 63.
5 | 94. 16 | 219. 19.
sævitiā. 73. 10.
sævitiāque. 101. 23.
sævitiis. 158. 17.
sævum. 75. 11.
sævus. 160. 12.
sagittarii. 150. 15.
sagittarius. 145. 16.
sagittariisq. 141. 3.
sagittariorum. 102. 25.
sagittarios. 105. 7.
Sagum. 175. 17.
Saguntini. 202. 24.
saguntium. 198. 23.
salem. 137. 4.
Salentinum. 201. 23.
salira. 188. 15.
Sallusti. 229. 1 | 230. 6 | 231.
14 | 232. 5, 29 | 234.
10.
Sallustianus. 207. 3.
Sallustii. 204. 23.
Sallustium. 204. 30 | 205.
6, 7, 11, 15 | 206. 3 |
207. 1, 9, 21 | 229.
15.
Sallustius. 204. 18, 21, 26,
34 | 205. 1, 4, 9, 13, 17,
18, 21, 22 | 206. 2, 6, 8,
10, 17, 25, 29, 31, 33 |
207. 6, 12, 14, 27 | 229.
29 | 230. 18 | 233. 6, 15 |
234. 22.
saltare. 21. 5.
saltibus. 178. 19.
saltu. 199. 27.
saltuosa. 94. 23 | 108. 12.
saltus. 186. 11.
salva. 222. 26.
salvæ. 198. 14.
salubri. 75. 13.
salvi. 161. 19 | 222. 13.
salus. 177. 9.
salutare. 60. 1.
salutarum. 22. 15.
salute. 35. 20 | 141. 9 | 156.
3 | 197. 22.
salutem. 44. 11 | 52. 25 | 96.
8 | 125. 4.
saluti. 92. 7 | 213. 13.
salutis. 109. 14.
Samnitibus. 43. 21.
Samotheas. 189. 7.
sancti. 98. 13.
sanctis. 133. 21.
sanctitas. 202. 7.
sanctos. 175. 13.
sanctum. 208. 13.
sanctus. 153. 12 | 169. 20 |
204. 4.
sancti. 14. 1 | 31. 3 | 46. 1.
&c.
Sangæ. 33. 17.
sangam. 33. 18.
sanguine. 11. 22 | 65. 11 | 79.
4, &c.
sanguinem. 19. 16 | 27. 8.
&c.
sanguinis. 163. 19.
sani. 174. 23.
sapient. 9. 15.
sapientem. 101. 22.
sapientes. 213. 16.
sapientia. 6. 23 | 44. 5 | 65.
18 | 210. 10, 15.
sapientia. 5. 18.
sapientibus. 164. 8.
sapientium. 10. 5.
sarcasmi. 207. 8.
sarcinas. 143. 16.
sarcinis. 123. 25 | 137. 23 |
186. 30.
Sardinia. 172. 1.
Sardiniam. 203. 14 | 204.
36 | 205. 5 | 207. 1.
satellites. 117. 5 | 160. 5.
&c.
satiari. 218. 9.
sarias. 178. 20.
satiatus. 160. 14.
satietas. 89. 13.
satin. 198. 14.
satis. 2. 11 | 5. 18 | 6. 14,
& alibi plures.
satisfactionem. 28. 4.
satisfic. 188. 19.
satisficque. 6. 14 | 113. 10,
&c.
satiatus. 99. 12 | 230. 11.
saturam. 85. 14.
Saturni. 165. 10.
sauciabantur. 106. 3.
sauciare. 112. 18 | 141.
13.
sauciaretur. 175. 19.
sauciari. 139. 11.
saucii. 170. 3.
saucii. 55. 2.
saucios. 108. 5.
saxa. 111. 8 | 118. 20 | 125.
16, &c.
saxaque. 187. 4.
saxeus. 138. 23.
saxis. 139. 23.
saxum. 205. 9.
scalæ. 113. 4.
scalas. 192. 3.
scalis. 111. 7 | 113. 1.
scaphas. 178. 30.
Scauri. 86. 8 | 91. 4.
Scauro. 85. 14.
Scaurum. 83. 4 | 85. 6.
Scaurus. 73. 21 | 82. 17 | 84.
15 | 85. 1 | 97. 14.
scelera. 20. 7 | 92. 3, 20 |
99. 5.
sceleratis. 46. 3.
sceleratissimum. 147. 18.
sceleratissimus. 69. 3.
sceleratissimū. 88. 9.
sceleratissimis. 89. 19.
sceleratissimo. 206. 4.
sceleratissimum. 48. 14.

- scelere. 36. 4 | 70. 9 | 73.
 18, &c.
 sceleri. 48. 4 | 80. 24 | 163.
 4.
 sceleribus. 72. 7 | 164.
 18.
 sceleris. 5. 9 | 19. 16 | 20.
 2, &c.
 scelerum. 6. 1 | 82. 5 | 89.
 11, &c.
 scelesti. 46. 10.
 scelestis. 13. 2.
 scelestissimi. 177. 8 | 188.
 21.
 scelestorum. 230. 22.
 scelestos. 43. 8 | 202. 13.
 scelestum. 181. 5.
 scelus. 11. 1 | 40. 18 | 69.
 21, &c.
 scenisque. 175. 5.
 sciat. 229. 15.
 sciebam. 48. 25.
 sciens. 134. 13 | 203. 2.
 sciente. 153. 20.
 scientes. 143. 13, 19.
 scientia. 114. 29.
 scientissimi. 145. 18.
 scilicet. 13. 12 | 41. 7 | 47.
 10, &c.
 scinditur. 201. 22.
 scio. 12. 8 | 41. 19 | 64. 10,
 &c.
 Scipio. 64. 1 | 84. 2.
 Scipione. 61. 18 | 155. 22 |
 207. 22.
 Scipionem. 60. 7.
 Scipiones. 228. 7 | 230. 1.
 Scipioni. 80. 20 | 84. 3.
 Scipionis. 63. 8 | 226. 6.
 scire. 36. 19 | 173. 12.
 scirem. 225. 25.
 sciret. 37. 19.
 scis. 148. 8.
 scissum. 200. 17.
 scitè. 133. 18.
 scitis. 52. 5.
 sciunt. 41. 11.
 scorpione. 187. 13.
 scorta. 12. 5 | 212. 15.
 scortis. 7. 10.
 scorto. 215. 7.
 scriba. 161. 20 | 187. 10.
 scribant. 117. 14.
 scribentem. 230. 28.
 scribere. 4. 1 | 29. 6 | 81.
 20, &c.
 scriberentur. 25. 18.
 scribitur. 84. 4.
 scribo. 82. 3.
 scribundo. 177. 14.
 scriinium. 36. 14.
 scripserat. 116. 19.
 scripsere. 3. 14.
 scripsi. 216. 20 | 230. 23.
 scripsit. 204. 18.
 scriptam. 25. 5.
 scriptorem. 3. 16.
 scriptorum. 8. 4 | 200.
 9.
 scriptum. 23. 9 | 27. 19 | 35.
 4.
 scripturus. 61. 8.
 scrutari. 67. 18.
 scuta. 118. 18 | 140. 15.
 scutorum. 192. 25.
 scyllam. 205. 9.
 Scyroque. 162. 15.
 Scythici. 206. 25.
 secessio. 219. 1.
 secessionem. 87. 7.
 secessionem. 89. 2 | 183.
 11.
 secessisset. 179. 13.
 secessit. 16. 20 | 27. 2.
 secreta. 85. 14.
 secretis. 64. 3.
 secum. 25. 16 | 76. 14 | 96.
 1, &c.
 secunda. 71. 17 | 117. 8 |
 174. 30 | 192. 23 | 203.
 26.
 secundæ. 10. 5 | 98. 1 | 160.
 15 | 163. 1.
 secundæque. 196. 16.
 secundis. 97. 19 | 141. 7,
 &c.
 secundo. 67. 15 | 78. 5 | 170.
 14 | 206. 5.
 secundum. 69. 9 | 116. 19,
 &c.
 securo. 169. 26.
 secus. 79. 25 | 83. 2 | 126.
 10, &c.
 secuti. 91. 6 | 210. 16,
 20.
 secutique. 190. 16.
 securus. 29. 6 | 164. 25.
 sedare. 91. 24.
 sedari. 13. 4 | 60. 12.
 sedaverit. 224. 21.
 sedens. 228. 15.
 sedenti. 175. 6.
 sedere. 198. 20.
 sedes. 76. 5 | 160. 11 | 161.
 10 | 204. 11.
 sedibus. 6. 9 | 98. 12.
 seditio. 27. 17 | 62. 21 | 121.
 19 | 218. 1.
 seditioe. 174. 25.
 seditioem. 164. 17 | 208.
 21.
 seditioes. 159. 2 | 199.
 7.
 seditioibus. 30. 9 | 43. 8,
 &c.
 seditiosi. 122. 10.
 seditiosum. 118. 6.
 seditiosus. 161. 17.
 seignior. 90. 16 | 169. 7.
 segnius. 124. 8.
 seipsum. 67. 14.
 Seleucia. 191. 16.
 sella. 194. 9.
 sellam. 117. 2.
 semel. 190. 3.
 semet. 34. 26 | 110. 13 |
 112. 19 | 124. 26 | 215.
 5.
 semetipsa. 98. 14.
 semetipsi. 76. 15.
 semianimum. 208. 11.
 semirura. 202. 25.
 semisomnos. 80. 4.
 semper. 3. 4 | 5. 19 | 9. 16,
 &c.
 semperque. 7. 6 | 115. 8 | 219.
 1.
 Sempronia. 21. 3 | 84. 1.
 Semproniam. 33. 8.
 senati. 23. 12 | 30. 1 | 48.
 22 | 97. 4 | 195. 11.
 senator. 22. 14 | 23. 8 |
 187. 9 | 227. 13 | 233.
 6.
 senatorem. 234. 10.
 senatores. 30. 15 | 218.
 7.
 senatori. 37. 9.
 senatoribus. 16. 3 | 217.
 16.
 senatorii. 14. 7 | 114. 9 |
 149. 15.
 senatoriis. 224. 3.
 senatoris. 32. 9.
 senatorum. 224. 5, 8.
 senatu. 20. 5 | 23. 8 | 27. 9,
 18, & alibi plur.
 senatui. 64. 11 | 83. 11 | 222.
 32 | 227. 2.
 senatum. 23. 1, 4 | 25. 3,
 & alibi plur.
 senatus.

VOCABULORUM.

- senatus. 14. 1 | 16. 8 | 23. 2,
Or alibi plur.
 senecta. 196. 18.
 senecto. 188. 1.
 senectus. 75. 13 | 196. 17.
 senectutem. 134. 3.
 senescere. 92. 21.
 senescunt. 58. 12 | 184.
 4.
 Senius. 23. 8.
 sententia. 42. 2 | 64. 9;
Or.
 sententiæ. 224. 5.
 sententiam. 39. 19, 23, 25,
Or.
 sententias. 40. 22 | 44.
 16.
 sententiis. 85. 14.
 sentiebam. 29. 4.
 sentina. 233. 6.
 sentinam. 30. 14.
 sentiret. 21. 21.
 sentis. 228. 15.
 seorsum. 120. 6.
 separatim. 47. 1.
 Septimum. 21. 26 | 199.
 24.
 septis. 161. 13.
 sepulchra. 161. 15.
 sepulto. 204. 31.
 sequatur. 3. 16.
 seque. 8. 16 | 22. 11 | 29.
 20, *Or.*
 sequebantur. 194. 2.
 sequebatur. 10. 8.
 sequerentur. 101. 25.
 sequeretur. 51. 19.
 sequeris. 228. 10.
 sequetur. 191. 23.
 sequi. 52. 23 | 109, 3, 19,
 26, *Or.*
 sequimini. 163. 15.
 sequimur. 46. 26.
 sequitur. 108. 15 | 109. 16 |
 168. 12.
 sequuntur. 58. 8 | 67. 24 |
 165. 18.
 Ser. 14. 8 | 36. 20 | 158.
 5.
 serendo. 191. 20.
 seria. 142. 14.
 sermo. 198. 14.
 sermone. 21. 12 | 186. 19
 229. 5.
 sermoni. 33. 10.
 sermonibus. 36. 22.
 sero. 190. 6.
 serpentibus. 136. 22.
 serpentium. 136. 24.
 Sertori. 177. 23 | 187. 10 |
 197. 13.
 Sertorio. 186. 11 | 199.
 28.
 Sertorium. 183. 13 | 206.
 8.
 Sertorius. 170. 13, 25 | 171.
 11 | 173. 1 | 178. 10 | 187.
 8 | 203. 36.
 serva. 191. 14.
 servaret. 25. 11.
 servavêre. 47. 13.
 servi. 88. 7 | 208. 12.
 serviendum. 90. 1.
 servii. 14. 8.
 servile. 23. 12.
 servili. 158. 15 | 208.
 14.
 servilia. 161. 8.
 servilibus. 5. 3.
 Servilius. 170. 28.
 servire. 18. 23.
 servis. 51. 7.
 servitia. 21. 1 | 35. 9 | 36. 8,
Or.
 servitii. 159. 19 | 160. 19 |
 184. 6.
 servitio. 1. 5 | 163. 9, 13 |
 182. 5 | 215. 8.
 servitis. 47. 3.
 servitium. 114. 21 | 141. 6,
Or.
 servituum. 189. 18.
 servitus. 222. 23.
 servitute. 37. 12 | 43. 5 |
 217. 7, 18.
 servitutem. 88. 8 | 89. 17 |
 219. 10, 21.
 servitutis. 219. 15 | 227.
 24.
 serviundi. 181. 10.
 serviundam. 161. 4 | 195.
 11.
 serum. 195. 7.
 serunt. 165. 10.
 servo. 23. 19 | 187. 12.
 servorum. 162. 15 | 189. 12,
 23.
 servos. 147. 20.
 servum. 101. 26.
 sese. 1. 1 | 2. 18 | 24. 9,
Or.
 sefertio. 233. 25.
 seu. 39. 7 | 148. 20 | 215.
 25.
 severè. 73. 20.
 severior. 41. 18.
 severitas. 49. 14.
 severitatis. 49. 21.
 sevêro. 208. 5.
 severus. 230. 19.
 sexaginta. 202. 23.
 Sextii. 231. 31.
 Sextio. 228. 13.
 Sextius. 85. 9.
 sexto. 137. 20.
 sexu. 207. 13.
 sibyllinis. 36. 23.
 sicariis. 165. 5.
 siccam. 119. 15.
 Siccenses. 110. 18.
 Siccennium. 110. 22.
 Sicilia. 84. 20 | 173. 18 |
 205. 11.
 Siciliae. 200. 16 | 204.
 30.
 Siciliam. 84. 20 | 193.
 9.
 Sicinius. 181. 1.
 Siculos. 207. 16.
 sicut. 6. 8 | 8. 2 | 70. 13,
Or.
 sicuti. 3. 7 | 4. 5, 6 | 70. 13,
Or.
 Sidonica. 125. 19.
 Sidoniis. 125. 10.
 signa. 8. 19 | 10. 2 | 18. 11,
Or.
 signatoresque. 13. 8.
 signatum. 34. 24.
 significabant. 146. 4.
 significant. 206. 1.
 significare. 112. 25.
 signis. 54. 16 | 101. 14,
Or.
 signo. 34. 9 | 80. 4 | 95. 5,
Or.
 signorum. 123. 16.
 signum. 16. 4 | 54. 13 |
 143. 17.
 Sila. 198. 31.
 Silane. 42. 5.
 Silanum. 41. 19 | 118.
 11.
 Silanus. 30. 19 | 100. 8.
 silentes. 208. 20.
 silentio. 1. 2 | 49. 9 | 151.
 14.
 silentium. 92. 1 | 144. 23.
 filere. 78. 3.
 filetur. 3. 9.
 silva. 198. 21.
 Bb Silvam

I N D E X

silvam. 162. 21.
sim. 35. 5 | 230. 12 | 231. 12.
simile. 205. 9.
similem. 186. 19.
similes. 230. 20.
similis. 143. 14 | 207. 8 | 230. 22 | 234. 6. 8.
similisque. 12. 2.
similitudine. 6. 24 | 233. 13.
similitudinem. 206. 24.
simplex. 213. 9.
simplici. 199. 3.
simul. 3. 3 | 7. 8 | 13. 14, & *alibi plur.*
simulabat. 124. 13.
simulacrum. 175. 7.
simulanda. 142. 4.
simulandi. 94. 18.
simulandum. 154. 16.
simulans. 196. 1.
simulant. 215. 21.
simulantem. 72. 6.
simulantes. 31. 14 | 189. 4.
simulare. 72. 4 | 94. 2 | 112. 27.
simulat. 166. 4.
simulatoque. 189. 12.
simulator. 5. 17.
simulavêre. 130. 16.
simulaveritne. 136. 10.
simulent. 33. 19.
simulque. 107. 8 | 146. 21.
simultas. 223. 11.
simultatem. 227. 9.
simultates. 8. 13 | 159. 1.
simus. 70. 19.
sin. 40. 20 | 42. 16 | 46. 13, & *c.*
sinam. 154. 3.
sinant. 215. 27.
sinat. 111. 28.
sine. 2. 11 | 6. 10 | 8. 8, & *c.*
sinere. 138. 3.
singillatim. 39. 3 | 100. 5.
singulas. 104. 10 | 136. 7.
singuli. 127. 16 | 185. 8.
singulis. 16. 19 | 67. 7 | 180. 6 | 197. 7.
singulos. 14. 3 | 68. 10 | 72. 3 | 129. 3 | 140. 19.
sinistra. 53. 17 | 105. 22 | 145. 15 | 146. 26.

sinistræ. 105. 17.
sinistros. 53. 13.
sint. 42. 7 | 45. 5, 16, & *c.*
sinu. 48. 12.
sinum. 212. 4.
sinant. 59. 1 | 144. 17.
sinus. 125. 12.
siquidem. 186. 2.
sis. 35. 6 | 210. 4 | 211. 12 | 230. 6, 31 | 234. 3.
Sisenna. 141. 20.
sit. 6. 7 | 17. 9 | 29. 16, & *c.*
sita. 1. 5 | 18. 17 | 46. 1, & *c.*
sitæ. 122. 13 | 130. 8 | 156. 7.
sitam. 92. 6.
sitas. 81. 7 | 195. 5.
siti. 105. 11 | 136. 24.
sitim. 11. 10 | 105. 15 | 137. 5.
sitis. 52. 12 | 168. 5.
Sitium. 19. 6.
sitos. 191. 13.
situ. 206. 17, 31.
situm. 75. 2 | 87. 5 | 94. 17, & *c.*
sive. 25. 4 | 215. 25 | 234. 8.
socia. 127. 18.
societate. 128. 5 | 191. 26.
societatem. 32. 15 | 35. 3, & *c.*
societatemque. 125. 6.
societates. 71. 14.
societatis. 99. 7 | 128. 21.
socii. 51. 5 | 100. 16 | 120. 14, & *c.*
sociis. 6. 20 | 11. 1 | 16. 4, & *c.*
sociisque. 13. 14 | 129. 6.
sociorum. 34. 18 | 45. 7, & *c.*
socios. 23. 5 | 33. 11 | 43. 23, & *c.*
socium. 36. 19 | 69. 4, & *c.*
socius. 81. 17 | 85. 1 | 86. 8 | 134. 18.
socordesque. 180. 12.
socordia. 5. 2 | 52. 5 | 59. 1, & *c.*
socordiae. 47. 16 | 219. 25.
socordiam. 57. 11.

socordiamque. 120. 15.
socordiane. 126. 9.
socordius. 186. 25.
socors. 145. 11.
sodalitium. 232. 22.
sola. 133. 17 | 148. 18.
solas. 203. 29.
solæ. 77. 4.
solebant. 144. 24.
solemnibus. 19. 18.
solent. 100. 16 | 131. 8 | 153. 15.
soles. 213. 18.
solet. 22. 3, 10 | 52. 2 | 63. 14, & *c.*
solli. 158. 17 | 179. 17.
sollicita. 109. 16.
sollicitabant. 39. 12.
sollicitata. 77. 16.
sollicitatæ. 165. 13.
sollicitatam. 29. 10.
solliciti. 86. 6.
sollicitudine. 167. 12.
sollicitudinis. 101. 5.
sollicitudo. 90. 1.
solis. 29. 18 | 75. 10 | 78. 11, & *c.*
solita. 178. 16.
soliti. 39. 13 | 61. 1 | 192. 24.
solitos. 60. 8.
solitudine. 109. 14.
solitudinem. 139. 19.
solitudines. 75. 4 | 123. 9, 19, & *c.*
solitum. 36. 20 | 153. 3 | 173. 11 | 194. 9.
solitus. 20. 12 | 36. 23 | 120. 7 | 136. 11.
solertia. 63. 17.
solertissimus. 142. 10.
sollicitabar. 32. 12.
sollicitare. 21. 1 | 22. 19.
solos. 189. 20.
solvenda. 192. 17.
solverat. 174. 13.
solvere. 29. 2 | 161. 14.
solvit. 119. 23.
solum. 30. 4 | 32. 12 | 152. 7 | 206. 12.
solus. 46. 13 | 62. 2 | 63. 23, & *c.*
soluta. 98. 7.
soluto. 96. 18 | 162. 3.
solutum. 6. 11 | 26. 14.
solvunt. 190. 2.
somni. 11. 10.

somnia.

VOCABULORUM.

- somnio. 177. 3 | 233. 28.
 somno. 3. 6 | 122. 1 | 144.
 25 | 145. 8.
 somnus. 121. 6.
 sonitu. 145. 3.
 fontes. 13. 12.
 sonus. 176. 12.
 soporem. 232. 31.
 sorbens. 202. 22.
 sordes. 229. 22.
 fordidissimo. 232. 26.
 fordidus. 133. 18.
 forte. 57. 2 | 201. 21 | 221.
 8.
 Sp. 92. 17 | 101. 2.
 Sparos. 50. 23.
 sparsa. 175. 5.
 sparsi. 176. 15.
 Spartacum. 208. 23.
 Spartacus. 208. 14.
 spatio. 50. 5, 20 | 123. 22 |
 135. 17 | 204. 28.
 spatium. 200. 16.
 spe. 5. 7 | 25. 9 | 30. 21,
 & alibi.
 specie. 31. 11 | 74. 15 | 126.
 1, &c.
 speciem. 206. 25.
 species. 85. 10.
 spectaculum. 72. 15 | 147.
 1.
 spectare. 229. 25.
 spectar. 202. 5.
 spectata. 16. 22.
 spectatam. 208. 18.
 spectatum. 185. 5.
 speculanti. 152. 2.
 speculatores. 146. 3.
 speculatoribus. 151. 6.
 speculatum. 152. 12.
 spei. 19. 3 | 101. 6 | 155.
 8.
 spem. 33. 4 | 68. 3 | 51. 21,
 &c.
 sperabat. 30. 17 | 51. 4 |
 84. 15.
 sperans. 21. 5 | 63. 4 |
 83. 1.
 speranti. 131. 19.
 sperare. 52. 25 | 81. 23 | 196.
 19.
 sperarent. 32. 21.
 speraret. 19. 8.
 sperasti. 231. 8.
 sperata. 129. 12.
 speratis. 160. 21.
 sperem. 188. 23.
 spero. 18. 21.
 spes. 14. 1, 13 | 17. 1 | 18.
 15, 24, & alibi fre-
 quenter.
 Spinteri. 37. 7.
 spirans. 55. 17.
 splendor. 226. 12.
 spolia. 18. 19 | 129. 4 | 160.
 20 | 191. 19.
 spoliandi. 56. 1.
 spoliata. 10. 3.
 spoliat. 221. 17.
 spoliatque. 149. 1.
 spoliatus. 114. 16 | 189.
 6.
 spoliaverunt. 207. 16.
 spoliis. 180. 5.
 spoliium. 189. 22.
 sponsonem. 126. 5.
 sportis. 174. 29.
 stabilias. 218. 19.
 stabiliebatur. 223. 8.
 stabilivisse. 214. 4.
 stadium. 195. 4.
 stagnabant. 176. 22.
 stagnum. 202. 30.
 stans. 228. 15.
 stantes. 186. 8.
 statet. 230. 22.
 Statilio. 34. 24 | 48. 7 |
 50. 15.
 Statillium. 36. 7.
 Statilius. 14. 10 | 34. 11 |
 37. 8.
 statim. 73. 15 | 93. 20 | 110.
 3, &c.
 statimque. 64. 16.
 stationes. 174. 6 | 203.
 31.
 stativis. 101. 12.
 statu. 32. 20 | 166. 2.
 statua. 222. 11.
 statuamus. 44. 19.
 statuatis. 42. 20 | 48. 3 |
 72. 3.
 statuerat. 107. 11 | 136.
 12.
 statueris. 213. 1.
 statuet. 43. 18.
 statuetis. 46. 15.
 statui. 5. 5 | 28. 3 | 179. 18 |
 217. 2.
 statuisse. 102. 1.
 statuissetis. 177. 10.
 statuti. 29. 13 | 51. 22,
 &c.
 statuitur. 120. 2.
 statum. 28. 6.
 statuo. 219. 23 | 221. 10
 222. 24.
 stetit. 232. 23.
 stimulant. 15. 13.
 Stipalorum. 11. 17.
 stipendia. 17. 12.
 stipendii. 131. 1.
 stipendiis. 115. 3 | 129. 8 |
 212. 8 | 215. 18.
 stipendio. 134. 27 | 177. 17 |
 178. 12.
 stipendium. 84. 4 | 93. 19,
 &c.
 stirpe. 8. 24 | 69. 4 | 92. 19 |
 218. 2.
 stirpis. 70. 3.
 stolidior. 187. 15.
 strenue. 80. 22.
 strenui. 17. 12 | 55. 3 | 118.
 22.
 strenuis. 134. 24 | 151. 22 |
 223. 18.
 strenuisque. 198. 29.
 strenuissimus. 55. 21.
 strenuo. 50. 1 | 220. 5.
 strenuum. 41. 19 | 51. 26 |
 198. 18.
 strenuus. 63. 12 | 134. 14 |
 210. 4.
 strepere. 144. 19.
 streperent. 140. 16.
 strepitu. 67. 18 | 107. 27,
 &c.
 strepitus. 112. 20.
 strepunt. 221. 23.
 stricim. 5. 5.
 studeat. 214. 12.
 student. 1. 1 | 30. 9 | 137.
 9.
 studere. 41. 13 | 125. 2.
 studet. 229. 20.
 studia. 20. 15 | 62. 19 | 122.
 9, &c.
 studiaque. 58. 7.
 studiis. 61. 12 | 100. 4.
 studio. 4. 6 | 27. 1 | 30. 6,
 &c.
 studioque. 5. 4.
 studium. 9. 15 | 12. 5 | 33.
 14, 19, &c.
 studuit. 231. 24.
 stultæ. 43. 5.
 stulticia. 214. 3.
 stulticiæ. 128. 19.
 stultissimi. 164. 7 | 223.
 19.
 B b 3 stupor,

I N D E X

fupor. 221 | 23.
 fupra. 12. 11.
 fupri. 11. 7 | 20. 9.
 fupro. 20. 26.
 fuprum. 186. 9.
 fua. 2. 11 | 8. 9 | 10. 10,
 & alibi.
 fuadendi. 188. 27.
 fuadent. 83. 10.
 fuader. 168. 2.
 fuæ. 12. 7 | 19. 11 | 22. 16,
 &c.
 fuam. 5. 15 | 19. 14,
 &c.
 fuamet. 20. 7 | 64. 7.
 fuanc. 121. 2.
 fuarum. 30. 8.
 fuas. 10. 15 | 14. 4 | 18. 13,
 &c.
 fuafiffe. 153. 4.
 fuafque. 92. 7.
 fub. 31. 11 | 51. 17 | 67. 23,
 &c.
 fubacta. 224. 18.
 fubacti. 8. 23.
 fubdole. 152. 12.
 fubdolos. 5. 16 | 94. 22.
 fubducit. 53. 17 | 144. 16.
 fubegerat. 101. 13.
 fubegit. 9. 5 | 42. 5 | 219.
 7 | 223. 1.
 fuberat. 190. 14.
 fubjecerit. 182. 9.
 fubjecit. 179. 1.
 fubjectum. 215. 24.
 fubigere. 2. 13.
 fubigit. 81. 15 | 87. 3.
 fublata. 227. 21.
 fublato. 20. 13.
 fublato. 185. 2.
 fubleuando. 49. 14.
 fublicibus. 195. 2.
 fublimæ. 179. 8.
 fubfederant. 233. 18.
 fubfellia. 232. 23.
 fubfidiis. 53. 14 | 54. 6 |
 105. 6 | 174. 13.
 fubueniendum. 82. 12.
 fubueniente. 145. 5.
 fubuenientem. 189. 4.
 fubvenire. 106. 24 | 134.
 21.
 fubveniretur. 109. 10.
 fubvenite. 73. 6.
 fubvenitis. 178. 14.
 fubvenitundum. 73. 19.
 fubveniunt. 112. 10.

fubverfis. 141. 4.
 fubverfos. 11. 5.
 fubvertendi. 190. 16.
 fubvertendum. 165. 15.
 fubverterent. 86. 7.
 fubvertit. 9. 3.
 fubvertunda. 160. 10.
 fubvertundæ. 166. 4.
 fuburbana. 203. 15.
 fuccedere. 111. 6 | 141. 2.
 fuccenfere. 229. 12.
 fuccesserant. 187. 3.
 fucciffiffet. 203. 21.
 fuccumbit. 220. 15.
 fuccurrere. 55. 1 | 144.
 5.
 Sucronem. 178. 3.
 fudes. 51. 1 | 111. 8.
 fudorem. 134. 4.
 fueta. 158. 11.
 fuetum. 172. 19.
 fufficere. 232. 12.
 fuffodere. 111. 7.
 fuffragatione. 117. 15.
 fuffragia. 180. 7 | 183. 3.
 fuffragiis. 163. 18.
 fui. 5. 17 | 19. 7, 16 | 21. 13,
 & alibi.
 fuimet. 163. 10.
 fuis. 22. 12 | 26. 12,
 & alibi.
 fuifmet. 175. 15.
 Sulla. 9. 18, 21 | 15. 8 | 43.
 6, 14 | 141. 16, 22 | 142.
 8 | 145. 14 | 146. 8, 23 |
 147. 13 | 149. 11 | 151.
 15, 20 | 152. 7 | 153. 5, 10,
 14 | 154. 5, 19 | 161. 17 |
 179. 11 | 181. 4 | 187. 16 |
 218. 3.
 Sullæ. 5. 20 | 14. 8 | 22. 20 |
 31. 1 | 141. 19 | 148. 16 |
 150. 1, 6, 20 | 154. 15 |
 155. 21 | 159. 23 | 174. 26 |
 199. 6 | 202. 17, 18 | 207.
 10.
 Sullam. 36. 20 | 37. 1 | 144.
 13 | 147. 10 | 149. 2, 5,
 14 | 150. 12 | 151. 6 | 152.
 12, 16 | 154. 3 | 154. 27 |
 155. 7, 14 | 162. 8 | 172.
 9 | 194. 8.
 Sullanæ. 19. 12 | 30. 15.
 Sullani. 13. 15.
 Sullanis. 22. 23.
 fulphure. 111. 9.
 Sulpicii. 165. 11.

Sulpicio. 158. 5 | 218. 4.
 fum. 4. 6 | 29. 6 | 45. 9,
 &c.
 fumam. 229. 7.
 fumat. 131. 2.
 fume. 153. 18.
 fumebant. 43. 26.
 fumenda. 164. 9.
 fumendum. 39. 22 | 48. 18.
 fumentes. 80. 5 | 208. 20.
 fumere. 79. 22.
 sumi. 91. 23 | 128. 23.
 sumit. 114. 22 | 121. 10.
 sumite. 197. 19.
 summa. 1. 2 | 18. 13 | 24.
 4, *&c.*
 summa. 15. 12.
 summam. 31. 7 | 88. 1 | 217.
 15 | 224. 19 | 232. 9.
 summi. 106. 26.
 summo. 43. 23 | 80. 20,
 &c.
 summovi. 177. 21.
 summum. 11. 1 | 23. 6 | 43.
 26, *&c.*
 sumfere. 189. 3.
 sumferunt. 43. 22.
 sumfiffe. 66. 4.
 sumpram. 20. 23.
 sumtibus. 60. 14 | 189. 11 |
 214. 12 | 217. 16.
 sumtis. 201. 9.
 sumto. 227. 5.
 sumtui. 11. 14 | 12. 6 | 178.
 11.
 sumtum. 50. 16 | 51. 10 |
 93. 15.
 sumtus. 20. 26 | 177. 16 |
 212. 11.
 sumtuum. 197. 17 | 212. 25 |
 213. 1.
 sumus. 26. 10 | 48. 11,
 &c.
 sunt. 4. 2 | 5. 10 | 7. 6 | 10.
 5, *&c.*
 suo. 13. 16 | 24. 7 | 26. 4,
 &c.
 fuomet. 87. 7.
 fuopte. 195. 5.
 fuorum. 19. 10 | 97. 15,
 &c.
 fuos. 39. 14 | 43. 14,
 &c.
 super. 78. 9 | 93. 11 | 112. 2,
 &c.
 fuperque. 124. 2, 18.
 fuperabant. 115. 16.
 superant.

VOCABULORUM.

superant. 132. 15 | 161. *ſupra.* 4. 5 | 5. 15 | 6. 2, 5.
ſc.
 ſuperare. 18. 8.
 ſuperaret. 49. 4.
 ſuperasti. 228. 7.
 ſuperat. 75. 15.
 ſuperatos. 205. 18.
 ſuperatus. 73. 12.
 ſuperaverant. 120. 8.
 ſuperaverit. 182. 6.
 ſuperba. 16. 13 | 86. 12 | 175. 13 | 224. 2.
 ſuperbia. 3. 3. | 10. 10.
ſc.
 ſuperbia. 18. 3 | 61. 10 | 86. 21 | 116. 14.
 ſuperbiam. 7. 1 | 9. 3 | 128. 14. *ſc.*
 ſuperbiſſimi. 88. 10 | 133. 14.
 ſuperes. 148. 6.
 ſuperet. 86. 19 | 231. 20.
 ſuperiactis. 172. 7.
 ſuperior. 32. 4.
 ſuperiore. 112. 8 | 178. 11 | 181. 8.
 ſuperiorem. 104. 15.
 ſuperiori. 16. 17.
 ſuperioribus. 87. 13 | 106. 19. *ſc.*
 ſuperſteterant. 113. 4.
 ſupervacanea. 222. 33.
 ſupervacaneum. 42. 6 | 52. 19.
 ſupervacua. 222. 13.
 ſupervadere. 123. 24.
 ſuppellectilem. 134. 1.
 ſuppeteſbat. 13. 11.
 ſuppetit. 218. 20.
 ſupperunt. 213. 6.
 ſupplementum. 96. 11 | 129. 6, 10.
 ſupplex. 227. 11.
 ſupplicabatur. 175. 8.
 ſupplicianti. 114. 24.
 ſupplificantis. 94. 22.
 ſuppllices. 24. 9 | 27. 10.
ſc.
 ſupplici. 25. 7.
 ſupplicia. 109. 15 | 160. 16 | 196. 22.
 ſuppliciis. 8. 14 | 47. 14 | 102. 10 | 118. 4.
 ſupplicio. 133. 10.
 ſupplicium. 38. 17 | 39. 22.
ſc.
 ſupplicum. 171. 23.

ſura. 14. 7.
 ſus. 229. 20.
 ſuſceperant. 22. 19.
 ſuſcepi. 29. 1 | 197. 4.
 ſuſcepſiſſe. 88. 2.
 ſuſcepſiſſem. 177. 8.
 ſuſcepto. 38. 10.
 ſuſcipere. 70. 17.
 ſuſcipiat. 127. 10.
 ſuſpecti. 191. 15.
 ſuſpectiores. 7. 6.
 ſuſpectum. 121. 17.
 ſuſpectuſque. 120. 2 | 192. 7.
 ſuſpicantes. 34. 26.
 ſuſpiciens. 120. 2.
 ſuſpicionē. 29. 4.
 ſuſpicionibus. 192. 5.
 ſuſtentabant. 144. 2.
 ſuſtentabat. 49. 6.
 ſuſtentamur. 165. 14.
 ſuſtentant. 213. 17.
 ſuſtentare. 146. 25.
 ſuſtentati. 110. 23.
 ſuſtentatum. 167. 20.
 ſuſtineam. 130. 3.
 ſuſtinent. 61. 5 | 197. 17.
 ſuſtinere. 186. 7.
 ſuſtineri. 178. 21.
 ſuſtinet. 69. 3.
 ſuſtinui. 77. 24.
 ſuſtinuiſſet. 48. 25.
 ſuſtuleris. 220. 11.
 ſuſtulſiſſe. 101. 24.
 ſuthul. 94. 15.
 ſuthule. 95. 2.
 ſuum. 19. 19 | 21. 20.
ſc.
 ſuus. 224. 25.
 Syllamque. 228. 2.
 Syllanam. 211. 20.
 Syphace. 61. 20.
 Syphacem. 69. 23.
 Syracuſanorum. 196. 11.
 ſyrtes. 78. 6 | 125. 17.
 ſyrtis. 125. 12.

T.

Tabella. 223. 22.
 tabellam. 223. 21 | 224. 5.
 tabernaculum. 121. 9.
 tabes. 30. 3 | 91. 10 | 188. 12.
 tabeſcere. 73. 8 | 224. 19.
 tabula. 179. 1.
 tabulas. 10. 2 | 18. 11 | 19. 3 | 45. 3.
 tacente. 155. 13.
 tacere. 92. 9.
 taciti. 87. 13.
 tacitus. 93. 17.
 tædam. 111. 9.
 tædetque. 61. 7.
 tædio. 114. 17.
 tædium. 160. 21.
 Taguns. 203. 27.
 ταλααυα. 204. 17.
 tale. 7. 15 | 16. 16 | 20. 12.
ſc.
 talem. 62. 20 | 56. 3 | 147. 15. *ſc.*
 talentorum. 189. 6.
 tales. 212. 16.
 tali. 23. 10 | 34. 20 | 38. 1.
ſc.
 talia. 30. 17 | 40. 15 | 87. 2.
ſc.
 talibus. 7. 11 | 101. 18 | 114. 6 | 127. 26.
 talis. 42. 3 | 91. 15 | 93. 2 | 115. 9 | 167. 10.
 talium. 118. 15.
 tam. 33. 5, 6 | 41. 7 | 59. 1.
ſc. alibi plur.
 tamen. 3. 16 | 4. 9 | 8. 3.
ſc. alibi plur.
 tametti. 3. 15 | 4. 8 | 16. 19.
ſc.
 tamquam. 11. 16 | 67. 12.
ſc.
 tamque. 11. 15 | 59. 17 | 144. 2 | 218. 2.
 Tanai. 201. 4.
 Tanam. 137. 16.
 tandem. 18. 2 | 33. 16 | 140. 23. *ſc.*
 tanta. 4. 9 | 7. 8 | 8. 6.
ſc. alibi

I N D E X

- & alibi plures.*
rantaque. 103. 4.
rantæ. 185. 5 | 218. 14.
rantam. 38. 7, 12 | 60. 10.
etc.
rantas. 137. 7 | 170. 22.
ranti. 19. 20 | 27. 16 | 42.
15, *etc.*
tantidem. 234. 10.
rantis. 32. 21 | 36. 4.
tanto. 46. 13, 17 | 59. 17,
etc.
tantum. 22. 18 | 34. 25,
etc.
tantummodo. 18. 6 | 20. 26,
etc.
rantes. 103. 4.
rardius. 8. 18 | 67. 4 | 126.
9 | 224. 25.
rardus. 13. 6.
Tarenti. 170. 28.
Tarquinii. 38. 5.
Tarquinio. 158. 14.
Tarquinium. 38. 9.
Tarquinius. 37. 16, 24.
Tarquitium. 187. 11.
Tarquitius. 201. 3.
Tarracinensem. 36. 7.
Tarrake. 162. 15.
Tartanium. 193. 3.
Tartessum. 174. 11.
Tauri. 203. 3.
Tauro. 173. 17, 29.
Tauroneutana. 202. 23.
Taurum. 173. 8, 10, 12 |
189. 6.
teque. 191. 23.
tocta. 77. 2 | 175. 2 | 208.
11.
teoti. 144. 1.
rectis. 118. 20.
rectum. 186. 15.
tecum. 225. 1.
tegant. 133. 2.
tegebat. 55. 13.
tegere. 6. 19 | 112. 19 | 143.
17 | 146. 11.
tegeret. 38. 9.
teget. 52. 17.
regi. 135. 16.
tegitur. 52. 25.
regunt. 198. 8.
Teia. 206. 30.
Teio. 206. 30.
tela. 43. 21 | 100. 13,
etc.
telis. 39. 6, 15 | 147. 5 |
175. 15.
telo. 22. 4.
telorum. 34. 1.
telum. 182. 2.
temere. 25. 8 | 108. 22 | 121.
10, *etc.*
temeritas. 141. 15 | 232.
2.
temeritare. 134. 14.
temeritatem. 63. 14 | 174.
31.
temperantia. 101. 22.
temperare. 130. 16.
temperarent. 10. 6.
temperavere. 211. 14.
tempestas. 126. 10.
tempestate. 7. 4 | 15. 1 | 19.
14, *etc.*
tempeffates. 122. 15 | 219.
19.
tempeffatibus. 17. 3 | 49. 6,
etc.
templa. 10. 14.
templi. 175. 6.
templorum. 202. 26.
tempora. 31. 12 | 62. 10,
etc.
tempore. 15. 11 | 23. 18,
etc.
tempori. 121. 21.
temporibus. 32. 10 | 33. 21,
etc.
temporis. 94. 16 | 101.
11.
tempus. 6. 4 | 18. 18 | 39.
17, *etc.*
tendere. 22. 3 | 24. 9 | 55.
5, *etc.*
tenderent. 106. 22.
tendet. 93. 4 | 155. 15.
tentamini. 160. 5.
tenebantur. 39. 21.
tenebatur. 4. 10.
tenebras. 230. 9.
tenebris. 50. 11 | 71. 4 | 143.
14 | 144. 21.
tenens. 36. 11.
tenent. 78. 9.
teneor. 81. 18.
tenere. 31. 19 | 128. 12.
tenet. 53. 3 | 59. 11 | 81. 26,
etc.
tenetur. 173. 9.
tentabat. 95. 4.
tentabatur. 137. 8.
tentabitur. 167. 15.
tentandi. 103. 9.
tentando. 102. 14 | 126.
4.
tentans. 140. 2 | 166. 6.
tentantes. 76. 14.
tentare. 6. 16 | 14. 4 | 51.
22, *etc.*
tentari. 193. 19.
tentatam. 114. 5.
tentati. 103. 22.
tentatum. 79. 22 | 186. 25,
tentaturos. 105. 15.
tentaverat. 21. 25.
tentavere. 176. 16.
tentet. 140. 4.
tenuerunt. 205. 6.
tenuissimo. 184. 5.
tenuit. 204. 35 | 205. 8 |
207. 1.
Terentia. 226. 24.
Terentio. 37. 9.
terga. 140. 14 | 177. 2.
tergis. 185. 13 | 201. 9 | 202.
21.
tergo. 106. 8 | 110. 18 | 111.
23, *etc.*
terra. 11. 9 | 48. 23 | 69. 3,
etc.
terraque. 75. 12.
terrae. 75. 7 | 76. 1 | 99. 2,
etc.
terraque. 8. 24 | 198. 7.
terrarium. 8. 4 | 191. 11,
etc.
terras. 13. 15.
terrebant. 109. 2.
terrabat. 62. 16 | 92. 11.
terremini. 160. 19.
terrentur. 146. 21.
terrere. 32. 1 | 43. 4 | 141.
3.
terrarent. 37. 22.
terret. 111. 4.
terretur. 171. 14.
terris. 2. 9 | 13. 18 | 225. 5,
14.
terribili. 50. 11.
territi. 112. 10.
territos. 95. 8 | 192. 21.
territus. 144. 3.
terror. 176. 21.
terrore. 94. 13 | 145. 6 |
171. 11 | 227. 10.
terrorem. 79. 27 | 225. 4.
terrori. 63. 11 | 87. 2.
tertia. 75. 7 | 137. 25 | 179.
8.
terciae. 95. 14.
tertiam.

VOCABULORUM.

- tertiam. 119. 6 | 143. 7.
 tertio. 195. 9 | 206. 5.
 tertium. 37. 1 | 70. 20 | 118.
 8.
 testamentis. 231. 14.
 testamento. 64. 16 | 116. 19 |
 189. 12.
 testamur. 26. 6.
 testante. 229. 23.
 testari. 120. 16.
 testatum. 189. 19.
 testes. 13. 8.
 testimonia. 232. 4.
 testis. 151. 27 | 152. 5.
 testudine. 141. 2.
 tete. 47. 16.
 tetra. 46. 6.
 Tetrarchæ. 17. 11.
 Tetrarchas. 192. 21.
 Tetrarchiis. 189. 17.
 texerint. 52. 17.
 Thala. 124. 28 | 127. 3.
 Thalam. 123. 19, 22, 33 |
 124. 7 | 136. 26, 28.
 Tharros. 199. 13.
 Thebas. 204. 35.
 Themyscirii. 201. 4.
 Theræon. 78. 5.
 thesauri. 65. 12 | 94. 15 | 123.
 20 | 139. 3.
 thesauris. 67. 9.
 thesaurorum. 188. 13.
 thesauros. 67. 7 | 94. 19.
 thesaurus. 177. 3.
 Thirmida. 67. 10.
 Thoranium. 208. 7.
 Thracum. 95. 13.
 Thucydides. 205. 4.
 Ti. 39. 23 | 87. 8.
 Tiberium. 99. 8.
 Tiberius. 99. 3.
 tibine. 167. 5.
 tibique. 215. 19.
 Tiburti. 234. 1.
 Tigrane. 190. 6.
 Tigranem. 188. 24.
 Tigranis. 191. 1, 5.
 tigrim. 204. 26.
 timebat. 82. 23 | 124. 14.
 timens. 13. 1 | 25. 4 | 96.
 10 | 232. 27.
 timent. 53. 1 | 214. 6.
 timentem. 194. 5.
 timentes. 11. 21.
 timere. 46. 14 | 68. 1 | 96.
 7 | 114. 18 | 138. 15.
 timeret. 136. 10.
 timeri. 231. 27.
 timet. 46. 13 | 84. 1.
 timeris. 47. 11 | 87. 1.
 timide. 186. 15.
 timidi. 54. 18.
 timidis. 134. 24.
 timido. 51. 26 | 91. 12.
 timidus. 48. 21 | 53. 4 |
 140. 18 | 207. 6.
 timidus. 35. 21.
 timor. 24. 8 | 52. 3 | 92. 24,
 &c.
 timore. 42. 6 | 120. 14.
 timorem. 63. 13 | 79. 8.
 timoris. 34. 2 | 100. 2 | 159.
 22.
 timui. 231. 26.
 &c. 204. 17.
 tirocinio. 232. 21.
 Tisidium. 114. 17.
 toga. 175. 9.
 togæ. 228. 1 | 230. 23.
 togam. 196. 10.
 togatorum. 80. 6.
 togatus. 228. 1 | 230. 24.
 tolerabat. 45. 13.
 tolerabatur. 137. 3.
 toleranda. 167. 21.
 tolerare. 18. 8 | 80. 23 | 133.
 7 | 135. 10.
 toleraret. 158. 19.
 tolerasse. 48. 27.
 tolerate. 198. 4.
 toleratis. 88. 8 | 183. 4.
 toleraverant. 8. 26 | 20.
 26.
 toleraverat. 30. 18.
 toleravi. 196. 14.
 toleravimus. 162. 5.
 tollendus. 213. 8.
 tollere. 37. 12 | 145. 2 | 146.
 22.
 tonitruum. 175. 7.
 toreumata. 18. 12.
 tormentis. 111. 11 | 141.
 2.
 torpedinis. 184. 7.
 torpedo. 168. 3 | 185. 11 |
 221. 23.
 torpescere. 59. 1.
 torpescerent. 13. 13.
 Torquatum. 15. 15.
 Torquatus. 47. 17.
 torrentis. 159. 8.
 tot. 160. 13 | 162. 18 |
 178. 30 | 185. 3 | 218.
 1, 9.
 rota. 198. 24 | 201. 6 | 233.
 18.
 totam. 24. 2 | 46. 11 | 137.
 24 | 189. 14.
 totiens. 151. 8 | 177. 7, 14.
 totius. 79. 25 | 94. 10 | 103.
 8 | 106. 11.
 toto. 140. 25.
 totum. 79. 23.
 trabes. 187. 4.
 tractabant. 57. 24.
 tractarent. 32. 2 | 43. 1.
 tractavimus. 204. 20.
 tractu. 104. 1 | 125. 17 | 179.
 2.
 tractum. 94. 5.
 tradat. 83. 11.
 tradebat. 115. 12.
 tradere. 114. 8.
 traderent. 91. 8 | 102. 16.
 traderentur. 117. 6.
 traderet. 153. 4 | 154. 27.
 traderetur. 113. 22 | 128. 18.
 tradideris. 47. 16.
 tradidimus. 225. 5.
 tradidissent. 97. 6.
 tradidisset. 113. 19 | 154.
 10.
 tradidit. 217. 16.
 tradit. 206. 8.
 tradita. 87. 4 | 88. 4 | 17.
 19.
 traditæ. 163. 9.
 traditi. 39. 18.
 traditur. 74. 15 | 101. 24,
 &c.
 trado. 29. 7 | 65. 15.
 tradunt. 35. 18 | 205. 4.
 traduntur. 37. 9 | 86. 2.
 tragula. 175. 19.
 trahant. 191. 13.
 trahebant. 129. 14 | 208.
 13.
 trahebantur. 43. 13 | 138.
 13.
 trahendo. 83. 18.
 trahere. 9. 19 | 93. 22 | 98.
 4 | 139. 12 | 143. 6.
 traheret. 7. 20.
 trahi. 81. 8 | 116. 14 | 128.
 32.
 trahit. 144. 10 | 202. 23.
 trahunt. 18. 13 | 125. 16 | 217.
 22.
 tramites. 51. 13 | 94. 23 |
 103. 25.
 tranquillaque. 14. 1.

I N D E X

- trans. 175. 10 | 202. 30.
transductus. 66. 14.
transcant. 1. 2.
transcgit. 85. 14.
transenna. 175. 7.
transcant. 152. 9.
transfertur. 3. 5 | 42. 23.
transferunt. 58. 2.
transfuga. 228. 16.
transfugas. 108. 9.
transfugerent. 95. 5.
transgreditur. 178. 15.
transgressos. 170. 16.
transgressu. 170. 15.
transgressus. 170. 28 | 196.
4.
transire. 3. 7 | 95. 13.
transjici. 233. 24.
transire. 152. 6.
transivit. 204. 37.
transmittit. 176. 1.
transnatare. 173. 11.
transpadani. 38. 17.
transulere. 88. 15.
transulerunt. 16. 2.
transvectæ. 84. 20.
transvecti. 76. 9.
transversos. 72. 2.
transvoris. 102. 1 | 105. 8,
13.
transvorso. 104. 6.
transvorso. 62. 19.
traxit. 210. 17.
trepida. 97. 16 | 109. 16.
trepidæ. 138. 4.
trepidare. 24. 6 | 95. 9 |
118. 17.
trepider. 131. 2.
trepididi. 143. 19.
Trequii. 208. 3.
tres. 80. 12 | 97. 16 | 150.
3.
trib. 181. 1.
tribuere. 211. 18.
tribuitis. 164. 19.
tribuit. 28. 3.
tribunatu. 219. 26 | 221.
8.
tribunatum. 115. 5.
tribuni. 94. 9 | 181. 7 | 231.
15.
tribunicia. 31. 6 | 182. 2.
tribunicia. 185. 7.
tribuniciam. 162. 19 | 167.
4.
tribunicis. 94. 8.
tribunis. 96. 14 | 103. 1,
C.
tribuno. 122. 16.
tribunorum. 194. 2.
tribunos. 88. 12 | 145. 17 |
179. 14.
tribunosque. 118. 10.
tribunum. 91. 19 | 99. 9.
tribunus. 34. 7 | 54. 10,
C.
tribus. 36. 23 | 51. 14,
C.
tributum. 158. 18.
triduo. 82. 19.
triennio. 196. 12.
triennium. 177. 16.
triginta. 43. 1 | 54. 9 | 193.
9 | 215. 16.
triplices. 186. 11.
triplici. 203. 7.
triplicibus. 105. 6.
tristitia. 24. 5.
trito. 196. 12.
trium. 207. 14.
triumphalem. 234. 11.
triumpharent. 23. 15.
triumphavit. 156. 6.
triumphique. 98. 9.
triumphos. 88. 6 | 132. 18 |
183. 13.
triumphum. 189. 14.
triumvros. 50. 6.
Triumvirum. 99. 9.
Troia. 205. 5.
Troiani. 6. 9.
Troianorum. 205. 20 | 206.
35.
tropæa. 200. 19.
trucidecimi. 53. 7.
tuque. 212. 17.
tua. 28. 1 | 65. 4 | 70. 4,
C.
tuæque. 65. 5.
tuæ. 35. 6 | 70. 3 | 153. 16,
C.
tuæque. 29. 7.
tuam. 216. 12, 15, 18 | 226.
15 | 227. 2.
tuas. 73. 1 | 231. 9.
tuba. 54. 13.
tubicines. 145. 1.
tubicinum. 140. 8.
tuenda. 230. 19, 22 | 232.
31.
tueri. 22. 25.
tuguria. 102. 19.
tuguriis. 76. 11 | 78. 10 |
123. 29.
tugurio. 67. 19.
tui. 64. 9 | 212. 17 | 218.
20, C.
tuus. 65. 15 | 70. 2 | 188.
23, C.
tuli. 153. 15.
tulic. 125. 14 | 130. 19 | 206.
25 | 221. 5 | 224. 4.
Tulli. 225. 25 | 226. 8.
Tullianum. 50. 8.
Tullio. 20. 15 | 43. 14.
Tullius. 20. 19 | 25. 4, 11 |
226. 4.
Tullo. 15. 7.
tumque. 158. 20.
tumultique. 198. 20.
tumulosum. 137. 26.
tumulti. 54. 5.
tumulta. 34. 12 | 35. 15,
C.
tumultum. 107. 28 | 111. 23 |
122. 1 | 165. 10.
tumultus. 118. 16 | 181. 6.
tumultum. 155. 18.
tunc. 44. 2 | 154. 11 | 163.
16 | 179. 8 | 230. 23.
tuo. 191. 7 | 226. 9 | 227.
26 | 228. 10 | 232. 14.
tuorum. 232. 30 | 234. 7.
tuos. 29. 8.
turba. 30. 9.
turbæ. 159. 2 | 165. 10 |
181. 9.
turbam. 171. 11.
turbamenta. 163. 8.
turbatum. 161. 18.
turbas. 167. 20.
turbata. 164. 6.
turbatum. 204. 23.
ture. 175. 8.
Turiam. 172. 20.
turma. 106. 5 | 144. 3.
turmam. 117. 3.
turmarum. 95. 4 | 145.
1.
turmas. 104. 10 | 137. 17.
turmatim. 146. 9.
turmis. 95. 12.
turpe. 230. 31 | 232. 34.
turpem. 133. 6.
turpi. 151. 10 | 199. 17.
turpia. 133. 2 | 232. 15.
Turpilius. 118. 11, 12.
Turpilius. 118. 24 | 119.
20.
turpis. 118. 26 | 162. 16.
turpissime. 232. 17.
turpissimo.

VOCABULORUM.

V.

turpissimò. 226. 4.
 turpissumæ 134. 4.
 turpissumæ. 226. 12.
 turpissumî. 134. 6.
 turpiter. 198. I. 230. 9.
 turpitude. 234. 15.
 turpitudine. 52. 21 | 227.
 14.
 turpitudinem. 11. 7.
 turpitudinis. 230. 7.
 turpius. 230. 27 | 231.
 10.
 turres. 119. 18.
 turribus. 124. 19 | 200.
 20.
 turribusque. 80. 9 | 139.
 5.
 turrim. 148. 18.
 turris. 81. 3.
 turrium. 203. 16.
 Tuscis. 43. 22.
 Tusculanum. 226. 26 | 227.
 5.
 tuta. 26. 8 | 33. 15 | 52. 14 |
 69. 10 | 222. 26.
 tutabantur. 141. 5.
 tutæ. 14. 1.
 tutandis. 160. 4.
 tutandos. 136. 15.
 tutandum. 148. 10.
 tutari. 124. 19. 130. 9.
 tutata. 107. 2 | 123. 17 | 134.
 12.
 tute. 133. 10 | 140. 8.
 tuti. 59. 6 | 70. 19 | 161.
 19. 190. 2.
 tutior. 182. 8.
 tutiores. 151. 23 | 215.
 13.
 tutissimum. 135. 15.
 tutius. 70. 14. 95. 11 | 179.
 17.
 tutiusque. 147. 20.
 tutos. 70. 17.
 tutum. 136. 2 | 160. 2 | 161.
 1 | 162. 2 | 188. 19.
 tutus. 88. 14 | 153. 24 |
 160. 18 | 211. 12.
 tuum. 72. 12 | 232. 6, 9.
 tuus. 226. 22.
 Tygris. 206. 33.
 tyrannidem. 159. 22.
 tyrannidis. 160. 22.
 tyrannos. 228. 11.
 tyrannum. 162. 18.
 tyrannumque. 199. 21.
 Tyrii. 174. 11.

VAcat. 222. 5 | 227.
 14.
 Vacca. 103. 7.
 Vaccæ. 119. 2.
 Vaccam. 85. 9 | 119. 8.
 Vaccenses. 118. 3. 119. 1,
 19.
 vacuum. 13. 2 | 47. 3 | 204.
 36.
 vacuos. 40. 2.
 vacuum. 107. 8 | 159. 1.
 vacuus. 12. 1 | 137. 10 | 203.
 36.
 vacuusque. 187. 1.
 vadere. 141. 13.
 vades. 93. 12.
 vadibus. 93. 13 | 113. 15.
 vado. 176. 1.
 vadosa. 125. 15.
 vadum. 170. 23.
 vœcordiæ. 61. 11.
 vagabantur. 6. 9 | 101. 15 |
 204. 2.
 vagari. 144. 4.
 vagi. 76. 5.
 vagos. 78. 10.
 vagus. 204. 23.
 valeat. 40. 17. 148. 8.
 valebat. 8. 12 | 12. 10.
 valens. 136. 17.
 valent. 44. 9 | 178. 2 | 184.
 8.
 Valentia. 178. 4.
 Valentiam. 172. 20.
 valere. 31. 5. 222. 33.
 valerent. 125. 3 | 222.
 21.
 valeret. 2. 17 | 17. 4.
 Valerianæ. 193. 16.
 Valeriani. 187. 12.
 Valerio. 35. 11.
 valet. 18. 5 | 40. 4, 5.
 validam. 170. 11.
 validior. 159. 6.
 validiorum. 158. 12 | 180.
 10.
 validis. 199. 27.
 validissima. 148. 23.
 validissimus. 188. 27.
 valido. 117. 8.
 validum. 6. 23.
 validus. 62. 7 | 169. 20.

valle. 203. 38.
 vallo. 81. 2 | 102. 2 | 124.
 15.
 vallum. 112. 2 | 145. 23.
 valuer. 44. 1.
 valuerunt. 222. 21.
 valuiffe. 66. 17.
 valuissent. 154. 7.
 valuisset. 15. 4.
 valuit. 61. 21 | 158. 5.
 vana. 17. 2 | 82. 4 | 222.
 5. 227. 14.
 vanior. 187. 15.
 vanis. 149. 3.
 vanitas. 20. 6.
 vanitate. 94. 21.
 vanos. 207. 6.
 vanum. 46. 12 | 204.
 13.
 Vargunteium. 36. 20.
 Vargunteius. 14. 8 | 22.
 14.
 varia. 43. 15 | 106. 11 | 189.
 7 | 224. 9.
 variaque. 61. 9.
 variæque. 59. 2.
 varias. 219. 11.
 varie. 44. 12 | 56. 4.
 variis. 76. 7 | 190. 13.
 Varinius. 208. 4, 18.
 vario. 101. 15.
 varius. 5. 16 | 123. 7 | 155.
 13.
 vas. 43. 10.
 vasa. 10. 2 | 123. 28 | 192.
 24.
 vasta. 123. 23 | 136. 22 | 192.
 34 | 203. 23.
 vastabatur. 109. 23.
 vastam. 161. 22.
 vastant. 215. 14.
 vastare. 79. 26 | 98. 13 | 101.
 16 | 169. 26.
 vastaretur. 88. 18 | 120.
 11.
 vastari. 119. 15 | 148. 12.
 vastat. 108. 22. 221. 14.
 vastat. 0. 212. 5.
 vastatis. 190. 15.
 vastatum. 114. 3.
 vastatur. 214. 1.
 vastavimus. 178. 10.
 vastavit. 233. 21.
 vastique. 125. 21.
 vastitas. 61. 12 | 225.
 15.
 vastus. 5. 18 | 104. 1.
 C c Vatinji.

I N D E X

- Varii. 228. 12.
 Vatinio. 231. 31.
 vatium. 164. 14.
 ubicumque 106. 5, &c.
 ubique 19. 2. 22. 2, &c.
 ubivis. 70. 14.
 vecordia. 13. 7 | 122. 2 | 145. 6.
 vecordiam. 141. 6.
 vecta. 178. 26.
 vecte. 199. 27.
 vectigal. 88. 1.
 vectigales. 17. 11.
 vectigalia. 197. 16.
 vectigalibus. 45. 7 | 217. 16.
 vectigalis. 144. 25.
 vectigalium. 165. 13.
 vehabatur. 197. 17.
 vehemens. 34. 21.
 vehementer. 33. 19 | 62. 15, &c.
 vehementes. 155. 5.
 vehementissime. 60. 9.
 vehementius. 89. 4 | 147. 13.
 velim. 230. 1.
 velint. 128. 25 | 132. 11.
 velitari. 229. 21.
 velitaribus. 150. 15.
 velites. 103. 3.
 velle. 17. 6 | 80. 13 | 92. 5, &c.
 vellem. 29. 6 | 69. 6 | 82. 3 | 164. 4.
 vellent. 27. 9 | 126. 20.
 vellet. 64. 6 | 123. 1 | 152. 17 | 154. 26.
 velocibus. 199. 27.
 velocissimos. 138. 1 | 140. 9.
 velocitas. 107. 2.
 velox. 75. 13.
 velut. 35. 21 | 37. 12 | 139. 2.
 veluti. 1. 3 | 4. 5 | 33. 24, &c.
 venale. 233. 9.
 venalem. 93. 17 | 219. 8 | 232. 17.
 venales. 226. 3.
 venalia. 9. 4 | 64. 1 | 79. 9 | 215. 12.
 venalis. 90. 10.
 venaliū. 103. 7.
 venando. 5. 3 | 62. 10.
 vendere. 23. 16 | 101. 18 | 127. 14.
 venderent. 91. 8.
 venderet. 101. 25.
 vendidit. 232. 17.
 venditas. 226. 12.
 venditis. 159. 12.
 venenis. 9. 15.
 veneno. 202. 2.
 venerant. 124. 28 | 146. 12. 202. 15.
 venerat. 50. 20 | 93. 9 | 227. 2.
 venere. 35. 17 | 68. 6.
 venerint. 230. 10.
 venerit. 48. 15.
 veniat. 113. 18.
 venientes. 186. 12.
 venienti. 175. 8.
 venimus. 125. 22.
 venire. 36. 12 | 84. 6 | 149. 14. 178. 7.
 venirent. 175. 18.
 veniret. 68. 9.
 veniretur. 154. 27 | 155. 6.
 venisse. 82. 22 | 125. 11 | 153. 8.
 venissent. 84. 11.
 venisset. 34. 7 | 128. 3.
 venit. 21. 22 | 25. 3 | 67. 29, &c.
 veniunt. 36. 9 | 80. 15 | 147. 8.
 ventis. 125. 15, 17 | 198. 20.
 vento. 107. 14 | 178. 21.
 ventre. 11. 18.
 ventrem. 215. 7.
 ventri. 1. 3 | 3. 6 | 134. 4 | 212. 10.
 ventum. 39. 25 | 54. 14, &c.
 venturos. 146. 8.
 venturum. 34. 27 | 60. 6, &c.
 venturus. 69. 6.
 ventus. 126. 11.
 venum. 161. 23.
 venundati. 138. 7.
 ver. 206. 5.
 vera. 9. 13 | 28. 5 | 45. 18, &c.
 veræ. 67. 13.
 veram. 99. 1 | 102. 9.
 verba. 39. 26 | 45. 8 | 48. 10, &c.
 verberabatur. 193. 6.
 verberari. 42. 14.
 verberatusque. 119. 23.
 verberibus. 42. 12 | 43. 25.
 verbis. 8. 6 | 35. 8 | 80. 13, &c.
 verbo. 44. 12.
 verborum. 185. 10.
 verbum. 67. 1.
 vere. 155. 4 | 157. 6.
 vereor. 43. 15 | 72. 1 | 161. 10.
 vergens. 193. 9.
 veris. 173. 4 | 206. 5.
 verissime. 15. 7.
 verissimum. 5. 8.
 veriti. 126. 4.
 veritus. 74. 3 | 93. 14 | 105. 10 | 107. 9.
 vero. 2. 12 | 5. 3 | 8. 1, 20 | 30. 10 | 37. 14 | 43. 17, &c. *alibi*.
 versa. 162. 7.
 versabimur. 70. 5.
 versari. 55. 1.
 versati. 230. 15.
 Versus. 187. 10.
 versus. 21. 11 | 51. 3 | 78. 7.
 versutum. 222. 7.
 vertam. 229. 6.
 vertere. 98. 4 | 202. 4.
 vertet. 47. 10.
 vertit. 130. 18.
 vertunt. 160. 16.
 verum. 3. 2, 9 | 8. 3 | 10. 15 | 18. 4 | 21. 11 | 31. 12, &c. *alibi plur.*
 veruta. 187. 5.
 vescebantur. 137. 4.
 vescendi. 11. 9.
 vescentibus. 202. 12.
 vesper. 106. 30 | 151. 5.
 vespere. 173. 25.
 Vestre. 12. 12.
 veste. 186. 15.
 vestigii. 172. 2.
 vestimentum. 43. 11.
 vestitus. 104. 2.
 vestra. 16. 22 | 26. 13 | 40. 18, &c.
 vestra. 40. 18 | 53. 5 | 229. 16.
 vestram. 69. 14 | 70. 16 | 71. 11 | 81. 22 | 88. 15.
 vestrarum. 184. 7.
 vestras. 45. 4.
 vestri.

VOCABULORUM.

- vestri. 86. 22 | 87. 6, 10, *ſc.*
 veſtis 45. 5 | 52. 14 | 89. 9, *ſc.*
 veſtro. 69. 4 | 70. 13 | 130. 2, *ſc.*
 veſtros. 73. 6 | 90. 14 | 131. 20.
 veſtrum. 26. 12 | 73. 7 | 81. 26, *ſc.*
 vetat. 42. 12.
 vetera. 30. 8 | 148. 13 | 212. 26 | 229. 16.
 veteranas. 54. 5.
 veterani. 54. 17.
 vetere. 120. 14.
 veteres. 16. 14 | 68. 4 | 143. 18 | 175. 12 | 206. 12 | 220. 9.
 veteresque 135. 17.
 veteri 100. 12.
 veteribus. 213. 7 | 219. 16.
 veteris. 13. 16 | 130. 21 | 234. 2.
 veterrimos. 212. 9.
 vererum. 123. 6 | 168. 11.
 Vetrinus. 161. 19.
 vetus. 20. 9 | 32. 3 | 150. 6 | 189. 1.
 vetuſtate. 140. 17 | 224. 19.
 vetuſtatem. 114. 28 | 200. 13.
 vexabant. 6. 3.
 vexabat. 4. 12 | 13. 5.
 vexant. 18. 15.
 vexare. 39. 13.
 vexavit. 233. 11.
 vexillum. 132. 20.
 vi 2. 6 | 5. 12 | 8. 23 | 34. 14, *ſc.*
 via. 9. 13 | 57. 7 | 74. 13 | *ſc.*
 viam. 200. 29.
 vias. 175. 1.
 vice. 175. 15.
 vicem. 177. 17.
 vicerant. 151. 1.
 vicerat. 124. 11.
 vicerit. 229. 24.
 viceritis. 182. 7.
 vices. 206. 1.
 vici. 196. 22.
 vicinitatem. 29. 10.
 vicis. 39. 12.
 viciffe. 213. 17.
 viciffent. 143. 12.
 viciffim. 231. 9.
 viciffitudinem. 206. 1.
 viciffi. 65. 8.
 vicit. 33. 16 | 74. 4 | 82. 25, *ſc.*
 vicos. 169. 25.
 vicia. 186. 2.
 victi. 69. 13 | 77. 14 | 126. 16, *ſc.*
 victis. 10. 5, 16 | 41. 1, *ſc.*
 victo. 128. 6.
 victor. 43. 6 | 52. 24 | 109. 12, *ſc.*
 victore. 111. 28.
 victorem. 129. 14.
 victores. 9. 20 | 11. 2 | 128. 25, *ſc.*
 victoreſque. 126. 4.
 victori. 211. 6.
 victoria. 18. 5 | 30. 17 | 31. 1, *ſc.*
 victoriae. 10. 6 | 13. 16, *ſc.*
 victoriam. 10. 4 | 31. 16, *ſc.*
 victoriameque. 211. 20.
 victorias. 104. 18 | 217. 2.
 victoribus. 18. 18 | 41. 3 | 144. 20, *ſc.*
 victoris. 159. 13 | 177. 23.
 victorum. 19. 5.
 victos. 100. 4 | 104. 13 | 112. 15, *ſc.*
 victu. 30. 16.
 victum. 148. 7 | 206. 8.
 victus. 38. 19 | 67. 29 | 108. 11 | 197. 4 | 198. 11.
 videam. 72. 6.
 videamus. 234. 16.
 videar. 66. 4 | 197. 7 | 229. 14 | 232. 9.
 videatur. 127. 25.
 videbam. 29. 4 | 164. 24.
 videbant. 30. 16 | 165. 2.
 videbantur. 5. 6 | 52. 23 | 116. 15, *ſc.*
 videbatur. 6. 14 | 19. 1 | 30. 6, *ſc.*
 videlicet. 46. 8 | 47. 12 | 48. 4, *ſc.*
 videmini. 166. 9.
 vident. 107. 16, 20 | 119. 15, *ſc.*
 videntur. 11. 6 | 41. 9 | 44. 17, *ſc.*
 video 194. 6.
 videt. 212. 15.
 videre. 11. 4 | 135. 14.
 videret. 73. 3 | 233. 3.
 videret. 135. 9 | 173. 12.
 videretur. 154. 9 | 200. 3.
 videri. 38. 5 | 50. 2 | 51. 7. 152. 5 | 162. 12 | 204. 20.
 viderint. 46. 18.
 videris. 234. 19.
 videt. 16. 18 | 19. 13 | 33. 1, *ſc.*
 videre. 132. 7.
 videtis. 70. 13.
 videtur. 2. 14 | 5. 10, 16. 6. 4, *ſc.*
 vidi. 131. 9 | 234. 20.
 vidimus. 233. 5.
 viduſtis. 161. 13. 181. 8.
 vidit. 51. 20.
 vigeant. 4. 8.
 vigeſimum. 37. 2.
 vigeat. 18. 5.
 vigilando. 47. 15.
 vigilans. 230. 19.
 vigilantia. 222. 8.
 vigilare. 22. 5 | 49. 18.
 vigilia. 151. 14.
 vigiliae. 5. 15 | 24. 2 | 101. 14.
 vigiliis. 102. 3 | 142. 15 | 144. 24 | 145. 23 | 174. 6.
 vigiliis. 13. 4 | 25. 17.
 viis. 169. 32.
 viles. 127. 19.
 villa. 13. 9 | 196. 20 | 220. 22.
 villa. 212. 2.
 villae. 234. 2.
 villam. 43. 10 | 215. 4 | 226. 26 | 234. 1.
 villas. 10. 13 | 45. 3 | 101. 16.
 villicum. 133. 20.
 vim. 29. 6 | 46. 9 | 57. 5, *ſc.*
 viminibus. 192. 24.
 vinarii. 159. 17.
 vincere. 18. 14 | 64. 16 | 9. 12, *ſc.*
 vincetur. 221. 1.
 vinci. 99. 11 | 108. 20 | 153. *ſc.*

I N D E X

153. 21 | 191. 7 | 213. 17 |
 229. 19.
 vinciebant. 202. 21.
 vinciebat. 140. 17.
 vincimus. 52. 14.
 vincit. 220. 20 | 232.
 33.
 vincitur. 186. 1.
 vinctæ. 50. 10.
 vinctæ. 187. 4.
 vinctos. 114. 13.
 vinctum. 156. 4.
 vinctus. 155. 21.
 vincula. 34. 3 | 91. 22.
 vinculis. 38. 5. 44. 8.
 vindicamus. 17. 9.
 vindicandam. 73. 20.
 vindicando. 102. 7.
 vindicandum. 86. 11. 89. 6 |
 151. 19.
 vindicare. 99. 4.
 vindicari. 9. 8.
 vindicatum. 8. 17 | 90. 11.
 vindicaturum. 79. 17.
 vindices. 50. 12 | 179. 13 |
 185. 3 | 191. 16 | 217.
 4.
 vindictam. 74. 9.
 vineæ. 139. 7.
 vineas. 94. 20 | 124. 18 |
 139. 10 | 141. 2.
 vineis. 80. 9 | 141. 4.
 vino. 19. 16 | 101. 17 | 124.
 25.
 vinoque. 192. 32.
 violasse. 174. 10.
 violasti. 167. 10.
 violenterque. 97. 18.
 violentia. 26. 8.
 violentiam. 48. 27.
 vir. 83. 20 | 115. 9 | 128. 13 |
 153. 12 | 174. 17 | 229. 28 |
 231. 8.
 vires. 57. 11 | 184. 4.
 virgine. 12. 12.
 virgines. 41. 2 | 174. 2 |
 186. 10.
 virentia. 105. 1 | 106. 10 |
 203. 38.
 viri. 11. 2, 8 | 18. 2 | 33. 3,
 &c.
 viribus. 62. 6 | 231. 29.
 virile. 18. 7 | 175. 1.
 virilem. 9. 16.
 viri i. 215. 25.
 virilia. 183. 1.
 virilis. 21. 3.
 viris. 7. 11 | 51. 25 | 52. 23,
 &c.
 virisque. 74. 14 | 111. 1 |
 114. 16.
 viritum. 104. 19.
 virium. 2. 2 | 186. 13.
 viro. 21. 4 | 80. 20 | 89. 18 |
 100. 9 | 179. 19.
 virorum. 53. 7 | 139. 4 | 161.
 21 | 191. 3 | 218. 10 |
 233. 2.
 viros. 21. 2, 9 | 43. 1,
 &c.
 virtus. 2. 5, 17 | 7. 6, 13,
 &c.
 virtusque. 217. 25.
 virtute. 2. 6 | 4. 3, 7, &
 alibi.
 virtutem. 9. 12 | 18. 2 | 48.
 & alibi.
 virtuti. 3. 6 | 53. 5 | 59.
 5 | 107. 10 | 123. 10 | 151.
 9 | 156. 2.
 virtutibus. 231. 32.
 virtutis. 47. 1 | 52. 20,
 &c.
 virum. 35. 6 | 41. 19,
 &c.
 vis. 1. 4 | 30. 3 | 38. 1,
 &c.
 visa. 154. 17 | 163. 13 |
 211. 14 | 216. 20 | 225.
 21.
 visceribus. 227. 7.
 visebatur. 175. 2.
 visendum. 215. 5.
 visens. 67. 13.
 visentibus. 205. 10.
 visere. 10. 14 | 112. 28.
 visi. 222. 13.
 visos. 207. 21.
 visu. 144. 21 | 155. 18.
 visum. 29. 17 | 136. 16 |
 137. 24 | 140. 11 | 141.
 10, 18 | 147. 19 | 224.
 12.
 visundi. 56. 1 | 139. 20.
 visus. 147. 4 | 203. 27.
 vita. 2. 2, 11 | 46. 5 | 48.
 4, &c.
 vitabundi. 112. 25.
 vitabundus. 94. 23 | 146.
 27. 179. 3.
 vitæ. 17. 9 | 35. 21 | 49.
 13, &c.
 vitequæ. 62. 1.
 vitam. 1. 2 | 3. 7, 9 | 18. 3,
 &c.
 vitamque. 126. 20.
 vitantes. 192. 17.
 vitare. 124. 14 | 170. 14 |
 220. 6.
 vitasque. 219. 11.
 vitia. 4. 9 | 49. 5 | 74. 1 |
 232. 1, 2.
 vitis. 163. 2 | 191. 23.
 vitio. 158. 1 | 234. 12.
 vitiorum. 233. 16, 19.
 vitiosis. 178. 16.
 vitium. 9. 12 | 229. 10 | 230.
 31.
 vivamus. 45. 14 | 90. 12.
 viventes. 6. 12.
 vivere. 3. 10 | 14. 16 | 73.
 3, 4 | 203. 4 | 230. 12.
 viverent. 231. 13.
 vives. 153. 29.
 vivi. 126. 19, 21.
 vivit. 229. 5.
 vivo. 196. 21 | 232. 17.
 vivos. 225. 18.
 vivum. 102. 16 | 113. 19.
 vivus. 55. 13, 17.
 vix. 44. 6 | 66. 13 | 70.
 21, &c.
 vixerint. 131. 20.
 vixeris. 232. 29.
 vixissent. 230. 21.
 vixisti. 226. 8.
 ulciscendo. 160. 4.
 ulcisci. 87. 13 | 100. 4.
 ulla. 18. 24 | 82. 9 | 114.
 8 | 121. 20 | 191. 12 | 231.
 3.
 ullam. 51. 21 | 162. 4 | 219.
 27 | 225. 27.
 ullis. 48. 6 | 208. 6.
 ullo. 116. 9 | 124. 12 | 129.
 9 | 138. 11 | 143. 18.
 ullum. 18. 11 | 63. 16 | 106.
 22. 133. 19 | 143. 17 | 220.
 14 | 231. 1.
 ullus. 7. 12.
 ulteriore. 33. 22 | 176. 6.
 ulteriorem. 174. 32.
 ultri. 27. 8.
 ultra. 42. 10 | 161. 6 | 175.
 3 | 182. 10 | 204. 14.
 ultro. 64. 6 | 73. 11 | 100.
 17 | 153. 14 | 154. 11 |
 178. 11 | 184. 7 | 208.
 23.
 ultroque

V O C A B U L O R U M.

ultroque. 183. 7.
 altum. 119. 3 | 183. 8.
 ultus. 189. 21.
 Umbreno. 32. 14 | 39. 21.
 Umbrenum. 33. 5.
 Umbrenus. 32. 17.
 umquam. 12. 14 | 27. 12,
Œc.
 una. 6. 11 | 18. 21 | 45. 16,
Œc.
 unæ. 113. 4.
 unam. 86. 15 | 131. 12 | 139.
 18 | 187. 12.
 undarum. 179. 6.
 unde. 54. 15 | 69. 23 | 72.
 11, *Œc.*
 undique. 11. 20 | 18. 11 | 50.
 9, *Œc.*
 uni. 194. 9 | 231. 23.
 unica. 232. 1.
 universa. 129. 22.
 universi. 231. 20.
 universis. 233. 3.
 universo. 231. 16.
 universos. 16. 20 | 108. 6 |
 129. 3 | 184. 8.
 unius. 219. 22 | 222. 6. 225.
 18.
 uno. 80. 7 | 139. 1 | 144.
 11 | 180. 11 | 185. 4. 8 |
 204. 20.
 unum. 14. 5 | 66. 8 | 88. 16 |
Œc.
 unumquemque. 19. 10 | 54.
 7 | 234. 18.
 unus. 52. 9 | 93. 5 | 118. 24,
Œc.
 unusquisque. 229. 22.
 vobis. 17. 5 | 18. 21 | 33. 3,
Œc. alibi.
 vobiscum. 18. 21 | 69. 23 |
 134. 18.
 vobisque. 154. 3.
 vocabula. 45. 18.
 vocant. 48. 21 | 77. 1 | 145.
 28.
 vocare. 25. 13.
 vocarentur. 221. 9.
 vocaretur. 114. 17.
 vocari. 36. 6.
 vocas. 228. 12 | 230. 20.
 vocat. 210. 11.
 vocatur. 45. 19.
 voce. 25. 7 | 73. 17 | 110.
 18 | 198. 10.
 vocem. 183. 1.
 vocibus. 144. 19.

volare. 112. 20.
 volebant. 7. 17.
 volebat. 16. 9.
 volens. 149. 7 | 183. 9 | 209.
 10.
 volentem. 198. 3.
 volentes. 124. 27 | 173. 22 |
 volenti. 129. 11.
 volentia. 122. 7 | 192. 5.
 volentibus. 26. 14 | 71. 17 |
 145. 25 | 147. 20 | 185.
 6 | 208. 9.
 volens. 153. 20 | 188. 25.
 volet. 197. 25.
 volitabit. 225. 10.
 volo. 224. 13.
 Voluce. 151. 18.
 Volucem. 151. 26.
 volucrum. 175. 11.
 olvebat. 62. 16.
 volvens. 25. 16 | 155. 3.
 volventes. 56. 1.
 volventibus. 33. 16.
 voluerant. 153. 7.
 voluere. 111. 8 | 153. 3 | 197.
 2.
 volueris. 232. 29.
 voluerit. 97. 12.
 voluerunt. 231. 27.
 volui. 153. 23 | 231. 25. 27.
 voluit. 14. 5 | 220. 19 | 233.
 25.
 voluisse. 15. 3 | 131. 15 | 206.
 8.
 voluissem. 233. 1.
 volunt. 17. 15 | 90. 3 | 100.
 4 | 191. 15 | 215. 9 | 218.
 14.
 voluntarius. 50. 19.
 voluntate. 16. 15 | 21. 15 |
 67. 26 | 102. 17 | 118. 4 |
 128. 31 | 155. 10 | 154. 15 |
 175. 3 | 199. 5 | 211. 16.
 voluntates. 155. 5.
 voluptaria. 9. 23.
 voluptas. 142. 2 | 222. 22 |
 229. 1.
 voluptatem. 131. 21 | 220. 20 |
 225. 28.
 voluptates. 57. 10 | 212. 16.
 voluptati. 3. 8 | 145. 28 |
 218. 5.
 voluptatibus. 45. 5 | 47. 2 |
 214. 3.
 voluptatum. 142. 1.
 Volux. 146. 13 | 150. 18 |
 151. 2.

voraginem. 233. 15.
 vorsum. 111. 24 | 119. 13 |
 vortebant. 128. 14.
 vortere. 151. 26.
 vorticofum. 203. 8.
 vorticofus. 204. 24.
 vortit. 139. 20 | 170. 29.
 vos. 17. 3 | 18. 19. 22 | 40.
 17 | 41. 6 | 42. 20, *Œ*
alibi.
 volmet. 180. 7.
 vosque. 132. 12 | 134. 19.
 vosira. 71. 15.
 votis. 47. 14 | 160. 21.
 votum. 200. 28.
 voveo. 197. 24.
 urbana. 21. 1 | 30. 10.
 urbanis. 115. 3 | 217. 3.
 urbanum. 30. 19.
 urbe. 34. 27 | 35. 9 | 36. 10,
Œc.
 urbem. 6. 8 | 16. 4 | 21. 1,
Œc.
 urbes. 2. 13 | 7. 19 | 78. 8.
 urbi. 29. 16 | 169. 3 | 212.
 20 | 226. 7, 19.
 urbibus. 113. 9.
 Urbinus. 175. 2.
 urbis. 24. 4 | 25. 12 | 34.
 12, *Œc.*
 urbium. 10. 13 | 191. 16 |
 urbs. 103. 21.
 urgeat. 81. 19.
 urgeat. 92. 20.
 urgebatur. 98. 10.
 urgent. 110. 24.
 urget. 48. 11.
 usa. 100. 1.
 usi. 13. 16. 82. 16, *Œc.*
 usos. 205. 22.
 usquam. 68. 2.
 usque. 39. 5 | 78. 8 | 79. 2,
Œc.
 usu. 7. 9 | 12. 2 | 37. 15,
Œc.
 usui. 25. 19 | 32. 13 | 40. 4,
Œc.
 usum. 129. 12 | 136. 26 | 159.
 18 | 188. 26 | 214. 13.
 usurum. 21. 15 | 201. 7.
 usus. 38. 19 | 57. 11, *Œc.*
 utar. 204. 23.
 utebantur. 137. 1.
 utebatur. 31. 17 | 67. 10.
 utemini. 18. 20.
 utendum. 41. 21.
 utere. 153. 18.
 uterentur.

I N D E X

- uterentur. 95. 18.
 uterer. 69. 9.
 uterque. 38. 15 | 178. 7 | 219.
 7.
 Utica. 149. 15.
 Uticæ. 114. 24 | 116. 12.
 Uticam. 82. 19 | 135. 8.
 utile. 133. 9.
 utilem. 25. 5.
 utili. 59. 17.
 utilia. 149. 10 | 154. 17 |
 197. 13 | 218. 21 | 225.
 21.
 utilibus. 134. 27.
 utilis. 143. 3.
 utilius. 231. 15.
 utimur. 1. 5.
 utinam. 72. 5 | 73. 2 | 148.
 1 | 231. 13.
 utique. 69. 4 | 75. 19 | 162.
 20 | 179. 13.
 utitur. 229. 6.
 utpote. 51. 18.
 utraque. 3. 9 | 6. 1.
 utramque. 67. 7.
 utres. 137. 18 | 179. 1.
 utrimque. 35. 17 | 55. 7 |
 107. 17, 29, &c.
 utrique. 23. 14 | 31. 16 |
 &c.
 utris. 123. 26.
 utrisque. 68. 12 | 124. 20 |
 135. 24.
 utrius. 212. 7.
 utriusque. 49. 9 | 80. 1, &c.
 utrium. 137. 21.
 utroque. 122. 9 | 128. 30;
 &c.
 utrum. 81. 23 | 177. 16,
 &c.
 utrumque. 2. 8 | 103. 1, &c.
 utuntur. 90. 5 | 217. 23.
 Vulcanaliorum. 192. 1.
 Vulcioque. 186. 16.
 vulgata. 207. 5.
 vulgi. 23. 1 | 129. 12 | 210.
 19.
 vulgo. 215. 12.
 vulgum. 119. 17 | 122. 11.
 vulgus. 17. 13 | 118. 5 |
 159. 17 | 199. 25.
 vulnera. 162. 18.
 vulnerabant. 111. 11.
 vulnerati. 111. 17 | 179. 6.
 vulneratus. 55. 22.
 vulnere. 175. 21 | 201. 11 |
 208. 10.
 vulneribus. 55. 15 | 113. 6 |
 147. 3 | 177. 13.
 vult. 120. 16 | 162. 25.
 vultis. 33. 3 | 45. 6 | 52. 23 |
 154. 1.
 vuleu. 25. 7 | 55. 17 | 92.
 11 | 151. 5 | 155. 11.
 vultuque. 13. 7.
 vultum. 9. 7.
 Vulturii. 48. 15.
 Vulturio. 35. 3, 16 | 39. 4,
 10.
 Vulturium. 35. 1 | 36. 13.
 Vulfurtius. 35. 18 | 36. 15 |
 37. 19.
 uxor. 226. 13.
 uxore. 142. 3 | 226. 24.
 uxorem. 231. 6.
 uxores. 127. 17.
 uxori. 194. 4.
 uxorum. 232. 32.

Z.

Z Ama. 113. 9.
 Zamam. 110. 7, 25 |
 111. 12 | 112. 35.

F I N I S.

BOOKS Printed for Abel Swall, at the Unicorn in
St. Paul's-Church-Yard.

Camden's *Britania*, newly Translated into *English* with large Additions and Improvements, and Maps of every Country, engrav'd anew. *Folio*.

Theſaurus Geographicus, a new Body of Geography, containing the General Doctrin of that Science, and a particular Description, Geographical, Topographical and Political of all the known Countries of the Earth, with Maps engraven Copper. *Folio*.

Monſieur L. E. Du Pin's *History of Ecclesiastical Writers*, containing an Account of the Lives and Writings, and an Abridgment of the Works of the Primitive Fathers, and all Ecclesiastical Writers from the time of our Saviour, to the end of the Ninth Century. *Folio*, Seven Tomes.

The *Evangelical History*, or the Life of our Saviour Jesus Christ, comprehensively and plainly related. Adorn'd with Copper Cuts. 8°.

The *Evangelical History*, Part II. being the Lives and Acts of the Holy Apostles. Illustrated with the Effigies of the Apostles, and a Map of their Travels, engraven in Copper. 8°.

The *Essays or Councils*, Civil and Moral, of Sir Francis Bacon, Lord Verulam, and Vicount of St. Alban; with a Character of *Q. Elizabeth* now added in this Edition. 8°.

The *History of the Revolutions in Sweden*, occasion'd by the Change of Religion, and Alteration of Government in that Kingdom. Translated from *French*, by J. Mitchel, M. D. 8°.

Romæ Antiquæ Notitia: Or the Antiquities of Rome, containing a short History of the Common-wealth; and an Account of their Religion, Government, Customs, &c. By Basil Kennet, of C. C. C. Oxon. 8°.

C. Jul. Cæsaris *Comment. cum Notis & Interpretat.* Joan. Goduini in usum Delphini. 8°.

P. Ovidii *Metamorphoseon. Interpret. & Notis illustravit* D. Crispinus in usum Delph. recensuit J. Freind, Oxon. 8°.

T. Lucretii Cari de *Natura Rerum Libri. Interpretatione & Notis illustravit* Tho. Creech. 8°.

P. Virgilii *Opera, Notis & Interpret. illustravit* Carol. Ruæus in usum Delphini. 8°.

Eutro-

Books Printed for Abel Swall.

Eutropii Historiæ Romanæ Breviar. cum Notis & Emendationibus Annæ, Tantiq. Fabri Filiæ, in usum Delphini. 8°.

The English Historical Library, Part I. A short View and Character of most of the Writers now extant, either in Print or Manuscript, which may be serviceable to the Undertakers of a General History of this Kingdom. By *W. Nicolson*, M. A. Arch-Deacon of *Carlisle*. 8°.

The English Historical Library. Part II. Giving a Catalogue of most of our Ecclesiastical Historians; and some Critical Reflections upon the Chief of them. With a Preface correcting the Errors, and supplying the Defects of the former Part. By *W. Nicolson*. 8°.

Medulla Historiæ Anglicanæ: A Compendious History of the Monarchs of *England*, from the time of *Julius Cæsar*, to the Reign of his present Majesty, *K. William*. 8°.

The Comedies of *Terence*, made *English*; with his Life, and some Remarks at the end. 8°.

Plautus's Comedies: *Amphitryon*, *Rudens* and *Epidicus*, English'd; with critical Remarks 8°.

The Courtiers Oracle: Or, the Art of Prudence, Written in *Spanish* by *Baltazar Gracián*; and now *English'd*. 8°.

Jacobi Rohaulti Tractatus Physicus, cum Animadversionibus Ant. le Grand. cui accessit ejusdem Rohaulti de Arte Mechanica Tractatus Mathematicus, figur. æneis illustrat. 8°.

Joan Clerici Physica, sive de Rebus Corporeis Libri Quinque. 8°.

Liturgia Ecclesiæ Anglicanæ Latine. 12°.

Now newly Published,

Archæologiæ Græcæ: Or, the Antiquities of *Greece*, containing an Account of the Civil Government of *Athens*. The Religion, Laws, Customs, &c. of the Ancient *Grecians*. By *Potter*, A. M. and Fellow of *Lincoln College, Oxon*. Illustrated with Sculptures. 8°.

The Lives and Characters of the Ancient *Greek* Poets. By *Basil Kennet* of *C. C. C. Oxon*. Adorn'd with their Heads in Sculpture. 8°.

